

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex. A

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1944:21
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

1940 ÅRS SKOLUTREDNINGS BETÄNKANDEN
OCH UTREDNINGAR

—
II

SAMBANDET MELLAN
FOLKSKOLA OCH HÖGRE
SKOLA

S T O C K H O L M
1944

Statens offentliga utredningar 1944

Kronologisk förteckning

1. Jordbruksbefolkningens levnadskostnader. Av E. Lindahl och L. Lemne. Marcus. 71 s. **Jo.**
2. Betänkande med förslag angående långtjänstunderbefäl m. m. Beckman. 91 s. **Fö.**
3. Betänkande angående nykterhetstillståndet under krigsåren. Marcus. 336 s. **Fi.**
4. Promemoria med förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag m. m. Hæggeström. 66 s. **S.**
5. Betänkande med förslag till civilförsvarslag m. m. Beckman. 262 s. **S.**
6. Betänkande med förslag till byordningar och instruktioner för ordningsmännen i lappbyarna. Marcus. 85 s. **Jo.**
7. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 1. Marcus. 215 s. **Fi.**
8. Betänkande med förslag angående revision av riksdagens arbetsformer. Norstedt. 114 s. **Ju.**
9. Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 1. Lagtext. Norstedt. viij, 192 s. **Ju.**
10. Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 2. Motiv m. m. Norstedt. 500 s. **Ju.**
11. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 4. Tiden juli 1942—juni 1943. Idun. 559 s. **Fö.**
12. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 2. Investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten för budgetåret 1944/45. Marcus. 272 s. **Fi.**
13. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 3. Bilagor till investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv av statliga kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten för budgetåret 1944/45. Marcus. 77 s. **Fi.**
14. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 4. Marcus. 153 s. **Fi.**
15. Socialvårdskommitténs betänkande. 7. Utredning och förslag angående lag om allmän sjukförsäkring. Beckman. 360 s. **S.**
16. Socialvårdskommitténs betänkande. 8. Kostnadsberäkningar angående lag om allmän sjukförsäkring. Beckman. 91 s. **S.**
17. Betänkande med förslag till åtgärder för främjandet av litteraturtjänsten inom de tekniska fackområdena. Hæggeström. 165 s. **E.**
18. Betänkande med förslag till vägtrafikstadga m. m. Beckman. 84 s. **K.**
19. Om inrättande av ett samhällsvetenskapligt forskningsråd. Hæggeström. 23 s. **E.**
20. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 1. Skolan i samhällets tjänst. Frågeställningar och problemläge. Idun. 138 s. **E.**
21. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 2. Sambandet mellan folkskola och högre skola. Idun. (2), 354 s. **E.**
22. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 3. Utredning och förslag angående vidgade möjligheter till högre undervisning för landsbygdens ungdom. Idun. 104 s. **E.**
23. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. Bilaga 3. Förhandlingarna vid sammanträde den 15—den 17 juni 1943 med 1940 års skolutrednings rådgivande nämnd. Idun. (2), 148 s. **E.**

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1944:21
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

1940 ÅRS SKOLUTREDNINGS BETÄNKANDEN
OCH UTREDNINGAR

II
SAMBANDET MELLAN FOLKSKOLA
OCH HÖGRE SKOLA

STOCKHOLM 1944
IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG, ESSELTE AB

219149

STATENS ÖFRANTÄLLA / FÖRENINGEN 1874
REGERINGENS FÖRORDNING

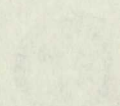

1910 ÅRS SKOLREDEGÅNGENS BETÄNKANDE
OCH FÖRSLAG

II

SAMBANDET MELLAN FOLKSKOLA
OCH HÖGRE SKOLA

STOCKHOLM 1910

INNEHÅLL

	Sid.
Skrivelse till Konungen	5
Kap. I. Historisk återblick	9
Kap. II. Läroverksorganisationens utveckling efter 1927 års skolreform ..	19
A. Linjernas förekomst vid olika läroverk	21
B. Realskolan	25
1. Antal avdelningar i samtliga klasser s. 25. — 2. Antal avdelningar i första klassen s. 28. — 3. Antal lärjungar s. 31.	
C. Gymnasiet	34
1. Antal avdelningar i samtliga ringar s. 34. — 2. Antal avdelningar i första ringen s. 35. — 3. Antal lärjungar s. 37.	
D. Lyceet	41
Kap. III. Realskolan	44
Ursprunglig organisation s. 44. — Nuvarande organisation s. 45. — Realexamen s. 46. — Lärare och lärarkompetens s. 52. — Det inre arbetet s. 53.	
Kap. IV. Folkskolans organisation och utveckling med särskild tanke på dess ställning såsom grundval för högre skolor	54
Tillkomst och uppgift s. 54. — Undervisningsplan s. 55. — Olika organisationsformer och deras förekomst s. 57. — Läsårets och skoltidens längd s. 63. — Lärarnas utbildning och tjänstgöring s. 64. — Ledning och kontroll s. 64. — Skollokaler och undervisningsmedel s. 65. — Förstärkningsanordningar s. 66. — Läraravdelningarnas storlek s. 66. — Standardiserade prov s. 67. — Differentiering av eleverna s. 68. — Språkundervisning i folkskolan s. 68.	
Kap. V. Erfarenheterna av den nuvarande skolorganisationen	72
Inledning	72
A. Lärjungerekryteringen i de högre skolorna, särskilt realskolor och mellanskolor, efter 1927 års skolreform	72
1. Lärjungarnas rekrytering ur olika sociala skikt	72
2. Antal manliga och kvinnliga lärjungar i allmänna läroverk och kommunala mellanskolor	84
3. Lärjungarnas hemvist i eller utanför läroverkskommunen	89
4. Sammanfattning	93
B. Jämförelse mellan 5-årig och 4-årig realskola	94
1. Övergång från olika folkskoleklasser till realskolans första klass	95
2. Lärjungarnas studiegång	99
a. Intagna i real- och mellanskolor åren 1934 och 1935 ..	99
Avgång utan realexamen eller övergång till gymnasium s. 101. — Lärjungar, som övergått till gymnasium från klasserna 4 ^e och 3 ^a eller avlagt realexamen s. 104. — Särskild undersökning beträffande lärjungar, som övergått till gymnasium s. 108.	

	Sid.
b. Lärjungar i klasserna 1 ⁵ —4 ⁵ samt 1 ⁴ —3 ⁴ vid slutet av vårterminen 1939.....	110
Avgång s. 110. — Flyttning s. 111. — Kvarsittning s. 112.	
3. Lärjungarnas betygsresultat	113
a. Underbetygsfrekvensen i olika grupper av realskolor, på skilda linjer och i olika klasser och ämnen	113
b. Betygssummor och medelbetyg i läroämnena i klasserna 4 ⁵ och 3 ⁴	120
c. Betygsresultaten av de skriftliga proven i realexamen..	124
4. Arbetstiden i realskolan	128
5. Lärjungarnas ålder vid avläggande av real- och studentexamen	132
a. Realexamen.....	132
b. Studentexamen	138
6. Sammanfattning och slutsatser	151
C. Uttalanden av skolledare rörande anknypningen mellan folkskola och högre skola	160
Kap. VI. Folkskola och högre skola i vissa andra länder	174
Kap. VII. Olika lösningar av anknypningsfrågan	202
A. Den dubbla anknypningen, dess fördelar och olägenheter ..	202
De båda utbildningsvägarna s. 202. — Fördelar och olägenheter av dubbel anknypning s. 203. — Sammanfattning av skälen för dubbel anknypning s. 215. — Reformen och organisatoriska förändringar vid bibehållande av dubbel anknypning s. 216.	
B. Enkel anknypning	218
1. Femårig grundskola, dess fördelar och olägenheter	219
2. Sexårig grundskola, dess fördelar och olägenheter	225
Utjämnande av klassmotsättningar s. 225. — Val av studieriktning s. 226. — Allmänna uppfostrings- och undervisningssynpunkter s. 228. — Klasslärarsystem — ämneslärarsystem s. 230. — Återverkningar på realskolans undervisningsresultat s. 234. — Studietidens längd s. 236. — Ekonomiska synpunkter s. 241. — Sammanfattning av skälen för 6-årig grundskola s. 244.	
C. Anordningar för avkortning av studietiden.....	245
1. Överhoppande av klass i folkskolan.....	245
2. Förkortad högre skola på odifferentierad folkskola	247
3. Differentierad undervisning i folkskolan	248
a. Differentieringens innebörd och betydelse med hänsyn till anknypningsfrågans lösning	248
b. Fördelar och olägenheter av en för övergången till högre skolor tillrättalagd differentiering av undervisningen i folkskolan	252
c. Differentieringens omfattning med hänsyn till läroämnena	260
d. Kan en utan särskild hänsyn till realskolan tillrättalagd språkundervisning i folkskolan läggas till grund för språkundervisningen i en 3-årig realskola?	263

	Sid.
e. Särskild språkundervisning i folkskolan för de lärjungar, som skola fortsätta genom realskolan	274
Differentieringens omfattning i tiden s. 275. — Differentieringens anordning s. 276. — Lärarfrågan s. 278. — Realskolans anordning vid differentiering inom folkskolan s. 279.	
D. Sammanfattning	291
Hemställan och särskilda yttranden	294
Bilagor	307
Tabellbilagor	308
P. M. angående lärarbehov och kostnader för vissa anordningar med differentierad undervisning i folkskolan m. m.....	349

100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Till KONUNGEN.

Genom nådigt beslut den 22 november 1940 uppdrog Eders Kungl. Maj: åt en kommitté att verkställa utredning rörande skolväsendets organisation m. m. och framlägga därav föranledda förslag. Angående kommitténs

samtidigt förordnade ledamöter samt hos kommittén tjänstgörande sekreterare har uppgift lämnats i tidigare avgivet betänkande: I. Skolan i samhällets tjänst.

Efter ett konstituerande sammanträde i december 1940, därvid kommittén antog namnet 1940 års skolutredning, började kommittén i januari 1941 sitt arbete. Bland de på arbetsprogrammet stående frågorna upptog skolutredningen till behandling omedelbart det ur olika synpunkter centrala spörsmålet om sambandet mellan folkskola och högre skola. Det resultat, till vilket skolutredningen vid sina överväganden i nämnda hänseende kommit, innefattas i det betänkande, som skolutredningen härmed får överlämna till Eders Kongl. Maj:t.

Vid det utredningsarbete, som legat till grund för avfattningen av ifrågasvarande betänkande, har skolutredningen biträtts av följande, av chefen för ecklesiastikdepartementet tillkallade experter, nämligen: professorerna vid universitetet i Uppsala G. A. R. Anderberg, vid Göteborgs högskola J. K. G. Elmgren, vid Stockholms högskola D. Katz och vid universitetet i Lund J. Landquist, folkskolinspektören R. E. Wenngren samt f. d. undervisningsrådet H. Wallin, vilken sistnämnde utfört erforderliga kostnadsberäkningar.

Jämlikt bemyndigande den 22 november 1940 har chefen för ecklesiastikdepartementet den 12 juni 1943 tillkallat följande personer att såsom representanter för allmän lekmanuuppfattning i skolfrågor biträda skolutredningen, nämligen: litografen F. Allard, Örebro, fröken G. Aulén, Sigtuna, landstingsdirektören G. O. L. Beijbom, Nyköping, teol. kand. Sonja Ehrnwall, Stockholm, fängelsedirektören Rut Grubb, Växjö, agronomen U. Hanno, Övertorneå, fru Sigrid Hasselrot, Norrtälje, studierektorn G. Hirdman, Stockholm, provinsialläkaren N. H. Håkansson, Robertsfors, fru Agnes Ingvar-Nilsson, Isby gård, Karpalund, landstingsmannen R. Kahlström, Lilla Attlings, Isums, skräddarmästaren E. V. Lund, Stockholm, sekreteraren G. Malmström, Stockholm, butiksföreståndaren A. Nilsson, Strängnäs, fru Ilma Nilson, Tärnaby, fru Gunnel Nyblom, Bromma, fru Aina Nycander, Stockholm, lantbrukaren G. Spetz, Spekeröd, landstingsmannen O. Svärd, Lövstrand, Järvsö, fru Margareta Vestin, Stockholm, borgmästaren I. Wikström, Östersund, kyrkoherden J. Y. Åkeson, Hallsberg, disponenten K. H. Åselius, Fagersta, och fil. lic. Brita Åkerman-Johansson, Stocksund. Denna skolutredningens s. k. rådgivande nämnd sammanträdde i Stockholm den 15—den 17 juni 1943 och överlade därvid om åtskilliga bland de spörsmål, som behandlas i det nu överlämnade betänkandet. En stenografisk uppteckning av den vid sammanträdena förda diskussionen överlämnas samtidigt med detta betänkande såsom bilaga III till skolutredningens betänkanden och utredningar.

Skolutredningen har under år 1943 publicerat såsom bilagor I och II till sina betänkanden och utredningar: Hygieniska förutsättningar för skolarbetet av ledamoten U. Hjärne (Statens offentliga utredningar 1943: 7)

och Den psykologiska forskningens nuvarande ståndpunkt i fråga om den psykiska utvecklingen hos barn och ungdom m. m. (Statens offentliga utredningar 1943: 19).

Till skolutredningen har av Eders Kungl. Maj:t överlämnats ett stort antal framställningar och förslag att tagas i övervägande vid fullgörandet av det åt utredningen lämnade uppdraget, och därjämte ha från ett flertal sammanslutningar, enskilda personer m. m. till skolutredningen inkommit talrika skrifter rörande utredningens uppdrag. I den mån ifrågasvarande framställningar m. m. avse de frågor, som behandlas i det nu överlämnade betänkandet, får skolutredningen hänvisa till betänkandet och åberopa detta som svar på framställningarna.

Stockholm den 20 april 1944.

Underdånigst

GÖSTA BAGGE

TOR ANDRÆ
VIKTOR FREDRIKSSON

KARIN CARDELL
URBAN HJÄRNE

ELISABETH DAHR
GUSTAF IVERUS

SIGRID JONSSON

BROR JONZON

BERTIL KARNELL

MARTIN KOLMODIN

KARL KÄRRE

NILS PERSSON

FR. SANDBERG

ERIK WELLANDER

/ *Henning Bruce*

Kap. I. Historisk återblick.

Frågan om de olika skolformernas förhållande till varandra och sättet för de högre skolornas anknnytning till folkskolan har, såvitt angår tiden fram till år 1918, gjorts till föremål för en historisk framställning på sidorna 4—24 i första delen av 1918 års skolkommissions betänkande samt på sidorna 18—22 i 1924 års skolsakkunnigas utredning angående det svenska skolväsendets organisation.

I dessa översikter framhålles, att kravet på 6-årig folkskola som grundskola vad den praktiska undervisningen beträffar i väsentlig omfattning förverkligats genom 1918 års lagtima riksdags beslut om praktiska ungdomsskolor men att skolväsendet, till den del det hade avseende på den teoretiska undervisningen, vid sagda tid präglats av en dualism i förhållandet mellan folkskolan och de högre skolorna, med å ena sidan allmänna läroverk, byggande på det kunskapsmått, som inhämtats i de tre lägsta klasserna av folkskola av A-form, och å andra sidan kommunala mellanskolor, byggande på folkskola, anordnad enligt A-formen och omfattande minst 6-årig lärokurs. Denna dualism aktualiserade en av riksdagen begärd revision av skolväsendet, som igångsattes år 1918 genom tillsättandet av skolkommissionen. I det anförande till statsrådsprotokollet, vari de allmänna riktlinjerna för kommissionens arbete uppdrogos, yttrade föredragande departementschefen, att såsom en första grundläggande princip borde gälla, att skolväsendet i sin helhet skulle i organisatoriskt hänseende utgöra en sammanhängande enhet med folkskolan såsom den grund, på vilken övriga läroanstalter, organiskt förbundna med varandra, skulle bygga, samt att inom den blivande skolorganisationen följaktligen borde finnas rum för allenast en enda av staten understödd barndomsskola.

Det förslag, som framlades av skolkommissionen i dess år 1922 avgivna betänkande, stod i full överensstämmelse med de sålunda angivna direktiven. Förslaget gick i nu ifrågavarande hänseende i korthet ut på följande. Den grundläggande undervisningen skulle meddelas i den allmänna 6-åriga folkskolan, vadan inga med denna skolform parallella läroanstalter finge av stat eller kommun ekonomiskt understödjas, ej heller i annan form komma i åtnjutande av särskilda statsförmåner. För den högre undervisningen skulle upprättas statliga realskolor, flickskolor, gymnasier och lyceer. Realskolan skulle ha till mål att i anslutning till det i folkskolan inhämtade kunskapsmålet åt såväl gossar som flickor meddela allmänt medborgerlig bild-

ning samt utgöra underlag för gymnasiet. Flickskolan skulle vara anknuten antingen till 6-årig folkskola eller till realskolans tredje, respektive fjärde klass. Lärjunge skulle kunna vinna inträde i realskola eller på folkskolan omedelbart byggande flickskola efter vederbörligen godkänd inträdesprövning, vilken skulle avse det för sexklassig folkskola av A-formen föreskrivna kunskapsmättet. Även lyceet, som skulle ha samma mål som gymnasiet, skulle bygga omedelbart på sexklassig folkskola av A-formen.

Skolkommissionens förslag till lösning av frågan om anknytningen mellan folkskola och högre skola blev föremål för synnerligen livligt meningsutbyte, och i de yttranden, som av olika myndigheter, lärarkollegier, institutioner och korporationer avgåvos över dess betänkande, framlades i samband med diskussionen av bottenskoleproblemet även en hel del andra förslag till frågans lösning, gående ut på anknytning av den högre skolan till någon av den 6-åriga folkskolans fyra högsta klasser.

År 1924 tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet särskilda sakkunniga för att med beaktande av den kritik, som framställts mot skolkommissionens förslag, inom departementet verkställa ytterligare bearbetning av frågan om det svenska skolväsendets organisation. I det av dessa sakkunniga år 1926 avgivna betänkandet gjordes i anknytningsfrågan följande alternativ till föremål för särskild undersökning: 3-årig grundskola och 6-årig realskola, 4-årig grundskola och 5-årig realskola, 6-årig grundskola och 4-årig realskola ävensom samtidigt användande av två av dessa organisationssystem. I anslutning härtill tänkte sig de sakkunniga för den högre flickskolans vidkommande följande alternativ: 8-årig flickskola, byggd på 3-årig grundskola, 7-årig flickskola på 4-årig grundskola och 6-årig flickskola på 6-årig grundskola.

Genom proposition till 1927 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag till omorganisation av det högre skolväsendet. I propositionen anfördes, att med hänsyn bl. a. till olika skäl av pedagogisk och ekonomisk natur samt en ganska allmänt utbredd mening ävensom till ovissheten om den 6-åriga grundskolans verkliga inflytande på skoltidens längd en generell omläggning av de allmänna läroverkens organisation icke för det dåvarande borde genomföras; i stället borde kravet på anknytning mellan läroverket och den 6-åriga grundskolan partiellt förverkligas i det allmänna syftet, att på varje läroverksort tillfälle i skälig utsträckning skulle finnas till omedelbar övergång från folkskolans sjätte klass till läroverket. I enlighet härmed anslöt sig propositionen till det av 1924 års sakkunniga förordade alternativet att samtidigt använda två av de under diskussionen om folkskolans anknytning till den högre skolan angivna organisationssystemen, dock med iakttagande av att på varje läroverksort möjlighet skulle förefinnas för dem, som så önskade, att övergå till läroverket först från folkskolans sjätte klass. De allmänna läroverk, som omfattade allenast en genomgående parallellavdelning på realskolestadiet, skulle med 4-årig realskola helt anknyta till folkskolans sjätte klass.

Vid de läroverk, som på realskolestadiet omfattade två eller flera genomgående parallellavdelningar, skulle i regel anknytning ordnas såväl med 4-årig realskola till folkskolans sjätte klass som med 6-årig realskola till dess tredje klass. I vissa av de läroverksstäder, där kommunal mellanskola funnes inrättad och där alltså enhetskravet redan vore i viss utsträckning tillgodosett, skulle enstaka läroverk kunna upprätthållas med anknytning allenast till folkskolans tredje klass. Gymnasiet skulle vara antingen 3-årigt med anknytning till realskolans sista eller 4-årigt med anknytning till dess näst sista klass. Därjämte skulle vid ett mindre antal läroverk lyceer inrättas med anknytning till folkskolans sjätte klass. De nya allmänna läroverk, som kunde komma att upprättas antingen såsom nybildningar inom organisationen eller genom statens övertagande av redan förefintliga kommunala mellanskolor, skulle anknyta uteslutande till sjätte folkskoleklassen. För de kvarstående kommunala mellanskolorna samt de läroanstalter, tillhörande denna kategori, som framdeles kunde komma att inrättas, förut-sattes icke någon förändring med avseende på anknytningen till folkskolan. Beträffande privatskolorna föreslogos åtgärder, gående ut på att jämväl dessa skolor icke skulle anknyta till kortare grundskolestadium än folkskolans tredje klass och att i all den utsträckning, så vore möjligt, anknytning skulle åvägabringas också till folkskolans sjätte klass.

Det i propositionen framlagda förslaget till skolreform vann i fråga om anknytningen av den högre skolan till folkskolan i det väsentliga riksdagens bifall, dock med den ändring, att riksdagen med biträdande av åtskilliga motionsvis framställda yrkanden stannade för 5-årig realskola med anslutning till folkskolans fjärde klass i stället för den i propositionen föreslagna 6-åriga realskolan med anslutning till tredje folkskoleklassen, varjämte principen om att på varje läroverksort tillfälle städse skulle förefinnas till övergång till läroverket från folkskolans sjätte klass icke alltigenom upprätthölls. Riksdagens beslut innebar, att den statliga läroverksorganisationen i fullt utbyggt skick skulle komma att omfatta sammanlagt 161 avdelningar av den 4-åriga realskolans och tillhoppa 101 avdelningar av den 5-åriga realskolans första klass.

I detta sammanhang bör även nämnas, att 1928 års riksdag vid behandlingen av frågan om inrättande av kommunala flickskolor (varom mera i det följande) förklarade sig anse, att i 1927 års riksdags ifrågavarande beslut inrymdes full likställighet mellan 4-årig och 6-årig folkskolekurs såsom grundval för den högre skolan.

1927 års skolreform innebar bland annat, att det kunskapsmått, som erfordrades för inträde i läroverkets första klass, skulle beträffande 4-årig realskola och lyceum motsvara genomgången sjätte klass i någon av den 6-klassiga folkskolans huvudformer. Vid införandet av föreskrifter härom i läroverksstadgan tillfogades, att inträdessökande, som genomgått sex klasser av 7-klassig folkskola, skulle likställas med den, som genomgått sjätte

klassen av 6-klassig sådan skola, därest lärokursen för dessa klasser enligt intyg av statens vederbörande folkskolinspektör ansåges motsvara lärokursen i den sistnämnda skolan. Då denna anordning ansågs mindre lycklig, beslöt 1929 års riksdag, att 4-årig realskolelinje och lyceum skulle med avseende på det kunskapsmått, som erfordrades för inträde i första klassen, vara grundade på genomgången sjätte klass av 6- eller 7-årig folkskola, anordnad enligt någon av sådan skolas huvudformer. Något intyg av statens folkskolinspektör skulle följaktligen icke vidare vara erforderligt för dem, som från sjätte klassen i 7-årig folkskola sökte inträde på 4-årig realskolelinje.

Vid genomförandet av 1927 års skolreform synes man inom riksdagen ha utgått från den principen, att de nya allmänna läroverk, som i samband med reformen eller senare kunde komma att upprättas, skulle anknyta utslutande till sjätte folkskoleklassen. I enlighet härmed erhöles de fyra högre allmänna läroverk för flickor, som i samband med reformen inrättades i Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg, utslutande 4-åriga realskolelinjer. Emellertid föreslog Kungl. Maj:t i en till 1930 års riksdag avlåten proposition i huvudsaklig enlighet med innehållet i ett av tillkallade sakkunniga — 1927 års skolsakkunniga — avgivet betänkande, att i Örebro skulle upprättas ett nytt högre allmänt läroverk för flickor med realskolan anknuten till folkskolans såväl fjärde som sjätte klass, att i envar av städerna Linköping och Borås skulle upprättas en realskola för flickor likaledes med anknytning till folkskolans såväl fjärde som sjätte klass samt att dylik anknytning till folkskolan skulle anordnas jämväl vid de år 1927 nyinrättade högre allmänna läroverken för flickor i Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg. Detta förslag vann emellertid icke riksdagens bifall i vidare mån än att riksdagen medgav, att i Örebro skulle få upprättas ett högre allmänt läroverk för flickor med enbart 4-årig realskola, anknuten till folkskolans sjätte klass, och den förut omnämnda princip, från vilken statsmakterna utgått vid genomförandet av 1927 års skolreform, lämnades således för denna gång av riksdagen orubbad.

Principen blev däremot bruten, då 1932 och 1934 års riksdagar på förslag av Kungl. Maj:t beslöt upprättandet av ett nytt högre allmänt läroverk i Bromma med anknytning icke blott till folkskolans sjätte utan även till dess fjärde klass. Ytterligare ett avsteg från den ifrågavarande principen gjordes, då riksdagen år 1939 beslöt, att realskolan vid det i samband med 1927 års skolreform nyinrättade högre allmänna läroverket för flickor i Stockholm skulle erhålla även 5-årig linje. Detta beslut motiverades emellertid därmed, att läroverket, som är provårsläroverk, lämpligen borde vara så organiserat, att provårskandidaterna kunde erhålla kännedom om samtliga vid läroverk förekommande utbildningslinjer; och den angivna principen kan sägas hava åtminstone i viss mån alltjämt upprätthållits, då Kungl. Maj:t och riksdagen samtidigt avslog ett förslag om anordnande av 5-årig realskolelinje jämväl

vid ett nyupprättat högre allmänt läroverk för flickor på Södermalm i Stockholm och således bestämde, att realskolan vid detta läroverk skulle bestå av uteslutande på 6-årig folkskolekurs byggande 4-klassiga linjer. Avslagsbeslutet motiverades med att ett frångående av principen även på denna punkt, där alldeles särskilda skäl härför icke förelåge, kunde anses innebära ett principiellt ståndpunktstagande i bottenkolefrågan, vilket icke lämpligen borde ske i detta sammanhang. Frågan om anordnande av 5-årig linje vid högre allmänna läroverket för flickor på Södermalm upptogs emellertid på nytt vid 1942 års riksdag. Skälen härför angåvos emellertid i en i ämnet avlåten proposition vara speciella och rent praktiska, och det utsades, att ett bifall till förslaget icke borde få prejudicerande betydelse för skolutredningens kommande principiella ställningstaganden. Riksdagen förklarade sig icke vilja motsätta sig förslaget, under förutsättning att det samma realiserades genom överflyttning av en realskolelinje från högre allmänna läroverket för flickor på Norrmalm.

Ett nyinrättande av 5-årig linje har även skett vid nya elementarskolan i Stockholm. Denna hade i enlighet med 1927 års riksdags beslut organiserats som lyceum, men då detta icke vann erforderlig anslutning, beslöts en omorganisation, först av 1930 års riksdag, som beslöt, att med upprättandet av reallyceilinjen och den nyspråkliga lyceilinjen vid läroverket skulle tills vidare anstå samt i stället tills vidare finnas 4-årigt latingymnasium och 3-årigt realgymnasium samt realskola, anordnad med fyra ettåriga klasser och anknyttande till folkskolans sjätte klass, därefter av 1934 års riksdag, som beslöt, att latinlyceilinjen vid läroverket skulle från och med läsåret 1934/35 successivt ombildas till en 5-årig realskolelinje och ett 4-årigt realgymnasium. Anledningen till denna sistnämnda organisationsändring var den ringa anslutningen icke blott till latinlyceilinjen, vilken icke kunde komma till stånd, utan jämväl till den 4-åriga realskolan. Enligt beslut av 1943 års riksdag skola emellertid realskolelinjerna vid nya elementarskolan från och med läsåret 1943/44 successivt avvecklas.

Genom överflyttning av dels dessa linjer, dels vissa andra realskolelinjer vid stockholmsläroverk ha enligt beslut av sistnämnda riksdag nyinrättats dels en 5-årig realskolelinje vid statens normalskola i Stockholm, dels två nya samrealskolor, en i Ängby med endast 5-åriga linjer och en i Enskede med både 5-åriga och 4-åriga linjer.

Vid genomförandet i praktiken av 1927 års skolreform visade det sig, att den fastställda formen för realskolans dubbla anknytning till folkskolan icke allestädes fungerade så, att där dubbel anknytning var anordnad, lika möjligheter städse förefunnos till övergång från såväl fjärde som sjätte folkskoleklassen. Till följd av ojämn fördelning av de inträdessökande på de båda linjerna kunde det inträffa, att godkända sökande till den ena linjen voro flera än antalet platser, varför en del sökande på grund av platsbrist

finjo avvisas, under det att den andra linjen måhända var långt ifrån fullbelagd. I syfte att råda bot för denna olägenhet genom att öka möjligheterna att smidigt anpassa anknjtnngen efter det för varje fall förefintliga platsbehovet föreslogo 1927 års skolsakkunniga inrättandet, där så kunde befinnas erforderligt, av en förenad realskolelinje, som skulle vara 5-klassig och anknuten med första klassen till folkskolans fjärde och med andra klassen till dess sjätte klass. I anslutning härtill hemställde Kungl. Maj:t i en till 1930 års riksdag avlåten proposition, att 5-årig och 4-årig linje vid realskola skulle få anordnas som förenad linje med anknjtnng till folkskolans såväl fjärde som sjätte klass, varjämte Kungl. Maj:t föreslog, att vid sex läroverk en 5-årig och vid sexton läroverk en 4-årig linje av realskolan skulle få ombildas till dylik förenad linje. Riksdagen fann sig emellertid icke kunna bifalla detta förslag i vidare mån än att vid ettvart av elva läroverk skulle tills vidare försöksvis kunna anordnas förenad realskolelinje med anknjtnng till folkskolans såväl fjärde som sjätte klass. Då det kunde tänkas, att anordningen med förenad linje, exempelvis därigenom att linjen bleve fullbelagd redan i första klassen, skulle medföra minskning av möjligheterna till övergång från folkskolans sjätte klass, meddelade riksdagen tillika vissa föreskrifter i syfte att förebygga en sådan utveckling.

Som redan nämnts, hade skolkommissionen föreslagit, att statliga flickskolor skulle upprättas för bedrivande av den särskilda undervisning för flickor, som diltills huvudsakligen ombesörjts av privata högre flickskolor. I ovannämnda proposition till 1927 års riksdag angående omorganisation av det högre skolväsendet upptogs emellertid icke något förslag till omorganisation av även denna undervisning. I de utlåtanden, som avgivits över skolkommissionens betänkande, hade emellertid frågan om upprättande av kommunala flickskolor framförts, och denna fråga berördes även av departementschefen i ovannämnda proposition till 1927 års riksdag. Departementschefen yttrade därvid bland annat, att om en organisation med kommunala flickskolor komme till stånd, densamma i stor utsträckning måste bliva överensstämmande med de kommunala mellanskolornas. De kommunala flickskolorna borde alltså bygga på genomgången 6-årig folkskola. De borde vidare omfatta fem eller sex årsklasser.

I den skrivelse, vari riksdagen anmålde sina beslut i anledning av Kungl. Maj:ts förutnämnda proposition, anförde riksdagen, att riksdagen icke hade något att erinra mot en tillämpning i huvudsak av de allmänna grundlinjer för upprättande av kommunala flickskolor, som departementschefen angivit. Riksdagen ansåg sig emellertid icke för det dåvarande böra fatta beslut om dylika läroanstalters inrättande. Däremot syntes det riksdagen lämpligt att hos Kungl. Maj:t hemställa om framläggande för 1928 års riksdag av förslag om inrättande av kommunala flickskolor. Härjämte fattade riksdagen beträffande de privata högre flickskolorna det beslutet, att de från och med

år 1931 skulle bestå av sjukklassig elementarskola, byggd på 4-årig grundskola, och sålunda erhålla anknytning till folkskolan.

I anslutning till vad riksdagen sålunda anfört anbefalldes Kungl. Maj:t 1927 års skolsakkunniga att till Kungl. Maj:t inkomma med utredning och förslag rörande inrättande av kommunala flickskolor. I sitt år 1927 överlämnade betänkande föreslogo nämnda sakkunniga, att dylik flickskola skulle bygga på 6-årig folkskola samt omfatta antingen sex eller fem klasser, därvid de sakkunniga emellertid förklarade sig anse, att den 6-åriga flickskolan hade ett bestämt företräde framför den 5-åriga.

I proposition till 1928 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag till inrättande av kommunala flickskolor. Därvid föreslogs även för flickskolans del en anordning med anknytning såväl till folkskolans fjärde som till dess sjätte klass. Vid varje kommunal flickskola skulle upprättas såväl 7-årig som 6-årig lärokurs. De båda lärokurserna skulle upprättas antingen såsom var för sig fristående eller såsom med varandra förenade. Då lärokursen anordnades såsom fristående, skulle den 7-åriga lärokursens lägsta klass anknyta till folkskolans fjärde klass och den 6-åriga kursens lägsta klass till den 6-åriga folkskolans högsta. Då lärokurserna vore förenade, skulle lärjungar, som genomgått folkskolans fjärde klass, kunna vinna inträde i den 7-åriga lärokursens första klass, samt lärjungar, som genomgått folkskolans sjätte klass, erhålla inträde i andra klassen av samma lärokurs, vilken klass således komme att tillika utgöra den 6-åriga lärokursens lägsta klass. De båda lärokurserna skulle, om de vore fristående, i regel undervisas var för sig. Om de vore förenade, skulle lärjungarna däremot i regel åtnjuta gemensam undervisning. Dock skulle för de lärjungar, som från folkskolans sjätte klass vunne inträde i den 7-åriga lärokursens andra klass, skild undervisning anordnas i tyska.

Vad Kungl. Maj:t sålunda föreslagit vann i huvudsak riksdagens bifall.

Tanken på inrättande av 5-årig linje vid de kommunala flickskolorna framfördes ånyo vid 1936 och 1937 års riksdagar genom i stort sett lika lydande motioner. Såsom motiv härför anfördes, att erfarenheten redan visat, att den 7-åriga kommunala flickskolan fått en viss frekvens, medan den 6-åriga icke haft några möjligheter utan kunde betecknas såsom död. Skälet härtill vore uppenbarligen, att den längre skoltiden av $6 + 6 = 12$ år hade avskräckt flickorna och deras föräldrar. De 5-åriga flickskolorna vore tydligen behövliga för alla de elever, som av olika skäl först efter genomgången 6-årig folkskola kunde välja utbildningsbana. I enlighet med statsutskottets hemställan föranledde emellertid ifrågavarande motioner icke någon riksdagens åtgärd.

Med hänsyn till vad i saken förekommit fann emellertid dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet en undersökning av förutsättningarna för att inpassa en 5-årig linje i den kommunala flickskolans studieplan böra komma till stånd. I anledning härav tillkallade departementschefen år 1938

efter erhållet nådigt bemyndigande fyra sakkunniga — 1938 års flickskole-sakkunniga — för att inom departementet verkställa utredning och avgiva förslag angående den kommunala flickskolans organisation.

I sitt år 1939 avgivna betänkande föreslogo de sakkunniga, att den nuvarande 6-åriga linjen vid de kommunala flickskolorna skulle avskaffas och att en 5-årig linje, anknuten till folkskolans sjätte klass, skulle inrättas vid dessa skolor. Den nuvarande dubbla anknytningen till folkskolan borde i största möjliga utsträckning avskaffas, enär densamma verkade förryckande på folkskolans arbete, samt ersättas med endast en anknytning, nämligen till sjätte klassen. De sakkunniga ansågo emellertid icke, att den nuvarande 7-åriga linjen borde helt avskaffas. De kommuner, som så önskade, borde tillåtas att inrätta 7-årig linje vid sidan av den 5-åriga. Men staten borde i fortsättningen icke bidra till bestridandet av kostnaderna för denna linje, utan densamma borde helt bekostas av vederbörande kommuner.

I detta de sakkunnigas uttalande, som motsvarade ordförandens och en annan ledamots uppfattning, kunde de båda övriga sakkunniga icke instämma. De ansågo, att ett genomförande av den av de övriga sakkunniga föreslagna organisationen skulle innebära ett mindre välbetänkt föregripande för flickskolans del av bottenskolefrågans lösning, och de funno sig av detta och andra skäl icke för det dåvarande kunna förorda en förändring av den nuvarande flickskoleorganisationen, helst som denna genom sin anordning med förenad 6- och 7-årig linje på ett för stat och kommuner fördelaktigt sätt löste frågan om mottagande i flickskolan av lärjungar från såväl fjärde som sjätte folkskoleklassen.

De förslag, som framlagts av 1938 års flickskolesakkunniga, ha överlämnats till oss för att tagas i övervägande vid fullgörandet av vårt uppdrag. De kommunala flickskolorna äro alltjämt organiserade på det sätt, som bestämdes genom 1928 års riksdagsbeslut, och ha således anknytning till folkskolans såväl fjärde som sjätte klass.

Såsom framgår av det föregående, ha där anförda beslut av statsmakterna uteslutande haft avseende på den rent teoretiska utbildningen. Undan för undan ha emellertid önskemål framkommit, som gått ut på att även den praktiska utbildningen borde särskilt på det åldersstadium, som motsvarar realskolestadiet, i större omfattning än dittills skett bliva föremål för statsmakternas uppmärksamhet och att åtgärder borde vidtagas, som gjorde den praktiska utbildningen i allmänhetens uppfattning likvärdig med den teoretiska och för ungdomen lika lockande som denna. För tillgodoseende av dessa önskemål anbefallde Kungl. Maj:t 1927 års skolsakkunniga att även utreda frågan, huruvida och i vilken utsträckning praktiska bildningslinjer kunde anordnas på realskolans åldersstadium.

År 1930 avlätto nämnda sakkunniga ett betänkande i ämnet, vari föreslogs inrättande av dels självständiga praktiska mellanskolor, dels praktiska utbildningslinjer vid redan bestående allmänna läroverk eller kommunala

mellanskolor (s. k. inbyggda linjer). De fristående skolorna skulle vara 4-åriga och åtminstone till att börja med i regel upprättas såsom kommunala skolor. De skulle komma till stånd på så sätt, att en av vederbörande kommun upprättad högre folkskola utbyggdes till 4-årig med tillämpande av de undervisningsplaner, som kunde komma att fastställas för de praktiska skolorna, varefter med skolan skulle förfaras på samma sätt som vore föreskrivet i fråga om allmän högre folkskolas övergång till kommunal mellanskola. Då de högre folkskolorna bygga på 6-årig folkskolekurs, följer av det redan anförda, att även de praktiska kommunala mellanskolorna skulle komma att anknyta till folkskolans sjätte klass. Den inbyggda linjen skulle vara parallell med de båda högsta klasserna i realskolan, vare sig denna vore 4-årig eller 5-årig, och dess anknytning till folkskolan komme följaktligen att bliva beroende av organisationen av den realskola, i vilken den vore inbyggd. Utbildningen vid såväl de praktiska mellanskolorna som de inbyggda linjerna skulle avslutas med en särskild examen, praktisk real-examen.

På grundval av den utredning, som förebragts i nämnda betänkande, medgav 1933 års riksdag efter förslag av Kungl. Maj:t, att från och med budgetåret 1933/34 högst fem yrkesbestämda högre folkskolor finge försöksvis anordnas såsom praktiska mellanskolor samt att vid högst tre allmänna läroverk eller kommunala mellanskolor finge från och med samma budgetår försöksvis anordnas en praktisk utbildningslinje.

Den sålunda beslutade skolorganisationen utbyggdes ytterligare under de närmast följande åren. Efter framställning av Kungl. Maj:t medgav 1935 års riksdag, att försök med inbyggda praktiska utbildningslinjer från och med budgetåret 1935/36 finge anordnas vid en var av ytterligare högst tre allmänna läroverk eller kommunala mellanskolor. Påföljande år beslöt riksdagen, att ytterligare tre högre folkskolor finge från och med den 1 juli 1936 försöksvis anordnas som praktiska mellanskolor. Och vid 1937 års riksdag blevo slutligen såväl de fristående praktiska mellanskolorna som de i andra skolor inbyggda praktiska linjerna överförda från försöksstadiet och infogade som ett fast led i läroverksorganisationen, i det att riksdagen lämnade Kungl. Maj:t generellt bemyndigande att förordna om yrkesbestämd högre folkskolas erkännande såsom praktisk mellanskola samt om upprättande av inbyggd praktisk linje vid allmänt läroverk eller kommunal mellanskola.

Då beslut fattades om inrättande av de bildningslinjer, för vilka genomgångna sex årsklasser i folkskola skulle utgöra grundval, var folkskolekursen i allmänhet 6-årig, och besluten inneburo således, att de ifrågavarande bildningslinjerna i regel skulle anknyta till genomgången fullständig folkskolekurs. Genom beslut av 1936 års riksdag utökades den obligatoriska folkskolekursen med ett år och gjordes följaktligen 7-årig. I det sakkunnigbetänkande, som låg till grund för detta beslut, anfördes emellertid, att med

förslaget om införandet av ett obligatoriskt sjunde skolår icke åsyftades någon ändring i grundskolans och därpå byggande teoretiska utbildningsanstalters inbördes förhållande samt att anknytningen till påbyggnaderna följaktligen borde vara förlagd efter det sjätte skolårets avslutning, även efter det 7-årig folkskola allmänt blivit införd. Vid genomförandet av beslutet om införande av obligatorisk 7-årig folkskola biträdde statsmakterna de sakkunnigas uppfattning i anknytningsfrågan, och beslutet kom följaktligen att för denna fråga få den innebörd, att den 4-åriga realskolan och med densamma beträffande anknytningen till folkskolan jämställda utbildningslinjer fortfarande skulle bygga på 6-årig folkskolekurs, ehuru de icke längre kunde sägas bygga på avslutad sådan kurs.

För fullständighetens skull bör slutligen nämnas, att den år 1918 och såvitt angår kommunala verkstadsskolor även år 1921 tillskapade yrkes-skoleorganisationen år 1941 ytterligare kompletterats genom riksdagens beslut om statsbidrag till av landsting eller eventuellt andra kommuner upprättade centrala verkstadsskolor. Denna skolorganisation bygger väsentligen på fullständig folk- och fortsättningsskolekurs.

Av ovanstående historiska översikt framgår, att den genom 1927 års skolreform genomförda principen om den högre skolans anknytning dels till fjärde, dels till sjätte folkskoleklassen alltjämt är gällande för vårt skolväsen. Anknytning enbart till fjärde folkskoleklassen förefinnes för närvarande vid 7 högre allmänna läroverk och 5 statliga realskolor. Anknytning till såväl fjärde som sjätte folkskoleklassen är anordnad vid 46 högre allmänna läroverk, 18 statliga realskolor¹ och samtliga kommunala flickskolor, för närvarande 43 till antalet. Anknytning enbart till 6-årig folkskolekurs förefinnes vid 9 högre allmänna läroverk, 57 statliga realskolor, samtliga kommunala mellanskolor, för närvarande 76 till antalet, och samtliga praktiska mellanskolor, 17 till antalet. Antalet allmänna läroverk med förenad linje har efter denna anordnings införande undan för undan minskats, så att anordningen numera kan sägas vara ställd på avskrivning, beroende på att de föreskrivna villkoren för sådan linjes upprättande sällan bliva uppfyllda. Och vad slutligen de inbyggda praktiska linjerna beträffar, så förefinnas sådana för närvarande vid 5 högre allmänna läroverk, därav ett med enbart fyrklassiga realskolelinjer och 4 med dubbel anknytning, vid 23 statliga realskolor, därav 16 med enbart fyrklassiga realskolelinjer, 4 med enbart femklassiga och 3 med dubbel anknytning, samt vid en kommunal mellanskola. Av de inbyggda linjerna äro 26 handelslinjer, 2 tekniska linjer och en hushållslinje.

Mera detaljerade upplysningar angående förekomsten inom vårt skolväsen av de olika realskole- och gymnasielinjerna under tiden 1926—1943 lämnas i nästa kapitel.

¹ Vid en av dessa realskolor, Katarina realskola i Stockholm, har den till 6-årig folkskolekurs anknuten linjen, inrättad genom kungl. brev den 6 mars 1931, ännu icke kommit till stånd på grund av brist på inträdessökande, och vid en annan, samrealskolan i Trelleborg, är av samma anledning den 4-åriga linjen tills vidare nedlagd.

Kap. II. Läroverksorganisationens utveckling efter 1927 års skolreform.

I samband med 1927 års skolreform fattade riksdagen beslut angående fördelningen på de olika allmänna läroverken av 5- och 4-åriga realskolelinjer samt 4- och 3-åriga gymnasielinjer. Till beslutet fogades jämväl en plan rörande antalet avdelningar i varje klass och ring på varje särskild linje vid de olika läroanstalterna. I enlighet med denna plan utfärdade Kungl. Maj:t genom nådigt cirkulär den 22 december 1927 de s. k. *specialplanerna* angående genomförande av den nya organisationen av de allmänna läroverken, varvid tillika föreskrevs, att därest under tiden för den nya organisationens genomförande det på grund av särskilda förhållanden skulle visa sig erforderligt, att någon jämkning skedde i de fastställda specialplanerna, rektor därom ägde att i god tid inkomma med förslag till skolöverstyrelsen, som hade att med eget utlåtande överlämna förslaget till Kungl. Maj:t.

Det visade sig snart, att tillströmningen av lärjungar till olika läroanstalter och till olika linjer kom att förete betydande avvikelser från den i specialplanerna förutsatta och att det sålunda blev nödvändigt att företaga jämkningar i dessa planer. Då jämkningarna i fråga fingo stor omfattning och det administrativa arbetet med organisationens genomförande därigenom betydligt ökades, varvid svårigheter även vållades av att de berörda läroanstalterna behövde snabba besked, medgav 1930 års riksdag i skrivelse nr 389, att skolöverstyrelsen finge befogenhet att under vissa villkor fatta beslut angående antalet parallellavdelningar. Med anledning därav bemyndigade Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 8 augusti 1930 skolöverstyrelsen att inom gränserna för anvisade medel och under de av riksdagen i övrigt angivna förutsättningarna medgiva sådana jämkningar i de av Kungl. Maj:t fastställda specialplanerna för omorganisation av de allmänna läroverken, som innefattade ett tillfälligt upprättande av parallellavdelning eller tillfällig indragning av sådan avdelning. Denna ordning kom sedan att gälla under de närmast följande åren.

Organisationens obundenhet av 1927 års specialplaner framhävdes ytterligare, då Kungl. Maj:t i nådigt cirkulär den 26 april 1935 enligt beslut av samma års riksdag förordnade, »att skolöverstyrelsen må — utan hinder av den av 1927 års riksdag bestämda planen för läroverksorganisationen —

fatta beslut om uppdelning av klass, ring eller krets i parallellavdelningar, varvid dock tillfälliga avdelningar icke må upprättas i första klassen av realskolan eller första ringen av gymnasiet, där sådana parallellavdelningar icke upprättats redan innevarande läsår». Kungl. Maj:t förklarade »Sig likväl vilja, på framställning av skolöverstyrelsen, meddela beslut om upprättande av dylika parallellavdelningar i de fall, där eljest ett större antal inträdessökande kunna förväntas bliva avvisade från berörda klasser eller ringar». Detta har varit den sedan dess gällande ordningen, allenast med den inskränkningen sedan budgetåret 1941/42, att antalet nybörjaravdelningar maximerats. För budgetåret 1941/42 gällde sålunda, jämlikt Kungl. Maj:ts cirkulär till statskontoret den 16 maj 1941 angående riksdagens skrivelse nr 8, den inskränkningen, att totala antalet nybörjaravdelningar vid de allmänna läroverken icke fick överstiga 525 eller, därest särskilda omständigheter därtill föranledde, 533. För budgetåret 1942/43 har antalet nybörjaravdelningar enligt nådigt brev till statskontoret den 12 juni 1942 maximerats till 525 eller, där särskilda omständigheter därtill föranledde, 535, och för budgetåret 1943/44 har enligt nådigt brev till statskontoret den 4 juni 1943 bestämts, att antalet nybörjaravdelningar icke får överstiga 540.

De jämkningar, som i kraft av de anförda bestämmelserna och inom ramen av anvisade medel vidtagits i den ursprungliga organisationsplanen, ha inneburit en mycket betydande utvidgning av läroverkens omfattning. Därvid är emellertid att märka, att denna utvidgning beror icke blott på en ökad lärjungetillströmning till de i 1927 års organisationsplan upptagna läroverken och det därav föranledda behovet av nya parallellavdelningar utan jämväl i icke ringa utsträckning på upprättandet av nya läroverk efter 1927 års skolreform. Genom nyinrättande eller omorganisation hade sålunda till och med läsåret 1941/42 inom realskolan tillkommit sammanlagt 36 avdelningar av 5-årig realskolelinje — vid högre allmänna läroverket i Bromma, nya elementarskolan i Stockholm och högre allmänna läroverket för flickor å Norrmalm — och 57 avdelningar i 4-årig realskola — vid högre allmänna läroverken för flickor å Norrmalm och Södermalm i Stockholm, i Göteborg, Malmö, Hälsingborg och Örebro, högre allmänna läroverket i Bromma, nya elementarskolan i Stockholm, gossrealskolan i Göteborg, samrealskolan i Ljusdal och statens aftonskola i Stockholm. Nya gymnasier ha under samma tid inrättats vid sammanlagt 16 läroverk, varjämte vissa läroverks gymnasier omorganiserats i fråga om förekomsten av 3- och 4-årigt gymnasium eller av latin- och reallinje.

I det följande lämnas en kortfattad redogörelse för läroverksorganisationens utveckling på grundval av den av 1927 års riksdag uppgjorda organisationsplanen och mot bakgrunden av läget före skolreformen. Vid beräkning av antalet avdelningar och antalet lärjungar äro därvid de vid olika tider efter 1927 nyinrättade eller omorganiserade läroverken inräknade med den omfattning, som de ägde under respektive år.

A. Linjernas förekomst vid olika läroverk.

En grundprincip vid fastställande av den nuvarande *realskolorganisationen* var, såsom redan anförts, att anknytning mellan realskolan eller annan motsvarande skolform och folkskolans sjätte klass borde finnas på varje läroverksort. De allmänna läroverk, som omfattade allenast *en* genomgående avdelning på realskolestadiet, skulle helt anknyta till folkskolans sjätte klass. Dock ansåg sig riksdagen i fråga om samrealskolan i Haparanda på grund av språkförhållandena i detta läroverks elevområde böra föreskriva, att realskolan därstädes anordnades med anknytning till folkskolans fjärde klass. Likaså beslöt riksdagen, att samrealskolorna i Vadstena, Strömstad och Piteå, fastän dessa hade allenast en genomgående avdelning, skulle tills vidare anknyta till folkskolans fjärde klass. Vid de läroverk åter, som på realskolestadiet omfattade två eller flera genomgående parallellavdelningar, skulle i regel anknytning anordnas till såväl folkskolans sjätte som dess fjärde klass. Vid utformningen av denna princip i detalj vägdes mot varandra å ena sidan en önskan, att båda typerna av realskolor bleve såvitt möjligt lika företrädde i den nya organisationen, och å andra sidan omtanken om att på de olika platserna läroverken komme att bli på ändamålsenligaste sätt anpassade efter ortsbefolkningens behov.

Såsom 1928 års riksdag ansåg sig böra särskilt framhålla, avsåg detta 1927 års riksdags beslut att inrymma full likställighet mellan 4-årig och 6-årig folkskolekurs såsom grundval för den högre skolan.

I anslutning till den anförda grundprincipen har *4-årig realskolelinje* upprättats vid det stora flertalet allmänna läroverk och förekommer för närvarande vid 130 av de 142 allmänna läroverken. Den är också, såsom nyss har framhållits, den för närvarande enda förekommande linjen vid 66 läroverk, därav 9 högre allmänna läroverk och 57 samrealskolor. Av dessa 66 läroverk äro 55 förutvarande kommunala mellanskolor, vilka ombildats till statliga samrealskolor och därvid bibehållit sin förutvarande organisation. De övriga 11 läroverken med endast 4-årig linje äro dels de forna statsam-skolorna i Arboga, Askersund, Filipstad, Köping, Norrtälje, Sala och Vimmerby, dels de nyinrättade högre allmänna läroverken för flickor i Göteborg, Hälsingborg, Malmö och Örebro. Av berörda 66 läroverk med endast 4-årig linje, av vilka såsom nämnts 9 äro högre allmänna läroverk, hade följande 40 höstterminen 1941 minst 7 klassavdelningar i realskolan, alltså genomgående dubbla avdelningar utom i avslutningsklassen: de högre allmänna läroverken i Boden, Eslöv, Hässleholm, Lidingö och Motala, de högre allmänna läroverken för flickor i Göteborg, Hälsingborg och Malmö, samrealskolorna i Bollnäs, Domnarvet, Falkenberg, Filipstad, Gudmundrå, Hallsberg, Hedemora, Huskvarna, Höganäs, Karlskoga, Katrineholm, Kiruna, Klippan, Ljusdal, Ludvika, Malmberget, Nederkalix, Nässjö, Ronneby, Sala,

Sandviken, Simrishamn, Sollefteå, Sunne, Säffle, Sölvesborg, Tomelilla, Tranås, Trollhättan, Ulricehamn, Vetlanda och Värnamo. Övriga 26 skolor inom denna grupp hade endast en avdelning inom varje klass eller, i vissa fall, dubbla avdelningar av enstaka klasser.

5-årig *realskolelinje* förekommer för närvarande vid 76 läroverk. Den är den enda förekommande linjen vid 7 högre allmänna läroverk, en realskola för gossar och 4 samrealskolor, nämligen Hvitfeldtska läroverket och Vasa läroverk i Göteborg, högre allmänna läroverket för gossar på Norrmalm, högre realläroverket på Norrmalm, högre allmänna läroverken på Östermalm i Stockholm, i Malmö för gossar och i Lund, Vasa realskola i Stockholm — i verkligheten även vid Katarina realskola i Stockholm och samrealskolan i Trelleborg, ehuru dessa enligt specialplanerna omfatta jämväl 4-årig linje — samt samrealskolorna i Piteå, Ängby i Stockholm, Strömstad och Vadstena. Tillträde till allmänt läroverk eller kommunal mellanskola från sjätte folkskoleklassen finnes emellertid på alla de orter, där de nämnda läroverken äro belägna, utom Piteå, Strömstad, Trelleborg och Vadstena. Vid 46 högre allmänna läroverk och 18 realskolor upptager organisationsplanen såväl 5-årig som 4-årig linje. Vid alla allmänna läroverk med endast 5-årig realskolelinje ha samtliga klasser dubbla avdelningar; undantag utgöra dock samrealskolorna i Strömstad och Vadstena med vardera blott sammanlagt 5 klassavdelningar.

Vid sidan av de allmänna läroverken funnos höstterminen 1926 87 *kommunala mellanskolor*, anordnade med fyra ettåriga klasser och likaledes ledande till realexamen. Av dessa ombildades enligt beslut av 1927 års riksdag 54 till samrealskolor — 5 av dessa sedermera till högre allmänna läroverk — och genom beslut av 1938 års riksdag ytterligare en (Ljusdal), men till de 32 sålunda kvarstående ha under tiden till och med höstterminen 1941 kommit 34 nya kommunala mellanskolor (sedan dess ytterligare 10). Genom inrättandet av de kommunala mellanskolorna i fråga ha på många mindre tätorter med kringliggande landsbygd ökade möjligheter beretts ungdomen att vinna inträde i högre skola, ledande till realexamen.¹

Beträffande s. k. *förenad linje* hänvisas till vad å sid. 13 o. f. blivit anfört. Likaså hänvisas till vad ovan å sid. 16 o. f. anförts angående *inbyggda praktiska linjer* och *praktiska mellanskolor*. Här må beträffande nämnda praktiska linjer och skolor endast tilläggas, att *inbyggd handelslinje* förekommer vid högre allmänna läroverken i Karlskrona, Vänersborg, Västervik och Ystad.

¹ De orter, på vilka kommunala mellanskolor inrättats efter höstterminen 1926 till och med höstterminen 1941 äro följande: Alvesta, Arvidsjaur, Bengtsfors, Bräcke, Emmaboda, Finspång, Flen, Hallstavik, Herrljunga, Hofors, Hyltebruk, Kinna, Kopparberg, Kungälv, Lycksele, Mellerud, Molkom, Munkfors, Mölndal, Norberg, Nynäshamn, Rättvik, Slite, Spånga, Sveg, Säter, Timrå, Vellinge, Vilhelmina, Vännäs, Ånge, Årjäng, Älmhult och Östhammar. Under åren 1942 och 1943 ha högre folkskolorna i Grängesberg, Åsele, Svenljunga, Gislaved, Undersåker, Överkalix, Töreboda, Båstad och Sollentuna samt från och med år 1944 högre folkskolan i Nordmaling erkänts som kommunala mellanskolor.

samrealskolorna i Arboga, Arvika, Avesta, Bollnäs, Filipstad, Hallsberg, Mariestad, Mjölby, Nässjö, Oskarshamn, Piteå, Sala, Sandviken, Strömstad, Sunne, Säffle, Söderköping, Tidaholm, Trelleborg, Ulricehamn och Vaxholm samt kommunala mellanskolan i Mölndal eller vid tillsammans 26 skolor, *inbyggd teknisk linje* vid Vasa realskola i Stockholm och samrealskolan i Höganäs, *inbyggd hushållslinje* vid högre allmänna läroverket för flickor i Hälsingborg samt *praktiska mellanskolor* med handelslinje, teknisk linje och hushållslinje i Göteborg, Hälsingborg, Stockholm och Örebro, med handelslinje och teknisk linje i Norrköping och med enbart handelslinje i Jönköping, Malmö, Nacka, Uddevalla, Uppsala och Östersund.

Vad beträffar *gymnasiet*, blev enligt 1927 års riksdags beslut 4-årigt latin- och 3-årigt realgymnasium den vanligaste organisationstypen. Beslutet upptog 45 högre allmänna läroverk, och av dessa blevo 39 utrustade med 4-åriga och 18 med 3-åriga latingymnasier, därav 2 med endast 3-åriga, medan 30 blevo försedda med 3-åriga och 14 med 4-åriga realgymnasier, därav 27 med endast 3-åriga och 11 med endast 4-åriga.

Med 4-årigt och 3-årigt såväl latin- som realgymnasium organiserades endast högre allmänna läroverket på Södermalm i Stockholm.

Med 4-årigt och 3-årigt latingymnasium och 4-årigt realgymnasium organiserades högre allmänna läroverken i Skara och Karlskrona.

Med 4-årigt och 3-årigt latingymnasium och 3-årigt realgymnasium organiserades högre allmänna läroverken i Malmö, Linköping, Norrköping, Jönköping, Karlstad, Örebro, Västerås, Kalmar, Kristianstad, Halmstad och Vänersborg.

Med 4-årigt såväl latin- som realgymnasium organiserades högre allmänna läroverken på Östermalm i Stockholm, i Uppsala, Lund, Nyköping, Visby, Sundsvall, Östersund och Umeå.

Med 4-årigt latin- och 3-årigt realgymnasium organiserades högre allmänna läroverken i Hälsingborg, Borås, Södertälje, Eskilstuna, Eksjö, Växjö, Ystad, Landskrona, Skövde, Falun, Gävle, Hudiksvall, Härnösand och Luleå.

Med 3-årigt såväl latin- som realgymnasium organiserades högre allmänna läroverken på Kungsholmen i Stockholm och i Uddevalla.

Med 4-årigt och 3-årigt latingymnasium organiserades högre latinläroverket på Norrmalm i Stockholm och högre latinläroverket i Göteborg.

Med 4-årigt latingymnasium organiserades högre allmänna läroverket i Strängnäs.

Med 4-årigt och 3-årigt realgymnasium organiserades högre realläroverket på Norrmalm i Stockholm och högre realläroverket i Göteborg.

Med 4-årigt realgymnasium organiserades högre allmänna läroverket i Västervik.

Tre läroverk voro alltså utrustade med endast latin- och tre läroverk med endast realgymnasium, under det att 38 läroverk hade båda linjerna. Ett

läroverk, nämligen nya elementarskolan i Stockholm, var helt tänkt såsom *lyceum* med latin-, real- och nyspråklig linje. Lyceilinjer voro dessutom förlagda till dåvarande högre latin- och högre realläroverken i Göteborg samt högre allmänna läroverken i Malmö, Uppsala och Lund.

Fritt val mellan 4-årigt och 3-årigt latingymnasium förefanns, såsom framgår av översikten, vid 16 läroverk och fritt val mellan 4-årigt och 3-årigt realgymnasium vid 3 läroverk (högre allmänna läroverket på Södermalm samt högre realläroverken på Norrmalm och i Göteborg).

Vid vissa av de högre allmänna läroverken har emellertid efter 1927 skett en omorganisation av gymnasiet. Läroverken med endast latin- eller reallinje ha i stor utsträckning ombildats. Förutvarande högre latinläroverket på Norrmalm, nuvarande högre allmänna läroverket för gossar på Norrmalm, har erhållit även en 4-årig reallinje, och detsamma gäller förutvarande högre latinläroverket i Göteborg, nuvarande Hvitfeldtska läroverket. Förutvarande högre realläroverket i Göteborg, nuvarande Vasa högre allmänna läroverk, har jämväl erhållit en 4-årig latinlinje. Högre allmänna läroverket i Strängnäs har utrustats med en 3-årig reallinje. Högre allmänna läroverket i Västervik, som hade utrustats med endast reallinje, har fått denna ombildad till latinlinje.

För ombildningen av lyceet vid nya elementarskolan i Stockholm till läroverk med bl. a. 4-årigt latingymnasium samt 4-årigt och 3-årigt realgymnasium har ovan redogjorts (sid. 13). Lyceilinjerna vid högre latinläroverket i Göteborg samt vid högre allmänna läroverken i Uppsala och Lund blevo enligt beslut av 1935 års riksdag nedlagda. De båda sistnämnda läroverken hade redan tidigare erhållit jämväl 3-åriga latinlinjer. Högre allmänna läroverket på Kungsholmen i Stockholm har omorganiserats till att omfatta 4-årigt såväl latin- som realgymnasium samt 3-årigt realgymnasium. Högre allmänna läroverket i Karlskrona har fått även 3-årigt realgymnasium. Intagningen av lärjungar i latingymnasium är tills vidare inhiberad, såvitt angår 3-årig linje vid högre allmänna läroverken i Halmstad, Karlskrona, Malmö och Skara, högre allmänna läroverket för gossar på Södermalm i Stockholm, högre allmänna läroverket i Västerås och karolinska högre allmänna läroverket i Örebro, samt såvitt angår 4-årig linje vid högre allmänna läroverket i Vänersborg.

Under tiden efter 1927 års skolreform har *nytt gymnasium* inrättats vid 17 läroverk, dels genom upprättande av högre allmänna läroverk för flickor i 6 fall (Stockholm 2 läroverk, Göteborg, Malmö, Hälsingborg, Örebro), dels genom nyinrättande av högre allmänt läroverk i ett fall (Bromma), dels genom ombildning av förutvarande realskolor till högre allmänna läroverk i 10 fall, därav genom statsövertagande av kommunala gymnasier i 4 fall (Eslöv, Lidingö, Motala, Hässleholm övertagna; Kristinehamn, Haparanda, Skellefteå, Majorna, Boden, statens normalskola i Stockholm ombildade). Därvid förekomma 4-årigt och 3-årigt latin- och 4-årigt realgymnasium vid

högre allmänna läroverket för flickor på Norrmalm i Stockholm, 4-årigt och 3-årigt latin- och 3-årigt realgymnasium vid högre allmänna läroverket för flickor i Göteborg, 4-årigt latin- och realgymnasium vid högre allmänna läroverket i Bromma i Stockholm, högre allmänna läroverket för flickor på Södermalm i Stockholm samt högre allmänna läroverken i Lidingö och Motala, 4-årigt latin- och 3-årigt realgymnasium vid högre allmänna läroverken för flickor i Malmö, Hälsingborg och Örebro samt högre allmänna läroverken i Kristinehamn, Haparanda, Skellefteå, Majorna och Boden samt 3-årigt latin- och realgymnasium vid högre allmänna läroverken i Eslöv och Hässleholm. Statens normalskola är tills vidare endast utrustad med 4-årigt latینگymnasium och provisoriskt endast tillgänglig för kvinnliga lärjungar.

Vid sidan av de statliga gymnasierna förekommer *kommunalt gymnasium* i följande fall: 3-årigt latin- och realgymnasium i Kiruna samt 3-årigt realgymnasium i Arvika och Söderhamn.

B. Realskolan.

1. Antal avdelningar i samtliga klasser.

Höstterminen 1926, alltså året före genomförandet av skolreformen, funnos vid de 77 allmänna läroverken sammanlagt 780 avdelningar i den dåvarande 6-klassiga realskolan. Därtill kommo 295 avdelningar vid de 54 kommunala mellanskolor, som sedermera jämlikt beslut av 1927 års riksdag förståtligades. Det sammanlagda antalet av nämnda avdelningar utgjorde alltså 1 075.

I 1927 års *specialplaner* beräknades efter avslutad omorganisation skola finnas sammanlagt 1 019 avdelningar, fördelade på 5-årig och 4-årig realskola. Den beräknade minskningen med 56 avdelningar sammanhänger med att första, i vissa fall även andra klassen av den 6-åriga realskolan indrogs. Då de klasser, som på detta sätt försvunno, voro vida fler än 56, inneburo specialplanerna i själva verket en vidgning av läroverksorganisationen. I stort sett kunna emellertid specialplanerna anses motsvara det ådagalagda behovet vid tiden för skolreformen.

Den följande utvecklingen framgår av nedanstående översikt, som avser antalet avdelningar höstterminerna 1935, 1939 och 1941:

Å r	5-årig	4-årig	Gemensamma avd. i högsta klassen	S:a avdel- ningar
1927 års spec.-plan	451	541	27	1 019
ht 1935	648	593	34	1 275
• 1939	727 ^{1/2}	679 ^{1/3}	24	1 431
• 1941	752 ^{1/2}	677 ^{1/2}	29	1 459

Avdelningar av inbyggda praktiska linjer ha inräknats i ovan angivna siffror. Förenad linje har något år i viss utsträckning förekommit vid högre allmänna läroverket i Västervik samt samrealskolorna i Falköping och Åmål, varjämte den 4-åriga linjen vid samrealskolan i Trelleborg genom anordningen med förenad linje helt uppgått i de 5-åriga höstterminerna 1935 och 1939. Jämlikt beslut av 1940, 1941, 1942 och 1943 års riksdagar ha inga lärjungar fått intagas i första klassen av 4-årig realskola vid samrealskolan i Trelleborg under läsåren 1940/44.

Vid dubbellinjig läroanstalt har avdelning av förenad linje och av inbyggd praktisk linje ovan räknats som halv avdelning på 5-årig och halv avdelning på 4-årig linje.

Översikten visar den starka tillväxten av realskolan efter 1927 års omorganisation av det högre skolväsendet. Den beräknade omfattningen av realskolan har överskridits under de tre anförda åren med respektive 256, 412 och 440 avdelningar eller, i procent räknat, med respektive 25, 40 och 43 %. Översikten visar också, huru de båda linjerna påverkats av den växande tillströmningen. Ökningen har framför allt berört den 5-åriga realskolan, där den intill läsåret 1941/42 utgjort 301 $\frac{1}{2}$ avdelningar eller nära 67 %, men den har även gällt den 4-åriga, där den för samma tid utgjort 136 $\frac{1}{2}$ avdelningar eller 25 %.

I detta sammanhang må även erinras om utvecklingen av den med den 4-åriga realskolan organisatoriskt jämställda kommunala mellanskolan. Antalet kommunala mellanskolor, utöver de 55, som i samband med eller efter 1927 års skolreform ombildats till samrealskolor, har tillsammans utgjort höstterminen 1926 32, höstterminen 1935 47, höstterminen 1939 62 och höstterminen 1941 66. Det totala antalet avdelningar vid dessa skolor har under sagda terminer utgjort respektive 187, 296, 361 och 378. Ökningen i antalet avdelningar har alltså varit direkt proportionell mot ökningen i antalet skolor, vilket innebär, att ökningen i det hela är att tillskriva nyinrättandet av skolor. Flertalet av dessa skolor har endast en serie avdelningar. Minst 7 avdelningar uppvisa endast kommunala mellanskolorna i Göteborg, Kungälv, Lund, Malmö, Norrköping, Solna, Spånga, Stockholm, Svalöv, Timrå och Torsby. Av de mellanskolor, som funnos före år 1927, ha endast skolorna i Göteborg, Lund, Svalöv och Stockholm att uppvisa någon nämnvärd ökning i antalet avdelningar, däribland särskilt kommunala mellanskolan i Göteborg, som växt från 16 avdelningar höstterminen 1926 till 35 avdelningar höstterminen 1943, och kommunala mellanskolan i Lund, som under samma tid växt från 4 till 7 avdelningar (8 avdelningar höstterminen 1941).

Jämväl må här ånyo erinras om att under tiden efter 1927 års omorganisation tillkommit den kommunala skolform, som går under namnet praktiska mellanskolor. Med undantag av den praktiska mellanskolan i Nacka ha dessa uppkommit genom ombildning av redan före 1927 existerande

yrkesbestämda högre folkskolor. Höstterminen 1926 funnos sedermera ombildade sådana skolor med sammanlagt 124 avdelningar. Höstterminen 1935, sedan ombildningen till praktiska mellanskolor skett, hade dessa 162 avdelningar. Höstterminerna 1939 och 1941 hade antalet skolor utökats till 12 med respektive 190 och 194 avdelningar. Ökningen i antal står i samband dels med ombildningen av de förutvarande ofta 3-åriga högre folkskolorna till 4-åriga mellanskolor, varvid en klass sålunda tillkom inom varje serie avdelningar, dels med de särskilda skolornas tillväxt.

Utanför läroverkens realskolor stå likaledes enskilda realskolor, som finnas vid de högre goss- och samskolorna, vid flickskolorna och i form av enskilda mellanskolor. Alla dessa liksom hela den kommunala och enskilda flickskolan falla emellertid utanför den av 1927 års riksdag beslutade statliga realskolororganisationen, vilken i detta sammanhang avses.

Av de anförda siffrorna framgår, hur många avdelningar som av statsmakterna kommit att ställas till förfogande på de olika realskolelinjerna. Upprättandet av dessa avdelningar har i sin tur grundats på tillströmningen av lärjungar, och antalet avdelningar kan därför anses utgöra ett mått på *tillströmningen till läroverken*. Som mått på *tillströmningen till de olika linjerna* äro dessa siffror dock icke utan vidare användbara. På ett stort antal orter finnes nämligen endast 4-årig linje, medan på andra blott den 5-åriga förekommer, och i dylika fall ha målsmännen självfallet valt den linje, som stått till buds på orten. Ökningen betyder i dylika fall endast, att tillströmningen till läroverken, oberoende av de organisatoriska förhållandena, ökats med den angivna siffran. Ett verkligt val mellan de olika linjerna har varit möjligt endast vid läroverk (eller på orter), som ägt båda linjerna. Om undersökningen begränsas till de 45 högre allmänna läroverk och samrealskolor, som äro belägna på orter utan kommunal mellanskola och jämväl utan praktisk mellanskola och vilka år 1927 utrustades med såväl 5-årig som 4-årig linje, erhålles följande resultat:

Å r	5-årig	4-årig	Summa avdelningar
1927 års spec.-plan....	222	166	388
ht 1935.....	359	156	515
• 1939.....	410 ^{1/2}	169 ^{1/2}	580
• 1941.....	429 ^{1/2}	165 ^{1/2}	595

Den totala ökningen vid de ifrågavarande läroverken har för läsåren 1935/36, 1939/40 och 1941/42 sålunda utgjort respektive 127, 192 och 207 avdelningar eller, i procent räknat, omkring 33, 49 och 53 %. Denna ökning är något större än den ovan redovisade totala ökningen vid samtliga läro-

verk; den överstiger denna under hela tiden med 8 à 10 enheter. För den 5-åriga linjen kan vid de dubbellingiga läroverken konstateras en ökning i den beräknade lärjungetillströmningen, motsvarande respektive 137, 188^{1/2} och 207^{1/2} avdelningar, vilket innebär en ökning med respektive 62, 85 och 93 %. För den 4-åriga linjen har tillströmningen i stort sett blivit den beräknade: höstterminen 1935 förefanns en minskning med 10 avdelningar och höstterminen 1941 med ¹/₂ avdelning, medan höstterminen 1939 förelåg en ökning med 3¹/₂ avdelningar. Procentuellt innebär detta ingen nämnvärd förskjutning i någondera riktningen.

2. Antal avdelningar i första klassen.

Den ovan gjorda jämförelsen har företagits med utgångspunkt i det totala antalet klassavdelningar på de olika linjerna. Det olika antalet klasser inom 6-årig, 5-årig och 4-årig realskola försvårar emellertid jämförelsen. En klarare bild av organisationens utveckling får man genom att jämföra antalet avdelningar endast i en av realskolans klasser, varvid det är lämpligast att välja första klassen såsom närmast visande tillströmningen till läroverken. Jämförelsen kommer då att avse antalet avdelningar i denna klass före och efter skolreformen samt antalet avdelningar i klassen på olika linjer enligt specialplanerna och under vissa läsår.

Under höstterminen 1926 hade den dåvarande lägsta klassen av den 6-åriga realskolan 127 avdelningar, vartill kommo 83 avdelningar i första klassen av de kommunala mellanskolor, som enligt 1927 års riksdags beslut ombildades till 4-åriga samrealskolor. Sammanlagt hade dessa läroanstalter alltså 210 avdelningar i begynnarklassen. Enligt specialplanerna beräknades skola finnas sammanlagt 270 avdelningar i första klassen (kretsen) av de omorganiserade läroanstalterna, därav 101 på den 5-åriga och 161 på den 4-åriga realskolelinjen samt 8 på lyceilinen, vilket alltså innebar en beräknad utökning av realskoleorganisationen med 60 begynnelseavdelningar. Sedermera ha emellertid, såsom ovan nämnts, vid olika tidpunkter tillkommit nya läroverk eller ha läroverk omorganiserats. Om även här höstterminerna 1935, 1939 och 1941 väljas för jämförelsen, hade sålunda under dessa terminer, genom ny- eller omorganisation samt genom de ny- och omorganiserade läroverkens tillväxt, tillkommit följande antal avdelningar:

Å r	5-årig	4-årig	Summa
ht 1935.....	1	12	13
• 1939.....	8	16	24
• 1941.....	10	15	25

Samtidigt har skett en minskning av det beräknade antalet lyceiavdelningar med respektive 4, 7 och 8 avdelningar.

Följande översikt visar antalet avdelningar i begynnelseklassen i samtliga förefintliga läroverk under de anförda lästerminerna:

	5-årig linje	4-årig linje	Lyceum	Summa
Enligt specialplanerna . . .	101	161	8	270
ht 1935	153	162	4	319
ht 1939	168	178	1	347
ht 1941	170	178	—	348

En ökning av den beräknade organisationen har alltså inträtt motsvarande respektive 49, 77 och 78 avdelningar eller med 18, 29 och 29 %. För den 5-åriga linjen utgör ökningen respektive 51, 66 och 67 % och för den 4-åriga respektive 1, 11 och 11 %.

För de ovan berörda 45 läroverk, som erbjuda möjlighet att välja mellan 5-årig och 4-årig linje, framgår utvecklingen av följande siffror:

	5-årig linje	4-årig linje
Enligt specialplanerna	51	49
ht 1935	91	46
ht 1939	98	46
ht 1941	102	46

För den 5-åriga linjen har här inträtt en ökning med respektive 40, 47 och 51 avdelningar eller respektive 78, 92 och 100 % och för den 4-åriga under alla åren en mindre minskning med 3 avdelningar eller icke fullt 6 %. I genomsnitt finnes en avdelning av den 4-åriga och något över två avdelningar av den 5-åriga linjens begynnelseklass vid vart och ett av de berörda läroverken.

Det synes emellertid lämpligt att i detta sammanhang även beröra de kommunala och praktiska mellanskolorna. Detta dels därför, att de leda till samma examen (realexamen och praktisk realexamen), dels emedan antalet avdelningar inom realskolans organisation icke kan undgå att påverkas av förekomsten av nämnda skolor, framför allt de kommunala mellanskolorna. Rätteligen borde dock vid en sådan vidare överblick även de enskilda högre skolorna och de kommunala flickskolorna beaktas, då förekomsten av sådana på en ort givetvis också påverkar tillströmningen till de allmänna läroverken och till dessas olika linjer.

Vid de kommunala mellanskolor, som kvarstodo såsom sådana efter 1927 års skolreform eller som senare tillkommit genom ombildning av högre folkskolor, ha sålunda ytterligare ett stort antal lärjungar erhållit tillträde till högre undervisning. Följande översikt visar utvecklingen härvidlag:

Kommunala mellanskolor 1926—1941 (utom de förstatligade).

Tidpunkt	Skolor		Begynnelseavdelningar	
	Antal	Ökning i % av 1926 års siffror	Antal	Ökning i % av 1926 års siffror
Ht 1926.....	32	—	50	—
• 1935.....	47	46	75	50
• 1939.....	62	94	92	84
• 1941.....	66	106	100	100

De ifrågavarande kommunala mellanskolornas antal har alltså något mer än fördubblats under tiden från 1926 till 1941, och antalet begynnelseavdelningar har exakt fördubblats.

Vad beträffar de praktiska mellanskolorna, har antalet begynnelseavdelningar hållit sig i det hela konstant. Det utgjorde höstterminen 1927 vid de ifrågavarande yrkesbestämda högre folkskolorna 50 och steg höstterminen 1935 efter ombildningen till praktiska mellanskolor till 57 för att under höstterminerna 1939 och 1941 stanna vid 55.

Om de allmänna läroverkens realskolor, de kommunala mellanskolorna och de praktiska mellanskolorna betraktas som en enhet, visar nedanstående översikt det sammanlagda antalet avdelningar i begynnelseklasserna i dessa läroanstalter. Översikten omfattar höstterminerna 1926, 1935, 1939 och 1941; någon jämförelse med specialplanerna kan i detta fall icke göras, då specialplanerna endast avse själva läroverksorganisationen.

Antal begynnelseavdelningar i realskolor samt kommunala och praktiska mellanskolor.

	6-årig linje	5-årig linje	4-årig linje				Lyceilinje	Summa
			Realskolor	Kommunala mellanskolor	Praktiska mellanskolor	Tillsammans		
Ht 1926	127	—	83 ¹	50	50 ²	183	—	310
• 1935	—	153	162	75	57	294	4	451
• 1939	—	168	178	92	55	325	1	494
• 1941	—	170	178	100	55	333	—	503

¹ Ht 1926 tillhörande kommunala mellanskolor, som sedermera förstatligats. De kommunala mellanskolorna hade alltså nämnda termin egentligen 133 nybörjaravdelningar.

² Ht 1926 tillhörande yrkesbestämda högre folkskolor.

Under de 15 åren från 1926 till 1941 har antalet begynnelseavdelningar inom här berörda läroanstalter sålunda ökats med 193. Redan den 5-åriga linjen räknar 43 begynnelseavdelningar mer än den förutvarande 6-åriga, som 1926 omfattade hela den statliga läroverksorganisationen. Den 4-åriga

organisationen uppvisar en ökning från 183 till 333 eller med jämnt 150 avdelningar.

Till de här redovisade avdelningarna komma de till 4-årig respektive 6-årig grundskola anslutna begynnelseavdelningarna vid enskilda högre skolor och kommunala flickskolor.

3. Antal lärjungar.

En jämförelse mellan själva lärjungantalet i realskolan före och efter skolreformen försvåras dels genom övergången från 6-årig till 5- eller 4-årig realskola, vilken övergång medför en betydande minskning i lärjungenumreren, dels genom tillkomsten av nya allmänna läroverk på grund av förstatligande av kommunala mellanskolor eller nyinrättande, vilken omständighet medför ökning av lärjungantalet. Den nya organisationen utvecklades successivt och kan anses ha blivit genomförd först med budgetåret 1935/36. Då det största intresset i detta sammanhang knyter sig till frågan, i vad mån skolreformen kommit att i allmänhet åtföljas av ökad tillströmning till högre skolor av läroverkstyp, och då nya sådana skolor undan för undan uppstått, synes det riktigtast att låta jämförelsen omspanna både de allmänna läroverken och de kommunala mellanskolorna.

Höstterminen 1926 utgjorde lärjungantalet i de 77 allmänna läroverkens realskolor 20 622, därav 19 201 gossar och 1 421 flickor.

Vid sidan av de allmänna läroverken funnos 87 kommunala mellanskolor. Under läsåret 1926/27 inrättades ytterligare 3 kommunala mellanskolor, nämligen i Alvesta, Älmhult och Nynäshamn. Lärjungantalet i dessa 90 kommunala mellanskolor uppgick till 9 880, därav 4 716 gossar och 5 164 flickor.

I allmänna läroverk och kommunala mellanskolor gingo sålunda 23 917 gossar och 6 585 flickor eller tillsammans 30 502 lärjungar.

En tabellarisk översikt över lärjungantalet vid realskolorna och de kommunala mellanskolorna dels före skolreformen (höstterminen 1926), dels vid två olika tidpunkter efter skolreformen (höstterminen 1935 och höstterminen 1941) lämnas på sid. 32.

Översikten visar, att antalet lärjungar vid de allmänna läroverkens realskolor och vid de kommunala mellanskolorna steg från 30 502 år 1926 till 43 386 år 1935 och 48 322 år 1941.

Ökningen utgör sålunda till och med år 1935 12 884 lärjungar och till och med år 1941 17 820. För de manliga lärjungarna utgör ökningen därvid 3 042 respektive 4 834 eller 13 respektive 20 %. Huvuddelen av ökningen kommer sålunda på de kvinnliga lärjungarna, vilka ökats med respektive 9 742 och 12 986 lärjungar eller med 148 respektive 197 %. Däremot svarar emellertid en minskning i de statsunderstödda flickskolornas lärjungenumrär, vilken nedgått från 20 336 höstterminen 1926 till 15 688 höstterminen

Det totala lärjungantalet på realskolestadiet vid allmänna läroverk
och kommunala mellanskolor.

Skoltyp	Ht 1926				Ht 1935				Ht 1941			
	antal skolor	antal lärjungar			antal skolor	antal lärjungar			antal skolor	antal lärjungar		
		g.	fl.	summa		g.	fl.	summa		g.	fl.	summa
6-årig realskola	77	19 201	1 421	20 622	—	—	—	—	—	—	—	—
5-årig realskola	—	—	—	—	71	16 077	4 135	20 212	72	16 654	5 774	22 428
4-årig realskola	—	—	—	—	123	7 528	7 659	15 187	124	7 938	8 447	16 385
kom. mellanskola	87	4 716	5 164	9 880	48	3 454	4 533	7 987	66	4 159	5 350	9 509
Tillsammans	164	23 917	6 585	30 502	185	27 059	16 327	43 386	205	28 751	19 571	48 322

1935 och 14 999 höstterminen 1941, de förberedande klassernas lärjungar ej medräknade men enskilda och kommunala flickskolor betraktade som en enhet; på realskolelinjerna vid flickskolorna har under samma tid lärjungantalet stigit från 41 höstterminen 1926 till 157 höstterminen 1935 och 182 höstterminen 1941. Ökningen av kvinnliga lärjungar vid de allmänna läroverken överstiger dock minskningen vid flickskolorna med mellan 5 000 och 6 000 lärjungar.

Själva förskjutningarna i tillströmningen till högre skolor framgå emellertid med större tydlighet av en jämförelse mellan lärjungantalet i begynnelseklasserna av de olika skolformerna. För de nämnda terminerna erhållas därvid följande siffror:

Lärjungantalet i realskolans och kommunala mellanskolans begynnelseklasser.

Skoltyp	Ht 1926				Ht 1935				Ht 1941			
	antal skolor	antal lärjungar			antal skolor	antal lärjungar			antal skolor	antal lärjungar		
		g.	fl.	summa		g.	fl.	summa		g.	fl.	summa
6-årig realskola	77	3 575	224	3 799	—	—	—	—	—	—	—	—
5-årig realskola	—	—	—	—	71	3 954	1 089	5 043	72	4 131	1 497	5 628
4-årig realskola	—	—	—	—	123	2 189	2 156	4 345	124	2 397	2 404	4 801
komm. mellanskola	87	1 513	1 570	3 083	48	976	1 369	2 345	66	1 325	1 564	2 889
Tillsammans	164	5 088	1 794	6 882	185	7 119	4 614	11 733	205	7 853	5 465	13 318

Från tiden omedelbart före 1927 års skolreform till och med höstterminen 1935 ökades sålunda tillströmningen till läroverkens och mellanskolornas

begynnelseklasser med 4 851 lärjungar eller 70 % och från samma tid till och med höstterminen 1941 med 6 436 eller nära 94 %. I det närmaste har alltså inträtt en fördubbling. För gossarna har därvid ökningen från 1926 till 1935 utgjort 40 % och från 1926 till 1941 54 %, medan motsvarande ökning för flickorna uppgått till icke mindre än 157 respektive 205 %. Vid de allmänna läroverken är antalet lärjungar i begynnelseklassen icke betydligt större på den 5-åriga än på den 4-åriga linjen, men om till den 4-åriga linjens lärjungar läggas eleverna i mellanskolans första klass, inträder numerär övervikt för den 4-åriga linjen. Förhållandena i detta avseende höstterminen 1941 vid allmänna läroverk och kommunala mellanskolor, som äro belägna på orter med både 5-årig och 4-årig linje (vid läroverk eller mellanskola) framgå av följande översikt:

Antal lärjungar i begynnelseklassen vid realskolor och kommunala mellanskolor på orter med dubbel anknytning höstterminen 1941.¹

L i n j e	G.	Fl.	Summa
5-årig linje	4 041	1 415	5 456
4-årig • vid realskola	878	808	1 686
• • • komm. mellanskola	403	634	1 037
Summa	5 322	2 857	8 179

Av lärjungarna i begynnelseklassen vid skolor på orter med *enkel* anknytning tillhörde 175 den 5-åriga och 3 117 den 4-åriga realskolelinjen samt 1 926 kommunal mellanskola, i samtliga fall fördelade sig ungefär jämnt på manliga och kvinnliga lärjungar.

En undersökning av *klassernas genomsnittstorlek* på de olika linjerna ger vid handen, att den 5-åriga realskolan arbetar med större klasser än den 4-åriga. Höstterminen 1935 gingo sålunda i genomsnitt 31·2 lärjungar i varje avdelning av den 5-åriga realskolan — en mycket hög siffra för att beteckna ett genomsnitt — och 25·6 i varje avdelning av den 4-åriga, medan motsvarande siffror höstterminen 1941 voro 29·8 respektive 24·2, en sänkning alltså i båda fallen med 1·4. En avdelning av 5-årig realskola hade alltså båda åren i genomsnitt 5·6 lärjungar mer än en avdelning av 4-årig realskola. Höstterminen 1926 var genomsnittsantalet lärjungar i varje klassavdelning av den 6-åriga realskolan 26·4.

Av intresse är även en jämförelse mellan 5- och 4-årig realskolelinje i fråga om *fördelningen på manliga och kvinnliga lärjungar*. Höstterminen

¹ Hithörande siffror äro erhållna vid bearbetning av uppgifter, som insänts till skolutredningen från rektorerna själva. De sammanfalla icke fullständigt med de siffror, som ingå i slutsiffrorna i tabellen nedtill på föregående sida, vilka erhållits från skolöverstyrelsens statistiska avdelning. Skillnaden är dock så obetydlig, att den saknar praktisk betydelse. — I tabellen här ovan äro lärjungarna vid de praktiska mellanskolorna icke medtagna.

1935 voro 20·5 % och höstterminen 1941 25·7 % av lärjungarna på 5-årig linje flickor, medan på 4-årig linje flickorna utgjorde 50·4 respektive 51·6 %. På den 4-åriga linjen fördela sig alltså manliga och kvinnliga lärjungar tämligen jämnt, medan proportionen mellan gossar och flickor på den 5-åriga linjen höstterminen 1935 utgjorde ungefär 4 : 1 och höstterminen 1941 ungefär 3 : 1.

Orsakerna till sistnämnda förhållande äro flera. Ett icke ringa antal högre allmänna läroverk och realskolor med uteslutande eller huvudsakligen 5-åriga linjer äro gossläroverk, medan flertalet flickläroverk har endast 4-årig linje. De högre allmänna läroverken, vid vilka de flesta 5-åriga linjerna förekomma, äro vidare ofta belägna i städer, där det jämväl finnes flickskolor. Det är i sådana fall naturligt, att samhällets egen kvinnliga ungdom i icke ringa utsträckning går till flickskolan, medan flickorna från landsbygden ej sällan föredraga realskolan med dess kortare lärogång och därvid, liksom den på längre avstånd från läroverksorten boende ungdomen i allmänhet, gärna välja den 4-åriga linjen. De många samrealskolorna, av vilka flertalet har uteslutande 4-årig linje, ligga däremot med två undantag på orter, där flickskola saknas, och man kan därför vid dem vänta sig en jämnare tillströmning av manliga respektive kvinnliga lärjungar.

C. Gymnasiet.

1. Antal avdelningar i samtliga ringar.

Såsom ovan (sid. 24) framhållits, förefanns enligt 1927 års skolorganisation *fritt val* mellan 4-årigt och 3-årigt gymnasium för latinlinjen vid 16 men för reallinjen endast vid 3 läroverk. Ifrågavarande 16 läroverk med dubbla latinlinjer beräknades i specialplanerna skola komma att omfatta för den 4-åriga linjen 72 och för den 3-åriga 48 avdelningar. Höstterminerna 1935, 1939 och 1941 var den faktiska ställningen följande:

4-årig latinlinje respektive 85, 77, 71 avdelningar
3-årig » » » 48, 48, 42 »

För de 3 högre allmänna läroverken med dubbla reallinjer har utvecklingen i fråga om antalet avdelningar varit följande:

	4-årig reallinje	3-årig reallinje
Enligt specialplanen	16	9
ht 1935	27	12
ht 1939	29	10
ht 1941	28	9

Det redovisade materialet är visserligen icke omfattande, men det pekar dock mot större tillströmning till det 4-åriga gymnasiet än till det 3-åriga

vid de läroverk, där båda linjerna finnas. I själva verket ha i icke få fall lärjungar på grund av platsbrist avisats från 4-åriga gymnasier och sedan, efter genomgång av realskolans avslutningsklass, övergått till det 3-åriga gymnasiet.

Under tiden efter 1927 års skolreform ha inrättats nya gymnasier vid sammanlagt 17 läroverk (till och med höstterminen 1941 vid 14 läroverk). Vissa läroverks gymnasier ha, såsom nämnts, omorganiserats i fråga om förekomsten av 3- och 4-årigt gymnasium eller av latin- och reallinje. Följande översikt visar därför endast utvecklingen i stora drag, utan att skillnad i detalj göres mellan de beräknade och de faktiska förhållandena vid de i 1927 års specialplan upptagna läroverken eller mellan dessa läroverk i deras då fastställda organisation å ena sidan och de nyinrättade eller omorganiserade läroverken å den andra.

Å r	A n t a l a v d e l n i n g a r								
	Latinlinjen			Reallinjen			Tillsammans latin- och reallinje		
	4-årig	3-årig	Summa	4-årig	3-årig	Summa	4-årig	3-årig	Summa s:arum
1927 års specialplan	164	54	218	64	90	154	228	144	372
ht 1935	209	70	279	84	133	217	293	203	496
ht 1939	231	78	309	115	179	294	346	257	603
ht 1941	249	63	312	140	183	323	389	246	635

Höstterminen 1926, alltså året före skolreformen, funnos sammanlagt 362 gymnasieavdelningar, därav 191 på latin- och 171 på reallinjen.

I det hela har sålunda skett en mycket betydande ansvällning av gymnasieorganisationen. Ökningen i förhållande till den beräknade omfattningen utgör för de tre redovisade åren 124, 231 och 263 avdelningar eller, med procentuell beräkning, 33, 62 och 71 %. Med särskild styrka framträder den snabbt och kontinuerligt växande tillströmningen till realgymnasiet, vilken, om 4- och 3-åriga linjer sammanslås, utgör icke mindre än respektive 63, 140 och 169 avdelningar eller 41, 91 och 110 %. Även för latinlinjen framträder stegring, i det att för de tre åren kan redovisas en sammanlagd ökning av respektive 61, 91 och 94 avdelningar eller 28, 42 och 43 %. Vid en mera detaljerad jämförelse mellan specialplanens och 1941 års siffror visar det sig dock, att ökningen för latinlinjens vidkommande helt och hållet kommer på de genom nyinrättande eller omorganisation nytillkomna gymnasielinjerna, medan reallinjen visar ansvällning jämväl vid de »gamla» läroverken.

2. Antal avdelningar i första ringen.

Latinlinjer voro i specialplanerna upptagna med ett antal av 57 — 39 4-åriga och 18 3-åriga — med sammanlagt 59 nybörjaravdelningar och real-

linjer med ett antal av 44 — 14 4-åriga och 30 3-åriga — med 46 avdelningar i första ringen. Genom nyinrättande av gymnasier ha dessa siffror, såsom nyss nämnts, avsevärt ökats. Höstterminen 1941 utgjorde latinlinjernas antal 76¹ med 80 begynnelse-ringar och reallinjernas 65¹ med icke mindre än 101 avdelningar på motsvarande stadium. Även här framträder sålunda med största tydlighet den allt starkare tillströmningen till reallinjen. I fråga om latinlinjen har från år 1939 till år 1941 till och med skett en tillbakagång från 81 till 76 linjer och från 88 till 80 begynnelseavdelningar. I jämförelse med specialplanerna är ökningen i antalet *avdelningar* i första ringen för latinlinjen intill höstterminen 1941 36 % och för reallinjen 120 %. I jämförelse med förhållandena omedelbart före skolreformen är motsvarande ökning respektive 70 % och 135 %. Ökningen i tillgängliga *linjer* på latin- och realgymnasiet utgör i jämförelse med specialplanerna 33 respektive 48 % och i jämförelse med förhållandena år 1926 respektive 124 % och 86 %. De ökade möjligheterna till gymnasiestudier ha således utnyttjats i en helt annan omfattning på reallinjen än på latinlinjen.

Vad beträffar valet mellan 4- och 3-årigt gymnasium, är sådant såsom redan anförts i regel icke möjligt vid de särskilda läroverken, då endast ett mindre antal läroverk har båda slagen av gymnasier på samma linje. Vid de 16 i specialplanerna upptagna läroverken med dubbel latinlinje beräknades 18 nybörjaravdelningar på det 4-åriga och 16 på det 3-åriga gymnasiet. Höstterminen 1941 var antalet avdelningar i första latinringen i dessa läroverk respektive 19 och 14, vilket visar något större efterfrågan på det 4-åriga än på det 3-åriga gymnasiet. Vid de 3 läroverken med dubbel reallinje beräknades i specialplanerna 4 nybörjaravdelningar på det 4-åriga och 3 på det 3-åriga gymnasiet. Det beräknade antalet förekom också höstterminen 1941 på det 3-åriga gymnasiet, medan det på det 4-åriga stigit till 7 avdelningar.

I detalj framgår utvecklingen av följande översiktstabell:

År	Antal linjer (a) och antal nybörjaravdelningar (b)																	
	Latinlinjen						Reallinjen						Tillsammans L och R.					
	4-årig		3-årig		S:a		4-årig		3-årig		S:a		4-årig		3-årig		S:a s:arum	
	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b
ht 1926	34	47	—	—	34	47	35	43	—	—	35	43	69	90	—	—	69	90
1927 års specialplan	39	41	18	18	57	59	14	16	30	30	44	46	53	57	48	48	101	105
ht 1935	47	57	24	25	71	82	16	24	37	48	53	72	63	81	61	73	124	154
ht 1939	56	61	25	27	81	88	23	36	43	63	66	99	79	97	68	90	147	187
ht 1941	57	61	19	19	76	80	23	38	42	63	65	101	80	99	61	82	141	181

¹ Latin- och reallinjen vid statens aftonskola vid högre allmänna läroverket på Kungsholmen ha därvid räknats som särskilda linjer till skillnad från läroverkets daglinjer av samma typ.

Sammanlagt ha i stort sett såväl antalet linjer som antalet nybörjaravdelningar på gymnasiet fördubblats från tiden för skolreformen till 1941. Ökningen har fortgått under hela förkrigstiden för att upphöra eller till och med övergå i någon minskning under de båda sista åren. Såsom inledningsvis nämdes, har antalet nybörjaravdelningar under dessa båda år av statsmakterna maximerats.

3. Antal lärjungar.

Före 1927 års skolreform voro samtliga statliga gymnasier 4-åriga. Dessa räknade höstterminen 1926 7 304 lärjungar, därav 4 067 på latinlinjen och 3 237 på reallinjen. Av dessa voro blott 303 kvinnliga, därav 207 latinare och 96 realister. Vid sidan av de statliga funnos ett antal kommunala gymnasier och gymnasielinjer, vilka delvis förstatligades i samband med skolreformen. Av de kommunala gymnasielinjerna voro några 3-åriga. Sammanlagt gingo i dessa kommunala läroanstalter 625 lärjungar, därav 524 manliga och 101 kvinnliga. Dessa lärjungar fördelade sig med 267 på 4-årigt och 55 på 3-årigt latinynasium, tillsammans 322, samt 245 på 4-årigt och 58 på 3-årigt realgymnasium, tillsammans 303.

På *latinlinjen* gingo alltså året före skolreformen sammanlagt 4 389 och på *reallinjen* sammanlagt 3 540 lärjungar.

Tillströmningen till gymnasiestudier och fördelningen på olika linjer efter skolreformen framgå av följande siffror, vilka ange *antalet lärjungar på hela gymnasiet*:

T i d	4-årigt gymn.			3-årigt gymn.			Tillsammans		
	M.	Kv.	Summa	M.	Kv.	Summa	M.	Kv.	Summa
Latinlinjen.									
ht 1935									
statliga	2 929	1 637	4 566	736	715	1 451	3 665	2 352	6 017
kommunala	48	50	98	23	50	73	71	100	171
tillsammans	2 977	1 687	4 664	759	765	1 524	3 736	2 452	6 188
ht 1941									
statliga	2 156	2 616	4 772	459	621	1 080	2 615	3 237	5 852
kommunala	—	—	—	18	47	65	18	47	65
tillsammans	2 156	2 616	4 772	477	668	1 145	2 633	3 284	5 917
Reallinjen.									
ht 1935									
statliga	1 900	107	2 007	2 517	540	3 057	4 417	647	5 064
kommunala	85	19	104	112	36	148	197	55	252
tillsammans	1 985	126	2 111	2 629	576	3 205	4 614	702	5 316
ht 1941									
statliga	2 787	597	3 384	3 509	942	4 451	6 296	1 539	7 835
kommunala	—	—	—	141	66	207	141	66	207
tillsammans	2 787	597	3 384	3 650	1 008	4 658	6 437	1 605	8 042

Det visar sig alltså, att mot ett antal gymnasielärjungar höstterminen 1926 av 7 929, de kommunala gymnasiernas elever inräknade¹, svarar höstterminen 1935 ett antal av 11 504 och höstterminen 1941 ett antal av 13 959. Det är sålunda fråga om en mycket betydande ökning, som utgör icke mindre än 45 % respektive 77 %. Ökningen är i själva verket ändå större, eftersom siffrorna för höstterminerna 1935 och 1941 avse både 4-årigt och 3-årigt gymnasium, medan siffrorna för höstterminen 1926 avse endast 4-årigt. För att erhålla fullt jämförliga siffror borde man egentligen till det 3-åriga gymnasiets lärjungar lägga de lärjungar i realskolans avgångsklass, vilka följande år övergått till det 3-åriga gymnasiet. På grund av i annat sammanhang gjorda beräkningar torde antalet av dessa kunna i runt tal sättas till 1 900. Med tillägg av dessa kan tillströmningen till gymnasiet efter skolreformen beräknas ha ökat med omkring 69 % till och med höstterminen 1935 och med 100 % till och med höstterminen 1941. Ovan visades, att antalet nybörjaravdelningar på gymnasiet också fördubblats från 1926 till 1941, och nedan kommer att visas, att antalet lärjungar i första ringen avsevärt *mer än fördubblats* under samma tid.

Till en början berörde ökningen någorlunda jämnt latin- och reallinjen. Det sammanlagda antalet lärjungar hade sålunda stigit på latinlinjen från 4 389 höstterminen 1926 till 6 188 höstterminen 1935, eller med 41 %, och på reallinjen under samma tid från 3 540 till 5 316, eller med 50 %. Latinlinjen var under båda de angivna terminerna av större omfattning än reallinjen. Sedan har emellertid en alltmer markerad strömkantring inträtt, så att latinlinjen intill höstterminen 1941 gått tillbaka till 5 917, under det att reallinjen kraftigt tillväxt, så att den samma termin räknade 8 042 lärjungar. Detta innebär en ökning under tiden från året före skolreformen till läsåret 1941/42 med 35 % för latinlinjen och med 127 % för reallinjen. Därest gymnasieaspiranterna i realskolans avgångsklass medräknades, skulle detta ytterligare avsevärt öka skillnaden mellan siffrorna till förmån för reallinjen, eftersom de 3-åriga linjerna äro talrikast inom denna gymnasieform; höstterminen 1941 voro lärjungarna på det 3-åriga latingymnasiet 1 145 och på det 3-åriga realgymnasiet 4 658.

Beträffande tillströmningen till latinlinjen kan det också konstateras, att framför allt antalet manliga lärjungar minskats; det har från 1935 till 1941 nedgått från 2 977 till 2 156 på det 4-åriga och från 759 till 477 på det 3-åriga gymnasiet. Då de manliga lärjungarna på latingymnasiet höstterminen 1926 utgjorde 4 099, höstterminen 1935 3 736 och höstterminen 1941 2 633, har alltså inträtt en minskning med 363 respektive 1 466, innebärande en procentuell nedgång med respektive 9 och 36 %. När lärjungenumerären i sin helhet dock stigit jämväl på latinlinjen, beror detta alltså helt och hållet på tillskottet av kvinnliga lärjungar, vilka på denna linje ökats från 290 år 1926 till 2 452 år 1935 och 3 284 år 1941. Den procentuella ökningen av

¹ I fråga om antalet avdelningar räknades ovan endast med de statliga gymnasierna.

kvinnliga lärjungar från 1935 till 1941 utgör 34 %. Jämsides med denna ökning i de kvinnliga lärjungarnas antal i de statliga och kommunala gymnasierna har emellertid skett en minskning vid de enskilda flickskolornas gymnasielinjer från 1 115 höstterminen 1926 till 688 höstterminen 1935 och 615 höstterminen 1941. Dessa sistnämnda siffror gälla latin- och reallinjens lärjungar tillsammans.

För det 3-åriga latingymnasiet har inträtt en betydande nedgång från 1935 till 1941 i fråga om både manliga och kvinnliga lärjungar. Totalt utgör denna nedgång ungefär 25 %.

Vad reallinjen beträffar gäller den ökade tillströmningen såväl gossar som flickor. De förra ökades från år 1926 till år 1935 med 1 188 (från 3 426 till 4 614) och till år 1941 med 3 011 (till 6 437), alltså med respektive 35 och 88 %. De kvinnliga lärjungarna voro höstterminen 1926 endast 114. Höstterminen 1935 uppgingo de till 702 och höstterminen 1941 till 1 605. Den procentuella ökningen från 1935 till 1941 uppgår för reallinjen till icke mindre än 129 %. Höstterminen 1935 utgjorde de kvinnliga realisterna 22 % av de kvinnliga lärjungarna på gymnasiet; höstterminen 1941 utgjorde de 33 %. Det är alltså uppenbart, att även de kvinnliga gymnasielaspiranterna i ökad utsträckning söka sig till reallinjen.

Mera överskådligt belysas förskjutningarna i tillströmningen till gymnasiet och till de olika gymnasielinjerna genom en jämförelse mellan *antalet lärjungar i första ringen* vid de tre valda tidpunkterna. Vi tillägga här siffrorna för höstterminen 1932, året före utfärdandet av den senaste läroverksstadgan. En tabellarisk översikt visar i detta avseende följande:

Antal lärjungar i första ringen vid statliga och kommunala gymnasier.

T i d	4-årigt gymnasium			3-årigt gymnasium			Tillsammans		
	M.	Kv.	Summa	M.	Kv.	Summa	M.	Kv.	Summa
L a t i n g y m n a s i e t									
ht 1926 ¹			1 126			15			1 141
• 1932	916	346	1 262	272	269	541	1 188	615	1 803
• 1935	836	554	1 390	265	300	565	1 101	854	1 955
• 1941	579	754	1 333	150	202	352	729	956	1 685
R e a l g y m n a s i e t									
ht 1926 ¹			862			17			879
• 1932	528	17	545	792	124	916	1 320	141	1 461
• 1935	611	61	672	1 082	228	1 310	1 693	289	1 982
• 1941	846	216	1 062	1 398	384	1 782	2 244	600	2 844
L a t i n - o c h r e a l g y m n a s i e t t i l l s a m m a n s									
ht 1926 ¹			1 988			32			2 020
• 1932	1 144	363	1 507	1 064	393	1 457	2 508	756	3 264
• 1935	1 447	615	2 062	1 347	528	1 875	2 794	1 143	3 937
• 1941	1 425	970	2 395	1 548	586	2 134	2 973	1 556	4 529

¹ Av lärjungarna i ring I höstterminen 1926 var sammanlagt på latin- och reallinjen blott ett hundratal flickor.

Det framgår av den gjorda översikten, att tillströmningen till gymnasiet redan läsåret 1935/36 hade i det allra närmaste fördubblats och för närvarande har betydligt mer än fördubblats. De ur organisatorisk synpunkt förnämsta anledningarna till detta förhållande äro uppenbarligen följande tre: gymnasiernas öppnande för flickor, upprättandet av flera nya gymnasier samt upprättandet av 3-åriga gymnasielinjer. Medan de flickor, som övergingo till gymnasiestudier vid allmänna läroverk och kommunala gymnasier, höstterminen 1926 endast utgjorde ett hundratal, utgjorde de höstterminen 1941 omkring 1 550, d. v. s. inemot en tredjedel av samtliga lärjungar i första ringen vid sagda tidpunkt. På den 4-åriga gymnasielinjen har antalet manliga lärjungar i första ringen varit i det hela konstant under den senaste tioårsperioden och utgjort ungefär tre fjärdedelar av hela det antal elever, som fanns i denna ring omedelbart före skolreformen. Ett växande antal söker sig till den 3-åriga linjen, och höstterminen 1941 översteg antalet gossar i denna linjes första ring något motsvarande antal i den 4-åriga linjens första ring. Flickorna åter söka sig i större utsträckning till 4-årigt gymnasium än till 3-årigt.

De anförda siffrorna belysa mycket skarpt förskjutningarna i tillströmningen till reallinjens förmån. I förhållande till 1926 års siffror innebära siffrorna för höstterminen 1941 en ökning för latinlinjen med nära 48 och för reallinjen med nära 224 %. Från 1932 till 1941 har för latinlinjen inträtt en minskning med inemot 7 och för reallinjen en ökning med nära 95 %. Särskilt påfallande är, att gossarna i allt mindre utsträckning välja latinlinjen: första latinringens lärjungar utgjordes höstterminen 1941 till mer än hälften — 956 mot 729 — av flickor. Från 1932, året före utfärdandet av 1933 års förnyade läroverksstadga, till 1941 minskades antalet gossar i denna ring från 1 188 till 729 eller med nära 39 %, medan de på reallinjen under samma tid ökade från 1 320 till 2 244 eller med 70 %.

Av intresse är i detta sammanhang också en jämförelse mellan antalet lärjungar per klassavdelning på de olika gymnasielinjerna. Förhållandena i detta avseende framgå av följande översikt (de kommunala gymnasiernas lärjungar här icke inräknade):

Antal lärjungar i medeltal per avdelning.

	Latingymnasium		Realgymnasium	
	4-årigt	3-årigt	4-årigt	3-årigt
ht 1925	21.8	20.7	23.9	23
• 1941	19.2	17.1	24.2	24.3

I genomsnitt överstiger antalet lärjungar i en realring för närvarande alltså motsvarande antal i en latinring med 5 à 7 lärjungar. Härvid är dock att märka, dels att avdelningarnas storlek kan starkt variera vid olika läro-

verk, från helt små till fullbelagda avdelningar, dels att betydande differenser kunna föreligga mellan olika ringar vid samma läroverk.

D. Lyceet.

Enligt 1927 års riksdagsbeslut angående läroverkens organisation skulle vid sex läroverk jämväl upprättas 6-åriga lyceelinjer, vilka med avseende på det kunskapsmått, som erfordrades för inträde i lyceets första klass, skulle vara grundade på genomgången sjätte klass i någon av folkskolans huvudformer. I specialplanerna beräknades dessa linjer skola omfatta sammanlagt 48 avdelningar. Tillströmningen till lyceet blev emellertid ytterst obetydlig, såsom framgår av följande översikt över inträdessökandena under de första två åren:

L y c e e u m	Antal prövade och godkända år			
	1928		1929	
	pr.	godk.	pr.	godk.
Nya elementarskolan	5	1	—	—
Malmö för gossar	4	4(+1)	8	2(+2)
Uppsala	1	1	—	—
Lund	1	—	3	2
Göteborgs h. latinläroverk..	—	—	—	—
» » realläroverk ..	—	—	—	—

Efter utredning av 1927 års skolsakkunniga och yttrande av skolöverstyrelsen beslöt 1930 års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t, att med upprättande av reallyceelinjen och den nyspråkliga linjen vid nya elementarskolan samt av lyceelinjerna vid högre latinläroverket i Göteborg och läroverken i Uppsala och Lund skulle tills vidare anstå. Tillika beslöts, att för upprättande av en första krets av lyceet skulle erfordras, att minst 8 lärjungar blivit godkända till intagning. År 1934 nedlades den återstående lyceelinjen (latinlinjen) vid nya elementarskolan; under fem år hade sammanlagt endast 2 lärjungar blivit godkända för intagning. År 1935 beslöts definitivt nedläggande av lyceelinjerna vid högre latinläroverket i Göteborg och högre allmänna läroverken i Uppsala och Lund.

Endast vid två av de ifrågavarande läroverken, nämligen högre allmänna läroverket för gossar i Malmö och högre realläroverket i Göteborg, har lyceelinjen kunnat komma till stånd, i Malmö sedan höstterminen 1928 och vid Göteborgs realläroverk sedan höstterminen 1933. Även vid dessa läroverk har emellertid anslutningen varit mindre tillfredsställande¹, och 1939 års

¹ Höstterminen 1938 utgjorde sålunda lärjungantalet i de olika kretsarna vid dessa läroverk:

	krets 1	krets 2	krets 3	krets 4	krets 5	krets 6
Malmö	—	6	7	7	9	6
Göteborg	—	9	6	11	7	7

riksdag beslöt att nedlägga reallyceet vid högre realläroverket i Göteborg fr. o. m. läsåret 1939/40. Tillika beslöt 1940 års riksdag, att intagning av elever i första kretsen av lyceelinjen vid högre allmänna läroverket för gossar i Malmö icke skulle äga rum under läsåret 1940/41, och samma beslut har av 1941, 1942 och 1943 års riksdagar fattats för läsåren 1941/44. Linjerna kunna alltså för närvarande sägas vara under avveckling. Höstterminen 1935 omfattade lyceelinjerna tillsammans 9, höstterminen 1939 8 och höstterminen 1941 4 avdelningar.

Beträffande anledningarna till den ringa anslutningen till lyceet må återgivas ett uttalande av skolöverstyrelsen i skrivelse den 30 januari 1933 angående ifrågasatt omorganisation av statens provskola, nya elementarskolan i Stockholm, vilket uttalande överstyrelsen i ett senare yttrande 1935 fann äga tillämpning på lyceelinjerna i allmänhet:

»Det kan synas egendomligt, att i en stad av Stockholms storlek med dess starka lärjungetillströmning till högre läroanstalter ett så försvinnande fåtal skall anmäla sig till inträde å en lyceelinje. Då emellertid de till de allmänna läroverken i Stockholm inträdessökande manliga lärjungarna så gott som genomgående söka vinna inträde i den femåriga realskolan, är det, såsom överstyrelsen nedan får anledning att närmare visa, endast i undantagsfall, som övergång till läroverk efter genomgång av 6-årig folkskola sker. Till kommunala mellanskolan övergår visserligen ett betydande antal, men det visar sig, att i den mån lärjungar där bliva godkända i inträdesprövningen utan att kunna i konkurrensen erhålla plats, de likväl i allmänhet icke söka i stället vinna inträde i fyraårig realskola trots där befintlig platstillgång. Detta torde i sin ordning få anses framför allt sammanhänga med den omständigheten, att undervisningen i den kommunala mellanskolan är helt avgiftsfri. I varje fall äro rekryteringsmöjligheterna för en lyceiorganisation uppenbarligen icke tillräckligt stora, för att någon större tillströmning skulle vara att påräkna och framför allt för att ett sådant urval skulle kunna ske, som förutsättes av läroverksstadgans bestämmelse, att för intagning i lyceum erfordras bland annat, att den inträdessökande kan antagas äga den studiebegåvning och de fysiska förutsättningar, som erfordras för att följa undervisningen i lyceet. Då av sökandena till lyceelinjen vid nya elementarskolan under den ifrågavarande femårsperioden så ytterst få kunnat godkännas, torde anledningen härtill också vara att söka i den av kollegiet anförda omständigheten, att till lyceet i flera fall anmält sig sådana, som tidigare blivit underkända till kommunala mellanskolans första klass eller efter prövning därstädes blivit godkända men under konkurrens med andra ej kunnat intagas.»

I vad mån tillströmningen till lyceet skulle ha blivit större, om lyceelinjen i stället hade förlagts till läroverk på orter med billigare levnadskostnader, dit sådana landsbygdslärjungar, som måste vara inackorderade på läroverksorten under studietiden, kunnat söka sig, är en fråga, som undandraget sig bedömande. Det synes dock anmärkningsvärt, att det aldrig visade sig möjligt att upprätta någon lyceelinje i Uppsala, där icke få lärjungar från landsbygden idka studier i högre skola.

Att antalet sökande till lyceerna blev så ringa kan till väsentlig del ha berott därpå, att lyceerna förlades till orter med 5-åriga realskolelinjer, till

vilka lärjungar, som siktade till studentexamen, övergått redan från fjärde folkskoleklassen.

Vid Hvitfeldtska högre allmänna läroverket i Göteborg och högre allmänna läroverket för gossar på Norrmalm i Stockholm finnas sedan år 1935 inrättade *klassiska linjer*. Dessa omfattade höstterminen 1935 tillsammans 2, höstterminen 1939 9 och höstterminen 1941 7 avdelningar. Vid högre allmänna läroverket för gossar på Norrmalm har jämlikt beslut av riksdagen någon intagning av lärjungar i första kretsen av den klassiska linjen icke ägt rum under läsåren 1940/44. Jämlikt beslut av 1943 års riksdag skall från och med läsåret 1943/44 jämväl intagningen av lärjungar i första kretsen av den klassiska linjen vid Hvitfeldtska högre allmänna läroverket i Göteborg upphöra.

Kap. III. Realskolan.

Ursprunglig organisation. Den särskilda organisationsform av den högre skolan, som fått namnet realskolan, tillkom genom beslut av 1904 års riksdag och den i anslutning därtill utfärdade 1905 års läroverksstadga. Det allmänna läroverket delades därigenom i två delar, realskolan och gymnasiet. Realskolan skulle ha till uppgift att »utöver omfånget för folkskolans verksamhet meddela allmän medborgerlig bildning» och gymnasiet utöver realskolans allmänbildande uppgift det särskilda ändamålet att »grundlägga de vetenskapliga insikter, som vid universitet eller högre tillämpningsskola vidare utbildas». Realskolan skulle därvid utgå från »ett kunskapsmått, ej överstigande vad som enligt normalplanen för undervisningen i folkskolor och småskolor inhämtas i första klassen av fast folkskola litt. A», vilket innebär, att dess lärogång skulle anknytas till tredje folkskoleklassen. Den skulle omfatta sex ettåriga klasser, av vilka den sjätte, avslutningsklassen, skulle löpa parallellt med första ringen av det fyra ringar omfattande gymnasiet, vilket alltså anknöt till femte realskoleklassen. Realskolan skulle avslutas med en examen, kallad realskoleexamen.

Huvudanledningen till den nya skolformens upprättande var dels samhällslivets och näringarnas växande behov av ökad allmän medborgerlig bildning, dels en önskan att ge en mera avrundad och avslutad utbildning åt de många läroverkselever, som lämnade den högre skolan utan att ha avlagt studentexamen. Det hade nämligen visat sig, att av läroverkets lärjungar endast omkring en fjärdedel avlade studentexamen, medan de övriga avbröto studierna utan att ha avslutat kurserna eller ha förvärvat någon bestämd behörighet. De avgingo från skolan på olika stadier, företrädesvis efter femte klassen, som då för många av de lägre läroverken var den sista, men även efter tredje och fjärde samt nedre och övre sjätte klassen. Genom att ge realskolan en fullt självständig ställning i förhållande till gymnasiet och genom att låta den avslutas med en examen, som gav behörighet till vissa anställningar i det allmänna tjänst och berättigade till inträde i vissa utbildningsanstalter, ville man tillförsäkra skolformen ett bestämt värde i det allmänna medvetandet.

Även om realskolans berättigande såsom särskild skolform på ett eller annat håll blivit bestritt, har det i stort sett rått enighet om behovet av en

skolform av detta slag och med det ungefärliga bildningsmål, som genom läroverksstadga, undervisningsplaner och praxis blivit satt för realskolan. 1918 års skolkommision stannade också i sitt organisationsförslag för en realskola med slutpunkt tre år före studentexamen.

I sitt den 14 november 1923 avgivna utlåtande över skolkommisionens förslag yttrade skolöverstyrelsen, att ombildningen av läroverkets nederstadium till en allmänt medborgerlig bildningsanstalt visat sig vara ett steg i rätt riktning och att »realskolexamen visat sig motsvara ett verkligt behov och i väsentlig mån motsvarat det syfte, för vilket den inrättades». Skolöverstyrelsens minoritet, som utgjordes av de i ärendets handläggning deltagande ledamöterna av läroverksavdelningen, yttrade bland annat, att man i fråga om realskolan »gjort den erfarenheten, att den på ett i det hela lyckligt sätt fyller sin uppgift att meddela allmänt medborgerlig bildning samt särskild förberedande utbildning för vissa levnadsbanor» samt att realskolan var »på ett i det hela lyckligt sätt anordnad».

Nuvarande organisation. Realskolan bibehöll den organisation, den erhållit genom 1905 års läroverksstadga, ända till dess denna stadga till följd av 1927 års omorganisation av det högre undervisningsväsendet upphörde att gälla. Den ersattes av 1928 års läroverksstadga, vilken senare i sin tur ersattes av 1933 års förnyade läroverksstadga. Den senare innebar dock ingen principiell ändring i realskolans organisation, vilken alltså återgår på 1927 års skolreform.

Realskolan förlorade genom nämnda skolreform alltid den lägsta och ofta de båda lägsta av sina förutvarande sex klasser och anknuter numera antingen till fjärde eller till sjätte folkskoleklassen. I förra fallet omfattar den alltså fem, i senare fallet fyra ettåriga klasser, och man talar i anslutning härtill om den *5- respektive 4-åriga realskolan eller realskolelinjen*. Hela studiegången fram till realexamen, som tidigare omfattat 3 folkskol- och 6 realskolår eller tillsammans 9 år, omfattar sålunda numera antingen 4 folkskol- och 5 realskolår, tillsammans 9 år liksom förut, eller 6 folkskol- och 4 realskolår, tillsammans 10 år. Den senare studiegången överensstämmer med den, som gäller för den kommunala mellanskolan, en skolform, som inrättats enligt beslut av 1909 års riksdag och som erhållit stor utbredning.

Då den 5-åriga realskolan anknuter till folkskolans fjärde klass, innebär detta, jämlikt § 2 i läroverksstadgan, att den med avseende på det kunskapsmått, som erfordras för inträde i dess första klass, är grundad på genomgången fjärde klass i någon av folkskolans A- eller B-former, och då den 4-åriga realskolan anknuter till sjätte folkskoleklassen, så betyder detta, att den med avseende på det för inträde i första klassen erforderliga kunskapsmålet är grundad på genomgången sjätte klass i 6- eller 7-årig folkskola av nämnda slag. En ändring i anknytningen har sålunda skett

icke blott i fråga om den folkskoleklass, till vilken realskolan är anknuten, utan även i fråga om folkskoletypen: medan realskolan enligt 1905 års läroverksstadga byggde på det i klass 3 av *folkskola litt. A* inhämtade kunskapsmättet, bygger den nu på klass 4 respektive 6 av *folkskola av A- eller B-form*.

Realexamen. Studierna i realskolan avslutas med realexamen. Vid de inbyggda praktiska realskolelinjerna och vid de praktiska mellanskolorna avlägges i stället för realexamen s. k. praktisk realexamen. Ur synpunkten av anknytningen mellan folkskolan och högre skolor torde med avseende å realexamen närmast vara av intresse att undersöka, i vilken omfattning densamma avlagts av lärjungarna och till vilka levnadsbanor de unga uppgivit sig efter avlagd examen ämna övergå.

Under tioårsperioden 1932—1941 har *real(skol)examen* avlagts av följande antal lärjungar från offentliga och enskilda läroanstalter:

Å r	Manliga	Kvinnliga	Summa
1932.....	2 629	1 652	4 281
1933.....	2 935	1 918	4 853
1934.....	3 361	2 273	5 634
1935.....	3 356	2 540	5 896
1936.....	3 519	2 722	6 241
1937.....	3 573	2 945	6 518
1938.....	3 650	3 000	6 650
1939.....	3 471	3 003	6 474
1940.....	3 638	2 974	6 612
1941.....	3 686	3 094	6 780

Därtill kommer ett antal privatister, under perioden 1932—1941 växlande mellan 274 och 472 årligen.

Härjämte har följande antal lärjungar under åren 1935—1941 avlagt praktisk realexamen vid inbyggda linjer:

Å r	Handelslinje		Teknisk linje	Hushålls- linje	S u m m a		
	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	tills.
1935	12	10	24	—	36	10	46
1936	12	23	17	—	29	23	52
1937	32	26	20	—	52	26	78
1938	30	34	25	9	55	43	98
1939	26	52	34	6	60	58	118
1940	45	84	29	8	74	92	166
1941	79	99	38	12	117	111	228

Praktisk realexamen har dessutom avlagts vid de praktiska mellanskolorna. De från dessa läroanstalter under åren 1934—1941 utexaminerades antal framgår av tablån på sid. 47.

Å r	Handelslinje		Teknisk linje	Hushålls- linje	S u m m a		
	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	tills.
1934	15	88	13	—	28	88	116
1935	27	72	62	—	89	72	161
1936	31	74	104	21	135	95	230
1937	48	143	150	72	198	215	413
1938	92	242	167	83	259	325	584
1939	132	281	156	108	288	391	679
			+ 2 fl.				
1940	101	299	167	123	268	422	690
1941	116	283	205	102	321	385	706

Den ökning, som under 10-årsperioden inträtt i fråga om antalet avlagda realexamina, berör nästan helt och hållet de allmänna läroverken, då antalet examina vid kommunala och enskilda läroanstalter hållit sig i det hela konstant. Den praktiska realexamen, vilken tillkommit under perioden, är dock i stor utsträckning knuten till de nyorganiserade praktiska mellanskolorna.

Ökningen gäller också flickorna i avsevärt högre grad än gossarna. Den utgör i fråga om realexamen från 1932 till 1941 för de manliga abiturienterna 40·2 % och för de kvinnliga 87·3 %. Inräknas de, som avlagt praktisk realexamen, blir ökningen 56·8 % för de manliga och 117·3 % för de kvinnliga abiturienterna.

Godkända och underkända i examen. Vårterminen 1940 voro till realexamen och praktisk realexamen anmälda 8 506 personer, därav 4 624 manliga och 3 882 kvinnliga. Av dessa godkändes i de skriftliga proven 4 205 gossar eller 92·1 % och 3 659 flickor eller 95·1 %, tillsammans 7 864 personer eller 93·5 %. I den muntliga examen godkändes 4 098 gossar och 3 600 flickor, motsvarande respektive 88·6 och 92·7 % av de till examen hänvisade men 98·2 respektive 99·1 % av de i skrivningarna godkända. Sammanlagt godkändes sålunda 7 698 personer eller 90·5 % av de hänvisade och 98·6 % av de i skrivningarna godkända. Därvid bör dock beaktas, att procentsiffrorna sänkts genom medräknande av privatisterna, bland vilka endast 57·1 % av de till examen hänvisade godkändes i examen. För statsläroverken utgjorde procenten godkända 92·3, för de kommunala mellanskolorna 95 och för de praktiska mellanskolorna 93·8. Någon egentlig skillnad i kuggningsprocent för realexamen och praktisk realexamen synes icke föreligga.

Examensåldern. Med avseende på examensåldern hänvisas till ett följande kapitel, sid. 132.

Tillämnad levnadsbana. I Utredning och förslag angående de kommunala flickskolornas organisation (Statens offentliga utredningar 1939: 39) har i bil. 3, sid. 62—63, lämnats en översikt över den tillämnade sysselsättningen för de lärjungar vid offentliga och enskilda läroanstalter, som avlagt real-

examen under åren 1932—1935. Vi ha fullföljt denna undersökning och i tab. 1 (bilaga till detta betänkande) lämnat en motsvarande översikt rörande dem, som avlagt realexamen under åren 1936—1939.

De som avlagt examen som privatister ha icke kunnat medtagas i denna översikt, då uppgifter för deras vidkommande saknas.

Det framgår av översikten i fråga, att den största av de grupper, i vilka abiturienterna uppdelats med hänsyn till sin blivande sysselsättning, utgöres av dem, som övergå till *gymnasiestudier*. Under åren 1932—1939 ha följande antal realskolabiturienter förklarat sig ämna fortsätta med *gymnasiestudier*:

Å r	Manliga		Kvinnliga		Samtliga	
	antal	% ¹	antal	% ²	antal	% ³
1932	1 017	39	365	26	1 382	33
1933	1 195	41	465	24	1 660	34
1934	1 342	40	495	22	1 837	33
1935	1 307	39	552	22	1 859	32
1936	1 339	38	580	21	1 919	31
1937	1 335	37	642	22	1 977	30
1938	1 369	37	647	21	2 016	30
1939	1 322	38	606	20	1 928	30

¹ av samtliga manliga realskolabiturienter vid offentliga och enskilda läroanstalter.
² " " kvinnliga " " " " " "
³ " " realskolabiturienter " " " " " "

Till denna grupp skulle också de kunna hänföras, som efter avlagd realexamen ämna övergå till *handelsgymnasier* och *handelsskolor* eller till *tekniska läroanstalter*. Till *handelsgymnasier* och *handelsskolor* ha förklarat sig ämna övergå:

Å r	Manliga		Kvinnliga		Samtliga	
	antal	%	antal	%	antal	%
1932	240	9	166	10	406	10
1936	294	8	337	12	631	10
1939	260	8	337	11	597	9

Till *tekniska läroanstalter* ha anmält sig skola övergå:

Å r	Manliga		Kvinnliga		Samtliga	
	antal	%	antal	%	antal	%
1932	203	8	2	—	205	5
1936	372	11	9	—	381	6
1939	355	10	17	1	372	6

Till *seminarier* av olika slag övergå 2 à 3 % av eleverna, mest flickor.

Åtskilliga realskolabiturienter övergå till *fortsatta studier av annat slag* än de nyss nämnda, nämligen till lärlings- och yrkesskolor, husmodersskolor, lantbruksskolor och lantbruksinstitut, skogsskolor och skogsskötsel samt gymnastiska institut eller till musik- och konststudier eller till studier av annan art. Det rör sig dock här om jämförelsevis mindre grupper. Sammanlagt utgjorde dessa abiturienter år 1936 64 manliga och 105 kvinnliga, däribland en grupp på 49 till husmodersskolor, eller tillsammans mellan 2 och 3 %, och år 1939 48 manliga och 101 kvinnliga, bland dessa 59 till husmodersskolor, eller tillsammans 2 %.

Däremot finnas stora grupper, som övergå till *annan sysselsättning än fortsatta studier*. Den största bland dessa grupper utgöres av dem, som ämna ägna sig åt *handel eller kontorsverksamhet*. För åren 1932, 1934, 1936 och 1939 utgjorde antalet av hithörande abiturienter:

Å r	Manliga		Kvinnliga		Samtliga	
	antal	%	antal	%	antal	%
1932	305	12	233	14	538	13
1934	386	12	416	18	802	14
1936	391	11	570	21	961	15
1939	412	12	690	23	1 102	17

Det rör sig alltså här om en betydande kontingent, som för gossarnas del varit konstant, procentuellt räknat, men som för flickorna visat en jämn successiv ökning. Den erhåller en viss förstärkning av en mindre, närstående grupp, bestående av dem som övergå till *bank- och försäkringsverksamhet*. Dessa utgjorde 1932 28, 1934 33, 1936 48 och 1939 78 eller högst 1 %, fördelade sig någorlunda jämnt på manliga och kvinnliga.

Näst efter handelsgruppen i storlek kommer beträffande gossarna den grupp, som omfattar de till *bruks-, fabriks- och hantverksverksamhet* övergående. Följande siffror belysa omfattningen av denna kategori:

Å r	Manliga		Kvinnliga		Samtliga	
	antal	%	antal	%	antal	%
1932	139	5	10	—	149	4
1936	289	8	32	1	321	5
1939	269	8	36	1	305	5

Något större är emellertid gruppen av lärjungar, som avse att ägna sig åt *hemmet och husligt arbete*, men denna grupp omfattar uteslutande kvinnliga lärjungar. De ifrågavarande lärjungarna voro år 1932 429 till antalet, år 1934 553, år 1936 444 och år 1939 380. I procent av kvinnliga realskolabiturienter utgjorde de respektive 26, 20, 16 och 12 % och i procent av

samtliga respektive 10, 9, 7 och 6 %. Denna grupp har alltså successivt icke obetydligt minskats.

En annan kvinnlig grupp av viss omfattning går till *sjuk- och barnavården*. År 1932 räknade denna 77 aspiranter, 1936 153 och 1939 211, den sistnämnda siffran innebärande ett procenttal av 7 av de kvinnliga abiturienterna och 3 av samtliga.

Till *civila tjänsteställningar* av olika slag — post, telegraf, radio, järnvägar, tull, lantmäteri och landsstaten — förklarade sig ett mindre men under de senaste åren växande antal abiturienter ämna övergå. Hithörande grupp utgjorde år 1932 95, år 1934 144, år 1936 204 och år 1939 318 personer, fördelade sig någorlunda jämnt på båda könen, i regel dock med betydande övervikt för kvinnliga aspiranter i fråga om telegrafstaten och för manliga aspiranter i fråga om järnvägen samt jämväl med viss övervikt för manliga aspiranter till tjänster vid postverket (år 1939 85 manliga och 57 kvinnliga). De anförda siffrorna för åren 1932, 1934, 1936 och 1939 innebära procentuellt sett respektive 2, 3, 3 och 5 %.

Militär- och flygaryrket lockade år 1936 107, år 1937 117, år 1938 131 och år 1939 137 manliga aspiranter, sistnämnda år alltså omkring 4 % av de manliga abiturienterna och 2 % av samtliga.

Ett mindre antal övergår till *lantbruk och trädgårdsskötsel*. År 1932 utgjordes hithörande grupp av 50 gossar, år 1936 av 63 manliga och 5 kvinnliga lärjungar samt år 1939 av 67 manliga och 7 kvinnliga. Procenten för år 1939 är något över 1. Sannolikt böra dock även hit räknas några av dem, för vilka uppgift saknas.

Till *övriga sysselsättningar* — såsom sjöman eller lots, navigationsskolor, journalistyrket, lärarverksamhet, tandteknikeryrket, fotografyrket eller annan praktisk verksamhet — anmälde sig år 1936 68 abiturienter, mest manliga, och år 1939 88 lärjungar, därav hälften manliga och hälften kvinnliga.

Slutligen saknas uppgift för omkring 10 % av abiturienterna.

Om ovan anförda *lärjunge- och procentsiffror för år 1939* sammanfattas, erhålles alltså den fördelning av de offentliga och enskilda läroanstalternas realskolabiturienter på olika tilltänkta yrkesbanor och sysselsättningar, som anges i tablån på sid. 51.

I vad mån lärjungarna fått tillfälle att fullfölja sina avsikter i fråga om tilltänkt sysselsättning, har givetvis icke legat inom vår möjlighet att undersöka, men de ovan anförda uppgifterna torde likväl medgiva en ungefärlig uppskattning av realskolabiturienternas yrkesval eller fortsatta utbildning. Av särskild betydelse för bedömande av realskolans bildningsmål måste givetvis det förhållandet vara, att hela 45 % av samtliga med realexamen utgående ämna övergå till fortsatta studier vid gymnasier, handelsgymnasier och handelsskolor samt tekniska läroanstalter samt 18 % förklara sig vilja övergå till handels-, kontors-, bank- och försäkringsverksamhet.

Det är ju för övrigt icke endast efter avlagd realexamen, som realskolans

	Antal	%
<i>Fortsatta studier vid</i>		
gymnasier eller privat	1 928	30
handelsgymnasier, -skolor	597	9
tekniska läroanstalter	372	6
seminarier	166	2
andra skolformer	149	2
Summa	3 212	49
<i>Annan sysselsättning</i>		
handel, kontorsverksamhet	1 102	17
bank-, försäkringsverksamhet	78	1
bruks-, fabriks-, hantverksverksamhet	305	5
civil tjänst	318	5
militär- och flygaryrket	137	2
hemmet och husligt arbete	380	6
sjuk- och barnavård	211	3
lantbruk, trädgårdsskötsel	74	1
övriga sysselsättningar	88	1
Summa	2 693	41
<i>Uppgift saknas</i>	621	10
Summa	6 526	100

lärjungar övergå till gymnasiestudier. Till det 4-åriga gymnasiet kommer huvudmassan av lärjungarna redan från näst högsta realskoleklassen. I annat sammanhang ha vi påpekat, att antalet begynnelseavdelningar i det 3-åriga gymnasiet höstterminen 1939 var 90 och motsvarande antal i det 4-åriga gymnasiet 97. Antalet lärjungar i första ringen av 4-årigt gymnasium vårterminen 1939 utgjorde 2 029, medan antalet lärjungar i första ringen av 3-årigt gymnasium utgjorde 1 905. Minst lika många lärjungar övergå alltså till gymnasiet från näst högsta realskoleklassen som från högsta realskoleklassen. En årskull lärjungar i de högre allmänna läroverkens gymnasier utgör i runt tal 40 % av en årskull i näst högsta realskoleklassen.

I annat sammanhang lämnas en redogörelse för hur en bestämd årgång av lärjungar, nämligen de, som inskrevos i första klassen av 5-årig realskola höstterminen 1934 och i första klassen av 4-årig realskola (mellanskola) höstterminen 1935, lyckats genomföra sin skolgång i realskolan, i vilken utsträckning de avgått från skolan i förtid samt i vilken utsträckning de övergått till bland annat gymnasiestudier, dels före, dels efter avlagd realexamen. Det framgår av denna redogörelse bland annat, att i runt tal 30 % av dem, som nämnda år inskrevos i realskolans första klass, sedermera övergingo till studier vid gymnasium. Av gossarna är procenten dock avsevärt högre, och den är betydligt högre vid de högre allmänna läroverken.

Praktisk realexamen vid praktisk mellanskola avlades, såsom framgår av tab. 2, under redovisningsåret 1939/40 av sammanlagt 731 lärjungar. Dessa fördelade sig på följande sätt på tillämnade levnadsbanor:

Tillämnad levnadsbana	Gossar	Flickor	Summa
Jordbruk och lantushållning	1	1	2
Industri och hantverk	102	4	106
Handel och samfärdsel	79	296	375
Husligt arbete	—	37	37
Arbete i hemmet i avvaktan på val av yrke	—	63	63
Allmän tjänst och litterära yrken	20	23	43
Fortsatta studier vid			
{ allmänna eller enskilda läroverk	3	9	12
{ seminarier	1	3	4
{ tekniska fackskolor och gymnasier	38	—	38
{ andra läroanstalter för yrkesundervisning	12	20	32
Övriga uppgivna sysselsättningar	2	7	9
Icke uppgivna sysselsättningar	8	2	10
Summa	266	465	731

De manliga lärjungarna gå här som synes huvudsakligen till industri och hantverk samt handel och samfärdsel, vanligen direkt från examen, i några fall via fackutbildningsanstalter. Detta gäller om icke mindre än 231 av de 266 abiturienterna. Huvudmassan av kvinnliga lärjungar går till handel och samfärdsel, men rätt många synas icke omedelbart beredda att välja yrke. Jämförelsevis få ha tänkt sig husligt arbete. Över 50 % av samtliga välja handel och samfärdsel.

Lärare och lärarkompetens. Undervisningen i läroämnena handhaves av lärare, som vid universitet eller högskola avlagt filosofisk ämbetsexamen och sedermera genomgått provårskurs vid något av de särskilda provårsläroverken eller som avlagt lärarinneexamen vid högre lärarinneseminarier eller däremot svarande enskilt lärarinneseminarium. På grund av den otillräckliga tillgången på provårsplatser saknar ett icke ringa antal av de yngre icke-ordinarie lärarna provårsutbildning; endast en del av dem, som anmäla sig till genomgång av provår, brukar kunna erhålla provårshänvisning.

Av de höstterminen 1942 vid allmänna läroverk anställda extra ordinarie och extra adjunkterna, sammanlagt 488, saknade 156 provårsutbildning. Då de ordinarie ämneslärarna samtidigt utgjorde 2 107 och icke-ordinarie ämneslärarinnor funnos till ett antal av 67, blev det alltså på en lärarstab av 2 662 ett antal av 156 (5.9 %), som saknade provårsutbildning. Därtill kom ett antal lärare av sistnämnda kategori, vilka hade timlärartjänstgöring eller kortare vikariat. Vid de kommunala mellanskolorna saknar ett proportionsvis större antal av de icke-ordinarie lärarna sådan utbildning.

Jämlikt § 13 av läroverksstadgan fördelas undervisningen mellan lärarna med hänsyn till läroämnena. Stadgan framhåller, att särskilt i läroverkets lägre klasser undervisningen i med varandra sammanhörande ämnen i största möjliga utsträckning bör anförtros åt en och samme lärare. Icke minst försöker man i var och en av läroverkets lägsta klasser samla undervisningen i modersmålet och tyska på samma hand. Likaså eftersträvas ett större antal undervisningstimmar i vederbörande klass för den lärare, vilken tjänstgör som klassföreståndare i klassen.

I nämnda paragraf av läroverksstadgan framhålles också, att samma lärare, i den mån hänsyn till de olika ämnenas krav på fackutbildning hos läraren sådant medgiver och övriga omständigheter tillåta, böra, så långt möjligt och lämpligt är, leda lärjungarnas studier under flera läsår i följd.

Det inre arbetet. I den föregående framställningen har i all korthet lämnats en rent objektiv redogörelse för den yttre organisationen av realskolan och vissa grundläggande fakta rörande realexamen och realexamensabiturienterna, utan att därvid någon värdesättning skett av det arbete, som utföres inom skolformen. Realskolan kan för närvarande liksom även den kommunala mellanskolan anses befinna sig i ett skede av markerad utveckling. Vid ett stort antal läroanstalter pågå för närvarande olika försök bland annat med engelska som begynnelsespråk, med en ny typ av skrivingar i främmande levande språk samt med nya former för intagning i realskola utan särskild inträdesexamen. De metodiska anvisningar, som utfärdades år 1935, liksom tilläggsanvisningarna av år 1941 ha visat sig utgöra en synnerligen värdefull vägledning för det undervisande och fostrande arbetet. I den mån dessa anvisningar, vilka förutsätta djupgående förändringar i det metodiska förfarandet, vinna allt allmännare tillämpning, moderniseras och rationaliseras arbetssättet och kan ett i olika avseenden förbättrat arbetsresultat förväntas. Icke minst inom språkundervisningen har en mera levande och praktiskt betonad undervisning eftersträfvats, och inom olika ämnen har man sökt göra arbetet mera effektivt. Härvid ha även de allt talrikare ämnesföreningarna utövat en kraftigt stimulerande inverkan.

Å andra sidan har det pågående undervisningsarbetet försvårats av åtskilliga omständigheter. Genom de täta och ingripande förändringarna i stadgor och undervisningsplaner under tiden efter år 1927 har undervisningsarbetet utsatts för störningar, som icke kunnat undgå att verka ogynnsamt. För undervisningen i vissa övningsämnen ha de i undervisningsplanen införda förbättringarna icke kunnat realiseras; viktiga bestämmelser ha icke ännu satts i kraft. Den värdefulla möjlighet att dela större klassavdelningar under vissa lektioner på nybörjarstadiet i modersmålet och främmande språk, som infördes i och med 1933 års undervisningsplaner, har av ekonomiska skäl tills vidare indragits. Den i läroverkspropositionen till 1927 års riksdag föreslagna minskningen i klassavdelningarnas storlek, som är ett av de mest trängande önskemålen, har icke förverkligats. Ej heller har den planerade omläggningen av den praktiska lärarutbildningen ännu kommit till stånd. Om intresset och behovet av en sådan reform vittna de vid vissa av universiteten och högskolorna av läraraspiranterna själva anordnade pedagogiska utbildningskurser, till vilka på sistone i ett par fall statsbidrag utgått.

Kap. IV. Folkskolans organisation och utveckling med särskild tanke på dess ställning såsom grundval för högre skolor.

I en utredning rörande sambandet mellan folkskolan och den högre skolan bör även tagas i betraktande den utveckling, som folkskolan undergått i synnerhet under tiden efter senaste skolreform, varvid särskild uppmärksamhet givetvis bör ägnas denna utveckling, i den mån den kan anses vara av betydelse för belysandet av frågan om folkskolans lämplighet som grundval för den högre skolan.

Tillkomst och uppgift. Genom 1842 års folkskolestadga blev folkskolan den obligatoriska skolan för alla barn, som icke genom annan undervisning förvärva ett kunskapsmått motsvarande det, folkskolan skall meddela. I stadgan föreskrevs, att i varje stadsförsamling och varje socken på landet skulle finnas en, helst fast, skola med vederbörligen godkänd lärare. Barnens skolgång skulle ej få uppskjutas längre än till det nionde året.

Redan tidigare hade folkskolor funnits i vårt land. Men skolgången i dem var frivillig, till antalet voro de otillräckliga, och för sin tillvaro voro de mer eller mindre beroende av enskildas intresse och offervilja. Att sörja för barnens undervisning och fostran ansågs vara en hemmens och kyrkans sak eller en uppgift för den enskilda välgörenheten. Först genom den äldsta folkskolestadgan blev folkskolan en samhällsinstitution, och därmed lades en ny grund för vår folkundervisning.

Införandet av den lagstadgade folkskolan stod i nära samband med den politiska utveckling, som under 1800-talets första årtionden förde de lägre folkklasserna, främst bondeståndet, till ökat inflytande i samhällslivet. För folkskolans förkämpar framstod en vidgad folkupplysning som en nödvändig förutsättning för det fria samhällsskickets bestånd och utveckling. Denna åskådning blev även starkt framhåvd i den skrivelse, som 1841 års riksdag avlät med anledning av beslutet i folkskolefrågan. Där i anfördes bland annat: »Samhället måste äga rätt att av varje dess medlem fordra icke allenast, att han är oskadlig, utan även att han äger det kunskapsmått, som gör honom till en nyttig medborgare och skicklig att rätt fatta samhällsplikten.»

Därmed var klart angivet, att folkskolan skall meddela en allmän med-

borgerlig bildning, som gör lärjungarna skickade att fylla sin uppgift som samhällsmedlemmar.

På ett annat sätt uttryckes folkskolans uppgift, då det i § 1 av nu gällande folkskolestadga säges, att folkskolan skall meddela den allmänna barnundervisningen i riket. Efter den år 1927 beslutade skolreformen innefattar denna uppgift även, att folkskolan skall i helt annan utsträckning än tidigare vara grundskola för de högre undervisningsanstalterna.

Undervisningsplan. Läroämnena. De kunskapsämnena, vari insikter fordrades av den, som skulle antagas till lärare i folkskolan, skulle enligt 1842 års folkskolestadga även utgöra föremål för undervisning i folkskolan. Läroämnena i folkskolan voro sålunda: katekesen, bibliska historien, modersmålet, geografi, historia, räknekonsten, geometri, linearritning och naturlära samt gymnastik och sång. En anvisning om det arbetssätt, som borde tillämpas, gav stadgans föreskrift, att lärarna borde äga kännedom om växelundervisningsmetoden. Under folkskolans första utvecklingskede vann denna metod ej minst av ekonomiska skäl allmän tillämpning. Den gjorde det möjligt för en lärare att med tillhjälp av s. k. monitörer, vilka uttogos bland de mest försigkomna lärjungarna, svara för undervisningen av hundratals barn. Småningom trängde dock den uppfattningen igenom, att lärjungarna skulle samlas i ett visst antal årsklasser, som såvitt möjligt direkt undervisades av läraren.

Under de första årtiondena efter den obligatoriska folkskolans tillblivelse saknades närmare föreskrifter om de lärokurser, som borde inhämtas i folkskolan. År 1878 utkom den första normalplanen. Denna innehöll förslag till lärokurser för olika skolformer och kursernas fördelning på sex årsklasser samt vissa metodiska anvisningar. Nya normalplaner utfärdades 1889 och 1900. Den nu gällande undervisningsplanen för rikets folkskolor fastställdes genom en den 31 oktober 1919 utfärdad kungörelse.

De nuvarande läroämnena i folkskolan angivas i folkskolestadgans § 12 och äro i huvudsak desamma, som föreskrevs i den äldsta stadgan. Såsom första ämne upptages kristendomskunskap. Linearritning har ersatts med ämnet teckning, som huvudsakligen omfattar frihandsteckning. Ett värdefullt praktiskt inslag i undervisningen representera de senare införda ämnena trädgårdsskötsel, slöjd och hushållsgöromål. Trädgårdsskötsel skall förekomma, där lämpligt jordland blivit upplåtet för denna undervisning, vilket enligt folkskolestadgans föreskrift bör, så vitt sig göra låter, ske vid varje skola. Undervisningen i slöjd och hushållsgöromål har i regel icke obligatorisk karaktär. Skoldistrikt kan dock besluta, att lärjungarna skola vara förpliktade deltaga i undervisningen i dessa ämnen. Det på sin tid i småskolan införda ämnet åskådningsundervisning har i 1919 års undervisningsplan utbytt mot hembygdsundervisning, i vilket ämne koncentreras den förberedande undervisningen i geografi, naturkunnighet och i viss mån

historia. I en del fall ha skoldistrikt efter särskilt medgivande av Kungl. Maj:t infört undervisning i ett främmande språk, engelska eller tyska.

Allmänna grundsatser. 1919 års undervisningsplan betecknar i fråga om innehållsurval och arbetsmetoder ett stort framsteg i förhållande till tidigare normalplaner och har verkat i hög grad befruktande på folkskolans inre arbete. Den utgår från att endast sådant lärostoff bör medtagas, som motsvarar barnets mottaglighet och samtidigt är praktiskt värdefullt. *Åskåd- lighet* är en av undervisningsplanens grundläggande principer. Framför allt på det lägre stadiet hämtas lärostoff från den verklighet, som möter barnet i hembygdens natur och arbetsliv. Ett annat framträdande drag är strävan efter *koncentration* i undervisningen. Denna åstadkommes genom att olika ämnen på lämpligt sätt förbindas med och ömsesidigt stödja varandra. Så sker med ämnena geografi och naturkunnighet. Det mest typiska exemplet på samlad undervisning erbjuder hembygdsundervisningen med därtill hörande arbetsövningar. Räkning och geometri förenas till ett ämne. I moders- målet, som fått ett väsentligt ökat utrymme, ställas de olika grenarna av ämnet i förbindelse med varandra, och undervisningen stödes ytterligare genom att det i övriga ämnen behandlade sakinnehållet lägges till grund för uppgifter i bredvidläsning samt muntliga och skriftliga övningar. Teckning förbindes i form av frihandsteckning med snart sagt samtliga sakämnen och kombineras som linearteckning med slöjdundervisningen. Strävandena att åstadkomma koncentration i undervisningen underlättas genom att klass- lärarsystemet i allmänhet tillämpas i folkskolan och samme lärare således undervisar i alla eller flertalet läroämnen.

Utmärkande för undervisningsplanen är även dess starka betonande av barnens *själverksamhet*. Arbetsskoletanken får sin tillämpning genom handens arbete, t. ex. i teckning och arbetsövningar samt genom arbete i skol- trädgård, slöjdsal och skolkök. Men i icke mindre grad vill planen förverkliga den genom självständiga uppgifter i räkning, läsning, talövningar och skriftliga övningar, användandet av uppslagsböcker och annan litteratur o. s. v. Skol- biblioteket har alltmåra framstått som ett värdefullt hjälpmedel för ett dy- likt arbetssätt. Ett metodiskt utnyttjande av barnens självverksamhet har särskilt befrämjat det undervisningsarbete, som bedrives i landsbygdens van- liga skolformer, där en läraravdelning omfattar två eller flera årsklasser och lärotimmarna delas mellan direkt undervisning och tysta övningar för olika arbetsgrupper.

Ett starkt framträdande drag i utvecklingen av folkskolans arbetsmetoder är strävandet att anpassa undervisningen efter lärjungarnas individuella an- lag och förutsättningar. Genom en undervisningsteknik, som förenar den gemensamma klassundervisningen med individuella uppgifter av olika svå- righetsgrad, söker folkskolan vinna ökade möjligheter att låta alla lärjungar, även de mera begåvade, arbeta fullt ut efter måttet av sina krafter.

Timplaner. De i undervisningsplanen ingående kursplanerna och anvisningarna skola tjäna till huvudsaklig ledning men äro icke i detalj förpliktande. Även nyare metodiska rön och erfarenheter ha därför kunnat tillgodogöras i undervisningen. Timplanerna för de olika läroämnena äro däremot bindande för skoldistriktet, och endast smärre avvikelser kunna medgivnas, där särskilda förhållanden sådant påkalla.

Genom en kungörelse den 29 juni 1921, innehållande tillämpningsföreskrifter, medgåvos vissa jämkningar i timplanen, innebärande bland annat, att skoldistrikt skulle äga besluta en utökning av den för ämnet kristendoms-kunskap i femte och sjätte klassen angivna tiden från två till tre veckotimmar i de skolformer, där sistnämnda timtal icke redan föreskrivits. Motsvarande inskränkning skulle äga rum i fråga om den för övriga undervisningsämnen anslagna tiden.

Olika organisationsformer och deras förekomst. Folkskolan i vårt land företer ett stort antal skiftande organisationsformer, för vilka en översikt lämnas i förutnämnda undervisningsplan för rikets folkskolor av år 1919. Enligt denna uppdelas skolorna i två huvudgrupper: huvudformer och undantagsformer. Till *huvudformerna* hänföras skolor med heltidsläsning, i vilka barnen erhålla undervisning hela den stadgade årliga lärotiden och där undervisningen på folkskolestadiet bestrides av lärare med folkskolläraryxamen. *Skolor av undantagsform* få upprättas endast i sådana fall, där vissa lokala förhållanden det föranleda, och sådana skolor äro, såsom kommer att närmare framgå av den följande framställningen, numera sällan förekommande. De äro dels folkskolor med halvtidsläsning, i vilka barnen i regel erhålla undervisning blott under hälften av den stadgade årliga lärotiden och vilka få förekomma endast där heltidsläsning på grund av gles befolkning och långa skolvägar icke kan anordnas, och dels mindre folkskolor, i vilka undervisningen på såväl småskole- som folkskolestadiet bestrides av lärare med småskolläraryxamen och vilka få förekomma endast där skolområde har så avskilt läge och så litet barnantal, att för dithörande barn ej skäligen kan upprättas folkskola. De mindre folkskolorna kunna vara anordnade antingen med heltidsläsning eller med halvtidsläsning.

Till *huvudformerna* höra A-formen, där varje lärare undervisar blott en årsklass, samt första, andra och tredje B-formerna, där läraren samtidigt undervisar två eller flera klasser. I skolor av första B-formen (B1-form) bildar småskolestadiet (de båda lägsta klasserna) en eller två läraravdelningar och folkskolestadiet (de följande klasserna) två läraravdelningar, av vilka senare den ena omfattar tredje och fjärde klassen, den andra de följande klasserna. I skolor av andra B-formen (B2-form) bilda småskolestadiet och folkskolestadiet var sin läraravdelning, varvid i folkskolavdelningen samtidigt undervisas samtliga (fyra eller fem) klasser på folkskole-

stadiet. I skolor av tredje B-formen (B3-form) bilda småskolestadiet och folkskolestadiet tillsammans en avdelning. Nybörjare intagas i sådana skolor endast vartannat år, så att läraravdelningen kommer att omfatta ena året första, tredje och femte samt, där skolan är 7-årig, även sjunde klassen samt andra året andra, fjärde och sjätte klassen.

Av *undantagsformerna* omfatta de halvtidsläsande folkskolorna tre huvudslag av skolformer, benämnda första, andra och tredje C-formen. Även av de mindre folkskolorna förekomma tre huvudslag, första, andra och tredje D-formen. I skolor av första C-formen (C1-form) bilda småskolestadiet och folkskolestadiet var sin läraravdelning. Vardera läraravdelningen fördelas på två undervisningsavdelningar, vilka undervisas växelvis antingen varannan dag under hela läsåret (varannandagsläsning) eller varje dag under en del av läsåret (periodläsning). I skolor av andra C-formen (C2-form) bilda småskolestadiet och folkskolestadiet tillsammans en läraravdelning, fördelad på två undervisningsavdelningar, den ena omfattande småskolestadiet, den andra folkskolestadiet. Varje undervisningsavdelning undervisas för sig antingen varannan dag under hela läsåret eller varje dag under en del av läsåret, såsom beträffande första C-formen sagts. I den mindre folkskolan bilda samtliga årsklasser en läraravdelning, utgörande antingen en undervisningsavdelning med heltidsläsning eller två undervisningsavdelningar med halvtidsläsning (varannandags- eller periodläsning). Är den mindre folkskolan heltidsläsande och intagas nybörjare endast vartannat år, benämnes skolformen första D-formen (D1-form). Om skolan är halvtidsläsande, benämnes skolformen andra D-formen (D2-form). För tredje C-formen och tredje D-formen torde här icke behöva lämnas någon särskild redogörelse, då dessa skolformer numera ha endast historiskt intresse.

De olika skolformerna företräda med hänsyn till undervisningsbetingelserna rätt skiftande värden. En högre skolform bör under i övrigt lika förhållanden giva ett bättre undervisningsresultat än en lägre. I de enskilda fallen kunna dock sådana faktorer som lärarens större eller mindre skicklighet och intresse för sitt kall, barnantalet i läraravdelningen och lärjunge-materialets beskaffenhet göra en jämförande uppskattning av det undervisningsresultat, som uppnås vid de olika skolformerna, ytterst vanskelig.

Ur undervisningsteknisk synpunkt framstår A-skolan, där varje klass har sin särskilda lärare, som den mest förmånliga skolformen. Vid skolor av B-formerna undervisas två eller flera klasser samtidigt av samma lärare, en omständighet som kan tyckas ägnad att påverka undervisningsresultatet i ogynnsam riktning. Genom att arbetsmetoderna anpassas efter de särskilda förutsättningar, som de olika skolformerna erbjuda, kunna dock även dessa skolor giva tillfredsställande arbetsresultat. Det har visat sig

ändamålsenligt att i flertalet läroämnen anordna *samläsning* mellan olika årsklasser, varvid s. k. *kursväxling* tillämpas. Därigenom vinnes ökad tid för direkt undervisning, och en lämplig begränsning kan ske av tiden för sådana tysta övningar, under vilka lärjungarna få arbeta på egen hand efter av läraren givna anvisningar. I B1-skolan kunna de två eller tre klasser, som ingå i en läraravdelning, undervisas tillsammans i de ämnen, i vilka kursväxling tillämpas, och undervisningsbetingelserna bliva i det närmaste jämgoda med A-skolans. Om läraravdelningen, såsom i B2-skolan är fallet, innefattar samtliga klasser på folkskolestadiet, fördelas dessa på två arbetsgrupper, av vilka den ena omfattar tredje och fjärde och den andra femte, sjätte och sjunde årsklasserna. Den ena arbetsgruppen undervisas omedelbart av läraren, medan den andra sysselsättes med självständiga arbetsuppgifter. Såsom en förtjänst hos skolformen i fråga kan framhållas, att den framtvingar ett arbetssätt, som i ganska stor utsträckning tager lärjungarnas självverksamhet i anspråk och därigenom verkar andligt utvecklande. Självfallet ställer denna skolform och i ännu högre grad B3-skolan, som saknar underlaget av särskild småskola, stora krav på lärarens förmåga att planlägga och organisera arbetet på ett sådant sätt, att de övningar, under vilka barnen arbeta mera självständigt, leda till tillfredsställande resultat. Erfarenheten visar emellertid, att de studiebegåvade barnen kunna genom det arbetssätt, som i dessa skolformer tillämpas, uppnå förvånande goda resultat särskilt i modersmålet och räkning, under förutsättning att läraren besitter tillräcklig metodisk skicklighet och antalet lärjungar i läraravdelningen hålles inom måttliga gränser. Redan 1924 års skolsakkunniga anslöto sig till den meningen, att skillnaden mellan de nämnda skolformernas resultat i verkligheten vore mindre, än vad från vissa håll förmenats vara fallet.

Beträffande skolor av undantagsform säger det sig självt, att undervisningsresultatet i det hela måste bliva mindre gott i sådana skolor än i skolor, tillhörande de ovan nämnda huvudformerna. Då det gäller att undersöka, i vad mån folkskolan kan anses fylla måttet som grundskola för den högre undervisningen, blir följaktligen ett fastställande av undantagsformernas förekomst av stor betydelse. Såväl 1918 års skolkommision som 1924 års skolsakkunniga ha också vid behandlingen av spörsmålet om folkskolans bärkraft ägnat uppmärksamhet åt denna fråga. Skolkommisionen hänvisade till A- och B-formernas växande utbredning och anförde statistiska uppgifter, som visade, att år 1920 omkring $\frac{1}{3}$ av alla folkskolebarn i riket undervisades i skolor av A-form samt att nästan alla barn i städerna och över $\frac{1}{3}$ av barnen på landsbygden undervisades i heltidsläsande skolor av A- eller B-form. 1924 års skolsakkunniga lämnade i sitt betänkande följande uppgifter angående lärjungarnas på landsbygden fördelning på olika skolformer under år 1924:

	Antal	%
A-former	104 327	20·2
B1- och B2-former	264 686	51·2
B3- m. fl. huvudformer	9 041	1·8
Undantagsformer	138 554	26·8
	<hr/> 516 608	<hr/> 100·0

Till ovanstående tabell knöto de sakkunniga den reflexionen, att av den samma framginge, att över sju tiondelar av landsbygdens barn då undervisades i folkskolor av A-, B1- eller B2-form.

Av det anförda framgår, att huvudformerna redan år 1920 helt dominerade i städerna och att för landsbygdens vidkommande deras förekomst kraftigt ökats och därmed också folkskolans förmåga att på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift såsom grundval för högre skolor i motsvarande mån stärkts under den korta tid, som förflutit mellan ovannämnda av skolkommissionen och av 1924 års skolsakkunniga företagna undersökningar.

Huvudformernas utbredning på undantagsformernas bekostnad har emellertid fortgått även under den tid, som förflutit efter den av 1924 års skolsakkunniga företagna undersökningen. Nedanstående tabeller I och II giva en föreställning om utvecklingen.

Tabell I.

Vårterminen	Antal lärjungar på landsbygden i						Summa lärjungar
	A-form	B1- och B2-form	B3-form	undantagsf. med		hjälp- och spec. kl.	
				heltidsläsning	halvtidsläsning		
1925	105 986	267 170	8 550	22 359	109 226	210	513 501
1930	115 966	280 495	12 309	22 327	70 036	300	501 433
1935	109 589	264 774	16 101	21 005	40 837	440	452 746
1940	102 252	242 360	16 017	14 409	17 833	367	393 238

Tabell II (procenttal).

Vårterminen	Antal lärjungar på landsbygden i						Summa lärjungar
	A-form	B1- och B2-form	B3-form	undantagsf. med		hjälp- och spec. kl.	
				heltidsläsning	halvtidsläsning		
1925	20·6	52·0	1·7	4·4	21·3	0·0	100·0
1930	23·1	55·9	2·5	4·4	14·0	0·1	100·0
1935	24·2	58·5	3·6	4·6	9·0	0·1	100·0
1940	26·0	61·6	4·1	3·7	4·5	0·1	100·0

I skolor anordnade enligt folkskolans huvudformer undervisades alltså av landsbygdens barn vårterminen 1940 91·7 % mot 73·2 % år 1924. I skolor anordnade enligt undantagsform undervisades vårterminen 1940 endast 8·2 % av landsbygdens barn mot 26·8 % år 1924.

Statens folkskolinspektörer samt folkskolinspektörerna i de städer, som ej stå under statlig inspektion, ha även lämnat uppgifter angående lärjungarnas fördelning på olika skolformer vid slutet av läsåret 1940/41. Tidigare uppgifter angående lärjungarnas fördelning på olika skolformer ha meddelats dels för städerna och dels för landet i övrigt. Landet i övrigt har då sammanfattande kallats »landsbygden». Då det på denna s. k. landsbygd numera finnes många stadsliknande samhällen med högre skolor, har denna uppdelning icke ansetts vara tillräckligt upplysande. För att så långt ske kan få fram lärjungefördelningen med hänsyn till möjligheten för lärjungarna att utan inackordering eller kostsammare dagliga resor fortsätta studierna vid högre läroanstalt än folk- och fortsättningsskola, har i de ifrågavarande från folkskolinspektörerna införskaffade uppgifterna en annan fördelningsgrund följts. Uppgift har lämnats på lärjungarnas fördelning på olika skolformer dels vid skolor belägna högst omkring 5 km. från närmaste högre läroanstalt och dels vid övriga skolor. Denna grupp »övriga skolor» torde bättre än »landsbygden» i tidigare uppgifter representera den verkliga landsbygden.

Här nedan lämnas ur den sålunda införskaffade utredningen hämtade uppgifter angående lärjungarnas fördelning på olika skolformer.

Av tabell III framgår, att av på den rena landsbygden i folk- och små-

Tabell III. Antal lärjungar vid folk- och småskolor, fördelade efter skolform.

(Uppgifterna avse slutet av läsåret 1940/41.)

Skolform	Hela riket		Skolor belägna högst omkring 5 km. från närmaste högre läroanstalt		Skolor belägna över 5 km. från närmaste högre läroanstalt (egentl. landsbygd)	
	antal	%	antal	%	antal	%
A	243 831	44·9	188 991	85·8	54 840	92) $\left. \begin{array}{l} 17\cdot0 \\ 39\cdot2 \\ 30\cdot4 \\ 5\cdot3 \\ 0\cdot1 \\ 4\cdot2 \end{array} \right\} 56\cdot2$
B1	143 386	26·4	17 055	7·7	126 331	
B2	104 318	19·2	6 187	2·8	98 131	
B3	17 732	3·3	477	0·2	17 255	
Hjälpklasser o. övr. spec.-kl.	7 510	1·4	7 284	3·3	226	
D1	13 535	2·5	34	0·0	13 501	4·2
Summa heltidsläs.	530 312	97·7	220 028	99·8	310 234	96·2
C1	9 484	1·8	252	0·1	9 232	2·9
C2	1 679	0·3	—	0·0	1 679	0·5
D2	1 374	0·2	—	0·0	1 374	0·4
D3	34	0·0	—	0·0	34	0·0
Summa halvtidsläs.	12 571	2·3	252	0·1	12 319	3·8
Hela antalet	542 883	100·0	220 280	100·0	322 603	100·0

skolor vårterminen 1941 undervisade lärjungar icke mindre än 96·2 % erhöillo undervisning i heltidsläsande skolor.

Den kvarvarande halvtidsläsningen (3·8 %) synes inom några år helt kunna avskaffas utan större organisatoriska svårigheter. Numera förekommer halvtidsläsning huvudsakligast i skolor av C1-form, d. v. s. i den bästa av de halvtidsläsande skolformerna. Av de 12 319 lärjungar, som ännu vårterminen 1941 gingo i halvtidsläsande skolor, voro sammanlagt ej mindre än 10 255 bosatta i Hallands (1 048), Göteborgs och Bohus (4 020) samt Älvsborgs (5 187) län.

Även de kvarvarande heltidsläsande mindre folkskolorna äro på avskrivning och torde, om det pågående organisationsarbetet ostört får fortgå, inom jämförelsevis kort tid komma att försvinna. Av de 13 501 lärjungar (4·2 %), som vårterminen 1941 undervisades i dessa skolor, voro sammanlagt 10 334 bosatta i Gävleborgs (1 174), Västernorrlands (1 713), Jämtlands (929), Västertobottens (3 925) och Norrbottens (2 593) län.

Av särskild vikt är emellertid, att medan man 1920 (1918 års skolkommision) räknade med att omkring $\frac{1}{3}$ av barnen på landsbygden undervisades i heltidsläsande skolor av A- eller B-form, enligt de ovan i tabell III lämnade uppgifterna ej mindre än 92 % vårterminen 1941 undervisades i dessa skolformer på den rena landsbygden. Att folkskolans förmåga att fylla sin uppgift såsom grundval för högre skolor under de senaste 20 åren avsevärt ökat framgår kanske ännu tydligare av det förhållandet, att 1941 över hälften av landsbygdens barn (56·2 %) erhöillo undervisning i skolor av A- eller B1-form och ej mindre än 86·6 % i skolor av A-, B1- eller B2-form.

I samband med redogörelsen för de olika skolformernas förekomst böra också de företagna *centraliseringsåtgärderna* något beröras. Enligt en kungörelse av den 28 juni 1935 kan statsbidrag utgå till skolskjutsar för barn med långa skolvägar, om undervisning av barn i högre skolform än den, de annars skulle tillhöra, eller eljest förbättring av skolväsendet kan komma till stånd, under förutsättning att kostnaderna härför äro jämförelsevis ringa och skolförbättringen på annat sätt icke skulle kunna ernås utan större kostnader, än skolskjutsarna betinga. I kungörelse av samma dag meddelas bestämmelser beträffande statsbidrag för inackordering av skolbarn i skolhem, arbetsstugor eller enskilda hem och i kungörelse av den 15 maj 1936 bestämmelser angående statsbidrag till uppförande och inredning av skolhem. Under budgetåret 1941/42 utgick statsbidrag till skolskjutsar med 2 533 000 kronor och till inackordering med 1 751 000 kronor. Genom skolskjutsar och inackordering av barnen i närheten av centralt belägen skola ha otvivelaktigt värdefulla förbättringar i fråga om barnens undervisning i högre skolform kommit till stånd. Även åtskilliga i besparingssyfte igångsatta *rationaliseringsåtgärder* ha i vissa avseenden verkat i samma riktning.

Läsårets och skoltidens längd. Givetvis spela även andra faktorer än skolformen en betydande roll för en skolas förmåga att åstadkomma ett gott undervisningsresultat. Även läsårets och skoltidens längd äro härvidlag betydelsefulla faktorer.

Av nedanstående tabell IV framgår lärjungarnas fördelning på skolor med respektive 39, $36\frac{4}{7}$ samt $34\frac{4}{7}$ veckors lästid:

Tabell IV. Antal lärjungar vid folk- och småskolor fördelade efter läsårets längd.
(Uppgifterna avse slutet av läsåret 1940/41.)

Årlig lästid, veckor	Hela riket		Skolor belägna högst omkr. 5 km. från närmaste högre läroanstalt		Skolor belägna över 5 km. från närmaste högre läroanstalt (egentl. landsbygd)	
	antal	%	antal	%	antal	%
39	379 958	70	206 744	93.9	173 214	53.7
$36\frac{4}{7}$	133 123	24.5	11 209	5.1	121 914	37.8
$34\frac{4}{7}$	29 802	5.5	2 327	1.0	27 475	8.5
Summa	542 883	100.0	220 280	100.0	322 603	100.0

Landsbygdsfolkskolans förmåga att fylla sin uppgift såsom grund för högre skolor har säkerligen stärkts därigenom, att lästiden, som tidigare i allmänhet utgjort $34\frac{4}{7}$ veckor, utökats, så att över 50 % av barnen undervisas i skolor med 39 veckors årlig lästid och över 90 % i skolor med 39 eller $36\frac{4}{7}$ veckors årlig lästid. Från och med läsåret 1942/43 skall den årliga minimilästiden för alla folkskolor i riket vara $36\frac{4}{7}$ veckor.

Även skoltidens sammanlagda längd har ökats, i det att jämlikt § 1 mom. 4 folkskolestadgan, sådant detta moment lyder enligt kungörelse den 12 juni 1936, folk- och småskolestadiet obligatoriskt skall omfatta icke såsom förut 6 utan tillhoppa 7 årsklasser, varjämte, efter särskilt medgivande av Kungl. Maj:t, skoldistrikt jämväl kan anordna folkskolor med ett större antal obligatoriska årsklasser än 7. I distrikt med flerklassiga läraravdelningar ha sjunde klassens elever på sina håll centraliserats till särskilda avdelningar av A-typ, varigenom eleverna i de underliggande klasserna bättre kunnat tillgodoses vid undervisningen. Övergången från 6- till 7-årig skola skall ske senast med ingången av läsåret 1948/49. Här nedan i tabell V lämnas en översikt av lärjungarnas fördelning efter skoltidens sammanlagda längd.

Av tabellen framgår, att omkring en tredjedel av lärjungarna vid den egentliga landsbygds folk- och småskolor undervisades i 7-klassiga folkskolor redan 7 år innan skyldighet för skoldistriktet att anordna 7-årig skolkurs förelåg. Genom införande av en sjunde klass ökas möjligheten att i folkskolans övriga klasser syssla med grundläggande uppgifter.

Tabell V. Antal lärjungar vid folk- och småskolor, fördelade efter skoltidens längd.
(Uppgifterna avse slutet av läsåret 1940/41.)

Obligatorisk skoltid	Hela riket		Skolor belägna högst omkr. 5 km. från närmaste högre läroanstalt		Skolor belägna över 5 km. från närmaste högre läroanstalt (egenl. landsbygd)	
	antal	%	antal	%	antal	%
6-årig	257 869	47.5	43 225	19.6	214 644	66.5
7-årig	284 236	52.4	176 574	80.2	107 662	33.4
8-årig	778	0.1	481	0.2	297	0.1
Summa	542 883	100.0	220 280	100.0	322 603	100.0

Hittills har varit fråga endast om de ökade förutsättningar i rent yttre organisatoriskt avseende, som folkskolan erhållit för att kunna tjäna såsom underlag för den högre skolan. Men även i åtskilliga andra hänseenden har folkskolan genomgått en utveckling, ägnad att skapa nya och rikare förutsättningar för ett förbättrat undervisningsresultat.

Lärarnas utbildning och tjänstgöring. Påtagligt är, att undervisningens resultat i hög grad är beroende av beskaffenheten av den utbildning, som folkskolans lärare fått genomgå. På detta område har genom den nya stadgan för folkskoleseminarierna av den 18 juni 1937 en förbättring ägt rum: seminarieutbildningen för studenter har förlängts från ett till två år, och inträdesfordringarna till de 4-åriga seminariekurserna ha blivit höjda, så att utbildningen numera i det hela kan bygga på realskolans kurser. Och genom stadgan för småskoleseminarierna av den 21 januari 1938 har jämväl utbildningen vid dessa seminarier omlagts, så att även den numera bygger på förkunskaper, som på det hela taget motsvara fordringarna i realexamen.

I folkskolan tillämpas klassläraresystemet, vilket innebär, att varje läraravdelning i alla eller åtminstone flertalet ämnen undervisas av en och samma lärare. På senare tid har emellertid klassläraresystemet här och var vid de större skolorna uppmjukats genom s. k. ämnesbyten särskilt i de högsta klasserna, varigenom möjlighet i viss mån beretts folkskolans lärare att mera än förut ägna sig åt ämnen, för vilka de särskilt äga fallenhet och intresse. En närmare redogörelse för klassläraresystemet och dess betydelse kommer att lämnas i det följande (sid. 230).

Ledning och kontroll. Under de senaste årtiondena ha vidtagits åtskilliga åtgärder, varigenom ledningen och kontrollen av folkskolans verksamhet blivit utbyggd. Härvid bör främst nämnas den utveckling, som den statliga inspektionsverksamheten undergått. Till år 1914 utövade flertalet folkskolinspektörer sin befattning som bisyssla. Nämnda år beslöt emellertid riksdagen, att folkskolinspektörerna, som skulle vara 34

till antalet, från och med år 1915 skulle var och en inom sitt inspektionsområde bedriva sin inspektionsverksamhet såsom huvudsyssla. Genom denna reform sattes folkskolinspektörerna i stånd att helt och fullt ägna sig åt sitt kall, och det är uppenbart, att deras arbete därigenom kom att avsevärt vinna i effektivitet. Det torde också vara otvivelaktigt, att folkskolinspektörernas verksamhet varit en av de allra främsta orsakerna till den starka utveckling, som under de senaste decennierna kännetecknat folkskoleväsendet. Då det ganska snart visade sig, att folkskolinspektörerna särskilt på grund av fortsättningsskolans utveckling hade svårt att medhinna sina arbetsuppgifter, blev inspektionsområdenas och därmed också folkskolinspektörernas antal jämlikt beslut av 1919 års riksdag från och med år 1920 utökat från 34 till 52. — Även den kommunala inspektionsverksamheten har under de senaste årtiondena företett en livlig utveckling. Antalet skoldistrikt, som upprättat inspektörstjänster eller överlärartjänster med pedagogisk inspektionsskyldighet, har starkt ökat. År 1926 funnos 191 sådana skoldistrikt, år 1936 voro de 255, och vid årsskiftet 1943—1944 hade deras antal stigit till 436. Till denna utveckling har givetvis den omständigheten kraftigt bidragit, att alltsedan år 1936 statsbidrag kan erhållas till överlärares avlöning.

Skollokaler och undervisningsmedel. Den inom folkskoleväsendet pågående reformverksamheten har även i åtskilliga andra hänseenden än de nu nämnda medfört vidgade möjligheter för folkskolan att på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift. Genom den mycket livliga skolbyggnadsverksamhet, som fortgått under de senaste årtiondena, ha skoldistriktet kommit att i allt större utsträckning förfoga över tidsenliga, väl utrustade skolbyggnader, och de yttre villkoren för skolans verksamhet ha därigenom i ett väsentligt avseende förbättrats. Enligt uppgifter, som lämnats av 1934 års folkskolesakkunniga i utredning angående statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet, uppfördes under tiden 1916—1934 sammanlagt 9 335 nya klassrum. Därtill kom ett betydande antal gymnastikrum, skolkök, naturkunnighetsrum och teckningsrum, sammanlagt 4 753. I dessa uppgifter är ej inberäknat ett icke ringa antal under samma tid uppförda lokaler för skolbad, barnbispisning, läkar- eller tandvård, samlings-salar o. s. v. De sammanlagda byggnadskostnaderna beräknades till 149.5 miljoner kronor. Alltsedan år 1936 kan statsbidrag erhållas till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet och till anskaffande av skolmateriel. Omfattningen av den skolbyggnadsverksamhet, som ägt rum under den tid, ifrågavarande statsbidragsbestämmelser ägt tillämpning, belyses därav, att Kungl. Maj:t för tiden 1 juli 1936—31 december 1939 lämnat tillstånd till utförande av 324 byggnadsföretag med en högsta kostnadssumma av 40 839 480 kronor 50 öre, å vilken statsbidrag fått beräknas (Statens offentliga utredningar 1940: 24).

Vidare har skolbiblioteksverksamheten utökats och ett flertal folkskolor även på landsbygden försetts med skolradio (alltsedan år 1937 kan statsbidrag erhållas även för detta ändamål) samt möjlighet att anordna filmundervisning. Den socialpedagogiska verksamhet, som i växande omfattning bedrivs i våra skolor och tager sig uttryck i bland annat barnbespisning, fri läkarvård och fri tandvård samt annan förebyggande hälsovårdsverksamhet, är givetvis också ägnad att i hög grad främja ett gott undervisningsresultat.

Förstärkningsanordningar. För underlättande av arbetet i skolor av B- och D1-form med högt lärjungantal förefinnes numera möjlighet till så kallade förstärkningsanordningar, varigenom ökad tid kan erhållas till direkt undervisning av de olika klasserna i läraravdelningen. Enligt kungörelse den 19 april 1940 kunna vid folkskola av B-form, mindre folkskola av D1-form och småskola av b-form (skolformerna bruka betecknas med små bokstäver, då fråga är uteslutande om småskolavdelningar) högst 4 veckotimmar per läraravdelning användas för förstärkande av undervisningen på så sätt, att läraravdelningen uppdelas på en högre och en lägre grupp för skild undervisning i sådana ämnen, vilka i mindre grad lämpa sig för behandling under de för båda grupperna gemensamma lärotimmarna. Enligt av skolöverstyrelsen lämnade anvisningar avses särskilt ämnena modersmålet, framför allt uppsatsskrivning och språklära, samt räkning. De vunna erfarenheterna giva vid handen, att förstärkningsanordningarna väl fyllt sin uppgift att underlätta arbetet i de flerklassiga läraravdelningarna. Särskilt framstår det som värdefullt, att undervisningen i B2-skolan kunnat i skolans huvudämnen bedrivas under de gynnsammare undervisningsbetingelser, som erbjudas i den mera utvecklade B1-formen.

Läraravdelningarnas storlek. Arbetsresultatet är i synnerhet i sådana skolor, där samme lärare har att samtidigt undervisa olika klasser, i hög grad beroende av att barnantalet i läraravdelningarna icke är alltför stort. Det stora barnantalet i folkskolans läraravdelningar utgjorde i äldre tider ett allvarligt hinder för undervisningens effektiva bedrivande. Under tiden närmast efter den obligatoriska folkskolans tillkomst hörde läraravdelningar på 100—120 barn av olika ålderskategorier ingalunda till ovanligheterna. Så småningom minskades emellertid klassernas storlek. Denna minskning har till stor del berott på de organisatoriska förbättringar av skolväsendet, som undan för undan vidtagits och som i talrika fall medfört uppdelning av stora läraravdelningar i samband med att skolor omändrats från lägre till högre skolform. Men även nativitetsminskningen har härvidlag spelat en icke obetydlig roll. På grund av fallande födelsesiffror nedgick det totala antalet lärjungar i folkskolan synnerligen kraftigt: från i medeltal 706 780 om året under femårsperioden 1916—1920 till i genomsnitt 652 006 om året

under perioden 1931—1935 och omkring 548 000 vid slutet av vårterminen 1940, och detta oaktat folkskolorna i riket vid sistnämnda tid i vida större utsträckning än tidigare omfattade även en sjunde årsklass.

Till belysande av i vilken omfattning klasserna minskats under senare år kunna anföras följande av folkskolans besparingssakkunniga i deras år 1940 avgivna betänkande (Statens offentliga utredningar 1940: 36) lämnade uppgifter: under åren 1920—1940 nedgick medeltalet lärjungar i heltidsläsande skolor i A-skolor från 31·3 till 24·9, i B1-skolor från 31·9 till 22·2, i B2-skolor från 34·5 till 22·9, i B3-skolor från 22·6 till 15·7 och i D1-skolor från 17·7 till 12·8; i småskolor av a-form sjönk medeltalet under samma tidsperiod från 24·4 till 20·3 och i sådana skolor av b-form från 19·7 till 13·5. Från läsåret 1940/41, i någon utsträckning redan från slutet av läsåret 1939/40, visar barnantalet per läraravdelning någon stigning uppåt. Under år 1940 indrogos nämligen enligt av folkskolinspektörerna meddelade uppgifter sammanlagt 1 177 lärartjänster i folkskolan, och till följd av dessa indragningar undergick medeltalet elever i läraravdelningarna någon höjning. Genom riksdagsbeslut åren 1940—1942 tillkommo vidare skärpta bestämmelser om visst medeltal elever i läraravdelningarna.

Enligt dessa bestämmelser bör vid lärjungarnas fördelning på läraravdelningar som regel iakttagas följande. Om antalet lärjungar vid skola eller skolenhet ej överstiger sammanlagt 1 000, må inom varje årsklass inrättas på folkskolestadiet en parallellavdelning för varje påbörjat 35-tal lärjungar och på småskolestadiet en parallellavdelning för varje påbörjat 25-tal lärjungar. Inom skolenhet med över 1 000 lärjungar bör medeltalet lärjungar i läraravdelningarna icke understiga på folkskolestadiet 30 och på småskolestadiet 24. Dessa medeltal skola avse hela folk- respektive småskolestadiet, alltså ej varje årsklass för sig.

Förändring till högre skolform bör icke ske, förrän lärjungantalet mera varaktigt överstiger i B1-skolor i varje läraravdelning på folkskolestadiet 35, i B2-skolor på folkskolestadiet 30, i B3-skolor på folk- och småskolestadiet 25, i D1-skolor på folk- och småskolestadiet 20 och i b-skolor 25. Förändring till lägre skolform bör ske, då lärjungantalet kan beräknas mera varaktigt understiga i A-skolor sammanlagt i klasserna 3 och 4 respektive 5 och 6 (7) 35, i B1-skolor på folkskolestadiet 30, i B2-skolor på folk- och småskolestadiet 25 och i a-skolor 25. Genom dessa i besparingssyfte vidtagna åtgärder i fråga om läraravdelningarnas storlek har medeltalet lärjungar per läraravdelning undergått en viss stegring. För bedömandet av denna stegrings storlek saknas ännu statistiska uppgifter.

Standardiserade prov. I syfte att erhålla större jämnhet i folkskolans betygsättning och därmed också i dess arbetsresultat har ett omfattande arbete nedlagts på uppgiften att söka åstadkomma standardiserade prov i folkskolan.

Differentiering av eleverna. Folkskolans egenskap av allmän barndomsskola med skyldighet att emottaga alla skolpliktiga barn, som överhuvud äro lämpade för ordnad skolundervisning, är givetvis också ägnad att påverka undervisningsresultatet. Lärjungarna i en folkskoleklass förete i allmänhet förhållandevis stora skiljaktigheter i avseende å studiebegåvning och mognad. En möjlighet att minska de svårigheter, som följa av denna ojämnhet i lärjungematerialet, har emellertid uppnåtts genom den på senaste tiden i synnerhet i städerna allt vanligare differentieringen av lärjungarna. För de barn, som stå på gränsen mellan de normala och de bildbara sinnesslöa, ha inrättats särskilda hjälpklasser, och denna utveckling kommer i framtiden att underlättas, sedan 1942 års riksdag antagit ett av oss uppgjort förslag angående åtgärder för särskild undervisning av psykiskt efterblivna barn. Vidare ha på sina håll särskilda svagklasser anordnats för sent utvecklade barn, vilka utan att kunna hänföras till hjälpklassbarnens kategori dock ha svårt för att i normal arbetstakt tillgodogöra sig undervisningen i vanliga folkskoleklasser. I de större städerna ha härjämte särskilda klasser inrättats för sjuka och klena barn samt för barn med särpräglade anlag. Sannolikt är, att den nu angivna utvecklingen kommer att fortgå, då intresset för differentieringen av lärjungarna på många håll synes vara synnerligen livligt. I samma riktning som differentiering av lärjungematerialet verkar även den omständigheten, att i folkskolorna numera i större utsträckning än förr tillämpas arbetsmetoder, ägnade att taga barnens självverksamhet i anspråk och att möjliggöra för de mera försigkomna att inom klassens och den för alla gemensamma lärokursens ram förvärva mera fördjupade kunskaper. I en del större skoldistrikt har sjunde klassen uppdelats på olika linjer med delvis olika kursinnehåll i syfte att tillgodose elevernas olika läggning och intressen.

Språkundervisning i folkskolan. I detta sammanhang synes det vara lämpligt att till sist något uppehålla sig vid den undervisning i främmande språk, som för närvarande förekommer i folkskolan.

I de för den egentliga folkskolan föreskrivna läroämnena ingår icke sådan undervisning. Däremot upptages »tyska eller engelska språket» bland de ämnen, som i § 12 mom. 3 av folkskolestadgan angivas kunna förekomma i folkskolans högre avdelning. Denna skolform, vilken i folkskolestadgan betecknas som en utvidgning av den egentliga folkskolan, kan av skoldistriktet inrättas, där kyrkostämman eller kommunal- eller stadsfullmäktige därtill bevilja medel. Möjligheten att på angivet sätt utvidga folkskolans vanliga undervisning och organisation har sedan gammalt utnyttjats av ett förhållandevis stort antal skoldistrikt, där skolan varit anordnad enligt A-formen. Den högre avdelningen har organiserats som överbyggnad på den sex- eller sjukklassiga folkskolan och i allmänhet omfattat en eller två årsklasser. Som regel har undervisning förekommit

i ett främmande språk, vanligtvis engelska. Inom ett större skoldistrikt har högre avdelningen sedan åtskilliga år varit utbyggd med ytterligare en eller två årsklasser, nionde och tionde klass, varvid som nytt läroinnehåll införts bland annat undervisning även i tyska språket.

Inom skoldistrikt, där folkskolan av gammalt varit eller nyorganiserats som 7-årig — med sjunde klassen inom den egentliga folkskolans ram — har, efter medgivande av Kungl. Maj:t, i icke så få fall undervisning i ett främmande språk blivit införd även i sjunde folkskoleklassen. Härigenom ha även sådana mindre samhällen, vilkas lärjungantal är otillräckligt för upprättande av något slag av högre skola, kunnat erbjuda ungdomen undervisning i åtminstone ett främmande språk. Önskemål ha i olika sammanhang framkommit, att i undervisningsplanen för folkskolan skulle införas ett främmande språk.

Sedan riksdagen år 1927 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte taga under omprövning vissa framkomna förslag till ändringar i folkskolans undervisningsplan för sjunde skolåret, avseende bland annat utrymme för olika bildningslinjer i sjunde klassen, uppdrog Kungl. Maj:t den 18 juni samma år åt skolöverstyrelsen att inkomma med utlåtande i frågan. I det yttrande, som överstyrelsen med anledning härav avgav den 19 oktober 1928, upptogs tre olika alternativ till läroplan för A-skolans sjunde klass. Ett av dessa alternativ upptog även ett främmande språk, engelska eller tyska.

1934 års folkskolesakkunniga ansågo sig ej ha i uppdrag att utarbeta några särskilda kursplaner för den sjunde folkskoleklassen men hänvisade till de av skolöverstyrelsen upprättade härovan omnämnda förslagen till alternativa kursplaner.

Några allmänna bestämmelser om införande av undervisning i främmande språk i den egentliga folkskolan eller i högre avdelningen ha ännu icke blivit utfärdade. Däremot ha enskilda skoldistrikt i växande antal ingivit framställningar till vederbörande myndighet om att få anordna undervisning i engelska eller tyska. Sådant medgivande har som regel också lämnats.

Enligt inom skolöverstyrelsen sammanställda uppgifter har Kungl. Maj:t till och med läsåret 1941/42 medgivit undervisning i engelska eller tyska i folkskolor i 61 skoldistrikt, därav 34 städer och 27 landsbygdsdistrikt. De städer, som fått tillstånd att i folkskolan undervisa i ett främmande språk, ha samtliga möjlighet till språkundervisning också i högre skolor. Av de landsbygdsdistrikt, som erhållit rätten att införa ett främmande språk i folkskolan, äro de flesta köpingar, municipalsamhällen eller eljest tätbebyggda orter, vilka i regel sakna högre skolor.

Enligt en år 1933 företagen undersökning förekom då undervisning i främmande språk i sammanlagt 27 skoldistrikt. Under de senaste åtta åren har alltså antalet språkläsnande skoldistrikt mer än fördubblats.

Medgivandet att anordna språkundervisning gäller utom i ett par fall

klasserna sju och åtta i folkskolan. Undantagen äro Stockholm och Göteborg, för vilka orter Kungl. Maj:t medgivit försök i viss begränsad omfattning med undervisning: i Stockholm i klasserna fem och sex i tyska språket i den omfattning och med det timal, som förekommer i den 5-åriga real-skolans två lägsta klasser, och i Göteborg i sjätte folkskoleklassen i engelska språket med det timal och den lärokurs, som försöksvis tillämpas i därvarande kommunala mellanskolas första klass. I båda dessa städer ha enligt uppgift goda resultat uppnåtts.

Antalet veckotimmar för det främmande språket i folkskolans sjunde och åttonde klasser är i regel fyra eller fem. I ett par fall har medgivits sex och i ett fall tre veckotimmar.

Rätt att införa undervisning enbart i tyska språket har medgivits 5 skoldistrikt, samtliga belägna i södra delen av Sverige, medan 10 distrikt erhållit rätt att anordna undervisning i antingen engelska eller tyska språket. Det stora flertalet skoldistrikt eller 46 har begärt och erhållit tillstånd att undervisa endast i engelska språket.

De inom skolöverstyrelsen sammanställda uppgifterna kunna i vissa punkter kompletteras ur en av centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening företagen undersökning rörande språkundervisningen i folkskolan läsåret 1940/41. Vid denna undersökning tillställdes man de lokala skolledarna i 67 skoldistrikt vissa frågor för att få utrönt, i vilken utsträckning dylik undervisning då förekom, vilka erfarenheter som gjorts vid denna undervisning samt vilka möjligheter som förelågo att anordna språkundervisning i folkskolan enligt nu gällande tim- och kursplan. Uppgifter inkommo från 48 skoldistrikt, omfattande 84 överlärares eller tillsyningsläroarmråden. Resultatet av undersökningen utvisade bland annat, att läsåret 1940/41 inom dessa skoldistrikt undervisning i engelska förekom i sammanlagt 230 läraravdelningar. Undervisning i tyska språket meddelades samma år i 20 läraravdelningar. Av de 250 läraravdelningar, som sålunda erhöilo undervisning i främmande språk, tillhörde 226 städernas och 24 landsbygdens folkskolor. I enstaka fall förekom språkundervisning i fortsättningsskolan. I 17 skoldistrikt undervisades i främmande språk i både sjunde och åttonde klasserna.

Som regel torde den nuvarande språkundervisningen i folkskolan meddelas av folkskolans egna lärare. Så länge dylik undervisning var begränsad till huvudsakligen de större städerna, ansågos från de centrala skolmyndigheternas sida särskilda föreskrifter om lärarnas kompetens icke erforderliga. Det tillkom de lokala skolstyrelserna att själva avgöra, vilka lärare som kunde anses äga erforderlig kompetens för undervisning i det främmande språket. I dessa skoldistrikt finnas i större eller mindre omfattning anställda lärare, vilka äga erforderlig utbildning för att kunna bestrida språkundervisningen på ett tillfredsställande sätt.

När för några år sedan en stark ökning av antalet framställningar om

att få införa främmande språk i folkskolan kunde förmärkas, föreskrev Kungl. Maj:t, att där sådan undervisning medgaves, denna skulle meddelas av lärare, som förklarats därtill behörig av skolöverstyrelsen. Enligt cirkulärskrivelse från skolöverstyrelsen till rektorerna vid rikets högre allmänna läroverk och folkskoleseminarier skall ansökan om sådan behörighet, därest sökanden icke i det främmande språket avlagt godkänd tentamen i akademisk examen, vara åtföljd av intyg från huvudläraren i ämnet vid något högre allmänt läroverk eller folkskoleseminarium, att sökanden kan anses äga fullgoda förutsättningar att undervisa i ämnet i folkskolan.

Från och med höstterminen 1941 till och med höstterminen 1943 har behörighet att undervisa i främmande språk i folkskolan tillerkänts 265 personer.

Framställningar och uttalanden om införande av undervisning i främmande språk i folkskolan ha, såsom ovan nämnts, på senare tid framkommit från olika håll. Vi komma att i annat sammanhang särskilt behandla detta spörsmål.

Kap. V. Erfarenheterna av den nuvarande skolorganisationen.

Inledning.

De brister, vilka — såsom av 1927 års riksdag anförts i dess skrivelse nr 262 — ansågos vidlåda skolorganisationen före den av nämnda riksdag beslutade skolreformen, ha sammanfattats i följande punkter:

1. Det dåvarande skolsystemet ställde faktiskt de barn, som utginge från ekonomiskt svagare hem, i en mindre gynnsam ställning med avseende på möjligheten att erhålla högre undervisning än de mera burgna hemmens barn.

2. Det dåvarande skolsystemet tillgodosåge icke den kvinnliga ungdomens undervisning på ett sätt, som kunde anses överensstämma med kravet på social rättvisa.

3. Det dåvarande skolsystemet vore organiserat med särskild hänsyn till städernas och de större samhällenas förhållanden men missgynnade i hög grad landsbygdens befolkning.

Med utgångspunkt från de sålunda angivna bristerna blir det i första hand vår uppgift att undersöka, i vad mån den nuvarande organisationen förmått undanröja eller minska nämnda olägenheter. Av betydelse för bedömandet av frågan om eventuellt önskvärda organisationsförändringar är därjämte en jämförelse med avseende på undervisningsresultat, arbetsbelastning och den faktiska studietidens längd mellan de båda i den nuvarande skolorganisationen förefintliga vägarna till realexamen. Slutligen skall här lämnas en redogörelse för de erfarenheter i organisatoriskt, pedagogiskt och socialt hänseende, som i det praktiska arbetet gjorts av skolledare inom folkskola och läroverk, samt för de ekonomiska verkningarna av realskolans byggande på olika grundskolestadier.

A. Lärjungerekryteringen i de högre skolorna, särskilt realskolor och mellanskolor, efter 1927 års skolreform.

1. Lärjungarnas rekrytering ur olika sociala skikt.

Den högre skolan i vårt land har sedan gammalt stått öppen för barn ur alla samhällslager. Att så varit fallet har räknats vår skola och vår kultur till heder. Yttre omständigheter, framför allt av social, ekonomisk och geogra-

fisk natur, ha dock medfört, att vissa samhällslager varit talrikare representerade inom ifrågavarande skolor än andra. Ur flera synpunkter är det av intresse att närmare undersöka, hur lärjungarna fördela sig i avseende på fädernas respektive målsmännens yrken, med andra ord att konstatera föräldrarnas sociala ställning.

Dylika undersökningar ha vid olika tillfällen utförts, främst beträffande de allmänna läroverken men även beträffande kommunala mellanskolor och flickskolor. Jämväl privatläroverkens lärjungar ha i något fall uppmärksamrats i detta hänseende. En ingående undersökning av hithörande frågor har, på grundval dels av egna, dels av andras undersökningar, gjorts av numera bibliotekarien vid statistiska centralbyrån P. Dahn i ett omfattande arbete »Studier rörande den studerande ungdomens geografiska och sociala härkomst», 1936. Dahns undersökningar avse år 1924, således ett år, som ligger i tiden före det år, då den nu gällande läroverksorganisationen bestämdes.

Uppgifter från senare tid, vilka kunna giva något besked om den studerande ungdomens härkomst och olika samhällslagers representation inom skilda skolformer, ha tidigare införskaffats av ecklesiastikdepartementet. Dessa uppgifter, som ställts till vårt förfogande, avse de allmänna läroverken höstterminen 1938. Uppgifterna torde kunna användas för vårt syfte, ehuru de äro några år gamla; förhållandena i avseende på fädernas samhällsställning lära knappast ha undergått någon avsevärd förskjutning under denna korta tid. Vi ha sedermera kompletterat uppgifterna genom att från kommunala flickskolor och kommunala mellanskolor begära motsvarande uppgifter, vilka dock av praktiska skäl måste avse höstterminen 1941, ej höstterminen 1938. Att uppgifterna för allmänna läroverk å ena sidan och kommunala högre läroanstalter å den andra alltså avse två olika tider torde av nyss angivna orsaker icke minska deras användbarhet.

Förutom nu omnämnda ojämnheter har det för oss tillgängliga siffermaterialet den begränsningen, att det icke i sin helhet skiljer på manliga och kvinnliga lärjungar. Vidare bör omnämnas, att uppgifter om inbyggda praktiska linjer föreligga endast i fråga om statens läroverk, varjämte uppgifter angående de praktiska mellanskolorna saknas. I anledning härav ha uppgifterna om de relativt fåtaliga lärjungarna vid inbyggda linjer uteslutits.

Vid en undersökning sådan som den nu avsedda är det givetvis av största betydelse, att den använda yrkesförteckningen är tillfredsställande. I detta hänseende yppa sig vissa svårigheter. Syftet med en dylik undersökning är ju att få närmare kännedom om från vilka samhällslager eleverna komma samt den omfattning, i vilken dessa kretsar sända sina barn till högre skolor, eller med andra ord det relativa antalet elever från olika yrkesgrupper och samhällslager. Härvid är emellertid att märka, att vid sidan av de ekonomiska förhållandena även Orts- och familjetraditioner spela en mycket viktig roll i fråga om föräldrars beslut att sätta barnen i högre skola och att näm-

da förhållanden ingalunda sammanfalla med de socialt yrkesmässiga, ej heller med fördelningen mellan stad och landsbygd. En verkligt upplysande överblick av lärjungarnas fördelning på socialgrupper borde således kombineras med en ingående undersökning av föräldrarnas inkomst- och förmögenhetsförhållanden. Av lätt insedda skäl är en dylik undersökning knappast möjlig att företaga och har i varje fall ej kunnat ifrågakomma inom ramen för vårt utredningsarbete. Det är angeläget att beakta de nu angivna förhållandena, då man studerar de erhållna uppgifterna och vill ur dem draga slutsatser.

Såsom framgår av en av de tabeller, som äro fogade vid vårt betänkande och som äro utarbetade med användande av det nyssnämnda, genom ecklesiastikdepartementet införskaffade primärmaterialet (tab. 3), äro föräldrarna till eleverna vid de undersökta läroanstalterna fördelade på fem stora huvudgrupper: A) jordbruk och skogsbruk, B) industri och hantverk, C) handel och samfärdsel (inklusive sjöfart), D) allmän tjänst och fria yrken (utom riksbanken, post, telegraf, järnväg och spårväg) samt E) obestämda yrken. Dessa huvudgrupper äro, som synes, rena yrkesgrupper. Varje huvudgrupp är därefter indelad i tre mindre grupper, I, II och III, mellan vilka skillnaden kan sägas vara i främsta rummet av ekonomisk art men där vedertagen social uppskattning också spelar in. Med en förgrovad och numera obestriddigen föräldrad beteckning skulle man kunna beteckna dessa grupper såsom respektive över-, medel- och underklass. Att uppgiftsblankettens uppdelning av föräldrarna ej alltid motsvarar verkligheten är lätt att visa. Så t. ex. upptages under huvudavdelningen B, industri och hantverk, under underavdelningen II gruppen ingenjörer. Enligt förevarande gruppfordelning skulle sistnämnda grupp alltså räknas till »medelklassen», ehuru det är välbekant, att inom densamma rymmas såväl personer, vilka ur ekonomisk synpunkt ha fullgod hemortsrätt inom grupp I, som personer, vilka otvivelaktigt böra räknas till grupp III. Yrkesgrupperna lantbrukare och självständiga hantverkare äro likaså förda till socialgrupp II men rymma givetvis personer, som med lika stor eller större rätt skulle kunna föras till annan grupp.

Under huvudavdelningen D, allmän tjänst och fria yrken, äro underavdelningarna I och II hopslagna. Då det för här ifrågavarande översikt varit önskvärdt att kunna särskilja de tre huvudgrupperna, har det befunnits nödvändigt att fördela de under I—II upptagna smärre yrkesgrupperna a—i (se tab. 3) mellan I och II. Härvid ha grupperna a, b, d, e och h förts till I, de övriga till II. Denna fördelning är i viss mån godtycklig, då hänsyn måhända tagits mer till förutbildning än till ekonomisk standard. Särskilt torde detta gälla gruppen i, som å andra sidan kan sägas vara ganska heterogen.

Slutligen bör anmärkas, att uppdelningen av huvudgruppen E, obestämda yrken m. fl., synes vara mindre tillfredsställande, i det att gruppen pensionärer i regel ej lärers i ekonomiskt hänseende, om än måhända i socialt,

tillhöra huvudgruppen I, liksom gruppen änkor väl snarare borde ur ekonomisk synpunkt sett tillhöra huvudgruppen III. Då emellertid dessa båda grupper äro väsentligt fåtaligare än övriga grupper, torde förhållandet icke vara av någon avsevärd betydelse i det hela. Grupperingen visar för övrigt intet om hithörande fäders yrken.

Antalet lärjungar, som beröras av här ifrågavarande undersökning, utgör 71 639. De fördela sig på olika skolformer på följande sätt:

högre allmänna läroverk	34 188
(gymnasiet 12 512 och realskolan 21 676)	
fristående realskolor	15 474
kommunala flickskolor	12 248
» mellanskolor	9 729

Lärjungarnas målsmän fördela sig på de fem stora yrkesgrupperna sålunda:

grupp A	7 058	9·8 %
» B	19 262	26·9 %
» C	24 897	34·8 %
» D	16 227	22·7 %
» E	4 195	5·8 %
	<hr/>	
	71 639	100·0 %

Störst är gruppen C, handel och samfärdsel, därefter gruppen B, industri och hantverk. Tillsammans omfatta dessa båda grupper ej mindre än 61·7 % av samtliga lärjungar. Gruppen A, jordbruk och skogsbruk, är jämförelsevis liten, utgörande blott 9·8 % av samtliga. Siffran visar, i huru jämförelsevis ringa omfattning de rena landsbygdssyrkena äro representerade i de högre skolorna.

Hur nämnda stora yrkesgrupper fördela sig på de olika skolformerna, framgår av tab. 4. Det visar sig av tabellen, att denna fördelning, såsom ju kan väntas, är mycket ojämn. Av lärjungarna i gruppen A, jordbruk och skogsbruk, tillhöra ej mindre än 24·0 % de 4-åriga fristående samrealskolorna, medan 19·3 % tillhöra kommunala mellanskolor och 15·5 % 5-åriga till högre allmänna läroverk hörande realskolor. De motsatta extremerna återfinnas vid de fristående gossrealskolorna (0·7 och 0·2 % på 5-årig respektive 4-årig linje). Dessa skolor äro alla belägna i storstäder och kunna icke väntas få sina lärjungar från landsbygdshem. Vad särskilt beträffar de allmänna läroverken, må ytterligare omnämnas, att, såsom kan utläsas ur tab. 4, dessa läroanstalters realskolor omfatta sammanlagt 37 149 lärjungar, därav 21 393 på 5-årig och 15 756 på 4-årig linje. Av dessa höra 3 938

(10·6 %) till grupp A och fördela sig med 1 449 (36·8 %) på den 5-åriga linjen och med 2 489 (63·2 %) på den 4-åriga. Man bör härvid ihågkomma, att inemot hälften av de allmänna läroverken har endast 4-årig linje. Vad beträffar de dubbellinjiga skolorna, finnas inom grupp A 1 920 lärjungar (1 134 på den 5-åriga linjen och 786 på den 4-åriga) och inom grupp B 7 163 lärjungar (4 455 på den 5-åriga linjen och 2 708 på den 4-åriga). Av samtliga lärjungar på 5-årig linje höra 6·8 % och av samtliga lärjungar på 4-årig linje 15·8 % till gruppen A.

Gruppen B, industri och hantverk, är talrikast representerad vid 5-åriga till högre läroverk hörande realskolor och vid kommunala mellanskolor (19·8 respektive 18·9 %). Även vid 4-åriga fristående samrealskolor och kommunala flickskolor återfinnas många till sistnämnda grupp hörande lärjungar (16·3 respektive 16·5 %). Grupperna C, handel och samfärdsel, och D, allmän tjänst och fria yrken, ha sina flesta representanter vid 5-åriga med högre läroverk förenade realskolor och vid kommunala flickskolor. Jämväl vid de 4-åriga gymnasierna återfinner man ett betydande antal av de till gruppen D hörande eleverna.

I fråga om mindre yrkesgrupper hänvisas till den förut omnämnda tab. 3, som upptager detaljerade uppgifter härom.

Av intresse är att se, hur lärjungarna på skilda linjer inom de olika skolformerna fördela sig på de fem stora huvudgrupperna. Tab. 5 upptager de relativa talen i detta avseende.

Vad först angår realskolan, framgår det av de berörda siffrorna, att de olika yrkesgrupperna i det hela äro någorlunda jämnt fördelade på 5-årig och 4-årig linje. Den 5-åriga linjen visar övervikt i fråga om grupperna C, handel och samfärdsel, och D, allmän tjänst och fria yrken, medan den 4-åriga är förhållandevis talrikare representerad inom grupperna B, industri och hantverk, och — framför allt — A, jordbruk och skogsbruk. Inom gruppen E, obestämda yrken m. fl., är skillnaden obetydlig.

Beträffande gymnasiet har den 4-åriga gymnasielinjen övervikt inom gruppen D, den 3-åriga inom gruppen B och gruppen C (obetydligt) samt, i något större utsträckning, gruppen A. Gruppen E visar mycket ringa olikhet i fråga om de båda gymnasieformerna.

Gruppen C, handel och samfärdsel, är rikast företrädd inom de olika skolformerna utom beträffande det 4-åriga gymnasiet, där gruppen D visar något större procentuell andel, samt de fristående samrealskolornas 4-åriga linje och de kommunala mellanskolorna, där gruppen B är något större. I andra rummet komma grupperna B och D, mellan vilka skillnaderna i procenttal äro jämförelsevis små: i fråga om vissa skolformer har grupp B någon övervikt, i fråga om andra grupp D. Den kommunala flickskolans flesta elever ha sina målsmän inom gruppen C, handel och industri, men denna skolform har mottagit talrika lärjungar även från grupperna B och D.

Den vid förevarande undersökning använda yrkesförteckningen är, såsom förut påpekats, inom varje huvudyrkesgrupp fördelad på tre stora avdelningar eller grupper, vilkas omfattning är bestämd dels av yrkesutövarnas förutbildning, dels — och främst — av deras ekonomiska standard. De tre grupperna motsvara — har det ovan framhållits — någorlunda de vedertagna benämningarna över-, medel- och underklass. Det har redan påpekats, hur vag och flytande gränsen är mellan dessa tre befolkningslager — ett förhållande, som är för år allt tydligare framträder.

I vilken omfattning dessa tre socialgrupper äro representerade bland lärljungarnas målsmän framgår av följande siffror:

grupp I	11 938	16·7 %
» II	41 647	58·1 %
» III	18 054	25·2 %

De olika skolformernas fördelning på nämnda tre huvudgrupper framgår av tab. 6. Såsom är att vänta, omfattar grupp II inom varje skolform det största antalet av lärljungarna och utgör överallt mer än halva antalet. Maximum (61·5 %) uppvisar den 4-åriga gossrealskolan vid högre allmänna läroverk. I det allra närmaste lika talrik är ifrågavarande grupp inom motsvarande 5-åriga realskola (61·1 %), liksom ock inom motsvarande samrealskola (5-årig 57·1 %, 4-årig 60·0 %). Även inom gymnasiet återfinner man samma höga procenttal (61·0), så ock inom den 7-åriga kommunala flickskolan (61·4). De lägsta procenttalen åter visa de med högre läroverk förenade 5-åriga samrealskolorna (57·1) samt den 4-åriga linjen vid (de fristående) gossrealskolorna (51·3); sistnämnda siffra är föga sägande, då det bakom liggande absoluta talet är obetydligt. I det hela framträder icke någon nämnvärd skillnad i fråga om förekomsten av grupp II inom olika skolformer; gruppens procenttal håller sig omkring 60.

Socialgruppen I visar jämförelsevis stora variationer, väsentligen återspelande den skiftande sociala strukturen hos befolkningen inom respektive skolorter. Att jämförelsetalet för denna grupp är störst beträffande gymnasiet vid de allmänna läroverken (27·5 %) torde ha sin förklaring i olika förhållanden. Givetvis spela de ekonomiska omständigheterna en viktig roll, men även andra faktorer förtjäna att beaktas. I vissa fall, särskilt i de gamla gymnasiestäderna, finnes en lokal tradition, på andra håll är befolkningens sammansättning ägnad att främja tillströmningen till gymnasiet, i åter andra fall har man att räkna med utslag av en familjetradition, som är starkare än anlag och förutsättningar. I andra rummet komma de till högre läroverk anknutna 5-åriga gossrealskolorna (21·7 %) och i tredje rummet de 7-åriga kommunala flickskolelinjerna (20·3 %). Överhuvud taget visa de till 6-årig grundskola anslutna skolformerna lägre procenttal än de till 4-årig grundskola anslutna. Undantag utgöra de 4-åriga realskolelinjerna vid de högre läroverken för flickor — samtliga belägna

i stora städer. Den lägsta siffran (6·7 %) uppvisa de kommunala mellanskolorna. Även de fristående 4-åriga samrealskolorna ha ett lågt antal lärjungar inom grupp I, eller 9·2 % av samtliga. Dessa realskolor ha talrika beröringspunkter med de kommunala mellanskolorna.

Grupp III uppvisar procenttal, som kunna sägas i stort sett vara motsatsen till dem, som förekomma inom grupp I. Höga siffror inom grupp III motsvaras i regel av låga siffror inom grupp I och tvärtom, men skillnaden mellan grupperna växlar givetvis för olika skolformer. Vid den 4-åriga linjen vid högre gossläroverk har grupp I procentsiffran 9·2, grupp III siffran 29·3, vid 4-åriga fristående samrealskolor respektive 9·2 och 33·2 samt vid kommunala mellanskolor respektive 6·7 och 43·3, medan motsvarande procenttal utgöra, vid gymnasierna 27·5 respektive 11·5, vid den 5-åriga linjen vid högre samläroverk respektive 18·0 och 24·9 och vid den 7-åriga linjen vid kommunala flickskolor respektive 20·3 och 18·3. För 7-årig och 6-årig linje vid flickskolorna tillhoppa äro procenttalen nästan lika, eller 19·6 och 19·3. Vad i det föregående anförts i fråga om grupp I kan med vederbörlig omkastning i viss utsträckning gälla även beträffande grupp III. I det hela är grupp III procentuellt betydligt mer representerad än grupp I vid realskolor, mellanskolor och flickskolor, medan vid gymnasierna grupp I procentuellt är mer än dubbelt så stor som grupp III.

Av intresse är att inom de tre huvudgrupperna sammanföra siffrorna för de olika realskoleformerna. Resultatet blir följande:

1. *Realskolor vid de högre allmänna läroverken.*

		5-åriga		4-åriga	
Grupp I	3 160	19·6 %	652	11·7 %
II	9 479	58·9 %	3 349	60·0 %
III	3 457	21·5 %	1 579	28·3 %

2. *Fristående realskolor.*

		5-åriga		4-åriga	
Grupp I	702	13·3 %	933	9·2 %
II	2 994	56·5 %	5 844	57·4 %
III	1 601	30·2 %	3 400	33·4 %

3. *Hela realskolan (1 och 2 tillsammans).*

		5-åriga		4-åriga	
Grupp I	3 862	18·1 %	1 585	10·1 %
II	12 473	58·3 %	9 193	58·3 %
III	5 058	23·6 %	4 979	31·6 %

För jämförelse må här återgivas motsvarande siffror dels för de kommunala mellanskolorna, dels för de 4-åriga realskolorna och de kommunala mellanskolorna tillsammans:

Kommunala mellanskolor:

Grupp I	651	6.7 %
II	4 863	50.0 %
III	4 215	43.3 %

4-åriga realskolor och kommunala mellanskolor:

Grupp I	2 236	8.8 %
II	14 056	55.1 %
III	9 194	36.1 %

Såsom procentsiffrorna utvisa, är i fråga om grupp II skillnaden mellan 5-årig och 4-årig realskola mycket ringa, ja, i fråga om samtliga realskolor tillsammans antagna ingen. Beträffande de två övriga grupperna framträder den nyss påpekade skillnaden rätt tydligt: grupp I är talrikare representerad inom den 5-åriga realskolan, grupp III inom den 4-åriga liksom inom den kommunala mellanskolan. Från grupp I komma på den 5-åriga linjen 3 862 elever eller 18.1 % av samtliga elever på linjen och på den 4-åriga linjen (realskola och mellanskola) 2 236 elever eller 8.8 % av samtliga elever på linjen. Procentuellt är således den högsta socialgruppen mer än dubbelt så starkt företrädd på den 5-åriga linjen som på den 4-åriga. Nu anförda siffror böra ses i belysning av det förhållandet, att den del av befolkningen, som hänförs till socialgrupp I, till jämförelsevis stor del är bosatt på eller i närheten av sådana orter, där 5-åriga linjer äro inrättade. På realskolans 5-åriga linje tillhöra 5 058 lärjungar eller 23.6 % grupp III och på den 4-åriga linjen 4 979 lärjungar eller 31.6 % denna grupp. Motsvarande siffror för de 4-åriga realskolorna och de kommunala mellanskolorna tillsammans antagna äro 9 194 och 36.1. Anledningen till skillnaden torde, såsom förut antytts, i stor utsträckning vara målsmännens olika ekonomiska förhållanden men säkerligen också den allmänna inställningen till frågan om barnens skolgång: inom grupp I anses det ofta som självklart, att barnen om möjligt skola sändas till högre skola, medan man bland målsmännen inom grupp III ofta är tveksam i detta avseende och därför uppskjuter avgörandet till en senare tidpunkt. Den avgörande faktorn är emellertid, som ovan antytts, att de 5-åriga realskolelinjerna i så stor utsträckning äro knutna till läroverk i större städer med deras rikare inslag av målsmän tillhörande gruppen I, under det att de 4-åriga realskolelinjerna framför allt återfinnas på smärre orter med större lärjungsområde av landsbygdskarakter.

Grupp III uppvisar större procentsiffror på de 4-åriga linjerna, men lärjungar tillhörande denna socialgrupp äro, som framgår av de anförda siffrorna, i icke ringa utsträckning tillhöra även på de 5-åriga linjerna. I fråga om de fristående samrealskolorna är, såsom tab. 6 visar, procenten

så gott som identisk för de båda linjerna (33 respektive 33·2 %), och beträffande realskolorna vid de högre samläroverken är enligt samma tabell skillnaden också tämligen obetydlig (24·9 % på den 5-åriga och 28·6 % på den 4-åriga).

Det kan även förtjäna att nämnas, att de kommunala flickskolornas 7-åriga lärokurs i avseende på elevernas fördelning på socialgrupper ganska nära överensstämmer med den 5-åriga realskolan vid de högre allmänna läroverken, medan den 6-åriga lärokursen visar ej ringa likhet med de fristående 4-åriga samrealskolorna.

I samband med 1936 års partiella folkräkning företog statistiska centralbyrån en undersökning av yrkesfördelningen bland rikets invånare. För dess resultat redogöres i en volym »Särskilda folkräkningen 1935/36. VIII. Partiella folkräkningen i mars 1936». Undersökningen omfattar omkring en femtedel av folkmängden men anses av centralbyrån vara i fullt tillfredsställande grad representativ. Den undersökta befolkningsmassan är fördelad på sex stora yrkesgrupper, bland vilka de fyra första helt motsvara de fyra första här ovan angivna grupper (A, B, C och D), till vilka de högre skolornas lärjungar förts. Som femte grupp upptages i nämnda yrkesundersökning »husligt arbete», medan den sjätte och sista gruppen motsvarar den grupp E, som återfinnes på vår ovan använda yrkesförteckning. I centralbyråns redogörelse för yrkesundersökningens resultat har befolkningens fördelning på nämnda sex yrkesgrupper angivits sålunda:

grupp I	30·6 %
II	31·8 %
III	15·5 %
IV	6·5 %
V	4·0 %
VI	11·6 % av hela folkmängden.

Det är av intresse att med dessa procenttal jämföra de procenttal, som, enligt vad ovan sagts, angiva fördelningen på de fem stora yrkesgrupperna av lärjungarnas vid de högre läroanstalterna målsmän. Därvid bör anmärkas, att centralbyråns femte grupp, husligt arbete, saknas i vår undersökning. De målsmän, som eventuellt tillhöra denna grupp, äro upptagna under annan rubricering. Sannolikt äro dylika målsmän mycket fåtaliga. Då därtill gruppen husligt arbete vid centralbyråns yrkesräkning beräknats omfatta allenast 4 procent av rikets inbyggare, torde den ifrågasvarande bristen på överensstämmelse mellan centralbyråns undersökning och den av oss utförda icke vara av nämnvärd betydelse.

Procenttalen för målsmännens fördelning på yrkesgrupper äro, såsom förut angivits:

grupp A	9·8 %
B	26·9 %
C	34·8 %
D	22·7 %
E	5·8 %

En jämförelse mellan de två serierna av procenttal visar en ganska påfallande brist på överensstämmelse. Såväl grupp I respektive A, jordbruk och skogsbruk, som grupperna III respektive C, handel och samfärdsel, och IV respektive D, allmän tjänst och fria yrken, avvika betydligt från varandra. Grupp I omfattar 30·6 % av rikets befolkning, medan motsvarande procenttal i fråga om målsmännen utgör 9·8. Förhållandet bekräftar, vad siffrorna i det föregående visat, nämligen att ifrågavarande stora yrkesgrupp är jämförelsevis sparsamt representerad inom de högre skolorna.

Jämförelsen mellan de båda sifferserierna visar ytterligare, att gruppen III, handel och samfärdsel, är mer än två gånger så talrikt representerad bland lärjungarnas målsmän som inom landets befolkning. Ännu starkare framträder den berörda skillnaden inom grupp D, allmän tjänst och fria yrken, till vilken grupp ej mindre än 22·7 % av målsmännen höra, medan motsvarande grupp IV omfattar endast 6·5 % av rikets folkmängd. I fråga om grupp II respektive grupp B, som omfattar industri och hantverk, avvika procenttalen ej så mycket från varandra: 31·8 % av befolkningen äro att räkna till denna grupp, medan 26·9 % av målsmännen tillhöra motsvarande grupp. Att endast 5·8 % av målsmännen återfinnas bland de till grupp VI här ovan hörande personerna, företrädesvis pensionärer och änkor, medan samma kategori utgör 11·6 % av hela folkmängden, är icke överraskande. Sannolikt återfinner man i denna grupp i mindre utsträckning än inom övriga här behandlade grupper barn i skolåldern, då de barn, som tillhöra nämnda grupp, ofta torde ha passerat denna ålder.

Det måste betonas, att den här gjorda jämförelsen mellan å ena sidan befolkningens fördelning på yrkesgrupper och å andra sidan lärjungarnas vid de högre läroanstalterna givetvis är ytterst approximativ. De av centralbyrån uppställda grupperna omfatta alla åldrar. I sitt ovan anförda arbete har Dahn (sid. 98 ff.) begränsat grupperna till att omfatta manliga yrkesutövare i åldern 40—70 år (exkl. ogifta), och i en av byråchefen E. Göransson för 1918 års skolkommissions räkning verkställd undersökning rörande lärjungarna i de högre flickskolorna höstterminen 1918 (Skolkommissionens betänkande III) har Göransson utgått från hela antalet manliga yrkesutövare. Förhållandena ha icke medgivit att, såsom önskvärt varit, i här föreliggande översikt följa något av de sålunda angivna förfaringssätten, men det har dock ansetts vara av ett visst intresse att återgiva de erhållna siffrorna. Att inga definitiva eller vittgående slutsatser av dem kunna dragas faller alltså av sig självt.

Givetvis skulle det varit av mycket stort intresse att anställa en jämförelse mellan förhållandena i här ovan berörda hänseende före 1927 års läroverksreform och efter densamma. En exakt jämförelse har dock ej kunnat göras på grund därav, att förefintliga uppgifter för tid före år 1927 så mycket avvika från de av oss här behandlade med avseende på målsmännens yrkesgruppering. Tydligt är emellertid, att även om den starka utvidgning av det högre skolväsendet, som karakteriserat tiden efter 1927 års skolreform, avsevärt breddat de högre skolornas klientel, kvarstår dock det faktum, att såväl socialgruppen III som framför allt den egentliga landsbygdens befolkning äro starkt underrepresenterade i dessa skolor.

Av särskilt intresse är i detta sammanhang en undersökning av förhållandena i här berörda avseenden på sådana orter, där såväl 5-årig som 4-årig skola på realskolestadiet finnes anordnad och där alltså den yttre organisationen möjliggör en jämförelse med enhetlig utgångspunkt. Vi ha gjort en sådan undersökning och ha därvid fördelat de på dylika orter befintliga läroanstalterna i två grupper. Till den ena ha förts de läroanstalter med 5-årig lärokurs (realskolor, fristående och med högre allmänna läroverk förenade) och med 4-årig lärokurs (realskolor och kommunala mellanskolor), vilka äro inrättade i de fyra största städerna, Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping, detta med hänsyn till den olikhet i avseende på läroanstalternas rekryteringsförhållanden, som otvivelaktigt råder mellan storstäderna och andra orter. Den andra gruppen omfattar läroanstalter på de orter utanför sistnämnda städer, där s. k. dubbel anknytning finnes, d. v. s. såväl 5-årig som 4-årig realskolelinje.¹ Därjämte ha vi undersökt, hur målsmännen till lärjungarna i de nu omnämnda läroanstalterna fördela sig på olika yrkesgrupper, så som ovan skett i fråga om samtliga läroanstalter.

Det sammanlagda antal lärjungar, som beröres av den sålunda gjorda specialundersökningen, uppgår till endast 26 372.

Bearbetningen av siffermaterialet har skett på samma sätt som i fråga om det förut i detta kapitel behandlade, och tabeller ha uppställts, som väsentligen överensstämna med de där återopade.

Tab. 7 anger de stora yrkeshuvudgruppernas fördelning på de båda realskolelinjerna inom de här berörda kategorierna av läroanstalter. Det må påpekas, att gruppen A är vida talrikare representerad vid de högre allmänna läroverken utanför storstäderna än vid de fristående realskolorna och jämväl — såsom kan väntas — än vid storstädernas läroanstalter. Vidare visar det sig, att gruppen D, allmän tjänst och fria yrken, dominerar på den 5-åriga linjen vid de högre allmänna läroverken utanför storstäderna men är talrikt företrädd även på sistnämnda linje vid storstädernas läroverk.

¹ Hit har räknats staden Lund, där läroverket har endast 5-årig linje men där kommunala mellanskola finnes.

Tab. 8 visar bl. a., att den 4-åriga linjen vid högre allmänna läroverk och fristående realskolor utanför storstäderna i långt högre grad än den 5-åriga linjen rekryteras från målsmän med yrken inom grupp A, d. v. s. de rena landsbygdsyrkena (jfr högre läroverk 8·5 % på 5-årig linje mot 18·1 % på 4-årig samt fristående realskolor, inklusive en kommunal mellanskola, 9·4 % på 5-årig linje mot 21·6 % på 4-årig). Storstädernas läroanstalter åter — även den 4-åriga linjen inklusive de kommunala mellanskolorna — ha ett mycket ringa antal lärjungar, vilkas målsmän tillhöra nyssnämnda yrkesgrupp. Vad beträffar de övriga yrkesgruppernas andelar i lärjungantalet på de båda linjerna, är skillnaden mellan linjerna i allmänhet ej synnerligen stor. Dock kan påpekas, att i storstäderna gruppen B, industri och hantverk, på den 4-åriga linjen är proportionsvis väsentligt talrikare representerad än på den 5-åriga (37·2 % respektive 22·8 %). Likaså må nämnas, att vid de fristående realskolorna den 5-åriga linjen omfattar inom gruppen C, handel och samfärdsel, 38·9 % av lärjungantalet på linjen, den 4-åriga blott 27·0 %.

I tab. 9 har siffermaterialet fördelats på större socialgrupper. Det största intresset knyter sig här till gruppen III. Det visar sig, att i storstäderna den 4-åriga linjen — dit som ovan nämnts även de i dessa städer befintliga kommunala mellanskolorna förts — omfattar ej mindre än 46·9 % (nära hälften) av samtliga målsmän till de lärjungar, som höra till nämnda grupp, medan motsvarande procenttal för den 5-åriga linjen är blott 19·0. Vid realskolorna utanför storstäderna — såväl de till högre allmänna läroverk hörande som de fristående — är den procentuella skillnaden mellan de båda linjerna ganska ringa. Olikskheten mellan de båda skolgrupperna finner delvis sin förklaring i den omständigheten, att en del kommunala mellanskolor erbjuda särskilda ekonomiska förmåner.

Absolut taget finnas, såsom framgår av tabellen, i storstädernas läroanstalter 1 222 lärjungar, vilkas målsmän tillhöra socialgrupp III, på den 5-åriga linjen (utgörande 19 % av samtliga på denna linje) och 2 234 på den 4-åriga (utgörande 46·9 % av samtliga på sistnämnda linje), flertalet tillhörande de kommunala mellanskolorna. På orter med dubbel anknytning utanför de nämnda städerna är, såsom en summering av hithörande uppgifter i tab. 9 visar, motsvarande antal 3 044 på den 5-åriga och 1 123 på den 4-åriga linjen.

Den specialundersökning, som nu omnämns, skiljer sig, såsom framgår av tabellerna, i avseende på resultaten föga från den förut här ovan redovisade, omfattande samtliga läroanstalter av här ifrågakommande slag.

2. Antal manliga och kvinnliga lärjungar i allmänna läroverk och kommunala mellanskolor.

De allmänna läroverken ha ursprungligen varit tillgängliga endast för manliga lärjungar, och först genom 1904 års riksdags beslut om upprättande av ett antal statssamskolor — sammanlagt 18 — öppnades på vissa orter möjlighet för flickor att idka studier vid dessa läroanstalter. Ytterligare ett steg togs genom 1909 års riksdags beslut om upprättande av kommunala mellanskolor, avsedda i lika mån för manliga och kvinnliga lärjungar. Efter beslut av 1923 års riksdag erhöles flickor rätt att under vissa förutsättningar, bland andra den, att »ett konstant, ej alltför begränsat utrymme» funnes vid läroverket, vinna inträde vid gymnasiet av högre allmänt läroverk.

En mera genomgripande förändring i här förevarande avseende inträdde först genom 1927 års skolreform. I proposition nr 116 till 1927 års riksdag och i riksdagens med anledning därav fattade beslut — riksdagens skrivelse nr 262 — fastslogs såsom grundprincip i fråga om flickornas högre skolutbildning, att kvinnlig ungdom borde erhålla samma utbildningsmöjligheter under lika ekonomiska villkor som den manliga, i den mån behov härav förelåg. I anslutning härtill beslöt riksdagen, att så gott som samtliga allmänna läroverk skulle öppnas jämväl för flickor. Endast för läroverken i några större städer gjordes undantag. I Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg fingo de förutvarande gossläroverken alltså kvarstå som sådana, och i stället inrättades på dessa orter särskilda flickläroverk. Likaså fingo de högre allmänna läroverken i Uppsala, Linköping, Norrköping, Jönköping, Lund, Borås, Karlstad, Örebro och Västerås tills vidare kvarstå som gossläroverk, dock med rätt för flickor att under vissa förutsättningar vinna inträde vid gymnasiet av nämnda läroverk. Av dessa läroverk har högre allmänna läroverket i Västerås sedermera ombildats till samläroverk och likaså högre allmänna läroverket i Borås, vid vilken sistnämnda läroanstalt den 5-åriga realskolelinjen emellertid alltjämt är tillgänglig endast för gossar. I Örebro har upprättats ett särskilt flickläroverk, och i Stockholm har dels ett andra flickläroverk inrättats, dels nya elementarskolan ombildats till samläroverk, dels ett nytt samläroverk upprättats i Bromma.

De högre allmänna läroverken i Uppsala, Linköping, Norrköping, Jönköping, Lund och Karlstad samt högre allmänna läroverket på Kungsholmen i Stockholm äro gossläroverk med samgymnasier.

Genom 1927 års riksdags beslut kunna alltså flickorna sägas ha erhållit samma möjligheter som gossarna att avlägga real- och studentexamen vid statliga läroanstalter. Endast på några orter saknas sådan möjlighet i fråga om realexamen, i det att läroverkets realskola alltjämt endast är öppen för gossar. Detta gäller de sex städerna Uppsala, Linköping, Norrköping, Jönköping, Lund och Karlstad, varvid emellertid bör märkas, att Norrköping

och Lund ha kommunala mellanskolor och Uppsala och Karlstad enskilda realskolor för flickor. Vad Jönköping beträffar, finnes i stadens omedelbara grannskap, i Huskvarna, en samrealskola.

Samtidigt uttalade 1927 års riksdag, att vid sidan av de studiemål, som realskol- och studentexamina representera, för flickornas vidkommande säkerligen även komme att för framtiden fortbestå de mera allmänna bildningsmål, som i vårt land av ålder företräts av de högre flickskolorna. Riksdagen fann sålunda behov alltjämt föreligga av särskilt för flickor avsedda läroanstalter. I anslutning till denna uppfattning öppnades genom beslut av 1928 års riksdag möjlighet till upprättande av kommunala flickskolor, och sådana ha under den sedan dess förflutna tiden inrättats till ett antal av 43 (höstterminen 1943). Parallellt med upprättandet av kommunala flickskolor har gått nedläggandet av de förutvarande statsunderstödda enskilda flickskolorna, av vilka nu endast 9 kvarstå. Terminsavgifterna vid de kommunala flickskolorna äro av ungefär samma storleksordning som vid de allmänna läroverken.

Flickorna ha i stor utsträckning begagnat sig av de möjligheter till studier i allmänna läroverk, som öppnades genom 1927 års riksdagsbeslut. Ovan har, i samband med redogörelsen för läroverksorganisationens utveckling efter 1927 års skolreform, lämnats en översikt över lärjungantalet vid 5-årig och 4-årig realskola samt vid kommunal mellanskola, med uppdelning på manliga och kvinnliga lärjungar. Det framgick av denna översikt, att antalet kvinnliga lärjungar i real- och mellanskolor ökade från 6 585 höstterminen 1926 till 16 327 höstterminen 1935 och 19 571 höstterminen 1941 eller med respektive 9 742 och 12 986 lärjungar. Detta innebär en ökning med 148 respektive 197 %. De kvinnliga lärjungarna fördelade sig på 5-åriga och 4-åriga linjer på så sätt, att höstterminen 1935 20·5 % av lärjungarna på 5-årig linje och 50·4 % av lärjungarna på 4-årig linje voro flickor, medan motsvarande siffror höstterminen 1941 voro 25·7 % på 5-årig och 51·6 % på 4-årig linje.

Beträffande fördelningen på könen av realskolabiturienterna lämnas i annat sammanhang (tab. 27) en översikt, avseende förhållandena i realexamen vårterminen 1941, till vilken översikt här hänvisas.

För vårterminen 1939 stå vissa mera detaljerade uppgifter till buds i fråga om flickornas studier i realskolor och kommunala mellanskolor. Följande översikt visar fördelningen, absolut och procentuellt, inom de fyra lägsta klasserna av 5-årig och de tre lägsta klasserna av 4-årig linje i olika grupper av läroanstalter:

Manliga och kvinnliga lärjungar i realskolan vårterminen 1939.

5-årig realskola.

Grupp av skolor	klass 1 ⁵				klass 2 ⁵				klass 3 ⁵				klass 4 ⁵			
	g.		fl.		g.		fl.		g.		fl.		g.		fl.	
	ant.	%	ant.	%	ant.	%	ant.	%	ant.	%	ant.	%	ant.	%	ant.	%
H. allm. lärov....	3 113	79.6	800	20.4	2 883	78.6	783	21.4	2 901	81	680	19	2 601	81.3	600	18.7
Gossreal- skolor...	479	100	—	—	472	100	—	—	448	100	—	—	391	100	—	—
Samreal- skolor...	420	51.9	390	48.1	384	49.7	388	50.3	338	53.1	298	46.9	298	49.7	302	50.3
Samtliga	4 012	77.1	1 190	22.9	3 739	76.2	1 171	23.8	3 687	79	978	21	3 290	78.5	902	21.5

Medeltal för klasser 1⁵—4⁵ h. allm. läroverk: 80.1 % gossar, 19.9 % flickor
 » » » » samrealskolor: 51.1 % » 48.9 % »
 » » » » samtliga: 77.6 % » 22.4 % »

4-årig realskola.

Grupp av skolor	klass 1 ⁴				klass 2 ⁴				klass 3 ⁴			
	g.		fl.		g.		fl.		g.		fl.	
	ant.	%	ant.	%	ant.	%	ant.	%	ant.	%	ant.	%
H. allm. lärov. ...	721	46.1	843	53.9	714	47.1	802	52.9	664	44.8	818	55.2
Gossrealskolor ...	80	100	—	—	77	100	—	—	71	100	—	—
Samrealskolor ...	1 465	48.6	1 547	51.4	1 281	48.5	1 362	51.5	1 062	48.8	1 114	51.2
Kommunala mel- lanskolor	1 120	43.1	1 480	56.9	930	40.6	1 363	59.4	813	41.8	1 133	58.2
Samtliga	3 386	46.7	3 870	53.3	3 002	47.5	3 527	52.5	2 610	46	3 065	54

Medeltal för h. allm. läroverk: 46 % gossar, 54 % flickor
 » » samrealskolor: 48.6 % » 51.4 % »
 » » komm. mellanskolor: 41.9 % » 58.1 % »
 » » samtliga: 46.2 % » 53.8 % »

I ovanstående siffror ingå alltså icke avgångsklassens lärjungar. Att des-
 sas medräknande icke skulle nämnvärt förskjuta procentsiffrorna göres
 sannolikt av den överensstämmelse, som råder mellan de olika klasserna
 och som giver vid handen, att tillströmningen av manliga och kvinnliga
 lärjungar under de berörda åren hållit sig i det hela konstant.

I de kommunala mellanskolorna dominera flickorna tämligen starkt, i det
 de utgöra nära 60 % av samtliga lärjungar. Att flickorna på den 4-åriga
 linjen äro procentuellt något fler i de högre allmänna läroverken än i sam-
 realskolorna torde ha sin förklaring däri, att sagda år funnos fem högre all-
 männa läroverk, som voro rena flickläroverk och som endast hade 4-åriga
 linjer. I det hela dominera flickorna på den 4-åriga linjen med nära 54 %
 mot drygt 46 % gossar.

Vid samrealskolornas femåriga linje äro däremot gossarna något över-
 lägsna i antal med ungefär 51 % mot 49 % flickor. Då gossarna dominera

med nära 78 % mot drygt 22 % flickor på den 5-åriga linjen i sin helhet, har detta framför allt sin grund däri, att åtskilliga av de största högre allmänna läroverken äro rena gossläroverk och att dessa i flertalet fall ha endast 5-årig linje. Därtill kommer, att på orter med högre allmänt läroverk i regel också finnes flickskola, varför tillströmningen av kvinnliga lärjungar till dessa läroverk i någon mån reduceras.

Såsom i annat sammanhang framhållits, har tillströmningen av kvinnliga lärjungar till de allmänna läroverken efter 1927 års skolreform motsvarats av en viss minskning i antalet lärjungar i de särskilda flickskolorna. Antalet statsunderstödda högre flickskolor utgjorde vid tiden för skolreformen 81; 9 av dessa flickskolor ha emellertid nedlagts i samband med ombildningen av förutvarande gossläroverk till samläroverk, varjämte några andra privat-skolor, där flickor undervisats, ha indragits till följd av skolreformens verkningar. Sedan genom beslut av 1928 års riksdag möjlighet beretts att upp-rätta kommunala flickskolor, ha, såsom nyss nämnts, enskilda flickskolor ombildats till kommunala i stor utsträckning, varvid samtidigt i vissa fall två eller flera skolor sammanslagits. Höstterminen 1935 funnos sålunda 21 kommunala flickskolor och höstterminen 1942 41, medan antalet enskilda flickskolor nedgått till 13.

Tillströmningen till flickskolorna under olika år torde bäst belysas genom en undersökning av antalet lärjungar dels i första klassen, dels i hela skolan. Följande översikt visar ifrågavarande antal för höstterminerna 1926, 1935 och 1941:

Antal lärjungar i klass 1 av enskilda och kommunala flickskolor.

Ht	Enskilda skolor	Komm. skolor	Summa
1926.....	2 470	—	2 470
1935.....	1 563	843	2 406
1941.....	501	2 061	2 562

Då antalet lärjungar i första klassen tillika kan anses beteckna nytillströmningen av lärjungar till skolformen under ifrågavarande år, visar det sig sålunda, att tillströmningen av lärjungar till flickskolorna i det stora hela hållit sig konstant under hela den undersökta perioden och i varje fall under de här för jämförelse valda åren.

En något annan bild ger emellertid det totala lärjungantalet i denna skolform under perioden i fråga, såsom framgår av följande översikt:

Antal lärjungar i enskilda och kommunala flickskolor.

Ht	Enskilda skolor	Komm. skolor	Summa
1926.....	20 474	—	20 474
1935.....	11 114	4 958	16 072
1941.....	2 921	12 250	15 171

Minskningen från tiden omedelbart före skolreformen intill höstterminen 1941 utgör alltså mellan 5 000 och 6 000 lärjungar. Då indragningen av den 8-åriga flickskolans lägsta klass medförde en minskning i lärjunge- numerär på omkring 2 500 — den 6-åriga lärokursen, som dock blott omfattar omkring 300 lärjungar i första klass, har till och med två klasser mindre än den 8-åriga flickskolan — beror den återstående minskningen uppenbarligen till en större del på starkare avgång från flickskolan. Detta framgår även vid en jämförelse mellan lärjungantalet i flickskolans högsta klass (8⁸, 7⁷ och 6⁶) under de berörda åren. Följande siffror erhållas därvid:

Antal lärjungar i högsta klassen av enskilda och kommunala flickskolor.

Ht	Enskilda skolor	Komm. skolor	Summa
1926.....	2 020	—	2 020
1935.....	1 399	486	1 885
1941.....	357	1 252	1 609

Särskilt från flickskolans femte klass sker en betydande avgång av lärjungar, framför allt till gymnasiet. En del kvinnliga lärjungar tillföras sålunda de allmänna läroverken via flickskolan. Följande siffror, vilka visserligen avse året före det senaste av de nyss anförda, nämligen höstterminen 1940, visa tillströmningen till gymnasiernas vid de allmänna läroverken första ring från kommunala flickskolor och privatläroverk (samtliga): till ring L I⁴ 155 + 66 lärjungar, till ring R I⁴ 58 + 4, till ring L I³ 21 + 12, till ring R I³ 15 + 25, sammanlagt sålunda 356 lärjungar (den första siffran avser lärjungar från kommunal flickskola, den andra avser lärjungar från privatläroverk). Därtill komma sådana lärjungar, som övergå till realskola vid allmänna läroverk eller vinna inträde i högre gymnasiering än den första, särskilt i ring L II⁴. Då denna övergång från flickskola till gymnasium tidigare var jämförelsevis sällsynt, förklaras på detta sätt den uppvisade minskningen i lärjunge-numerären på flickskolans högstadium.

Medan tillströmningen till flickskolornas begynnelseklasser sålunda, trots nedgången i antalet flickskolor, hållit sig i det hela konstant, även sedan de allmänna läroverken öppnats för flickor, har antalet lärjungar i flickskolan i dess helhet minskats med mellan 5 000 och 6 000 lärjungar, beroende dels på indragningen av den lägsta flickskoleklassen, dels på ökad avgång under skoltidens lopp, framför allt i samband med övergång till gymnasium.

Utom de ovan nämnda flickskoleleverna gingo höstterminen 1941 182 flickor i realskolor vid flickskolor, medan i enskilda flickgymnasier gingo 660 lärjungar. Tillsammans hade flickskolorna nämnda termin sålunda 842 lärjungar utöver de ovan nämnda 15 171. Därtill kommo 253 vid den med högre lärarinneseminariet förbundna normalskolan och realskolan. Det totala antalet kvinnliga lärjungar i nämnda läroanstalter höstterminen 1941 blev sålunda 16 266.

Om de allmänna läroverken och normalskolan för flickor, de kommunala mellanskolorna och de kommunala och enskilda flickskolorna med realskolor och gymnasier betraktas som en enhet, utgjorde antalet kvinnliga lärjungar i dessa skolor höstterminen 1941 sålunda 40 726. Därjämte funnos flickor i högre samskolor och enskilda mellanskolor till ett sammanlagt antal av 1 694 (från praktiska mellanskolor och högre folkskolor bortses i detta sammanhang). Antalet gossar i allmänna läroverk och kommunala mellanskolor utgjorde samtidigt 37 821, vartill kommo 3 379 i högre goss- och samskolor samt enskilda mellanskolor. *Mot 41 200 gossar i högre skolor svara sålunda sammanlagt 42 420 flickor.* Då olika skolformer ha olika längd, äro siffrorna icke utan vidare jämförbara, men i stort sett kan det sägas, att flickorna för närvarande bevista högre skolor i ungefär samma utsträckning som gossarna. Sedan flickorna på det stora flertalet orter i riket fått tillträde till de allmänna läroverken, ha uppenbarligen nya kategorier kvinnliga lärjungar av betydande omfattning kommit att begagna sig av de högre skolornas undervisning.

3. Lärjungarnas hemvist i eller utanför läroverkskommunen.

Rektorerna vid rikets allmänna läroverk och kommunala mellanskolor ha på begäran av oss lämnat vissa uppgifter rörande fördelningen av lärjungarna i realskolan vid början av höstterminen 1941 med avseende på deras hemvist i eller utanför läroverkskommunen. Med ledning av dessa uppgifter ha följande tabeller kunnat uppgöras¹:

Allmänna läroverk på orter med dubbel anknötning.

Grupp av skolor	5-årig linje			4-årig linje		
	Antal elever ht 41	därav med hemvist utanför lvkskomm.		Antal elever ht 41	därav med hemvist utanför lvkskomm.	
		antal	%		antal	%
H. allm. lärov.	16 687	3 540	21.2	4 825	2 309	47.9
Gossrealskolor	1 957	264	13.5	272	87	32
Samrealskolor	3 023	1 022	33.8	862	619	71.8
Summa	21 667	4 826	22.3	5 959	3 015	50.6

Allmänna läroverk på orter med enkel anknötning.

Antal elever ht 1941	5-årig linje		4-årig linje		
	därav med hemvist utanför läroverkskommunen		Antal elever ht 1941	därav med hemvist utanför läroverkskommunen	
	antal	%		antal	%
729	309	42.4	10 452	4 344	41.6

¹ Siffrorna i tabellerna överensstämja ej fullständigt med siffrorna på sid. 32, vilka erhållits från skolöverstyrelsens statistiska avdelning. Skillnaden är emellertid ringa och utan praktisk betydelse.

Kommunala mellanskolor på orter med dubbel anknytning.

Antal elever ht 1941	därav med hemvist utanför läroverkskommunen	
	antal	%
3 421	147	4.3

Kommunala mellanskolor på orter med enkel anknytning.

Antal elever ht 1941	därav med hemvist utanför läroverkskommunen	
	antal	%
6 322	2 631	41.6

Såsom framgår av tabellernas uppställning, har beträffande allmänna läroverk på orter med enkel anknytning någon uppdelning av eleverna icke skett på olika slag av skolor. Detta beror därpå, att några gossrealskolor över huvud taget icke finnas på orter med enkel anknytning och att elevantalet i högre allmänna läroverk på sådana orter är så ringa, att det skulle vara föga upplysande att låta dessa skolor bilda en särskild grupp. Då det gäller att draga slutsatser ur de i tabellerna förekommande uppgifterna, måste man ihågkomma, att då många kommuner ha stor ytvidd, även en hel del av eleverna med hemvist i läroverkskommunen dagligen måste företaga ganska långa resor till och från skolan, samt att omvänt ett avsevärt antal elever, som bo utanför läroverkskommunen i förstadssamhällen eller eljest på kort avstånd från läroverket, icke ha längre väg till skolan än många av kommunens egna lärjungar.

Tabellerna äro, som synes, så uppställda, att två av dem avse uteslutande läroanstalter på orter med dubbel anknytning, medan de övriga två avse skolor på orter med enkel anknytning. Då det gäller att undersöka, i vilken omfattning föräldrar till barn med hemvist utanför läroverkskommunen välja den ena eller den andra realskolelinjen, äro givetvis de tabeller, som avse förhållandena på orter med dubbel anknytning, av det största intresset. På orter med endast enkel anknytning ha ju föräldrarna intet val mellan olika linjer utan få taga den linje, som i det särskilda fallet står till buds, vare sig denna är 5-årig eller 4-årig. De tabeller, som hänföra sig till orter med enkel anknytning, ha emellertid betydelse i annat avseende, nämligen dels då det gäller att söka erhålla svar på frågan, huru eleverna i största allmänhet fördela sig med avseende å hemvist i eller utanför läroverkskommunen, dels för belysning av frågan om antalet resande och inackorderade skolbarn på olika linjer.

En blick på de tabeller, som avse skolor på orter med enkel anknytning, giver vid handen, att eleverna med hemvist utanför läroverkskommunen vid dessa skolor i allmänhet uppgå till något över 40 % av samtliga. Procenten är i stort sett densamma, vare sig skolan är organiserad som 5-årig

eller 4-årig; den är obetydligt större på 5-årig linje, men de bakom procenttalen liggande siffrorna äro för den 5-åriga linjens vidkommande väl låga för att medgiva några säkra slutsatser. Om vi däremot granska de tabeller, som avse *skolor på orter med dubbel anknytning*, så finna vi till en början, att antalet barn med hemvist utanför läroverkskommunen här är i det hela procentuellt mindre än på orter med enkel anknytning, i det att det endast uppgår till 25·7 % mot 41·6 % vid de förstberörda skolorna. Detta beror givetvis därpå, att de skolor, som ha dubbel anknytning, äro belägna på större orter, oftast i de större eller medelstora städerna, och att man följaktligen i dessa skolor måste räkna med ett vida större inslag av barn från själva läroverksorten. Vad beträffar förhållandena på olika linjer, finna vi, att antalet utanför läroverkskommunen bosatta barn procentuellt räknat vid skolor på orter med dubbel anknytning är på 5-årig linje lägre men på 4-årig linje högre än vid skolor på orter med enkel anknytning. På 5-årig linje utgör det sålunda vid högre allmänna läroverk 21·2 %, vid gossrealskolor 13·5 % och vid samrealskolor 33·8 %. På 4-årig linje uppgår det däremot vid högre allmänna läroverk till 47·9 % och vid samrealskolor till hela 71·8 %. Endast vid gossrealskolornas 4-åriga linjer och vid kommunala mellanskolor är antalet barn med hemvist utanför läroverkskommunen procentuellt sett lägre än det allmänna medeltalet för skolor på orter med enkel anknytning; vid gossrealskolor är procenttalet 32, och vid kommunala mellanskolor är det så lågt som 4·3. För gossrealskolornas del har detta låga tal givetvis sin förklaring däri, att gossrealskolorna äro belägna i större städer med i förhållande till den omgivande landsbygden jämförelsevis talrik befolkning och att stadsbarnen därför dominera jämväl på där befintliga 4-åriga realskolelinjer. Ett ytterligare stöd för riktigheten av denna uppfattning utgör det förhållandet, att landsbygden är jämförelsevis svagt företrädd även på gossrealskolornas 5-åriga linjer.

Av tabellerna framgår även, att av samtliga 22 396 lärjungar på den 5-åriga linjen 5 135 eller 22·9 % hade sitt hemvist utanför läroverkskommunen, medan av den 4-åriga linjens 26 154 lärjungar 10 137 eller 38·7 % tillhörde annan kommun.

Den gjorda undersökningen synes således giva vid handen, att båda linjerna frekventeras av barn bosatta utanför läroverkskommunen men att, där möjlighet till val finnes, den 5-åriga linjen är mera eftersökt icke blott av läroverksortens egna barn, för vilka detta förhållande är starkt framträdande, utan även av barn bosatta utanför läroverkskommunen. Genom att emellertid läroverksortens barn i så relativt liten utsträckning söka sig till 4-årig linje — med undantag dock för de kommunala mellanskolorna i storstäderna — kommer ungdom med hemvist utanför läroverkskommunen att på ett helt annat sätt dominera på denna linje och blir *procentuellt* så mycket talrikare på 4-årig linje än på 5-årig, t. ex. 71·8 % av lärjungarna på 4-årig linje vid samrealskolor på orter med dubbel anknytning. Anlitandet

av denna linje öppnar ju också möjlighet för många föräldrar att behålla barnen längre i hemmen och att inbespara rese- och inackorderingskostnader för eleverna under ett läsår, vilken förmån i många fall befinnes uppväga skoltidens förlängning med ett läsår.

I vad mån de på läroverksorten icke hemmahörande lärjungarna ha sitt hemvist på längre eller kortare avstånd från denna ort och i vilken utsträckning de äro på läroverksorten inackorderade eller företaga dagliga resor till och från läroverket belyses närmare av statistiska uppgifter, som på vår begäran lämnats av vederbörande rektorer och för vilka redogöres i den avdelning av vår utredning, som handlar om vidgade möjligheter till högre undervisning för landsbygdens ungdom. Av denna redogörelse framgår bland annat följande. Höstterminen 1941 funnos vid de allmänna läroverken sammanlagt 22 397 lärjungar på realskolans 5-åriga linje. Av dessa hade 18 023 eller 80·5 % sitt hemvist på ort belägen högst 5 km från högre skola, ledande fram till minst realexamen. Av de övriga 4 374 lärjungarna voro 3 465 eller 15·5 % dagligen resande och 909 eller 4·0 % inackorderade. Samma termin funnos vid de allmänna läroverken, de kommunala mellanskolorna och de 4-åriga högre folkskolorna tillhoppa 27 572 lärjungar på realskolans 4-åriga linje. Av dessa hade 18 000 eller 65·3 % sitt hemvist på ort belägen högst 5 km från högre skola, ledande fram till minst realexamen. Av de övriga 9 572 lärjungarna voro 7 182 eller 26·0 % dagligen resande och 2 390 eller 8·7 % inackorderade.

Beträffande frågan, i vilken omfattning realskolans lärjungar äro bosatta utanför läroverkskommunen, finnes material tillgängligt, som möjliggör en jämförelse mellan förhållandena i detta hänseende före 1927 års skolreform och efter densamma. För åstadkommande av en sådan jämförelse lämnas i nedanstående tabell vissa siffror för år 1924, det senaste av åren närmast före skolreformen, för vilket statistiska uppgifter förefinnas rörande lärjungarnas uppdelning alltefter deras hemvist i eller utanför läroverkskommunen. (Även här förut behandlade uppgifter för år 1941 ha medtagits i tabellen, därvid de sammanställts på ett sådant sätt, att en jämförelse med förhållandena år 1924 underlättas.)

Av tabellen, som visar, hur det sammanlagda antalet elever i real- och mellanskolor under tiden från 1924 till 1941 starkt ökat, nämligen från

Grupp av skolor	Höstterminen 1924			Höstterminen 1941		
	antal elever	därav med hemvist utanför lvxskomm.		antal elever	därav med hemvist utanför lvxskomm.	
		antal	%		antal	%
Allmänna läroverk	21 650	4 368	20·2	38 807	12 494	32·2
Kommunala mellanskolor..	9 417	2 394	25·4	9 743	2 778	28·5
Summa	31 067	6 762	21·8	48 550	15 272	31·5

31 067 år 1924 till 48 550 år 1941, framgår, att såväl eleverna med hemvist inom läroverkskommunen som lärjungarna med hemvist utanför densamma ökat i antal. Dock kommer den relativt största ökningen på den senare gruppen, som år 1941 utgjorde 31·5 % av samtliga elever, medan motsvarande procenttal för år 1924 stannade vid 21·8. Medan det totala antalet elever i läroverk och mellanskolor under dessa 17 år ökat med 56 %, har antalet elever med hemvist utanför läroverkskommunen ökat med 126 %. I vad mån denna utveckling kan tillskrivas förändringar i läroverksorganisationen är svårt att avgöra. Även andra faktorer, såsom den höjda ekonomiska standarden för vissa befolkningslager, den minskade nataliteten och den starka utvecklingen av kommunikationsväsendet, främst omnibustrafiken, ha här spelat en betydelsefull roll. Vidare är att märka, att siffrorna för år 1924 icke äro direkt jämförliga med dem för år 1941. Läroverk finnas numera på många fler platser än 1924, och många kommuner, som år 1924 icke voro läroverkskommuner, räknas följaktligen nu till den andra kategorin. Och även genom inkorporeringar ha ändringar härutinnan skett. En del elever, som nu anses bo på läroverksorten, emedan de ha sitt hemvist i ett inkorporerat förstadssamhälle, skulle, om de i stället bevistat skolan före inkorporeringen, ha hänförs till den andra gruppen.

4. Sammanfattning.

Ovan har erinrats om att man vid 1927 års riksdag framhöll såsom en av de brister, som då vidlåde skolorganisationen, att barn från ekonomiskt svagare hem vore i mindre gynnsam ställning i avseende på möjligheten att få högre undervisning än ekonomiskt bättre ställda barn. Och man anförde vidare, att landsbygdens befolkning vore i hög grad missgynnad i samma hänseende.

Vill man nu göra ett försök att besvara den frågan, om någon väsentlig förändring inträtt i de nu angivna hänseendena, sedan 1927 års läroverksreform började genomföras, måste man, synes det, först konstatera, att ett riktigt svar är mycket svårt att ge, särskilt därför, att exakta jämförelser mellan förhållandena före år 1927 och det nuvarande läget icke kunna göras. Att en förbättring i de ovannämnda hänseendena inträtt såväl för de mindre bemedlade barnen som för landsbygdens barn framgår emellertid tydligt av de anförda siffrorna. Den är för övrigt självklar, om man besinnar, att antalet högre läroanstalter i så hög grad ökats och att skolor upprättats även på orter, vilkas kommunikationsförhållanden särskilt gynna kringliggande landsbygd. Överhuvud taget bör man beakta kommunikationsväsendets utomordentligt starka utveckling under de senare åren och den betydelse, ett vittförgrenat nät av busslinjer fått för underlättande av landsbygdsbarnens tillgång till högre skolundervisning. Å andra sidan framgår av ovan anförda siffror med största tydlighet, att

barn från ekonomiskt svagare hem och än mer barn från den egentliga landsbygden fortfarande äro i hög grad underrepresenterade inom det högre skolväsendet.

Vad beträffar den tidigare rådande olikställigheten mellan manliga och kvinnliga lärjungar, kan denna sägas ha helt upphävts genom 1927 års skolreform. I visst avseende äro flickorna till och med förmånligare ställda än gossarna, i det de ofta kunna välja mellan läroverkens examenslinjer och flickskolornas examensfria linjer. Endast i några få av de större städerna sakna flickorna alltjämt möjligheten att avlägga realexamen vid statligt läroverk. Dessutom ha de i något mindre utsträckning än gossarna tillträde till de 5-åriga realskolelinjerna.

B. Jämförelse mellan 5-årig och 4-årig realskola.

Jämförande undersökningar av den 5-åriga och den 4-åriga realskolelinjens studieresultat, grundade på statistiska uppgifter om lärjungarnas betyg, ha tidigare i olika sammanhang framlagts; dessa undersökningar komma i det följande att i korthet beröras. En allsidig utredning av hithörande frågor har genom dem icke vunnits och har väl heller icke åsyftats. Den jämförande undersökning av de båda realskolelinjerna, vars resultat här framlägges, är heller icke uttömmande. Det statistiska material, på vilket den grundats, är icke av sådan art eller sådan omfattning, att det kunnat ge erforderlig belysning åt alla de faktorer, som kunna inverka på realskolans arbetsförhållanden och studieresultat. En översikt över undersökningens planläggning samt över det material, som stått till vårt förfogande, lämnas här nedan.

I syfte att utröna, i vilken utsträckning realskolans lärjungematerial rekryteras från de organisatoriskt avsedda anknytningsklasserna, ha i skolöverstyrelsen på vår begäran sammanställts uppgifter om intagningen från folkskolans fjärde till sjunde klasser i klasserna 1⁵ och 1⁴ i allmänna läroverk och kommunala mellanskolor.

För att undersöka, hur lärjungarnas studiegång i realskolan gestaltar sig, ha vi inhämtat uppgifter från rektorerna vid allmänna läroverk och kommunala mellanskolor rörande de lärjungars avgångs- och flyttningsförhållanden, vilka påbörjade sin skolgång i 5-årig realskola höstterminen 1934 och i 4-årig realskola höstterminen 1935 och vilka således avlade eller skulle ha avlagt realexamen vårterminen 1939. Med hänsyn till avgången från realskolan utgöra dessa lärjungar en årskull, ehuru de väsentligen representera två skilda födelseårtal, nämligen år 1923 för lärjungar i 5-årig och år 1922 för lärjungar i 4-årig realskola. I materialet ingå icke lärjungar i praktiska mellanskolor och inbyggda praktiska linjer. (Tab. 10—18.)

Avgångs-, flyttnings- och kvarsittningsförhållanden ha även undersökts på grundval av uppgifter, inhämtade från rektorer vid allmänna läroverk och kommunala mellanskolor, rörande avgång, flyttning och kvarsittning vid slutet av vårterminen och början av höstterminen 1939 inom klasserna 1⁵—4⁵ samt 1⁴—3⁴. (Tab. 19—23.)

Undersökningar av lärjungarnas betyg i läroämnen ha grundats dels på uppgifter, som inhämtats från ovannämnda skolors rektorer rörande det antal underbetyg, som vårterminen 1939 givits i klasserna 1⁵—4⁵ samt 1⁴—3⁴, dels på ett av skolöverstyrelsen insamlat material, avseende betygen vårterminen 1940 i klasserna 4⁵ och 3⁴ av de allmänna läroverken, kompletterat med motsvarande uppgifter från de kommunala mellanskolorna för samma termin, dels slutligen på de valörsiffror, med vilka de av skolöverstyrelsen tillsatta eftergranskarna bedömt de skriftliga proven i realexamen vårterminen 1941. (Tab. 24—29.)

En jämförande sammanställning har gjorts av lärjungarnas uppgifter om tiden för hemarbetet i de olika klasserna i realskolor och kommunala mellanskolor. Undersökningen avser läsåret 1940/41, och en jämförelse har även gjorts mellan uppgifterna för nämnda år och motsvarande uppgifter för läsåret 1932/33. Skolläkarnas berättelser för åren 1937, 1939 och 1941 ha likaledes granskats. (Tab. 30 o. 31.)

Slutligen har en undersökning företagits av lärjungarnas ålder vid avläggandet av real- och studentexamen. Lärjungarnas åldersförhållanden vid avläggande av realexamen ha undersökts på grundval av uppgifter dels om medelåldern vid realexamens avläggande under perioderna 1923—1927 och 1933—1942, dels om åldersfördelningen bland lärjungarna vid allmänna läroverk och kommunala mellanskolor perioderna 1918—1927 och 1937—1941 samt bland de lärjungar vid ovannämnda skolor, som avlade realexamen 1939. Undersökningen rörande studentexamensåldern grundar sig bland annat på uppgifter dels om medelåldern för studentexamen vid de allmänna läroverken 1864—1942, dels om studentårgångarna under tjugouårsperioden 1923—1942 och de intagningsklasser, ur vilka de normalt rekryterats, dels om de lärjungars ålder och studiegång, som höstterminen 1942 undervisades i högsta ringen av gymnasiet, dels om åldersfördelningen i studentexamen vid de allmänna läroverken perioden 1918—1927, kalenderåren 1936 och 1939 samt vårterminen 1942.

1. Övergång från olika folkskoleklasser till realskolans första klass.

Ehuru realskolans 4-åriga linje är avsedd att anknyta till folkskolans sjätte klass och dess 5-åriga linje till folkskolans fjärde klass, söka, såsom erfarenheten visar, folkskolans lärjungar ofta inträde i realskola även från andra klasser än anknytningsklassen. Då bestämmelserna om intagning i realskola icke äro knutna till genomgången av viss bestämd folkskoleklass utan endast innebära, att de inträdessökandes *kunskapsmått* skall vara det

för viss klass föreskrivna, möter det intet hinder för att inträdessökande intages i realskola från vilken folkskoleklass som helst.

Av de uppgifter om intagningen från folkskolans fjärde till sjunde klasser i klasserna 1⁴ och 1⁵ i högre allmänna läroverk, realskolor och mellanskolor, som sammanställts i skolöverstyrelsen, framgår, att båda linjerna åren 1937—1939 hade sökande och intagna från tre olika folkskoleklasser, den 4-åriga linjen från klasserna 5, 6 och 7 och den 5-åriga från klasserna 4, 5 och 6.

Här redogöres först för de i den 4-åriga linjens första klass intagna.

I de högre allmänna läroverken intogos år 1937 i klass 1⁴ 1 249 lärjungar från folkskolan. Av dessa voro 93 % från anknytningsklassen, den sjätte folkskoleklassen. Återstoden fördelade sig med 1 % på femte och 6 % på sjunde folkskoleklassen. År 1938 utgjorde anknytningsklassens andel i hela antalet från folkskolan intagna 91 % och år 1939 90 %. Från femte klassen kommo dessa år 2 respektive 1 % och från sjunde klassen 7 respektive 9 %.

I de fristående realskolorna (gossrealskolor och samrealskolor) intogos år 1937 2 742 lärjungar från folkskolan i klass 1⁴, av vilka 94 % kommo från anknytningsklassen. Från femte klassen kommo 3 % och från sjunde likaledes 3 %. Åren 1938 och 1939 utgjorde procenttalet för anknytningsklassen 93. Av de övriga från folkskolan intagna voro dessa år 2 % från femte och 5 % från sjunde folkskoleklassen.

I de kommunala mellanskolorna intogos år 1937 i klass 1⁴ från olika klasser i folkskolan 2 208 elever. Av dessa kommo 92 % från anknytningsklassen, 3 % från klass 5 och 5 % från klass 7. Vid intagningen 1938 var den procentuella fördelningen på olika folkskoleklasser densamma som året förut, medan år 1939 93 % av de intagna voro från anknytningsklassen, 3 % från klass 5 och 4 % från klass 7.

Om de tre skolgrupperna ses som en enhet, kommo under de tre åren mellan 7 och 10 % av de från folkskolan mottagna lärjungarna från annan klass än anknytningsklassen, varvid minst 1 och högst 3 % voro från lägre samt minst 3 och högst 9 % från högre klass än anknytningsklassen.

I nedanstående sammanfattningstabell redovisas samtliga på den 4-åriga linjen prövade, godkända och intagna inträdessökande från folkskolans olika klasser.

Sammanlagda antalet prövade, godkända och intagna från olika folkskoleklasser i klass 1⁴ vid högre allmänna läroverk, realskolor och mellanskolor åren 1937—1939.

Från folkskolans	Prövade		Godkända		I n t a g n a			Procent av samtliga i 1 ⁴ intagna	Godkända men ej intagna	
	gossar	flickor	gossar	flickor	gossar	flickor	s:ma		antal	% av godk.
Klass 5	327	256	277	211	271	204	475	2	13	3
Klass 6	10 456	11 775	8 728	10 379	8 401	9 912	18 313	93	794	4
Klass 7	651	624	498	544	460	506	966	5	76	7
Summa	11 434	12 655	9 503	11 134	9 132	10 622	19 754	100	833	4

På den 5-åriga linjen var anknytningsklassens andel i de från folkskolan intagna avsevärt mindre än på den 4-åriga.

I klass 1⁵ i de högre allmänna läroverken intogos år 1937 från folkskolan 3 127 lärjungar. Från anknytningsklassen, här fjärde klass, kommo 72 %, medan av de återstående 28 procenten 24 kommo på femte och 4 på sjätte folkskoleklassen. För år 1938 voro motsvarande procenttal 71, 25 och 4 och för år 1939 74, 23 och 3.

I de fristående realskolornas klass 1⁵ intogos år 1937 1 027 lärjungar från folkskolan. Av dessa voro 74 % från anknytningsklassen, medan de övriga fördelade sig med 22 % på femte och 4 % på sjätte folkskoleklassen. De två följande åren voro motsvarande procenttal, för år 1938: 69, 27 och 4 och för år 1939: 72, 25 och 3.

Här nedan lämnas på samma sätt som för den 4-åriga linjen sammanfattande uppgifter rörande samtliga på den 5-åriga linjen prövade, godkända och intagna inträdessökande från folkskolan.

Sammanlagda antalet prövade, godkända och intagna från olika folkskoleklasser i klass 1⁵ vid högre allmänna läroverk och realskolor åren 1937—1939.

Från folkskolan	Prövade		Godkända		I n t a g n a			Procent av samtliga i 1 ⁵ intagna	Godkända, men ej intagna	
	gossar	flickor	gossar	flickor	gossar	flickor	s:ma		antal	% av godk.
Klass 4	9 534	3 257	7 492	2 889	6 690	2 649	9 339	72	1 042	10
Klass 5	3 374	956	2 623	847	2 321	786	3 107	24	363	10
Klass 6	445	165	359	158	317	145	462	4	55	10
Summa	13 353	4 378	10 474	3 894	9 328	3 580	12 908	100	1 460	10

Som synes vid en jämförelse mellan de båda tabellerna här ovan, är det en påfallande skillnad mellan de båda realskolelinjerna i fråga om anknytningsklassens andel i de intagna lärjungarna. Medan på den 4-åriga linjen 93 % av alla från folkskolan intagna lärjungar kommo från nämnda klass, var motsvarande procenttal för den 5-åriga linjen blott 72. Bland övriga olikheter mellan de båda linjerna må påpekas, att en strängare gallring bland godkända sökande kunnat företagas på den 5-åriga linjen, i det att där avvisats 10 % av de godkända, medan på den 4-åriga 4 % godkända icke intagits. Denna strängare gallring har närmast ägt rum vid de högre allmänna läroverken i de större och medelstora städerna, där utrymmet varit otillräckligt.

Om orsakerna till att lärjungarna övergå till real- och mellanskola även från andra folkskoleklasser än anknytningsklassen kunna en del upplysningar erhållas ur de uttalanden, som på vår begäran lämnats av vissa skolledare och för vilka närmare redogöres i annat sammanhang i denna utredning. Här må endast erinras om att övergången från sjunde folkskoleklassen till 4-årig linje av flertalet skolledare vid såväl läroverk som

folkskolor anses bero på att eleverna tidigare sökt men ej lyckats vinna inträde i högre skola, att föräldrarna icke tidigare kunnat bestämma sig för om barnet skulle fortsätta sina studier, att barnen haft ringa mognad eller att föräldrarna haft osäkra ekonomiska förhållanden.

Skälen till att en del lärjungar övergå till 4-åriga real- och mellanskolor från femte folkskoleklassen, alltså från lägre klass än anknytningsklassen, anses av flertalet rektorer vara ovanlig eller åtminstone god begåvning samt strävan att spara tid.

Den förhållandevis stora övergången till 5-årig *realskola* från femte eller sjätte folkskoleklassen angives av de tillfrågade skolledarna vara förorsakad av flera olika omständigheter, såsom att lärjungarna blivit underkända vid provning från fjärde folkskoleklassen, att föräldrarna med hänsyn till barnens ringa mognad efter genomgången fjärde klass funnit det fördelaktigt, att barnen väntade något år med att påbörja läroverksstudier, att eleverna eller deras föräldrar icke förut tänkt på läroverksstudier eller att de i det längsta uppskjutit avgörandet härom, att sjukdom eller svag hälsa förelagat hos eleverna eller att det rått brist på plats, då elev tidigare sökt inträde och godkänts för inträde.

Enligt skolledarnas uttalanden skulle således i stort sett samma skäl till den försenade övergången föreligga på båda linjerna. Någon förklaring till att procenttalet försenade är så mycket större på den 5-åriga än på den 4-åriga linjen kan ej utläsas ur de erhållna svaren. Delvis torde denna skillnad kunna förklaras därav, att på den 5-åriga linjen avvisats ett större antal godkända sökande än på den 4-åriga linjen, vilka sökande sedan återkommit ett följande år från femte folkskoleklassen. En jämförelse av antalet under treårsperioden avvisade godkända sökande från fjärde folkskoleklassen med antalet från femte klassen intagna utvisar emellertid, att antalet från fjärde klassen ej intagna godkända sökande uppgår till endast omkring en tredjedel av antalet från femte klassen intagna. Härav torde framgå, att det på den 5-åriga linjen dock även är andra omständigheter än bristande platstillgång, som förorsaka övergång från högre klass än anknytningsklassen. En av dessa orsaker är sannolikt att söka däri, att åtskilliga lärjungar, som underkänts vid prov till klass 1⁵ från fjärde folkskoleklassen, göra ett nytt försök från femte klassen följande år. För övrigt torde man i stort sett kunna räkna med att anledningarna till denna försenade övergång äro de, som angivits i skolledarnas här ovan återgivna uttalanden. Om någon önskan att förkorta studietiden kan det icke vara fråga vid övergång till 1⁵ från folkskolans femte klass, eftersom studietiden vid denna övergång blir lika lång som vid övergång från sjätte klassen till 1⁴. Att en del föräldrar hellre låta barnen övergå till 1⁵ från femte folkskoleklassen än till 1⁴ efter ytterligare ett års vistelse i folkskolan kan möjligen förklaras därav, att de äro angelägna om att icke försumma någon till buds stående möjlighet för barnen att erhålla inträde vid läroverk. I ett antal fall har

förekommit, att lärjungar övergått från sjätte folkskoleklassen till 5-årig realskolelinje, oaktat de organisatoriskt sett borde fått sin studietid förkortad med ett år, om de i stället valt den 4-åriga linjen.

Man möter här samma företeelse som i den 6-åriga realskolan före 1927 års skolreform. Sistnämnda skola byggde normalt på folkskolans tredje klass, men i verkligheten kommo de i den lägsta realklassen intagna i stor omfattning från folkskolans fjärde klass. Höstterminen 1923 kommo sålunda till läroverkens lägsta klass c:a 45 % från högre folkskoleklass än den av organisationen förutsatta.

Lärjungarna i den 5-åriga realskolan intagas sålunda i avsevärd omfattning från femte och till viss mindre del även från sjätte folkskoleklassen i stället för från den fjärde. Dock är försening vid inträdet i realskolan numera icke så vanlig som tidigare: medan i den 6-åriga realskolan 45 % kommo från högre klass än den normala anknytningsklassen, gäller detta i den 5-åriga realskolan 28 %. Med en viss eftersläpning måste man alltid räkna. En förlängning av grundskolestadiet på här antytt sätt för mer än $\frac{1}{4}$ av de på linjen intagna är givetvis dock ett allt annat än önskvärt förhållande.

2. Lärjungarnas studiegång.

a. Intagna i real- och mellanskolor åren 1934 och 1935.

Den årskull lärjungar, som påbörjade sin skolgång i 5-årig realskola höstterminen 1934 och i 4-årig realskola höstterminen 1935, omfattar 10 837 lärjungar, vilkas fördelning på skolor, linjer och kön framgår av tab. 10 a. Bland dessa lärjungar ha några få under skoltiden avlidit. En ganska stor grupp — 1 053 — har övergått till andra skolor av realskoletyp eller till flickskolor, vilkas bildningsmål är väsentligen likartat med realskolans. I vilken mån dessa lärjungar fullföljt sin skolgång, har icke kunnat utrönas. De utgöra vid alla undersökningar över lärjungarnas studiegång en okänd faktor, ägnad att försvåra jämförelsen mellan olika lärjungegrupper inom materialet. Med hänsyn härtill meddelas i det följande jämte de procenttal, som beräknats på det totala antalet intagna lärjungar, även procenttal, beräknade på det antal, som återstår, sedan de, som övergått till andra skolor av real- eller flickskoletyp, ävensom de under skoltiden avlidna frånräknats. *Detta antal, 9 739 lärjungar, benämnes i fortsättningen det reducerade lärjungantalet.* Det senare beräkningssättet vilar givetvis på förutsättningen, att de sålunda uteslutna lärjungarna representera ett för undersökningens syfte betydelselöst urval. En särskild undersökning av denna grupp, meddelad i tillägget till tab. 11, ger heller intet stöd åt antagandet, att gruppen i begåvningshänseende skulle skilja sig från övriga lärjungegrupper på sådant sätt, att dess uteslutande skulle

nämnavert förskjuta undersökningsresultatet i någon riktning. De på det reducerade lärjungantalet beräknade procenterna torde således ge en riktigare bild av de faktiska förhållandena; procenttalen på det totala lärjungantalet äro att betrakta som ett slags minimisiffror.

Såsom av tab. 10 a framgår, äro av de lärjungar, som innefattas i materialet, omkring 60 % gossar och 40 % flickor; omkring 40 % ha tillhört den 5-åriga och 60 % den 4-åriga realskolelinjen — det reducerade materialet visar här proportionen 38 % mot 62 %, då den längre, 5-åriga, linjen avlämnar flera lärjungar till andra realskolor än den kortare, 4-åriga. I högre allmänna läroverk ha undervisats omkring 42 %, i samrealskolor omkring 30 %, i kommunala mellanskolor omkring 23 % och i gossrealskolor knappt 5 %. Gossarna på 5-årig linje utgöra icke mindre än 79 % av de på linjen intagna, flickorna blott 21 %; på 4-årig linje ha flickorna någon övervikt och utgöra 53 %, medan gossarna stanna vid 47 %.

En allmän översikt över dessa lärjungars studiegång, meddelad i tab. 10 b, visar, att 63·1 % av samtliga intagna bevisligen uppnått det föresatta studiemålet, d. v. s. avlagt realexamen eller övergått till gymnasium från realskolans näst högsta klass, medan 26·6 % avbrutit sin skolgång i förtid, 0·2 % ännu vid uppgifternas avlämnande gingo kvar i realskolan och 9·7 % med okänt resultat fortsatt sin skolgång i andra realskolor eller flickskolor. Beräknas procenttalen på det reducerade lärjungantalet, blir proportionen mellan dem som fullföljt och dem som avbrutit skolgången 70·2 % mot 29·6 %.

Bland dem, som fullföljt skolgången, ha, om procenttalen beräknas på totalantalet intagna, 27·8 % övergått till gymnasium och 35·3 % väsentligen avslutat sina studier i och med realexamen. Beräknas procenttalen på det reducerade lärjungantalet, äro motsvarande siffror 30·9 % och 39·3 %.

Procenttalet för dem, som kunnat uppnå skolgångens mål inom den organisatoriskt avsedda tiden, är enligt det förra beräkningssättet 50·4, enligt det senare 56·1. Motsvarande procenttal för dem, som uppnått målet efter att ha försenats ett eller flera år genom kvarsittning, äro 12·7 och 14·1.

Den andel, de båda linjerna inom realskolan ha i ovannämnda resultat, är även angiven i tab. 10 b. De där meddelade procenttalen kunna emellertid icke läggas till grund för ett bedömande av linjernas effektivitet ur undervisningssynpunkt. För ett sådant bedömande måste hänsyn tagas icke minst till den olika proportionen mellan manliga och kvinnliga lärjungar på de båda linjerna. I de uppgifter rörande lärjungarnas studiegång, som lämnas i tabellerna 11—17 a, har en sådan uppdelning av lärjunge-materialet blivit verkställd. Då det föreliggande materialet är heterogent även i det avseendet, att på 5-årig linje 981 lärjungar eller 22·8 % av hela antalet på linjen intagna komma från en högre klass i folkskolan än anknytningsklassen, medan på 4-årig linje 501 lärjungar eller 7·7 % av de på linjen intagna komma från en högre eller lägre klass än anknytnings-

klassen, har även en jämförande undersökning av studiegången gjorts beträffande de lärjungekontingenter, vilka på båda linjerna vunnit inträde från den organisatoriskt bestämda anknyningsklassen.

Avgång utan realexamen eller övergång till gymnasium.

Såsom tidigare nämnts, ha mellan 25 och 30 % av lärjungarna i den undersökta årskullen avbrutit sin skolgång i realskolan. Hur dessa i förtid avgångna fördela sig på linjer och kön framgår av tabellerna 12 och 13 (I, 1a). På den 5-åriga linjen avgå minst 23·4 % och på den 4-åriga linjen minst 28·7 % av samtliga på vardera linjen intagna lärjungar; om procenten beräknas på det reducerade lärjungantalet, bli avgångssiffrorna 27·5 och 31·2 %. Vare sig procentalen beräknas på det totala eller det reducerade lärjungantalet, befinnes den procentuella avgången störst hos gossar på 4-årig linje (31·6 respektive 34·2 %) och minst hos flickor på 5-årig linje (20·2 respektive 23·7 %); mellan gossar på 5-årig och flickor på 4-årig linje är skillnaden däremot mindre tydligt utpräglad. I det hela torde skillnaden mellan linjerna få betecknas som jämförelsevis obetydlig. Det synes dock anmärkningsvärt, att den längre, 5-åriga, linjen, som vid i övrigt lika avgångsförhållanden bort uppvisa en högre avgångsprocent än den kortare, 4-åriga, genomgående har de lägre procenttalen. I detta sammanhang kan nämnas, att den 5-åriga linjen samtidigt visar högre procenttal för kvarsittare än den 4-åriga. I den mån de erhållna siffrorna äro beviskraftiga, utvisa de således något större beständighet i studieplanerna hos den 5-åriga linjens lärjungar än hos den 4-åriga linjens. Förhållandet torde i första hand kunna förklaras med hänvisning till att skolplikten på den förra linjen omfattar flera år av skolgången än vad fallet är på den senare och vidare till att lärjungarna på den 5-åriga linjen i allmänhet äro yngre och mindre mogna för inträde i förvärvslivet. Därtill kommer, att den 5-åriga linjen oftast är anordnad vid högre allmänna läroverk, och att ett stort antal av dess lärjungar säkerligen redan från början inriktat sig på studentexamen. Möjligen hänger den större beständigheten i studieavsikterna hos linjens lärjungar i någon mån samman även med andra förhållanden. Inslaget av lärjungar från socialgrupp I är, såsom tidigare visats, något större på 5-årig linje än på 4-årig; det är naturligt, att dessa lärjungars föräldrar skola visa sig mer angelägna att låta barnen förvärva den högre skolbildning, som i deras samhällskrets är traditionsmässig. Vidare är inslaget av resande och inackorderade lärjungar, om alla läroverk och mellanskolor betraktas som en enhet, betydligt större på den 4-åriga än på den 5-åriga linjen; det är antagligt, att sådana lärjungar på grund av högre kostnader och besvärligare arbetsförhållanden i något större utsträckning än andra bli nödsakade att avbryta sin skolgång.

Även om det skulle vara oriktigt att utgå från att flertalet av dem, som avbrutit sin skolgång i realskolan, helt misslyckats med studierna, torde man

böra räkna med att motgångar i skolarbetet i många och sannolikt flertalet fall medverkat till beslutet att lämna skolan (jämför sid. 110). Den översikt över kvarsittningsförhållandena inom gruppen av avgångna, som lämnas i tab. 13, ger vissa upplysningar i detta hänseende. Den visar, att antalet kvarsittare inom gruppen är förhållandevis högt, jämfört med antalet kvarsittare i den stora grupp, som fullföljt skolgången. Av de i förtid avgångna gossarna på 5-årig linje har betydligt över halva antalet varit kvarsittare. I övriga grupper är antalet kvarsittare förhållandevis mycket lägre: knappt $\frac{1}{4}$ kvarsittare bland flickor på 5-årig och gossar på 4-årig linje och knappt $\frac{1}{5}$ bland flickor på 4-årig linje. Naturligtvis avspeglar dessa tal icke helt förhållandet mellan de svaga och mindre svaga i gruppen. Säkerligen ha åtskilliga mycket klena lärjungar avgått utan att göra ett försök att sitta kvar. Siffrorna tyda närmast på att föräldrarnas benägenhet att låta barnen trots kvarsittning stanna kvar i skolan är större beträffande gossar än beträffande flickor och större på 5-årig än på 4-årig linje. Emellertid ge kvarsittningssiffrorna fog för antagandet, att åtminstone de gossar, som avgå i förtid från 5-årig linje, i det hela äro en jämförelsevis svag grupp.

Med hänsyn bland annat till det olika antalet årsklasser på de båda real-skolelinjerna måste avgången från de särskilda klasserna jämföras. En sådan jämförelse meddelas i tab. 14. Den visar tämligen likartade avgångsförhållanden för linjernas högsta stadium med ringa avgång från högsta klassen. Naturligt är, att lärjungarna icke gärna avbryta skolgången, då de hunnit så långt i studierna. Avgången från näst högsta klassen är större; gossarna avgå i något större utsträckning än flickorna. I den tredje klassen från slutet (3^5 respektive 2^4) är avgången störst på båda linjerna, men avgångssiffrorna äro påfallande mycket högre på 4-årig än på 5-årig linje, främst för gossar. Den 4-åriga linjens första klass visar också höga avgångssiffror; för den 5-åriga linjens två lägsta klasser äro siffrorna däremot relativt låga.

Jämföras avgångssiffrorna med siffrorna för kvarsittning inom de i förtid avgångnas grupp, framgår, att de avgående gossarna på 5-årig linje redan i första klassen ha en relativt hög kvarsittarprocent, medan motsvarande procenttal för flickorna här är mycket lågt. I de följande klasserna blir de avgående gossarnas kvarsittarsiffra än högre. I jämförelse med motsvarande siffra för gossar på 4-årig linje är den särskilt hög på mellanstadiet; på högstadiet utjämnas skillnaden något. Troligen avgå från 1^4 och 2^4 åtskilliga, som icke haft svårare motgång i studierna, medan de från 2^5 och 3^5 avgående i allmänhet äro klena lärjungar. Hos flickorna kan ett liknande förhållande icke med säkerhet konstateras; här stiga på båda linjerna kvarsittningssiffrorna nästan lika mycket, men i förhållande till antalet avgångna ha den 5-åriga linjens flickor något högre antal kvarsittare.

En undersökning av de framtidsplaner, som de i förtid avgångna lär-

jungarna närmast hysa, kan ge ytterligare belysning åt avgångsförhållandena. En sådan undersökning har företagits på grundval av de uppgifter, som av lärjungarna själva lämnats vid avgången; dess resultat meddelas i tab. 15. Den utvisar, att de fåtaliga lärjungar, som avgått från klass 1⁵, i allmänhet haft klart för sig, att de måste fortsätta sin skolgång i folkskolan eller genom enskilda studier. Av dem, som avgått från 2⁵ och 3⁵ liksom från 1⁴ och 2⁴, räknar emellertid blott ett litet antal, omkring 5 % från vardera linjen, med övergång till folk- eller fortsättningsskola; ungefär lika stor procent av gossarna från 5-årig linje liksom ett fåtal från 4-årig linje ämnar bedriva enskilda studier. Knappast 3 % uppge sig skola gå till yrkesskola. I övrigt ämna de, som överhuvud lämnat några uppgifter, övergå till förvärvsarbete eller stanna i hemmet. Skolplikten räknas tydligen i allmänhet som fullgjord efter högst tre år i 5-årig och två år i 4-årig realskola. Huvudparten av dem, som avgå från de högsta klasserna i realskolan, går till förvärvslivet — något flera gossar gå dock till yrkesskolor än från de lägre klasserna.

Av ett visst intresse är att utröna, vilken roll de olika grupperna av realskolor spelat vid utgestaltandet av de förhållandena, som ovan diskuterats. En översikt härav lämnas i tab. 16 (I, 1 a). Denna visar, att den 5-åriga linjen vid alla skolgrupper, där den är anordnad, har ganska likartade avgångs- och kvarsittningsförhållandena men att dock de högre allmänna läroverken uppvisa den förhållandevis minsta men svagaste gruppen av avgångna manliga lärjungar, vilket styrker det ovan gjorda antagandet, att dessa skolors 5-åriga linjer i stor utsträckning rekryteras av gossar med stark inriktning på gymnasialstudier eller i varje fall på viss högre utbildning. På den 4-åriga linjen äro förhållandena mer olikartade. Gossrealskolorna uppvisa den procentuellt största avgången och det procentuellt största antalet kvarsittare. De intaga här en sådan särställning, att det utan vidare kan konstateras, att de arbeta med ett synnerligen svagt lärjungematerial. I de städer, där dessa skolor finnas, torde också de mera begåvade lärjungarna i regel upptagas av 5-åriga realskolor eller av kommunala mellanskolor, vilka senare erbjuda särskilda ekonomiska förmåner. Även de högre allmänna läroverkens 4-åriga linjer synas för gossarnas del i åtskilliga fall arbeta med ett relativt svagt lärjungematerial, kvarsittarprocenten är förhållandevis hög och antalet avgående är så stort, att man kan antaga, att åtskilliga lärjungar med mindre deciderade studieplaner söka sig hit. I detta avseende torde dock förhållandena gestalta sig väsentligt olika vid olika läroverk. Vid många högre allmänna läroverk torde således, av rektorernas vittnesbörd att döma, den 4-åriga linjens elevmaterial vara bättre än den 5-årigas, även om jämförelsen inskränkes till att avse endast gossarna. Från samrealskolornas 4-åriga linje och ännu mer från de kommunala mellanskolorna synes ett relativt stort antal gossar med bättre möjligheter att fullgöra realskoluppgifterna avgå i förtid. Anledningen är väl när-

mast, att dessa skolor, särskilt mellanskolorna, mottaga förhållandevis många lärjungar från mindre välsituerade hem och från andra platser än skolorten.

Beträffande flickorna vid de högre allmänna läroverken råder mycket liten skillnad linjerna emellan; de flickor, som beslutit sig för studentexamen, kunna ju icke heller i samma utsträckning som gossarna anlita vägen över 5-årig realskola. Även samrealskolornas båda linjer ha omkring samma procent avgångna flickor; kvarsittarprocenten är däremot lägre för 4-årig linje. De kommunala mellanskolorna visa den största avgångsprocenten för flickor men rätt få kvarsittare.

Sammanfattningsvis kan således konstateras, att av den grupp, som i förtid avgår från realskolan, en förhållandevis större part kommer på 4-årig än på 5-årig linje och att proportionsvis flera gossar avgå än flickor. I det hela är gruppen ganska svag, och svårigheter i studierna måste betecknas som en viktig orsak till avgången. Bland gossar på 5-årig linje kunna sådana svårigheter betraktas som huvudorsak, men säkerligen föreligger också, såsom redan har framhållits, mindre benägenhet hos dessas målsmän än hos målsmännen på andra håll att låta barnen avbryta studierna. Vad angår övriga i förtid avgångna synas nämligen målsmännen mindre gärna ha funnit sig i kvarsittning; andra orsaker till avgången torde också oftare ha förelegat på 4-årig linje, säkerligen i många fall ekonomiska. På denna linje synes den relativt stora avgången vid tidpunkten för skolpliktens slut i samband med den relativt låga procenten kvarsittare tyda på att en viss omprövning av framtidsplanerna i många fall sker efter ett eller ett par år i realskolan, då möjligheter att övergå till arbetslivet börja erbjuda sig. Möjligen utnyttjas emellanåt den 4-åriga realskolans lågstadium för fullgörande av skolplikten och utfyllande av väntetiden, innan tillfälle till inträde i förvärvslivet yppar sig.

Att flickor avgå mindre ofta än gossar, kan vara en följd av att pubertetsutvecklingen hos dem förlöper lugnare, vilket bör göra dem mindre fallna för omkastningar i framtidsplanerna. Möjligen är också begåvningsurvalet något strängare för flickornas del; ännu göres väl i vårt land flickornas högre skolutbildning i något högre grad än gossarnas beroende av om verklig fallenhet för studier föreligger. Denna skillnad synes dock vara på god väg att utplånas, såsom flickornas antal i läroverk och mellanskolor utvisar. Med hänsyn till att flickorna ha högre läxöverläsningstid än gossarna, kan man möjligen räkna med att en del av de avgångna flickorna funnit skolarbetet alltför tyngande.

Lärjungar, som övergått till gymnasium från klasserna 4⁵ och 3⁴ eller avlagt realexamen.

Av tab. 10 b framgår, att om hänsyn toges till samtliga intagna lärjungar, 62.6 % på 5-årig och 63.4 % på 4-årig linje uppnått målet för skolgången i

realskolan, samt att, om till grund för beräkningen lägges det reducerade lärjungantalet, motsvarande procenttal bli för 5-årig linje 72·5 och för 4-årig linje 68·8. Om resultatet fördelas på gossar och flickor samt procenten beräknas på hela antalet intagna på varje linje, erhållas, såsom framgår av tab. 12 (I, 1b), procentalen 61·8 för gossarna och 65·5 för flickorna på 5-årig linje samt 60·8 för gossarna och 65·7 för flickorna på 4-årig linje. Beräknas procenten på det reducerade antalet intagna, har, såsom framgår av tab. 13 (I, 1b), målet för skolgången i realskolan uppnåtts av 71·5 % av gossarna och 76·3 % av flickorna på 5-årig linje; på 4-årig linje äro motsvarande siffror 65·8 och 71·5 %. De procenttal, som beräknats på det reducerade lärjungantalet, återge, som tidigare nämnts, närmare det faktiska läget. Siffrorna äro givetvis ett uttryck för samma förhållanden, som tidigare konstaterats vid studiet av den lärjungegrupp, som avbrutit skolgången; dessa förhållanden belysas likaså genom den i tab. 16 (I, 1b) lämnade översikten över hur de lärjungar, som fullföljt skolgången, fördela sig på olika realskolegrupper.

Av särskilt intresse äro kvarsittningsförhållandena inom ifrågavarande grupp av lärjungar. En undersökning, vars resultat meddelas i tab. 13, visar, att även här det högsta procentuella antalet kvarsittare finnes bland gossarna på 5-årig linje. Omkring $\frac{1}{3}$ av dessa gossar har varit kvarsittare, därav några mer än en gång. Att så många relativt svaga lärjungar hållit ut, tills målet nåtts, är ett nytt bevis för den tidigare berörda beständigheten i studieavsikterna på linjen. Emellertid vittnar förhållandet också om att gossarna på linjen ha de förhållandevis största svårigheterna att fullgöra uppgifterna i realskolan. Flickorna på 5-årig linje ha betydligt lägre kvarsittarprocent; knappt $\frac{1}{5}$ av flickorna i hithörande grupp har suttit kvar. Av gossarna på 4-årig linje har $\frac{1}{6}$ och av flickorna på linjen blott $\frac{1}{9}$ varit kvarsittare. Upprepad kvarsittning är i dessa tre grupper ytterst sällsynt.

Jämföras olika grupper av realskolor, befinnes det, att den 5-åriga linjen här liksom beträffande de i förtid avgångna visar tämligen likartade förhållanden: vid alla skolgrupper är omkring $\frac{1}{3}$ av gossarna och $\frac{1}{5}$ av flickorna kvarsittare. På den 4-åriga linjen återfinnas liknande differenser skolorna emellan som de tidigare konstaterade. Gossarna visa vid de högre allmänna läroverken en högre kvarsittarprocent än vid samrealskolorna och de kommunala mellanskolorna, vilket kan förklaras av att de högre allmänna läroverken i motsats till de senare skolgrupperna i viss mån få mottaga ett andra urval av inträdessökande, sedan den 5-åriga linjen fått det första urvalet; det är icke otroligt, att detta andra urval innefattar en del gossar med svagare begåvning och mindre utpräglat studieintresse. Svagheten hos gossrealskolornas lärjungematerial framträder tydligt: kvarsittarprocenten är i förhållande till procenten avgångna påfallande hög. Flickornas förhållanden äro tämligen likartade vid de olika skolgrupperna.

På det hela taget visar det sig således, att den 4-åriga linjens lärjungar oftare genomgå realskolan utan att försenas av kvarsittning. Av gossarna på 5-årig linje ha 47·9 % fullföljt sin skolgång utan försening, av gossarna på 4-årig linje 54·8 %, om siffrorna beräknas på det reducerade lärjungantalet. Beräknade på det totala lärjungantalet bli motsvarande procenttal 41·4 och 50·6. Bland flickorna på den förra linjen ha 61·5 % av det reducerade antalet fullföljt skolgången på detta sätt, på den senare 63·5 %. Det totala lärjungantalet ger här procenttalen 52·8 och 58·4. Mot nära 24 % kvarsittare bland gossarna på 5-årig linje stå enligt det förstnämnda beräkningssättet 11 % bland gossarna på 4-årig; mot nära 15 % kvarsittare bland flickorna på den förra linjen stå 8 % på den senare. Att linjerna ha olika antal årsklasser påverkar givetvis dessa procenttal i för den 5-åriga linjen ogynnsam riktning. Skillnaden är emellertid alltför stor för att kunna förklaras enbart av detta förhållande, och för övrigt torde man med en viss rätt kunna betrakta uppnåendet av målet för skolgången såsom en för varje linje gällande totalprestation, jämförbar med totalprestationen på den andra linjen.

Om orsakerna till den skillnad linjerna emellan, som sålunda konstaterats, ge de ovan redovisade undersökningarna ingen upplysning. Att den i sin helhet skulle vara betingad av linjernas olika organisation, kan icke utan vidare förutsättas. Såsom tidigare nämnts, innefattas i materialet en ganska betydande lärjungegrupp, som vunnit inträde i realskola från annan klass i folkskolan än anknytningsklassen. I den mån denna grupp med hänsyn till begåvning och mognad äger någon särprägel, kan den utöva inverkan på det genomsnittliga studieresultatet. Detta blir sålunda i viss mån betingat av de förhållanden, som för närvarande råda i fråga om realskolans rekrytering, och ger mindre klart besked om för de båda realskolelinjerna konstitutiva förhållanden. För att så långt möjligt undanröja denna olägenhet har en specialundersökning gjorts över de lärjungars studiegång, vilka på båda linjerna intagits från den i organisationen förutsatta anknytningsklassen. Resultatet av denna undersökning meddelas i tabellerna 17 och 17 a. Den senare tabellen visar, att inom den i normal ordning från anknytningsklassen intagna lärjungekontingenten ett förhållandevis mindre antal avbrutit studierna i realskolan och ett förhållandevis större antal uppnått skolgångens mål utan att försenas av kvarsittning än inom den från högre klasser intagna kontingenten. På 5-årig linje ha således i den förra gruppen 23·1 % av gossarna och 21·3 % av flickorna, i den senare 44·1 % av gossarna och 31·6 % av flickorna avgått i förtid; i förstnämnda grupp ha av gossarna 51·1 % och av flickorna 64·6 % uppnått det avsedda studiemålet utan att någon gång ha suttit kvar; för sistnämnda grupp äro motsvarande procenttal 36·9 och 50·9. Antalet kvarsittare bland dem, som fullföljt skolgången, är vad gossarna på linjen beträffar proportionsvis lika

stort inom båda grupperna — omkring $\frac{1}{3}$ — vad flickorna beträffar visar den äldre gruppen det proportionsvis största antalet kvarsittare. Bland de lärjungar på linjen, som avbrutit skolgången, ha däremot proportionsvis flera suttit kvar i den yngre gruppen än i den äldre — det kan diskuteras, huruvida detta beror på att de yngre avgångna äro genomsnittligt svagare än de äldre eller kan förklaras av att de överåriga mindre gärna underkasta sig kvarsittning. Den 4-åriga linjen visar i det hela liknande förhållanden som den 5-åriga, dock med större för tidig avgång och betydligt mindre kvarsittning inom alla grupper. I den mån uppnående av realskolans mål utan kvarsittning godtages som ett uttryck för lärjungarnas allmänna förmåga eller villighet att tillgodogöra sig skolans undervisning, ger ifrågavarande undersökning således vid handen, att den grupp av lärjungar, som intages från högre klass i folkskola än anknytningsklassen, genomsnittligt sett, innefattar ett ur realskolans synpunkt mindre tillfredsställande lärjungematerial än den grupp, som intages från anknytningsklassen.

Jämföras de i normal ordning intagna lärjungarna (tab. 17) med hela antalet intagna (tab. 12 och 13), visar det sig, att studieresultatet på 4-årig linje icke nämnvärt påverkas genom utmönstringen av de i det hela ganska fåtaliga lärjungar, som vunnit inträde på linjen från annan klass än anknytningsklassen — här finnas även intagna från lägre klass i folkskolan än den sjätte. Den 5-åriga linjens resultat röner däremot tydlig inverkan av att den ganska betydande lärjungegrupp, som intages från högre klass än den fjärde, avskiljes ur materialet. Bland dem, som intagits från fjärde klassen i folkskolan, ha, såsom nyss angivits, av gossarna 51.1 %, av flickorna 64.6 % uppnått sitt studiemål utan försening; 23.1 % gossar och 21.3 % flickor ha avbrutit skolgången. Av hela antalet på linjen intagna — här komma inga elever från lägre klasser än den fjärde — ha 28 % bland gossarna och 23.7 % bland flickorna avgått i förtid; 47.9 % av gossarna och 61.5 % av flickorna ha fullföljt skolgången utan försening. Inom båda kontingenterna har kvarsittning i det hela förekommit i samma omfattning. Siffrorna avse i samtliga fall det på tidigare angivet sätt reducerade lärjungematerialet.

En jämförelse mellan lärjungekontingenterna från respektive anknytningsklasser på de båda realskolelinjerna ger följande resultat:

	5-årig linje		4-årig linje	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
A. Procent lärjungar, som avbrutit skolgången:				
1. av totalantalet intagna från anknytningsklassen (minst)	20.0	18.4	31.6	25.8
2. av reducerade antalet intagna från nämnda klass	23.1	21.3	34.2	28.2
B. Procent lärjungar, som fullföljt skolgången:				
1. av totalantalet intagna från anknytningsklassen (minst)	65.7	67.9	60.8	65.9
däruv inom organisatoriskt avsedd tid (minst)	44.1	55.8	50.8	58.4
2. av reducerade antalet intagna från nämnda klass	76.1	78.7	65.8	71.8
däruv inom avsedd tid	51.1	64.6	54.9	63.6

Skillnaden mellan linjerna i fråga om lärjungarnas fullföljande av skolgången på avsedd tid visar sig för här ifrågavarande lärjungars del mindre än för lärjungematerialet i det hela. Beräknad på det antal, som återstår, sedan de, som övergått till andra realskolor, frånräknats, blir den vad gossarna beträffar ganska obetydlig; vad flickorna beträffar, är skillnaden helt utplånad.

Under sådana förhållanden kan på grundval av det ovan redovisade statistiska materialet intet otvetydigt stöd vinnas för antagandet, att en utpräglad, av linjernas olika organisation betingad skillnad i fråga om lärjungarnas fullföljande av skolgången skulle vara för handen mellan de båda realskolelinjerna. Den skillnad, som kunnat konstateras, kan åtminstone delvis bero på att för närvarande de båda linjerna i olika hög grad rekryteras från den förutsatta anknytningsklassen.

Det bör anmärkas, att det ovan konstaterade studieresultatet icke får fattas som ett direkt uttryck för lärjungarnas begåvningsförhållanden. Procenttalen för den grupp, som fullföljt skolgången utan försening, äro i begåvningshänseende att betrakta som minimisiffror, i det att de icke innefatta sådana lärjungar, som eventuellt avbrutit skolgången, ehuru de i och för sig väl kunnat tillgodogöra sig skolundervisningen. Procenttalen för avgång i förtid äro i samma hänseende maximisiffror. Kvarsittningssiffrorna, tagna för sig, äro icke tillräckliga som genomsnittsmått på bristande begåvning, då de orsaker, som bestämma kvarsittningen, även påverka avgången på ett sätt, som icke närmare kan fastställas.

En något klarare belysning av linjernas undervisningsresultat hade säkerligen kunnat vinnas genom en särskild undersökning av den lärjungegrupp, som uppnått studiemålet utan försening. Ett försök, redovisat i tab. 18, har också gjorts att utröna, hur många inom denna grupp, som varje vårtermin flyttats utan underbetyg i något läroämne, huru många, som flyttats trots underbetyg, och huru många, som en eller flera gånger flyttats efter prövning vid höstterminens början. Undersökningen har dock icke kunnat göras fullständig på grund av vissa oregelbundenheter i det statistiska material, som stått till buds. Flyttning och godkännande på de båda realskolelinjerna undersökas emellertid i det följande på grundval av ett annat lärjungematerial. De resultat, som vid denna senare undersökning vunnits och som utvisa någon överlägsenhet för 4-årig linje åtminstone vad gossar beträffar, motsäga icke vad som kunnat utrönas vid ovannämnda försöksvis företagna undersökning och torde således i stort sett vara giltiga även för här ifrågavarande lärjungematerial.

Särskild undersökning beträffande lärjungar, som övergått till gymnasium.

Ett särskilt intresse knyter sig till den grupp av lärjungar, som övergått från realskolan till gymnasiet. Översikten i tab. 16 (II) visar, att betydligt flera lärjungar från de högre allmänna läroverken än från övriga skol-

grupper fortsatt studierna i gymnasiet; detta gäller såväl gossar som flickor och såväl 5-årig som 4-årig linje. Från 5-årig linje har mer än hälften av gossarna och nära hälften av flickorna gått till gymnasialstudier, från 4-årig omkring en tredjedel av såväl gossar som flickor — proportionerna äro angivna på grundval av de procenttal, som beräknats på det reducerade antalet intagna. De 5-åriga linjerna vid andra skolgrupper ha emellertid även de bidragit ganska kraftigt till rekryteringen av gymnasierna: mer än $\frac{1}{3}$ ha från samrealskolor och gossrealskolor gått till gymnasialstudier. Gossrealskolornas 4-åriga linjer ha lämnat ett mycket ringa bidrag, såsom varit att vänta med hänsyn till det svaga lärjungematerialet. Även mellanskolorna ha sänt ganska få lärjungar till gymnasierna; av flickorna från samreal- och mellanskolor har också ett mycket litet antal gått till sådana studier. Tillsammans ha, såsom tab. 13 (II) visar, ej mindre än 50 % av gossarna och 36 % av flickorna på 5-årig linje mot 26 % av gossarna och 16 % av flickorna på 4-årig linje fortsatt studierna på gymnasium.

Betydligt flera lärjungar på den 5-åriga linjen än på den 4-åriga ha övergått till gymnasiet redan från näst högsta klassen i realskolan: 27 % gossar och 21 % flickor mot 6 % gossar och 5 % flickor på den andra linjen. Orsaken är tydligtvis, att de 5-åriga linjerna, som framför allt förekomma vid de *högre* allmänna läroverken, i långt flera fall än de 4-åriga medge en tidig övergång, utan att lärjungarna behöva lämna hemorten.

Antalet kvarsittare bland dem, som övergått till gymnasialstudier, är i det hela förhållandevis lågt. Den 5-åriga linjen har dock, vad gossarna beträffar, även i detta fall ett relativt högt antal kvarsittare, omkring $\frac{1}{4}$ av den grupp, som övergått. Flickorna på linjen representera ett betydligt bättre urval med blott $\frac{1}{10}$ kvarsittare. Av gossarna på 4-årig linje är omkring $\frac{1}{9}$ kvarsittare; av flickorna på denna linje endast $\frac{1}{32}$. Jämförd med den grupp av lärjungar, som efter realexamen icke fortsätter studierna på gymnasiet, innefattar, såsom tabellerna 12 och 13 (III) utvisa, de blivande gymnasisternas grupp det förhållandevis lägre antalet kvarsittare.

Det kan således antagas, att gymnasierna på det hela taget rekryteras ur den bäst kvalificerade gruppen av dem, som avgått från realskolan. Men bland gossarna på 5-årig linje göra dock förhållandevis många ett försök att bedriva gymnasialstudier trots kvarsittning i realskolan. Flertalet av dessa gossar torde ha lockats till fortsatta studier av den omständigheten, att gymnasiet funnits till hands på orten; troligen finnes i gruppen också ett visst inslag av gossar, vilkas föräldrar av sociala skäl icke vilja avstå från att låta sina barn försöka avlägga studentexamen, ehuru dessa icke äro särskilt studiebegåvade. Bland lärjungarna på 4-årig linje liksom i allmänhet bland flickorna synas, att döma av siffrorna för övergång till gymnasium och för kvarsittning, relativt många avsluta studierna i och med realexamen, trots ganska goda studieanlag — väl mest av ekonomiska skäl eller på grund av hemmens traditionsmässigt lägre uppskattning av studentexamen.

b. Lärjungar i klasserna 1⁵—4⁵ samt 1⁴—3⁴ vid slutet av vårterminen 1939.

Vid slutet av vårterminen 1939 undervisades i statliga realskolor och kommunala mellanskolor med undantag för avslutningsklassen 38 454 lärjungar, därav på 5-årig linje 14 738 gossar och 4 242 flickor samt på 4-årig linje 9 000 gossar och 10 474 flickor. Detta material har undersökts med hänsyn till den avgång, som skett från de särskilda klasserna, samt med hänsyn till flyttning från lägre till högre klass såväl vid vårterminens slut som vid påföljande hösttermins början och till kvarsittning. I vilken utsträckning de rekryteringsförhållanden på de båda realskolelinjerna, som närmare undersökts i det föregående, kunnat påverka de för linjerna erhållna resultaten, har på grundval av det här föreliggande materialet icke kunnat utrönas.

Avgång.

Undersökningen av avgången har på grund av primärmaterialets beskaffenhet måst begränsas till klasserna 1⁵—3⁵ samt 1⁴—2⁴. Materialet för dessa klasser torde dock vara tillräckligt upplysande för det syfte, som avsetts. Vid undersökningen har utrönts, dels huru många av lärjungarna som vid slutet av vårterminen och början av höstterminen avgingo från ifrågasvarande klasser, dels huru dessa fördelade sig på lärjungar utan underbetyg och lärjungar med underbetyg i läroämnen. Resultatet meddelas i tab. 19; procentalen ha där uträknats på antalet i respektive klass vårterminen 1939 närvarande manliga och kvinnliga lärjungar. Av tabellen framgår sålunda, att från de tre lägsta klasserna av 5-årig realskola avgå sammanlagt 1·3 % gossar och flickor med godkända betyg och 5·8 % gossar och 4·7 % flickor med något underbetyg, medan från de två lägsta klasserna av 4-årig realskola avgå 2·2 % gossar och flickor med godkända betyg samt 9 % gossar och 6·6 % flickor med ett eller flera underbetyg. Ett mycket nära samband består således mellan avgång från realskolan och mindre god framgång i skolarbetet, i det att i många fall antalet med underbetyg avgångna är tre à fyra gånger större än antalet av dem, som avgått med godkända betyg. Mellan manliga och kvinnliga lärjungar framträder i detta avseende ingen större skillnad; avgången är dock något mindre bland flickorna. Även vid denna undersökning framträder starkare tendens till avgång på 4-årig linje än på 5-årig, och detta gäller icke endast beträffande avgång med underbetyg i ett eller flera ämnen utan även beträffande avgång trots godkända betyg. Emellertid är det tydligt, att avgång med godkända betyg i det hela kan betraktas som sällsynt med 2·6 % — gossarna i klass 1⁴ — såsom maximisiffrå; minimisiffran, som är att finna hos flickorna i klass 2⁵, är 0·8 %.

Flyttning.

En översikt över vår- och höstflyttningen i klasserna 1⁵—4⁵ samt 1⁴—3⁴ lämnas i tab. 20. Som av tabellen framgår, växlar flyttningsprocenten inom olika klasser och linjer för vid *vårterminens slut* flyttade lärjungar mellan 60·7 och 83·9. Det sämsta flyttningsresultatet förekommer i klass 3⁵ för gossar, av vilka nära 40 % äro underkända vid vårterminens slut. Det bästa flyttningsresultatet uppvisa flickorna i klasserna 1⁵ och 1⁴. Av gossarna i 1⁵ äro endast drygt 70 % flyttade, vilket innebär, att nära 30 % av de intagna icke erhållit flyttning redan efter första skolåret.

En *jämförelse mellan 4-årig och 5-årig linje* ger till resultat, att gossarna på den 4-åriga linjen genomgående nått bättre flyttningsresultat, växlande mellan 6·6 och 8·3 % av hela antalet. Flickorna på den 4-åriga linjen ha i klasserna 1⁴ och 3⁴ bättre flyttningsresultat än deras kamrater i 2⁵ och 4⁵ med respektive 4·7 och 6·3 % av hela antalet men äro i 2⁴ obetydligt underlägsna kamraterna i 3⁵.

I det hela utvisar den 4-åriga linjen ett något bättre flyttningsresultat än den 5-åriga linjen vid vårterminens slut.

Jämföras *gossar och flickor* med varandra, är flickornas flyttningsprocent högre än gossarnas på både 4-årig och 5-årig linje. Störst är skillnaden på den 5-åriga linjen, där flickornas procenttal överstiger gossarnas med lägst 8·3 och högst 17·1 enheter. På den 4-åriga linjen äro motsvarande siffror 6·3 och 9·3.

Flyttningen vid *höstterminens början* är i det hela procentuellt större på 5-årig linje än på 4-årig, liksom också större för gossarna än för flickorna.

Den genomsnittliga flyttningsprocenten i ifrågavarande klasser på de båda linjerna framgår av nedanstående tabell. I denna har, med ledning av i tab. 21 lämnade uppgifter, även angivits, huru stor procent av lärjungarna som vid vårterminens slut flyttats med godkända betyg i samtliga läroämnen, och huru många som flyttats trots underbetyg i något läroämne.

	5-årig linje		4-årig linje	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Flyttade vt 1939:				
utan underbetyg i läroämnen	59·5	72·0	63·6	71·5
med underbetyg i något läroämne	6·4	6·3	8·3	8·1
Summa flyttade vt 1939	65·9	78·3	71·9	79·6
Flyttade vid början av ht 1939	16·3	10·5	11·9	9·2
Totalsumma flyttade	82·2	88·8	83·8	88·8

Bland gossarna ha vid vårterminens slut flyttats flera med helt godkända betyg på 4-årig än på 5-årig linje. Skillnaden mellan här erhållna procenttal

är dock mindre än mellan procentalen för gossarnas flyttning i det hela vid vårterminens slut, beroende på att på 4-årig linje flera gossar flyttats med något underbetyg än på 5-årig. Den större höstflyttningen på den senare linjen verkar utjämnande, så att skillnaden mellan de totala flyttningssiffrorna för gossar blir obetydlig: 82·2 % på 5-årig, 83·8 % på 4-årig linje.

För flickornas del föreligger ingen markerad skillnad mellan linjerna. Den obetydligt högre flyttningprocenten på 4-årig linje vid vårterminens slut — i och för sig knappast signifikativ — beror helt och hållet på att något flera flickor på denna linje erhållit flyttning trots ett underbetyg. Differensen utjämnas helt och hållet genom något större höstflyttning på 5-årig linje, och den totala flyttningprocenten blir densamma på båda linjerna: 88·8 %.

Förhållandet mellan godkända, underkända och flyttade lärjungar i de särskilda klasserna vid slutet av vårterminen 1939 belyses närmare i tab. 21. I allmänhet ha något flera lärjungar på 4-årig linje än på 5-årig flyttats trots ett underbetyg; någon större olikhet mellan linjerna i fråga om flyttningssiffror kan dock knappast anses ådagalagd.

Kvarsittning.

Resultatet av undersökningen rörande kvarsittningen inom de olika realskolelinjerna vid början av höstterminen 1939 återgives i tab. 22. Nedanstående tabell utvisar den samlade kvarsittningen i alla skolor i klasserna 1⁵—4⁵ respektive 1⁴—3⁴ i procent av antalet lärjungar i respektive klasser.

Lärjungantal samt antalet kvarsittare vid början av höstterminen 1939 i samtliga real- och mellanskolor.

Klass	5-årig linje						4-årig linje					
	Gossar			Flickor			Gossar			Flickor		
	Antal lärj. i klassen	Kvarsittare	Procent kvarsittare	Antal lärj. i klassen	Kvarsittare	Procent kvarsittare	Antal lärj. i klassen	Kvarsittare	Procent kvarsittare	Antal lärj. i klassen	Kvarsittare	Procent kvarsittare
1 ⁵ —	4 013	439	10·9	1 190	46	3·7	—	—	—	—	—	—
2 ⁵ 1 ⁴	3 743	362	9·7	1 172	56	4·8	3 384	227	6·7	3 870	157	4·1
3 ⁵ 2 ⁴	3 687	463	12·6	978	65	6·6	3 003	237	7·9	3 527	179	5·1
4 ⁵ 3 ⁴	3 295	492	14·9	902	109	12·1	2 613	219	8·4	3 077	170	5·5

För gossarna på båda linjerna växla således kvarsittningsprocenterna mellan 6·7 och 14·9. Det lägsta av dessa tal gäller klass 1⁴ och det högsta klass 4⁵. Flickornas kvarsittningsprocent är lägst i 1⁵ med 3·7 och högst i 4⁵ med 12·1. På 4-årig linje är gossarnas kvarsittning 3·0 till 6·5 % och flickornas kvarsittning 0·7 till 6·6 % lägre än på 5-årig linje. Kvarsittningen är alltså genomgående avsevärt mindre på 4-årig än på 5-årig linje.

Som vid tidigare undersökning av kvarsittningen i realskolan anmärkts, ge kvarsittningssiffrorna intet tydligt uttryck för förhållandet mellan svaga

och mindre svaga lärjungar på de båda linjerna; de visa i första hand, hur stor villigheten är att fortsätta skolgången trots motgångar i arbetet. Undersökningen av kvarsittningsförhållandena har med hänsyn härtill kompletterats med en undersökning av den lärjungegrupp, som på vardera linjen vid slutet av vårterminen 1939 erhållit underbetyg i minst två läroämnen. Denna undersökning, vars resultat i detalj meddelas i tab. 23, visar, att i klasserna 1⁵—4⁵ i genomsnitt 23·0 % av gossarna och 12·4 % av flickorna erhållit underbetyg i nämnd omfattning, medan i klasserna 1⁴—3⁴ motsvarande procenttal för gossar är 20·8 och för flickor 13·5. I de särskilda klasserna äro för gossarnas del den undersökta lärjungegruppens procenttal genomgående lägre på 4-årig än på 5-årig linje; flickornas procenttal visa icke någon tydlig övervikt för den ena eller andra linjen. Den 5-åriga linjen synes således innefatta en procentuellt sett något större grupp av gossar med relativt dålig förmåga att uppfylla fordringarna för godkännande än den 4-åriga; bland flickorna är procenttalet svaga lärjungar på båda linjerna betydligt lägre än bland gossarna; någon utpräglad skillnad mellan linjerna kan för flickornas del icke konstateras.

3. Lärjungarnas betygsresultat.

a. Underbetygsfrekvensen i olika grupper av realskolor, på skilda linjer och i olika klasser och ämnen.

Den översikt över avgång och kvarsittning inom en årskull av lärjungar vid realskolorna, som i det föregående lämnats, har givit vissa upplysningar om studiegången på de båda realskolelinjerna. För att vinna ytterligare belysning av denna fråga ha vi inhämtat uppgifter från rektorerna vid de allmänna läroverken och de kommunala mellanskolorna om *huru många underbetyg som givits i klasserna 1⁵—4⁵ och 1⁴—3⁴ vårterminen 1939*. Avslutningsklassen faller således utanför undersökningen, vars värde också begränsas av att den omfattar blott en termins betygsresultat. En allmän översikt av skolornas lärjungantal samt av antalet betyg och underbetyg jämte underbetygsfrekvensen, uträknad i procent av antalet givna betyg, meddelas i tab. 24. En liknande undersökning avseende förhållandena vårterminen 1918 har utförts av byråchefen E. Göransson på uppdrag av 1918 års skolkommision (komm:s betänkande III, tab. 18, 2).

I första hand har undersökts, huruvida de olika grupperna av realskolor sinsemellan visa skillnader i underbetygsfrekvensen, som kunna tyda på olikheter i skolornas lärjungematerial eller i normerna för betygssättningen.

Följande procenttal föreligga för underbetygsfrekvensen vid olika skolgrupper:

Procent underbetyg av antalet givna betyg vid	5-årig linje		4-årig linje	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Högre allmänna läroverk	9·4	5·7	9·7	5·5
Samrealskolor	8·9	5·9	7·5	5·8
Gossrealskolor	12·2	—	11·5	—
Kommunala mellanskolor	—	—	7·6	5·7

På 5-årig linje är överensstämmelsen mellan högre allmänna läroverk och samrealskolor mycket god. I de högre allmänna läroverken ha dock gossarna obetydligt högre och flickorna obetydligt lägre underbetygsprocent än i samrealskolorna. Skillnaden är så obetydlig, att det icke torde vara rådligt att på den bygga några antaganden om olikheter i de olika skolgruppernas lärjungematerial eller tillämpning av betygsskalan. Tydligt är däremot, att gossrealskolorna ligga sämre till än de båda andra skolgrupperna. Att dessa skolors 4-åriga linje arbetar med ett svagt lärjungematerial har framgått redan av den tidigare redovisade undersökningen; i fråga om för tidig avgång och kvarsittning konstaterades dock ingen avsevärd skillnad mellan deras 5-åriga linje och övriga skolors. Här visar det sig emellertid, att även denna linje innefattar proportionsvis många svaga lärjungar. Förhållandet kan bero på att lärjungarna i de tre stora städer, där gossrealskolorna finnas — Stockholm, Göteborg och Malmö — i första hand söka sig till de högre allmänna läroverken, vilka på grund av sitt begränsade antal platser i klass 1⁵ kunna välja ut de bättre bland de godkända sökandena, varefter de mindre väl kvalificerade bli hänvisade till gossrealskolorna. Möjligen kan dessa lärjungars skolgång i realskolan sedermera påverkas i standard-sänkande riktning av frånvaron av kvinnliga klasskamrater, då flickorna, enligt vad många lärare tyckt sig iakttaga, genom sin större flit och ambition verka stimulerande på de manliga kamraternas intresse för skoluppgifterna.

På den 4-åriga linjen råder en synnerligen stor överensstämmelse mellan samrealskolor och kommunala mellanskolor. Dessa skolor torde också arbeta under mycket likartade förhållanden; ett stort antal samrealskolor ha ju tidigare varit kommunala mellanskolor. De högre allmänna läroverken ha även på denna linje en något lägre underbetygsfrekvens för flickor — flickläroverken, som äro mycket eftersökta av begåvade flickor med planer på studentexamen, ha ju också mestadels endast 4-årig realskola — och likaså en högre frekvens för gossar. Den senare är så markant, att den knappast kan vara tillfällig. Möjligen kan den i någon mån förklaras genom antagandet, att en strängare betygsskala användes vid gymnasieskolorna; främst synes den dock kunna åberopas som stöd för det tidigare på grund av kvarsittningssiffrorna gjorda antagandet, att linjen vid åtskilliga av dessa skolor erhåller ett sämre urval av lärjungar från orten, sedan skolornas 5-åriga linje gjort det första urvalet. Gossrealskolorna ha även

på 4-årig linje den högsta underbetygsfrekvensen. Då skillnaden är störst i klass 1⁴ och sedermera minskas, kan man kanske antaga, att den tidigare konstaterade starka avgången från denna linje vid gossrealskolorna inneburit en fortskridande gallring av lärjungematerialet; det bör emellertid framhållas, att antalet lärjungar på linjen är alltför litet för att tillåta några säkra slutsatser — blott 228 gossar.

Den totala underbetygsfrekvensen är på 5-årig linje för gossar 9·7 %, för flickor 5·8 %, på 4-årig linje för gossar 8·1 % och för flickor 5·7 %. Dessa siffror stå i överensstämmelse med den tidigare redovisade undersökningens resultat i fråga om för tidig avgång och kvarsittning i så måtto, att den största underbetygsfrekvensen är att finna hos gossar på 5-årig linje, vilka också uppvisade det högsta procenttalet kvarsittare. Denna högre frekvens kan således — åtminstone delvis — förklaras av att linjen måste arbeta med en förhållandevis stor grupp gossar, beträffande vilka föräldrarna framhärda i sin avsikt att låta dem trots underbetyg och kuggningar försöka fullfölja skolgången i realskolan. Däremot kan hos flickorna på 5-årig linje, vilka visade en kvarsittarprocent något högre än både gossars och flickors på 4-årig linje — 14·8 % mot 11·0 % hos gossar och 8·0 % hos flickor i den grupp, som uppnått realskolans mål — icke konstateras någon nämnvärt högre underbetygsfrekvens, som skulle kunna svara mot den högre kvarsittarprocenten. Båda linjernas flickor ha i det närmaste samma frekvenstal, och detta är betydligt lägre än gossarnas på 4-årig linje. I viss mån torde denna brist på överensstämmelse mellan de båda undersökningarnas resultat bero på att betygsundersökningen icke omfattar den högsta realskoleklassen, där flickornas resultat att döma av undersökningar, som gjorts i annat sammanhang, synes mindre gynnsamt än i de lägre klasserna. Vidare kan hänvisas till den översikt över medeltalet underbetyg per elev med underbetyg, som meddelas på sid. 116. Av denna framgår, att detta medeltal för gossar i 1⁴ och 2⁴ är högre än för flickor i 2⁵ och 3⁵ och att medeltalet för flickor är högre i 2⁴ än i 3⁵. Siffrorna ge anledning att antaga, att många av dem, som avgå ur 1⁴ och 2⁴ utan att någon gång ha suttit kvar, äro relativt svaga lärjungar; deras svaghet kan icke komma till uttryck i en undersökning av kvarsittningsfrekvensen men väl i en undersökning av betygen. Huruvida de här nämnda förhållandena kunna helt förklara skillnaden i undersökningens resultat är ovisst. Möjligen föreligger en verklig olikhet mellan de båda undersökningarnas var för sig rätt begränsade material. Några säkra slutsatser i fråga om flickornas förhållanden på de båda linjerna torde med hänsyn härtill icke kunna dragas.

Ett visst mått på såväl storleken som svaghetsgraden hos den grupp av lärjungar, som erhållit underbetyg i ett eller flera ämnen, erhålles genom en undersökning av huru många procent av lärjungarna som godkänts i alla ämnen och huru stort medeltalet underbetyg är för varje lärjunge i

den grupp, som erhållit underbetyg. Den förra undersökningen ger följande procenttal för i alla ämnen godkända lärjungar:

	5-årig linje				4-årig linje		
	1 ⁵	2 ⁵	3 ⁵	4 ⁵	1 ⁴	2 ⁴	3 ⁴
Gossar.....	67.6	65.5	54.1	49.1	70.8	60.4	57.9
Flickor	80.6	73.2	71.4	59.6	79.9	69.3	63.3

Av gossarna äro proportionsvis flera godkända på 4-årig än på 5-årig linje. Liknande förhållanden kunna icke konstateras hos flickorna, där endast den näst högsta klassen visar ett något gynnsammare procenttal för godkända på 4-årig linje, medan eljest den 5-åriga linjens procenttal äro de bättre. På båda linjernas högstadium är antalet godkända förhållandevis lågt — från 50 till 64 % i näst högsta klassen. Det bör dock beaktas, att antalet samtidigt lästa läroämnen här är högt — 10 till 11 — och att vid sidan av kategorierna allmänt studiebegåvade och allmänt mindre studiebegåvade lärjungar finnas åtskilliga med mer eller mindre framträdande specialbegåvning, vilka kunna förena underbetyg i något ämne med goda prestationer i andra ämnen.

Den senare undersökningen ger följande medeltal underbetyg för varje lärjunge med underbetyg:

	5-årig linje				4-årig linje		
	1 ⁵	2 ⁵	3 ⁵	4 ⁵	1 ⁴	2 ⁴	3 ⁴
Gossar.....	1.9	1.8	2.2	2.4	1.8	2.0	2.1
Flickor	1.6	1.5	1.7	2.1	1.6	1.9	1.8

De högre klasserna visa något högre medeltal per lärjunge, särskilt för gossar. De högsta medeltalen äro att finna bland gossarna i 3⁵ och 4⁵.

Som framgår av tab. 24, råder en viss parallellitet mellan de olika skolgrupperna i fråga om underbetygsfrekvensens relativa storlek i de skilda årsklasserna, utom i fråga om gossrealskolornas 4-åriga linje, vars siffror som nämnts icke äro signifikativa. Med hänsyn till underbetygsfrekvensens växlingar från klass till klass är materialet således ganska enhetligt, vilket bör bestyrka det genomsnittliga resultatets tillförlitlighet.

En sammanfattande översikt av underbetygsfrekvensen, d. v. s. antalet underbetyg i procent av antalet avgivna betyg, i de olika klasserna framlägges här nedan, varvid även angivas de för varje klass organisatoriskt beräknade åldersstadierna. Det bör emellertid anmärkas, att lärjungarnas genomsnittsålder särskilt på 5-årig linje torde vara ej oväsentligt högre än den beräknade åldern, då åtskilliga lärjungar här äro överåriga redan vid inträdet i realskolan och kvarsittarprocenten är relativt hög.

	1 ⁵ (12 år)	2 ⁵ (13 år)	3 ⁵ , 1 ⁴ (14 år)	4 ⁵ , 2 ⁴ (15 år)	3 ⁴ (16 år)
Gossar 5-årig linje	9·0	8·8	11·1	9·7	—
4-årig linje	—	—	7·4	9·2	7·7
Flickor 5-årig linje	4·3	5·7	5·5	7·4	—
4-årig linje	—	—	4·7	6·4	5·9

Hos gossarna ha den 5-åriga linjens båda lägsta klasser på det hela taget lika underbetygsfrekvens. Bland de klasser, som undersökningen omfattar, framstår linjens tredje klass som den för gossarna svåraste. I denna klass påbörjas också undervisningen i det andra främmande språket och i fysik samt inträda skrivningar i tyska. Den fjärde klassen har något lägre underbetygsfrekvens, vilket möjligen kan stå i samband med att en viss utgallring av de svagaste här hunnit ske. I förhållande till linjens lågstadium visar fjärde klassen blott ganska svagt förhöjd underbetygsfrekvens.

Den 4-åriga linjens första klass visar för gossarnas del lägre genomsnittlig underbetygsfrekvens än den 5-årigas, rimligt nog då lärjungarna äro i genomsnitt bortåt två år äldre. Dock ha, såsom förut nämnts, de högre allmänna läroverken något högre underbetygsfrekvens i 1⁴ än i 1⁵. Vid en jämförelse med klass 3⁵ framgår klart, att gossar i fjortonårsåldern ställas inför betydligt lättare arbetsuppgifter på 4-årig än på 5-årig linje. Femtonåringarnas förhållanden förefalla däremot mer likartade på båda linjerna. Till synes ha svårigheterna i 4⁵ minskats och i 2⁴ ökats i förhållande till närmast föregående klass, så att en viss utjämning av underbetygsfrekvenserna uppstått. Det är dock vanskligt att direkt jämföra de båda klasserna. De föreliggande underbetygsprocenterna kunna ha påverkats av flera omständigheter, vilkas relativa betydelse är svår att avväga: i 4⁵ torde genomsnittsåldern vara högre och kvarsittarprocenten större än i 2⁴, kanske har här dock en grundligare utgallring av de svagaste hunnit ske; arbetsuppgifterna äro i 4⁵ av betydligt mer avancerad art men troligen mindre koncentrerade än i 2⁴. Sistnämnda klass framstår emellertid såsom den 4-åriga linjens svåraste; där påbörjas ju också undervisningen i engelska och fysik och inträda skrivningar i tyska. I klass 3⁴ är underbetygsfrekvensen lägre; den överstiger endast obetydligt siffran för klass 1⁴. Här bör den gallring, som den i annat sammanhang påvisade stora avgången från realskolan efter klass 2⁴ får antagas medföra, ha påverkat betygsresultatet.

Flickornas underbetygsfrekvens visar på 5-årig linje andra förhållanden än gossarnas. Den är redan i klass 2⁵ betydligt högre än i 1⁵ men visar sedan ingen ökning i 3⁵. Däremot är frekvenstalet åter markant högre i 4⁵ — trots att här väl även bland flickorna en viss gallring borde ha hunnit ske. Denna klass framstår som den för flickorna svåraste på linjen. Skillnaden i underbetygsfrekvens mellan 1⁵ och 4⁵ är större hos flickor än hos gossar. Detta förhållande framträder så tydligt även i de skilda skolgrup-

perna, att det knappast kan vara av helt tillfällig art; det torde närmast ha sin grund i olika utvecklingsförhållanden hos gossar och flickor i real-skolåldern.

På 4-årig linje har begynnelseklassen snarare högre än lägre underbetygsfrekvens än klass 1⁵. Klass 2⁴ synes för flickor liksom för gossar vara den svåraste på linjen inom undersökningens område. I åldershänseende motsvarar denna närmast klass 4⁵, som framstod som den svåraste för flickor på 5-årig linje; här råder således parallellitet linjerna emellan. Klass 4⁵ har dock absolut sett den högre underbetygsfrekvensen. I klass 3⁴ är frekvensen visserligen lägre än i 2⁴, men även på denna linje är skillnaden mellan frekvenstalen i första och näst högsta klassen större hos flickor än hos gossar.

Ehuru flickorna i det hela bemästra uppgifterna i realskolan bättre än gossarna, synes granskningen av de olika klassernas underbetygsfrekvenser utvisa, att den största skillnaden mellan könen föreligger på lågstadiet och att gossarna under skolgången i realskolan hinna inhämta en del av det försprång, flickorna från början äga. Åldersskillnaden mellan 5-årig och 4-årig linje synes ha mindre betydelse för flickor än för gossar; denna slutsats är dock osäker, så länge det icke är utränt, vilken andel den större procenten kvarsittare på 5-årig linje har i linjens högre underbetygsfrekvenstal.

De olika linjernas och klassernas underbetygsfrekvenser äro givetvis resultatant av underbetygsfrekvenserna för de olika skolämnena. Av dessa underbetygsfrekvenser lämnas en översikt i tab. 25, av vilken framgår, huru stor andel de olika ämnena ha i de totala frekvenssiffrorna.

Undersökningen visar, att underbetygsfrekvensen huvudsakligen bestämes av betygsförhållandena i ämnesgruppen modersmålet, tyska, engelska och matematik, d. v. s. de ämnen, i vilka undervisningen är förbunden med särskilda skrivövningar och i vilka skriftliga prov äro anordnade i real-examen. Övriga ämnen ha genomgående mycket låga underbetygsfrekvenser, och siffrorna växla ganska oregelbundet i de skilda klasserna inom olika skolgrupper, medan den genomsnittliga frekvensen för ämnena tillsammansantagna i alla klasser är någorlunda lika. Endast hos flickor på 5-årig linje kunna något högre frekvenstal iakttagas i klass 4⁵ än i övriga klasser: vid samrealskolorna är underbetygsfrekvensen hos dem här till och med något högre än hos gossar i historia och geografi; vid de högre allmänna läroverken gäller detsamma för fysik och kemi.

Av de fyra skrivämnena har modersmålet den lägsta genomsnittliga underbetygsfrekvensen. Båda linjerna visa tämligen lika frekvenstal på lågstadiet — 1⁵, 2⁵ och 1⁴. Gossarnas siffra är obetydligt högre i 3⁵ och 2⁴, flickornas har i dessa klasser stigit mera markerat. I allmänhet ligga den 5-åriga linjens siffror något högre hos gossar och något lägre hos flickor än den 4-årigas. I 4⁵ och 3⁴ äro samtliga frekvenstal väsentligt lägre än tidigare, lägst för flickor i 3⁴. De låga siffrorna bero till stor del på att i denna klass två betyg givits, ett i svensk skrivning och ett i svenska språk-

ket och litteraturen; den senare ämnesdelen har mycket låg underbetygsfrekvens. Räknas endast ämnesdelen svensk skrivning med, blir frekvensen rätt avsevärt högre men dock allttjämt lägre än i föregående klass.

Den visar sig också vara ganska mycket lägre än den underbetygsfrekvens, som förekommer vid det skriftliga provet i modersmålet i realexamen ett år senare; här är också flickornas resultat sämre än gossarnas. För dessa förhållanden redogöres längre fram i samband med undersökningen av realexamensbetygen.

Vad gossarna beträffar uppvisar tyskan av samtliga ämnen på båda linjerna den högsta underbetygsprocenten; 5-årig linje visar genomgående högre procenttal än 4-årig. Flickornas betygsresultat är i tyska påfallande mycket bättre än gossarnas, och skillnaden mellan linjerna är hos flickorna föga utpräglad. Deras underbetygsfrekvens stegras dock relativt mer än gossarnas från första till näst högsta klassen.

Engelskan erbjuder ett visst intresse, då ämnet med hänsyn till tim- och kursplaner är likställt på båda linjerna. Underbetygsprocenterna visa också för linjerna ganska likartade förhållanden. Engelskans underbetygsfrekvens är i det hela rätt mycket lägre än tyskans, och flickorna ligga betydligt bättre till än gossarna, ehuru deras frekvenstal på 5-årig linje visar den högsta relativa stegringen.

Matematiken uppvisar för flickornas del den högsta underbetygsfrekvensen av samtliga ämnen; gossarna ha här betydligt bättre siffror än i det för dem svåraste ämnet, tyska, men de komma dock blott i klass 3⁴ till ett bättre resultat än flickorna. Den 4-åriga linjens siffror äro genomgående lägre än den 5-årigas; detta förhållande är mer utpräglat i fråga om matematik än i fråga om de övriga här särskilt berörda ämnena. Detta bör ses i samband med att den 4-åriga linjens lärjungar förfoga över ett större sammanlagt timantal i matematik: mot 10 veckotimmar i folkskolans femte och sjätte klass svara blott 4 veckotimmar i klass 1⁵; i övriga klasser av realskolan ha båda linjerna lika timantal.

Granskningen av förhållandena inom de olika ämnena ger en viss inblick i orsakerna till den genomsnittliga underbetygsfrekvensens växlingar i olika klasser. Vad gossarna beträffar, beror den starka höjningen av underbetygsfrekvensen i 3⁵ främst på tyskans och matematikens, mindre på engelskans och alls icke på modersmålets frekvenstal. Den lägre genomsnittliga frekvenssiffran i 4⁵ ger föga upplysning om klassens verkliga svårigheter; den sammanhänger med det dubbla betyget i modersmålet och den särskilt låga underbetygsprocenten i svenska språket och litteraturen. Varken tyska eller matematik visar någon förbättring i underbetygsfrekvensen; engelskan visar å sin sida en tydlig försämring.

Den lägre sammanlagda underbetygsfrekvens, som gossarna i den 4-åriga linjens begynnelseklass visa gentemot gossarna i 1⁵, härrör huvudsakligen från matematiken; modersmålet och tyska ha nästan lika siffror. Det högre

frekvenstalet i klass 2⁴ beror liksom i klass 3⁵ främst på tyska och matematik; engelskan inverkar däremot relativt litet. Den lägre frekvenssiffran på högstadiet av 4-årig linje orsakas även den av modersmålet. På den 5-åriga linjen äro förhållandena likartade, dock inverkar här i någon mån också ett bättre resultat i matematik. I det hela får säkerligen stegringen av gossarnas svårigheter på båda linjernas högstadium betraktas som större än vad som framgår av genomsnittsfrekvensen.

Hos flickor på 5-årig linje är höjningen av underbetygsfrekvensen redan i klass 2 karakteristisk för både tyska och matematik, däremot icke för modersmålet, vars siffra stiger först i 3⁵. Där ha dock matematik och tyska lägre frekvens än i föregående klass. Sänkningen av frekvenstalet för modersmålet i 4⁵ — som alls icke gäller uppsatsskrivningen — överväges helt av den starka ökningen hos siffrorna för tyska, engelska och matematik i denna klass; den höga genomsnittssiffran beror i någon mån också på höjd underbetygsfrekvens i historia, geografi, fysik och kemi.

Den hos flickorna konstaterade något högre genomsnittliga underbetygsfrekvensen i den 4-åriga linjens begynnelseklass i förhållande till den 5-årigas har sin grund i den 4-åriga linjens högre frekvenstal för ämnena modersmålet och tyska. Ökningen av underbetygsfrekvensen i båda dessa ämnen liksom också i matematik är dock under skoltidens lopp relativt starkare på 5-årig linje. Den jämförelsevis obetydliga sänkningen av frekvensen i 3⁴ beror helt på de tidigare omnämnda förhållandena i fråga om modersmålet, vars lägre frekvenstal något överväger de höjda frekvenstalen i engelska och matematik samt det alltjämt höga frekvenstalet i tyska. Även för flickor synas svårigheterna på realskolans högstadium vara större än vad som omedelbart framgår av den genomsnittliga underbetygsfrekvensen.

Förhållandena i realskolans avslutningsklass behandlas närmare i det följande i samband med en redogörelse för de undersökningar, som gjorts av betygsresultaten i realexamen.

b. Betygssummor och medelbetyg i läroämnena i klasserna 4⁵ och 3⁴.

De hittills behandlade undersökningarna av de båda realskolelinjernas förhållanden äro så tillvida ensidiga, som det huvudsakligen är negativa egenskaper, som belysts. En fylligare bild av förhållandena har man trots sig kunna erhålla genom en fullständigare betygsstatistik, som icke inskränkte sig till underbetygen. 1918 års skolkommission begränsade sin statistik för realskolans del huvudsakligen till uppgifter om underbetygen och meddelade medelbetyg blott för realexamen, men när man någon tid efter 1927 års skolreform ville göra en jämförelse mellan realskolelinjerna, tillgrip man de nära till hands liggande medelbetygen. Sålunda framhade över-

läraren Nils Helger i en skrift »Enhetsskola eller parallellskola» år 1938 en del betygsstatistik, varav han ansåg sig kunna utläsa, att skillnaden i medelbetyg mellan klasserna 3⁴ och 4⁵ vid de allmänna läroverken var vårterminen 1934 1·07 och vårterminen 1935 0·96. Detta innebär, att lärjungarnas betygssumma skulle ha varit i genomsnitt en betygsenhet högre på 4-årig linje än på 5-årig ($B = 1$, $AB = 2$, $A = 3$). Därvid skildes dock ej på gossar och flickor, som inbördes visa stora olikheter i betygshänseende och som förekomma på de skilda linjerna i mycket olika omfattning. Lektorn Conrad Lönnqvist publicerade år 1940 i Tidning för Sveriges läroverk en undersökning av betygsresultaten vid läroverk på sådana orter, där ingen möjlighet att välja mellan olika linjer förelåg. Han gjorde även år 1941 i en uppsats i Pedagogisk tidskrift ett försök att belysa sambandet mellan ålder och betygsnivå. Lönnqvist ansåg sig vid sina undersökningar ha funnit, att det statistiska materialet borde för uppnående av tillräckligt säkra resultat uppdelas efter andra linjer, än Helger gjort, och att skillnaden i studieresultat mellan de båda realskolelinjerna bleve betydligt mindre, därest en annan och enligt Lönnqvists åsikt riktigare uppdelning av eleverna företoges. Undervisningsrådet C. E. Sjöstedt har år 1940 i en uppsats i Tidning för Sveriges läroverk framfört vissa principiella erinringar mot Helgers statistiska jämförelse mellan 5-årig och 4-årig realskola. Sjöstedt anser sig därvid ha funnit, att om hänsyn toges till den olika fördelningen av gossar och flickor på de olika linjerna och till klassavdelningarnas olika storlek, den 4-åriga realskolans betygsmissiga överlägsenhet skulle reduceras till ungefär hälften av vad Helger angivit. I sistnämnda tidning har läroverksadjunkten E. Wetterwik år 1942 lämnat en redogörelse för ett omfattande statistiskt material, som behandlar av Läroverkslärarnas riksförbund insamlade uppgifter, bland vilka även betygsuppgifter finnas. I denna redogörelse ha gossar och flickor behandlats var för sig. Den gav till resultat, att medelbetygssumman var för gossar 1·05 och för flickor 0·54 enheter högre på 4-årig linje än på 5-årig och att, om någon uppdelning på gossar och flickor icke företoges, skillnaden skulle bli 0·90 till den 4-åriga linjens förmån, d. v. s. något mindre än den av Helger företagna undersökningen utvisade. Härvid är emellertid att märka, att Wetterwik vid sina beräkningar till skillnad från Helger icke tagit hänsyn till det frivilliga ämnet franska och att liksom vid de föregående undersökningarna hänsyn i tillräcklig omfattning ej kunnat tagas till materialets bristande homogenitet. Wetterwik ser sig också föranlåten att beträffande det av honom framlagda statistiska materialet fälla den anmärkningen, att betygssummorna inom olika grupper av läroverk uppvisa så stora och motsatta olikheter, att alla slutsatser, som *blott* grundas på betygssummor, måste betecknas såsom otillräckligt grundade. Beträffande begåvningsurvalet synes Wetterwik luta åt den uppfattningen, att detta på grund av vissa i redogörelsen angivna orsaker är bättre till den 4-åriga linjen än till den 5-åriga, och Wetterwik anser sig på grund av den av honom företagna

undersökningen kunna göra det uttalandet, att begåvningsurvalet på de båda linjerna för varje års fortsatt skolgång blir alltmera olika, beroende på att föräldrarna kvarhålla sina barn i skolan långt mera på den 5-åriga linjen än på den 4-åriga, även om de få dåliga betyg eller bliva kvarsittare. I Folkskollärarnas tidning för år 1943 har folkskolläraren Arvid Molin publicerat en statistisk undersökning av begåvningsurval och studieresultat vid 5-årig och 4-årig realskola. Molin, som i likhet med Lönnqvist, Sjöstedt och Wetterwik behandlat gossar och flickor var för sig, har jämfört betygen från folkskolans fjärde klass för eleverna på båda realskolelinjerna och därvid ansett sig kunna konstatera, att eleverna i 4⁵ hade genomgående högre betyg vid slutet av nämnda folkskoleklass än eleverna i 3⁴ men att den 4-åriga linjen det oaktat uppnått ett väsentligt bättre studieresultat i realskolan än den 5-åriga.

Hur nära till hands det än ligger att genom medelbetyg söka få fram skillnader mellan linjerna, är uppgiften dock mycket vanskelig. Redan den nödvändiga åtgärden att granska materialet med hänsyn till dess statistiska homogenitet kan svårligen restlöst genomföras. I ingen av de ovan nämnda undersökningarna har en sådan sovring kunnat fullständigt ske. En felkälla, som även en gallring icke torde kunna helt avlägsna, är den omständigheten, att olika betygsskala tillämpas vid olika skolor. Gjorda korrelationsberäkningar mellan skolornas och eftergranskarnas betyg på de skriftliga proven i realexamen visa visserligen, att man där har att göra med rätt likvärdiga betygsskalor, men huru starka de utjämnande verkningarna av eftergranskningen i skrivningarna kunna vara i fråga om betygen i skrivämnenas muntliga del och i ämnen utan skrivningar, kan icke bedömas. I detta avseende torde man icke ha annan utväg än att göra materialet så omfattande som möjligt för att därigenom såvitt möjligt söka eliminera olikheterna. Som bland andra Sjöstedt framhållit, är klassavdelningarnas storlek icke utan inflytande på medelbetygen. Härvid är det dock icke blott klassavdelningens storlek vid det tillfälle, då betygen insamlas, utan även dess storlek under föregående år, som spelar in, varför resultatet kan förryckas av eventuella klassammanslagningar. Man bör också, som Sjöstedt även påvisat, med hänsyn till gossars och flickors olika betygs-summor och den växlande fördelningen av gossar och flickor på de båda linjerna, hålla dessa grupper skilda åt. Men utom dessa nu nämnda förhållanden finnas åtskilliga andra felkällor, som ingen ännu kunnat eliminera. Ålderskillnaden sammanhänger så helt med linjernas olika karaktär, att den svårligen kan avlägsnas, men inom varje linje borde man söka utgå från ett mera enhetligt material, särskilt borde den rätt stora grupp, som på den 5-åriga linjen kommer från högre folkskoleklass än den fjärde, kunna utrensas. Till kvarsittningens olika omfattning på de båda linjerna borde man även kunna taga hänsyn, medan däremot begåvningsfördelningens olikheter äro svårare att med exakthet klarlägga.

Vad nu de ovan omnämnda undersökningarna beträffar, så ha de av Helger framlagda siffrorna tillkommit utan hänsynstagande till någon av de åtkomliga felkällorna. Lönnqvists undersökningar ha icke kunnat göras på ett tillräckligt stort material för att tillåta några säkra slutsatser. Den av Wetterwik publicerade undersökningen omfattar även åtskilligt annat än betygsresultaten och ger en bild av de vid olika skolor rådande förhållandena, vilka bestämmas både av skolornas organisation och av deras storlek. I Wetterwiks undersökning ingå inga uppgifter från kommunala mellanskolor. Det av Wetterwik framlagda statistiska materialet har år 1942 gjorts till föremål för en omfattande granskning och bedömning i Folkskollärarnas tidning av folkskolläraren filosofie licentiaten Rikard Lindahl. Denne anser, att den av Wetterwik utförda undersökningen bland annat ådagalägger, att »den 4-åriga linjen i alla avseenden (kvarsittning, flyttning och betygsmedeltal, gällande både betygssumma och betyg i samtliga ämnen) visar bättre resultat än den 5-åriga», ehuru »begåvningsurvalet är sannolikt bättre i den 5-åriga». Gentemot Wetterwiks undersökningar framhåller Lindahl, att de anförda olikheterna väl gälla för olika grupper av läroverk men icke vid en jämförelse av de olika linjerna med varandra. Han anser sig därför kunna draga bestämda slutsatser rörande dessa på grundval av Wetterwiks statistiska material. Lindahl påpekar även, att skillnaden i medelbetyg mellan de båda linjerna är större i realskolans högre klasser, oaktat genomsnittsskillnaden mellan klassernas storlek där är mindre. I diskussionen kring Molins undersökningar har invänts, att han icke redovisat, i vad mån de lärjungar, som sökt inträde i klass 1⁵, förberetts för inträdesprövningen på sådant sätt, att deras terminsbetyg i folkskolan kunnat påverkas. Härtill har Molin genmält, att han på grundval av sitt undersökningsmaterial har anledning förmoda, att någon sådan förberedelse icke förekommit.

Vi ha icke kunnat erhålla ett material, som möjliggjort hänsynstagande till alla de faktorer, som kunna inverka på studieresultatet. Till vårt förfogande har blott stått ett av skolöverstyrelsen insamlat material, avseende betygen i klasserna 4⁵ och 3⁴ vårterminen 1940, kompletterat med uppgifter från de kommunala mellanskolorna för samma termin. Det enda vi kunnat göra är att skilja mellan gossar och flickor och att taga hänsyn till klassavdelningarnas storlek, samt att i någon mån sovra materialet. Resultatet av vår undersökning framgår av tab. 26. För att möjliggöra jämförelser mellan klassavdelningar av likartad storlek ha vi sammanfört avdelningarna i tre grupper, av vilka en omfattar klasser med 1—15 lärjungar, en klasser med 16—25 lärjungar och en klasser med över 25 lärjungar. I de båda sistnämnda grupperna, de enda, beträffande vilka jämförelser mellan linjerna äro möjliga, är skillnaden mellan gossarnas medelbetygssumma på den 4-åriga och på den 5-åriga linjen ungefär lika stor, 0.85 i den ena och 0.81 i den andra gruppen, varvid det mindre talet hänför sig till gruppen med de större klassavdelningarna. För flickorna blir skillnaden

0·38 för gruppen med de mindre och 0·52 för gruppen med de större klassavdelningarna. Genomsnittligt är skillnaden nästan dubbelt så stor för gossarna som för flickorna — 0·83 mot 0·45. Skillnaden uppgår som synes i intet fall till en hel betygsenhet och är lägst mindre än 0·5. Tabellen visar även en med växande klasstorlek ständigt avtagande betygssumma.

Vid bedömandet av de vid vår undersökning erhållna resultaten bör man hålla i minnet, att fördelningen av stadsbarn och landsbygdsbarn samt resande och inackorderade barn icke är densamma på 5-årig och på 4-årig linje, att åldersfördelningen inom respektive linjer icke är likartad och att tillströmningen av lärjungar från andra klasser i folkskolan än anknytningsklassen är olika stor på de båda linjerna. Graden av dylika faktorers inflytande är det icke möjligt att uppskatta. Deras betydelse kan utrönas blott efter en betydligt mera ingående och omfattande undersökning än den, som här kunnat göras. I varje fall synas de erhållna skillnaderna mellan betygssummorna vara för små, för att man på dem skulle kunna grunda någon säker slutsats om den ena linjens företräde framför den andra. Man kan endast konstatera, att medelbetyget i klass 4⁵ är något lägre än medelbetyget i klass 3⁴.

Samtliga här omnämnda undersökningar ha sålunda givit till resultat, att betygssumman för en lärjunge i medeltal på den 4-åriga linjen överstiger samma summa på den 5-åriga med minst en halv och högst en hel betygsenhet. Detta utslag har erhållits såväl i de fall, där lärjungekontingenterna på de båda linjerna jämförts i sin helhet, som i de fall, där flickor och gossar jämförts för sig. I vad mån nämnda förhållande orsakas av linjernas olika organisation, har emellertid icke på ett tillfredsställande sätt kunnat klarläggas.

c. Betygsresultaten av de skriftliga proven i realexamen.

De i närmast föregående avsnitt omförmälda undersökningarna grunda sig på de av vederbörande lärare utdelade terminsbetygen. Då dessa betyg äro avgivna av ett stort antal lärare under mycket växlande förhållanden, kunna de knappast vara fullt jämförbara, även om de givetvis i stort sett kunna anses vara utslagsgivande.

Vi ha därför ansett det lämpligt att även söka få en jämförelse mellan betygsresultaten av de skriftliga proven i realexamen, omfattande skrivningar i modersmålet, tyska, engelska och matematik. Dessa prov erbjuda den fördelen, att de äro gemensamma för alla lärjungar och underkastade enhetlig bedömning. Alltsedan realskolexamens inrättande från och med vårterminen 1907 ha nämligen de skriftliga proven i denna examen varit föremål för en genom skolöverstyrelsens försorg anordnad eftergranskning, som har till uppgift dels att utöva kontroll över rättandet och bedömandet av proven, dels ock att lämna skolöverstyrelsen ledning vid bedömandet av provens lämplighet och svårighetsgrad.

Under de senare åren ha proven i modersmålet granskats av fyra personer samt proven i tyska, engelska och matematik av två personer i vardera ämnet. Varje prov granskas och bedömes dock endast av en eftergranskare. Då emellertid eftergranskarna för de olika ämnena konferera med varandra och då i regel varje eftergranskare har att bedöma prov från samtliga slag av läroanstalter, kan man räkna med en i möjligaste mån enhetlig bedömning av proven.

Eftergranskaren värdesätter varje prov med en viss valör(poäng)siffra enligt följande skala: A = 6; a = 5; AB = 4; Ba = 3; B = 2; B? = 1 och C = 0.

Den här föreliggande undersökningen avser de skriftliga proven i real-examen vårterminen 1941. Härvid äro dock ett fåtal lärjungar från gymnasiet samt eleverna vid normalskolan för flickor, underofficersskolorna och privatläroverken ej medräknade. Undersökningen omfattar 2 249 lärjungar på den 5-åriga realskolelinjen och 5 565 lärjungar på den 4-åriga linjen eller tillsammans 7 814 lärjungar.

På grundval av de utav eftergranskarna rörande samtliga prov avgivna valörsiffrorna, vilka finnas upptagna på särskilda listor, angivande namnen på alla i examen deltagande lärjungar, ha vi uppgjort de i det följande omnämnda och med nr 27 a, 27 b, 28 och 29 betecknade tabellerna.

I tabellerna 27 a och 27 b meddelas uppgifter om det antal gossar och flickor på de olika linjerna i de olika slagen av läroanstalter, som deltagit i de skriftliga proven i vart och ett av ämnena modersmålet, tyska, engelska och matematik vårterminen 1941. Vidare meddelas den procentuella fördelningen på de olika betygsgraderna (valörsiffrorna) och medelvalören inom varje grupp.

I tab. 28 lämnas en sammanfattande jämförelse mellan betygsresultaten på de olika linjerna, varvid gossar och flickor sammanförts inom varje grupp.

Av tabellerna framgår med all tydlighet, att betygsresultaten på den 4-åriga linjen i regel äro något överlägsna dem på den 5-åriga. Tages hänsyn till samtliga skolor, är skillnaden för provet i modersmålet dock endast 0·14¹ av en valörenhet eller 0·07 av en betygsenhet enligt vanlig räkning. Till förtydligande av innebörden av denna skillnad kan nämnas, att densamma exempelvis skulle förefinnas, om av 200 lärjungar, fördelade med 100 på vardera linjen, 14 av dem på den 4-åriga linjen erhållit betyget Ba i denna skrivning, under det att alla de övriga 86 lärjungarna på den 4-åriga linjen och samtliga på den 5-åriga fått nöja sig med betyget B i samma skrivning. För tyska är skillnaden 0·26, för engelska 0·21 och för matematik 0·18. Tillsammans föreligger en valörskillnad på 0·79. Man kan alltså säga, att om-

¹ I detta avsnitt ha — till skillnad från i övriga delar av detta betänkande — med hänsyn till undersökningens art en del jämförelsetal försetts med två decimaler.

kring 80 % av lärjungarna på den 4-åriga linjen i den skriftliga prövningen i realexamen i fyra ämnen erhålla sammanlagt ett halvt betyg mera än den 5-åriga linjens lärjungar.

Med hänsyn till det antal undervisningstimmar, varunder lärjungarna på de olika linjerna åtnjutit undervisning i de ämnen, varom här är fråga, är det i viss mån anmärkningsvärt, att å ena sidan skillnaden i betygsnivån i modersmålet och matematik ej är större än 0·14 respektive 0·18 och att å andra sidan lärjungarna på den 4-åriga linjen äro klart överlägsna i tyska. Det förhåller sig nämligen så, att lärjungarna på den 4-åriga linjen ha i modersmålet tillsammans 57 (40 + 17) veckotimmar mot 44 (21 + 23) på den 5-åriga linjen och i matematik 35 (19 + 16) veckotimmar mot 29 (9 + 20) på den 5-åriga linjen, då småskolestadiet ej medräknas, medan däremot lärjungarna på den 4-åriga linjen i tyska ha tillsammans endast 20 veckotimmar mot 23 veckotimmar på den 5-åriga linjen. Beträffande modersmålet kan måhända den omständigheten verka sänkande på den 4-åriga linjens resultat, att dess lärjungar i något större utsträckning än den 5-årigas rekryteras från socialgrupp III. En kulturellt sett mindre givande uppväxtmiljö kan naturligtvis försena språkutvecklingen även hos barn med eljest god begåvning. Det bättre resultatet i tyska på den 4-åriga linjen trots kortare tid torde kunna förklaras av att eleverna här redan före inträdet i realskolan fått en viss underbyggnad i grammatik och av att de på grund av högre ålder varit mera utvecklade; mot sammanlagt 23 veckotimmar på den 5-åriga linjen i åldersstadiet 11—16 år stå tillhoppa 20 veckotimmar på den 4-åriga i åldersstadiet 13—17 år. Huruvida de bättre resultaten i det skriftliga provet vinnas på bekostnad av ämnets övriga sidor, låter sig icke fastställa på grundval av föreliggande material.

Av tabellerna 27 och 28 framgår, att de kommunala mellanskolorna (4-årig linje) i både modersmålet och tyska ligga något under samrealskolornas 5-åriga linje samt att dessa skolor i samtliga ämnen ligga något under de högre allmänna läroverkens 4-åriga linje.

Av följande tabell framgår, att procentuellt räknat ungefär lika många underbetyg utdelats på båda linjerna i fråga om gossarna men att fler flickor underkänts på den 5-åriga linjen än på den 4-åriga:

Procent underkända i de skriftliga proven i realexamen vt 1941.				
Ä m n e	5-årig linje		4-årig linje	
	gossar	flickor	gossar	flickor
Modersmålet.....	10·9	11·8	9·7	10·8
Tyska	11·9	8·6	11·9	6·8
Engelska.....	8·4	8·7	10·7	4·6
Matematik	4·6	9·7	3·7	7·0

Vid en jämförelse mellan gossarnas och flickornas betyg (tabellerna 27 a och 27 b) finner man, att vid samtliga grupper läroanstalter, utom vid de praktiska linjerna, flickorna äro underlägsna i de skriftliga proven i modersmålet och matematik. I tyska äro flickorna däremot överallt överlägsna. Detta är fallet även i engelska utom beträffande den 5-åriga linjen vid samrealskolorna och den 4-åriga linjen vid de högre samläroverken. I samtliga fall är dock skillnaden mellan betygsresultaten för gossar och för flickor obetydlig.

Nedanstående sammanställning utvisar medelvalörerna ($A = 6$; $a = 5$; $AB = 4$; $Ba = 3$; $B = 2$; $B? = 1$; $C = 0$) för vissa grupper:

Ämne	Skolor	5-årig linje			4-årig linje		
		gossar	flickor	skillnad	gossar	flickor	skillnad
Modersmålet.....	H. allm. läroverk	1·98	1·87	0·11	2·17	2·15	0·02
	Realskolor	2·09	2·04	0·05	2·22	2·22	—
	Komm. mellanskolor	—	—	—	2·10	2·07	0·03
	Samtliga skolor	2·00	1·94	0·06	2·16	2·13	0·03
Tyska	H. allm. läroverk	2·73	3·04	— 0·31	3·02	3·38	— 0·36
	Realskolor	2·65	3·24	— 0·59	3·00	3·26	— 0·26
	Komm. mellanskolor	—	—	—	2·77	3·04	— 0·27
	Samtliga skolor	2·71	3·12	— 0·41	2·85	3·22	— 0·37
Engelska.....	H. allm. läroverk	3·12	3·19	— 0·07	3·42	3·44	— 0·04
	Realskolor	2·94	3·10	— 0·14	3·27	3·49	— 0·22
	Komm. mellanskolor	—	—	—	3·07	3·42	— 0·35
	Samtliga skolor	3·05	3·16	— 0·11	3·10	3·45	— 0·35
Matematik	H. allm. läroverk	3·33	3·00	0·33	3·92	3·51	0·41
	Realskolor	3·14	2·77	0·37	3·61	3·09	0·52
	Komm. mellanskolor	—	—	—	3·47	3·11	0·36
	Samtliga skolor	3·30	2·91	0·39	3·63	3·19	0·44

Vid 12 läroverk var under läsåret 1940/41 antalet lärjungar i realskolans högsta klass ej större än att samläsning kunde anordnas mellan den 5-åriga och den 4-åriga realskolelinjen. I tab. 29 angivas medelvalörerna för de olika ämnena på båda linjerna i dessa skolor. Av tabellen framgår, att även här den 4-åriga linjens lärjungar visat sig något överlägsna.

Som ett komplement till studiet av eftergranskarnas betyg i realexamen kan här lämpligen redogöras för en av oss företagen beräkning av korrelationskoefficienter för eftergranskarnas och skolornas betyg på de skriftliga proven i realexamen vårterminen 1941. Dessa koefficienter äro s. k. produktmomentkoefficienter och ha beräknats med användning av ett godtyckligt urval bland betygen. Därvid ha i allmänhet vid små skolor alla eller så gott som alla betyg kommit med, medan vid de stora skolorna endast ett motsvarande antal från varje klass medtagits. Den här använda korrelationskoefficienten skulle vid fullständig överensstämmelse mellan de undersökta betygsgrupperna ha värdet 1. Värdet minskar, då överens-

stämelsen minskar, och skulle, om intet samband funnes, vara 0. Beräkningarna ha som resultat givit följande värden:

Ämne	5-årig linje		4-årig linje	
	gossar	flickor	gossar	flickor
Svensk uppsats.....	0.82	0.89	0.84	0.70
Tyska	0.94	0.95	0.93	0.93
Engelska.....	0.94	0.98	0.92	0.88
Provräkning	0.96	0.98	0.93	0.98

De erhållna värdena visa en mycket god överensstämmelse mellan skolornas och eftergranskarnas betygssättning. Som man kunde vänta, är överensstämmelsen störst i fråga om provräkningarna och minst i fråga om de svenska uppsatserna. Att överensstämmelsen är något större i tyska än i engelska överraskar kanske i någon mån liksom den relativt lägre korrelationen för den 4-åriga linjens flickor i engelska. Enligt vad beräkningen av korrelationskoefficienterna tycks visa, ligga skolornas betyg på flickornas svenska uppsatser i ganska stor utsträckning högre än eftergranskarnas betyg, medan en sådan iakttagelse icke gjorts beträffande gossarna.

En jämförelse mellan gossar och flickor ger intet annat markerat resultat än lägre korrelation för den 4-åriga linjens flickor i fråga om den svenska uppsatsen och möjligen skrivningen i engelska. Emellertid gäller det här icke en jämförelse mellan gossar och flickor utan mellan de olika skolornas rättande lärare, och i det avseendet visa de anförda siffrorna, att ingen mera nämnvärd olikhet framträder.

4. Arbetstiden i realskolan.

Vi kunna här i huvudsak hänvisa till de uppgifter, som lämnats i bilaga I till skolutredningens betänkanden och utredningar (Statens offentliga utredningar 1943:7, Hygieniska förutsättningar för skolarbetet av docenten Urban Hjärne) sid. 34 ff., och vilja i detta sammanhang endast göra en summarisk jämförelse mellan de båda linjerna i förevarande avseende samt därvid lämna vissa kompletterande upplysningar.

Härvid bör emellertid till en början uppmärksammas följande. Eftersom elever av genomsnittligt samma ålder icke ha samma arbetsuppgifter på den ena realskolelinjen som på den andra, kunna jämförelser givetvis göras antingen så, att de avse elever av samma ålder, eller så, att de hänföra sig till elever med samma arbetsuppgifter. Båda metoderna kunna ur olika synpunkter befinnas lämpliga. I ovan citerade bilaga ha jämförts elever, som enligt organisationen borde ha samma ålder, under det att den jämförelse, som här göres, avser elever med i huvudsak samma arbetsuppgifter. Den omständigheten, att de elever, som här jämföras med varandra, icke befinna sig

på samma genomsnittliga åldersstadium, är givetvis ägnad att medföra vissa svårigheter, då det gäller att bedöma resultatet av jämförelsen.

Av de uppgifter, som realskolans elever lämnat för läsåret 1940/41 rörande den tid, de ägnat åt sitt hemarbete, ha uppgjorts de sammanställningar, som återgivs i tab. 30.

Av tabellen framgår, att eleverna nästan genomgående ägna mera tid per vecka åt hemuppgifterna på den 4-åriga realskolelinjen än i motsvarande klasser av den 5-åriga och att flickorna mestadels använda mera tid för hemarbetet än gossarna. Vid högre allmänna läroverk är skillnaden i angivet hänseende mellan 4⁴ och 5⁵ för gossar 1 timme 13 minuter och för flickor 45 minuter, mellan 3⁴ och 4⁵ för gossar 55 och för flickor 59 minuter, mellan 2⁴ och 3⁵ för gossar 59 och för flickor 38 minuter samt mellan 1⁴ och 2⁵ för gossar 1 timme 22 minuter och för flickor 1 timme 23 minuter, allt per vecka. Vid realskolor är skillnaden mellan 4⁴ och 5⁵ för gossar 1 timme 22 minuter och för flickor 37 minuter, mellan 3⁴ och 4⁵ för flickor 1 timme 24 minuter (gossarna redovisa här 33 minuter längre tid i 4⁵ än i 3⁴), mellan 2⁴ och 3⁵ för gossar 31 minuter och för flickor 1 timme 13 minuter samt mellan 1⁴ och 2⁵ för gossar 1 timme 3 minuter och för flickor 36 minuter. För de kommunala mellanskolornas vidkommande kan någon motsvarande jämförelse icke göras, då dessa skolor sakna 5-årig linje. Siffrorna i tabellen giva emellertid vid handen, att tiden för hemarbetet i allmänhet är en halv till en och en halv timme per vecka längre på den 4-åriga linjen än i motsvarande klass på den 5-åriga. Då härtill kommer, att den tid, som åtgår för lektioner på lärorummet, enligt gällande timplaner är en timme i veckan längre i 2⁴ och i 3⁴ än i motsvarande klasser på den 5-åriga linjen (39 respektive 41 lektioner i 2⁴ och 3⁴, 38 respektive 40 i 3⁵ och 4⁵, om lektionerna i det frivilliga ämnet franska medräknas), synes man kunna göra det uttalandet, att arbetsbelastningen, såvitt det anförda siffermaterialet giver vid handen, för närvarande är något större på den 4-åriga linjen än på den 5-åriga. Skillnaden är emellertid tämligen obetydlig, och det bör i detta sammanhang dessutom icke förbises, att lärjungarna på den 5-åriga linjen äro yngre än lärjungarna i motsvarande klasser av den 4-åriga och följaktligen böra ha en kortare arbetstid än de senare.

Vid en jämförelse mellan tiderna för hemarbetet i dels de högre allmänna läroverken, dels realskolorna visar det sig, att siffrorna i det stora flertalet fall äro något högre för realskolorna.

Till ytterligare belysning av spørsmålet om arbetstiden ha vi sammanställt och bearbetat jämväl de uppgifter rörande överläsningstider, som realskolans elever lämnat för läsåret 1932/33 (tab. 31). En jämförelse mellan dessa uppgifter och de för läsåret 1940/41 lämnade giver vid handen, att de uppgivna överläsningstiderna i det hela äro kortare under läsåret 1940/41 än

under läsåret 1932/33. Minskningen rör sig i allmänhet om $\frac{1}{2}$ till 2, någon gång $2\frac{1}{2}$ timmar i veckan. I 5⁵ visar sig minskningen emellertid vara vid högre allmänna läroverk 3 timmar för gossar och 7 timmar för flickor samt vid samrealskolor 5 timmar för gossar och $5\frac{1}{2}$ timmar för flickor. I 4⁴ visar sig minskningen vara vid högre allmänna läroverk 2 timmar för både gossar och flickor, vid samrealskolor $2\frac{1}{2}$ timmar för gossar och 3 timmar för flickor samt vid kommunala mellanskolor 3 timmar för både gossar och flickor. I ett par fall påträffar man undantag från den förut angivna regeln, att kortare överläsningstider angivits under läsåret 1940/41 än under läsåret 1932/33. För flickor i 2⁵ vid samrealskolor har nämligen uppgivits samma tid under båda läsåren, och för gossar i 4⁵ vid samma skolor har uppgivits en halv timme längre tid under läsåret 1940/41 än under läsåret 1932/33.

Även under läsåret 1932/33 synes i flertalet klasser något mera tid ha ägnats åt hemarbetet på den 4-åriga linjen än på den 5-åriga. Vid högre allmänna läroverk var i 1⁴ till och med 3⁴ överläsningstiden $\frac{1}{2}$ —2 timmar längre per vecka än i motsvarande klasser på den 5-åriga linjen, och vid samrealskolor voro motsvarande tal 1— $1\frac{1}{2}$ timmar. I avslutningsklassen skedde emellertid en omkastning. Vid högre allmänna läroverk var överläsningstiden för gossar lika i 5⁵ och 4⁴ och för flickor $4\frac{1}{2}$ timmar längre i 5⁵ än i 4⁴. Sistnämnda tal grundar sig dock på ett synnerligen knapphändigt primärmaterial. Vid samrealskolor var överläsningstiden för gossar 1 och för flickor 2 timmar längre i 5⁵ än i 4⁴. För de kommunala mellanskolornas vidkommande sammanfölla överläsningstiderna på det hela taget med överläsningstiderna för motsvarande klasser på samrealskolornas 4-åriga linje. I sista klassen var överläsningstiden dock för såväl gossar som flickor $\frac{1}{2}$ timme längre än i avslutningsklassen på sagda linje.

Då för stor arbetsbelastning givetvis lätt kan leda till överansträngning och denna i sin tur kan tänkas föranleda bortovaro från skolan, ha vi i syfte att möjligen erhålla ytterligare vägledning för bedömande av spørsmålet om arbetsbelastningen på de olika linjerna statistiskt bearbetat förefintliga uppgifter rörande frånvaro med giltigt förfall under vårterminen 1941 i klasserna 4⁵ och 3⁴. De därvid erhållna talen äro föga belysande men anföras dock här för fullständighetens skull. I 4⁵ var frånvaron med giltigt förfall under den angivna tiden i medeltal för gossar 37·9 timmar per lärjunge och för flickor 34·5 timmar per lärjunge. I 3⁴ voro motsvarande tal för gossar 33·7 timmar och för flickor 37·6 timmar. De angivna talen äro som synes sådana, att de icke möjliggöra några slutsatser. Överhuvud taget torde här så många svårberäknliga faktorer spela in, att man bör gå fram med stor försiktighet, då det gäller att på grundval av en sådan undersökning som den ifrågavarande draga några som helst slutsatser.

Man torde för övrigt kunna som en allmän regel fastslå, att ett objektivt bedömande av skolarbetets inverkan på lärjungarnas hälsa är mycket vanskligt, om det skall ske med utgångspunkt i konstaterade fall av överansträngning eller frånvaro av sådana. Ett subjektivt inslag i sådana omdömen är ofrånkomligt utom möjligen i enstaka, extrema fall. Då det emellertid i skolläkarnas vid de allmänna läroverken årsberättelser föreligger uttalanden om arbetshygien vid läroverken, ha vi för att erhålla en så god bild som möjligt av det nuvarande tillståndet granskat dessa berättelser för några av de senare åren, nämligen 1937, 1939 och 1941. Någon enhetlig bild framträder icke vid denna granskning, och de använda uttrycksätten äro så skiftande, att deras sammanförande i grupper måste bliva i någon mån godtyckligt, varför några procental icke lämpligen kunna angivas. Förhållandena framgå emellertid av följande kortfattade översikt.

Det övervägande flertalet skolläkare (omkring 80) framställer inga anmärkningar mot arbetsbelastningens storlek, men omdömet formuleras på olika sätt. Sålunda göras i enstaka fall inga uttalanden alls, i andra fall inskränker sig läkaren till att konstatera, att intet anmärkningsvärt förekommit eller att något ingripande från hans sida icke förekommit, medan i övriga av dessa fall försiktiga ordalag komma till användning, varvid uttryck som »synes», »förefaller», »icke kommit till min kännedom» eller andra liknande förekomma; 8 skolläkare avstå från att bedöma arbetsbelastningen och inskränka sig till att under rådande förhållanden granska arbetets fördelning på veckans olika dagar, medan ett fåtal (2—4) positivt förklarar, att arbetstrycket är av lämplig storlek eller att det ej har skadligt inverkat på skolungdomens hälsa. Av ett femtontal skolläkare omnämnas fall av överansträngning eller förklaras, att skolarbetet, ehuru icke tungt för friska, normalt begåvade barn, dock är betungande för klena lärjungar och oavsett eventuell klenhet för dem, som dagligen resa mellan hemmet och skolan. En icke obetydlig grupp om cirka 25 stycken uttalar, att arbetet är betungande. Även här äro en del omdömen försiktigt formulerade — exempelvis: »arbetet förefaller betungande» — medan några inskränka utsagan att gälla vissa grupper eller vissa tider, såsom att arbetet är betungande för flickorna, i gymnasiets och realskolans högsta klasser, i klass 1⁴, i den 4-åriga realskolan, på det 3-åriga gymnasiet, att det enskilda arbetet är betungande, att arbetet är betungande under puberteten och mot slutet av terminerna o. s. v. Det anmärkes vidare bland annat, att hemarbetet inkräktar på behövlig nattsömn och berättigad fritid och friluftsverksamhet, att frånvaro mera allmänt förekommit på grund av trötthet, huvudvärk, allmänt illamående, sömnlöshet och dylikt, som kan bero på för hårt arbete, att en blodundersökning av eleverna visat låg hemoglobinhalt o. s. v. I allmänhet tillskrives den för stora arbetsbelastningen icke något förhållande, som den lokala skolledningen kan påverka, utan

gällande kurs- och timplaner samt deras bristande anpassning till lärjungarnas psykiska och fysiska utveckling angivas som grund. I ett fall påtalas, att hemarbetet i enskilda ämnen pålägges utan hänsyn till andra ämnens likaberättigade krav.

5. Lärjungarnas ålder vid avläggande av real- och studentexamen.

a. Realexamen.

De lärjungar, som efter att vid normal ålder ha börjat skolgången genomgå 6-årig grundskola och 4-årig realskola, förutsättas kunna avlägga realexamen vid 17 års ålder, under det att de lärjungar, som efter folkskolans fjärde klass gå över till den 5-åriga realskolan, förutsättas få ett års kortare studietid och således normalt kunna avlägga realexamen vid 16 års ålder. Hur det i verkligheten förhåller sig med examensmedelåldern på de båda linjerna vid statliga realskolor och vid kommunala mellanskolor, framgår av här nedan meddelade uppgifter, vilka lämnats av skolöverstyrelsens statistiska avdelning. Uppgifterna avse kalenderår.

Lärjungarnas medelålder vid avläggande av realexamen 1933—1942.¹

Examensår	Skolgrupp						Medelåldern för alla, som avlagt realexamen (inkl. lärj. från 6-årig realsk. o. fr. privatskolor samt privatister)
	5-årig linje vid allmänt läroverk		4-årig linje vid allmänt läroverk		4-årig linje vid kommunal mellanskola		
	gossar	flickor	gossar	flickor	gossar	flickor	
1933	16.3	16.6	17.1	17.0	17.0	17.0	17.1
1934	16.4	16.4	17.1	17.0	17.0	17.0	17.0
1935	16.5	16.4	17.1	17.0	17.1	17.0	17.0
1936	16.5	16.4	17.1	17.0	17.1	17.1	17.1
1937	16.6	16.4	17.2	17.1	17.2	17.1	17.1
1938	16.7	16.4	17.2	17.2	17.2	17.2	17.1
1939	16.7	16.5	17.3	17.2	17.3	17.2	17.1
1940	16.7	16.5	17.3	17.2	17.2	17.1	17.1
1941	16.7	16.6	17.2	17.1	17.2	17.2	17.0
1942	16.7	16.6	17.2	17.2	17.2	17.1	17.1

Av förestående tabell framgår bland annat, att på 4-årig linje vid allmänt läroverk medelåldern under tioårsperioden 1933—1942 stigit med för gossar 0.1 och för flickor 0.2 år. Vid kommunal mellanskola förekom under perioden en åldershöjning med 0.2 år för gossar och 0.1 år för flickor. Vid vårterminens slut 1942 översteg medelåldern varken för gossar eller för

¹ Siffrorna för åren 1933 och 1934 för den 5-åriga linjen kunna icke användas vid jämförelsen, då de ej motsvara de normala åldersförhållandena på linjen. Höstterminen 1932 funnos i avgångsklassen tillhopa 125 gossar vid 20 läroverk. År 1934 avlades realexamen på denna linje för första gången vid samtliga läroverk; antalet gossar i avgångsklassen var då 749. Flertalet elever i samma årskullar tillhörde då ännu den 6-åriga linjen. Den första årgången på den nya linjen vid varje läroverk inrymde ej kvarsitare, varför examensåldern måste bli lägre än för följande årgångar.

flickor vid någondera skoltypen den teoretiskt beräknade examensåldern med mera än högst 0·2 år, och förhållandena voro följaktligen då sådana, att de motsvarade det fall, som skulle föreligga, om högst två lärjungar av tio vid tiden för realexamens avläggande vore ett år äldre, än organisationen avser.

För de allmänna läroverkens 5-åriga linje har gossarnas medelålder stigit från 16·5 år 1935 till 16·7 år 1942. För flickorna har medelåldern under samma åtta år stigit från 16·4 till 16·6 år. Den verkliga examensmedelåldern översteg vid periodens slut på den 5-åriga linjen den teoretiska åldern med för gossar 0·7 och för flickor 0·6 år. De anförda siffrorna visa även, att på såväl 4-åriga som 5-åriga real- och mellanskolelinjer flickornas examensålder i regel är något lägre än gossarnas.

Av det föregående framgår, att medelåldern vid examen icke på någon av linjerna är så låg, som organisationen förutsätter. På den 4-åriga linjen växlar examensåldern för gossar mellan 17·0 och 17·3 år och för flickor mellan 17·0 och 17·2 år. För båda lärjungegrupperna har den vanligaste examensåldern under de senare åren varit 17·2 år.

På den 5-åriga linjen växlar examensåldern under perioden 1935—1942 mellan 16·5 och 16·7 år för gossar och mellan 16·4 och 16·6 år för flickor. För såväl gossarna som flickorna har examensmedelåldern på det hela taget ökat. Flickornas medelålder är något lägre, dock med viss tendens att närma sig gossarnas. En jämförelse mellan lärjungarna på 4-årig och på 5-årig linje vid allmänt läroverk utvisar, att åldersskillnaden växlat för gossar mellan 0·5 och 0·6 år och för flickor mellan 0·5 och 0·8 år. Sista året i perioden hade gossar 0·5 och flickor 0·6 års högre examensmedelålder på den 4-åriga linjen än på den 5-åriga.

Av ovanstående torde framgå, att examensåldern bestämmes icke blott av skolorganisationen utan även av andra faktorer. En fullständig överensstämmelse mellan den teoretiskt beräknade examensåldern och den i praktiken förekommande torde näppeligen kunna uppnås. Ekonomiska omständigheter, skolvägarnas längd, dåliga kommunikationer, lärjungarnas försenade utveckling och andra omständigheter komma, hur skolan än organiseras, att inverka försenande på en del lärjungars studiegång och därmed också i riktning mot höjd examensålder.

För bedömande av examensåldern på de olika linjerna må erinras om den i annat sammanhang lämnade redogörelsen för från vilka folkskoleklasser övergången till de olika linjerna sker. Av denna utredning framgår, att under de tre år, undersökningen omfattar, på den 4-åriga linjen i medeltal 95 % av lärjungarna intogos från anknytningsklassen eller lägre klass, medan motsvarande procental för den 5-åriga linjen utgjorde 72. Av de på den 5-åriga linjen intagna kommo i medeltal från femte klassen 24 % och från sjätte klassen 4 % årligen. Av den 4-åriga linjens elever kommo i medeltal 5 % från sjunde klassen. I den mån dessa elever fortsatt stu-

dierna till realexamen och därmed påverkat examensåldern, ha de givetvis bidragit till att höja den genomsnittliga examensåldern. Till höjningen av den genomsnittliga examensåldern har även medverkat, att ett stort antal lärjungar varit kvarsittare på vägen fram till realexamen. Denna faktor inverkar på båda linjerna men mera på den 5-åriga.

Vid sidan om de faktorer, som inverka höjande på examensåldern, förekomma också sådana, som äro ägnade att sänka medelåldern, såsom skolgångens början före sjuårsåldern, överhoppande av någon klass och intagning i realskolan från lägre klass än anknätningsklassen. Dessa omständigheter utöva dock relativt ringa inverkan på slutsiffrorna.

Att flickornas examensålder i allmänhet är lägre än gossarnas, kan förklaras av att flickorna i regel ha bättre studieresultat och större flyttningprocent än gossarna. Det vill dock synas, som om skillnaden mellan de båda lärjungegrupperna är mindre på 4-årig än på 5-årig linje, en omständighet, som kan betyda, att olikheten i studieförmåga hos gossar och flickor börjar utjämnas vid något mognare ålder.

För att beträffande lärjungarnas ålder vid avläggandet av realexamen få en jämförelse mellan förhållandena före och efter genomförandet av 1927 års skolreform lämnas här nedan vissa från skolöverstyrelsens statistiska avdelning inhämtade uppgifter, som avse läsåren 1923—1927.

Lärjungarnas medelålder vid avläggande av realexamen 1923—1927.

Examensår	S k o l g r u p p				Medelålder för alla, som avlagt realexamen (privatister och från privatskolor avgångna medräknade)
	6-årig linje vid allmänt läroverk		4-årig linje vid kommunal mellanskola		
	gossar	flickor	gossar	flickor	
1923.....	16·9	16·6	16·9	17·0	17·1
1924.....	17·0	16·7	17·0	17·0	17·1
1925.....	17·0	16·7	16·9	17·0	17·1
1926.....	17·0	16·6	16·9	17·0	17·1
1927.....	16·9	16·7	16·9	17·0	17·0

Av förestående uppställning framgår, att de lärjungar, som åren 1923—1927 avlade realexamen på den 6-åriga linjen, vilken i likhet med den nuvarande 5-åriga organisatoriskt förutsatte 9 skolår, voro äldre än de, som för närvarande avlägga realexamen på den 5-åriga linjen (för gossarna är skillnaden i ålder omkring 0·3 år och för flickorna omkring 0·2 år), samt att gossarna då uppnådde eller i det närmaste uppnådde den ålder av 17 år, vid vilken den 4-åriga linjens lärjungar förutsättas kunna avlägga realexamen. Övergången från 6-årig till 5-årig linje har alltså medfört en sänkning av examensåldern. För dem, som gått fram på den 4-åriga linjen, har utvecklingen gått i motsatt riktning; gossarna äro nu på denna linje 0·3 och flickorna 0·1—0·2 år äldre än de kommunala mellanskolornas lärjungar

Aldersfördelningen i realexamen vid allmänna läroverk och kommunala mellanskolor år 1939.

Ålder	Absoluta tal				Procenttal					
	5-årig linje		4-årig linje		5-årig linje			4-årig linje		
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a
15 år eller yngre..	93	21	10	9	6.5	4.6	6.1	0.5	0.3	0.4
16 »	606	253	199	250	42.7	55.0	45.7	10.5	10.5	10.5
17 »	449	131	1 085	1 546	31.6	28.5	30.8	57.2	64.7	61.3
18 »	210	48	489	479	14.8	10.4	13.7	26.3	20.0	22.6
19 » eller äldre...	62	7	115	106	4.4	1.5	3.7	5.5	4.5	5.2
Summa	1 420	460	1 898	2 390	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Med avseende på lärjungarnas ålder bör organisatoriskt sett råda jämställdhet mellan de allmänna läroverken i tabellen för perioden 1918—1927 och den 5-åriga linjen i tabellen för perioden 1937—1941, liksom det å andra sidan bör råda överensstämmelse mellan de kommunala mellanskolorna i den förra och den 4-åriga linjen i den senare översiktstabellen. Det visar sig emellertid, att en ganska markerad sänkning i ålder inträtt på den 5-åriga linjen i jämförelse med examensåldern på den förutvarande 6-åriga. Endast omkring 37 % av lärjungarna på den senare linjen avlade realskolexamen utan försening d. v. s. vid högst 16 års ålder, medan för närvarande omkring 51 % av den 5-åriga linjens lärjungar avlägga examen vid 16 år eller tidigare. För både gossar och flickor har en sänkning inträtt. Den torde vara att i första hand tillskriva den mera ordnade övergång från folkskola till läroverk, som 1927 års skolorganisation innebar och varigenom övergången till läroverk i större utsträckning än tidigare kom att ske från den normala anknytningsklassen i folkskolan; såsom redan i annat sammanhang omnämnts, kommo höstterminen 1923 till den 6-åriga realskolans lägsta klass omkring 45 % av lärjungarna från högre klass i folkskolan än den normala anknytningsklassen, medan detta under åren 1937—1939 i den 5-åriga realskolan var fallet med endast 28 % av lärjungarna. Examensåldern på den 4-åriga linjen har däremot stigit i jämförelse med den före 1927 i de kommunala mellanskolorna vanliga, i det att för närvarande endast 11.3 % av denna linjes lärjungar avlägga realexamen före 17 års ålder, medan 27.8 % av de kommunala mellanskolornas abiturienter under perioden 1918—1927 avlade examen vid 16 års ålder eller tidigare. Även procenten »överåriga», d. v. s. abiturienter över 17 år, har stigit något, nämligen från 21.1 % under den tidigare till 25.3 % under den senare perioden. Antalet »underåriga» har alltså sjunkit från drygt en fjärdedel till drygt en tiondel av samtliga och antalet »överåriga» stigit från drygt en femtedel till en fjärdedel av linjens samtliga abiturienter.

På grund av den angivna utvecklingen har skillnaden i ålder mellan realexamensabiturienterna på den längre och den kortare realskolelinjen ökat.

Såsom redan nämnts, avlägger drygt hälften av lärjungarna på 5-årig linje examen vid senast 16 års ålder, medan detta gäller för endast något mer än en tiondel av den 4-åriga linjens lärjungar. En tredjedel av den 5-åriga och två tredjedelar av den 4-åriga linjens elever avlägga examen vid 17 års ålder, och mindre än en sjättedel av de förra och omkring en fjärdedel av de senare vid högre ålder. Å andra sidan avlägges examen med försening i förhållande till den enligt organisationen avsedda åldern i avsevärt större utsträckning på den 5-åriga än på den 4-åriga linjen, uppenbarligen beroende på den vanliga övergången till klass 1⁵ från högre folkskoleklass än den fjärde samt på den högre kvarsittningsprocenten på den 5-åriga linjen.

Om alla lärjungar på båda linjerna sammanräknas, erhålles följande åldersfördelning såsom den genomsnittliga under femårsperioden 1937—1941:

Ex a m e n s å l d e r	Absoluta tal (medeltal)	Procenttal
15 år eller yngre	141·6	2·2
16 »	1 353·4	21·4
17 »	3 409·4	53·9
18 »	1 161·8	18·5
19 » eller äldre	256·4	4·0
Summa	6 322·6	100·0

Att procenttalen komma närmare de ovan för den 4-åriga linjen angivna siffrorna än de för den 5-åriga angivna, beror huvudsakligen därpå, att flertalet abiturienter tillhör den 4-åriga linjen eller, närmare bestämt, 4 344·8 mot 1 977·8 lärjungar på den 5-åriga. Denna stora övervikt för den 4-åriga linjens lärjungar sammanhänger i sin tur icke endast med det större antalet skolor med 4-årig linje utan även därmed, att övergången till det 4-åriga gymnasiet från näst högsta realskoleklassen är så mycket större från 5-årig än från 4-årig linje.

Av den anförda statistiken framgår, att, om från privatskolor avgångna och privatister frånräknas, en höjning inträtt i realexamensåldern, sedan 1927 års skolreform genomfördes, något som också förutsattes, när reformen beslöts. På grund av omständigheter, vilka icke stå i samband med själva skolreformen, har realexamensåldern blivit icke obetydligt högre, än skolorganisationen förutsätter. Vid generellt genomförande av 6-årig grundskola och 4-årig realskola skulle realexamen, såsom framgår av de anförda siffrorna, endast mera undantagsvis komma att avläggas före 17 års ålder, såvida ej särskilda anordningar vidtoges för att för de mera studiebegåvade möjliggöra en kortare skolgång.

Vi ha från skolöverstyrelsens statistiska avdelning införskaffat statistiska uppgifter även angående examensåldern vid praktiska mellanskolor och vid de allmänna läroverkens inbyggda praktiska linjer. Då antalet lärjungar vid dessa skolor och linjer är förhållandevis ringa, ha uppgifterna därifrån kommit att grundas på ett så knapphändigt primärmaterial, att några säkra slutsatser icke kunna dragas på grundval av dessa uppgifter. Enär desamma med hänsyn härtill icke torde ha något större värde, ha vi ansett, att tillräckliga skäl icke förefinnas för att medtaga dem i denna utredning.

b. Studentexamen.

Åldern vid avläggande av studentexamen bör för elever från 5-årig real-skola med normal skolgång bli 19 och för elever från 4-årig realskola 20 år; genomsnittsåldern är för närvarande 20 år, om privatisterna medräknas, och 19·8 år för de allmänna läroverkens abiturienter. Medelåldern för de senare har emellertid, i vad avser de manliga lärjungarna, under senare år varit tämligen konstant stigande, såsom framgår av följande översikt:

Medelålder för studentexamen vid de allmänna läroverken 1864—1941.

År	M.	År	M.	År	M.	Kv.
1864.....	19·5	1901.....	19·2	1922.....	19·3	
1865.....	20·2	1902.....	19·3	1923.....	19·3	20·0
1870.....	20·8	1903.....	19·3	1924.....	19·3	20·2
1875.....	20·5	1904.....	19·3	1925.....	19·3	20·0
1880.....	19·8	1905.....	19·4	1926.....	19·4	20·0
1885.....	19·7	1906.....	19·4	1927.....	19·4	19·9
1886.....	19·7	1907.....	19·5	1928.....	19·4	19·9
1887.....	19·7	1908.....	19·4	1929.....	19·5	19·7
1888.....	19·5	1909.....	19·4	1930.....	19·5	19·8
1889.....	19·6	1910.....	19·4	1931.....	19·5	19·9
1890.....	19·5	1911.....	19·4	1932.....	19·5	19·8
1891.....	19·4	1912.....	19·3	1933.....	19·5	19·9
1892.....	19·3	1913.....	19·3	1934.....	19·6	19·8
1893.....	19·2	1914.....	19·4	1935.....	19·6	19·8
1894.....	19·2	1915.....	19·4	1936.....	19·5	19·8
1895.....	19·2	1916.....	19·4	1937.....	19·5	19·7
1896.....	19·1	1917.....	19·4	1938.....	19·6	19·7
1897.....	19·2	1918.....	19·3	1939.....	19·7	19·7
1898.....	19·2	1919.....	19·4	1940.....	19·8	19·7
1899.....	19·3	1920.....	19·2	1941.....	19·8	19·8
1900.....	19·2	1921.....	19·3	1942.....	19·8	19·9

Det framgår av den lämnade översikten, att examensåldern under de första åren efter det studentexamen inrättats var mycket hög, vilket framför allt berodde därpå, att läroverket vid den tiden var 10-årigt. Under senare delen av 1870-talet inträder en sänkning av åldern, vilken sänkning blir alltmera markerad under loppet av 1880-talet och början av 1890-talet. Under tiden 1893—1901 håller sig studentexamensåldern vid i medeltal 19·2 år, vilket med undantag av talet för år 1896 är det lägsta medeltal, som förekommit för någon period. Från 1902 till och med 1928 är den i det hela konstant och utgör i allmänhet 19·3 eller 19·4 år. Med år 1929 börjar en stegring till

19·5, vilken siffra gäller för femårsperioden 1929—1933, varefter den fortsätter att stiga till 19·6 år 1934, 19·7 år 1939 och 19·8 år 1940, allt avseende de manliga lärjungarna. Från 1921 till 1940 har genomsnittsåldern stigit från 19·3 till 19·8 år, således med ett halvt år. För de kvinnliga lärjungarna, som först genom 1927 års skolreform blevo mera likställda med de manliga i fråga om möjligheten att avlägga studentexamen vid allmänt läroverk, har en obetydlig sänkning inträtt. Frånsett åren 1939—1941 har medelåldern för flickorna legat mer eller mindre över medelåldern för de manliga lärjungarna, sannolikt beroende huvudsakligen på dels den mindre tillgången till 5-åriga realskolelinjer, dels den icke ovanliga, ett år längre studievägen över flickskolan till gymnasiet — omkring en fjärdedel av de flickor, som avlägga studentexamen, synes ha gått vägen över flickskolan. Den lägre kvarsittningsprocenten för flickorna måste annars bidra att sänka deras genomsnittliga examensålder i förhållande till gossarnas.

Det statistiska material, som nu redovisats, har icke medgivit någon sådan uppdelning av lärjungarna, att medelåldern kunnat bestämmas för å ena sidan de studenter, som gått den 12-åriga studievägen över 5-årig realskola, och å andra sidan dem, som gått den 13-åriga studievägen över 4-årig realskola eller kommunal mellanskola. Realskoleformens inverkan på studentexamensåldern framträder dock, om också endast på ett mera allmänt sätt, om elevantalet i olika realskoleformer vid vissa tidpunkter sättes i relation till studentexamensåldern vid de tidpunkter, då ifrågavarande elever nått studentexamen. Man kan sålunda ställa lärjungantalet i klass 1 av den 4-åriga realskolan (inklusive den kommunala mellanskolan) respektive av den 5-åriga (6-åriga) realskolan år för år under en viss period i relation till studentexamensåldern 7 respektive 8 (9) år senare. Någon exakt jämförelse vinnes dock icke på denna väg, då en del andra i olika riktning verkanande faktorer också spela in. En ökad lärjungetillströmning till den 4-åriga realskolan och därmed en ökad gymnasierøkrytering från denna skolform verkar organisatoriskt höjande på medelåldern i riktning mot 20-årsstrecket. Ett högt lärjungantal i den 5-åriga realskolan bör åter organisatoriskt motverka, att medelåldern alltför starkt avlägsnar sig från 19-årsstrecket. Men då kvarsittning, som förekommer i ganska stor utsträckning på båda linjerna, är vanligare på den 5-åriga än på den 4-åriga linjen och då mer än en fjärdedel av eleverna i den 5-åriga realskolan komma från högre folkskoleklass än den fjärde och alltså äro överåriga redan vid inträdet i realskolan, neutraliseras därigenom till någon del den ålderssänkande verkan av ett ökat lärjungantal i 5-årig realskola. Å andra sidan verkar den 6-åriga realskolans ersättande med 5-årig sänkande på medelåldern, eftersom de vid intagningen i realskolan överåriga voro betydligt fler i den tidigare 6-åriga än i den nuvarande 5-åriga realskolan (45 % mot 28 %).

Följande siffror, avseende studentårgångarna vid de allmänna läroverken under tjugouårsperioden 1923—1942 och de intagningsårsklasser, ur vilka de

normalt rekryterats, äro dock ägnade att i någon mån belysa den här föreliggande frågan. Vi ha därvid endast medtagit de manliga lärjungarna, då flickorna till en början mestadels nått fram till studentexamen på andra vägar än genom realskolan.¹

Å r g å n g				Antal lärjungar i			Antal lärj. i 1 ⁴ i % av samtliga	Medelåldern i student- examen
kl. 1 ⁶	kl. 1 ⁵	kl. 1 ⁴	stud.-ex.	kl. 1 ⁶	kl. 1 ⁵	kl. 1 ⁴		
1914	—	1916	1923	3 027	—	482	13.7	19.3
1915	—	1917	1924	3 151	—	536	14.5	19.3
1916	—	1918	1925	3 322	—	747	18.4	19.3
1917	—	1919	1926	3 462	—	950	21.5	19.4
1918	—	1920	1927	3 762	—	1 068	22.1	19.4
1919	—	1921	1928	3 941	—	1 295	24.7	19.4
1920	—	1922	1929	3 717	—	1 282	25.6	19.5
1921	—	1923	1930	3 727	—	1 437	27.8	19.5
1922	—	1924	1931	3 660	—	1 389	27.5	19.5
1923	—	1925	1932	3 715	—	1 383	27.1	19.5
1924	—	1926	1933	3 677	—	1 513	29.2	19.5
1925	—	1927	1934	3 577	—	1 592	30.8	19.6
1926	—	1928	1935	3 575	—	1 870	34.3	19.6
1927	1928	1929	1936	3 662	475	2 091	33.6	19.5
1928	1929	1930	1937	1 980	2 406	2 465	36.0	19.5
1929	1930	1931	1938	551	3 942	2 609	36.7	19.6
1930	1931	1932	1939	—	4 684	2 972	38.8	19.7
1931	1932	1933	1940	—	4 721	3 101	39.6	19.8
1932	1933	1934	1941	—	4 607	3 249	41.4	19.8
1933	1934	1935	1942	—	4 737	3 165	40.1	19.8

Den 4-åriga realskolans andel i de inträdesårgångar, vilka nådde studentexamen åren 1923, 1926, 1929, 1934, 1936, 1937, 1938, 1939 och 1940, utgjorde alltså i avrundade tal respektive 14, 22, 26, 31, 34, 36, 37, 39 och 40 % av hela den ifrågavarande årgången (manliga lärjungar). Det får emellertid icke förbises, att tillströmningen till gymnasiet är icke obetydligt starkare från den 6- och den 5-åriga realskolan än från den 4-åriga. Särskilt måste man räkna med en proportionsvis låg tillströmning av lärjungar från den sistnämnda skolformen fram till studentexamensåret 1931, alldenstund övergång från den kommunala mellanskolan till gymnasiet torde ha varit relativt mindre vanlig före 1927 års skolreform och innan verkningarna av denna för studentexamen hunnit göra sig gällande. Senare har dock tillströmningen från denna skolform blivit starkare. Såsom tidigare i detta betänkande gjorda undersökningar visa, ha av de under åren 1934 och 1935 i 5- respektive 4-årig realskola intagna manliga lärjungarna omkring 50 % på 5-årig och 26 % på 4-årig linje fortsatt studierna på gymnasium. Den obetydliga sänkningen i medelåldern i studentexamen åren 1936 och 1937 torde icke vara utan samband med att 5-årig realskola då började ersätta den 6-åriga.

¹ Den successiva ökning i lärjungantal, som tabellen visar, sammanhänger dels med ökad lärjungetillströmning, dels med nyinrättande av realskolor och kommunala mellanskolor; av de senare ha under tiden 1927—1941 nyinrättats 34 (se sid. 22).

Den gjorda översikten medger, såsom redan nämnts, icke någon *exakt* uppskattning av de olika realskolevägarnas inverkan på studentexamensåldern, då man icke bestämt vet, hur många lärjungar som från de olika realskoleformerna övergått till gymnasium och avlagt studentexamen, men att parallellism råder mellan den allmänna åldershöjningen och den ökade tillströmningen till 4-årig realskola är uppenbart, en slutsats, som vinner ytterligare stöd därav, att vissa längre fram lämnade uppgifter peka i samma riktning. Med konstaterandet av nämnda parallellism är dock icke sagt, att åldershöjningen skulle huvudsakligen bero på den ökade tillströmningen av gymnasieelever från 4-årig realskola. Även andra omständigheter böra beaktas. Sålunda bör särskilt uppmärksammas den höjning av realexamensåldern, som inträtt under perioden 1935—1942 för gossar på 5-årig linje med 0·2 år och för gossar på 4-årig linje med 0·1 år och varmed höjningen av studentexamensåldern från år 1938 löper parallellt. För närvarande komma från 5-årig realskola omkring två tredjedelar och från 4-årig realskola omkring en tredjedel av en årgång manliga studenter vid de allmänna läroverken, varför en höjning av åldern på den 5-åriga linjen bör starkare påverka medelåldern i studentexamen än en sådan höjning på den 4-åriga.

För att vinna en säkrare överblick över åldersförhållandena hos eleverna från de båda studievägarna ha vi inhämtat uppgifter från de allmänna läroverken rörande de lärjungars ålder och studiegång, som höstterminen 1942 undervisades i högsta ringen av gymnasiet.

Enligt dessa uppgifter var medelåldern för de manliga lärjungarna året före studentexamen 18·85 år och för de kvinnliga 18·83. De lärjungar, som övergått till gymnasium från real- och mellanskolor, uppvisa en något lägre siffra: 18·80 år för manliga och 18·71 år för kvinnliga lärjungar, medan de, som kommit från annan undervisning, haft högre medelålder: manliga lärjungar 19·50 år och kvinnliga 19·05.

Medelåldern för de manliga gymnasister, som gått vägen över 5-årig realskola, var 18·59 år; för flickorna från samma skolform var den 18·26 år. För manliga lärjungar från 4-årig realskola eller kommunal mellanskola var medelåldern 19·24 år, för kvinnliga 18·95 år. På grundval av dessa siffror har en approximativ beräkning gjorts av medelåldern i studentexamen 1943. Till jämförelse meddelas samtidigt medelålderssiffrorna för realexamen år

	Medelålder för lärjungar från			
	5-årig realskola		4-årig realskola inkl. komm. mellanskola	
	m.	kv.	m.	kv.
Realexamen år 1940	16·7	16·5	17·3	17·2
Studentexamen vt 1943 (appr.) ..	19·6	19·3	20·2	20·0

1940, det år, då de undersökta gymnasielärjungarna normalt avlagt eller kunde ha avlagt denna examen.

I det hela är sålunda skillnaden i medelålder i studentexamen mellan lärjungar från 5-årig realskolelinje och lärjungar från 4-årig linje 0·6 år för de manliga och 0·7 år för de kvinnliga lärjungarna. Översikten visar vidare, att medelåldern för studentexamen i det hela, och särskilt beträffande flickorna, är förhållandevis något lägre än medelåldern för realexamen. Detta är i och för sig att vänta, då kvarsittningsprocenten, såsom förut visats, är lägre bland de lärjungar, som från realskolan övergå till gymnasium, än bland de övriga. Emellertid torde detta sistnämnda förhållande icke helt kunna förklara de kvinnliga studenternas lägre medelålder, då flickornas kvarsittningsprocent redan i realskolan är mycket låg. Troligen tillföres gymnasiet proportionsvis flera flickor ur de yngre än ur de äldre åldersgrupperna i realskolan.

Fördelningen på olika åldersklasser i studentexamen visar betydande spridning. Följande översikter visa denna åldersfördelning bland de allmänna läroverkens abiturienter dels under perioden 1918—1927, dels under kalenderåren 1936 och 1939, dels för vårterminen 1942:

Aldersfördelning i studentexamen vid de allmänna läroverken åren 1918—1927.

Å l d e r	Absoluta tal (medeltal per år)		Procenttal	
	m.	kv.	m.	kv.
Under 17 år	0·7	—	0·1	—
17 »	14·4	—	1·0	—
18 »	284·4	1·3	20·5	5·2
19 »	564·4	6·4	40·7	27·7
20 »	344·8	9·3	24·8	40·3
21 »	131·6	4·5	9·5	19·5
Över 21 »	47·6	1·7	3·4	7·3
Summa	1 387·9	23·1	100·0	100·0

Aldersfördelning i studentexamen vid de allmänna läroverken kalenderåret 1936.

Å l d e r	Absoluta tal		Procenttal	
	m.	kv.	m.	kv.
Under 17 år	—	—	—	—
17 »	14	—	0·7	—
18 »	294	32	15·5	4·8
19 »	720	201	38·0	30·4
20 »	562	312	29·7	47·2
21 »	224	95	11·8	14·4
Över 21 »	81	21	4·3	3·2
Summa	1 895	661	100·0	100·0

Aldersfördelning i studentexamen vid de allmänna läroverken kalenderåret 1939.

Ålder	Absoluta tal		Procenttal	
	m.	kv.	m.	kv.
Under 17 år	1	—	0.1	—
17 »	8	1	0.4	0.1
18 »	208	59	10.3	6.5
19 »	731	299	36.4	32.7
20 »	689	431	34.3	47.1
21 »	260	104	12.9	11.4
Över 21 »	113	20	5.6	2.2
Summa	2 010	914	100.0	100.0

Aldersfördelning i studentexamen vid de allmänna läroverken vårterminen 1942.

Ålder	Absoluta tal		Procenttal	
	m.	kv.	m.	kv.
Under 17 år	—	—	—	—
17 »	3	3	0.1	0.3
18 »	177	47	8.9	4.8
19 »	669	282	33.7	28.6
20 »	671	432	33.8	43.9
21 »	357	175	17.9	17.8
Över 21 »	113	45	5.6	4.6
Summa	1 990	984	100.0	100.0

De anförda siffrorna belysa klarare den verkliga studentexamensåldern, än vad medeltalssiffrorna göra. De visa emellertid samma bild av en successiv förskjutning mot högre åldrar som de senare. Procenttalet för de *manliga* lärjungar, som avlagt studentexamen vid högst 19 års ålder, har sålunda vid de fyra valda tidpunkterna utgjort 62.3 — 54.2 — 47.2 — 42.7. Under tioårsperioden 1918—1927 avlade av samtliga manliga abiturienter nära 22 % studentexamen vid högst 18 års ålder mot för närvarande blott 9 %. »20-åringarna» ha däremot ökats från en fjärdedel till en tredjedel, och de, som under examensåret uppnå minst 21 års ålder, från c:a 13 % till 23.5 % eller till nära en fjärdedel. Vad de *kvinnliga* lärjungarna beträffar, äro dessa mera sällan under 19 år. De, som avlagt studentexamen före 20 års ålder, ha vid de angivna tidpunkterna utgjort respektive 32.9 — 35.2 — 39.3 — 33.7 %. 1927 års skolreform har uppenbarligen för flickorna medfört en förbättring i förevarande avseende, men år 1942 uppvisar en höjning av examensåldern även för deras vidkommande. De, som avlagt examen vid jämnt 20 års ålder, ha utgjort respektive 40.3 — 47.2 — 47.1 — 43.9 %, och de ännu äldre ha varit respektive 26.8 — 17.6 — 13.6 — 22.4 %. I det hela ha de kvinnliga lärjungarna trots lägre kvarsittningsprocent något högre studentexamensålder än de manliga, såsom framgår av följande *sammanställning av pro-*

centtalen för dem, som under det kalenderår, då examen avlagts, uppnått minst 20 års ålder:

	1918—27	1936	1939	vt 1942
Manliga	37.7	45.8	52.8	57.3
Kvinnliga	67.1	64.8	60.7	66.3

Förhållandet torde delvis bero på att gymnasierna erhålla ett proportionsvis mycket stort tillskott av kvinnliga lärjungar från andra skolformer än real- och mellanskolor, främst kommunala och enskilda flickskolor, vilkas lärjungar normalt måste räkna med en 13-årig studieväg till studentexamen. Höstterminen 1942 hade blott 7 % av de manliga lärjungarna i högsta gymnasieringen kommit från annan tidigare undervisning än real- och mellanskolans; samma termin hade icke mindre än 35 % av flickorna i ringen kommit från sådan undervisning, och bland dessa 22.7 % till första ringen från flickskolor. Medelåldern i denna grupp på 35 % var, såsom förut nämnts, 19.0 år, medan däremot de flickor, som kommit från real- och mellanskolor, i genomsnitt voro yngre än manliga gymnasister från respektive linjer inom samma skolformer.

I anslutning till ovan meddelade översikter över åldersfördelningen i studentexamen vid skilda tidpunkter ha på grundval av de från läroverken inhämtade uppgifterna rörande lärjungarna i högsta gymnasieringen höstterminen 1942 beräkningar gjorts av åldersfördelningen i studentexamen vårterminen 1943.

Beräknad åldersfördelning i studentexamen vid de allmänna läroverken vårterminen 1943.

Å l d e r	Samtliga lärjungar				Lärjungar från real- och mellanskolor			
	Absoluta tal		Procenttal		Absoluta tal		Procenttal	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
18 år eller yngre..	171	58	7.4	4.7	168	52	7.8	6.5
19 »	769	375	33.2	30.3	735	278	34.3	34.6
20 »	799	579	34.5	46.8	750	351	35.1	43.6
21 »	383	171	16.5	13.8	337	94	15.7	11.7
22 » eller äldre..	193	55	8.4	4.4	153	29	7.1	3.6
Summa	2 315	1 238	—	—	2 143	804	—	—

Om samtliga lärjungar i den undersökta årskullen tagas i betraktande, visa siffrorna för manliga gymnasister i förhållande till procenttalen för år 1942 en liknande, om också icke så stark, förskjutning mot högre examensålder, som den de tidigare översikterna utvisat. Endast 7.4 % ha år 1943 beräknats kunna avlägga examen vid högst 18 år, medan 1942 års siffra var 9.0 %; 40.6 % ha år 1943 avlagt examen vid högst 19 år mot 42.7 % året

föret, och 24·9 % av 1943 års studenter vid 21 år eller mer mot 23·5 % av studenterna år 1942. Siffrorna för kvinnliga lärjungar bestyrka å sin sida det tidigare gjorda antagandet, att flickornas examensålder i det hela är i sjunkande; 35·0 % ha år 1943 avlagt studentexamen vid högst 19 år mot 33·7 % året förut. De stora variationer, som ifrågavarande procenttal från år till år visar, torde sammanhånga med den avsevärda tillströmningen till gymnasiet av flickor från förundervisning i andra former än de organisatoriskt normala. Icke mindre än 12·3 % av de kvinnliga lärjungarna i högsta ringen år 1942 ha kommit från sådan icke närmare definierad förundervisning.

Åldersfördelningen blir tydligt gynnsammare, om endast lärjungar från real- och mellanskolor medtagas vid beräkningen. Särskilt starkt sjunka flickornas ålderssiffror. Icke mindre än 41·1 % av dessa ha avlagt examen vid högst 19 år; för manliga lärjungar är motsvarande siffra 42·1.

Den roll de båda studievägarna, den 12-åriga över 5-årig och den 13-åriga över 4-årig realskola, spelat för åldersfördelningen inom den undersökta lärjungegruppen framgår av nedanstående översikt. Till jämförelse meddelas åldersfördelningen i realexamen inom båda realskoleformerna åren 1937—1941.

Åldersfördelning i realexamen åren 1937—1941 samt beräknad åldersfördelning i studentexamen vårterminen 1943 vid allmänna läroverk och kommunala mellanskolor.

Ålder vid avläggande av real- resp. studentexamen	Åldersfördelning i realexamen, medeltal för åren 1937—1941				Beräknad åldersfördelning i studentexamen vt 1943			
	5-årig realskola		4-årig realskola		Lärjungar från 5-årig realskola		Lärjungar från 4-årig realskola	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
15 resp. 18 år eller mindre	86·4	25·4	14·8	15·0	155	36	13	16
16 " 19 år	642·8	251·8	210·4	248·4	632	157	103	121
17 " 20 år	512·0	140·8	171·4	1585·2	412	64	338	287
18 " 21 år	213·4	45·0	456·2	447·2	175	16	162	78
19 " 22 år eller mer	51·2	9·0	111·6	84·6	87	4	66	25
Summa	1 505·8	472·0	1 964·4	2 380·4	1 461	277	682	527
	%	%	%	%	%	%	%	%
15 resp. 18 år eller mindre	5·7	5·4	0·8	0·6	10·6	13·0	1·9	3·0
16 " 19 år	42·7	53·3	10·7	10·4	43·2	56·7	15·1	23·0
17 " 20 år	34·0	29·8	59·6	66·6	28·2	23·1	49·6	54·5
18 " 21 år	14·2	9·5	23·2	18·8	12·0	5·8	23·7	14·8
19 " 22 år eller mer	3·4	2·0	5·7	3·6	6·0	1·4	9·7	4·7

De manliga och kvinnliga lärjungarnas åldersförhållanden äro så olika, att båda köns siffror icke lämpligen kunna sammanarbetas.

Av de manliga lärjungarna ha enligt beräkningarna rörande studentexamensåldern vårterminen 1943 på den normalt 12-åriga studievägen 54 % och på den 13-åriga 67 % nått fram till studentexamen senast vid den ålder, som organisatoriskt beräknas vara den normala, d. v. s. på den förra vägen 19, på den senare 20 år. Bland dessa lärjungar äro i förra fallet 11 %, i senare fallet 17 % vid sin examen minst ett år yngre än normalåldern, detta antingen emedan de börjat sin skolgång tidigare än normalt eller emedan de hoppat över en klass på något stadium av skolgången. På den 12-åriga studievägen äro 28 % och på den 13-åriga nära 24 % av gossarna ett år försenade; de ha således avlagt sin examen vid 20, respektive 21 år. Ytterligare försenade äro på den förra vägen 18, på den senare nära 10 %. Tillsammans ha 46 % från den 5-åriga linjen avlagt sin examen vid högre ålder än 19 år och 33 % från den 4-åriga linjen avlagt examen vid högre ålder än 20 år.

Bland flickorna ha på den 12-åriga studievägen 70, på den 13-åriga 80 % avlagt examen vid lägst den organisatoriskt normala åldern; i förra fallet äro 13, i det senare icke mindre än 26 % underåriga. Försenade ett år äro på den 12-åriga studievägen 23, på den 13-åriga 15 %; endast ett fåtal, respektive 7 och 5 %, ha försenats mer än ett år.

Vid en jämförelse med åldersförhållandena i realexamen framträder på båda studievägarna en viss förskjutning mot lägre åldersklasser. Denna beror icke blott på lägre kvarsittningsfrekvens bland de lärjungar, som övergå till gymnasialstudier, utan även på att underårighet är vanligare hos dessa lärjungar. Förhållandet synes bestyrka den i fråga om andra stadier av skolgången gjorda erfarenheten, att underåriga lärjungar i flertalet fall väl hävda sig i skolstudierna.

En viss procent underåriga torde alltid vara att räkna med, helst då såsom här är fallet även sådana lärjungar förts till denna grupp, som fyllt 7 år under vårterminen av sitt första skolår och sedermera icke suttit kvar i någon klass. Om någon studieväg visar särskilt hög procent underåriga, torde detta emellertid tyda på att denna studieväg icke till fullo utnyttjar de mer begåvade lärjungarnas förmåga och att dessa därför söka sig genvägar fram till målet. Detta har tydligen varit fallet beträffande flickor från 4-årig realskola.

Även en viss procent överåriga torde alltid vara att räkna med. Det är sannolikt, att denna normalt blir större än underårighetsprocenten, då det synes vara mindre brukligt att börja skolan före vanlig skolålder och att hoppa över klasser än att uppskjuta inträdet i varje fall i högre skolor. En sådan försening behöver givetvis icke alltid bero på mindre goda studieanlag; den kan i många fall orsakas av sjukdom eller av ogynnsamma sociala och ekonomiska förhållanden; åtskilliga goda begåvningar kunna också göra sig ganska sent gällande, eller det kan inträffa, att elever med utpräglad specialbegåvning ha svårigheter med någon viss ämnesgrupp. Huruvida det kan anses rimligt, att såsom fallet är med manliga

lärjungar på den 13-åriga och kvinnliga på den 12-åriga studievägen, omkring en tredjedel av lärjungekontingenten överskridit den för respektive linjer normala examensåldern, torde vara svårt att avgöra; däremot är det tydligt, att den överårighetssiffran på 46 %, som de manliga lärjungarna på den 12-åriga studievägen uppvisa, är för hög. Då emellertid samtidigt procenttalet för underåriga här är så högt som 10·6, kan denna väg dock tydligen icke betecknas som generellt sett allt för svår för manliga lärjungar.

Hur åldersfördelningen på gymnasiet skulle gestalta sig, om ett säkrare och strängare begåvningsurval kunde ske, kan i någon mån undersökas med hjälp av ett statistiskt material, som ur andra synpunkter för skolutredningens räkning bearbetats av undervisningsrådet H. Wallin. Detta material omfattar 1 195 manliga och 463 kvinnliga lärjungar, vilka avlagt studentexamen vårterminen 1939 utan att någon gång ha suttit kvar under gymnasietiden.¹ Dessa lärjungar ha otvivelaktigt visat sig i stånd att fullgöra gymnasietets arbetsuppgifter. Den överårighet, som förekommer inom gruppen, torde således icke vittna om bristande lämplighet för studier; det bör emellertid även betonas, att åtskilliga lärjungar, som under gymnasietiden försenats genom sjukdom eller av andra yttre anledningar, med hänsyn till studielämplighet icke behöva stå efter dem, som innefattas i den undersökta gruppen.

Lärjungarna ha uppdelats efter de gymnasieformer de tillhört samt efter de realskoleformer, från vilka de intagits i gymnasium. Deras medelålder vid intagandet var följande:

Intagna från	Medelålder vid intagandet i					
	4-årigt gymnasium			3-årigt gymnasium		
	Av organisationen förutsatt medelålder	g.	fl.	Av organisationen förutsatt medelålder	g.	fl.
5-årig realskola	15 år	14·9	15·0	16 år	16·2	16·2
4-årig realskola	16 år	15·9	15·7	17 år	16·8	16·6

Medelåldern ligger i de flesta fall snarare under än över den organisatoriskt normala. Endast de lärjungar, som gått över från 5-årig realskola till 3-årigt gymnasium, visa en obetydlig överårighet. Möjligen kan detta sammanhånga med att det 3-åriga gymnasiet i viss utsträckning särskilt från den 5-åriga realskolan mottager sådana elever, som icke kunnat vinna inträde i 4-årigt gymnasium, och att överårighet kan vara mera vanlig i denna lärjungegrupp. Påfallande låg är medelåldern för de flickor, som komma från 4-årig realskola.

Då ingen lärjunge försenats i gymnasiet, blir medelåldern i studentexa-

¹ Materialet omfattar icke samtliga studenter inom årgången 1939 men har i andra avseenden visat sig fullt representativt.

men respektive 4 och 3 år högre. Om lärjungar från 3-årigt och 4-årigt gymnasium sammanföras, blir medelåldern för manliga studenter från 5-årig realskola 18·96 och för kvinnliga 19·06 år, för manliga studenter från 4-årig realskola är den 19·84 och för kvinnliga 19·64 år. Lärjungarna från 5-årig realskola ha således nått slutexamen vid nästan exakt den teoretiskt beräknade normalåldern — de synas således i det hela ha genomgått även folk- och realskola på normal tid. Av lärjungarna från 4-årig realskola ha särskilt flickorna i genomsnitt lägre ålder än den teoretiskt beräknade — många lärjungar ha således här gått någon genväg fram till gymnasiet.

Hur de i ovannämnda material redovisade lärjungarna fördela sig på olika åldersklasser framgår av nedanstående översikt.

Aldersfördelning i studentexamen vid de allmänna läroverken vårterminen 1939.

Lärjungar, som utan kvarsittning genomgått gymnasiet.

Å l d e r	A b s o l u t a t a l				P r o c e n t t a l			
	Lärjungar från 5-årig realskola		Lärjungar från 4-årig realskola		Lärjungar från 5-årig realskola		Lärjungar från 4-årig realskola	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
18 år eller yngre	175	23	15	21	21·9	19·5	3·8	6·1
19 »	467	68	102	111	58·4	57·6	25·8	32·2
20 »	139	24	230	188	17·4	20·3	58·2	54·5
21 »	18	3	35	21	2·2	2·6	8·8	6·1
22 » eller äldre	1	—	13	4	0·1	—	3·4	1·1
Summa	800	118	395	345	—	—	—	—

Av de manliga lärjungar, som valt vägen över 5-årig realskola, ha således 80 % avlagt studentexamen senast vid den organisatoriskt beräknade åldern, 19 år. Något mer än 20 % bland dessa äro underåriga. Något mindre än 20 % av lärjungarna äro överåriga; endast ett fåtal har dock försenats mer än ett år. Flickorna från 5-årig realskola visa i det hela samma förhållanden ehuru med proportionsvis något större procent överåriga; under- och överårighet balansera således varandra bland lärjungarna från 5-årig realskola, även om avvikelserna från den normala studiegången på båda sidor äro anmärkningsvärt stora. Att märka är, att försening under gymnasieåren av yttre skäl kunnat drabba en del i begåvningshänseende likställda kamrater till de här undersökta lärjungarna.

Av de manliga lärjungar, som valt vägen över 4-årig realskola, ha 88 % avlagt examen senast vid den beräknade normalåldern, 20 år; bland dessa äro icke mindre än 30 % underåriga. Överåriga äro däremot blott 12 %. Bland flickorna äro 93 % högst 20 år; underåriga äro 38 % och överåriga blott 7 %. Även om hänsyn toges till att den undersökta gruppen icke innefattar sådana lärjungar, som försenats i gymnasiet av yttre skäl trots god studielämplighet, överväger underårighetsprocenten så starkt, att man torde

vara berättigad till slutsatsen, att denna i normala fall 13-åriga studieväg icke till fullo utnyttjat de för gymnasiestudier väl lämpade lärjungarnas förmåga. I särskilt hög grad synes detta gälla flickorna.

Sammanlagt ha sålunda 80·3 % av ifrågavarande manliga och 77·1 % av ifrågavarande kvinnliga lärjungar från den 5-åriga linjen avlagt studentexamen vid högst 19 års ålder, medan från den 4-åriga linjen 29·6 % av de manliga och 38·3 % av de kvinnliga eleverna ha avlagt examen vid denna ålder.

Till komplettering av tidigare lämnade uppgifter må även meddelas en översikt över åldersfördelningen på de olika *gymnasielinjerna* vid studentexamen vårterminen 1942. I denna översikt ingå icke de, som avlagt studentexamen på den s. k. klassiska linjen och vid lyceerna (de senare till antalet blott 10). De sålunda uteslutna ha tillsammans utgjort 41, samtliga gossar, av vilka 12 under kalenderåret fyllde 18 år, 16 fyllde 19, 10 fyllde 20 och 3 fyllde 21 år. Examensåldern för ifrågavarande lärjungar har sålunda varit avsevärt gynnsammare än för övriga, men dessa lärjungar utgöra å andra sidan ett alltför litet antal, för att större betydelse skulle kunna tillmätas siffrorna.

Åldersfördelning i studentexamen vid de allmänna läroverken på olika gymnasielinjer vt 1942.

Ålder	L IV ⁴				R IV ⁴				L III ³				R III ³			
	abs. tal		procenttal		abs. tal		procenttal		abs. tal		procenttal		abs. tal		procenttal	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
17 år	1	2	0·2	0·5	1	—	0·2	—	—	—	—	—	1	1	0·1	0·4
18 »	46	30	10·4	6·8	59	2	12·1	3·4	8	7	6·1	3·0	52	8	5·8	3·2
19 »	177	133	39·9	30·3	169	23	34·8	39·0	26	52	20·0	22·4	281	74	31·6	29·1
20 »	136	179	30·7	40·8	150	24	30·9	40·7	50	116	38·5	50·0	325	113	36·5	44·5
21 »	57	75	12·9	17·1	91	9	18·7	15·2	33	43	25·4	18·6	173	48	19·5	18·9
över 21 år.	26	20	5·9	4·5	16	1	3·3	1·7	13	14	10·0	6·0	58	10	6·5	3·9
Summa	443	439	100·0	100·0	486	59	100·0	100·0	130	232	100·0	100·0	890	254	100·0	100·0

Översikten visar, att lärjungarnas ålder i studentexamen är icke oväsentligt högre på 3-årigt än på 4-årigt gymnasium; nästan varje enskild ålderssiffra visar sig gynnsammare för det 4-åriga. Skillnaden är ofta avsevärd.

För det 4-åriga gymnasiet uppvisar latinlinjen något om också obetydligt gynnsammare ålderssiffror än reallinjen, medan för det 3-åriga läget är det motsatta. I senare fallet är överlägsenheten för reallinjen klart markerad, och i det hela ligger medelåldern tydligen något lägre för reallinjen än för latinlinjen.

I 1927 års proposition angående omorganisation av det högre skolväsendet anförde departementschefen, såsom ovan i den historiska återblicken

framhållits, att med hänsyn bland annat till ovissheten om den 6-åriga grundskolans verkliga inflytande på skoltidens längd en generell omläggning av de allmänna läroverkens organisation icke för det dåvarande borde genomföras, utan att i stället beträffande dessa läroanstalter borde åvägbringas ett partiellt förverkligande av kravet på anknytning mellan läroverket och den 6-åriga grundskolan i det allmänna syftet, att på varje läroverksort tillfälle i skälig utsträckning skulle finnas till omedelbar övergång från folkskolans sjätte klass till läroverket. Det framgår av den här lämnade statistiken, att en förlängning av skoltiden fram till studentexamen inträtt för manliga lärjungar — de kvinnliga lärjungarna erbjuda överhuvud inga hållpunkter för jämförelse, då deras examensmöjligheter före denna omorganisation voro synnerligen oregelbundna. Förlängningen av skoltiden för gossarnas del synes icke bero på försenad intagning i läroverk, ty sådan försening är mindre vanlig numera än före 1927. Huruvida den kan bero på ökad kvarsittning, framgår icke av föreliggande undersökningar. Att den konstaterade höjningen sammanhänger med omorganisationen synes uppenbart. Lika uppenbart är emellertid, att även andra faktorer härvid varit verksamma, vilket framgår bland annat av det ovan omnämnda förhållandet, att realexamensåldern varit i stigande.

Av intresse är i detta sammanhang att konstatera, att den höjning i studentexamensåldern, som inträtt efter 1927 års skolreform, redan lett till den åldersfördelning, som 1918 års skolkommision förutsatte vid generell genomförande av 6-årig bottenkola. Kommissionen beräknade nämligen, att omkring 8 % skulle avlägga studentexamen under det kalenderår, då de fyllde 18 år, 30 % under det kalenderår, då de fyllde 19 år, 42 % det kalenderår, under vilket de fyllde 20 år, och 15 % det kalenderår, under vilket de fyllde 21 år. Kommissionen ansåg dock, att siffrorna i verkligheten skulle komma att ställa sig något ogynnsammare. Till jämförelse anfördes siffrorna för perioden 1910—1919, vilka i det stora hela sett överensstämma med de ovan anförda siffrorna för perioden 1918—1927. Det är tydligt, att examensåldern, därest skolkommisionens förslag om 6-årig grundskola och 4-årig realskola genomfördes generellt och under i övrigt oförändrade förhållanden, skulle bliva icke obetydligt högre, eftersom den redan för närvarande i det närmaste sammanfaller med den av kommissionen beräknade.

Det har i annat sammanhang visats, att betydligt fler lärjungar övergå till gymnasiestudier från 5-årig realskola än från 4-årig, och det har framhållits, att detta i första hand måste anses bero på att de 5-åriga linjerna framför allt förekomma vid de *högre* allmänna läroverken och att det är naturligt, att gymnasieorternas ungdom i större utsträckning övergår till gymnasium än ungdom från andra orter. En bidragande orsak är dock sannolikt även examensåldern, då den jämförelsevis höga ålder, som vid vägen över 4-årig realskola uppnås vid studentexamen, i sig själv torde ut-

göra en återhållande faktor, när valet av levnadsbana överväges på real-skolans högstadium. Så till vida kan detta förhållande ur allmänna synpunkter vara fördelaktigt, som en minskning i tillströmningen till gymnasierna får anses önskvärd, men så till vida är det å andra sidan en nackdel, som gymnasiets rekrytering därigenom delvis kan komma att bestämmas efter andra grunder än lärjungarnas läggning och fallenhet för teoretiska studier.

Den här verkställda undersökningen angående examensåldern visar angelägenheten av att åtgärder vidtagas i syfte att sänka denna ålder. Vi komma att i annat sammanhang närmare överväga dylika åtgärder.

6. Sammanfattning och slutsatser.

Varje jämförelse mellan den 5-åriga och den 4-åriga realskolelinjen måste i och för sig betecknas som vansklig. Linjerna äro av olika längd och utgå från olika stadier av folkskolan. Hänsyn måste således tagas icke blott till de olikheter i fråga om lärostoffets omfattning och fördelning på de särskilda klasserna, som följa härav, utan även till den olikhet i fråga om ålder och förkunskaper, som blir rådande mellan linjernas lärjungar. Därtill komma vissa olikheter hos lärjungematerialet av social och ekonomisk art samt i fråga om hemortsförhållanden, olikheter, som visserligen ingalunda äro genomgående men som dock kunna äga visst samband med linjernas organisation. Vilken inverkan dessa olikheter utöva på arbetsresultatet, är svårt att bestämma. Slutligen kan detta resultat också röna inverkan av eventuella olikheter linjerna emellan i fråga om lärjungematerialets rekrytering från andra klasser av folkskolan än de organisatoriskt avsedda anknätningsklasserna, i fråga om klassavdelningarnas genomsnittliga storlek och om tillämpningen av betygsskalan.

Jämförelsen har icke heller i alla hänseenden kunnat grundas på ett så rikhaltigt och omfattande statistiskt material som varit önskvärt. Uppgifterna om lärjungarnas flyttnings- och betygsförhållanden avse blott en termin eller en lärjungårgång och kunna således innefatta tillfälliga fluktuationer i arbetsresultaten. Hållbara slutsatser synas därför kunna dragas endast av de mer markerade och genomgående differenser, som kunna iakttagas linjerna emellan i materialet.

Huvudsynpunkter vid bedömandet av realskolelinjernas inbördes förhållande ha varit, dels med vilken framgång lärjungarna kunnat fullfölja sin skolgång, vare sig denna åsyftat övergång till gymnasium från näst högsta realskoleklassen eller realexamen, dels inom vilken tidrymd utbildningen i realskolan i verkligheten avslutas och vid vilken ålder lärjungarna kunna övergå till andra arbetsuppgifter, dels slutligen huru väl lärjungarna förmå tillgodogöra sig undervisningen och komma till rätta med skoluppgifterna.

Undersökningen av hur lärjungarna fullföljt sin skolgång i realskolan visar, att på 5-årig linje omkring 70 % av de intagna gossarna¹ och 75 % av flickorna, på 4-årig linje omkring 65 % av gossarna och 70 % av flickorna nått det avsedda målet. Skillnaden mellan linjerna är således icke betydande. Den längre, 5-åriga, linjen visar emellertid icke, såsom kunnat väntas, lägre utan snarare något högre procenttal än den kortare, 4-åriga. Detta kan synas anmärkningsvärt, då de mera bestämda framtidsplanerna och de säkrare indicierna på studielämplighet snarast borde stå att finna hos de äldre och mognare lärjungarna på 4-årig linje. Även om detta i viss mån skulle vara förhållandet, förmår denna omständighet dock tydligen icke göra sig gällande gentemot andra, som verka i motsatt riktning. Den över större delen av den 5-åriga realskolans lärotid utsträckta skolplikten måste således motverka² förtidig avgång från denna skola. Vidare torde de 5-åriga realskolelinjerna, som vanligen äro förbundna med gymnasier, draga till sig ett stort antal lärjungar, som från början beslutit sig för gymnasialstudier. Med visst skäl synes man också kunna peka på det mindre inslaget av landsbygdslärjungar och det något större inslaget av lärjungar ur socialgrupp I på den 5-åriga linjen. Att det praktiska arbetslivet utövar en viss lockelse på lärjungar i pubertetsåldern är troligt; om kostnaderna för skolutbildningen äro stora och skolgången är ansträngande — såsom fallet är för många resande eller inackorderade lärjungar — eller om hemmets ekonomi är svag och föräldrarnas sociala ambition icke är särskilt stark, kan det ligga nära till hands att avbryta skolgången. Sådana kombinationer av omständigheter torde vara något vanligare på 4-årig linje än på 5-årig. Som tidigare nämnts, synes i många fall rentav en omprövning av framtidsplanerna ske vid tiden för skolpliktens slut, alltså i klass 2⁴. I andra fall synas målsmännen utnyttja den 4-åriga realskolan till att hålla barnen sysselsatta och låta dem fullgöra sin skolplikt i avvaktan på ett tillfälle att inträda i yrkeslivet.

I allmänhet står dock förtidig avgång ur realskolan i samband med svårigheter att följa med i skolarbetet; särskilt tydligt framträder detta bland gossar på 5-årig linje. Flickorna på båda linjerna fullfölja skolgången i något större utsträckning än gossarna, vilket närmast sammanhänger med att de, såsom senare skall visas, i allmänhet erhålla ett bättre arbetsresultat. Möjligen beror den större stabiliteten i flickornas skolgång också på att hos dem pubertetsutvecklingen börjar tidigare och förlöper lugnare än hos gossarna.

Den olikhet mellan linjerna, som sålunda konstaterats i fråga om lärjungarnas fullföljande av skolgången, kan sägas vara betingad av linjernas olika organisation, i den mån den beror på att studietiden i större utsträck-

¹ Procenttalen ha beräknats på antalet intagna efter avdrag av dem, som övergått till andra realskolor. De minimisiffror, som framgå av en procentberäkning på totalantalet intagna, uppgå till omkring 60 % för gossar och 65 % för flickor på vardera linjen.

ning sammanfaller med skolpliktstiden på 5-årig linje eller på det större inslaget av landsbygdslärjungar på 4-årig linje. Förklaringen till att sistnämnda omständighet kan betraktas som organisatoriskt betingad är den, att lärjungar från andra orter än skolorten i de flesta fall torde finna det förmånligt att välja en realskolelinje, som tillåter dem att stanna längre tid i hemortens folkskola. De övriga olikheterna i lärjungematerialet stå troligen mindre i samband med de 4- och 5-åriga realskolelinjernas organisation än med deras förläggning i förhållande till gymnasiestäderna, med målsmännens ekonomi, med befolkningsförhållandena i övrigt på de skilda skolorterna och med en viss traditionell inställning hos föräldrarna.

Övergång till gymnasium sker i betydligt större utsträckning från 5-årig linje än från 4-årig: ur den förra linjens näst högsta klass gå 27 % av de intagna gossarna och 21 % av flickorna till gymnasialstudier, medan ur motsvarande klass på den 4-åriga linjen gå blott respektive 6 och 5 %. Även efter realexamen går ett större antal lärjungar från 5-årig linje till gymnasium. I det hela välja 50 % av de på linjen intagna gossarna och 36 % av de intagna flickorna denna väg; motsvarande siffror äro för fyra-årig linje 26 % och 16 %. De lärjungar, som gå till gymnasium, synas i allmänhet även representera ett gott begåvningsurval; dock torde det bland dem finnas åtskilliga medelmåttiga eller till och med svaga elever, särskilt bland gossar på 5-årig linje.

Att så många av den 4-åriga linjens lärjungar avsluta skolstudierna och gå ut i arbetslivet efter realexamen, torde främst bero på att de flesta 4-åriga realskolorna stå utan samband med gymnasium och ofta äro belägna på orter, som ligga på långt avstånd från gymnasiestäderna. De 5-åriga linjerna vid högre allmänna läroverk torde däremot icke blott draga till sig lärjungar, som från början taga sikte på studentexamen; de synas även till högre studier avlämna åtskilliga lärjungar, som lockats att försöka sådana studier på grund av att gymnasiet är tillgängligt i hemstaden och står i organiskt samband med den realskola, där de undervisats. Även om således realskolornas förläggning i förhållande till gymnasieorterna i första hand torde förklara olikheten i fråga om övergången till gymnasium, spela säkerligen de ovan omnämnda ekonomiska och sociala skiljaktigheterna inom linjernas lärjungematerial en betydande roll. Särskilt för gossar ur högre samhällsklasser liksom för de socialt framåtsträvande framstår ju studentexamen ännu ofta nog som oundgänglig. De lägre procentalen för övergång till gymnasium hos flickorna stå otvivelaktigt i samband med att studentexamen för dem knappast har samma praktiska och traditions-mässiga värde som för gossar. I gymnasiestäderna ha ju flickorna dessutom i stor utsträckning tillgång till den särskilda flickskoloutbildningen. Begåvningsurvalet bland de flickor, som söka sig in på gymnasium, synes i det hela vara mycket gott.

Undersökningen av lärjungarnas ålder vid avläggande av realexamen har bekräftat det tidigare kända förhållandet, att den åldersskillnad på ett år, som linjernas organisation förutsätter bland de utexaminerade, i verkligheten reduceras till drygt ett halvt år. Närmare bestämt avlägga blott 48 % av de utexaminerade gossarna och 59 % av flickorna på den 5-åriga linjen examen vid den av linjens organisation förutsatta åldern, d. v. s. 16-årsåldern — omkring 5 % i denna grupp äro emellertid underåriga. På 4-årig linje avlägga 71 % av gossarna och 78 % av flickorna examen vid den avsedda åldern, d. v. s. 17-årsåldern — 11 % äro underåriga. Överåriga äro således omkring halva antalet av dem, som avlägga examen på den 5-åriga linjen, och 30 à 20 % av dem, som avlägga examen på den 4-åriga.

Likartat är förhållandet i fråga om studentexamen. Den åldersskillnad på ett år, som organisationen förutsätter, utgör i verkligheten 0·6 år för de manliga och 0·7 år för de kvinnliga lärjungarna. Av gossarna från den 5-åriga linjen ha nära 54 % och av flickorna från samma linje nära 70 % avlagt studentexamen vid den av organisationen förutsatta åldern, d. v. s. 19 år — närmare 11 % av gossarna och 13 % av flickorna äro underåriga — och av gossarna på den 4-åriga linjen ha närmare 67 % och av flickorna 80·5 % avlagt studentexamen vid av organisationen förutsatt ålder, d. v. s. 20 år — 17 % av gossarna och 26 % av flickorna äro här underåriga.

Den större förseningen på 5-årig linje förorsakas delvis av att antalet kvarsittare på linjen är procentuellt större än på den andra linjen. Än mer inverkar den omständigheten, att en större grupp (omkring 28 %) av linjens lärjungar vinna inträde i realskolan från högre klass i folkskolan än den fjärde. På 4-årig linje komma däremot blott 5 % av lärjungarna från högre klass än den sjätte; ett par procent kommer till och med från lägre klass än denna. Att så många lärjungar söka inträde på 5-årig linje från högre klass än anknytningsklassen, beror i viss mån på den starka tillströmningen till linjen. Många sökande avvisas och få stå över ett år, varvid de fortsätta sin skolgång i folkskolan. Men i andra fall synas föräldrar och målsmän självant eller på inrådan av lärare uppskjuta barnens inträde i realskolan ett år för att låta dem draga fördel av den mognad och den ytterligare träning i skolarbetet, som de vinna genom att stanna detta år i folkskolan. Det gäller här säkerligen i flertalet fall klena, sent utvecklade eller mindre väl begåvade barn. Såsom våra undersökningar visat, avbryta ett proportionsvis större antal lärjungar inom denna grupp av intagna sina real-skolestudier än inom den grupp, som intagits i normal ordning från fjärde klassen.

Den relativt stora förseningen av skolgången på linjen 4 + 5 vållar, att endast omkring hälften av de från linjen utexaminerade lärjungarna avlägga realexamen vid sexton år. Av de på den 4-åriga linjen utexamine-

rade avlägga 11 % examen vid denna ålder. Den andra hälften av den 5-åriga linjens lärjungar blir i åldershänseende i stort sett likställd med de återstående 89 procenten av lärjungarna på 4-årig linje, vilka avlägga examen vid sjuåttio år eller senare. Det kan således sägas, att endast omkring 50 % av de på 5-årig linje utexaminerade i verkligheten förmå avlägga realexamen vid den ålder, som linjens organisation förutsätter. Dessa 50 % utgöra dock otvivelaktigt de mera studiebegåvade av linjens lärjungar. De återstående äro emellertid i jämförelse med kamraterna på 4-årig linje icke överåriga, även om de ha förlorat ett år genom kvarsittning eller genom försenat inträde i realskolan. De ha med andra ord kunnat anse sig »ha råd» att sitta kvar ett år.

Den bristande överensstämmelsen mellan den teoretiska och den verkliga avgångsåldern är en oegentlighet, som borde bringas att upphöra eller i varje fall såvitt möjligt begränsas till sin omfattning.

De undersökningar över realskolelärjungarnas flyttnings- och betygsförhållanden, som företagits för att utröna, hur dessa lärjungar kunnat tillgodogöra sig undervisningen, ha icke givit anledning att misstänka förefintligheten av sådana olikheter mellan linjerna i fråga om betygsskalans tillämpning, att de genomsnittliga resultaten icke skulle vara jämförliga. Däremot har det befunnits troligt, att den faktiska olikhet i fråga om genomsnittsantalet lärjungar per klassavdelning, som föreligger, i någon mån påverkar betygsresultatet. Klassavdelningarna på den 4-åriga linjen äro i genomsnitt mindre än på den 5-åriga, och det har konstaterats, att lärjungar, som undervisas i mindre klassavdelningar, i medeltal uppnå något bättre resultat än lärjungar från större avdelningar. Även om detta förhållande endast förorsakar en siffermässigt sett ytterst obetydlig skillnad i fråga om betygsresultatet på linjerna, bör det icke lämnas obeaktat vid bedömandet av arbetsresultatet, då tendensen är klart konstaterad.

I och för sig kunde det synas vara ett rimligt antagande, att den 5-åriga linjen på de orter, där dubbel anknytning finnes, skulle kunna göra det första urvalet bland dem, som söka inträde i realskolan, och således erhålla det bästa lärjungematerialet. På åtskilliga håll är också tillströmningen till denna linje så stark, att gallring kan ske även av godkända sökande. På orter, där endast 4-årig linje finnes, torde en tillströmning av motsvarande omfattning mindre ofta förekomma; realskolan kan således här mottaga även de svagare bland de godkända inträdessökande. Bland de rektorer vid realskolor med dubbel anknytning, som på vår anmodan meddelat sina erfarenheter om lärjungarnas begåvning och fallenhet för studier på de båda linjerna, ha dock endast några få ansett sig kunna räkna med genomsnittligt något bättre begåvning hos lärjungarna på 5-årig linje, medan ett avsevärt antal funnit lärjungarna på 4-årig linje i allmänhet något bättre begåvade; ungefär lika många anse sig icke ha iakttagit någon skillnad i begåvningshän-

seende linjerna emellan. Den gallring av de sökande, som förekommer, har troligen icke varit av den omfattning, att den i detta avseende spelat någon roll i fråga om totalresultatet. Det stora inslaget av lärjungar från femte eller sjätte folkskoleklassen på 5-årig linje tyder på att dessa inträdessökande på grund av högre ålder och större mognad vid provningstillfället ha haft ett tillfälligt övertag över yngre medsökande. I andra fall torde ett sådant övertag ha kunnat vinnas genom särskild förberedelse för provningen.

I det hela torde förhållandena i detta hänseende gestalta sig olika på olika orter. Någon större olikhet i begåvningshänseende mellan de båda linjerna synes icke föreligga eller har i varje fall icke kunnat otvetydigt konstateras.

Arbetsresultatet påverkas givetvis även av de tidigare omnämnda olikheterna inom lärjungematerialet. De lärjungar, som tillföras realskolan från landsbygden och som på grund av linjernas organisation äro procentuellt flera på 4-årig än på 5-årig linje, torde genomsnittligt få anses som en i begåvningshänseende väl utrustad lärjungekontingent — realskolornas rektorer hävda i många fall en sådan uppfattning. De besvär och kostnader, som dessa lärjungars studier medföra, skulle säkerligen i de flesta fall icke te sig motiverade, om de unga icke röjde viss fallenhet för studier. Det kan således förefalla troligt, att landsbygdslärjungarnas skolprestationer verka höjande på den 4-åriga linjens genomsnittliga resultat. Emellertid kan det icke utan vidare förutsättas, att dessa lärjungars begåvning skall komma till tydligt uttryck i betygen. Ansträngande dagliga resor och torftiga måltidsförhållanden under arbetstiden eller otillfredsställande inackorderingshem med dålig tillsyn, mindre god trivsel och ovana vid stadslivet äro omständigheter, som kunna verka sänkande på betygsnivån; säkert göra de det i åtskilliga individuella fall. Säkrast synes det därför vara att icke tillmäta inslaget av landsbygdslärjungar någon mera avsevärd betydelse vid bedömandet av den 4-åriga linjens betygssiffror, även om detta inslag i och för sig är starkt nog för att kunna påverka dessa siffror — nära 40 % av linjens lärjungar mot något över 20 % av den 5-åriga linjens.

På liknande sätt synes det förhålla sig med de tidigare berörda sociala och ekonomiska olikheterna i lärjungematerialet. Det kan å ena sidan antagas, att lärjungarna från socialgrupp III, vilka icke så ofta hållas i högre skolor, om de icke visa intresse och fallenhet för studier, i genomsnitt representera ett bättre begåvningsurval än lärjungarna från socialgrupp I, vilka traditionsmässigt erbjudas högre skolutbildning, även om de sakna egentlig fallenhet för teoretiska studier. Även detta skulle verka till förmån för den 4-åriga linjen, som visar ett procentuellt något större inslag av lärjungar ur socialgrupp III och ett något mindre ur socialgrupp I. Å andra sidan kan det göras gällande, att lärjungar ur den förra gruppen ofta arbeta under ogynnsamma förhållanden, medan den senare gruppens företrädare ofta ha fördelen av bättre arbetsvillkor, sakkunnig hjälp och en för den in-

teilektuella utvecklingen gynnsam miljö, vilket allt snarast borde höja dessa lärjungars och därmed även den 5-åriga linjens genomsnittresultat utöver den andra linjens, helst som socialgrupp I bevisligen och helt naturligt bidrager till lärjungerekryteringen med många utmärkta begåvningar. Båda antagandena ha ett visst berättigande. I det hela synas således dessa olikartade faktorer ägnade att upphäva varandras verkningar, och skillnaden mellan de båda socialgruppernas procenttal är icke så stor, att den skulle kunna antagas utöva någon nämnvärd verkan på linjernas betygsresultat i den ena eller andra riktningen.

Undersökningen av kvarsittningsförhållandena visar genomgående högre procenttal kvarsittare på den 5-åriga linjen än på den 4-åriga. Således finnas inom den grupp av den undersökta årskullen, som nått målet för skolgången i realskolan, bland gossarna på 5-årig linje omkring 24 % och bland flickorna nära 15 % kvarsittare mot respektive 11 % och 8 % på 4-årig linje — procentalen äro här beräknade på antalet intagna på varje linje efter avdrag av dem, som övergått till andra skolor av realskoletyp eller till flickskolor. I första hand betyda väl dessa siffror endast, att lärjungarna på den förra linjen relativt oftare sitta kvar än lämna skolan efter ett underkännande. Orsakerna till detta förhållande äro uppenbarligen desamma som orsakerna till att något färre lärjungar avgå från 5-årig än från 4-årig linje: ännu bestående skolplikt, lägre genomsnittsålder, mindre inslag av resande och inackorderade lärjungar, i någon mån också större inslag av lärjungar ur socialgrupp I. Särskilt vad gossarna beträffar, är emellertid differensen mellan procentalen för kvarsittare, jämförd med differensen mellan procentalen för den grupp, som fullföljt skolgången, så stor, att den kan räknas som ett indicium på genomsnittligt sämre förmåga att tillgodogöra sig undervisningen. Överhuvud framträder emellertid en så betydande skillnad mellan de manliga och de kvinnliga lärjungarnas skolprestationer, att dessa böra diskuteras var för sig.

Undersökningarna av arbetsresultatet visa samstämmigt, att den största gruppen av elever, som misslyckats i skolarbetet, finnes bland gossarna på 5-årig linje. Till någon del får väl detta förhållande sin förklaring av att det procentuella antalet kvarsittare i gruppen är så stort; dessa försenade lärjungar äro ju i allmänhet mycket svaga. Det är dock icke alldeles säkert, att kvarsittarna tynga ned genomsnittresultatet i proportion till sin verkliga svaghet. Temporärt kunna sådana lärjungar tack vare större mognad, längre träning och förhandsbekantskap med lärostoffet hålla sig någorlunda uppe i betygshänseende. Att kvarsittarna icke ensamma bära skulden för det låga betygsresultatet framgår också av den undersökning, som gjorts av den ovannämnda årskullen av realskolelärjungar. Den kontingent gossar, som varje år flyttats till högre klass vid vårterminens slut eller höstterminens början, är mindre på 5-årig än på 4-årig linje: 47·9 % mot 54·8 % av det på nyss nämnt sätt reducerade antalet intagna

på vardera linjen. Det nuvarande klientelet av manliga lärjungar i realskolan synes således ha större svårigheter att genomgå den 5-åriga linjen än den 4-åriga. Procenttalen för flyttade gossar vid slutet av vårterminen 1939 äro också genomgående lägre i klasserna 1⁵—4⁵ än i klasserna 1⁴—3⁴. Att procenttalen för flyttade gossar vid början av följande hösttermin äro större på 5-årig linje belyser i sin mån den starkare strävan hos linjens lärjungar att hålla sig kvar i skolan. Även procenttalen för underbetyg i förhållande till samtliga vårterminen 1939 givna betyg äro större för gossar i klasserna 1⁵—4⁵ än i klasserna 1⁴—3⁴: 9·7 mot 8·1. Medelbetygen i klass 4⁵ äro lägre än i klass 3⁴. För de skriftliga proven i realexamen är skillnaden delvis utjämnad: underbetygssiffrorna äro fortfarande högre för gossar i 5⁵ i modersmålet och matematik, men siffran är lägre i engelska och i tyska lika stor på båda linjerna.

Hos flickorna på de båda linjerna föreligger blott en svagt markerad skillnad i arbetsresultatet till den 4-åriga linjens förmån. Att undersökningsmaterialet för den 5-åriga linjen är jämförelsevis litet gör därjämte de differenser, som kunna konstateras, tämligen osäkra. Den kontingent flickor, som genomgått realskolan med regelbunden flyttning varje vårtermin, är något mindre på 5-årig linje, 61·5 % mot 63·5 % av det på tidigare nämnt sätt reducerade lärjungantalet. Flyttningssiffrorna för vårterminen 1939 variera i storlek i de särskilda klasserna: i genomsnitt bli procentsiffrorna för båda linjerna lika. Underbetygsprocenten för klasserna 1⁵—4⁵ är i genomsnitt densamma som för 1⁴—3⁴: 5·8 på den 5-åriga linjen mot 5·7 på den 4-åriga, varvid bättre siffror i de lägre klasserna av den 5-åriga linjen uppväga sämre siffror i de högre; i anslutning härtill äro medelbetygen i realskolans näst högsta klass och procenttalen för de skriftliga proven i realexamen genomgående bättre på 4-årig linje.

Flickornas studieresultat ligga i det hela betydligt över gossarnas. I vissa fall har till och med ett bättre resultat kunnat konstateras hos flickor på 5-årig linje än hos gossar på 4-årig. Den betydande skillnad, som sålunda föreligger mellan manliga och kvinnliga lärjungars prestationer i realskolan, kräver en förklaring. En viktig faktor är, att flickorna i allmänhet visa större ambition och flit i skolarbetet. Möjligen kan man också räkna med ett i vissa fall något strängare begåvningsurval bland flickor än bland gossar. Den främsta orsaken till flickornas överlägsenhet i realskolan torde emellertid vara att söka i de båda könen utvecklingsförhållanden under realskolåren. Pubertetsutvecklingen hos flickorna börjar tidigare och förlöper jämnare än hos gossarna, hos vilka den intensifieras mot pubertetens slut. På grund av dessa förhållanden bemästra flickorna realskolans uppgifter särskilt väl i förhållande till gossarna på realskolans och speciellt den 5-åriga linjens lågstadium. Men det försprång de äga hinna gossarna delvis taga igen under skoltidens lopp, och skillnaden i de båda könen prestationer minskas på högstadiet, där flickornas svårigheter ökas relativt mer än gossarnas.

Vad skillnaden mellan flickornas prestationer på de olika linjerna beträffar, synes den nästan helt förklaras av de nu särskilt på den 5-åriga linjen rådande rekryteringsförhållandena. Jämföras siffrorna för de kvinnliga lärjungar i den undersökta årskullen, som intagits från respektive anknytningsklasser och som sedan utan försening uppnått målet för sin skolgång i realskolan, blir procenttalet, beräknat på ett såsom tidigare nämnts reducerat lärjungantal, till och med högre på 5-årig linje än på 4-årig: 64·6 % mot 63·6 %. Den något högre åldern hos flickorna på 4-årig linje, liksom de i genomsnitt något mindre klassavdelningarna bör väl få tillskrivas en viss förmånlig inverkan på linjens arbetsresultat.

Olikheten i gossarnas prestationer på de båda linjerna har väl i sin mån något samband med skillnaden i klassavdelningarnas storlek; det icke oväsentligt större antalet kvarsittare på 5-årig linje torde även verka sänkande på linjens resultat. I övrigt synes olikheten till stor del bero på nuvarande rekryteringsförhållanden; om endast de i vanlig ordning på båda linjerna intagna gossarna i den undersökta årskullen jämföras, befinnas av det reducerade antalet intagna 51·1 % på 5-årig linje och 54·9 % på 4-årig linje ha genomgått skolan utan försening. Den olikhet i studieresultatet, som dessa siffror antyda, torde väl huvudsakligen bero på ålders- och utvecklingsförhållanden. Gossarnas pubertetsutveckling försiggår i stort sett mellan 13 à 14 och 17 år. De befinna sig således under de två första åren på den 5-åriga linjen ännu väsentligen på barndomsstadiet, och de inträda i den 4-åriga realskolan just vid början av pubertetstiden. I motsats såväl till flickorna, för vilka pubertetsutvecklingen i stort sett infaller mellan 12 och 16 år, som till gossarna på 4-årig linje skola gossarna på 5-årig linje vara färdiga med realexamen, innan pubertetsutvecklingen hunnit kulminera.

Det vill synas, som om de skiljande omständigheter, som ovan omnämnts, skulle ge en i huvudsak tillfredsställande förklaring till den olikhet i gossarnas prestationer, som kan konstateras mellan linjerna. I vad mån begåvningsurvalet blivit säkrare på den ena eller andra linjen framgår icke av vårt undersökningsmaterial. Av ovannämnda omständigheter torde endast ålders- och utvecklingsförhållandena stå i ofrånkomligt samband med de båda realskolelinjernas olika organisation. Någon annan organisatoriskt betingad omständighet, som kunde ytterligare bidra till att förklara differensen, synes icke förefinnas.

En jämförelse mellan linjerna bör även omfatta deras lärokurser och den arbetsbörda de lägga på lärjungarna. Båda linjerna leda till samma slutmål, och de tillämpade undervisningsplanerna upptaga i sina huvuddrag samma lärokurser, ehuru vissa kursmoment, som ingå i femte och sjätte klassens kurs i folkskolan, uteslutas eller genomgås endast översiktligt och repetitionsvis på den 4-åriga linjen, medan de måste inläras från början på den 5-åriga. Givetvis kan den förra linjen också från början räkna med större mognad och arbetsförmåga — kanske även med bättre förmåga av anpassning efter realskolans arbetsformer — hos sina lärjungar, av vilka

de flesta äro omkring 2 år äldre än nybörjarna på 5-årig linje. Av de fyra ämnen, som betyda mest för lärjungarnas framgång eller misslyckande i realskolan, modersmålet, tyska, engelska och matematik, är det matematiken, som på 4-årig linje drager största nyttan av det, som i folkskolans högsta klasser hunnit inhämtas i ämnet. Den längre folkskolekursen innebär här en verklig fördel för linjens lärjungar, vilka även på grund av det jämförelsevis stora antal lärotimmar i ämnet, varöver linjen förfogar, kunna nå ett betydligt bättre resultat än lärjungarna på 5-årig linje. Mindre betydelse synes den längre folkskolekursen i modersmålet äga för den 4-åriga linjens lärjungar; i tyska ha dessa dock uppenbarligen gagn av att de vid inträdet i realskolan ha bättre förkunskaper i grammatik än lärjungarna på den 5-åriga linjen. I tyska ligger genomsnittsbetyget på det skriftliga provet i realexamen en åttondels betygsenhet högre på den 4-åriga linjen än på den 5-åriga, vilken skillnad är större än skillnaden i andra ämnen, och betygsresultatet i tyska är i det hela bättre på den 4-åriga linjen än på den 5-åriga, i varje fall för de manliga lärjungarnas vidkommande. I vad mån detta kan stå i något sammanhang med metodiska tillvägagångssätt, som bättre lämpa sig för de äldre lärjungarna på den 4-åriga linjen, låter sig icke avgöra. I det hela blir säkerligen kursen under nuvarande förhållanden mer koncentrerad och sammanträngd på 4-årig linje än på 5-årig, bland annat beroende på att omläsning av vissa av folkskolans kursmoment där förekommer och att samma läroböcker ofta användas på båda linjerna. Den 4-åriga linjen kräver, av lärjungarnas uppgifter om läxläsningstid att döma, något mera arbete, och då linjens timplan också omfattar ett högre antal veckotimmar, torde den i det hela kunna betecknas som den mer arbetskrävande av de båda linjerna. Realskolornas rektorer ge också allmänt uttryck för denna uppfattning. Härutinnan kan givetvis ändring åvägabringas genom organisatoriska åtgärder. Tecken på att lärjungarna skulle vara mera ansträngda på 4-årig linje än på 5-årig ha dock icke framkommit; den mer arbetskrävande linjen uppvisar i det hela det bättre arbetsresultatet. Att märka är för övrigt, att den 4-åriga linjens lärjungar äro något äldre och därför kunna väntas utan olägenhet fullgöra ett något mera krävande arbete.

En viss intresse- eller anlagsskillnad mellan gossar och flickor synes framträda i realskolan. Det för flickorna svåraste ämnet är tydligen matematik; gossarnas svårigheter äro störst i främmande språk, särskilt tyska; i dessa ämnen nå flickorna relativt goda resultat.

C. Uttalanden av skolledare rörande anknytningen mellan folkskola och högre skola.

Till åtskilliga kommunala folkskolinspektörer, rektorer och överlärare ha vi riktat vissa frågor. De lämnade svaren skola här närmare beröras, i den

mån de äro ägnade att belysa frågan om anknytningen mellan folkskola och högre skolor samt därmed sammanhängande spørsmål.

Samtliga rektorer vid på orter med dubbel anknytning belägna allmänna läroverk (till antalet 72) och kommunala mellanskolor (6) ävensom rektorerna vid de kommunala flickskolorna (40) ha anmodats att angiva, vad de funnit vara *huvudskälen till att övergång från folkskolan skett till 5-årig respektive 4-årig realskola* eller för flickornas vidkommande *till 7-årig respektive 6-årig lärokurs*. Såsom ett huvudskäl till att eleverna välja *den 5-åriga realskolelinjen* (vid flickskolorna *den 7-åriga lärokursen*) har det övervägande antalet tillfrågade angivit den tidsvinst av ett år, som normalt kan beräknas uppkomma för dem, vilka välja denna linje (lärokurs). Såsom ett annat dylikt huvudskäl anger inemot hälften av de tillsporda rektorerna önskan hos föräldrarna att så snart som möjligt få in sina barn i den skola, som skall ha hand om deras fortsatta undervisning. Ett trettiotal rektorer framhåller särskilt den på denna linje förekommande lugnare studiegången och mindre arbetsbelastningen framför allt i språk. Några rektorer ha trott sig finna, att eleverna valt den 5-åriga linjen (7-åriga lärokursen) huvudsakligen av tradition eller social ambition. En rektor anger det skälet, att den avlämnande läraren rekommenderat den 5-åriga linjen. Slutligen uppgives, att det då och då förekommer, att föräldrar till barn från landsbygden vid första tillfälle, som erbjuder sig, låta barnen övergå till realskola och således till 5-årig linje för att därigenom bereda dem bättre skolundervisning i sådana fall, där hemorten har till förfogande endast folkskola av svagare skolform.

Den viktigaste anledningen till valet av *den 4-åriga linjen* (vid flickskolorna *den 6-åriga lärokursen*) synes enligt flertalet rektorers uttalanden vara den, att föräldrar med bostad utom läroverksorten önska att av ekonomiska skäl (för att slippa utgifter för resor eller inackordering) ha kvar sina barn i hemmet så länge som möjligt. Det framhålles i detta sammanhang, att barn från landsbygden bruka dominera i de avdelningar, som tillhöra den 4-åriga linjen. Ett tjugutal rektorer anför vidare det skälet, att eleverna eller deras föräldrar icke tidigare tänkt på läroverksstudier eller också i det längsta uppskjutit avgörandet härom. Många rektorer uppgiva den anledningen, att elev tidigare sökt inträde i 1⁵ (vid flickskolorna 1⁷) men ej blivit intagen. Det uppgives även, att elev kan ha placerats i 1⁴ på grund av platsbrist i 2⁵ och att elev ämnat söka och sökt men icke vunnit inträde vid kommunal mellanskola (där undervisningen vore avgiftsfri). 2 rektorer angiva det skälet, att den avlämnande läraren rekommenderat den 4-åriga linjen, och en rektor yttrar, att många anse det osäkert eller förhastat att tidigt binda sig för en lång skolgång och, ställda inför risken, att skolgången brytes i förtid, betrakta den mera sammanhängande 6-åriga folkskolekursen såsom ändå utgörande ett helt och följligen i varje fall vilja rädda denna. Rektor vid gossrealskolan i Göteborg kommer med följande

för här ifrågavarande spørsmål belysande uppgifter: Samtliga elever (c:a 170) på den 4-åriga linjen ha tillfrågats om anledningen till att de valt denna linje; av svaren framgår, att 25 % först sökt till 5-årig linje, att 25 % av ekonomiska skäl ursprungligen tänkt sig vinna inträde vid Göteborgs kommunala mellanskola, att 25 % icke kunnat bestämma sig tidigare, att 15 % hade lång skolväg och att 10 % valt den 4-åriga linjen av principiella skäl.

Samtliga kommunala folkskolinspektörer och överlärare på orter med dubbel anknötning, till antalet sammanlagt 131, ha tillsports, vad de funnit vara *huvudskälen till att lärjungar inom deras distrikt övergått till högre skolor från respektive klass fyra, fem, sex och sju.*

Vad angår *övergång från klass fyra* i folkskolan, så anföra 24 av de tillfrågade skolledarna såsom ett huvudskäl, att den 5-åriga realskolan (och 7-åriga flickskolan) anses bereda bättre, lugnare och mindre pressande studiegång framför allt i språk. Ett sextiotal skolledare åberopar den tidsvinst av ett år, som normalt kan beräknas uppkomma genom övergång från fjärde folkskoleklassen till 5-årig realskola. Åtskilliga skolledare uppgiva, att målsmännen vilja försäkra sig om att deras barn överhuvud taget skola få plats i läroverk och därför låta dem söka inträde där, redan då den första möjligheten inställer sig, för att icke något tillfälle skall bliva outnyttjat. Ett tjugotal skolledare anför, att målsmännen önska få in sina barn så snart som möjligt i den skola, som skall ha hand om deras fortsatta undervisning. En överlärare uppgiver, att målsmännen ofta äro av den uppfattningen, att elevmaterialet i folkskolan genom avgången till högre skolor starkt försvagas i folkskolans högre klasser, varigenom undervisningens effektivitet minskas, och att målsmännen därför ogärna vilja ha kvar barnen i folkskolan i dessa klasser.

Såsom anledning till *övergång från klass fem* i folkskolan uppgiver det stora flertalet skolledare, att eleven sökt men icke lyckats vinna inträde i högre skola från fjärde folkskoleklassen. Ett stort antal skolledare uppgiver såsom skäl, att målsmännen velat låta eleverna förvärva större mognad, än de ha efter genomgång av fjärde folkskoleklassen. En överlärare angiver lång skolväg, en annan inflyttning från landet under det senaste året och en tredje, att föräldrarna under det senaste året erhållit bättre ekonomi.

Övergång från klass sex i folkskolan beror enligt många skolledares erfarenhet på att föräldrarna icke tidigare kunnat bestämma sig för om barnet skulle fortsätta sina studier, eller icke tidigare kunnat avgöra, om barnet hade anlag för studier. Ett stort antal skolledare angiver det skälet, att eleven tidigare sökt men icke lyckats vinna inträde vid läroverk. Åtskilliga skolledare angiva lokala skolförhållanden: föräldrarna vilja låta barnen fortsätta i den (billigare) kommunala mellanskolan på platsen, som ju har anknötning endast till sjätte folkskoleklassen; barnen skola fortsätta i praktisk mellanskola, där anknötningen är densamma; eleverna äro flickor, för

vilka 5-årig realskola saknas på orten. Enligt många skolledares utsago är anledningen till övergång från sjätte folkskoleklassen ofta den, att synnerligen skickade elever med intresse för fortsatt teoretisk utbildning efter genomgången folkskola själva besluta sig för att fortsätta sina studier. Några överlärare angiva önskan att ernå befrielse från fortsättningsskola, en uppger önskan att låta barnen förvärva åtminstone något avgångsbetyg, om studierna sedermera skulle avbrytas, en angiver önskan att bereda sysselsättning åt barn, som slutat folkskolan men anses för unga för yrkesarbete, och en angiver principiella skäl: om folkskolan skall vara bottenskola, bör övergång till högre skolor icke ske från tidigare klass än den sjätte.

Vad slutligen angår *övergång från klass sju* i folkskolan, angives i allmänhet såsom anledning härtil, att eleven tidigare sökt men icke lyckats vinna inträde i högre skola. Några skolledare nämna den anledningen, att föräldrarna icke tidigare kunnat bestämma sig för om barnet skulle fortsätta sina studier, en överlärare angiver önskan att vinna befrielse från fortsättningsskola och en annan nämner önskan att låta barnen ha förvärvat åtminstone något avgångsbetyg, för den händelse studierna sedermera skulle avbrytas. Ett tiotal skolledare uppger, att övergång till högre skolor från sjunde folkskoleklassen förekommer sällan eller aldrig.

Samtliga rektorer vid allmänna läroverk med 5-årig realskolelinje (72 till antalet) och vid kommunala flickskolor (40) ha ombetts angiva, vad de funnit vara *skälen till att barn övergått till 1⁵ (vid flickskolorna 1⁷) först från femte folkskoleklassen*. Ett sextiotal av de härom tillsporda rektorerna angiver i första hand såsom sådant skäl, att elev underkänts vid prövning till 1⁵ (1⁷) från fjärde folkskoleklassen. Några angiva brist på plats, då elev tidigare sökt inträde från fjärde folkskoleklassen. Omkring 30 rektorer anföra vidare det skälet, att eleverna eller deras föräldrar icke förut tänkt på läroverksstudier eller i det längsta uppskjutit avgörandet av denna fråga. Ett fyrtiotal uppger den anledningen, att föräldrarna med hänsyn till barnens ringa mognad eller sena utveckling eventuellt efter inrådan av vederbörande folkskollärare funnit det vara fördelaktigt, att barnen väntade något år med att påbörja sina läroverksstudier för att därigenom lättare vinna inträde. En del rektorer angiva sjukdom eller svag hälsa hos eleverna, ett par anföra önskan hos föräldrarna till barn från landsbygden att få behålla barnen hemma så länge som möjligt men samtidigt fruktan för att arbetsbelastningen skulle bli för stor, om barnen i stället valde den 4-åriga linjen. Några rektorer yttra, att barnen, om de stanna ett år längre i sina hem, få större fysiska förutsättningar att stå ut med de påfrestningar, som resan (ofta cyklandet) till och från skolan medför. Ett par rektorer angiva bostad på annan ort, som saknade läroverk, då barnet tillhörde fjärde folkskoleklassen, och från andra håll uppger, att föräldrarnas ekonomi först under det senaste året undergått sådan förbättring, att barnen kunnat komma i åtnjutande av utbildning vid läroverk.

Rektorerna vid de allmänna läroverken med 5-årig linje och vid de kommunala flickskolorna ha även anmodats meddela, vad de funnit vara *skälen till att barn övergått till 1⁵ (1⁷) först från sjätte folkskoleklassen*. Vid redogörelsen för svaren på denna anmodan bör måhända först omnämnas, att flertalet av de tillsporda rektorerna anmärker, att övergång till klass 1⁵ från sjätte folkskoleklassen förekommer sällan eller aldrig. Som huvudskäl till sådan övergång angives av ett trettiotal rektorer underkännande vid prövning till 1⁵ (1⁷) från lägre folkskoleklass. Åtskilliga rektorer uppgiva, att eleverna eller deras föräldrar icke tidigare tänkt på läroverksstudier eller i det längsta väntat med att träffa något avgörande härom. Och även vid besvarandet av denna fråga angives ofta den anledningen, att föräldrarna med hänsyn till barnens ringa mognad eller sena utveckling funnit det vara fördelaktigt, att barnen väntade med att påbörja sina läroverksstudier för att därigenom lättare vinna inträde. En del rektorer omnämner misslyckande vid prov till 4-årig (6-årig) linje eller misströstan om förmåga att följa på denna linje tillämpad arbetstakt. Några rektorer angiva önskan hos föräldrar till barn från landsbygden att få behålla barnen hemma så länge som möjligt, och en rektor uppgiver inflyttning från ort med svag skolform.

Rektorerna vid allmänna läroverk med 4-årig realskolelinje (126) samt vid kommunala mellanskolor (66) och kommunala flickskolor (40) ha tillspotts, vad de funnit vara *skälen till att barn övergått till klass 1⁴ (1⁶) från lägre klass i folkskolan än den sjätte*. Härom anför nära hälften av de tillfrågade rektorerna, att övergång till klass 1⁴ (1⁶) från lägre klass i folkskolan än den sjätte förekommer sällan eller aldrig. Som huvudskäl för dylik övergång angives ovanlig eller åtminstone god studiebegåvning hos vederbörande elev. Ett mycket stort antal rektorer anför strävan att vinna tid. En del rektorer uppgiva det skälet, att föräldrarna eventuellt med orätt och ofta av missriktad ambition lita på barnens förmåga att snabbt kunna bedriva sina studier och därför önska få fram dem till en examen så tidigt som möjligt. Det uppgives vidare vara en utbredd uppfattning bland föräldrarna, att begåvade elever ha för litet att göra i folkskolans sjätte klass, vilket befaras i framtiden kunna inverka menligt på deras flit. Ett par rektorer angiva förment dålig undervisning i folkskolan, och några andra anförä såsom skäl, att övergång till 1⁴ från lägre klass i folkskolan än den sjätte tillrätts av vederbörande folkskollärare, som eventuellt biträtt vid inlärande av överkurs. Från olika håll vitsordas, att elever, som intagits i högre skolor från femte folkskoleklassen, i allmänhet sköta studierna utmärkt.

Till rektorerna vid de allmänna läroverken med 4-årig linje samt vid de kommunala mellanskolorna och de kommunala flickskolorna har även riktats den frågan, vad de funnit vara *skälen till att barn övergått till klass 1⁴ (1⁶) från högre klass i folkskolan än den sjätte*. Vid besvarandet av denna fråga har ett sextiotal rektorer meddelat, att övergång till klass 1⁴ (1⁶) från

högre klass i folkskolan än den sjätte förekommer sällan eller aldrig. Huvudskälet till den försenade övergång, varom här är fråga, tyckes vara underkännande vid prövning från sjätte folkskoleklassen. Två rektorer angiva brist på plats, då elev tidigare sökt inträde. Många rektorer uppgiva den anledningen, att föräldrarna med hänsyn till barnens ringa mognad eller sena utveckling — eventuellt efter samråd med vederbörande folkskollärare — funnit det vara mest förenligt med barnens intresse, att de väntade med att påbörja sina läroverksstudier. Ännu oftare anföres såsom skäl, att eleverna eller deras föräldrar icke förut reflekterat på läroverksstudier eller i det längsta uppskjutit avgörandet av denna fråga. En del rektorer anföra ändrade ekonomiska förhållanden, andra nämna önskan att avsluta 7-årig folkskolekurs (som icke är ägnad att aktualisera frågan om varmed barnet efter slutad folkskola skall sysselsättas, förrän barnet gått sju år i denna skola), några uppgiva bristande insikter om skolorganisationen, andra anföra inflyttning från landsbygden till läroverksort först efter det barnet gått mer än sex år i folkskola eller önskan hos föräldrarna till barn från landsbygden att få behålla barnen hemma så länge som möjligt. Vidare uppgives från ett par håll skolgång på folkskolestadiet i skolor av svaga skolformer eller svårighet att erhålla förvärvsarbete efter slutad skolgång i folkskolan.

Rektorerna vid allmänna läroverk (till antalet 139), kommunala mellanskolor (66) och kommunala flickskolor (40) samt förutnämnda folkskolinspektörer och överlärare (131) ha vidare tillfrågats, *vid vilken tidpunkt eller vid vilka tidpunkter av skolgången (efter klass 4, 5, 6 eller 7) övergång från folkskolan till högre skolor enligt deras uppfattning normalt bör ske.*

Om hänsyn tages till *möjligheten att någorlunda säkert bedöma lärjungarnas studieförutsättningar*, är enligt en åsikt, som företrädes av ett ganska stort antal rektorer vid högre allmänna läroverk, det förfaringsätt med dubbel anknytning, som för närvarande tillämpas vid många läroverk, den lämpligaste lösningen. Även rektorerna vid en hel del realskolor, några kommunala mellanskolor och en kommunal flickskola samt 2 överlärare vid folkskolor ansluta sig till denna uppfattning. Bland rektorerna vid de högre allmänna läroverken har emellertid den åsikten, att övergången ur nu ifrågakommande synpunkt lämpligen bör ske efter klass fyra i folkskolan, lika stor anslutning, och denna uppfattning delas även av rektorerna vid många realskolor och åtskilliga kommunala mellanskolor samt det övervägande antalet kommunala flickskolor. Det framhålles från något håll, att förefintligheten av studieläggning och begåvning samt framför allt viljan till studier prövas bäst efter intagningen i läroverket och att denna därför bör ske så tidigt som möjligt. Lärjungens anlag för exempelvis studier av främmande språk anses svårigen kunna bedömas, förrän dessa studier påbörjats, och detta sker ju i läroverket. Även ett tiotal kommunala folkskolinspek-

törer och överlärare uttala, att övergången ur angivna synpunkt bör ske efter klass fyra; det anföres, att lärarna i allmänhet redan på detta stadium ha bildat sig en uppfattning om lärjungarnas studieförutsättningar och att det hör till undantagen, att denna uppfattning sedermera ändras. Omkring 25 rektorer vid allmänna läroverk, inemot hälften av alla rektorer vid kommunala mellanskolor, en flickskolerektor samt omkring 75 kommunala folkskolinspektörer och överlärare hålla före, att övergången ur den synpunkt, varom nu är fråga, bör ske efter klass sex i folkskolan. Det göres gällande, särskilt från folkskolehåll, att man, då lärjungarna nått större mognad, vida säkrare än tidigare kan bedöma deras studieförutsättningar; och denna uppfattning har föranlett en del representanter för olika skolor att förorda, att övergången, därest hänsyn skulle tagas uteslutande till möjligheten att bedöma lärjungarnas studieförutsättningar, borde ske så sent som möjligt. En överlärare anför, att man i stället för avgång från såväl klass fyra som klass sex skulle kunna tänka sig avgång från klass fem, därest nämligen tillträde till 4-årig realskola vore möjligt från denna klass, varvid givetvis kurserna finge läggas om såväl i folkskolan som i högre skolor. Även ett femtontal andra skolledare förordar ur nu ifrågavarande synpunkt övergång från klass fem i folkskolan såsom lämpligast. En läroverksrektor anför, att elevernas studieförutsättningar kunna bedömas först efter två à tre års bekantskap med dem, en annan läroverksrektor och en flickskolerektor anse, att den tid, vid vilken man någorlunda säkert kan bedöma en lärjunges studieförutsättningar, växlar från fall till fall. En kommunal folkskolinspektör yttrar, att försök med mellanskole- (realskole-)linje, såväl teoretisk som praktisk (olika typer), inbyggd i folkskolan och på sina ställen löpande 2 år (6—7 klasserna) på andra ställen 3 år (6—8 klasserna) parallellt med den egentliga folkskolelinjen, borde anordnas i sådana städer, där tillgång finnes till för ändamålet tillräckligt kompetenta lärarkrafter på folkskolestadiet.

De tillsporda skolledarna ha anmodats att vid besvarandet av frågan om när övergången från folkskolan till högre skolor lämpligen bör ske taga hänsyn även till *önskvärdheten av att fördelningen av lärjungarna på praktiska och teoretiska utbildningslinjer sker på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt*. Ett stort antal rektorer vid allmänna läroverk har svarat, att även med hänsyn härtill den nuvarande anordningen med dubbel anknnytning enligt deras åsikt är att föredraga; och denna uppfattning delas av två rektorer vid kommunala mellanskolor, en flickskolerektor och en överlärare. Många rektorer vid allmänna läroverk, några rektorer vid kommunala mellanskolor och betydligt mer än halva antalet flickskolerektorer men däremot endast en av de tillsporda kommunala folkskolinspektörerna och överlärarna hålla före, att de bästa förutsättningarna för en lämplig fördelning av lärjungarna på praktiska och teoretiska utbildningslinjer äro för handen, om övergången till högre skolor sker redan efter fjärde folkskoleklassen. Några skäl för denna ståndpunkt angivas i allmänhet icke.

En läroverksrektor anför, att många elever, som icke lämpa sig för teoretiska studier, låta övertyga sig härom blott genom ett misslyckande, och tre andra anför, att en lärjunges anlag synas kunna med lika stor bestämdhet spåras i elvaårsåldern som i trettonårsåldern. Omkring 25 rektorer vid allmänna läroverk (huvudsakligen realskolor), inemot hälften av samtliga rektorer vid kommunala mellanskolor samt omkring 90 kommunala folkskolinspektörer och överlärare säga sig vara av den uppfattningen, att övergången ur nu ifrågavarande synpunkt lämpligen bör ske efter klass sex. Från folkskolehåll framhålles särskilt lämpligheten av att differentieringen sker samtidigt för såväl teoretiska som praktiska fortbildningslinjer. Detta vore nämligen en förutsättning för att linjerna skulle bli jämförbara. Med den nuvarande anordningen med möjlighet till övergång till teoretisk linje redan från folkskolans fjärde klass vågade det stora flertalet föräldrar icke uppskjuta övergången till den senare tid, då möjlighet funnes att välja mellan teoretiska och praktiska utbildningslinjer. Följden bleve, att ett stort antal elever från början komme in på teoretisk linje, säkerligen även sådana, som, därest differentieringen skett på en gång, skulle valt någon för deras anlag mera lämpad praktisk linje. Ingen av rektorerna vid kommunala flickskolor har ansett sig ur nu ifrågavarande synpunkt kunna förorda övergång till den högre skolan på ett så sent stadium som efter klass sex i folkskolan, men det anföres från flera håll, att den nuvarande anordningen med övergång även från sjätte folkskoleklassen för landsbygdsbarnens skull borde bibehållas. Tillhoppa 8 folkskolinspektörer och överlärare äro av den uppfattningen, att övergången måhända bör ske först efter genomgången av sjunde folkskoleklassen eller i varje fall så sent som möjligt, och denna uppfattning har företrädare här och var även bland andra skolledare. En rektor vid ett högre allmänt läroverk anför, att övergången bör ske tidigt (efter fyra år), om uppdelningen på praktiska och teoretiska linjer skall ske i läroverken, men i motsatt fall sent. En annan rektor håller före, att de elever, som äro lämpade för teoretisk utbildning, böra få övergå till högre skolor så tidigt som möjligt — efter femte eller eventuellt fjärde folkskoleklassen — men att för övergång till praktisk utbildning däremot sjätte eller sjunde folkskoleklassen torde vara lämplig.

Då det härefter gällt att besvara frågan även med hänsyn tagen till *önskvärd läggning av arbetet i den högre skolan*, ha rektorerna vid ett tjugotal allmänna läroverk och några kommunala mellanskolor samt en flickskolerektor anslutit sig till uppfattningen, att den nuvarande anordningen med dubbel anknytning är att föredraga. Övervägande antalet rektorer vid allmänna läroverk (omkring 60) håller emellertid före, att övergången ur nu angivna synpunkt lämpligen bör ske efter klass fyra i folkskolan, och denna uppfattning delas av rektorerna vid ett tjugotal kommunala mellanskolor, i allmänhet med den motiveringen, att ett uppskjutande av språkstudierna till senare tid än femte skolåret medför arbetsjakt, språkträngsel och alltför

tät språkföljd. Av samma åsikt äro även så gott som samtliga de flickskole-rektorer, vilka yttrat sig i frågan, och som skäl för denna åsikt anföres från flera håll, att effektiviteten av undervisningen särskilt i språk ökas genom den jämnare fördelning av arbetet och den lugnare arbetstakt, för vilka tidig övergång till flickskolan utgör en förutsättning. Till denna uppfattning ansluta sig även 6 överlärare, av vilka 2 göra det uttalandet, att arbetstakten i den högre skolan är mera lämplig för begåvade elever än den arbetstakt, som kan hållas i folkskolans högre klasser och som i viss mån måste lämpas efter dem, vilka äro mindre väl utrustade på det intellektuella området. Att övergången till den högre skolan med hänsyn till läggningen av arbetet i denna lämpligen skulle kunna uppskjutas till efter genomgång av 6-årig folkskola förmodas av en hel del rektorer vid statliga realskolor (i allmänhet sådana med enbart 4-årig linje) och inemot hälften av de rektorer vid kommunala mellanskolor, som yttrat sig i frågan, men till denna uppfattning ansluter sig endast en rektor vid högre allmänt läroverk och icke någon flickskolerektor. Åtskilliga rektorer förfäktade den ståndpunkten, att övergången ur den synpunkt, varom nu är fråga, bör ske så tidigt som möjligt.

Såsom förut framhållits, ha de tillsporda kommunala folkskolinspektörerna och överlärarna med stor majoritet anslutit sig till uppfattningen, att övergången till den högre skolan bör ske från sjätte folkskoleklassen. Till stöd härför ha framförts även *vissa andra synpunkter* än de här förut redan behandlade. Det framhålles, att därigenom ernås en enhetlighet och kontinuitet i folkskolans undervisning, som ofta äventyras vid övergång från lägre klass i folkskolan. Åtskilliga av dessa skolledare anföra sociala synpunkter: avgången på ett tidigt stadium till högre skolor vore ägnad att främja uppkomsten av social klasskillnad; om barn från olika sociala skikt i stället finge undervisas tillsammans så länge som möjligt, lärde de bättre känna och förstå varandra. Några överlärare giva uttryck för den uppfattningen, att klassläraresystemet med dess större möjligheter till personlig påverkan ur uppfostringssynpunkt är att föredraga framför ämnesläraresystemet ännu på det stadium, varpå lärjungarna i de högre folkskoleklasserna befinna sig. Det påpekas vidare, att den dubbla anknytningen, som på två olika stadier förrycker arbetet i folkskolan, i första hand bör avskaffas, och från många håll har på tal om denna anknytning anförts synpunkter, som kunna sammanfattas sålunda, att den intellektuella och sociala standarden i folkskolan sjunker, då de mera begåvade lärjungarna genom övergången till högre skolor försvinna därifrån, vilket är ägnat att verka nedsättande på lärarnas arbetsglädje och intresse för sin uppgift. Det anföres vidare, att det icke kan undvikas, att folkskolan i fjärde och delvis möjligen även i sjätte klassen blir en preparandskola till den högre skolan, varigenom jäkt och oro uppkomma samt arbetet i folkskolan förryckes. Till undvikande av den tidsförlust, som för närvarande är förenad

med övergång från sjätte folkskoleklassen, föreslås av en överlärare införande i folkskolan av särskilda »begåvningsklasser», där kurserna för första klassen i 4-årig realskola kunde inhämtas, och av en annan införande i folkskolan av en differentierad linje för den verkliga eliten med studium av ett främmande språk från och med femte klass och med anknytning efter sjätte folkskoleklassen till antingen 3-årig realskola eller 6-årigt lyceum.

Enligt upplysningar, som inhämtats från folkskolinspektörer och överlärare i städer med dubbel anknytning, ha i dessa städer under tiden sista läsdagen vårterminen 1941 till början av höstterminen 1941 till real-, mellan- och flickskolor avgått följande antal elever i folkskolan, nämligen från klass fyra i folkskolan 3 950 elever, fördelade på 615 läraravdelningar, från klass fem 832 elever, fördelade på 336 läraravdelningar, från klass sex 2 877 elever, fördelade på 457 läraravdelningar, och från klass sju 235 elever, fördelade på 150 läraravdelningar. Det är tydligt, att denna avgång till högre skolor, i synnerhet till den del den sker från folkskolans fjärde och sjätte klass, kommer att åtminstone på de platser, där den förekommer i större omfattning, öva inverkan på folkskolans organisation. Sålunda torde den ifrågavarande avgången vara den huvudsakliga anledningen till att antalet läraravdelningar i nyssnämnda städer enligt skolledarnas upplysningar utgjorde på våren 1941 i klass fyra tillhoppa 701 men på hösten samma år i klass fem endast 575. Kommunala folkskolinspektörer och överlärare på orter med dubbel anknytning ha därför tillsports, *huru denna avgång från folkskolan enligt deras erfarenhet och uppfattning inverkat på folkskolan i organisatoriskt avseende*. Av de lämnade svaren synes man kunna i största allmänhet draga den slutsatsen, att den ifrågavarande avgången återverkar ofördelaktigt på folkskolans organisation. På en mängd orter måste, enligt vad som uppgives av ett femtiotal skolledare, vissa klassavdelningar efter avgången till högre skolor upplösas och eleverna fördelas på andra avdelningar. Ofta måste ombildning av avdelningarna i folkskolan företagas icke blott efter fjärde utan även efter femte folkskoleklassen. Det framhålles från många håll, att ifrågavarande organisatoriska ingrepp inverka splittrande och även i andra hänseenden menligt på arbetet i folkskolan. Omgrupperingen medför ofta, att barnen få längre skolväg och ibland få gå förbi den mera närbelägna skola, där de förut undervisades, vilket plägar förorsaka klagomål från föräldrarna. Från ett par håll uppgives, att avgången i vissa fall nödvändiggjort inrättande av tillfälliga B-skolor, vilka emellertid just på grund av sin tillfälliga karaktär icke kunnat tillämpa kursväxling. Åtskilliga skolledare påtala det förhållandet, att vederbörande överlärare ofta icke förrän efter det nya läsårets början få bestämt besked om vilka elever som intagits i högre skolor och följaktligen alltför sent få veta, huru många elever folkskolan i fortsättningen har att räkna med. Flera överlärare anföra, att de ovan påtalade olägenheterna

böra reduceras genom att anknytningen göres enkel och anbringas efter sjätte folkskoleklassen. Gävle stads folkskolinspektör anför vid besvarandet av denna fråga bland annat följande: Endast cirka 50 procent av barnen i klass fyra återfunnes i klass sju; med spillrorna från föregående klasser och med ett elevmaterial, som från intellektuell synpunkt vore skäligen svagt, måste folkskolan vid årsexamen och avgångsprövningar redovisa sina undervisningsresultat; folkskolan hade i högre grad än vad samhället krävde »urvattnats» på begåvningarna; bland de i klass sju kvarvarande borde med hänsyn till det praktiska livets behov ha funnits en större grupp av relativt begåvade barn; samhället borde därför genom lämplig organisation av skolorna och vid urvalet av de för högre teoretiska studier lämpade jämväl tillgodose de praktiska yrkenas behov av begåvat folk.

Det finnes emellertid — dock huvudsakligen på orter, där övergången från folkskolan till högre skolor är ringa — även kommunala folkskolinspektörer och överlärare, som äro av den uppfattningen, att den ifrågavarande avgången från folkskolan haft ingen eller obetydlig inverkan på folkskolan i organisatoriskt avseende; och en folkskolinspektör uttalar, att den genom avgången uppkomna differentieringen av elevmaterialet är enbart till gagn för den fortsatta undervisningen i folkskolan.

Som förut nämnts, nödvändiggör övergången från folkskolan till högre skolor ofta sammanslagning eller omgruppering av folkskolans klasser, och givetvis förekommer dylik sammanslagning eller omgruppering även i de högre skolorna, t. ex. efter realskolans näst högsta klass. De rektorer, folkskolinspektörer och överlärare, till vilka skolutredningen utsänt sin frågeförteckning, ha därför ombetts att *meddela sina erfarenheter av dylik sammanslagning eller omgruppering av klasser eller klassavdelningar*. Flertalet rektorer och det övervägande antalet kommunala folkskolinspektörer och överlärare ha funnit, att dylik sammanslagning eller omgruppering har ogynnsam eller ofördelaktig inverkan på skolans allmänt fostrande verksamhet, arbetssättet, undervisningsresultatet och lärjungarnas kamratliv, men många rektorer och även några kommunala folkskolinspektörer och överlärare ha icke kunnat finna, att sådana anordningar medfört några allvarligare olägenheter i angivna hänseenden. Några rektorer framhålla särskilt de olägenheter, som de av nämnda anordningar föranledda täta lärarbytena föra med sig, och en del rektorer och folkskolledare yttra, att det alltid tager viss tid, innan en på dylikt sätt från olika håll sammanförd avdelning blir tillräckligt sammansvetsad, för att arbetsresultatet skall bliva lika gott, som man under normala förhållanden kan begära. Det anföres vidare, att sammanslagning kan verka ogynnsamt även i disciplinärt hänseende. Åtskilliga rektorer vid kommunala flickskolor anför, att det sammanförande, som för närvarande sker av elever i 1° och 2⁷, är av mindre betydelse, enär eleverna på den 6-åriga linjen äro så få, att de i allmänhet snart smälta samman med de övriga.

Rektorerna vid allmänna läroverk med dubbel anknytning (till antalet 59) ha vidare anmodats meddela, om denna anknytning enligt deras erfarenhet har någon inverkan med avseende på *möjligheten att någorlunda jämnt fördela lärjungarna på undervisningsavdelningar och behovet att upprätta parallellavdelningar*. Flertalet av de rektorer, som yttrat sig i detta ämne, besvarar den första av dessa frågor nekande. Ganska många rektorer avgiva emellertid jakande svar på frågan, i allmänhet med det tillägget, att avdelningarna på den 4-åriga linjen till följd av ringare elevtillströmning äro avsevärt mycket mindre än på den 5-åriga. Det anföres också, att denna företeelse icke är någon olägenhet, enär det är välbehöfligt med små avdelningar på den 4-åriga linjen, för att de mera krävande kurserna på denna linje skola kunna medhinnas. 4 rektorer vid högre allmänna läroverk påpeka vidare, att en jämnare fördelning kan åstadkommas därigenom, att kvarsittare överflyttas till den numerärt minsta, d. v. s. i regel till den 4-åriga linjen. En och annan rektor anser, att den dubbla anknytningen rentav ökar möjligheterna att ernå en jämn fördelning av lärjungarna på olika undervisningsavdelningar.

Frågan om den dubbla anknytningen haft någon inverkan med avseende på behovet att upprätta parallellavdelningar besvaras nekande av 41 rektorer. Den besvaras däremot jakande av 10, av vilka 2 förklara, att den inverkan, som härutinnan gjort sig gällande, varit gynnsam.

Rektorerna vid allmänna läroverk med dubbel anknytning och vid kommunala flickskolor ha slutligen anmodats att meddela sina erfarenheter av de båda linjerna (5-årig och 4-årig i realskolan, 7-årig och 6-årig i flickskolan) samt att om möjligt sammanfattningsvis angiva en jämförande värdesättning av dessa linjer, deras företräden och nackdelar.

Vad först angår *lärjungerekryteringen*, så har i allmänhet i *geografiskt hänseende* gjorts den erfarenheten, att den 5-åriga (7-åriga) linjen företrädesvis får mottaga barn från läroverksorten och i viss utsträckning även kringliggande landsbygd, medan eleverna på den 4-åriga (6-åriga) linjen till största delen ha sina hem utanför läroverksorten. Med avseende på *föräldrarnas ekonomiska och sociala ställning* har däremot enligt många rektorerers åsikt någon bestämd skillnad mellan de båda linjerna icke kunnat förmärkas. Ett stort antal rektorer är emellertid av den uppfattningen, att eleverna på den 4-åriga (6-åriga) linjen komma från något mindre välsituerade hem än eleverna på den 5-åriga (7-åriga). Såsom ett belägg för riktigheten av denna uppfattning uppgiva några rektorer, att nedsättning av terminsavgifter förekommer i större omfattning på den 4-åriga (6-åriga) linjen än på den 5-åriga (7-åriga). I fråga om *elevernas begåvning och fallenhet för studier* har enligt ett avsevärt antal rektorers uttalande någon skillnad mellan de båda linjerna icke kunnat konstateras. Men ungefär lika många rektorer ha funnit, att eleverna i allmänhet förefalla något bättre begåvade

på den 4-åriga realskolelinjen än på den 5-åriga. Som anledning härtill uppgives, att mindre bemedlade föräldrar på landsbygden, vilka i allmänhet av ekonomiska skäl välja den 4-åriga linjen, icke sända sina barn till läroverk, utan att de ha utpräglad studiebegåvning. Det framhålles även, att om bättre resultat kan uppnås på den 4-åriga linjen än på den 5-åriga, detta förhållande dock icke kan tillskrivas någon överlägsenhet hos organisationsformen såsom sådan utan i stället torde bero därpå, att lärjungarna på den 4-åriga linjen äro genomsnittligt ett år äldre än kamraterna i motsvarande klass av den 5-åriga samt att den 4-åriga linjens klasser som regel äro mycket små, under det att den 5-åriga linjens äro till bristningsgränsen fulla. En och annan rektor tror sig ha funnit, att eleverna på den 4-åriga linjen i allmänhet äro något svagare begåvade än kamraterna på den 5-åriga, men det tillägges, att detta förhållande möjligen kan sammanhänga dels med mindre gynnsam miljö, dels med det starkt belastade schemat och den korta tiden för språkens inlärande på den 4-åriga linjen.

Vad häreför angår *arbetsbelastningen*, ha så gott som samtliga rektorer, som yttrat sig i ämnet, givit uttryck för den uppfattningen, att arbetsbelastningen särskilt beträffande språkundervisningen är större på den 4-åriga (6-åriga) linjen än på den 5-åriga (7-åriga). En del rektorer använda sådana uttryck, som att den är avsevärt eller ojämförligt mycket större på den 4-åriga linjen. I några fall anmärkes emellertid, att arbetstungan bäres väl på grund av elevernas begåvning och skötsamhet och att nackdelarna av det angivna förhållandet åtminstone i någon mån uppvägas av små klasser med större möjligheter till individuell undervisning samt av högre ålder och i regel även större mognad och begåvning hos eleverna på den 4-åriga (6-åriga) linjen. Inemot hälften av samtliga flickskolerektorer anföra, att arbetsbelastningen är särskilt svår i 1°, och detta anges i allmänhet bero på den krävande kursen i tyska i denna klass samt ofta förefintliga stora luckor i kunskaperna i svensk grammatik.

Vad själva *undervisningen* beträffar, ha en del rektorer funnit, att lärostoffet är bättre avpassat på den 5-åriga (7-åriga) linjen än på den 4-åriga (6-åriga), där mera forcerade och vad språkundervisningen beträffar mera grammatiskt betonade arbetsmetoder ofta måste tillgripas. Några rektorer anföra emellertid, att lärjungarna på den 4-åriga linjen på grund av högre ålder och större mognad ha lättare för att tillgodogöra sig lärostoffet än kamraterna på den 5-åriga linjen. I allmänhet gives uttryck för den uppfattningen, att språkundervisningen är alltför sammanträngd på den 4-åriga (6-åriga) linjen. Särskilt framhålles det olämpliga i att börja ett nytt främmande språk tre år å rad, och det tillägges i detta sammanhang särskilt från flickskolehåll, att nackdelarna med uppskjuten språkundervisning icke kunna uppvägas av ökat timantal på ett högre skolstadium, när lärjungarna icke förmå smälta lärostoffet, om det tillföres i alltför snabb takt. Åt-

skilliga rektorer anse, att kursen i tyska är i svåraste laget på den 4-åriga realskolelinjen. Från flera håll anföres, att eleverna på den 4-åriga (6-åriga) linjen på grund av sin större mognad lättare komma tillrätta med kursen i matematik (och särskilt geometri) än eleverna på den 5-åriga (7-åriga) linjen.

I allmänhet har man emellertid funnit, att *arbetsresultatet* är ungefär lika på de båda linjerna. Som förklaring till att lika gott resultat kunnat uppnås på den 4-åriga linjen som på den 5-åriga anföres från flera håll, att genomsnittsbegåvningen varit bättre på den 4-åriga linjen och klassavdelningarna där mindre. Som belägg för att samma arbetsresultat ernåtts på båda linjerna åberopas, att båda linjernas elever det sista året utan olägenhet kunnat undervisas i en och samma avdelning. Åtskilliga rektorer ha funnit arbetsresultatet vara bättre på den 4-åriga (6-åriga) linjen än på den 5-åriga (7-åriga), ett förhållande som tillskrives mindre klasser och bättre lärjungematerial samt större mognad hos eleverna på den 4-åriga (6-åriga) linjen. En rektor vid ett högre allmänt läroverk och några flickskolerektorer anse emellertid, att arbetsresultatet blir bäst på den linje, som har anknytning till fjärde folkskoleklassen.

Vad angår *elevernas mognad*, så anse de flesta av de rektorer, som yttrat sig i ämnet, att den vid tiden för realexamen är ungefär densamma, vare sig eleverna tillhört den 4-åriga eller den 5-åriga linjen. Nästan lika många rektorer hålla emellertid före, att mognaden är större hos eleverna på den 4-åriga (6-åriga) linjen. Som förklaring härtill anges högre ålder hos eleverna på denna linje, på sina håll även strängare urval bland eleverna i folkskolan.

Då det gällt att *sammanfattningsvis angiva sin uppfattning om de båda linjerna, deras företrädare och nackdelar*, ha de flesta av de hörda rektorerna gjort det uttalandet, att den 5-åriga (7-åriga) linjen pedagogiskt sett är att föredraga på grund av sin lugnare arbetstakt särskilt beträffande språkstudier. Ett tjugotal rektorer framhåller också tidsförlusten på den 4-åriga (6-åriga) linjen som en nackdel för dem, vilka ämna fortsätta sina studier. Ett mycket stort antal rektorer anser dock, att båda linjerna försvara sin plats i skolsystemet, i det att den 5-åriga (7-åriga) med sin kortare sammanlagda skoltid och lugnare arbetstakt lämpar sig väl för läroverksortens barn, medan den 4-åriga (6-åriga) bjuder barn till mindre bemedlade föräldrar på landsbygden avsevärda fördelar genom att möjliggöra för dem att under längre del av sin skoltid bo i sina hem och därigenom minska kostnaderna för inackordering på läroverksorten. Den dubbla anknytningen anses därför åt hela skolsystemet förläna en eftersträvansvärd smidighet och anpassningsförmåga. Från något håll anföres, att den 4-åriga linjen i pedagogiskt hänseende är den 5-åriga överlägsen, i det att den merendels möjliggör ett ur begåvningsssynpunkt bättre urval än den 5-åriga, och att bättre resultat kan uppnås med studiebegåvade barn på den 4-åriga linjen än på den 5-åriga. Som en nackdel med den 4-åriga (6-åriga) linjen framhålles, att barnen få byta skola och miljö just i den begynnande pubertetsåldern.

Kap. VI. Folkskola och högre skola i vissa andra länder.

När det gäller att ta ståndpunkt i frågan om anknypningen mellan folkskola och högre skolformer, går tanken givetvis även till utlandet och särskilt till länder med liknande förutsättningar för skolorganisationen. Man frågar sig, hur anknypningsfrågan har lösts på andra håll och om främmande erfarenheter möjligen kunna tjäna till ledning vid avgörandet av detta tvistiga spörsmål. Vi ha därför ansett oss böra undersöka anknypningsfrågans läge i kulturländer med jämförlig skolorganisation och sökt göra en sammanställning av de vunna resultaten.

En dylik undersökning är icke minst i nu rådande läge förenad med betydande svårigheter. I många fall äro förhållandena endast delvis jämförliga och kunna icke exakt uttryckas i vanlig svensk terminologi. I andra fall ge bestämmelserna icke klart besked just i frågans kärnpunkt. Stundom är det omöjligt att fastställa, i vad mån bestämmelserna motsvaras av faktiska förhållanden. I åtskilliga länder ligger skolväsendet i stöpsleven, djupt ingripande förändringar vidtagas eller förberedas. Allt detta gör, att den här meddelade sammanställningen icke kan göra anspråk på absolut tillförlitlighet ens för den tidpunkt, då uppgifterna insamlades (våren 1941). Med all ofullkomlighet är den dock ägnad att ge en överblick över frågans läge i skilda länder och en föreställning om olika sätt att lösa den.

I D a n m a r k är skolpliktsåldern 7—14 år.

Stadsfolkskolan (den købstadordnede Skole) består antingen av 4-årig grundskola och 3-årig huvudskola eller av 4-årig grundskola och 4-årig mellanskola. I en och samma stad äro dock alla skolor av samma form. I huvudstaden och några andra större städer är grundskolan dock 5-årig, men en teoretisk möjlighet finnes att övergå från fjärde klassen till mellanskolan. Samma anordning får även vidtagas i andra städer, men den 4-åriga grundskolan är huvudformen.

Folkskolan på landsbygden (den landsbyordnede Skole) kan vara en sammanhängande skola med ett efter barnantalet avpassat antal läraravdelningar, men där läraravdelningarna äro fyra eller flera, skall skolan delas i en 3-årig småskola och en 4-årig huvudskola. En folkskola på landsbygden kan dock även anordnas i samma form som en stadsfolkskola. Inom lands-

kommunerna framträder en tendens att omdana skolorna till köbstadordnede.

Fortsättningsskolklass med en undervisningstid av 360 timmar kan upprättas, men fortsättningsskolplikt finnes ej.

De delar av folkskolan, som utgöra huvudskolan, mellanskolan och fortsättningsskoleklassen, liksom också särklasser av skilda slag, kunna sammanföras i en centralskola, gemensam för flera småskolor eller grundskolor och gemensam för flera kommuner.

Mellanskolan är antingen examensskola, som avslutas med mellanskol-examen, eller examensfri mellanskola. Om examensmellanskola finnes i en kommun, så måste också en examensfri mellanskola vara inrättad, men fjärde klassen i denna behöver ej upprättas de år, då lärjungantalet i den skulle bli mindre än 10, eller om grundskolan är 5-årig.

Bland ämnen, som kunna upptagas på undervisningsplanen under de sista åren i den examensfria mellanskolan, märkas engelska och tyska. Även i folkskolans huvudskoleklasser (alltså ej i den odelade folkskolan) kan det ena av dessa språk upptagas.

Till examensmellanskolan kan anknytas en ettårig realklass, som för till realexamen.

Såväl till den examensfria mellanskolan som till huvudskolan och den odelade folkskolan kunna anknytas särskilda klasser eller kurser, som leda till »almindelig Forberedelseseksamen». Denna examen öppnar möjlighet till inträde i gymnasium eller till av stat och kommun gemensamt anordnade kurser för studentexamen.

Den särskilda flickskolan är byggd på 4-årig grundskola och omfattar 6 klasser. Den för fram till flickskolexamen, som i det hela är likvärdig med realexamen. Vid avläggandet av examen skall lärjunge ha fyllt 17 år. Förlängningen av skoltiden skall motverka forcerade studier och giva tid till undervisning i ämnen, som äro av särskild betydelse för flickor.

Gymnasieskolan består av en 4-årig examensmellanskola och ett 3-årigt gymnasium, delat på 3 linjer: en klassiskspråklig, en nyspråklig och en matematisk-naturvetenskaplig. Endast i få fall finnas alla tre linjerna vid samma skola. Eventuellt kan en realklass, parallell med gymnasiets första klass, anknytas till mellanskolan.

Intagning i de olika mellanskolorna sker i Köpenhamn på grundval av en inträdesprövning under ledning av en särskild prövningsnämnd, som fördelar de godkända på de olika mellanskolorna.

Utänför Köpenhamn sker intagningen även efter en prövning, som är både skriftlig och muntlig och som omfattar flera ämnen. Man har dock på uppmaning från den centrala skolledningen allt mer övergått till att vid intagningen lägga huvudvikten vid den avlämnande skolans vitsord. På åtskilliga håll ha överenskommelser om intagning utan prövning träffats mellan de mottagande och de avlämnande skolorna.

Intagning sker, utom där grundskolan är 5-årig, normalt från folkskolans fjärde klass. Det förekommer dock i viss utsträckning, att intagning i examensmellanskolans första klass sker från folkskolans femte, om lärjungen ej är 13 år. Intagning i examensmellanskolans andra eller högre klass kan ej ske, såvida lärjungen icke kommer från annan examensmellanskola, i vilket fall inträdesprövning kan krävas. Däremot kan övergång från examensmellanskolan till den examensfria mellanskolan ske var som helst.

Den examensfria mellanskolans språkundervisning har annat mål och innehåll än examensskolans.

Den, som ej intagits i examensmellanskolans första klass, är hänvisad till att gå ut folkskolan (respektive den examensfria mellanskolan) och därefter fortsätta i påbyggnadsklasserna till »almindelig Forberedelseseksamen». Landsbygdsskolan är ej avsedd att vara grund för någon mellanskola.

Mellanskolexamen är en årsexamen och förutsätter, att examinanden genomgått mellanskolan från första klassen; så är däremot ej förhållandet med realexamen och almindelig Forberedelseseksamen.

Gymnasiets och folkskolans examensmellanskolor ha samma kursplaner och samma slutmål men ej nödvändigtvis samma timplaner; skillnaderna i timtal äro dock mycket små. Olikheten mellan skolorna är huvudsakligen, att lärarna vid folkskolans examensmellanskola ha seminarieutbildning med tillägg av en kurs vid lärarhögskolan, medan gymnasie mellanskolornas lärare ha universitetsexamen. En universitetsutbildad lärare kan dock anställas vid folkskolans mellanskola, ehuru de seminarieutbildade ha företräde, och en seminarieutbildad kan anställas vid gymnasiets mellanskola, där dock de universitetsutbildade ha företräde.

Man anser, att en viss skillnad föreligger mellan dem, som komma från de olika formerna av examensmellanskolor, huvudsakligen i fråga om språkkunskaper.

Godkänd mellanskolexamen berättigar icke utan vidare till inträde i gymnasiet eller i realklassen. Även om en jämförelsevis hög betygssumma har uppnåtts, kan uppflyttning på vissa håll förvägras. Inträdesprövning kan krävas och förekommer normalt, där tillströmningen är större än platsantalet. I Köpenhamn ersättes prövningen för inträdessökande från folkskolans mellanskolor av fordran på kvalificerat betyg jämte omdöme av den avlämnande skolans överlärare om sökandens förutsättningar för gymnasiestudier.

I England har den moderna skolorganisationen vuxit fram under starkt intryck av förlusterna under förra världskriget och utpräglad känsla för nödvändigheten att taga tillvara begåvningar av skilda slag. Den inriktar sig med sitt rikt utbildade urvals- och understödssystem planmässigt på att få fram dugligheten, föra varje växande in på den utbildningsväg, som passar honom, och på så sätt anbringa rätt man på rätt plats.

Skolplikten sträcker sig från 5 till 14 års ålder, och på många håll tillkommer ett frivilligt år. The Education Act av år 1936 utsträckte skolplikten till 15-årsåldern, men dess verkställighet ställdes vid krigsutbrottet på framtiden.

Inom folkskolans område, Elementary Education, urskiljas tre olika stadier. Det första stadiet, *The Infant Stage*, sträcker sig från 5 till 7 (eller 8) års ålder. Ätminstone i 6-årsåldern påbörjas i regel undervisning i läsning. Från att börja som en kindergårten utvecklar sig *The Infant School* successivt i riktning mot vad vi skulle kalla småskola. Någon skarp gräns i fråga om undervisningsmetoder mellan Infant School och följande stadium anses icke böra förekomma, ehuru läsförmågan givetvis är mycket ojämnt utvecklad hos barnen vid utträdet ur Infant School. På åtskilliga håll, särskilt i storstädernas fattigare distrikt, ordnas även s. k. *Nursery Classes* för barn under 5-årsåldern, och de lokala myndigheterna ha befogenhet att anordna eller understödja regelrätta *Nursery Schools* för barn i åldern 2—5 år, ibland även för något äldre barn. Under krigsåren ha sådana barnkammarklasser blivit allt vanligare.

Efter *the Infant Stage* vidtager den egentliga folkskolan, som i sin tur uppdelas i två stadier, *the Junior Stage* och *the Senior Stage*. Gränsen mellan dessa båda går vid 11-årsåldern. Skolgången före denna ålder kallas med ett gemensamt namn för *Primary Education*; den senare skolgången blir då *Post-primary Education*. Man strävar nämligen konsekvent efter att i enlighet med den s. k. Hadowplanens anvisningar göra bestämd åtskillnad mellan undervisningen före och efter 11-årsåldern. Alla skola vid den tiden göra »a fresh start in school-life».

Avslutningen av juniorstadiet och därmed av *Primary Education* markeras av en inom juniorskolan avlagd tävlingsexamen, som i stor utsträckning blir avgörande för lärjungarnas fortsatta skolgång, i det att urvalet till olika skolformer bestämmas av resultatet i denna examen. Allt efter utfallet av proven övergå nämligen barnen till tre skilda skolformer. De, som lyckas bäst i proven, övergå till läroverk, *Secondary Schools*, där de allra bästa erhålla friplatser och i många fall stipendier, medan de andra, i den mån de uppnått föreskriven betygsgrad, tas in som betalande elever, allt i mån av utrymme — de tillgängliga platserna förslå ej på långt när för alla aspiranter. Den näst bästa gruppen, vartill komma de inom föregående grupp, som icke begagna sig av möjligheten att vinna inträde i läroverk, övergå till så kallade *Central Schools*, som närmast motsvara våra praktiska mellanskolor men representera ett lägre åldersstadium, 12—15- (eller 16-)årsåldern. Den tredje och teoretiskt svagare gruppen slutligen övergår till *Senior School*, en 3-årig obligatorisk påbyggnad på folkskolan för dem, som ej gå till andra skolor.

Det är denna *Senior School*, som nu skulle ha blivit 4-årig och utsträckt till 15-årsåldern. I storstäderna ha dock i många fall redan tidigare före-

kommit en frivillig fjärde årskurs i Senior School, och *The Senior Stage* avses i framtiden skola omfatta 4 år.

I folkskolan sker i regel en uppdelning av barnen på olika »strömmar» efter begåvning. Redan en Junior School bör enligt de officiellt utfärdade anvisningarna ha åtminstone en A- och en B-ström, och i en Senior School bör det helst även finnas en C-ström, som upptar de teoretiskt mindre begåvade barnen. Dessa senare böra få mer praktiskt arbete men få icke gå miste om den grundläggande teoretiska undervisningen, även om kurserna göras mindre.

För lärjungar, som visa anlag för yrkes- och hantverksarbete, anordnas en särskild examen vid 13-årsåldern, och de, som nå goda betyg i denna examen, få understöd och friplatser i yrkesskolor med 3-åriga kurser för manliga och 2-åriga kurser för kvinnliga lärjungar.

Den utväljande centralskolan (*Selective Central School*) uppsamlar lärjungar från olika juniorskolor och är alltså en på urval grundad påbyggnad på den egentliga folkskolan, medan Senior School i regel direkt fortsätter en särskild folkskola. Centralskolan intar en mellanställning mellan seniorskolan och sekundärskolan. För inträde erfordras att ha blivit godkänd i den vanliga avgångsexamen från juniorskolan, alltså samma examen som för inträde i de egentliga läroverken. Central Schools äro egentligen beräknade för 4-årig kurs, men mycket ofta omfatta de 5 klasser, och tendensen att utöka kursen till 5-årig understödes livligt av myndigheterna. Talrika stipendier ha inrättats för att möjliggöra för medellösa lärjungar att fortsätta skolgången upp till 16-årsåldern; stipendierna utgå efter uppnådda 14 år, d. v. s. efter skolpliktsåldern.

Den första systematiska uppdelningen av lärjungematerialet på olika skolformer skall alltså ske i 11-årsåldern och grundas på prov. Med hänsyn särskilt till de barn, som vid denna ålder ännu icke fått sin begåvningsstyp utkristalliserad eller i varje fall ännu icke låtit den komma till aktivt uttryck, de s. k. late bloomers, anordnas senare en andra prövning, som ger möjlighet till omplacering vid en något mognare ålder. Barn i Senior School kunna sålunda vid 13-årsåldern uttagas till fri undervisning vid läroverk. De som anmäla sig till sådan övergång deltaga i det vanliga skolarbetet och få icke skiljas från kamraterna för särundervisning. I den prövning, som anordnas för dessa, *Supplementary Junior County Scholarships Examination*, deltaga lärjungar även från Central Schools och till och med från Secondary Schools. Antalet barn, som övergå till högre skolor först vid 13-årsåldern, är jämförelsevis mycket litet.

Med *Secondary Schools*, sekundärskolor, menas i vidsträckt mening alla skolor, som meddela högre undervisning, alltså även de högre privata skolorna och jämväl de s. k. Public Schools, men närmast åsyftar termen de med statsanslag och kommunala medel understödda skolor, som drivas i de lokala skolmyndigheternas regi såsom en direkt överbyggnad på den egentliga folk-

skolan. Mellan 11 och 15 % av de lärjungar, som avgå från folkskolan, övergå till dessa högre skolor (i Wales 25 %).

Sekundärskolorna omfatta normalt åldersstadiet 11 (12)—16 (17) år. I stort sett kunna de alltså anses motsvara våra realskolor.

Då lärjungarna vid 16 eller 17 års ålder avgå, deltaga de i allmänhet i slutexamen, *the School Certificate Examination*. Denna examen, som omfattar huvudsakligen skriftliga prov i de olika ämnena och som mellan 70 och 75 % av de anmälda lyckas avlägga, kan anses närmast motsvara vår realexamen men har högre behörighetsvärde. Den anordnas icke av den särskilda skolan, icke heller av the Board of Education, utan av något universitet — den kallas därför i dagligt tal *The London Matric*, *The Northern Universities Matric* o. s. v. — och prövningen företer åtskilliga variationer i svårighetsgrad.

Denna examen berättigar stundom och under vissa betingelser till inträde vid vederbörande universitet. Dessutom befriar *the School Certificate* från en för tillträde till vissa intellektuella yrken eller utbildningsvägar föreskriven preliminär examen.

Ett växande antal lärjungar i de statsunderstödda sekundärskolorna kvarstannar emellertid i dessa efter 16- eller 17-årsåldern och ägnar sig under ett eller två år åt specialiserade studier. Specialiseringen är starkare än i vårt differentierade gymnasium. Vid i regel 18 års ålder kunna dessa lärjungar avlägga en ny examen, nämligen *the Higher Certificate Examination*, som tillgår på väsentligen samma sätt som den föregående examen men ligger på ett betydligt högre plan med avsevärt hårdare prov. Endast mellan 65 och 70 % av de till denna examen anmälda bruka godkännas.

För blivande universitetsstuderande blir det allt vanligare att ta denna högre skolexamen, vilken berättigar till inträde utan särskild inträdesexamen (*Matriculation Examination*), och tendensen går avgjort i riktning mot 18-årsåldern såsom den naturliga åldern för inträde vid universitet.

Helt utanför det moderna, av det allmänna organiserade skolsystemet stå de berömda *Public Schools*. Denna skolform är trots namnet icke jämförlig med allmänt läroverk i Sverige. Den hävdvunna beteckningen innebär endast, att skolan icke äges av en enskild utan av en stiftelse eller liknande sammanslutning och står under ledning av en särskild direktion. Liksom de statsunderstödda sekundärskolorna föra också *Public Schools* sina elever fram till *School Certificate* och *Higher Certificate*. I regel mottaga de emellertid sina lärjungar först vid 13-årsåldern, vanligen från någon förberedande privat skola; de sakna alltså anknytning till folkskolan. Mestadels äro de internatskolor, även om de ofta vid sidan av internerna mottaga dagelever, och de rekryteras icke speciellt från den ort, där de äro belägna; de ta emot ungdom från hela England, ja från hela imperiet. Elevavgifterna äro höga. Planer på att ombilda dessa skolor och infoga dem i det allmänna skolväsendets ram synas vara föremål för allt allvarligare överväganden.

Förslag till ny skolorganisation har i juli och december 1943 av regeringen framlagts för parlamentet. Enligt detta förslag skall skolplikten utsträckas från nuvarande 14 till 15 år från och med den 1 april 1945, för såvitt icke lokal- eller lärarbrist framtingar ett uppskov, vilket i så fall får omfatta högst två år. Sedermera skall skolpliktsåldern genom regeringsbeslut kunna höjas till 16 år, så snart vederbörande minister finner läget möjliggöra detta. All undervisning efter 11-årsåldern skall kallas Secondary Education (högre undervisning), och eleverna skola då uppdelas på tre slag av skolor: Modern School (= nuvarande Senior School), Grammar School (= nuvarande Secondary School) och Junior Technical School. Åt eleverna i Modern School skall sedermera meddelas deltidsundervisning i Young People's Colleges till 18-årsåldern. Barnkammarskolor skola i större utsträckning än hittills tillhandahållas för barn i åldern 2—5 år.

I Finland har skolväsendet efter år 1809, från samma utgångsläge, i det hela utvecklats i samma riktning som i Sverige men i annan takt.

Förskolan är föga utvecklad. Skolplikten börjar i 7-årsåldern och upphör i 13-årsåldern. Därutöver är barnet, om det ej på annat sätt fortsätter sin skolgång, skyldigt att de två följande åren deltaga i fortsättnings skolans undervisning.

Fullständig folkskola omfattar sex årsklasser, av vilka de två lägsta bilda den lägre (småskolan) och de fyra övriga årsklasserna den högre folkskolan. Folkskola med s. k. förkortad lärokurs har också sex årsklasser men arbetar med endast en lärare: en del av läsåret användes till undervisning av klasserna 1—2 och den andra delen till undervisning av klasserna 3—6.

Fortsättnings skolan på landsbygden är alltid 2-årig med en undervisningstid av högst 150 och lägst 100 (i vissa fall 75) timmar årligen. I städer, köpingar och andra större samhällen pågår fortsättnings skolan under 36 veckor årligen såsom dagskola med heldagsläsning och omfattar i vissa fall två läsår. Fortsättnings skolan utgör i dessa fall egentligen folkskolans sjunde respektive sjunde och åttonde klass.

Den högre skolan, lärdomsskolan, kan vara statlig eller privat.

På fyra klasser i folkskolan bygga 8-åriga linjelyceer, 8-åriga klassiska lyceer och 9-åriga flicklyceer samt fristående 5- och 6-åriga mellanskolor. Linjelyceerna äro goss- eller samskolor. De äro uppdelade i en 5-årig mellanskola med avslutad kurs och ett 3-årigt gymnasium. Enligt en förordning av den 13 juni 1941 finnes följande linjedelning. Gymnasierna ha två linjer: en språklinje (med latin) och en matematisk linje. De klassiska lyceerna sakna mellanskola. Latinet inträder redan i andra klassen. Flicklyceerna äro linjelyceer med 6-årig mellanskola och 3-årigt gymnasium. De 5-åriga mellanskolorna äro goss- eller samskolor, de 6-åriga äro flickskolor.

På sex klasser i folkskolan bygga 6-åriga lyceer, 7-åriga flicklyceer samt fristående 3- och 4-åriga mellanskolor; de 4-åriga äro flickskolor. I lyceerna

äro de tre respektive fyra första klasserna mellanskola. Dessa lyceer äro linjelyceer.

Från de 3-åriga mellanskolorna kunna eleverna vinna inträde jämväl i klass 6 i de 8-åriga lyceerna.

Den 21 juli 1939 utfärdades en ny »lag om statens läroverk». Enligt denna skulle den högre skolan i regel bygga på folkskolans fjärde klass och bestå av ett 4-årigt mellanskolstadium och ett 3-årigt gymnasialstadium. Även läroverk, som skulle bygga på folkskolans sjätte klass, avsågos emellertid kunna inrättas och upprätthållas »av särskilda orsaker eller i försökssyfte». Enligt den ursprungliga planen skulle denna lag trätt i kraft 1942. Uppskov med ikraftträdandet har beslutits tills vidare till 1944. Några sådana kursplaner, som ifrågavarande lag förutsätter, ha icke utarbetats.

Enligt en förordning av år 1941 har bland annat veckotimtalet i gymnastik, idrott och hälsolära ökats, den manuella undervisningen erhållit en starkare ställning och språkundervisningen effektiviserats. Denna kursplansreform avser att skapa en tidsenlig högre skola inom den befintliga organisationens ram. Man väntar därför rätt allmänt i Finland, att lagen av den 21 juli 1939, som icke mottagits så gynnsamt vare sig på läroverks- eller på folkskolehåll, aldrig skall komma att träda i kraft.

I Frankrike förelåg år 1939 ett lagförslag med syfte bland annat att närmare sammanknyta folkskolan och de högre skolformerna. Av kända orsaker avbröts utvecklingen på skolans område sedan för en tid, men en del förberedelser för den planerade reformen hade redan vidtagits. Efter ändringar av växlande natur gavs åt skolväsendet dess för närvarande slutliga form genom en helt ny organisation av år 1941. Denna tillämpas successivt från och med den 1 oktober 1942.

Skolplikten, som sedan år 1882 sträckt sig från 6 år till 13 år, förlängdes år 1936 till åldern 14 år.

Folkskolorganisationen bestod före 1938/39 av förskola för åldern 4—6 år (écoles maternelles och classes enfantines, i regel skilda från folkskolan, ej anordnade i alla kommuner); egentlig folkskola för åldern 6—14 år (écoles primaires élémentaires); högre folkskola (3-åriga écoles primaires supérieures, vanligen skilda från den egentliga folkskolan och omfattande en allmän och fyra speciella linjer samt i vissa fall en förberedande klass, och 2-åriga cours complémentaires, inbyggda i den egentliga folkskolan; båda formerna avslutades med examen, som medförde brevet élémentaire). Jämställda med de högre folkskolorna voro de praktiska skolorna (écoles pratiques).

Den egentliga folkskolan var uppdelad i en 3-årig elementär kurs, en 2-årig mellankurs och en 2-årig högre kurs; ett åttonde skolår var under utformning. Yrkesskolor och yrkeskurser funnos för dem, som efter folkskolans högre kurs icke fortsatte i någon annan skola. De voro icke men avsågos att bli obligatoriska.

Efter mellankursen, i 11-årsåldern, skedde inträdesprövning till lycée och collège ävensom viss prövning för stipendier (concours des bourses, 1:sta serien). De, som gått första året i folkskolans högre kurs, kunde pröva till de högre folkskolornas första klass.

Till den högre teoretiska undervisningen (l'enseignement secondaire) hänfördes lycées (statliga, i regel större, läroverk), collèges (kommunala, i regel mindre, läroverk), cours secondaires (för flickor) samt jämväl eventuellt förekommande förberedande klasser. På kindergarten följde nämligen i stor utsträckning en särskild förberedande skola med 4 klasser för barn i åldern 6—10 år, avslutad med inträdesexamen till den högre skolan. De 4 lägre klasserna i lycée eller collège skänkte viss kompetens, betygd genom certificat d'études secondaires du I-er degré för gossar, vilket erhöles utan examen, om medelbetygen i de föregående klasserna legat över en viss betygssumma, eljest efter prövning. Flickorna erhöles certifikat d'études secondaires de troisième efter en examen, som åtminstone tidigare avlades vid annat läroverk än det, eleven tillhörde. Efter ytterligare 2 år avlades första delen av studentexamen (baccalauréat). Därpå följde ettårig filosofiklass eller matematikklass och examens andra del. Studentexamen, som alltså tages i två avdelningar, är en universitetsexamen och avlägges inför en jury av universitetsprofessorer och läroverkslärare eller f. d. sådana lärare.

Till åtskilliga lycées och collèges fanns anknuten en högre folkskola eller en école pratique.

Den praktiska undervisningen grundas på en yrkesorientering och särskiljer tre grader, för utbildning av kvalificerade arbetare och biträden, för utbildning av mästare och förmän, för utbildning av ingenjörer och företagschefer.

Tiden efter 1936 har utmärkts av en intensiv reformverksamhet, som delvis varit en konsekvens av tidigare beslut och delvis avsett att förbereda en fullständig omläggning. Det gällde bland annat att bättre ordna ungdomens linjeval och att åstadkomma en »école unique». Den vertikala uppdelningen av skolväsendet skulle ersättas av en horisontal. Hemmens bristande kännedom om de olika skolformerna, om de egenskaper, som de förutsätta, om de levnadsbanor, som de leda till, och en överskattning av lycée-linjen ansågos medföra en olämplig fördelning av barnen på de olika linjerna utan hänsyn till barnens intresse. Intagningen i lycée och collège ansågs ske utan tillräcklig gallring, medan vid högre folkskolan intagningsförfarandet angavs vara strängare. Flyttningsbestämmelserna voro dock strängare inom l'enseignement secondaire än inom de högre folkskolorna. Avgiftsfriheten i lycéerna förvärrade förhållandena och medförde en ökning av dessa läroanstalters elevantal från 1930 till 1937 med 73 %, en utveckling, som man sökte stävja bl. a. genom en strängare gallring vid flyttningen från lägsta klassen.

Dessa förhållanden ledde år 1937 till upprättandet av *orienteringsklasser*, vilka första året infördes försöksvis på en del orter men vilka sedan ökat i

antal för varje år. I dessa klasser gå de barn, som i annat fall skulle ha gått i första klass av lycée eller collège, i högre folkskolas eller praktisk skolas förberedande klass eller i folkskolans högre kurs det andra året. Lärjungantalet i klasserna får ej överstiga 25. Lärarna från de olika skolorna skola samverka.

Orienteringsklasserna skola vara av tre typer: en med levande språk utan latin, en med latin utan levande språk och en utan latin och utan levande språk. Efter minst en trimester, när klasskonferensen anser tidpunkten lämplig, uppdelas eleverna efter hemmens val i en modern, en klassisk och en teknisk avdelning.

Orienteringsklasserna skola skapa ett samarbete mellan lärare, elever och föräldrar. Syftet är icke yrkesorientering utan en orientering inom skolan. Hemmen skola hjälpas att leda barnen till de studier, som bäst passa deras fallenhet och smak (gouts). Yrkesvalet förblir hos hemmet. Skolorienteringen är icke ens själv obligatorisk. Sedan barnen och deras förmåga studerats i orienteringsklasserna, få föräldrarna ett råd, uteslutande dikterat av barnens intresse utan hänsyn till föräldrarnas sociala ställning, varefter föräldrarna välja skolform. Blir tillströmningen till någon skolform för stor, tar skolchefen emot de bästa, och de andra få välja mellan återstående linjer. Olämpliga linjeval skola kunna rättas genom övergång mellan linjerna. Kritiken påyrkar observationens utsträckande till både föregående och efterföljande klasser samt varnar för användning av tests.

Lagförslaget av år 1939 avsåg som nämnts en planmässig samorganisering av lägre och högre skolformer. Den påbörjade sammanslagningen av de högre läroanstalternas förberedande klasser med folkskolan är redan genomförd; de förberedande klasserna ha, där de ej indragits, blivit folkskolor. Lärarna rekryteras nu i alla dessa skolor på samma sätt; för alla lärare i folkskolan fordras studentexamen.

Genom de år 1941 utfärdade lagarna och förordningarna har organisationen utformats på följande sätt.

Undervisningen av *första graden* (folkskolan) organiseras i två cykler, av vilka den första finnes vid alla skolor, medan den andra kan vara gemensam för flera. Första cykeln består av en ettårig förberedande kurs för åldern sex till sju år (den finns icke vid alla skolor), en 2-årig elementär kurs för åldern sju till nio år och en 2-årig mellankurs för åldern nio till elva år. Andra cykeln är en 3-årig kurs för åldern elva till fjorton år. Intet nytt finnes omnämnt beträffande écoles maternelles eller classes enfantines.

Första cykeln leder till en examen, som medför ett diplôme d'études primaires préparatoires. Ingen får anmäla sig till denna examen, som ej fyller 11 år senast den 31 december examensåret. Viss åldersdispens kan dock lämnas. Detta diplom berättigar till inträde i andra cykeln (det högre folkskolestadiet), och det är minimifordran för att lärjungen skall få delta i undervisningen av andra graden.

Andra cykeln avslutas med en examen, som sanktioneras genom certificat d'études primaires. Till denna få de anmäla sig, som fylla 14 år senast den 31 december examensåret.

Till undervisningen av *andra graden*, som bygger på diplôme d'études primaires préparatoires (p. p.), räknas nu lycées, collèges och l'enseignement général des cours complémentaires. Högre folkskolor, écoles pratiques och liknande skolor avskaffas som sådana och förvandlas till collèges eller linjer i collèges.

Lycées äro normalt 7-åriga men kunna ha förberedande klasser, som leda till diplôme d'études primaires préparatoires, samt tre olika klasser, som efter baccalauréat förbereda för högskolestudier (lettres supérieures, mathématiques supérieures och sciences supérieures). De äro organiserade i två cykler. Den första omfattar fyra år, sjätte—tredje klasserna, den andra tre år (andra, första och filosofi- eller matematikklassen).

Alla lycées ge klassisk undervisning. Latin är obligatoriskt i sex år men frivilligt i filosofiklassen. På A-linjen tillkommer grekiska från och med fjärde klassen (tredje skolåret), på B-linjen tillkommer i stället för grekiska ett andra levande språk. C-linjen har även ett andra språk från och med fjärde klassen, men detta nedlägges i andra cykeln och ersättes med mera matematik och med sciences (fysik och kemi).

För inträde i sjätte klassen fordras diplôme d'études primaires préparatoires eller att vara godkänd i examen d'aptitude aux bourses (1:a serien), men särskilda ytterligare villkor skola tillkomma som garanti för att de intagna skola kunna följa undervisningen.

Vid första cykelns slut avlägges examen för certificat d'études classiques du premier cycle. Detta certifikat och ett liknande på den moderna linjen (se nedan) ersätta det förra brevet élémentaire och liknande examensbetyg.

För intagning i andra cykeln fordras ett av dessa certifikat eller att ha uppnått medelbetyget 10 i examen d'aptitude aux bourses för andra klassen.

Vid slutet av första klassen avlägges första avdelningen av baccalauréat och efter filosofi- eller matematikklassen andra avdelningen.

Collèges kunna ge klassisk och modern undervisning under de fyra eller sex första studieåren av andra gradens undervisning. De kunna även ha tekniska och agrikulturella linjer (3-åriga). De klasser, som motsvara lyceernas andra cykel, förekomma alltså ej alltid. Filosofi- och matematikklasserna finnas ej.

Den klassiska linjen har här samma program (tim- och kursplan) som vid lycées. På den moderna linjen förekommer ej latin och grekiska. Den har däremot mera franska. Ett främmande språk är obligatoriskt i sex år och ett andra i fyra (från och med fjärde klassen). Matematikkursen och de naturvetenskapliga kurserna äro identiska med lyceernas C-linjes. Alla andra ämnen ha samma kurser och timtal som på lyceerna. Inträdesfordringarna äro desamma som vid lyceerna.

Flickornas kurser såväl i lycées som i collèges överensstämna i huvudsak med gossarnas, men särskilda ämnen tillkomma, i samband varmed vissa andra ämnen erhålla mindre omfattning.

Den tekniska undervisningen, som ersätter de förutvarande écoles pratiques, meddelas vid collèges. Kursen är 3-årig och avslutas med en teknisk examen. För inträde på denna linje fordras att dels under *tre år* ha antingen genomgått l'enseignement primaire élémentaire du deuxième cycle eller genomgått l'enseignement général de cours complémentaires (C. C.) eller följt undervisningen i lycée respektive collège på klassisk eller modern linje, dels ock ha diplôme d'études p. p. eller certificat d'études primaires.

För den agrikulturella linjen finnas ännu inga bestämmelser tillgängliga.

Lycées och collèges för gossar äro ej öppna för flickor, och motsvarande skolor för flickor äro icke tillgängliga för gossar. De förberedande klasserna kunna dock taga emot lärjungar av det andra könet.

Om l'enseignement général de C. C. finnas inga nya bestämmelser tillgängliga, ej heller om orienteringsklasserna.

Terminsavgifter ha börjat införas i de högre skolorna uppifrån.

Utbildningen av folkskolans lärare börjar på sätt och vis redan i lycées och collèges och fortsätter efter studentexamen i de nu helt ombildade écoles normales.

Franskt skolväsen kännetecknas av ett rikt utvecklat tävlings-, prövnings- och belöningsystem. Inom de högre läroanstalterna anordnas »concours» varje år från och med inträdet i de lägsta klasserna till och med flyttningen till de högsta. År 1924 voro 2 miljoner francs anslagna till stipendier (bourses). År 1931 anslogos 10 miljoner francs till stipendier åt elever, som bodde så, att de icke kunde gå i externatskolor.

Förenta staternas uppfostringsväsen präglas av stor frihet ej blott för den enskilda staten och den enskilda kommunen utan även för varje särskild skola. Det råder därför stor olikformighet mellan skilda orter och skolformer. Vanligen kunna dock inom skolväsendet särskiljas tre olika stadier.

Lågstadiet, den elementära skolan, omfattar de 6 till 9 folkskoleklasserna. Därunder finnas på många håll en vanligen 2-årig »barnkammarskola» och 1- till 2-årig kindergarten.

Mellanstadiet (High School) kan utgöras av en 4-årig High School, en 3-årig Junior High School och en 3-årig Senior High School, en 6-årig kombinerad Junior-Senior High School eller en odelad 6-årig High School.

Högstadiet omfattar colleges, universitet samt högre yrkes-, fack- och specialskolor. Gränsen mellan läroverk och högskola är emellertid dragen på annat sätt än i Sverige: de två första åren vid ett college motsvara närmast de två högsta ringarna i ett svenskt gymnasium.

Skolplikten börjar vid 6—7-årsåldern och upphör i 30 stater vid 16, i 7

stater vid 17 och i 7 stater vid 18 års ålder. I 3 stater slutar den vid 14 och i en stat vid 15 år.

I kindergarten, som finnes i nästan alla stora städer men mera sällan på landet, börjar barnet vid 4—5 års ålder och i barnkammarskolan, som förekommer endast i en del skoldistrikt, vid en ålder av 2 eller 3 år. I de skoldistrikt, som icke ha kindergarten, börjar skolgången vanligen det år, barnet fyller 6 år, men i några fall ett år tidigare. Den elementära skolan omfattar vanligen 8 klasser över kindergarten, mycket ofta 6 klasser, mera sällan 7 och nästan aldrig 5 klasser.

I de större skolorna delas årsklasserna vanligen i två »halva årsklasser»; intagning och flyttning sker således två gånger om året. Detta är ett steg mot »avskaffandet av klasskillnaden», ett uttryck för strävan att låta varje elev arbeta med sin egen fart och gå framåt och uppåt med den snabbhet, hans prestationer motivera. I små landsortsskolor får en lärare ofta undervisa flera klassavdelningar. Ämneslärarsystem tillämpas i viss utsträckning i större skolor.

Är den elementära skolan 7- eller 8-årig, vilket är det vanligaste, så bygger på denna en 4-årig High School. Under senare år har i betydlig utsträckning en omorganisation skett, så att High School kommit att omfatta 6 år på en 6-årig elementär skola. År 1934 voro av Förenta staternas offentliga High Schools 28·6 % omorganiserade, d. v. s. de hade övergivit systemet med en 8-årig elementär skola och en 4-årig High School. Reformen hade huvudsakligen gällt större skolor, ty i de 28·6 % av omorganiserade skolor voro 46·4 % av hela antalet elever vid High Schools inskrivna.

De omorganiserade High Schools äro av olika typer. Den vanligaste typen består av en särskild Junior High School, som omfattar klasserna 7—9, och en särskild Senior High School, som omfattar klasserna 10—12. Men det finns som nämnt även en typ Junior-Senior High School med klasserna 7—9 och 10—12 och en typ odelad 6-årig High School med klasserna 7—12. Undervisningen i främmande språk börjar sent och är vanligen valfri.

En väsentlig del av den allmänbildande undervisning, som i Sverige meddelas i gymnasiet, är i Förenta staterna förlagd till college. Innan den i egentlig mening akademiska yrkesutbildningen börjar, fordras sålunda för åtskilliga banor ett slags förberedande kurs på 2 till 4 år inom de »fria konsterna». Sådana bestämmelser gälla exempelvis medicin, juridik och teologi. En innehavare av »Master's Degree», som författat en vetenskaplig avhandling, kan erhålla »the Degree of doctor of philosophy», om han vid examen visar nöjaktig läsfärdighet i två främmande språk.

En tämligen ny typ av läroanstalt är Junior College, som under senare år betydligt tillväxt i antal, framförallt i Kalifornien. Utbildningen vid detta motsvarar första stadiet vid det vanliga 4-åriga college för fria konster, i vars tredje årskurs den, som har diplom från Junior College, vinner inträde.

Närmast jämförligt vore väl ett 2-årigt differentierat gymnasium, organiserat som fristående läroanstalt.

Vägledning och rådgivning i fråga om ämnesval och yrkesval spela stor roll och äro föremål för livlig uppmärksamhet.

Uppfostringsfrågor omfattas överhuvud med stort intresse, skolväsendet är synnerligen rörligt, en reform följes ofta snart av en annan. Det amerikanska undervisningsväsendet har ännu icke funnit sin form.

I Holland får skolväsendet en egendomlig karaktär framför allt av den religiösa splittringen. Genom skollagen av år 1920 förverkligades likställighetskravet, i det att föräldrarna fingo rätt att för sina barn fritt välja den skola, som motsvarade deras världsåskådning och religiösa uppfattning. De privata skolorna blevo i ekonomiskt hänseende lika berättigade med de allmänna folkskolorna ej blott i fråga om rätten till statsbidrag utan också i fråga om bidrag från kommunerna.

Barnträdgårdar och liknande förskolor, de flesta tillkomna på enskilt initiativ, besökas av omkring en fjärdedel av alla barn i åldern 3—6 år. De ha i regel konfessionell prägel. Statsbidrag utgår ej, men omkring $\frac{2}{3}$ av de privata förskolorna få kommunala bidrag. Kommunernas kostnader för förskolorna beräknas till omkring 8 miljoner floriner om året.

Den obligatoriska *folkskolan* är 7-årig och avsedd för barn i åldern 7—13 år, men barnen mottagas redan i 6-årsåldern och kvarhållas till 14 år, om de ej vid 13 år inhämtat skolkursen. Skolavgifter utgå vid alla folkskolor i förhållande till den skattepliktiga inkomsten. Endast de lägsta inkomsttagarna befrias från avgift. Konkurrensen mellan de allmänna och de privata folkskolorna är stark. För att vinna lärjungar till de olika skolorna bedrivs propaganda bland föräldrarna genom broschyrer, möten och husbesök.

Arbetslagstiftningen förbjuder, att barn under 14 år användas i industriellt och vissa andra slag av arbete. För de barn, som i 13-årsåldern lämna folkskolan utan att övergå till andra skolor, blir det därför en lucka mellan avgången från folkskolan och inträdet i förvärvsarbetet. Det betecknas som den svagaste punkten i det holländska skolsystemet, att en obligatorisk undervisning ej anordnats för dessa barn.

Högre folkskolor (*Schoolen voor Uitgebreid Onderwijs*) meddela en utvidgad folkskolundervisning och bilda en mellanform mellan folkskola och läroverk. Inträdesfordringarna vid läroverken ha varit ganska höga, och folkskolebarn, som ej kunna fylla dem, gå gärna till de högre folkskolorna, som ge en efter deras förutsättningar bättre avpassad undervisning. De högre folkskolorna väljas gärna av barn, som ämna slå in på en praktisk bana; de anses underlätta tillträdet till lägre befattningar inom handels- och näringslivet samt vissa lägre statstjänster, t. ex. vid järnvägarna. Kursen är 3- eller 4-årig och bygger i allmänhet på folkskolans sjätte årskurs. Om-

kring $\frac{1}{5}$ av folkskolans elever övergår till högre folkskolor. I kursen ingå som nya ämnen tre av ämnena franska, tyska, engelska, matematik, handelsräkning och korrespondens eller agrikultur.

Skolorna för yrkesundervisning utgöra en rikt utvecklad gren av undervisningsväsendet. En ny lagstiftning av år 1919 har kraftigt bidragit till dessa skolors framgång. Det lär icke finnas något yrke, som ej har sina speciella skolor, dels mera förberedande, dels högre. De lägre, som ansluta sig till folkskolans kurs, äro vanligen 2-åriga. Yrkesskolorna, som äro anordnade på mycket skiftande sätt, äro synnerligen omhuldade och utgöra nationens stolthet. På sitt sätt avspegla de holländarnas arbetsflit, företagsamhet och yrkesskicklighet.

Övergång till *högre undervisning* sker från folkskolans sjätte eller sjunde klass. För inträde i läroverken fordrades tidigare kunskaper i franska språket. I vissa folkskolor, särskilt privata sådana med höga skolavgifter, undervisades även i franska. Genom 1920 års skollag förbjöds undervisning i främmande språk inom den allmänna folkskolan i lägre klasser än den sjunde. Den högre skolan bygger alltså numera på odifferentierad 6-årig folkskolekurs.

Under åren 1920—1927 förekommo ej prov vid övergången från folkskola till läroverk, utan intagningen grundades på intyg, utfärdade av skolledaren vid folkskolan. Då emellertid antalet kvarsittare i läroverken visade en oroande stegring, uppstod bland läroverkslärarna en stark opposition mot den nya intagningsproceduren. År 1928 återinfördes inträdesprov, men den inträdessökande skall fortfarande även förete intyg av skolledaren vid folkskolan. Provet inskränkes till skriftligt, om detta utfaller väl och inträdet tillstyrkes från folkskolans sida. I annat fall fordras också muntlig prövning. Om inträdesprovet icke ger säkert utslag, sättes den sökande för en vecka i försöksklass och undervisas då av en läroverkslärare och en folkskollärare, som avge det slutgiltiga omdömet.

Den högre skolans huvudformer äro: gymnasium, Hoogere Burgerschool och lyceum.

Gymnasiet är den klassiska lärdomsskolan, latinskolan, som förbereder för universitetsstudier. Kursen är 6-årig i anslutning till folkskolans sjätte (eller sjunde) årsklass. Undervisningen i tyska, franska och latin påbörjas redan i första klassen, under andra året införas engelska och grekiska; hebreiska kan senare tagas med som frivilligt ämne.

Hoogere Burgerschool, ett slags realläroverk, bildar en utpräglad realinje med vanligen ett år kortare, alltså 5-årig kurs. Avgångsbetyg ger tillträde till ett stort antal tjänstemannabanor och berättigar till inträde vid teknisk högskola, naturvetenskaplig fakultet och lantbrukshögskola, efter komplettering i latin även vid juridisk och medicinsk fakultet samt veterinärhögskola. Med hänsyn till lärjungar, som ha svårt för matematik men för övrigt äro begåvade, har tillkommit en mera humanistiskt betonad linje

med inriktning på affärslivet, vilken på vissa platser kommit att ersätta de bredvid läroverken uppväxta högre handelsskolorna.

Lyceet är en ny skolform, som inrättats för att valet av studieriktning skall kunna uppskjutas till två år efter avgången från folkskolan. Liksom gymnasiet är lyceet 6-årigt, men det samorganiserar med gymnasiet ett realläroverk. Under de två första åren tillämpas en allmänt hållen kursplan, som påminner om realläroverkets. Därefter sker en uppdelning på två linjer, motsvarande dels gymnasiet, dels realläroverket. På lyceets gymnasielinje införs sålunda latin och grekiska först i 3:dje klassen.

Examen vid de högre läroverken omfattar skriftliga och muntliga prov och står under officiell kontroll.

Högre läroverk för flickor ha till uppgift att skänka flickorna en för dem avpassad högre undervisning. I allmänhet är kursen 5-årig. Viktiga äro även de *högre handelsskolorna*, vilkas fullständiga form är 5-årig. Vissa av dessa skolor anknyta till någon av de lägre klasserna i läroverken (kl. 1—3) och ha då endast de högre klasserna. Den kommersiella undervisningen har fått en speciell inriktning och betydelse på grund av Hollands ställning som kolonialmakt.

I Italien var undervisningsväsendet, när den fascistiska revolutionen genomfördes år 1922, fullständigt oförenligt med den nya regimens krav på uppfostran. Bland annat reste sig mellan folkskolan å ena sidan och mellanskolan och skolor på det högre stadiet å den andra en skiljemur, som den nya skolan bemödar sig om att undanröja. En år 1923 utfärdad stadga avhjälpte de svåraste bristerna. År 1939 utkom den skolstadga, som nu gäller för det offentliga italienska undervisningsväsendet. Enligt denna är skolan i Italien icke blott undervisande utan även uppfostrande i såväl samhällelig som politisk mening. Man vill i skolan genom noggrann gallring, grundad på ingående individuell kännedom om eleverna, föra fram till ledande poster och befattningar därtill särskilt lämpade. Skolan står öppen för manliga och kvinnliga elever från alla samhällsklasser.

Skolans organisation omfattar fyra stadier:

Elementära stadiet: 2-årig småbarnsskola från 4 till 6 år, 3-årig folkskola från 6 till 9 år, 2-årig arbetsskola från 9 till 11 år, 3-årig hantverksskola från 11 till 14 år.

Mellanstadiet: 3-årig mellanskola (motsvarande vår realskola) från 11 till 14 år, 3-årig yrkesskola från 11 till 14 år, 2-årig teknisk mellanskola (fortsättning till föregående).

Högre stadiet: klassiskt lyceum (motsvarande vårt latینگymnasium), modernt lyceum, lärarinneseminarium, handelsgymnasium, alla 5-åriga, institut för fortsatt utbildning av lantbrukare, industriidkare, sjömän m. m., 4-årigt.

Akademiska stadiet: juridisk, filosofisk, medicinsk, matematisk, natur-

vetenskaplig, farmaceutisk, mineralogisk, arkitektonisk, agrikulturell fakultet.

Dessutom finnas särskilda läroanstalter för kvinnliga lärjungar: 3-årig flickskola, som mottager lärjungar från mellanskolan, 2-årigt seminarium, som mottager lärjungar från den 3-åriga flickskolan.

Grundskolan är alltså 5-årig. Alla skolor tillhörande elementar-, mellan- och högre stadiet avslutas med en avgångsexamen. Sökande till mellan- och högre stadiet ha dessutom att genomgå en inträdesexamen. Att inträdesprovning i vissa fall erfordras vid övergång till högre skolform, trots avgångsexamen från den lägre, sammanhänger med den bestämda fordran på gallring, som tillhör systemet. Examen från det högre stadiets skolor, vilken motsvarar vår studentexamen, kallas statsexamen och avlägges inför vederbörande lärare samt två representanter för den statliga skolmyndigheten. Även privatister kunna avlägga examina. Avgångs- och inträdesexamen anordnas under två perioder. Lärjungar, som icke godkännas i sommar-examen, kunna vid höstterminens början undergå förnyad provning.

Framför allt vid yrkesvalet anses ett intimt samarbete mellan skola och hem vara av största betydelse. En mångfald former anvisas för detta samarbete.

Yrkesskolan har blivit en del av den allmänbildande skolan och har därigenom stigit i värde. Den teoretiska och den praktiska skolan anses böra inverka på varandra, så att den förra blir mera praktisk och den senare mera allmänbildande.

I mellanskolan har latinets bibehållits på grund av dess formellt bildande förmåga, men intet främmande levande språk förekommer där.

I Norge finnas i regel icke några anordningar för undervisning av barn på förskolestadiet. Den obligatoriska folkskolan är 7-årig. Lästiden varierar starkt. År 1936 höjdes minimitiden till 16—18 veckor per år, men statsbidrag erhålles intill 27 veckor. Städerna ha vanligen 36 till 39 veckor per år. Med hänsyn till folkskolans ställning som grundskola äro vissa minikurser föreskrivna, som alla skolor måste genomgå. Undervisning kan även lämnas i ett främmande språk, engelska, under sjätte och sjunde skolåret. Vid avgång från sista klassen avlägga lärjungarna mångenstädes skriftliga prov i modersmålet, räkning och det främmande språket. Till folkskolan kan en kommun foga fortsättningskola. Undervisningen i denna är obligatorisk, men skolplikten omfattar blott 189 veckor sammanlagt för folkskola och fortsättningskola. Fortsättningskolan kan ha heltidsläsning eller vara anordnad som kvällskurser. Frivilliga fortsättningskolor förekomma även med i vissa städer 1—3 års undervisning. På avslutad 7-årig folkskola som grund bygger omedelbart eller medelbart all högre undervisning, teoretisk liksom praktisk. Lagen om de högre skolorna av år 1935 förutsätter som regel, att den grundläggande undervisningen i engelska

språket meddelas i folkskolan (5 veckotimmar i vardera sjätte och sjunde klassen). I de skolor, som bygga på folkskola med dylik språkundervisning, kunna emellertid, när särskilda förhållanden därtill föranleda, intagas lärjungar utan sådan förutbildning, i vilket fall sårundervisning i det främmande språket anordnas under första skolåret. Avgångsbetyg från folkskola, som ger betyg på grundval av avgångsprov, gäller för intagning i realskolor och gymnasier. Vid högre skolor, som bygga på undervisning i engelska språket i folkskolan, anställs dock muntligt och skriftligt prov i detta språk för utrönande av om sökande fyller folkskolans minimikrav i ämnet. Inträdessökande från folkskolor, där fullständigt avgångsbetyg icke ges, ävensom från andra skolor underkastas inträdesprov jämväl i andra ämnen.

Realskolans huvudtyp är 3-årig, gymnasiets huvudtyp, som i sina två lägsta klasser löper parallellt med realskolan, 5-årig. Dessa huvudtyper bygga på folkskola med 2-årig undervisning i språk. Dessutom finnas 2-åriga realskolor för särskilt mogen och begåvad ungdom, 3-åriga vinterrealskolor — med kortare kurser — för landsbygdsungdom och 4-åriga realskolor för flickor; vidare 4-åriga landsgymnasier för landsbygdsungdom och 6-åriga vintergymnasier för manlig landsbygdsungdom; slutligen en 4-årig högre flickskola med något högre kunskapsmål än den vanliga realskolans. Den 3-åriga vinterrealskolan, det 4-åriga landsgymnasiet och det 6-åriga vintergymnasiet bygga på folkskola utan engelska.

2-åriga realskolor, 3-åriga vinterrealskolor och gymnasier, som bygga på folkskola utan undervisning i främmande språk, ha inträdesprövningar. I de 2-åriga realskolorna intagas endast sökande, som kunna förväntas med gott resultat inhämta realskolans kurs på två år. Det 4-åriga landsgymnasiet bygger på landsfolkskola utan främmande språk men med tillägg av sex månaders fortsättningsskola eller annan motsvarande undervisning. Sökande till första klass måste i regel ha fyllt 16 år före kalenderårets utgång. Den 2-åriga realskolan kräver alltså ett särskilt begåvningsurval, det 4-åriga landsgymnasiet bygger icke direkt på 7-årig folkskola, och dess elever nå examen vid högre ålder än det 5-åriga gymnasiets.

Lärjungarna i av staten upprättade 2-åriga realskolor, i 3-åriga vinterrealskolor, i 4-åriga landsgymnasier och i 6-åriga vintergymnasier äro befriade från terminsavgifter, om de icke kunna bo hemma under skolgången.

I R y s s l a n d befinner sig undervisningsväsendet i snabb utveckling; många omständigheter göra det emellertid svårt att bilda sig en mera bestämd föreställning om utvecklingens förlopp inom det heterogena väldet.

Skolplikten inträder i 8-årsåldern. I många städer finnas ettåriga frivilliga kindergartenskolor för barn, som ej uppnått skolåldern.

Efter revolutionen 1917 infördes 4-årig skolplikt, vilken efterhand utökats till 7-årig. Särskilt inom de större städerna har tillkommit ytterligare en

obligatorisk 3-årig överbyggnad, grundad på genomgången sjunde klass och i organisatoriskt hänseende tillhörande folkskolan.

Folkskolan benämnes polyteknisk skola och består av tre stadier. Det första stadiet, den överallt obligatoriska 4-åriga folkskolan, omfattar barn i åldern 8—12 år. Denna skolas omvandling till 7-årig tillgår så, att ett andra stadium, en 3-årig avdelning för barn i åldern 12—15 år, bygges ovanpå den fjärde klassen. Det tredje stadiet, för barn i åldern 15—18 år, omfattar 3 årsklasser och utgör en direkt fortsättning av andra stadiet. Den 7-åriga skolan bildar grundval för studier vid 4-åriga tekniska skolor, den sista klassen i den 10-åriga skolan bildar underlag för universitets- och högskolestudier.

Enligt en år 1933 fastställd stadga för Sovjetunionens polytekniska skolor måste undervisning och uppfostran förenas med produktivt arbete och allmännyttig verksamhet. Samtidigt som sovjetskolan avser att meddela allmän medborgerlig bildning, vill den göra sina elever bekanta med såväl teori som praktik inom alla produktionens huvudgrenar. För detta ändamål organiseras vid varje skola verkstäder, arbetsrum och parceller för jordbruk. Detta innebär dock icke, att skolan skall vara en yrkesskola, endast att de unga erhålla en allmän teknisk orientering, så att de vid sitt utträde i livet ha vissa förutsättningar att finna sig tillrätta i vilket arbete som helst.

Båda könen undervisas tillsammans skoltiden ut. Skolan är statlig och undervisningen avgiftsfri. Varje elev åtnjuter kostnadsfri läkarvård och medicin.

Intagning av elever i första klassen sker utan några prov, men inträde i och flyttning till andra klasser föregås av prov enligt av folkupplysningskommisariatet fastställda grunder. Från och med fjärde klassen anordnas examina varje år med såväl skriftliga som muntliga prov, tionde klassen avslutas med en examen av samma karaktär som de svenska läroverkens real- och studentexamina.

Utvecklingen inom Sovjetrysslands polytekniska skola har gått från en under fria former arbetande skola till en väsentligen intellektuellt betonad examensskola, vilken dock strävar att behålla en intim kontakt med hembygdens näringsliv och folkliga rörelser.

Undervisningen meddelas på elevernas modersmål, åt vilket även ägnas stort utrymme på timplanen. I de icke rysktalande områdena måste undervisning från och med tredje klass meddelas i ryska språket och litteraturen. Undervisning i ett främmande språk är obligatorisk från och med tredje eller fjärde klass i rysktalande och från och med femte klass i övriga skolor, dock endast med två timmar i veckan. Ett andra främmande språk kan läsas frivilligt. Skoldistriktet kunna välja mellan tyska, engelska och franska, flertalet uppgeres välja tyska.

Differentiering av eleverna i begåvningshänseende förekommer icke, utom att de för vanligt skolarbete olämpliga överförs till hjälpklasser. De svå-

righeter, som måste uppkomma, där samtliga elever upp till 18 års ålder sammanhållas i odifferentierade klassavdelningar, vilka uppgivas i regel ha ett barnantal av 35—40, söker skolan bemästra med hjälp av elevråden och fritidsorganisationerna. Lärarna skola hjälpa dessa att »organisera och utveckla socialistisk tävlan och stöttrupsanda mellan klasserna och eleverna» och »på lämpligaste sätt vidtaga metodiska mått och steg för att bekämpa kvarsittning». I praktiken synes denna verksamhet bedrivas t. ex. så, att ett antal elever i klassen förbinda sig att under läsåret vara ledare och föregångsmän i denna »socialistiska tävlan» med uppgift att skapa största möjliga effektivitet i skolans verksamhet i likhet med Stachanovrörelsen inom industrin. Denna tävlan försiggår icke endast mellan klasserna och eleverna utan också mellan olika lärare. Den lärare eller skola, som kan uppvisa de siffermässigt bästa resultaten, anses föredömlig.

Mot skolorganisationens tre stadier svara tre grupper av lärare med olika utbildning och olika lön. Första gruppen har kompetens att undervisa i klasserna 1—4, andra gruppen i klasserna 5—7 och tredje gruppen i klasserna 8—10. Från och med femte klass övergår man mer och mer till ämneslärarsystem.

Den som vill skaffa sig kompetens för undervisning på lågstadiet, klasserna 1—4 och kindergarten, får efter genomgången sjunde klass i den polytekniska skolan utbildning i ett 3-årigt s. k. pedagogiskt teknikum. Undervisningen här motsvarar i stort sett den i klasserna 8—10 men upptager även en del pedagogik, psykologi och undervisningsövningar. Lärarutbildningen för polytekniska skolans mellanstadium (klasserna 5—7) bygger på tionde klassen i den polytekniska skolan, från vilken läraraspiranten söker sig över till en 3-årig lärarutbildningsanstalt. Lärarna för det högsta stadiet få sin utbildning i 5-åriga pedagogiska institut. Dessa institut ha även till uppgift att leda lärarnas fortbildningsstudier och att medverka vid organiserandet av den pedagogiska försöksverksamheten. Lärarutbildningen är kostnadsfri.

Lärare för högskolorna samt de pedagogiska och vetenskapliga instituten utbildas vid universiteten.

Ryssland synes alltså ha en enhetlig skolorganisation för elever upp till 18 år. De olika stadierna av undervisningen tillhöra samma skola och stå under samma ledning. Någon sådan skillnad som mellan folkskola och läroverk i vårt land finnes icke inom det ryska skolväsendet. De båda högre stadierna i den ryska polytekniska skolan ersätta sålunda real- och gymnasiestadiet i den svenska skolorganisationen.

I ett år 1940 på Folkupplysningskommisariatets statliga pedagogiska förlag i Moskva utgivet arbete användas beteckningarna elementarskola för den 4-åriga skolan, ofullständig mellanskola för den 7-åriga skolan och mellanskola för den 10-åriga skolan. Uppdelningen av skolan på tre olika stadier säges ha drivit fram en koncentrisk uppläggning av programmet med för varje sta-

dium avrundade, fullständiga kurser. Detta system anses lida av vissa väsentliga fel. Det har tendenser att sammansnöra ett ämne och att utöka antalet ämnen samt leder till att samma moment omtagas flera gånger. Samtidigt med att man övergår till obligatorisk 10-årig undervisning i den fullständiga mellanskolan, synes det vara meningen att frångå den koncentriskap uppdelningen av kurserna.

I samband med förverkligandet av den 7-åriga skolan (ofullständig mellanskola) i städer och en mängd jordbruksdistrikt ha förutvarande fabriks- och verkstadsskolor ombildats till mellanskolor för yrkesutbildning. Teknisk personal och andra specialister med mellanskolekvalifikationer utbildas i speciella mellanskolor, teknikum, pedagogiska skolor, medicinska skolor o. s. v. Dessa skolor bygga liksom det högre allmänna mellanskolestadiet på den 7-åriga skolans grund. I de speciella mellanskolornas undervisningsplaner ingå såväl mellanskolans allmänbildande ämnen som de särskilda ämnen, vilka fordras för respektive yrken.

För övrigt kännetecknas det ryska undervisningsväsendet av strävanden att göra skolan till centrum i byns och bygdens liv och att skapa intresse-gemenskap och växelverkan mellan skolan å ena sidan och ortens näringsliv, institutioner och befolkning å den andra samt av försök att genomföra en 10-årig skolplikt för alla elever.

I Schweiz företer undervisningsväsendet på grund av de stora olikheterna i språkligt, religiöst, kulturellt och politiskt avseende en ytterst brokig bild. På varje särskild ort har skolorganisationen fått sin utformning under inflytande av de olika kantonernas historia, samhällsförhållanden och näringsliv, deras olika behov och ekonomiska styrka. Stor skillnad råder mellan land och stad, storstad och småstad, jordbruksbygd och fjällbygd.

Karakteristiskt schweiziska drag sätta sin prägel på skolväsendet: demokratisk självstyrelse, stark frihetskänsla, motvilja mot likformighet och centralisering. Det pedagogiska intresset är livligt i Pestalozzis land, skolorna åtnjuta frikostiga anslag.

Småbarnsskolan är rikt utvecklad. Barnen mottagas i kindergarten tidigast i 3-årsåldern och åtnjuta undervisning där till fyllda 6 eller 7 år. I västra Schweiz (t. ex. Genève) är sista året i småbarnsskolan obligatoriskt såsom förberedelse för folkskolan.

I den egentliga folkskolan (primärskolan) intagas barnen, när de fyllt 6 eller 7 år. Folkskolan är i franska Schweiz 9-årig, i tyska Schweiz vanligen 8-årig. I några (tyska) kantoner är skolplikten mindre än 8 år, exempelvis 7 år i Luzern, Uri, Schwyz, Obwalden och Appenzell. Här ha i stället upprättats fortsättningsskolor, supplementskolor, även kallade repetitionsskolor, vilka meddela undervisning antingen några månader eller veckor på vintern, eller — om undervisningen omfattar hela året — en eller två hel- eller halvdagar eller några aftonlektioner i veckan. I en del kantoner är skolplikten

ett eller ett halvt år kortare för flickor än för gossar. Överallt märkas strävanden att utsträcka den obligatoriska skoltiden till minst 9 år för att skydda ungdomen för att alltför tidigt indragas i fullt kroppsarbete och för att under den ömtåliga brytningstiden främja barnens andliga och kroppsliga utveckling.

Folkskolan (primärskolan) är på lågstadiet odelad men grenar sig på högstadiet i egentlig folkskola och sekundär- eller distriktsskola (läroverkslinje).

Vanligen uppdelas primärskolan i tre stadier: lågstadiet omfattar klasserna 1—3, mellanstadiet klasserna 4—6 och högstadiet klasserna 7—8 (9), men sekundärskolan avgränsas tidigare i ungefär hälften av antalet kantoner.

Sekundärskolan, ett mellanting mellan kommunal och statlig skola, motsvarar i vissa fall svensk högre folkskola, kommunal mellanskola och real-skola.

Röster ha höjts för att göra sekundärskolan obligatorisk, delad på två med varandra likvärdiga linjer, en praktisk och en mera teoretisk. I Basel kallas de 4 översta klasserna av den 8-åriga primärskolan för sekundärskola, i Genève gäller detsamma om de 2 högsta klasserna. Vanligen går sekundärskolan parallellt med de 3—5 översta klasserna av primärskolan och skiljer sig från den genom vidgade kurser i synnerhet i det andra av landets huvudspråk (tyska i de franska och italienska delarna av Schweiz, franska i de tyska och italienska); i de högre klasserna tillkommer ännu ett främmande språk, engelska eller italienska, samt vidgade kurser i de matematisk-naturvetenskapliga ämnena.

Härav följa större krav på lärarnas utbildning — sekundärskolan fordrar särskilda, i regel akademiska examina men erbjuder också högre lärarlöner.

Inträde i sekundärskolan är frivilligt och vinnes i regel efter en prövning, som ledes av sekundärskolans lärare.

På folkskolan bygga fortsättningsskolor och yrkesskolor av olika slag, dock ej alltid på folkskolans högsta klass utan på den näst högsta eller ibland på den sjätte. Dessa skolor äro således »nedsänkta» i folkskolan. De äro dels supplementsskolor (»Ergänzungsschulen») eller repetitionsskolor i kantoner med 6 eller 7 års skolplikt, dels skolor, som giva allmän fortbildning eller yrkes- och medborgerlig bildning. Det finns skolor för utbildning i lantbruk, trädgårdsskötsel, skogsskötsel o. s. v. För flickor finnas hushållsskolor och skolor för utbildning i barnavård.

Grundskolan är 4-årig i 2 tysktalande och 2 fransktalande kantoner, 5-årig i 4 tyskspråkiga och 4 franskspråkiga, 6-årig i 13 tyskspråkiga kantoner. I de tyskspråkiga kantonerna börjar studiet av högtyskan, vilken kan betraktas som ett främmande språk, redan i grundskolans första klass.

Skolor för högre undervisning äro mellanskolor: gymnasier, handelskolor, tekniska skolor och seminarier.

Mellanskolor kallas i Schweiz de läroanstalter, som förbinda sekundär-

eller distriktsskolans lägre klasser med högskolorna. De fortsätta folkskolan och förbereda till vissa yrken och till universitetsstudier. Som regel bygga de på det åttonde eller nionde obligatoriska skolåret.

I regel anses icke primärskolan ge tillfredsställande förutsättningar för att kunna följa den högre undervisningen, och till och med sekundärskolans kurser måste ibland kompletteras i matematik och latin. Det finns därför särskilda sekundärskolor eller distriktsskolor, s. k. lägre mellanskolor, som genom specialundervisning bland annat i klassiska språk förbereda för de högre mellanskolorna. En förberedande uppgift ha även progymnasierna, som arbeta på samma åldersstadium som sekundärskolorna (eleverna äro i åldern 10—14 år) och i vissa avseenden kunna jämföras med våra realskolor.

Gränsen mellan de olika skoltyperna är flytande; vissa sekundärskolor ge såväl avslutade kurser som förberedelse för högre mellanskolor (jämför vår realexamen).

Vid övergång från folkskola till mellanskola kräves nästan överallt en prövning. Där progymnasier finnas, sker övergången i regel efter fjärde primärskolåret, eljest efter det åttonde eller nionde obligatoriska skolåret (10-årsåldern således vid inträdet i progymnasiet, 14—15-årsåldern vid inträdet i det egentliga gymnasiet). I Zürich sker övergången efter tredje sekundärskolåret, i Bern efter det fjärde eller femte, varvid inträde vinnes i lägsta gymnasieklassen, Quarta. Högre mellanskolan (närmast motsvarande det svenska gymnasiet) varar 4½ år; i latin fordras minst 6½ års undervisning.

Det fullt utbildade gymnasiet omfattar som regel tre linjer till studentexamen: den humanistiska eller klassiska linjen med latin och grekiska; realgymnasiet och »Oberrealschule» med eller utan latin men med huvudvikt på matematik, naturvetenskap och moderna språk; handelsgymnasiet med stort utrymme för moderna språk samt med handelsrätt, bokföring, korrespondens, näringsgeografi, nationalekonomi, naturvetenskap, stenografi och maskinskrivning i växlande omfattning.

Övriga handelsskolor äro vanligen organiserade såsom överbyggnader på sekundärskolor och avslutas med diplomexamen eller studentexamen.

I Tyskland uppvisade skolväsendet förr rätt stora olikheter mellan de enskilda staterna. Först år 1934 upprättades ett för riket gemensamt Reichsministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung, och år 1938 utfärdades den första tyska riksskolpliktslagen, som, med inbegripande av yrkesskolplikten, föreskriver allmän skolplikt från sjätte till adertonde levnadsåret.

Avgörandet i anknytningsfrågan föregicks av en lång strid, som kulminerade i den stora riksskolkonferensen år 1920. Grundskolan är numera principiellt 4-årig. På senare tid ha emellertid härutinnan vidtagits vissa förändringar, vilka i första rummet avsett att förenhetliga skolsystemet i

national-socialistisk anda. Särskilda åtgärder ha vidtagits i syfte att skapa högre uppskattning av det praktiska arbetet, att bereda »freie Bahn dem Tüchtigen» och icke minst att för landsbygdens barn underlätta förvärvandet av högre utbildning.

För åldern 3—6 år ordnas i växande utsträckning en kindergarten, som kan föreskrivas för barn, vilkas skolgång på grund av sen utveckling måste uppskjutas ett eller två år.

Folkskolplikten omfattar 8 år. De första 4 åren lägga genom gemensam uppfostran av alla barn — privatskolor på detta stadium äro i regel icke tillåtna — den fasta grunden för folkgemenskapen. De bilda tillika grundskola för den högre undervisningen. Intagningen i högre skola, som i allmänhet sker i 10-årsåldern, föregås av en prövning, som förrättas av den mottagande skolan i närvaro av grundskolans lärare. Kroppsligt och andligt väl utvecklade barn med goda betyg kunna intagas från grundskolans tredje klass.

De 4 följande klasserna i folkskolan äro avsedda för barn, som icke övergå till högre skola, och ha till uppgift att sätta lärjungarna i stånd att finna sin plats i arbetslivet och att deltaga i folkets kulturliv. De förbereda så småningom övergången till arbetslivet utan att föregripa den egentliga yrkesutbildningen.

På den 4-åriga grundskolan bygga praktiskt betonade mellanskolor (mittlere Schulen), som utan att föregripa yrkesutbildningen förbereda för inträde på »gehobene mittlere Berufslaufbahnen der Wirtschaft und der Verwaltung». Mellanskolan är 6-årig och har undervisning i engelska från klass 1, begåvade barn kunna från klass 3 välja till ännu ett främmande språk. Till väl utrustade folkskolor kunna anknytas Mittelschuleinrichtungen, en 4-årig påbyggnad på folkskolans sjätte klass, som dock icke meddelar undervisning i det andra främmande språket. På landet och på mindre orter, där ingen annan högre undervisning står till buds, anordnas tilläggskurser i ämnen, där mellanskolans kursplan väsentligt avviker från den högre skolans, varigenom övergång till högre skola underlättas för särskilt begåvade lärjungar.

Den högre skolan har att utbilda dem, som senare »in gehobenen oder führenden Stellen» skola bidra att gestalta folkets politiska, kulturella och ekonomiska liv. Urvalet är strängt. Den rika mångfalden av skolformer har begränsats till ett fåtal typer, avgångsetappen 2 år före studentexamen (die Obersekundareife) har avskaffats och läroverket förkortats från 9- till 8-klassigt.

Läroverkets normalform, die grundständige Vollanstalt, bygger alltså på den 4-åriga grundskolan och för på 8 år till studentexamen. Vid sidan av denna normalform finnes en supplementär form med förkortad lärogång, die Vollanstalt in Aufbauform, som anknyter till folkskolans sjätte klass och på 6 år för till studentexamen. Denna närmast mot det svenska 6-åriga

lyceet svarande läroverksform är avsedd endast för »entsprechend begabte Kinder» och har till särskild uppgift att hjälpa fram begåvade barn från landsbygd och orter utan högre skola genom att möjliggöra inträde i en sådan i 12—13-årsåldern.

Läroverket har två former. Huvudformen, die Oberschule, börjar i klass 1 med engelska och i klass 3 med latin, i klass 6 inträder en differentiering i en matematisk-naturvetenskaplig och en språklig linje. Undantagsformen, gymnasiet, som i regel endast finnes på orter med även Oberschule, börjar i klass 1 med latin, i klass 3 med grekiska och i klass 5 med engelska.

Läroverket i påbyggnadsform, även kallat Aufbauschule, förekommer endast i form av Oberschule och följer i stort sett dennas undervisningsplan för klasserna 3—8. Engelska börjar i klass 3 och latin i klass 5, differentieringen bortfaller.

Särundervisning är regel, samundervisning tillåtes på mindre orter, där endast en högre skola kan anordnas. De särskilda flickläroverken ha samma yttre organisation som gossläroverken men inriktas mera på kvinnliga arbetsuppgifter. Oberschule är regel, Aufbauschule supplementärform, gymnasium finnes ej.

Utom fullständiga läroverk finnas i stort antal Zubringeschulen, omfattande endast läroverkets lägre klasser, vanligen 2 till 5 klasser. Sådana skolor uppehållas endast i smärre städer och avse att för begåvad ungdom från smärre orter och landsbygd underlätta övergången till högre studier. Från skolans högsta klass övergå lärjungarna till viss Vollanstalt.

Att infoga de yrkesutbildande skolorna i det allmänna skolsystemet be-tecknas som en högst betydelsefull uppgift. Bland dessa skolor kunna urskiljas väsentligen tre grupper. Yrkesskolor (Berufsschulen), ungefär motsvarande våra yrkesbestämda fortsättningsskolor, utbilda i omedelbar anslutning till folkskolan yrkeskolpliktig ungdom, som är i arbete eller lära eller är arbetslös. Yrkesfackskolor (Berufsfachschulen) utbilda ungdom, som frivilligt under minst ett års heldagsundervisning förbereder sig för yrke inom industri, handel eller hushåll; de förutsätta ingen yrkesförbildning. Fackskolor (Fachschulen), som icke äro högskolor, utbilda ungdom, som efter nödig praktisk yrkesförbildning frivilligt underkastar sig en för visst yrke avsedd lärogång på minst ett halvt år med heldagsundervisning eller i regel tillsammans 600 timmar.

I Österrike stod man efter världskrigets slut och den Habsburgska stormaktens upplösning inför uppgiften att organisera en nationalstat för 6½ miljoner tyskar. På undervisningens område gällde det dels att genom en reform av den obligatoriska folkskolan höja den allmänna bildningsnivån, dels att genom en ändamålsenlig anknytning mellan folkskola och högre skola få ett bättre och mera demokratiskt urval av lärjungar till den senare. Efter långvariga och vidsträckta försök genomfördes genom

beslut år 1927 en nyorganisation, som icke minst på grund av den radikala lösningen av anknytningsproblemet tilldrog sig mycket intresse i den pedagogiska världen. Huvuddragen av denna organisation äro följande.

Folkskolan omfattar 8 klasser för åldern 7—14 år och är uppdelad i en 4-årig grundskola och en 4-årig Hauptschule. Huvudskolan organiseras, för att varken de mera studiebegåvade skola försenas i sin utveckling eller de övriga försummas, så snart lärjungarnas antal det tillåter, i två parallella linjer (Klassenzüge). Båda Klassenzüge följa emellertid samma kursplan, så att övergång från den ena till den andra kan ske: »Hebt sich im Verlaufe der Schulzeit die Leistungsfähigkeit eines in den zweiten Klassenzug eingereihten Schülers derart, dass sein Fortkommen im ersten Klassenzug zu erwarten ist, so ist ihm der Übertritt in diesen zu ermöglichen. Schüler, die den Anforderungen des ersten Klassenzuges nicht genügen, können in den zweiten versetzt werden.» I Klassenzug I kan ett främmande språk tillväljas. Lärjungar, som gjort sådant tillval och nått goda resultat i övriga ämnen, kunna utan särskild prövning övergå till högre skola. Efter 4 år i Hauptschule kunna de alltså vinna inträde i klass 5 av den högre skolan, d. v. s. i dennas Oberstufe.

Den högre skolan är också 8-årig, delad i en Unterstufe (realskolestadium) och en Oberstufe (gymnasiestadium) på vardera 4 år. Intagning i klass 1 sker på grund av en inträdesprövning vid slutet av fjärde folkskoleklassen, i högre klasser utan prövning — kurserna äro så lagda, att de så långt som möjligt stämma överens med kurserna i Hauptschule. Den högre skolans tre former (Gymnasium, Realschule och Realgymnasium) ha samma kurs i klass 1 och skilja sig i klasserna 2—4 endast i fråga om de främmande språken. Gymnasium börjar latin i klass 2 och grekiska i klass 4; Realschule ett modernt språk i klass 2 och ett i klass 5; Realgymnasium börjar antingen latin i klass 2 och ett främmande språk i klass 5 eller tvärtom.

Genom reformen av år 1927 infördes försöksvis även en 5-årig Aufbauschule, avsedd för lärjungar från landsbygden. För begåvade medellösa lärjungar finnas särskilda internatskolor.

Den högre skolan avslutas med en Reifeprüfung, innefattande 4 skriftliga prov och muntligt förhör i 3 ämnen.

Yrkesskolor finnas av flera slag. Högre yrkesskolor äro vanligen 4-åriga och bygga på avslutad Hauptschule, lägre yrkesskolor äro vanligen 1- eller 2-åriga och bygga likaså på avslutad Hauptschule. Specialskolor, merendels 1- eller 2-åriga, äro avsedda för yrkesutbildade, som önska vidga sina kunskaper eller specialisera sig på något särskilt område.

Sammanfattning. Problemet om skolsystemets uppbyggnad har som synes i det hela samma innebörd i skilda länder. Det gäller dels att bereda alla barn en efter landets bildningsbehov avpassad allmän medborgerlig undervisning, dels att genom planmässig differentiering av undervisningen leda

lärjungar av olika begåvningsstyper in på för dem lämpade studiebanor och utbildningsvägar. Som framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen för olika länders skolväsen, har problemets lösning sökts på mycket olika vägar.

Den vanliga obligatoriska skolgången är lägst 6-årig och högst 10-årig. Grundskolan, d. v. s. den del av den allmänna folkskolan, som ligger till grund för högre undervisning, växlar i längd från 4 till 8 år. Den olika utformningen beror på mångahanda omständigheter: nationella traditioner, sociala och politiska förhållanden, pedagogiska inflytelser och det mer eller mindre framträdande behovet av undervisning i främmande språk.

Åldern för skolpliktens inträde växlar starkt i olika länder. I England, där även förskolan är obligatorisk, inträder skolplikten i 5-årsåldern, under det att den obligatoriska skolgången i Ryssland börjar först i 8-årsåldern. I de nordiska länderna börjar den allmänna skolgången i regel i 7-årsåldern, i åtskilliga andra europeiska länder ett halvt eller ett helt år tidigare. Den efter svenska förhållanden relativt tidiga åldern för skolgångens början i vissa europeiska länder torde väsentligen förklaras av att barnen där äro tidigare skolmogna än i nordligare länder. Den vanliga obligatoriska skolgången är i Finland 6-årig, i Danmark, Holland och Norge 7-årig, i Ryssland 7-årig men under utveckling till 10-årig, i Frankrike, Tyskland och det förutvarande Österrike 8-årig, i Schweiz i regel 8-årig, i England, den obligatoriska förskolan inbegripen, 9-årig och i Förenta staterna 9- eller 10-årig.

Grundskolan är i Tyskland (inklusive Österrike) och Finland 4-årig med möjlighet till övergång till högre skolor även efter sjätte folkskoleklassen. I Danmark är grundskolan antingen 4-årig eller 5-årig, i Italien och Frankrike 5-årig — i Frankrike i vissa fall dock blott 4-årig —, i Schweiz i 4 kantoner 4-årig, i 8 kantoner 5-årig och i 13 (tysktalande) kantoner 6-årig, i Holland 6-årig, i Norge och Ryssland 7-årig och i Förenta staterna i regel 8-årig men i betydlig utsträckning under omorganisation till 6-årig. I England börjar barnens skolgång i 5-årsåldern i en 2-årig förskola, där undervisning i läsning, skrivning och räkning anses böra inträda åtminstone under andra skolåret, varpå följer en 4-årig grundskola. Därefter sker en allmän omfördelning av eleverna på olika skolformer, men vägen hålles öppen för överflyttning mellan de olika inriktade skoltyperna av elever, som blivit felplacerade eller äro försenade i sin utveckling, även efter ytterligare två skolår.

Vid sidan om den allmänna skolorganisationen finnas i Danmark supplementära anordningar i syfte att möjliggöra fortsatta studier för vissa kategorier barn, som av olika anledningar först efter avslutad egentlig folkskola önska fortsätta sin utbildning. Inom folkskolan såväl som inom den examensfria mellanskolan anordnas särskilda klasser eller kurser, vilka med anknytning till sista klassen i den obligatoriska skolan förbereda till »almindelig Forberedelseseksamen». Denna examen öppnar möjligheter till inträde i gymna-

sium eller i kurser med studentexamen som mål. I Norges folkskola kan meddelas undervisning i främmande språk i sjätte och sjunde klass, vilken undervisning — på samma gång som den tillgodoser folkskolans eget behov — utgör grunden för den högre skolans språkundervisning. För landsbygdens begåvade barn, som icke haft tillgång till språkundervisning i folkskolan, ha anordnats särskilda högre skolformer med förkortad lärogång, vilka leda till real- eller studentexamen.

Naturligt är, att grundskolans längd och anordning påverka den högre skolans organisation. Medan vårt på 4-årig och 6-årig grundskola byggda läroverk särskiljer ett realskolestadium med avrundade kurser, är den på 8-årig grundskola byggda amerikanska High School odelad. Däremellan finnes en rikedom av varianter. Danmark har sin mellanskolexamen och sin realskolexamen, liksom Norge sin realexamen, Tyskland sin särskilda mellanskola och England sin School Certificate Examination, i samtliga länder vid 16—17 års ålder. Frankrike har sitt Certificat d'Etudes secondaires du 1er degré och Italien sin examen efter mellanstadiet. I Finland bygga 6-åriga, för flickorna 7-åriga, lyceer på folkskolans sjätte klass. I lyceerna äro de tre respektive fyra lägsta klasserna mellanskola.

Holland har på 6-årig odifferentierad grundskola byggda 3- eller 4-åriga högre folkskolor, 5-årig Hoogere Burgerschool, 6-årigt gymnasium och 6-årigt lyceum, alla odelade, de tre sistnämnda förande till högskolestudier. Endast inom lyceet förekommer uppdelning i ett 2-årigt odifferentierat stadium och ett 4-årigt gymnasiestadium. I Norge löper det 5-åriga gymnasiet i sina två lägsta klasser parallellt med den 3-åriga realskolans båda lägsta klasser. Gymnasiet är likväl odelat, kurserna i realskola och gymnasium ha endast så långt som möjligt bragts i överensstämmelse med varandra för att möjliggöra en övergång från den ena skolformen till den andra. Det 4-åriga landsgymnasiet, som bygger på odifferentierad folkskola med tilläggskurs, är också odelat. I Tyskland är gymnasiet odelat 8-årigt med anknytning till fjärde folkskoleklassen. Vid sidan härav finnes 6-årigt läroverk med anknytning till sjätte folkskoleklassen.

Kap. VII. Olika lösningar av anknyningsfrågan.

A. Den dubbla anknyningen, dess fördelar och olägenheter.

De båda utbildningsvägarna. Den ena av de båda utbildningsvägar fram till realexamen, som genom 1927 års skolreform tillrättalades inom den svenska skolorganisationen, går genom 6 klasser i folkskola och 4 klasser i realskola och är alltså 10-årig. Den hade som närmaste förebild den år 1909 anordnade vägen genom 6 klasser i folkskola och 4 klasser i kommunal mellanskola och kunde alltså sägas vara prövad och befunnen gångbar. Visserligen uttalades på några håll på grund av erfarenheter från de kommunala mellanskolorna vissa farhågor för att den 10-åriga linjen icke skulle kunna föra till fullgott slutresultat. Dessa farhågor avvisades emellertid med hänvisning bland annat till folkskolans alltjämt fortskridande utveckling. Det framhölls jämväl, att de svagheter i fråga om lärarkompetens, kursplaner, läroböcker m. m., som försvårat de kommunala mellanskolornas arbete, icke skulle komma att belasta den nya läroverkslinjen.

Den andra utbildningsvägen, som går genom 4 klasser i folkskola och 5 klasser i realskola och alltså är 9-årig, utformades i det hela efter mönstret av den tidigare förhärskande vägen genom 3 klasser i folkskola och 6 klasser i realskola men var i själva verket oprövad. Realskolans avkortande med en klass eller, för att använda det hävdvunna uttrycket, första läroverksklassens indragning innebar nämligen, att klass 1 i den 6-åriga realskolan ersattes med klass 4 i folkskolan. Denna förändring tog bort från realskolan ett år av dess studiegång fram mot eget mål. Även i fråga om denna linje yppades därför på sina håll farhågor för att slutresultatet icke skulle kunna hållas uppe på tidigare nivå, men några förändringar i organisationen i syfte att förebygga försämring av studieresultatet, exempelvis i form av kvalificerade inträdeskrav, ansågos icke påkallade. Man synes ha räknat med att lägsta realskoleklassens ersättande med motsvarande folkskoleklass icke skulle vålla någon märkbar sänkning av studiemålet.

En given utgångspunkt för organisationsarbetet var, att de båda realskolelinjerna skulle föra fram till samma slutmål, samma utbildningsresultat. Den 10-åriga utbildningslinjen är visserligen ett år längre, dess lärjungar beräknas vara äldre, men denna överlägsenhet troddes kunna uppvägas genom den tidigare sovring av lärjungematerialet samt framför

allt genom den rationellare fördelning av lärostoffet, som den 9-åriga linjen ansågs möjliggöra.

En realskola, som har både 4-årig och 5-årig linje och alltså är anknuten till både sjätte och fjärde folkskoleklassen, säges ha *dubbel anknnytning*, medan en realskola, som endast har endera av nämnda linjer, säges ha *enkel anknnytning*. Som förut nämnts, är läsåret 1943/1944 dubbel anknnytning anordnad vid 64 allmänna läroverk, medan 12 sådana läroverk ha anknnytning endast till fjärde och 66 endast till sjätte folkskoleklassen, vartill komma de 76 kommunala mellanskolorna med anknnytning likaledes endast till sjätte folkskoleklassen. Endast i 3 läroverkskommuner saknas anknnytning till sjätte folkskoleklassen.

Riksdagens mening med 1927 års skolorganisation var icke minst, att de båda realskolelinjerna skulle prövas och jämföras under lika förhållanden. Nu ha så många år förflutit, sedan reformen genomfördes, att en jämförelse mellan linjerna med avseende på arbetssätt och slutresultat bör kunna göras. Vi ha därför i det föregående sammanställt ett statistiskt material, som, om det nyttjas med nödig försiktighet, torde kunna tjäna som grund för en rättvisande jämförelse. För resultaten av vår undersökning av det sammanställda statistiska materialet har redogjorts i det föregående.

Fördelar och olägenheter av dubbel anknnytning. Från många håll har gjorts gällande, att anordningen med dubbel anknnytning erbjuder avsevärda fördelar. Man har sålunda framhållit, att den skulle förläna hela skolsystemet en smidig anpassningsförmåga, som en enhetligt uppbyggd skolorganisation icke skulle kunna erbjuda, i det att den vore ägnad att tillfredsställa de sinsemellan olika krav på skolsystemet, som i vårt land med dess skiftande förhållanden framställdes å ena sidan av landsbygdsbefolkningen och å andra sidan av städernas och de större samhällenas invånare. Då inga högre skolor vore belägna på den egentliga landsbygden, kunde föräldrar med hemvist därstädes i allmänhet icke låta sina barn bo kvar i hemmet, ifall de skulle studera vid läroverk. De finge i stället inackorderas på någon läroverksort, vilket innebure en ekonomisk uppoffring. Och även om hemmet vore så beläget, att möjlighet förefunnes för barnen att fortfarande bo kvar där, så finge föräldrarna i varje fall vidkännas utgifter för barnens resor till och från skolan. Det vore uppenbart, att det i sådana fall som de nu nämnda vore en stor fördel med den sena anknnytningen. Föräldrarna kunde då hålla barnen hemma ända till och med sjätte folkskoleklassen, och först därefter behövde de vidkännas de kostnader, som vore förenade med att barnens studier måste förläggas till annan ort. Då barn ännu i 11—13-årsåldern i allmänhet väl behövde hemmets omvårdnad och fostrande inflytande, medförde givetvis en skolorganisation, som möjliggjorde, att barnen under denna ålder kunde få bo kvar i sina hem, väsentliga fördelar även för dessa barns egen utveckling och karaktärsdaning.

Organisatoriskt sett förlängde den sena anknytningen visserligen studietiden, men man förmenade, att de härav föranledda olägenheterna uppvägdes av de nyss nämnda fördelar, som vore förenade med att barnen desto längre kunde stanna i sina hem.

För de befolkningsgrupper, som hade sitt hemvist på läroverksorten eller i dess omedelbara närhet, ställde sig saken annorlunda. Här kunde barnen bo kvar i sina föräldrahem även efter det de börjat sina läroverksstudier, och föräldrarna behövde därför icke vidkännas några kostnader för barnens resor till eller inackordering på läroverksorten. I den mån de hade för avsikt att låta barnen genomgå åtminstone realskola och barnen i sitt skolarbete visade sådana studieförutsättningar, som gäve anledning förmoda, att skolgången i den högre skolan icke skulle bereda större svårigheter, ansåges det vara en fördel, icke minst ekonomiskt, att låta barnen på ett tidigare stadium övergå till läroverk för att därigenom söka undvika den längre studietiden. I sådana fall lämpade sig därför i regel anordningen med den tidigare anknytningen bäst. Den starka anslutningen till den 5-åriga realskolan av barn från alla samhällsklasser — vilken framgår av översikten över läroverksorganisationens utveckling efter 1927 års skolreform, särskilt å sid. 26 och 29 — visade också, att denna skolform åtnjöt uppskattning bland allmänheten.

En del barn vore emellertid sent utvecklade, så att det vid tiden för den tidigare anknytningen icke vore möjligt att avgöra, om de lämpade sig för högre skolstudier eller ej. En och annan hade ej vaknat till insikt om anlag och studiehåg. Den dubbla anknytningen gäve då möjlighet till övergång även på ett senare stadium, då anlag och intressen tydligare gäve sig till känna. En av de pedagogiska experterna hade i sitt utlåtande varit inne på denna tankegång, i det han, efter att ha funnit pedagogiska skäl tala för 4-årig grundskola, anfört följande: »Man måste alltid räkna med att urvalsprincipen i några fall icke gör rättvisa åt den enskilde lärjungen, och till följd därav borde en väg finnas öppen, vilken för en lärjunge, som utvecklas på ett exceptionellt sätt, möjliggör att även vid 13 års ålder kunna övergå till en för honom passande skola.» (Bilaga II till 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar, sid. 63.)

Anordningen med dubbel anknytning har emellertid av många ansetts medföra påtagliga olägenheter i socialt och ekonomiskt hänseende samt för folkskolans verksamhet. Anknytningen dels till fjärde och dels till sjätte folkskoleklassen och möjligheten till övergång även efter femte klassen medförde, har det framhållits, i ett stort antal av de större skoldistrikten återkommande rubbningar i organisationen och sammansättningen av klassavdelningarna för en årgång elever. Efter avgången från fjärde klassen till den högre skolan bleve ofta de i folkskolan kvarstannande eleverna i varje särskild klassavdelning för få för att i fortsättningen kunna utan tillskott från

annat håll bilda en hel avdelning. De i folkskolan kvarvarande eleverna finge därför ofta omgrupperas i nya klassavdelningar. Många av eleverna komme därvid in i nya kamratkretsar och finge nya lärare. Dylika omgrupperingar kunde även medföra, att en del elever måste byta skola och få längre skolväg. Vid de senare återkommande intagningarna i högre skolor även från folkskolans femte och sjätte klasser uppkomme för samma årgång elever liknande olägenheter på nytt.

Som framgår av en på annan plats i denna utredning lämnad redogörelse, grundad på upplysningar från folkskolinspektörer och överlärare i städer med dubbel anknytning, avgingo i dessa städer under tiden från sista läsdagen vårterminen 1941 till början av höstterminen 1941 till real-, mellan- och flickskolor från folkskolans fjärde klass 3 950 elever, fördelade på 615 läraravdelningar, från folkskolans femte klass 832 elever, fördelade på 336 läraravdelningar, från klass sex 2 877 elever, fördelade på 457 läraravdelningar, och från klass sju 235 elever, fördelade på 150 läraravdelningar. Avgång till högre skolor sker således i större eller mindre omfattning från alla folkskolans klasser från och med den fjärde.

Av nu anförda uppgifter framgår, att avgången från folkskolan till den 5-åriga realskolan och den 7-åriga flickskolan berör en mycket stor del av folkskolans totala antal klassavdelningar och elever på här ifrågasvarande orter. I folkskolans fjärde klass funnos vårterminen 1941 på dessa orter sammanlagt 701 avdelningar, av vilka, som nämnts, 615 lämnade elever till de högre skolorna, och i femte klassen voro motsvarande siffror respektive 571 och 336.

Huvudsakligen till följd av denna avgång från folkskolans fjärde och femte klass ha i dessa städer vid början av höstterminen 1941 upplösning och indragning måst företagas av 126 läraravdelningar¹ i femte och 29 i sjätte klassen, och i samband därmed ha dessa avdelningars i folkskolan kvargående elever måst omgrupperas och fördelas på andra undervisningsavdelningar.

De störningar i skolgången och skolarbetet, som föranleddes av klassupplösningar och omgrupperingar, innebure måhända icke så stora svårigheter i skolor med elever på ett högre åldersstadium och där skolgången vore frivillig. Inom folkskolan, som vore en barndomsskola, i vilken den allmänna skolplikten skulle fullgöras, hade dock återverkningarna av den dubbla anknytningen medfört bestämda olägenheter. Vid upplösning av sådana avdelningar, som decimerats genom intagningen i högre skolor, finge de i folkskolan kvarvarande barnen avbryta arbetet i den avdelning, där de blivit invanda, och sättas in i andra avdelningar samt erhålla nya lärare. Till följd av koncentrationsläsning och olika fortskridande i skol-

¹ Av dessa 126 avdelningar kommo dock 43 på Stockholm, där omgruppering av lärjunge-materialet på gossavdelningar och flickavdelningar i regel sker efter fjärde folkskoleklassen.

arbetet hade eleverna i de olika klassavdelningarna ofta ej hunnit lika långt i kurserna vid de tider, då omgruppering måste företagas. För en del av eleverna kunde detta medföra onödig omläsning av redan genomgångna kursmoment, för andra åter uppstode luckor i kurserna. Vad särskilt anginge klassupplösning efter fjärde klassen, framstode det också såsom en svårighet, att ombyte av lärare skulle behöva ske så snart efter det lärokurserna i historia, geografi och naturkunnighet påbörjats.

I diskussionen om den dubbla anknytningen har påpekats, att ombyte av lärare och i stor utsträckning även upplösning av klasser förekomme jämväl vid övergången från småskolan till den egentliga folkskolan. Häremot kan anföras, att upplösningen av klassavdelningar vid övergången från småskola till egentlig folkskola dels föranleddes av att barnen vid denna tidpunkt överfördes från lärare med småskollärarkompetens till sådana med kompetens för det egentliga folkskolestadiet, dels företogs av ekonomiska skäl. Sedan barnen under de två första skolåren förvärvat vissa elementära skolfärdigheter, kunde de sammanföras till något större arbetsenheter. Vidare specialiserades undervisningen i tredje klassen i större utsträckning på skilda ämnen. Med hänsyn såväl till folkskolans arbetsresultat som till barnens utveckling vore en omgruppering av eleverna på nya avdelningar, om detta av praktiska skäl ej kunde undvikas, lämpligare i 9-årsåldern än i 11-årsåldern. Att, såsom från något håll blivit ifrågasatt, organisera den 6-åriga grundskolan på ett 4-årigt lågstadium och ett 2-årigt högre stadium vore att allvarligt försämra folkskolans möjligheter att på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift. Givetvis vore det ofrånkomligt att inom skolor av olika slag någon gång företaga omgruppering av eleverna i syfte att tillgodose rimliga ekonomiska och pedagogiska krav. Men det vore icke motiverat att uppehålla en sådan anknytning mellan folkskolan och den högre skolan, att folkskolan i de större skoldistrikten måste räkna med årligen återkommande klassupplösningar för elever i samma årsklass. En förlängning av småskolan till att omfatta de fyra första årsklasserna skulle säkerligen i stället för att förebygga klassupplösningar i de större skoldistrikten komma att öka dessa. Enligt all erfarenhet vore det av pedagogiska skäl önskvärt att i klasserna 1 och 2, där barnens förmåga att finna sig tillrätta och på egen hand utföra arbetsuppgifter vore mycket begränsad, ha ett lägre barnantal än i följande klasser, där de vunnit större skolvana. Strävandena på en del håll att framdriva ett 4-årigt lågstadium för att därigenom skapa ett mera gynnsamt utgångsläge för förslag om den 5-åriga realskolans bibehållande vore ej förenliga med folkskolans intressen.

I diskussionen har likaledes påpekats, att det sönderbrytande av klassenheten, som övergången till den högre skolan på sina håll medförde, under alla förhållanden förr eller senare måste ske, om icke förr så efter sjätte folkskoleklassen. Häremot har anmärkts, att kritiken riktade sig mot de upprepade störningar i folkskolans arbete, som uppkomme där-

igenom, att övergång till högre skolor förekomme från såväl fjärde som femte och sjätte folkskoleklassen. Övergång till högre skolor från sjätte klassen kunde ordnas med mindre olägenheter för folkskolan, om denna haft tillfälle att under fyra år på det egentliga folkskolestadiet ostört få fullfölja sitt mål.

Även för folkskolans uppfostrande verksamhet och för elevernas kamratliv inverkade klassupplösningarna menligt. I den ålder, som eleverna uppnått i fjärde och femte folkskoleklasserna, hade ofta ett intimt kamratskap hunnit befästas och samarbete mellan olika elever skapats. Eleverna hade då också tillägnat sig vissa skol- och arbetsvanor, som verkade stabiliserande på deras allmänna hållning och uppförande. De hade även lärt känna klasslärarens fordringar och arbetsmetoder och blivit invanda i ett visst personligt förhållande till denne. Läraren å sin sida hade hunnit bilda sig en personlig uppfattning om de olika elevernas förutsättningar för skolarbetet, liksom också om deras allmänna hälsotillstånd och sociala förhållanden. Icke minst sistnämnda omständigheter borde tillmätas stor betydelse, enär folkskolan särskilt i de stora stadsdistrikten finge i stor utsträckning från mindre bemedlade hem taga emot elever, vilka vore i behov av skolans omvårdnad på olika sätt. I skolans socialpedagogiska verksamhet vore lärarens kännedom om den enskilde elevens hemförhållanden och den kontakt, som läraren uppnått med hemmen, av stort värde såväl för arbetet i skolan som för de enskilda eleverna och hemmen. Det vore därför en vitt utbredd önskan bland de för folkskolans verksamhet ansvariga, att den dubbla anknytningen, som inom den statliga läroverksorganisationen icke förekommit i vårt land före 1927 års skolreform och som av departementschefen i skolpropositionen betecknades som ett tillsvidare gällande »partiellt förverkligande av kravet på anknytning mellan läroverket och den 6-åriga grundskolan», skulle avskaffas och ersättas av en enkel anknytning efter folkskolans sjätte klass. Man vunne då fördelen att under fyra år, i klasserna 3—6, få behålla klassavdelningarna obrutna, varigenom en stor del av här ovan angivna olägenheter skulle upphöra eller avsevärt förminskas.

Rörande de olägenheter, som nu berörda klassupplösningar och omgrupperingar ansetts medföra för folkskolans verksamhet, hänvisades jämväl till de på annat ställe i denna utredning (sid. 169 o. f.) återgivna uttalandena av kommunala folkskolinspektörer och överlärare i städer med dubbel anknytning.

Den förestående övergången till läroverken utövade också ett betydande inflytande på arbetsförhållandena i folkskolan. Hos lärarna förefunnes ett naturligt intresse för att deras lärjungar skulle lyckas, då de sökte inträde i den högre skolan. Föräldrarna å sin sida utövade i samma syfte ofta ett starkt tryck på lärarna. Detta medförde lätt jäkt och oro i folkskolans arbete och en inriktning av detta, som ej vore den för folkskolans eget

studiemål lämpligaste. I mindre skoldistrikt, där övergången till högre skolor vore ringa och anknytning förekomme endast till sjätte folkskoleklassen, vore dessa förhållanden mindre framträdande. I större skoldistrikt åter med dubbel anknytning och avgång i betydande omfattning till lägsta klassen i den 5-åriga realskolan icke blott från fjärde utan även från femte folkskoleklassen samt avgång till den 4-åriga realskolans första klass från sjätte folkskoleklassen vore angivna olägenheter för folkskolan påfallande.

Även i annat socialt avseende än det här ovan nämnda har den dubbla anknytningen ansetts medföra olägenheter. De samhällsskikt, för vilka det vore en given sak, att barnen skulle ha en mera omfattande skolutbildning än den, folkskolan giver, läte i allmänhet barnen övergå till läroverk, så snart tillfälle därtill erbjöde sig, d. v. s. med vår nuvarande skolorganisation på ett stort antal platser redan efter fjärde folkskoleklassen. De sociala skikt däremot, för vilka dylika studier icke tedde sig som en lika given sak, läte i större utsträckning barnen gå kvar i folkskolan, dels därför att denna vore billigare, dels för att på ett senare stadium säkrare kunna avgöra, om barnens anlag och intressen vore sådana, att de motiverade de ekonomiska uppförfingar, som barnens läroverksstudier medförde, dels understundom av den anledningen att de med hänsyn till osäkra ekonomiska förhållanden icke gärna planerade för en längre studietid i den högre skolan än som vore nödvändigt. Nu anmärkta förhållanden skulle, har det framhållits, leda till en sådan social uppdelning av eleverna, att den 5-åriga realskolelinjen mera komme att rekryteras från samhällets övre skikt, medan de socialt och ekonomiskt mindre lyckligt lottade i större utsträckning läte sina barn gå genom 6-årig folkskola och 4-årig realskola. Uppfattningen, att de ekonomiskt sämre ställda socialgrupperna vore starkare representerade på den 4-åriga linjen, hade också i viss mån vunnit stöd av undersökningarna rörande elevernas på de olika realskolelinjerna sociala härstamning.

Man har också gjort gällande, att den dubbla anknytningen skulle i intellektuellt och i viss mån även socialt hänseende medföra en försämring av folkskolans elevmaterial. Det vore nämligen merendels de i dessa hänseenden lyckligare lottade eleverna, som överginge till den högre skolan. Den sporre för eleverna, som begåvningarnas närvaro i skolan utgjorde och som verkade höjande på arbetsresultatet i dess helhet, förefunnes icke längre, sedan den högre skolan tagit sitt, och folkskolans elevmaterial finge därför på orter med dubbel anknytning i de högre klasserna i intellektuellt och i viss mån även socialt hänseende en mindervärdesprägel över sig, vilket icke kunde vara lyckligt för skolans verksamhet. Att märka vore även, att de orter, som hade dubbel anknytning och där avtappningen av elever från folkskolan följaktligen toge sin början redan efter fjärde folkskoleklassen, i regel vore de största skoldistrikten, där folkskolan vore i såväl organisatoriskt hänseende som i fråga om lärare, skollokaler och undervisningsmateriel väl ordnad och tillgodosedd. De återkommande tillfällena till över-

gång från folkskolan till högre skolor lockade in på teoretiska studiebanor alltför många elever, av vilka ett stort antal vid något mognare ålder måhända visade sig sakna erforderliga förutsättningar att fullfölja studierna på den avsedda tiden. Kravet, att folkskolans lärjungematerial skulle i fjärde klassen, d. v. s. i 10—11-årsåldern, uppdelas och inriktas på skilda studiemål, beaktade icke det förhållandet, att lärjungarnas speciella anlag och intressen vid denna tid föga framträtt.

Olägenheterna av anknytningens nuvarande anordning hava från olika håll understrukits även i den allmänna diskussion kring den dubbla anknytningen, som förekommit efter dess genomförande. Mot ett från vissa håll gjort påpekande, att den 5-åriga linjen på orter med möjlighet till val vunnit den största anslutningen, har därvid framhållits, att anslutningen till linjen icke i och för sig utgjorde någon mätare på dess duglighet eller på allmänhetens värdesättning av densamma; man blott anlidade den väg, som först erbjöde sig. Vål hade den uppfattningen hittills gjorts gällande, att den 5-åriga linjen gäve ett bättre studieresultat än den 4-åriga. Då nu vid närmare undersökningar ett motsatt förhållande visat sig vara rådande, vore ingalunda uteslutet, att i den mån den 5-åriga linjens i olika avseenden sämre studieresultat i jämförelse med den 4-åriga linjens bleve kända, en ändring beträffande anslutningen till de båda linjerna komme att inträda.

En väsentlig anledning till att på orter med dubbel anknytning flera sökte till den 5-åriga linjen än till den 4-åriga vore säkerligen den, att de målsmän, som under alla förhållanden önskade och med hänsyn till sina ekonomiska förhållanden ansåge sig vara i stånd att ge sina barn högre skolbildning, anlidade första möjliga tillfälle att söka plats för dem i högre skola för att vid ett misslyckande senare kunna anlita övergångsmöjligheterna från femte och sjätte folkskoleklassen. Det gällde här icke ett val mellan olika utbildningsmål utan mellan i vilka skolor detta mål skulle nås. Ur samhällets synpunkt föreläge emellertid icke anledning att hålla olika vägar öppna till realexamen i annan mån, än detta kunde anses lämpligt med hänsyn till elevernas olika studieförutsättningar.

När man gjorde gällande, att den 5-åriga linjen lämpade sig särskilt väl för läroverksortens egna elever, som under studietiden kunde bo kvar i sina föräldrahem, borde man å andra sidan icke förbise, att även barn på läroverksorten vid övergången från folkskolan till den högre skolan ofta finge så lång skolväg, att dagliga resor bleve nödvändiga, därvid barnen ej sällan måste intaga frukostmåltid utanför hemmet.

Funnes nu endast en anknytning till sjätte folkskoleklassen, så skulle alla barn vara hänvisade till en och samma barndomsskola, och den ur social synpunkt olämpliga uppdelning av eleverna efter föräldrarnas samhällsställning eller ekonomiska förhållanden, vartill den dubbla anknytningen inbjöde, skulle icke längre kunna förekomma åtminstone på det egentliga barnstadiet. En sådan organisation behövde ej innebära mindre

smidighet i anpassningen till föreliggande behov än det nuvarande skol-systemet. I den mån en differentiering av undervisningen eller av lärjunge-klientelet på barnstadiet ansåges lämplig, kunde den särskilt inom här ifrågavarande större skoldistrikt ordnas inom folkskolan. Utgångspunkten borde därvid vara elevernas anlag och studieförutsättningar, icke någon skiljelinje mellan stad och landsbygd eller mellan olika befolkningslager.

Beträffande anknytningen mellan folkskola och högre skola i andra län-der hänvisas till det föregående (sid. 174 o. f.).

Mot vad sålunda anförts angående de olägenheter, som den dubbla anknytningen medförde för folkskolan, framhålles å andra sidan, att de er-inningar, som riktats mot klassupplösning och lärarbyte efter fjärde folk-skoleklassen, utan vidare bortfölla, därest det från ett par håll framförda förslaget om ett enhetligt 4-årigt lågstadium i folkskolan komme att förverk-ligas. Men även om denna organisationsändring icke bleve genomförd, vore det tydligt, att de anförda olägenheterna ingalunda vore av den allvarliga natur, att de i detta sammanhang kunde tillmätas avgörande betydelse. Då man därvid särskilt framhållit de störningar i skolarbetet och skollivet, som fram-kallades av klassupplösningarna efter fjärde och femte folkskoleklasserna, finge man icke glömma, att sådana klassupplösningar i stor utsträckning före-komme även i de högre skolorna, alldeles särskilt vid övergången från näst sista realskoleklassen till realexamensklassen respektive det 4-åriga gymna-siet, men även annars på grund av bestämmelserna om uppdelning av klass i parallellavdelningar. Ätminstone i undervisningsavseende borde olägenhe-terna härav snarast vara större i de högre skolorna med deras ämneslärar-system och deras större användning av icke ordinarie lärare, då eleverna i exempelvis sista realskoleklassen ofta finge byta lärare i ett flertal äm-nen under sista skolåret. Och det bestredes ingalunda, att dessa talrika lärarbyten i de högre skolorna ofta medförde allvarliga olägenheter, men det vore olägenheter, som man av olika anledningar måste finna sig i, bl. a. med hänsyn till den ekonomiska nödvändigheten av begränsning av klassavdel-ningarnas antal eller med hänsyn till de större fördelarna för lärjungarna i andra avseenden, exempelvis genom att det 4-åriga gymnasiet finge bibehåll-las. Ett lärarbyte vore för övrigt icke alltid av ondo, allra minst när det gällde lärare, som undervisade i alla ämnen i klassen. Det stode ingalunda utom diskussion, att bibehållandet av en och samme lärare från tredje folk-skoleklassen till och med den sjunde, varvid eleverna endast lärde känna denne lärares fordringar och arbetsmetoder, uteslutande vore förenat med fördelar och att denna anordning utgjorde en lämplig förberedelse för det kommande arbetet utanför skolan. På åtskilliga håll inom folkskolan syn-tes man icke heller under alla förhållanden ställa sig avvisande mot klass-upplösning eller lärarbyte efter fjärde folkskoleklassen. I huvudstadens folkskolor vore det sålunda sedan gammalt vanligt, att en nyuppdelning

av eleverna efter kön företogs mellan fjärde och femte folkskoleklassen. I skolor av B 1-form skedde i stor utsträckning lärarbyte efter fjärde skolåret, då det vore vanligt, att samma lärare år efter år undervisade klasserna 3 och 4 respektive klasserna 5 och 6 (7). Upplösningen av folkskoleklasser på grund av övergång till läroverk förekomme, såsom också i det föregående framhållits, endast i större samhällen, där ett stort antal lärjungar överginge från folkskola till högre skola; utanför det knappa 60-talet läroverksorter med dubbel anknytning förekomme den endast i ringa omfattning. De 155 läraravdelningar i städer med dubbel anknytning, som i folkskolans fjärde och femte klass måst upplösas höstterminen 1941 av här berörd anledning och från vilka för övrigt borde dragas de 43 avdelningar, som i Stockholm upplösts redan av annan anledning, representerade alldeles avgjort ett mindretal av rikets samtliga avdelningar i klasserna i fråga och även av samtliga de 951 klassavdelningar inom de båda berörda klasserna i de större skoldistrikten, från vilka lärjungar övergått till de högre skolorna. Olägenheterna med upprepade klassupplösningar och lärarbyten under folkskoletiden skulle delvis undanröjas, om den av organisationen icke avsedda övergången till läroverk från femte folkskoleklassen förhindrades. Ville man gå ännu längre, låge det nära till hands att omorganisera de fyra lägsta folkskoleklasserna till ett enhetligt lågstadium. För närvarande måste lärarbyte alltid ske, då barnet efter andra skolåret överginge från småskola till egentlig folkskola, och då det högsta tillåtna antalet barn vore lägre i småskolan än i den egentliga folkskolan, måste ofta även ny- och ombildning av klasser företagas i samband med denna övergång. Ur psykologisk synpunkt borde dock ett lärarbyte efter blott två år i folkskolorna vara mer betänkligt än efter fyra år. I undervisningshänseende liksom med hänsyn till socialpedagogiska förhållanden syntes en klassupplösning verka mer ogynnsamt på ett lägre åldersstadium än efter fjärde folkskoleklassen. Det vore nämligen för undervisning och uppföstran av större värde, att klassavdelningarna icke sönderbrötes under de fyra första skolåren. Därest den från skilda håll påyrkade allmänna sänkningen av barnantalet genomfördes på sådant sätt, att maximibarnantalet åtminstone i tredje och fjärde klassen bleve detsamma som i första och andra klassen, skulle anordningen med allmänt lärarbyte och klassupplösning redan efter andra klassen helt kunna falla bort. Finge folkskolan under dessa fyra år ostört fullfölja sin undervisning, kunde arbetet sedan efter skedd uppdelning av lärjungematerialet med större lätthet och framgång inriktas på skilda mål.

Vid enkel anknytning efter sjätte folkskoleklassen kvarstode i den 7-åriga folkskolan under alla förhållanden, såsom också erkändes, olägenheterna av upprepade klassupplösningar. Till klassupplösningen efter småskolestadiets slut komme ju vid sådan anknytning en upplösning av klasser i mycket stor skala före övergången till sjunde folkskoleklassen.

Det framhölls, att den tidigare övergången verkade oroande och förryckande på arbetet i den fjärde folkskoleklassen och att lärarna utsattes för press från föräldrarna till de barn, vilka skulle övergå till högre skola. Häremot kunde dock erinras, dels att inträdesprövningarna begränsats till modersmålet och räkning, vilka ämnen vore av särskild vikt även för folkskolornas elever, dels att hela denna fråga vore beroende icke av anordningen med dubbel eller enkel anknytning utan av det sätt, på vilket intagningen i den högre skolan ordnades. Vid exempelvis ett system med prøvningsfri intagning borde eventuellt förefintliga olägenheter av här antytt slag kunna praktiskt taget helt försvinna.

Vad beträffar den fostrande verksamheten och lärarnas på långvarig kännedom grundade förtrogenhet med eleverna och deras hemförhållanden, finge man givetvis räkna med att de lärjungar, som från folkskolan överginge till högre skolor, även i dessa senare bleve föremål för skolans och lärarnas omvårdnad. Nödvändigheten av personlig omtanke om de enskilda eleverna framför allt under de tidigare uppväxtåren vunne allt starkare beaktande i de högre skolorna, även om det stora lärjungantalet i klasserna därvid vållade svårigheter. Det vore enligt läroverksstadgan *klassföreståndarens* skyldighet »att söka genom en mera personlig beröring med lärjungarna vinna närmare kännedom såväl om deras individuella läggning och enskilda förhållanden som även om deras flit och framsteg i studier samt deras uppförande och ordning», och han skulle »i sådant syfte på lämpligt sätt träda i förbindelse med lärjungarnas hem samt, då omständigheterna sådant påkallade, besöka dem i deras bostäder, varvid särskild uppmärksamhet bör ägnas de lärjungar, som ej hava sitt hemvist i läroverksområdet». Det vore regel, att klassföreståndaren i denna sin egenskap följde lärjungen i flera år, och även han borde därför kunna vinna en på långvarig kännedom grundad förtrogenhet med eleverna och deras hemförhållanden.

Det vore naturligt, att det i mindre bemedlade hem oftare vore ett önskemål att få uppskjuta valet av utbildningsväg till trettonde levnadsåret än bland sådana målsmän, som från början vore bestämt inriktade på och hade större möjlighet att låta barnen genomgå högre skola. Såsom i annat sammanhang meddelats, vore det vid storstädernas läroverk avsevärt fler lärjungar, vilkas målsmän tillhörde socialgrupp III, på den 4-åriga linjen än på den 5-åriga. Men det finge icke förbises, att vid läroverk på orter med fritt linjeval utanför storstäderna förhållandet vore det motsatta: det vore där, absolut sett, nära tre gånger så många elever ur socialgrupp III på 5-årig linje som på 4-årig (se ovan sid. 83). I det hela gäve den statistiska utredningen på denna punkt icke vid handen, att det vore någon markerad social skillnad mellan linjerna på orter med möjlighet till fritt linjeval, om man undantog den skillnad, som i detta avseende framträdde mellan storstädernas läroverk, vilka huvudsakligen hade 5-åriga linjer, och de kommunala mellanskolorna i dessa städer. Det vore uppenbart, att den högre frekvensen av

jämförelsevis mindre bemedlade barn på den 4-åriga linjen i storstäderna sammanhängande med förekomsten av de kommunala mellanskolorna i dessa städer, vilka skolor i regel erbjöde särskilda ekonomiska förmåner. Just för de mindre bemedlade målsmännen vore eljest den med den tidiga övergången möjliga tidsvinsten i själva verket av den största betydelsen. Det finge för övrigt icke förbises, att i den mån den 8-åriga folkskolan bleve genomförd och lärjungarna i högre skolformer bleve föremål för samma sociala omvårdnad som i folkskolan, de skäl, som stöddes på de lägre kostnaderna i folkskolan och på föräldrarnas obenägenhet att planera för den längre studietiden i den högre skolan, kunde anses väsentligen bortfalla.

Den starkare tillströmningen till den 5-åriga linjen på de orter, där möjlighet till fritt linjeval förelåge, berodde tvivelsutan också, såsom även omvittnats av de tillfrågade skolledarna (se ovan sid. 161 o. f.), i första hand på den tidsvinst, som denna linje möjliggjorde. Det kunde icke heller med fog göras gällande, att den 5-åriga linjen gäve ett sämre studieresultat än den 4-åriga, därför att kvarsittningsprocenten vore något större och betygen låge en obetydlig lägre än på den 4-åriga, då den ändock visade sig i det hela leda till samma studieresultat som denna linje men på kortare tid. Om kvarsittningen vore större på den 5-åriga linjen, vore å andra sidan studieavbrotten och avgången från skolan större på den 4-åriga, och antalet av dem, som nådde realskolans mål, vore i det hela lika stort på båda linjerna, dock med någon övervikt för den 5-åriga. Beträffande betygsresultatet, sådant det framginge av realexamensskrivningarna och av betygen i klasserna 4⁵ och 3⁴, funnes visserligen en skillnad till den 4-åriga linjens förmån, men den vore icke stor. Den utgjorde, såsom tidigare nämnts, i de båda jämförda klasserna 0·85 betygsenheter för gossarna och 0·45 betygsenheter för flickorna, alltså i genomsnitt något över ett halvt betyg på hela betygssumman. Särskilt tedde sig denna övervikt obetydlig, om den betraktades såsom vinsten av ett års — statistiskt ett halvt års — längre studietid. Den vore med andra ord en föga tillfredsställande kompensation för en så avgörande olägenhet som den förlängda studietiden. Uttalandena av de tillfrågade skolledarna vid de dubbellinjiga läroverken, vilkas omdöme i detta avseende måste väga tyngst, ginge för övrigt ingalunda i den riktningen, att den 5-åriga linjen vore den svagare skolformen. Linjens största svaghet vore, att den rekryterades av åtskilliga lärjungar med föga framträdande läggning eller intresse för teoretiska studier, vilket visade sig i den relativt höga procenten av kvarsittare och i den alltför höga genomsnittliga åldern vid examen. På denna punkt vore en reform påkallad.

Mot påståendet, att begåvningarnas tidiga övergång till högre skolor skulle vara till nackdel för folkskolans verksamhet, har anförts, att om i andra fall ett mera homogent lärjungematerial i klasserna innebure en fördel för undervisningen, som därigenom kunde göras mera effektiv, det vore svårt att inse, varför den större homogeniteten i detta fall skulle vara en nackdel.

Skolan vore för övrigt till för elevernas skull, icke eleverna för skolans. Därest den omständigheten, att vissa elever på ett tidigt stadium överginge från folkskolan till högre skolor, verkligen hade ofördelaktig inverkan på arbetet i folkskolan, så utgjorde detta icke något skäl för att icke ordna skolgången för dessa elever på ett sätt, som vore det mest lämpliga för dem. Det kunde icke vara riktigt att försena deras studier, för att de skulle utgöra en sporre för kamraterna och lärarna i folkskolan.

Även i folkskolan förekomme i andra länder och på vissa håll också i vårt land en uppdelning av lärjungarna på olika avdelningar allt efter begåvning, detta i syfte att skapa effektivare arbetsenheter. En viss begåvnings-spridning i en klass vore otvivelaktigt av godo, men vid stora differenser hade det ofta visat sig, att de svagare eleverna finge svårare att göra sig gällande. I detta sammanhang kunde hänvisas till de psykologiska experternas uttalande (bil. II till skolutredningens betänkanden, sid. 8 och 32). En av de tillfrågade experterna anförde där bland annat, att ett organisatoriskt genomförande av 6-årig grundskola enligt hans uppfattning ej kunde ske utan en relativt vittgående differentiering av grundskolans barnmaterial efter begåvningsgrad.

För bibehållandet jämväl av en tidigare anknytning har i pedagogiskt avseende framför allt åberopats det för undervisningen i den högre skolan förmånliga i att denna skola hade en icke alltför knappt tilltagen tid till sitt förfogande för att på lämpligaste sätt kunna gruppera undervisningsstoffet inom den disponibla tiden och för att kunna bedriva arbetet utan jäkt och forcering och med beaktande av de fostrande momenten. Ur ekonomiska och sociala synpunkter har särskilt framhållits, att den tidigare övergången till läroverket organisatoriskt medförde ett års tidsvinst i förhållande till den senare anknytningen, vilket innebure möjlighet att avlägga realexamen vid 16 och studentexamen vid 19 års ålder. De olägenheter, vilka anförts som skäl mot den dubbla anknytningen, vore icke av den beskaffenhet, att avgörande betydelse kunde tillmätas dem i jämförelse med de stora fördelar, som den medförde för den ungdom, som överginge till högre skolor.

Såsom redan erinrats, gåve statistiska undersökningar vid handen, att där fritt val mellan båda skolformerna, 5-årig och 4-årig realskola, vore möjligt, den 5-åriga visade den största anslutningen. Vid 45 läroverk på orter, där endast läroverk funnes men detta hade både 5-årig och 4-årig realskola, hade 102 avdelningar av begynnelseklassen av den 5-åriga linjen höstterminen 1941 visat sig erforderliga och 46 avdelningar av begynnelseklassen av den 4-åriga. Vid samtliga de ifrågavarande läroverken hade det sålunda visat sig, att båda linjerna rönt efterfrågan från målsmännens sida.

Ur här anförda synpunkter tedde det sig angeläget, att de med den dubbla anknytningen förknippade fördelarna icke gaves till spillo utan att det nuvarande systemet i det hela bibehölles. För ett bibehållande av den dubbla anknytningen talade också den omständigheten, att något missnöje med den nu-

varande anordningen icke försports från allmänhetens eller från målsmännens sida. Organisationen hade också bestått i endast halvtannat årtionde, och detta vore en alltför kort tidrymd, för att man redan nu skulle företaga en fullständig omläggning av anknytningsförhållandena. Alltför täta rubbningar i den gällande skolordningen borde undvikas, och omläggningar borde för närvarande ske endast på sådana punkter, där allvarliga missförhållanden eller olägenheter hade framträtt. Men sådana hade icke uppvisats i fråga om de nuvarande anknytningsförhållandena.

Sammanfattning av skälen för dubbel anknytning. De skäl, som kunde anföras till förmån för det sedan 1927 gällande systemet med dubbel anknytning, hade alltså ansetts vara i huvudsak följande:

- 1) Systemet möjliggjorde för dem, som valde vägen över 5-årig realskola, en ett år kortare studiegång till såväl real- som studentexamen och, *med bibehållande i övrigt av nuvarande organisation och bildningsmål*, avläggandet av realexamen vid 16 och studentexamen vid 19 års ålder. Systemet möjliggjorde likaledes för dem, som av ena eller andra skälet ville uppskjuta valet av utbildningsväg, att övergå till högre skola först vid 13-årsåldern, vilket särskilt vore av värde för dem, som hade sitt hem på längre avstånd från läroverksorten och därför önskade en kortare studietid i den högre skolan. Systemet tillgodosåge alltså på ett smidigt sätt olika förefintliga önskemål och behov och tvingade icke den enskilde till val av en studieväg, som i ena eller andra avseendet ansåges medföra stora olägenheter.
- 2) Vägen över 5-årig realskola innebure övergång till en mera krävande skolform vid en ålder, som av psykologerna tämligen allmänt syntes anses särskilt lämplig för en differentiering av lärjungematerialet, vare sig denna differentiering skedde inom folkskolan eller genom övergång till annan skola.
- 3) Den 5-åriga lärogången i realskolan möjliggjorde en rationellare fördelning av det samlade lärostoffet och av arbetet på skoltiden i dess helhet, forcering av arbetet kunde lättare undvikas, och det vore lättare att ge skolarbetet en sådan läggning, att även de fostrande momenten kunde tillgodoses.
- 4) En rättvisande jämförelse mellan de båda realskoleformernas slutresultat, sådana de sedan år 1928 framträtt, vore med hänsyn till de djupgående olikheterna i demografiska förutsättningar, lärjungematerial och studiegång vansklig, och ett säkert urskiljande av orsakerna till de konstaterade olikheterna än svårare. Båda vägarna hade i fråga om studieresultatet visat sig likvärdiga, och den ringa övervikt i fråga om betygsresultat och flyttning, som kunnat konstateras för den 4-åriga linjen, kunde icke påvisas ha sin grund i andra för linjen såsom sådan konstitutiva drag än den högre åldern och den längre studietiden. Rektorerne vid de dubbellinjiga läroverken syntes tämligen allmänt vilja tillerkänna den 5-åriga linjen företräde.
- 5) Det nuvarande systemet hade, vad själva organisationen beträffade,

visat sig uppskattat av allmänheten, och i synnerhet hade den 5-åriga linjen visat sig eftersökt, såsom särskilt framginge av förhållandena på de orter, där möjlighet funnes till fritt val av linje. Även lärjungar tillhörande socialgrupp III valde på dessa orter gärna den 5-åriga linjen. Detta kunde förväntas i ännu högre grad bliva fallet, sedan den obligatoriska skoltiden utsträckts till åtta år.

6) De olägenheter, som den dubbla anknypningen av många ansåges medföra ur folkskolans synpunkt, berörde endast ett relativt fåtal av folkskolans avdelningar och vore icke av den allvarliga beskaffenhet, att de borde utgöra hinder för en organisation, vilken vore förenad med stora fördelar för den ungdom, som önskade genomgå högre skola.

Reformer och organisatoriska förändringar vid bibehållande av dubbel anknypning. Det hade emellertid visat sig, framhålla anhängarna av den dubbla anknypningen, att den 5-åriga linjen — liksom för övrigt även den 4-åriga — rymde åtskilliga lärjungar utan egentliga förutsättningar för teoretiska studier. Då den på 4-årig grundskola byggda 5-åriga linjen innebure en kortare väg till realexamen än vägen över 6-årig grundskola och 4-årig realskola, borde sådana lärjungar, vilkas anlag för studier i varje fall vid 11-årsåldern icke tydligt framträdde, hänvisas att gå den längre vägen. Linjen syntes sålunda böra i första hand reserveras för dem, som kunde förväntas nå fram till examen på den kortare tiden, även om givetvis inga lärjungar, som uppfyllde villkoren för inträde och för vilka plats kunde beredas, kunde hindras från att välja den realskolelinje, som de önskade. För närvarande utestängdes emellertid ej sällan lämpliga lärjungar av äldre medsökande med större förkunskaper men mindre studieförutsättningar. Såsom tidigare nämnts, hade det nämligen visat sig, att många sökte inträde i 5-årig realskola först från femte folkskoleklassen, och åtskilliga omständigheter, bland annat den starka avgången av sådana lärjungar, innan de nått skolans mål, tydde på att dessa i det hela tillhörde linjens svagare lärjungar. Då dessa lärjungar icke gjorde någon tidsvinst genom att välja 5-årig linje, syntes det böra föreskrivas, att de särskilda villkor för inträde i realskolan, som kunde komma att fastställas, endast skulle gälla vid övergång från den organisatoriskt förutsatta anknypningsklassen men att lärjungar, som sökte inträde från annan folkskoleklass än denna, hade att undergå inträdesprov i samtliga ämnen. Jämväl för folkskolornas skull syntes det angeläget att förebygga den av organisationen icke avsedda övergången från femte folkskoleklassen, som visat sig i vissa fall nödvändigöra klassupplösning och lärarbyten. I vad mån särskilda undantagsbestämmelser kunde vara påkallade för enskilda fall, vore en fråga, som finge närmare övervägas i annat sammanhang.

En viss skärpning av inträdesvillkoren syntes jämväl böra vidtagas. Man torde icke kunna räkna med att plats skulle kunna beredas alla dem, som önskade genomgå realskola, och både av detta skäl och med hänsyn till ar-

betet i realskolan måste en lämplig gallring ske bland de inträdessökande. I överensstämmelse med uttalanden av riksdagen borde icke heller kvarsittning tillåtas i den utsträckning, som för närvarande förekommer.

Vissa modifikationer i fråga om kursernas innehåll och arbetets planläggning syntes också böra vidtagas. Detta vore en fråga av allmän natur, som finge övervägas oberoende av själva organisationen. För särskilt den 5-åriga linjens del skulle det emellertid sannolikt vara av icke ringa betydelse, om viss omläggning skedde av lärogången i framför allt det första främmande språket i riktning mot ett något långsammare framåtskridande på det grammatiska området. Åtskilligt tydde på att med nuvarande språkföljd det tyska formbeståndet genomginges i allt för snabbt tempo, för att särskilt de unga eleverna på den 5-åriga linjen skulle kunna tillräckligt väl tillgodogöra sig det genomgångna lärostoffet.

Ojämnheterna i fråga om arbetsbelastning linjerna emellan torde slutligen komma att minskas genom att kurserna på de båda linjerna bragtes i närmare överensstämmelse med varandra. Detta syntes lämpligen kunna ske bland annat genom en något större minskning av den 4-åriga linjens timal än av den 5-årigas, varigenom arbetsbördan för den 4-åriga linjens lärjungar bleve lättad.

Vad beträffade själva organisationen, framhålles det av den dubbla anknytningens förespråkare, tedde det sig sålunda, med hänsyn till ovan åberopade omständigheter, såsom angeläget, att den 5-åriga realskolelinjen bibehölles och icke uppgåves till förmån för generellt genomförd 4-årig realskola. Det vore tvärtom ett utbrett önskemål, att den dubbla möjligheten till övergång funnes på så många orter som möjligt och att tillfälle till fritt val mellan båda linjerna bereddes i större utsträckning än för närvarande. Ett stort antal läroverk hade endast 4-årig linje. Många av dessa vore dock mindre skolor utan parallellavdelningar i alla klasser, och då den principen borde upprätthållas, att tillfälle till övergång till läroverk från sjätte folkskoleklassen skulle finnas på varje läroverksort, där icke särskilda omständigheter föranledde undantag, torde det icke böra komma i fråga att ändra organisationen av dessa mindre skolor, för så vitt icke i något enskilt fall sådana speciella skäl förelåge. Vid de största av de ifrågavarande skolorna, framför allt de högre allmänna läroverken för flickor, men även vissa andra, t. ex. högre allmänna läroverket i Lidingö, önskade man på vederbörande ort erhålla även en 5-årig linje. Jämväl på andra håll hade direkta önskemål uttalats om en sådan omorganisation av vederbörande realskola. Om dessa önskemål i vissa fall tillmötesginges, borde det å andra sidan också tagas under övervägande, i vad mån läroverk, som endast hade 5-årig linje, även borde utrustas med 4-årig, där man på orten önskade en sådan. Ifrågasättas kunde även, huruvida icke, där de numeriska förutsättningarna förelåge, båda önskemålen kunde tillgodoses genom anordnande av s. k. för-enad linje.

Oberoende av anknytningsfrågans lösning borde särskilda anordningar vidtagas dels för att möjliggöra för barn på landsbygden att i större utsträckning kunna genomgå den högre skolan på den kortare tiden, dels för att ekonomiskt underlätta studierna för barn av denna kategori. När det gällde att underlätta studier i högre skolor för begåvade lärjungar och framför allt för begåvade lärjungar från landsbygden, vore det väsentliga icke ändringar i den nu gällande organisationen utan *ekonomiska åtgärder av olika slag*.

B. Enkel anknytning.

I detta avsnitt behandlas frågan om enkel anknytning mellan folkskola och realskola efter bland annat sjätte folkskoleklassen. De skäl, som därvid kunna anföras till förmån för sådan enkel anknytning, äro till väsentlig del desamma, som ovan åberopats emot dubbel anknytning, och vice versa. Vi komma emellertid att här sammanföra de ytterligare skäl, som blivit framförda eller som synas oss kunna åberopas för och emot ett enhetligt system med 6-årig grundskola.

Såsom redan framhållits, har man på många håll funnit de ovan anmärkta olägenheterna med den dubbla anknytningen vara av så allvarlig beskaffenhet, att man rest krav på dess avskaffande. Den vore, säger man, i hög grad olämplig ur synpunkten av folkskolans verksamhet, övergången till högre skola efter fjärde folkskoleklassen vore för tidig, för att barnens studieanlag skulle kunna med större säkerhet bedömas och för att en lämplig fördelning mellan praktiska och teoretiska utbildningsvägar skulle befordras. Icke minst ansåges med varandra parallella skolor på det egentliga barnstadiet vara en ur sociala synpunkter olämplig anordning. Kraven på en övergång till enkel anknytning motiveras emellertid icke blott med att den dubbla anknytningen såsom sådan vore olämplig utan även därmed, att den 5-åriga realskolelinjen vore den 4-åriga pedagogiskt underlägsen och därför borde avskaffas. Krav i antydd riktning ha exempelvis framförts i en framställning, som centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening i oktober 1940 ingivit till Kungl. Maj:t, och i en i januari 1942 till skolutredningen ingiven skrivelse från styrelsen för Sveriges folkskolläraryörebund.

Om den dubbla anknytningen skulle avskaffas och övergång således ske till ett system med alltigenom enkel anknytning, uppstår frågan, hur detta system skall vara anordnat. Att helt avskaffa den senare anknytningen och bygga realskolan genomgående på 4-årig eller kortare grundskola synes icke från något håll ha ifrågasatts, även om i många skolledares uttalanden övergången till realskola efter fjärde folkskoleklassen framhålles såsom den i olika avseenden lämpligaste. Om övergång skulle ske till alltigenom enkel anknytning, synes det sannolikt, att valet i praktiken komme att stå allenast mellan sådana organisationssystem, som uteslutande bygga på folkskolans

femte, sjätte eller sjunde klass. I den mån den obligatoriska folkskolan utvecklas till 7-årig, komma säkerligen krav på 7-årig folkskola som grund för högre skolformer att framställas. Så länge frågan om organisationen av folkskolans högstadium ännu icke erhållit en mera slutgiltig lösning, torde det emellertid vara till föga gagn att till närmare behandling upptaga frågan om den högre skolans anknötning till sjunde folkskoleklassen. Här skola därför behandlas allenast sådana organisationssystem, som bygga antingen på folkskolans femte eller på dess sjätte klass. Systemets anknötning till den ena eller andra klassen bör givetvis icke utesluta anordningar för individuell övergång från andra av folkskolans klasser, t. ex. för sådana lärjungar från landsbygdens skolor, som med gott resultat genomgått sjunde folkskoleklassen.

1. Femårig grundskola, dess fördelar och olägenheter.

På några håll har framförts tanken på en helt ny skolorganisation med anknötning mellan folkskola och högre skola vid slutet av femte folkskoleklassen, alltså klassen emellan de båda nuvarande normala anknötningssklasserna. Ett stort antal elever övergår redan nu först efter femte klassen i folkskola till första klassen av 5-årig realskola, i genomsnitt omkring en fjärdedel av de i klass 1⁵ intagna lärjungarna, men det gäller därvid närmast elever, som tidigare sökt men icke vunnit inträde eller som av ena eller andra anledningen icke tidigare sökt inträde i läroverket.

En anknötning efter femte folkskoleklassen skulle enligt denna tankegång ersätta anknötningen efter både den fjärde och den sjätte folkskoleklassen. Den skulle sålunda avlägsna de olägenheter, som den dubbla anknötningen ur folkskolans synpunkt ansetts innebära, och medgiva större enhetlighet i folkskolans arbete. Den skulle också uppskjuta valet av utbildningsväg ett år för dem, som annars överginge till 5-årig realskola, och större säkerhet skulle föreligga för bedömande av förutsättningarna för en teoretisk studiegång. Även om 11-årsåldern av vissa svenska psykologer ansetts vara en lämplig ålder för viss differentiering av barnmaterialet och även om denna ålder i flera europeiska länder anger tidpunkten för övergång till högre skola, hyses dock på åtskilliga håll den uppfattningen, att detta vore en väl tidig ålder. En av de tillsporda psykologerna har i sitt yttrande gjort ett direkt uttalande om lämpligheten för de kvinnliga lärjungarnas vidkommande av övergång till högre skola efter femte folkskoleklassen, och under förutsättning att särundervisning organisatoriskt upprätthålles har han utgått från ett system med 5-årig grundskola för flickor och 6-årig för gossar med begåvningsdifferentiering redan i grundskolan och med språkundervisning i båda fallen inträdande under folkskolans sista läsår (bil. II till skolutredningens betänkanden, sid. 33 och 34).

Vad särskilt språkundervisningen beträffade, skulle lärjungarnas förutsättningar för dennas påbörjande så till vida vara större vid 12-årsåldern än vid

11-årsåldern, som de dels nått större mognad, dels hade ett år längre skol- utbildning bakom sig, varvid särskilt de i folkskolans femte klass längre fortskridna studierna i svensk form- och satslära vore av betydelse. I och för sig vore 11-årsåldern visst icke för tidig för påbörjande av språkstudier — underbetygen i tyska visade sig icke vara nämnvärt flera i klass 1⁵ än i klass 1⁴ — men erfarenheten visade dock, att svårigheter lätt uppträdde på detta tidiga stadium, om icke läraren använde för åldersstadiet fullt lämpliga tillvägagångssätt. I jämförelse med den nuvarande 4-åriga realskolan behövde språkstudierna å andra sidan icke uppskjutas ända till 13-årsåldern, och för dessa studier med deras krav på minnesförmågan vunnes vid 5-årig grundskola åtminstone någon del av den utvecklingsperiod, som särskilt kännetecknades av lättheten att inpräglade minnesstoff. Å andra sidan kunde denna vinst visserligen icke uppvägas av den förlust, som gjordes genom bortfallet av ett år vid den mognare åldern i slutet av realskoletiden, därest det skulle bli fråga om en endast 4-årig realskola på den 5-åriga grundskolan.

Ur deras synpunkt, som anse, att grundskolan skall vara 6-årig, borde 5-årig grundskola vara att föredraga framför 4-årig, även om den icke ansåges äga samma fördelar som 6-årig.

I rent organisatoriskt avseende torde någon erinran mot en sådan anknytning efter femte folkskoleklassen icke vara att göra för folkskolans vidkommande, i den mån det gällde skolor av A-formen, vilka vore de vanliga i städer, köpingar och liknande samhällen och vilka på landsbygden mottoge cirka 26 procent av lärjungarna. Dessa skolor hade bestämda årskurser och särskild lärare för varje klass, och rent organisatoriskt kunde alltså förbindelsen till läroverket anbringas lika väl efter femte som efter fjärde eller sjätte folkskoleklassen. Mindre gynnsam skulle den ifrågasatta anknytningen däremot ställa sig vid folkskolor av B-formen, vilka upptog cirka 62 procent av landsbygdens lärjungar. Vid exempelvis B1-skolorna vore anknytningen efter fjärde klassen helt naturlig, eftersom klasserna 3 och 4 bildade en och klasserna 5, 6 och 7 en annan undervisningsavdelning. Även efter sjätte klassen ginge en naturligare gräns inom undervisningsavdelningen än efter femte med hänsyn till det sätt, på vilket undervisningen i allmänhet lades i den sjunde klassen. Den tidigare gällande anknytningen efter tredje klassen, som i propositionen till 1927 års riksdag föreslogs skola delvis fortbestå i den nya skolorganisationen, skulle också ur B-skolans synpunkt ha varit mindre naturlig än den nu gällande efter fjärde; under tiden före 1927 års skolreform gällde den direkta anknytningen mellan folkskola och läroverk också endast folkskolans A-form. Mellan de olika klasserna i en gemensam undervisningsavdelning i en B1-skola förekomme nämligen viss kursväxling från det ena året till det andra, och i sådana ämnen som kristendoms-kunskap, historia, geografi och naturlära vore det därför svårare att i denna skolform — liksom i B-formen överhuvud — fixera en bestämd kurs, som alltid skulle vara genomgången vid slutet av femte skolåret. Att taga in

elever, som genomgått olika avsnitt av kurserna i nämnda ämnen och alltså hade helt olika kunskapsförutsättningar, vore också för den högre skolan med dess enhetliga undervisningsplan en allvarlig olägenhet, som bleve större, ju mer det gällde att bygga på folkskolans kurser och icke i realskolan på nytt genomgå ifrågasatt kursmoment. I modersmålet och matematik förekomme däremot ingen kursväxling, och ur dessa ämnens synpunkt mötte såtillvida inga organisatoriska svårigheter.

I det hela torde alltså det ifrågasatta systemet för B-skolorna förutsätta vissa ändringar i folkskolans undervisningsplan, vilka icke kunde anses påkallade ur synpunkten av folkskolans egna behov eller önskemål och vilka i tillämpningen måhända skulle ogynnsamt återverka på folkskolans arbete. Hur det skulle verka vid en framtida organisation med 8-årig folkskola, bleve givetvis beroende på hur B-skolan i så fall komme att organiseras. Vid en uppdelning på två undervisningsavdelningar, omfattande respektive klasserna 3—5 och 6—8, bleve slutet av femte klassen en naturlig anknytningspunkt. En sådan uppdelning vore törhända dock icke den mest sannolika. Man kunde lika väl tänka sig en tredelning av det stadium, som omfattade klasserna 3—8, och uteslutet vore icke, att klasserna 7 och 8 komme att i större utsträckning överföras till mera centrala skolor. I så fall bildade slutet av fjärde och sjätte klassen fortfarande de lämpligaste anknytningspunkterna.

Ur realskolans synpunkt uppställer sig den frågan, hur realskolan vid anknytning till den femte folkskoleklassen skulle organiseras. Skulle den omfatta fem klasser liksom den för närvarande på 4-årig grundskola byggda 5-åriga realskolan, eller skulle den omfatta fyra klasser liksom den på 6-årig grundskola vilande 4-åriga realskolan och kommunala mellanskolan?

Därest den förra vägen valdes och realskolan alltså komme att omfatta fem klasser, skulle organisationen innebära, att den nuvarande 5-åriga realskolan finge bygga på en längre grundskola med ytterligare ett års skolgång och finge arbeta med ett mognare lärjungematerial, och att den 4-åriga finge ytterligare ett år till sin disposition och sålunda bleve 5-årig, låt vara på en med ett år avkortad grundskola. Folkskolans sjätte klass ersattes därvid av begynnelseklassen i realskolan. Särskilt för språkundervisningen skulle detta vara av stort värde, och betydligt bättre resultat borde vinnas av denna undervisning både i realskolan och sedermera i gymnasiet. En sådan organisation har funnit förespråkare ej minst bland dem, som funnit den 4-åriga realskolan för kort för medhinnandet av realskolans kurser och velat finna ett botemedel mot den arbetsbelastning, forcering och språkträngsel, som förmenats förekomma på den 4-åriga realskolelinjen.

Å andra sidan måste mot en sådan organisation resas allvarliga invändningar. En avser de med organisationen förenade större kostnaderna: för den nuvarande 5-åriga linjen tillkomme kostnaden för ett folkskoleår och

för den nuvarande 4-åriga linjen den kostnadsökning, som betingades av att ett år överfördes från folkskolan till realskolan (mellanskolan) med dess dyrare lärarkrafter. En annan invändning avser studietidens längd. Denna bleve nämligen densamma som den är vid organisation med 6-årig grundskola och 4-årig realskola. Den vinst i avseende på studietidens längd, som man velat göra genom att anknyta realskolan till folkskolans fjärde klass, skulle med andra ord ej kunna ernås. Och även om en förstärkning av realskolan och en lugnare studiegång vore att vinna, syntes realskolans nuvarande bildningsresultat dock i det hela vara så tillfredsställande, att en dylik förstärkning icke i och för sig kunde anses ovillkorligen påkallad. I varje fall hade direkta yrkanden i sådan riktning icke i större utsträckning blivit framförda. Visserligen torde man på en eller annan punkt få räkna med en viss sänkning av den nuvarande kunskapsnivån vid i övrigt bibehållen organisation av realskolan på grund av den sänkning av antalet arbetstimmar i skolan, som i annat sammanhang komme att föreslås just för att erhålla en lugnare studiegång. Men icke ens under dessa ändrade förhållanden torde en sådan förstärkning kunna anses vara oundgängligen nödvändig, även om den då bleve starkare motiverad. Önskemålet om en förkortning av studietiden skulle alltså icke kunna vinnas vid val av en organisation med 5-årig grundskola och 5-årig realskola. Vi ha ansett oss böra utgå ifrån att åt de båda nämnda invändningarna kommer att tillmätas avgörande betydelse och att en sådan organisation därför icke betecknar en framkomlig väg.

Därest åter på 5-årig grundskola uppbyggdes en 4-årig realskola och denna organisationsform genomfördes över hela linjen, skulle den organisatoriskt beräknade studietiden förkortas med ett år för alla dem, som annars genomgå 6-årig grundskola. Sett från synpunkten av den nuvarande 5-åriga realskolan betyder förslaget, att dess lägsta klass utbyttes mot en folkskoleklass. Den totala studietiden bleve alltså densamma som vid genomgång av den nuvarande 5-åriga realskolan. Sett från den nuvarande 4-åriga realskolans synpunkt innebär förslaget, att realskolan finge samma längd som för närvarande men vidtog redan efter femte i stället för efter sjätte folkskoleklassen, varigenom ett års tidsvinst skulle uppnås. Omkring 4 000 lärjungar, som för närvarande på den 4-åriga linjen årligen avlägga realexamen vid 17 års ålder eller senare, skulle få organisatorisk möjlighet att avlägga sin examen ett år tidigare. Realexamen skulle sålunda komma att avläggas vid 16 och studentexamen vid 19 års ålder, där icke kvarsittning, sjukdom eller dylikt föranledde försening. Detta vore obestriddligen en mycket betydande vinst, för vars ernående man finge vara beredd att göra vissa uppoffringar. Man finge dock icke förbise, att i den nuvarande realskolan ett betydande antal lärjungar icke nådde sitt studiemål på normal tid och med normal flyttning. Det kunde näppeligen väntas, att förhållandena i detta hänseende, för såvitt icke bestämmelserna om intagning, flyttning och kvarsittning ändrades, skulle bli bättre i en 4-årig real-

skola, som byggde på femte folkskoleklassen. För den händelse vissa föräldrar föredroge att behålla sina barn i hemmet och folkskolan ännu ett år, för att de skulle vinna större mognad, innan de eventuellt inackorderades på främmande ort, bleve det visserligen ett års förlängning av skoltiden för dessa lärjungar, men det bleve väl endast fråga om ett mindre antal, och det bleve icke längre studietid än den, som för närvarande gäller.

Då ett system sådant som det här nämnda icke tidigare varit föremål för närmare överbäggande, har detta förmodligen sin förklaring framför allt däri, att systemet icke trots kunna leda till samma bildningsmål som det nuvarande. Den fjärde folkskoleklassen har i allmänhet ansetts vara den senaste tidpunkt, som kan väljas för övergången till läroverk, om läroverkets bildningsmål skulle kunna i det väsentliga bibehållas utan förlängning av studietiden. Visserligen torde det vara uppenbart och framgår av vad tidigare närmare utvecklats, att folkskolan sedan 1920-talet gått avsevärt framåt i både organisatoriskt och pedagogiskt avseende, och ett utbyte av den 5-åriga realskolans lägsta klass mot en folkskoleklass torde därför ha mindre betydelse nu än ännu för halvtannat årtionde sedan. Men lärjunge-materialets sovring i samband med övergången till realskolan och den större bredden i realskolans kurser och undervisning ha dock ansetts äga avsevärd betydelse för den eftersträvade kunskapsstandarden. Särskilt för det första främmande språket bleve förlusten av ett år i den 5-åriga realskolan och nedflyttningen i åldersavseende med ett år i den 4-åriga realskolan utan kompensation i form av längre studietid kännbar. Även för det andra främmande språket komme viss försväggning säkerligen att inträda genom att åldersstadiet vore lägre än i den nuvarande 4-åriga realskolan och språkföljden tätare än i den 5-åriga realskolan. Viss nedskärning av kurserna i varje fall i det första främmande språket bleve otvivelaktigt nödvändig. Även i matematik torde det visa sig omöjligt att på fyra år efter femte folkskoleklassen nå samma resultat som för närvarande på fyra år efter sjätte klassen. Vad beträffar sakämnen kristendoms-kunskap, historia, geografi och naturlära, vore det tvivelaktigt, om någon förnyad genomgång i mera utförlig framställning av de kurspartier, som behandlats i folkskolan, kunde komma i fråga. Om jämförelsen, såsom ligger närmast till hands, sker med den nuvarande 4-åriga realskolan, framstår det sålunda såsom uppenbart, att den här ifrågasatta 4-åriga realskolan på 5-årig grundskola skulle medföra en genomgående sänkning av kunskapsmålet, vilken sänkning vore mest allvarlig i fråga om det första främmande språket, modersmålet och matematik. Huru stor sänkningen i dessa ämnen skulle bli, därom vore det vanskligt att uttala något bestämt förhandsomdöme, särskilt som resultatet också och under alla förhållanden bleve beroende på de fordringar, som komme att uppställas för tillträde till realskolans undervisning. Därest av andra skäl en viss skärpning därvid skulle anses påkallad, utgjorde en sådan givetvis i motsvarande mån en kompenserande faktor. Utan en sådan skärp-

ning åter måste farhågorna för nivå-sänkning göra sig gällande med större styrka. För gymnasiet skulle det likaså framför allt bli kännbart, att grunderna i det första främmande språket, matematik och modersmålet hade försvagats.

Det syntes icke heller klart, huruvida det vid denna organisation bleve möjligt att nå fram till praktisk realexamen på den avsedda tiden. Arbetet i de praktiska mellanskolorna och på de inbyggda linjerna vore, åtminstone kvantitativt sett, snarast mera krävande än i den allmänna realskolan. Antingen finge studietiden fortfarande begränsas till 4 år med viss beskärning av de nuvarande kurserna i vissa ämnen, eller också finge den utsträckas till att omfatta 5 år, varvid mera av den praktiska yrkesutbildningen hunne inneslutas, än som för närvarande är möjligt. Det bleve i senare fallet en förstärkning av utbildningen mot för närvarande.

Det finge för övrigt övervägas, om beskärningen av kunskapsstoffet vid denna organisation bleve så avsevärd, att den tvingade till anordnande av en ny avgångsetapp efter exempelvis det tionde skolåret. I Köpenhamn och några andra större danska städer vore detta system med fem klasser i folkskolan och fyra klasser i mellanskolan genomfört, i det att mellanskol-examen avlades efter nionde och realexamen efter tionde skolåret; i övrigt användes i Danmark systemet 4 + 4 respektive 4 + 4 + 1. Av vissa myndigheter och utbildningsanstalter, som på vår anmodan uttalat sig om den nuvarande realexamensnivåns lämplighet för skilda ändamål, har en avkortning av realskolan med ett år ifrågasatts, medan andra framhållit behov av en motsvarande förlängning; den övervägande majoriteten av de tillfrågade finner skolans nuvarande längd lämpligast. Vi hänvisa i detta avseende till vad som kommer att anföras i ett senare betänkande.

I ovanstående översikt ha upptagits de viktigaste av de skäl, som kunna anföras såväl för som mot ett system, som bygger realskolan på den femte folkskoleklassen, och av de synpunkter, som kunna anläggas på en dylik anordning. Vid en sådan organisation torde man sålunda närmast få räkna med ett system 5 + 4, varvid man visserligen finge närmare undersöka, huruvida det i viss utsträckning behövde kompletteras med ett system 5 + 5. Avgreningen till gymnasiet finge läggas efter tredje realskolåret, respektive efter vid fjärde årets slut avlagd examen, alldeles såsom för närvarande sker i den 4-åriga realskolan.

Vi vilja ännu en gång betona, att en sådan organisation endast kan genomföras med viss sänkning av det nuvarande bildningsmålet. Den skulle således icke tillgodose vare sig önskan om en 9-årig studiegång med väsentligen obeskuret bildningsmål eller önskemålet om en för alla gemensam längre grundskola med uppskjutande av valet av utbildningsväg till tiden efter det sjätte skolåret.

2. Sexårig grundskola, dess fördelar och olägenheter.

Utjämnande av klassmotsättningar. Det är ett gammalt och ofta upprepat krav, att grundskolan, d. v. s. den för alla barn gemensamma barndomsskolan, skall över hela linjen göras 6-årig. Härför ha främst anförts sociala skäl. En anordning med över lag 6-årig grundskola bereder alla samhällsmedlemmar under de egentliga barndomsåren samma undervisning och uppfostran utan avseende på levnadsställning eller ekonomiska villkor, och man har framhållit, att denna omständighet liksom också den för alla gemensamma vistelsen i en 6-årig barndomsskola vore ägnad att lägga en fast grund för samförstånd mellan de olika samhällslagren och för utveckling av en sund medborgaranda.

En uppdelning av eleverna på folkskola och högre skola redan vid 11-årsåldern, då barnens anlag och intressen blott föga eller icke alls hunnit framträda, medförde lätt en differentiering efter sociala och ekonomiska grunder. På barndomsstadiet borde meddelas en allmänt medborgerlig undervisning, vilken tillgodosåge de krav, som samhället måste ställa på varje normalt utrustad samhällsmedlem. Under barnaåren borde undervisningen därför meddelas i en för alla gemensam skola. Uppdelning på olika studiebanor borde ske först sedan anlag och intresseriktning börjat framträda med vida större säkerhet än under den tidigare barndomen. Systemet att parallellt med folkskolans femte och sjätte klasser uppehålla särskilda klassavdelningar inom real- och flickskolor medförde lätt ett inskärpande av klassmotsatser i samhället, varom de i avsnittet om den dubbla anknypningen återopade uttalandena av folkskolinspektörer och överlärare vittnade.

Mot denna tankegång har invänts, att även anordningen med 4-årig grundskola fyllde de krav, som i socialt hänseende med fog kunde ställas på skolsystemet. Genom 1927 års skolreform hade folkskolan verkligen blivit grundskola. Höstterminen 1927 övergingo i runt tal 13 500 barn, d. v. s. omkring 12·5 % av antalet kvarlevande av närmast motsvarande födelseårgång, till högre skolor av olika slag (högre folkskolor inräknade). Av dessa kommo omkring 10 000 från folkskola, d. v. s. 9·3 % av ifrågavarande födelseårgång. Höstterminen 1940 nyinskrevos omkring 18 000 barn i högre skolor, och av dessa kommo omkring 17 000 från folkskolan. Procentuellt innebär detta, att 20·2 % av motsvarande födelseårgång övergingo till högre skola och att 19·1 % därvid kommo från folkskolan. (För närvarande torde mellan 23 och 24 % av en årskull övergå till högre skola.) Detta vore en verklig och betydande vinst av 1927 års skolreform, och frågan, huruvida ytterligare två klasser av folkskolan skulle generellt ingå i grundskolan, vore i förhållande därtill av ringa betydelse. Den på 4-årig grund byggda 5-åriga realskolelinjen vore icke mindre demokratisk än andra skolformer. Både den

5-åriga och den 4-åriga realskolan frekventerades numera, såsom statistiken utvisade, i avsevärd utsträckning av barn från arbetarhem, vilket uppenbarligen sammanhängde med arbetarklassens förbättrade ekonomiska förhållanden och med en ändrad inställning från dess sida till barnens utbildning och yrkesval. En för alla barn gemensam vistelse i 6-årig grundskola vore förvisso ägnad att stärka känslan av samhörighet mellan medborgare av olika samhällsskikt och utjämna motsättningarna i samhället, men någon väsentlig skillnad torde i detta avseende icke göra sig gällande mellan en grundskoletid på 6 år och en på 4 år. Även i de högre skolorna undervisades barn ur alla samhällsklasser, och det finge icke förbises, att de egentliga och varaktiga vänskapsbanden, enligt vad erfarenheten visade, vanligen knötes icke i barnåren utan först under den följande ungdomstiden.

Val av studieriktning. Till förmån för endast 6-årig grundskola anses på många håll även den omständigheten tala, att en säker uppdelning av lärjungarna efter allmänna anlag och intresseriktning icke kunde ske, om valet av levnadsbana — i detta fall valet mellan teoretisk och praktisk utbildning — skedde för tidigt, och härutinnan förmenas skolorganisationen brista, om den vore så anordnad, att den högre skolan byggde även på tidigare klass i folkskolan än den sjätte. Den föranledde nämligen då dylikt avgörande redan vid en ålder, då begåvning eller intressen måhända ännu icke kunde med säkerhet bedömas. Det vore en av såväl psykologer som pedagoger omfattad mening, att elevernas mera speciella anlag och intressen framträdde med någon större tydlighet först i 13-årsåldern. Givetvis vore det möjligt att redan tidigare med större eller mindre säkerhet avgöra, att vissa barn vore bättre utvecklade i intellektuellt hänseende än andra, men sådana egenskaper som energi, uthållighet och intresseriktning, vilka vore lika viktiga för framgångsrika studier som den rent intellektuella utrustningen, framträdde först senare med större säkerhet. Riskerna att begå misstag vid ett val, som vore förlagt till en så tidig ålder som 11-årsåldern, ansåges därför bliva väsentligt större, än om valet skedde senare. Uppfattningen, att sådana misstag verkligen beginges, stöddes av vad som blivit ådagalagt genom den här förebragta statistiska utredningen med avseende på den årskull, som intogs i läroverken höstterminen 1934 och höstterminen 1935, t. ex. därav att antalet realskolabiturienter eller från näst högsta klassen i realskolan avgångna elever, vilka varje år flyttats vid vårterminens slut, vore betydligt flera på den 4-åriga realskolelinjen än på den 5-åriga och att bland de lärjungar i den undersökta årgången, som fullföljt studierna i realskolan, kvarsittning förekomme i avsevärt större omfattning på den 5-åriga linjen än på den 4-åriga. Betydelsen av dylika misstag hade också avsevärt ökats, sedan i våra dagar framgången i den praktiska verksamheten blivit alltmera beroende av ordnad yrkesutbildning. Numera påkallade det praktiska livet på samma sätt som de teoretiska yrkena sin

bestämda grundliga förberedelse, något som också från det allmännas sida i växande utsträckning erkänts och beaktats. Uppgiften att välja mellan de båda stora huvudvägarna inom bildningslivet bleve vid sådant förhållande både allvarligare och svårare än förr.

Härtill komme en annan omständighet, som jämväl anförts för generell genomförande av 6-årig barndomsskola. Läte man de teoretiska utbildningsvägarna grena ut sig vid en tidig tidpunkt, komme de praktiska bildningslinjerna i en ogynnsam efterhandsställning. Det bleve aldrig tillfälle till något verkligt val mellan dessa båda utbildningsvägar, den teoretiska utbildningen komme att alltför lätt draga till sig lärjungarna vid en tid, då anlagen ännu ej kunde med säkerhet bedömas, och de praktiska utbildningsanstalterna kunde ofta nog därigenom berövas sina bästa adepter. Det funnes säkerligen icke få elever, som, därest de icke förr än efter genomgången sjätte klass i folkskolan haft att träffa något val mellan teoretiska och praktiska utbildningsmöjligheter, skulle vid denna tid i överensstämmelse med håg och fallenhet valt den praktiska vägen. På grund av att de redan två år tidigare ställts inför valet mellan högre teoretiska studier och fortsatt vistelse i folkskolan, hade de emellertid valt den teoretiska studievägen och därigenom kommit in på en levnadsbana, som vore för dem mindre lämplig och som de måhända vid ett senare val mellan teoretisk och praktisk utbildningsväg aldrig skulle ha beträtt. Sådana olägenheter som den nu antydda komme att minska, om avgreningen skedde något så när på en gång och de olika möjligheterna alltså kunde någorlunda samtidigt överblickas. Nu byggde de genom beslut av 1918 och 1921 års riksdagar tillkomna praktiska ungdomsskolorna: lärlingsskolor, yrkesskolor och verkstadsskolor, på avslutad folkskola eller på fortsättningskola samt de på 1930-talet tillkomna praktiska mellanskolorna på folkskolans sjätte klass, och det vore följaktligen ur den synpunkt, varom nu vore fråga, ett steg i rätt riktning, om grundskoletiden överlag gjordes 6-årig. De nu anförda synpunkterna vore så mycket mera betydelsefulla, som tillströmningen till teoretiska studier under senare år visat stark ökning icke minst på de linjer, som anslöte sig till folkskolans fjärde klass, och åtgärder för åstadkommande av en rationell fördelning av ungdomen på olika utbildningslinjer följaktligen måste anses synnerligen påkallade.

Mot de nu anförda synpunkterna har framhållits, att det rådde delade meningar därom, huruvida just 13-årsåldern, den begynnande pubertetsåldern, vore den tid i barnets liv, som bäst lämpade sig för val av utbildningsväg. Det vore här icke fråga om elevernas speciella anlag och intressen utan om deras allmänna förutsättningar för mera omfattande skolstudier, vilket vore något annat. Spörsmålet, huruvida ett barn ägde tillräcklig begåvning för studier i en realskola, kunde i flertalet fall med lika stor säkerhet avgöras redan i 11-årsåldern. Det vore nog att i detta avseende hänvisa

till vad som anförts i uttalanden av de psykologiska experterna (bil. II till skolutredningens betänkanden, sid. 62 och 67 ff.). Det hade visat sig, att å ena sidan eleverna i den 4-åriga realskolan i större utsträckning avbröte sina studier och således ändrade sina utbildningsplaner än lärjungarna på den 5-åriga linjen och att å andra sidan skillnaden i underbetygsfrekvens och betygsresultat (se sid. 115 och 123) mellan de båda linjernas lärjungar vore tämligen obetydlig; väsentligen gällde denna skillnad för övrigt endast gossarna. Något säkrare urval av lärjungarna efter intresseriktning och allmänna anlag kunde således näppeligen sägas i verkligheten ha skett på den 4-åriga linjen, och även om begåvningsurvalet på denna linje på många orter skulle vara något gynnsammare, vore detta naturligt med hänsyn till andra omständigheter.

Det kunde för övrigt ifrågasättas, om icke begåvningsynpunkten i detta sammanhang hade drivits för långt. Talet om realskolan som en skola för »högre teoretiska studier» vore numera högeligen vilseledande. I den mån folkskolan växte i höjden, bleve skillnaden i studietidens längd mellan realskolan och folkskolan mindre framträdande, och därmed finge också valet mellan bildningslinjerna minskad betydelse. Den på 4-årig grundskola byggda 5-åriga realskolan höjde sig endast med två år över den 7-åriga folkskolan; över den 8-åriga, som redan är under införande, höjde den sig endast ett år. Även från läroverken skedde övergång till yrkesskolor av olika slag, och inom läroverken hade genom beslut av 1933 och 1937 års riksdagar inrättats praktiska utbildningslinjer. Det finge icke förbises, att realskolans mål i första rummet vore att meddela en allmän medborgerlig bildning, för vilken även en person, som lämpade sig för och sedermera också ägnade sig åt något praktiskt yrke, säkerligen ofta komme att få rik användning. Under sådana förhållanden borde det väl icke anses som någon olycka utan snarare ofta som en fördel, om även en och annan person utan utpräglad teoretisk begåvning finge bedriva studier vid en realskola.

Systemet med 6-årig grundskola medförde icke heller samtidigt val mellan praktiska och teoretiska utbildningsvägar, då de 1918 och 1921 tillkomna praktiska ungdomsskolorna i fortsättningen byggde på avslutad 7-årig folkskola eller på fortsättningsskola.

Allmänna uppfostrings- och undervisningssynpunkter. Anhängarna av den 6-åriga grundskolan göra gällande, att tiden fram till 13-årsåldern bildade en period i människans liv, varunder hon lämpligen borde åtnjuta undervisning i en och samma för denna ålder särskilt lämpad skola. Det ålåg folkskolan att meddela en sådan undervisning och uppfostran, som ur allmänt psykologiska och särskilt barnpsykologiska synpunkter passade för denna ålder. I folkskolan kunde eleverna få utföra sina uppgifter på ett mera individuellt sätt, var och en efter måttet av sina krafter, med stort utrymme för lärjungarnas självverksamhet, utan den

press, som vore förenad med arbetet i en examensskola, vars genomgång skulle medföra viss fixerad behörighet. Folkskolans arbetsformer möjliggjorde sålunda, att såväl de mera begåvade som de mera långsamt arbetande elevernas behov av arbetsuppgifter kunde tillgodoses. För elevernas karaktärsfostran vore det av stor betydelse, att skolan icke ensidigt inriktade sig på kursläsning eller överbetonade värdet av den rent teoretiska utbildningen. De ungas känslö- och viljeliv borde i lika grad uppmärksammas och tillgodoses. Inom folkskolan, som icke arbetade med någon bestämd avgångsexamen eller behörighet för ögonen, kunde kraven på en allsidig utveckling av eleverna lättare tillgodoses än i den 5-åriga realskolan, vars uppgift vore att möjliggöra för lärjungarna att efter en 9-årig studietid nå samma bildningsresultat, som med den andra studievägen skulle uppnås på 10 år. För mindre studiebegåvade lärjungar, som valde denna kortare studieväg, förelåge fara för en sådan forcering av skolarbetet, att de antingen ej kunde följa med undervisningen eller också bleve överansträngda. Under tiden fram till 13-årsåldern vore det vidare en given fördel, om barnen kunde hållas samman så länge som möjligt av samme lärare i en och samma avdelning, och detta utgjorde ytterligare en anledning till att låta barnen ända fram till och med sjätte skolåret kvarstanna i folkskolan.

Det råder emellertid icke enighet om den uppfattningen, att just åldern fram till omkring 13 år skulle ur allmänna uppfostrings- och undervisnings-synpunkter bilda en enhetlig period i människans liv, varunder hon lämpligen borde åtnjuta undervisning i en och samma skola. Bland psykologerna vore, såsom nyss nämnts, den uppfattningen ganska vanlig, att barnen i 11-årsåldern i regel nått en sådan grad av utveckling, som gjorde det lämpligt, att övergången från den lägre skolan till en mera krävande undervisning ägde rum just vid denna tidpunkt.

Arbetet i folkskolans femte och sjätte klasser vore närmast avpassat efter de mera medelmåttiga eleverna, och mycken tid måste med all rätt ägnas åt de mindre begåvade. De teoretiskt väl utrustade lärjungarna kunde därigenom lätt bli för litet sysselsatta, de kunde få vanan att icke behöva anstränga sig och att vilja ta alltför lätt på uppgifterna, vilket kunde bli dem till skada, när arbetsuppgifterna sedermera bleve svårare. Av ett par av de tillfrågade psykologiska experterna hade särskilt och med eftertryck framhållits (bil. II till skolutredningens betänkanden, sid. 8 och 55), att verklig ansträngning och övervinnandet av verkliga svårigheter vore av vikt för lärjungens utveckling särskilt på viljelivets område och för hans inställning till arbetet, och det hade betonats, att det enligt en inom den moderna viljepsykologien konstaterad lag ingalunda vore pedagogiskt riktigt att göra arbetet för lätt för eleven. Visserligen hade det framhållits, att bland folkskolans lärare funnes stor förtrogenhet med metoder för under-

visningens individualiserande och att de i många fall säkerligen kunde bereda även de begåvade lärjungarna full och lämplig sysselsättning. Men av anförda skäl mötte dock betydande svårigheter i detta avseende, och man kunde icke räkna med att dessa svårigheter generellt övervunnes. Man måste sålunda befara, att arbetet åtminstone i många fall bleve alltför lindrigt i folkskolans femte och sjätte klasser och sedan, om det på relativt kort tid skulle föra till avsett mål, alltför forcerat i den högre skolan. Lärostoffet i realskolans lägre klasser kunde i och för sig icke heller anses för svårt eller på annat sätt olämpligt för femte och sjätte skolåret. Just i denna ålder hade eleverna i regel i särskild grad förmåga att inlära rent mekaniska minneskunskaper, såsom till exempel uttal och ordförråd i främmande språk. För envar, som skulle fullfölja studier utöver folkskolans kurs, vore det en förlust och från skolans synpunkt en misshushållning med tiden, om den ifrågavarande åldern icke utnyttjades för sådant kunskapsförvärv, enär minnesverksamheten brukade ändra karaktär efter pubertetsålderns inträde. I detta sammanhang borde också uppmärksammas, att enligt vad erfarenheten gäve vid handen inlärandet av viktiga färdigheter i modersmålet och matematik trots den rikliga tid, som dessa ämnen hade sig tillmätt i folkskolan, dock gjorde repetitioner i klass 1⁴ nödvändiga, innan man på den 4-åriga linjen kunde övergå till nya kursmoment.

Gentemot dessa synpunkter har anmärkts, att om lärostoffet i realskolans lägre klasser anpassades efter elevernas utvecklingsgrad, kurserna därstädes knappast behövde avvika från de för folkskolan lämpliga. De metoder och det lärostoff, som ur psykologiska synpunkter vore att rekommendera för eleverna i realskolans lägsta klasser, vore säkerligen lämpliga även för de med dessa parallella klasserna i folkskolan, där eleverna befunne sig på i stort sett samma ålders- och utvecklingsstadium. Det vore ej endast undervisning i främmande språk, som ställde anspråk på elevernas förmåga att inhämta mekaniska minneskunskaper. Detta gällde icke minst även sådana centrala ämnen som modersmålet och räkning, åt vilka folkskolan ägnade mera tid än realskolan i de klasser, om vilka det här vore fråga.

Farhågorna för ett för begåvade lärjungar alltför lätt arbete i folkskolans femte och sjätte klasser med efterföljande forcering av studierna i realskolan hade icke besannats. Tvärtom tydde det bättre studieresultatet i den 4-åriga realskolan på att nyssnämnda folkskoleklasser, på vilkas undervisning realskolan kunde bygga vidare, blivit väl utnyttjade, liksom också den 5-åriga linjens lägre flyttningsprocent på våren och högre underbetygsfrekvens varslade om att denna linje vore särskilt arbetskrävande, utan att ett tillfredsställande resultat likväl uppnåddes.

Klasslärarsystem — ämneslärarsystem. Uppfattningen, att folkskolan bättre än realskolan lämpade sig för elever i 11—13-årsåldern, har även motiverats

därmed, att folkskolan tillämpade klasslärarsystemet till skillnad från det i realskolan brukliga ämneslärarsystemet. Man har nämligen gjort gällande, att särskilt på det låga stadium, varom här vore fråga, klasslärarsystemet vore att föredraga med hänsyn till elevernas personlighetsdanning och moraliska fostran. För en lärare vore det utan tvivel väsentligt svårare att i detta hänseende göra någon insats, om han hade sin undervisning splittrad på flera klassavdelningar, vilkas elever han under ett fåtal lektionstimmar per vecka föga kunde lära känna, än om han hade att svara för endast en avdelning. I det förra fallet skulle han undervisa och lära känna måhända hundratals elever, i det senare mellan 30 och 40. Klassläraren kunde därför ägna sig åt sin klass och påverka den i uppfostrande riktning på ett helt annat sätt än ämnesläraren. Behandlingen bleve mera individuell, och större hänsyn kunde tagas till det enskilda barnet och dess egenarter. Hos barn funnes ett starkt behov att med förtroende hålla sig till en auktoritet och att icke splittra sig på flera. Detta förhållande vore en viktig faktor att räkna med för läraren och uppfostraren. Lyckades icke läraren uppnå den rätta kontakten med klassen och sammansvetsa den till en helhet, hade han mycket begränsade möjligheter att påverka klassen eller de enskilda eleverna i moraliskt eller intellektuellt avseende. Att detta icke vore av betydelse enbart för karaktärsfostran utan kanske i lika hög grad gällde själva kunskapsmeddelelsen, hade icke alltid tillräckligt uppmärksamats. Härtill komme, att utvecklingen på det socialpedagogiska området skärpt kravet på den individuella omvårdnaden om barnen i socialt hänseende och därmed ytterligare framhåvt klasslärarsystemets betydelse. I allmänhet kunde endast en klasslärare, som ständigt stode i kontakt med barnen, skaffa sig den intima kännedom om deras förhållanden, som behövdes vid handläggningen av socialpedagogiska frågor. Nu angivna individuella omvårdnad krävde många omsorger från lärarens sida särskilt i en skola, där elevmaterialet socialt och ekonomiskt vore så heterogent som i folkskolan. I hans arbete inginge att taga befattning med lärjungarnas beklädnad, bespisning och hälsovård, att uppehålla kontakten med föräldrarna samt på sistone även att sörja för en vidgad yrkesvägledning. Man kunde säkerligen utgå ifrån att dessa uppgifter bleve bättre tillgodosedda, om undervisningen handhades av en klasslärare, än om den vore splittrad på olika ämneslärare. — Även rent pedagogiskt sett hade klasslärarsystemet fördelar, som icke kunde ernås med tillämpning av ämneslärarsystemet. Att undervisningen vore lagd i en hand befrämjade effektiviteten, i det att undervisningen i skilda ämnen lätt kunde samordnas, där beröringspunkter funnes. Därigenom kunde också lämplig periodläsning utan svårighet anordnas. Den ojämnhet, som gärna uppstode beträffande kraven på lärjungarnas prestationer i de olika ämnena, då undervisningen i dessa handhades av skilda lärare, kunde undvikas med klasslärarsystemet.

Tilläggs kunde, att skolöverstyrelsen på sin tid i en utredning angående

tjänstgöringsskyldigheten per vecka för olika lärarkategorier uttalat, att systemet med klasslärare vore grundläggande för folkskolans organisation och innebure ett så stort värde vid undervisning och uppfostran av lärjungar på det åldersstadium, det här gäller, att överstyrelsen icke kunde medverka till någon principiell ändring härutinnan. Nämda synpunkter hade understrukits av 1941 års lärarlönesakkunniga i deras den 9 februari 1942 avgivna betänkande med förslag till folkskolans avlöningsreglemente m. m. (Statens offentliga utredningar 1942: 9). För egen del hade de sakkunniga tillagt, att ett ytterligare skäl för klasslärarsystemet vore, att kraven på skolans fostrande verksamhet under senare tid vuxit i styrka. Utan tvivel vore det för en lärare väsentligt svårare att i detta hänseende göra en insats, om han hade sin undervisning splittrad på flera klassavdelningar än om han allenast hade att svara för en undervisningsavdelning med ett elevantal, som i regel icke överstege 30—35.

Å andra sidan har framhållits, att det visserligen vore riktigt, att realskolan tillämpade ämneslärarsystem, under det att folkskolan hade klasslärare. På realskolans lågstadium vore emellertid ämneslärarsystemet modifierat till förmån för klasslärarsystemet, i det att undervisningen i med varandra sammanhörande ämnen jämlikt föreskrift i läroverksstadgan plägade anförtros åt en och samma lärare. Särskilt brukade det tillses, att klassföreståndaren i de lägre klasserna undervisade under ett någorlunda stort antal timmar i sin klass. Det vore mycket tvivelaktigt, huruvida ett längre drivet klasslärarsystem ens på det stadium, varom nu vore fråga, vore att förorda. Dess fördelar finge köpas på bekostnad av den djupare kunskapsmeddelelse i själva ämnet, som fackläraren med sin vidare överblick över ämnet och sin djupare insikt merendels vore i stånd att erbjuda. Utvecklingen i läroverken hade med stöd av gjorda erfarenheter avgjort gått i riktning mot ökad användning av ämneslärare även på det lägre stadiet, och det betraktades såsom otillfredsställande, om en lärare av t. ex. olika schematekniska skäl måste tjänstgöra i ett ämne, där han saknade facklig utbildning. Fackläraren hade stora möjligheter att öka lärjungarnas intresse för sitt ämne och för skolarbetet. Med uppskjutande av övergången från klasslärar- till ämneslärarsystem riskerades större forcering, när facklärarens undervisning sedan sattes in. Klasslärarsystemet kunde givetvis med nitiska och skickliga lärare för yngre lärjungar ha stora fördelar; för det med nuvarande organisation för alla gemensamma skolstadiet, alltså för folkskolans fyra första klasser, vore det både naturligt och av många skäl nödvändigt. Men på det högre stadiet kunde det lätt leda till ensidighet, då ju läraren ej sällan vore den enda person med intellektuell utbildning, med vilken eleverna hade tillfälle att komma i närmare beröring. Ämneslärarsystemet åter vore mera ägnat att bereda eleverna en eftersträfvansvärd omväxling, då ju varje lärare hade sina metoder, sina synpunkter och

sin personlighet. Och när det gällde elevernas fostran till goda samhällsmedborgare, behövde ämneslärarsystemet, måttfullt tillämpat, på intet sätt vara underlägset. Flera specialutbildade lärare hade mer att ge de unga än en aldrig så väl utbildad klasslärare. Anordningen med ämneslärare gäve också minst lika stora möjligheter som klasslärarsystemet att hos eleverna utveckla sådana egenskaper som goda arbetsvanor, noggrannhet, sanningskärlek, ansvarskänsla och andra för den enskilde och samhället värdefulla egenskaper.

Att vissa av läroverkens icke ordinarie lärare saknade provårsutbildning vore en brist, som någon gång kunde vara ägnad att icke låta facklärarsystemets företrädren framför klasslärarsystemet framträda med sin fulla styrka. Denna brist berodde på den otillräckliga tillgången på provårsplatser och hade intet att göra med ämneslärarsystemet såsom sådant i jämförelse med ett klasslärarsystem. I förhållande till hela antalet tjänstgörande ämneslärare vore dock de icke provårsutbildade lärarnas antal jämförelsevis ringa (se ovan sid. 52).

De högre skolornas erfarenheter av facklärarsystemet vore avgjort goda, även när det gällde det lägsta stadiet i läroverken, men det vore av vikt, att klassföreståndaren hade tillfälle att väl lära känna sin klass och att han med omsorg toge sig an lärjungarna i klassen, särskilt när det gällde de yngre eleverna.

Mot dessa synpunkter har erinrats, att samtliga folkskolans lärare, innan de erhöle anställning i skolan, fått pedagogisk utbildning. Under tiden för lärarutbildningen kunde sådana aspiranter, som visade sig sakna för lärarkallet nödvändiga egenskaper, i tid avrådas från att fortsätta utbildningen eller, om så vore erforderligt, hindras att fullfölja densamma. Det kunde också sägas, att erfarenheterna av klasslärarsystemet hade varit goda, vare sig det gällde själva undervisningen eller uppfostran och den socialpedagogiska verksamheten. Vid framhävandet av ämneslärarsystemets förtjänster ur ren kunskapssynpunkt finge man ej förbise, att för en framgångsrik lärarverksamhet fordrades förutom fackinsikter även praktisk lärarutbildning. Det förhållandet, att ett stort antal i realskolan tjänstgörande lärare saknade sådan utbildning, vore särskilt på realskolans lågstadium ägnat att minska värdet av ämneslärarsystemet. Att olika ämneslärare hade olika metoder och synpunkter och att ämneslärarsystemet därför medförde omväxling, vore måhända fördelaktigt på ett högre åldersstadium. Erfarenheten hade emellertid visat, att eleverna åtminstone på det utvecklingsstadium, vartill de hunnit i 11—13-årsåldern, ofta känt sig osäkra och desorienterade, då de av olika lärare ställts inför skilda arbetsmetoder och fordringar, samt därför haft svårt för att tillägna sig säkra och önskvärda skol- och arbetsvanor.

Återverkningar på realskolans undervisningsresultat. Tidigare ha från den högre skolans sida farhågor uttalats för att realskolans anknytning till 6-årig folkskolekurs skulle få till följd, att realskolans undervisningsresultat bleve försämrat. Arbetet i en på 6-årig folkskolekurs byggd 4-årig realskola måste starkt forceras, det bleve därvid mindre lätt att ernå önskvärd fördjupning av studierna, och det bleve svårare även för begåvade elever att ägna sig åt studier utanför lärokursen. Särskilt vore det av vikt, att tillräckligt lång tid stode till förfogande för undervisningen i de främmande levande språken, enär det eljest ej vore möjligt att nå den inlevelse i det främmande språket, som man önskade vinna. Vissa moment av språkundervisningen lämpade sig också särskilt för ett yngre åldersstadium och borde ej uppskjutas till ett senare stadium. En undervisningsplan för en till fyra år sammanträngd realskolekurs kännetecknades av stark språkträngsel, och det visade sig svårt att undvika den pedagogiskt olämpliga anordningen, att eleverna finge börja inlärandet av ett nytt språk tre år och, om de fortsatte på latingymnasium, rentav fyra år i följd.

Den tidigare i detta betänkande återgivna statistiska utredningen hade emellertid givit vid handen, att de angivna farhågorna med avseende å realskolans bildningsresultat icke genom betygsundersökningen bekräftats. Den på 6-årig grundskola byggande 4-åriga realskolelinjen hade ur betygsresultatens synpunkt icke visats vara en sämre skolform än den 5-åriga. Såsom närmare framginge av den statistiska utredningen, vore, i varje fall beträffande gossarna, antalet underkända mindre och betygen genomsnittligt högre på den 4-åriga linjen än på den 5-åriga. Denna skillnad linjerna emellan behövde emellertid, framhålla den dubbla anknytningens förespråkare i anslutning till vad i annat sammanhang närmare utvecklats, icke vara betingad av linjernas olika organisation utan kunde ha sin grund i andra förhållanden. Vid en dylik på statistiska siffror grundad jämförelse borde man även hålla i minnet åtskilliga omständigheter, som vore av den natur, att de icke kunde komma till synes i någon statistik, och som talade till förmån för en organisation, vilken möjliggjorde längre vistelse i den högre skolan. Både folkskolan och realskolan hade visserligen som mål att meddela allmän medborgerlig bildning, men givetvis förefunnes dem emellan en icke oväsentlig skillnad i detta avseende. Realskolan skulle meddela allmän medborgerlig bildning *utöver* omfånget för folkskolans verksamhet. Dess syfte vore sålunda att meddela en utvidgad och fördjupad sådan bildning med nya kursmoment och delvis nya ämnen och med en bredare och mera sammanhängande ämnesbehandling under en specialutbildad facklärares ledning. Undervisningen finge visserligen icke heller här förlora sig i mindre betydelsefulla enskildheter, men den arbetade dock med större detaljrikedom. Därigenom finge både gammalt och nytt kunskapsstoff mera konkretion och liv, och arbetet finge, där det gällde genomgång av i folkskolan redan behandlade kursmoment, ökat intresse.

För folkskolan och realskolan gemensamma kursmoment borde nämligen vid genomgången i realskolan behandlas icke blott med större bredd och i allmänhet i mera systematisk framställning utan ofta även ur nya synpunkter. Större vikt skulle läggas på att belysa sammanhanget mellan de behandlade företeelserna och på att framhäva de stora linjerna. Måhända invände man, att det här förda resonemanget visserligen kunde äga giltighet i fråga om den del av realskolan, som låge ovanför sjätte folkskoleklassen, men att det ej kunde bli någon större skillnad i fråga om själva undervisningen, då det gällde åldersstadiet 11—13 år. Här vore man bunden av lärjungarnas ännu starkt begränsade förmåga att tillgodogöra sig nytt kunskapsstoff, och det kunde icke bli fråga om annat än en helt elementär undervisning, vare sig denna vore förlagd till folkskola eller till realskola. Varje skolform behövde emellertid viss tid till sitt förfogande för att med användning av lämpliga arbetsmetoder kunna vinna sitt syfte. Detta gällde både folkskolan och realskolan. För de lärjungar, som skulle genomgå realskolan, vore det därför en fördel, om de finge börja studierna i den högre skolan någorlunda tidigt. Därigenom möjliggjordes en bättre organisation och ekonomisering av arbetet i dess helhet: dubbel-läsning kunde lättare undvikas, och realskolans kurser kunde bredas ut över en längre tidrymd och en lämpligare fördelning därigenom ske av denna skolas samlade lärostoff liksom en mera likformig behandling av de olika kursavsnitten i varje särskilt ämne. På så sätt förebyggdes också lättare olämplig forcering av arbetet, vilken gärna gjorde sig gällande i en högre skola, om dess kurser skulle sammanpressas inom en mycket kort tidrymd. Detta gällde mer eller mindre om alla realskolans ämnen, men det gjorde sig givetvis gällande med särskild styrka i fråga om språkundervisningen. Även om man genom forcerad sådan undervisning med stark betoning av de grammatiska momenten kunde nöta in de erforderliga språkkunskaperna jämväl på den 4-åriga linjen, så att det slutliga resultatet i en examen tedde sig lika på båda linjerna eller till och med bättre på den 4-åriga, så funnes vissa andra sidor, som det vore svårare att ägna vederbörlig uppmärksamhet vid en kortare undervisningstid. Med mera tid till förfogande ernåddes framför allt större möjligheter både till textläsning och till övningar i språkets muntliga bruk och därmed sammanhängande starkare inlevelse i språket. Utantilläsning, som spelade en stor roll på nybörjarstadiet i ett främmande språk, kunde skjutas nedåt till det åldersstadium, som bäst passade för dessa former av språkinlärande, varigenom lärjungarna finge ökad möjlighet att på ett högre stadium ägna sig åt andra sidor av språkstudiet. Man kunde utan forcering nå bättre resultat.

Gentemot de nu anförda synpunkterna har å andra sidan anförts, att om timtalet för de olika skolorna på det stadium, då eleverna normalt befunne sig i 11—13-årsåldern, vore i stort sett detsamma och tiden för hem-

arbetet liksom anspråken på elevernas skolarbete rättades efter deras prestationsförmåga, skillnaden i arbetsresultat mellan folkskolans femte och sjätte klasser, å ena, samt den 5-åriga realskolans båda lägsta klasser, å andra sidan, borde bli ganska obetydlig, om ens någon. Att angiva någon bestämd gräns mellan folkskolans och realskolans kurser vore icke möjligt, när det gällde de med varandra parallella klasserna i de båda skolorna, utom i fråga om det främmande språket. Man kunde följaktligen ej heller utom i angivna ämne på detta stadium tala om realskolans kurser i motsats till folkskolans. Den utvidgade och fördjupade utbildning, som realskolan ansåges böra ge, borde avse det stadium, som låge över folkskolans sjätte klass. En olämplig forcering av studierna borde bäst kunna undvikas genom att de båda skolornas kursplaner bättre än hittills samordnades. Det kunde icke för något ämne förutom främmande språk vara motiverat att i den 4-åriga realskolan medtaga alldeles samma kursstoff och använda samma läroböcker som i den 5-åriga, när den förstnämnda byggde på sjätte och den sistnämnda på fjärde folkskoleklassen. Med en väl avvägd fördelning av lärostoffet på de olika klasserna vore det givetvis lättare att åstadkomma en lugn lärogång och ett gott slutresultat på den 10-åriga skolvägen fram till realexamen än på den 9-åriga.

Studietidens längd. För att kunna leda till samma bildningsmål som ett skolsystem med den högre skolan anknuten till folkskolans fjärde klass har ett skolsystem med odifferentierad 6-årig grundskola ansetts komma att kräva längre sammanlagd studietid än förstnämnda system. Folkskolan hade även andra syften än att vara en förberedelseskola för det jämförelsevis ringa fåtal, som önskade fortsätta sina studier. Folkskolan vore en obligatorisk skola, som måste mottaga alla barn, åtminstone alla med någorlunda normal förståndsutveckling, och detta ledde till att folkskolan icke kunde nålla samma takt i arbetet som den högre skolan med sitt mera sovrade elevmaterial. Det vore tvärtom folkskolans plikt att lägga undervisningen så, att även de i intellektuellt hänseende svagare utrustade barnen finge avsedd behållning av undervisningen. Läroverkens elever vore genomsnittligt mera läsbegåvade, och en ökad arbetstakt och arbetsintensitet vore därför naturlig. I den obligatoriska folkskolan kunde underbetyg och kvarsittning icke komma till användning i samma utsträckning som i den högre skolan. Realskolans undervisning vunne också i effektivitet därigenom, att den omhänderhades av ämneslärare, som vore specialister var och en på sitt område. Vad barnen i folkskolan på grund av nu angivna förhållanden förlorade genom mindre arbetsintensitet finge de taga igen under en förlängd studietid. Vidare vore att märka, att med hänsyn till att folkskolan och den högre skolan fullföljde olika mål, läroinnehållet i de båda skolorna, såsom nyss framhållits, icke vore detsamma. I folkskolan förekomme sålunda för närvarande i regel icke någon un-

dervisning i främmande språk. Ju längre barnen kvarhölles i folkskolan, desto längre måste, såsom skolan nu vore anordnad, språkundervisningen uppskjutas. Ett barn, som överginge till realskolan från folkskolans sjätte klass, finge börja sina studier i främmande språk två år senare än ett barn, som överginge till realskolan från fjärde folkskoleklassen. De erforderliga språkkunskaperna inhämtades först efter det barnet redan gått sex år i skolan, ett förhållande, som givetvis vore ägnat att förlänga studietiden. Slutligen kunde nämnas, att på grund av kursväxling eller av annan anledning de kurser, som genomgåts i folkskolan, måhända kommit att läggas så, att de icke utgjorde en obruten följd, där de olika momenten följde efter varandra i logisk ordning. Detta kunde föranleda en i många fall ytterst välbehörlig repetition i realskolan av vissa i folkskolans högre klasser redan genomgångna kursmoment, vilket också vore ägnat att förlänga studietiden.

En dylik förlängning vore en olägenhet för både samhället och den enskilde. Rent nationalekonomiskt sett gällde det för samhället att så effektivt som möjligt taga vara på de tillgångar, som de produktiva åldrarnas arbetsprestationer utgjorde, och detta alldeles särskilt i en tid med starkt avtagande nativitet. De arbetsföra åldrarna omfattade allt färre personer, medan antalet personer i sådan ålder, att de måste försörjas, ökades. Man frågade sig, om nationen hade råd till den avkortning av den produktiva ålderns insats i arbetslivet, som en förlängning av studietiden medförde för den grupp av medborgare, det här gällde. Det vore dock i stor utsträckning fråga om personer, som hade den längsta och dyrbaraste utbildningen.

Även för den enskilde innebure givetvis studietidens förlängning avsevärda olägenheter. Att studera vore dyrt. Redan den nuvarande 12-åriga studiegången fram till studentexamen vore en lång väg. Utökades den med ytterligare ett år, bleve den för lång. En lärjunge, som inskrevs i folkskolan vid skolpliktens början i 7-årsåldern och utan kvarsittning passerade genom de olika skolorna, bleve då 20 år, innan han avlade studentexamen. Ett så långt kvarhållande av en person på skolbänken vore i och för sig betänkligt, då det kunde befaras utöva en menlig inverkan på förmågan av självständigt arbete och initiativ. Efter studentexamen följde sedan i stor utsträckning tidskrävande kompletteringar. Man finge också beakta, att för den manliga ungdomens del tillkomme värnplikten, som lade beslag på minst ett år och i vår tid med dess omfattande utbildning av befäls personer ofta toge vida längre tid i anspråk. Allra tidigast i 21-årsåldern men ofta vida senare skulle sålunda en manlig student, som icke valde militäryrket, kunna börja ägna sig åt sin egentliga levnadsbana eller påbörja de många år krävande högskolestudier, som skulle förbereda honom för denna levnadsbana. Möjlighet till familjebildning skulle inträda mycket sent särskilt för dem, som hade en lång akademisk utbildning. Delade meningar kunde knappast råda därom, att detta vore en olycklig

utveckling. Det vore tvärtom önskvärt, att skoltiden slutade så tidigt, att den unge hade ett eller helst ett par år på sig att ägna sig åt och i någon mån vinna fotfäste på sin kommande levnadsbana, innan militärutbildningen toge sin början. Liknande synpunkter kunde anföras även beträffande sådana elever, som endast genomginge realskola. Genom att avlägga realexamen tidigare finge de bättre tillfälle till erforderlig eller önskvärd yrkesutbildning utan att därigenom bli försenade i sitt inträde på den tilltänkta levnadsbanan. Medelåldern i realexamen vore för lärjungarna på 5-årig linje 16·6 à 16·7 och på 4-årig linje 17·2 år. Den för vårterminen 1943 beräknade medelåldern i studentexamen utgjorde för manliga lärjungar från 5-årig realskola 19·6 och för kvinnliga lärjungar 19·3 år, medan genomsnittsåldern i studentexamen för lärjungar från 4-årig realskola beräknats till för gossar 20·2 och för flickor 20·0 år. Den 5-åriga linjens lärjungar vore sålunda i realexamen 0·5 à 0·6 och i studentexamen 0·6 à 0·7 år yngre än lärjungarna från den 4-åriga linjen.

Förlängningen av studietiden vore så mycket betänkligare, som det framför allt vore de begåvade och skötsamma lärjungarna, vilka utan svårighet kunde tillryggalägga vägen till realexamen på 9 och till studentexamen på 12 år, som vid generellt genomförande av odifferentierad 6-årig grundskola drabbades av tidsförlusten. Det borde i stället vara samhällets plikt att utan onödiga hinder i organisatoriskt hänseende på allt sätt hjälpa fram denna värdefulla del av folkmaterialet.

Det vore heller icke riktigt att bagatellisera den 5-åriga linjens företrädare i här berörda avseende genom en hänvisning därtill, att kvarsittningsprocenten på linjen vore hög och att tidsvinsten i ett stort antal fall utebleve. I vad mån kvarsittarna på den 5-åriga linjen skulle ha lyckats i normal ordning genomgå realskolan på den 4-åriga, om de i stället tillhört denna, vore omöjligt att veta. Och en kvarsittning på den 4-åriga linjen skulle för dem ha betytt ytterligare tidsförlust och såtillvida varit ännu allvarligare. Sannolikt skulle de i så fall med hänsyn till den höga åldern i större utsträckning ha avbrutit studierna.

I den undersökta lärjungeårgången hade på 5-årig linje 1 546 lärjungar eller 42 % av det reducerade lärjungantalet utan försening vare sig genom kvarsittning eller genom övergång från högre klass än anknytningsklassen nått sitt mål: realexamen efter 9 års skolgång eller övergång till gymnasium efter 8 år; 1 147 eller 31 % hade försenats ett år eller mera. På 4-årig linje hade 111 lärjungar eller 2 % kunnat uppnå målet på 9 — respektive 8 — år efter övergång från folkskolans femte klass; 3 327 eller 55 % hade nått skolgångens mål utan försening på den 10-åriga studievägen, och 708 eller 12 % hade nått målet med minst ett års försening. Sammanlagt hade således på 5-årig linje 2 693 lärjungar eller 73 %, på 4-årig linje 4 146 lärjungar eller 69 % fullföljt skolgången. Båda linjerna hade således i detta hänseende visat sig ungefär lika effektiva; däremot vore av olika skäl flera lärjungar

försenade på 5-årig än på 4-årig linje — 31 % mot 12 %. För bedömandet av den 5-åriga linjens värde ur nationalekonomisk synpunkt torde emellertid främst två omständigheter vara värda att beakta: dels hade på denna linje 1 546 av de 2 693 lärjungar, som fullföljt skolgången, nått sitt mål efter 9-årig, respektive 8-årig skolgång, medan på 4-årig linje blott 111 av de 4 146 lärjungar, som fullföljt skolgången, vunnit denna förmån, dels hade de lärjungar på 5-årig linje, som av olika skäl försenats ett år, i åldershänseende blivit likställda med sådana lärjungar på 4-årig linje, som fullföljt skolgången på normalt sätt.

Den alltför höga genomsnittsåldern vid avgången från 5-årig linje berodde icke minst därpå, att en fjärdedel av linjens elever komme från folkskolans femte och sjätte klass och alltså organisatoriskt sett vore kvarsittare redan vid inträdet i realskolan.

En av de tillfrågade psykologiska experterna hade betecknat som icke lyckligt, att eleven så sent finge tillfälle att fullt utveckla egna initiativ och under frihet och ansvar träda i kontakt med livets uppgifter; detta gällde även sådana elever, som närmast överginge till universitetsstudier. Dessutom hade enligt den citerade författaren den allmänna tendensen, att skolorna lade beslag på ständigt ökad del av individens livstid, bidragit till de hos kulturfolken förefintliga tecken på åldrande, vilka framträdde på olika sätt (bil. II till skolutredningens betänkanden, sid. 63).

Till vad som sålunda anförts beträffande studietidens längd har framhållits, att denna fråga otvivelaktigt vore av stor betydelse men att den icke, såsom ofta skett, finge ses isolerad från andra faktorer, till vilka hänsyn också måste tagas vid fastställandet av skolorganisationen. Ej heller finge man förbise, att studietidens längd och examensåldern, enligt vad erfarenheten utvisade, i betydande omfattning bestämdes av andra omständigheter än de rent organisatoriska.

Studietidens längd vore ytterst en fråga om vilket bildnings- och uppfostringsmål, som eftersträvades på de olika stadierna, och om lärjungarnas förmåga att på avsedd tid nå detta mål. Sistnämnda förhållande vore ingalunda beroende endast av det antal år, som tillmättes skolorganisationen, utan även och i måhända än högre grad av andra omständigheter, främst de kurser och fordringar för flyttning och examina, som uppställdes för de olika skolorna, samt sådana förbindelser mellan de olika utbildningsanstalternas kurser, att tidsödande omläsning och komplettering kunde undvikas. Detta förbisåges ofta av dem, som i den 6-åriga grundskolan ville se huvudorsaken till den relativt höga åldern vid studentexamen och det sena utträdet i livet för dem, som ägnat sig åt långvariga akademiska studier. Någon undersökning av i vilken utsträckning lärjungar från den ena eller andra realskolelinjen verkat höjande på medelåldern i studentexamen i jämförelse med andra i denna riktning verkande faktorer föreläge icke.

Ej heller hade någon plan blivit framlagd för förkortande av vägen vare sig till studentexamen eller till akademiska examina. Så länge fasta hållpunkter i dessa hänseenden saknades, vore det föga givande att dryfta annat än studietidens längd till realexamen, rörande vilken ett omfattande utredningsmaterial förelåge. Den sammanlagda studietiden till studentexamen behövde icke bli längre för de mera studiebegåvade, om grundskolan vore 6-årig än om den vore 4-årig.

Vad anginge sambandet mellan folkskolan och realskolan vore att märka, att båda skolorna hade till uppgift att meddela allmän medborgerlig bildning och fostran. Någon principiell skillnad dem emellan angåves icke i gällande författningar och torde icke heller ha avsetts. I den mån folkskolan utvecklades, uppkomme därför frågan om en motsvarande begränsning av realskolans verksamhet, liksom även frågan om en på 6-årig grundskola byggd 3-årig realskola aktualiserades.

Den återopade högre kvarsittnings- och underbetygsfrekvensen i realskolan, vilken ansåges ägnad att driva upp arbetstakten och arbetsintensiteten, visade i själva verket, att realskolan ej anpassades efter lärjungarnas förmåga utan ställde för stora krav på dem. Förhållandet vore så mycket mera värt att uppmärksamma, som denna skolas lärjungar vore mera studiebegåvade och avdelningarna homogenera än folkskolans och undervisningen meddelades av ämneslärare. För många lärjungar bleve det ej någon förkortning av studietiden. Andra finge köpa den till priset av en forcerad arbetstakt, läxhjälp och ferieläsning. Särskilt olämpligt vore ett dylikt arbetssätt på det låga åldersstadiet i den 5-åriga linjens lägsta klasser. Det vore knappast försvarligt att av barn i 11-årsåldern kräva arbetsprestationer, som ej svarade mot deras ålder och utveckling, endast för att härigenom nå ett högre studieresultat på något kortare tid.

Ur nationalekonomisk synpunkt hade den kortare studiegång, som den 9-åriga skolororganisationen avsåge att möjliggöra, visat sig ha förhållandevis liten betydelse. Av de år 1934 i 5-årig realskolas lägsta klass intagna 3 715 lärjungarna (det reducerade lärjungantalet) hade endast 1 546 uppnått realskolans mål på det enligt organisationen avsedda antalet år (tab. 17, I, 1 b). 850 av de intagna hade kommit från högre klass än anknytningsklassen och sålunda redan vid inträdet i realskolan använt längre tid än organisationen förutsatte (tab. 17 a, II, a). Av de från anknytningsklassen intagna hade 652 lämnat realskolan utan att ha uppnått dess mål (tab. 17, I, 1 a), medan 650 lärjungar uppnått detta först efter kvarsittning en eller flera gånger (tab. 17, I, 1 b). 17 lärjungar hade ännu vid undersökningstillfället varit kvarsittare i skolan.

Hur stort antal av de här ovan nämnda 1 546 lärjungarna som icke uppflyttats vid vårterminens slut utan måst bedriva ferieläsning kunde icke exakt uppgivas på grundval av det föreliggande materialet. Av tab. 18 kunde emellertid utläsas, att minst 20 % av de lärjungar inom årgång 1934, som

flyttats varje läsår, erhållit flyttning först vid höstterminens början. Även om antalet höstflyttade inom den lärjungegrupp det här gällde — den från anknytningsklassen intagna — kunde antagas vara lägre än inom den från högre klasser intagna, framstode det såsom sannolikt, att så många lärjungar inom den förstnämnda lärjungekategorien varit ferieläsare, att högst 1 300 lärjungar av de ursprungligen intagna 3 715 fullföljt studiegången på avsett sätt.

Den nationalekonomiska betydelsen av att detta relativt lilla antal lärjungar — antalet födda i 1934 års årgång hade överstigit 85 000 — kunnat utnyttja den 9-åriga skolorganisationen på avsedd studietid borde ses i samband med bland annat de ökade kostnaderna för dubbel anknytning i jämförelse med enkel anknytning (sid. 242) samt de olägenheter av olika slag, som den dubbla anknytningen visat sig medföra för folkskolans verksamhet.

Värdet för den enskilde av en tidig övergång till den organisatoriskt sett kortare studievägen begränsades av den större risken för ferieläsning och kvarsittning samt de lägre betygsresultat, som genomsnittligt förekomme på den 5-åriga linjen i jämförelse med den 4-åriga. Även om betygsskillnaden i det hela ej uppginge till fullt en betygsenhet ($B = 1$, $AB = 2$), vore denna betygsövertikt ingalunda oväsentlig i förhållande till den samlade betygssumman på den 5-åriga linjen.

Ur såväl nationalekonomiska som privatekonomiska synpunkter innebure den större risken för ett felaktigt val av studiebanan vid tidig övergång till teoretiska studier en belastning av den 5-åriga realskolan.

Framhållas kunde också, att åtskilliga tillfrågade representanter för utbildningsanstalter, vilka bygga på realexamen, liksom också flertalet av tillfrågade centrala ämbetsverk samt institutioner och företag ansett den nuvarande åldern för realexamen lämplig. I själva verket vore medelåldern vid avläggande av realexamen för närvarande i stort sett densamma som före 1927 års skolreform. Det kunde därför icke med skäl sägas, att någon förlängning av studietiden till denna examen förorsakats av nämnda reform.

En avkortning av studietiden till realexamen torde med bibehållande av nuvarande studiemål icke låta sig göra för andra än de bästa studiebegåvningarna, sådana som visat sig utan svårighet kunna avlägga realexamen med en 9-årig studiegång. För dessa torde en snabbare studiegång kunna ordnas utan de störande återverkningar på folkskolans verksamhet, som övergången till den 5-åriga realskolan visat sig medföra, eller de olägenheter, som den tidiga övergången till högre teoretiska studier innebure för de många elever, vilka av olika skäl ej kunde fullfölja studierna.

Ekonomiska synpunkter. Det har framhållits, att införande överlag av 4-årig realskola och 6-årig flickskola, i båda fallen med anknytning till sjätte folkskoleklassen, skulle medföra fördelar även i ekonomiskt avseende i form av besparingar i det allmännas kostnader för skolväsendet. En dylik

reform skulle innebära indragning av första klassen i 5-årig realskolelinje och 7-årig flickskolelinje på alla de orter, där sådan linje för närvarande finnes inrättad. På uppdrag av oss har en tillkallad expert utfört beräkningar rörande de ekonomiska konsekvenserna av en sådan omorganisation av det högre skolväsendet. Han har därvid utgått ifrån att klassavdelningarna på 5-årig realskolelinje och 7-årig flickskolelinje skulle försvinna och att de lärjungar, som eljest skulle intagits i 1⁵ eller 1⁷, i stället skulle fortsätta i klasserna fem och sex i folkskolan för att därefter övergå till 4-årig realskola respektive 6-årig flickskola. Beräkningarna ha givit till resultat, att indragning av den 5-åriga realskolelinjen skulle för de allmänna läroverkens vidkommande medföra en årlig minskning av såväl kostnaderna för avlöning av lärare med 1 658 476 kronor, exklusive rörligt tillägg och kristillägg, som kostnaderna för arvode åt skolläkare och biträden på rektors-expeditionerna med 15 332 kronor, att omorganisationens genomförande vidare skulle innebära en årlig besparing i kostnaden för lärarlöner vid kommunala och enskilda flickskolor, högre goss- och samskolor samt statens normalskola för flickor på tillhoppa 642 188 kronor, samt att den för folkskolans vidkommande skulle medföra en av ökat antal lärarbefattningar föranledd årlig kostnadsökning av 1 499 766 kronor, oberäknat kostnaderna för rörligt tillägg och kristillägg. Vid beräkningen av kostnadsökningen för folkskoleväsendet har dock hänsyn tagits endast till folkskolorna i vederbörande läroverkskommuner. Reformens genomförande skulle således enligt nu angivna beräkningar komma att medföra en årlig besparing av $1\,658\,476 + 15\,332 + 642\,188 - 1\,499\,766 = 816\,230$ kronor eller i runt tal 800 000 kronor.

Vid beräkningen av kostnadsökningen för folkskolan har bortsetts från att en organisation, som innebär avveckling av de 5-åriga och 7-åriga linjerna vid läroverken respektive flickskolorna, möjligen skulle medföra, att en stor del av privatskolornas förberedande klasser skulle komma att nedläggas och motsvarande antal barn komma att överflyttas till folkskolan. Även om man räknar med att endast hälften av de i dessa förberedande klasser undervisade barnen skulle komma att övergå till folkskolan, så skulle denna övergång i allt fall medföra en ökning av folkskolans kostnader för lärarlöner med i runt tal 70 000 kronor om året, och skäl kunna följaktligen anföras för den uppfattningen, att detta belopp bör frändragas den till 800 000 kronor beräknade årliga besparing, som skulle uppkomma genom indragning av 5-årig respektive 7-årig linje.

Å andra sidan har vid tidigare diskussioner om en förlängd grundskola den meningen framförts, att en förlängning av primärundervisningen skulle öka förutsättningarna för privatskolornas bestånd och utveckling. Hur härmed än förhölle sig, vore att märka, att privatskolornas klientel med nuvarande skolorganisation i allt större utsträckning sökte sig till de allmänna skolorna, varför dessa även utan avskaffandet av den dubbla an-

knytningen måste räkna med att förr eller senare få taga emot de lärjungegrupper, som hittills undervisats i privata skolor, och vidkännas härav föranledda kostnader. Dessa vore för övrigt ganska små i förhållande till de besparingar, som beräknats uppkomma vid övergång till enkel anknytning.

Såsom ovan nämnts, har vid beräkningarna hänsyn icke tagits till de återverkningar, som den dubbla anknytningens avskaffande möjligen skulle komma att få för folkskoleväsendet på landsbygden. Man har utgått ifrån att de lärjungar, som äro från andra kommuner än den, där läroverket är beläget, och som nu gå i 1⁵ och 1⁷, i regel skulle få plats i hemkommunens folkskola utan ökning av antalet läraravdelningar därstädes. Denna beräkning är naturligtvis mycket approximativ. Det är ingalunda uteslutet, att den 5-åriga och den 7-åriga linjens indragning skulle medföra utvidgning av folkskolorganisationen även på vissa håll utanför läroverkskommunerna, i synnerhet i tätbebyggda förortsamhällen, som sända många barn till en närbelägen läroverksorts högre skolor. Att siffermässigt uppskatta den kostnadsökning, som skulle bli en följd av ifrågavarande utvidgning av folkskolorganisationen, torde emellertid icke låta sig göra.

I annat sammanhang har påvisats, att en del av lärjungarna i 1⁵ (närmare bestämt ungefär 28 %) komma icke från fjärde folkskoleklassen utan från femte eller sjätte klassen. För deras vidkommande skulle givetvis indragning av den 5-åriga linjen icke komma att medföra ökade kostnader för folkskoleväsendet alls, till den del de komma från sjätte folkskoleklassen; den 5-åriga linjens indragning skulle ju icke för dem medföra någon förlängd vistelse i folkskolan. Och till den del fråga är om sådana, som övergå från femte folkskoleklassen, har man ju att räkna med endast en med ett år förlängd vistelse i folkskolan, och kostnadsökningen för folkskoleväsendet kan följaktligen för deras vidkommande teoretiskt sett beräknas till endast hälften av den ökning, som föranledes av att sådana lärjungar få kvarstanna i folkskolan, som, därest den 5-åriga linjen funnits kvar, skulle hava begagnat möjligheten att övergå till högre skola redan från fjärde folkskoleklassen. Icke heller i nu ifrågavarande avseende torde det emellertid vara möjligt att utföra några säkra sifferberäkningar.

Vid de beräkningar av det allmännas kostnader för skolväsendet, för vilka här ovan redogjorts, har något försök icke gjorts att beräkna vare sig de kostnader, vilka skulle åsamkas stat och kommun till följd av det efter omorganisationens genomförande förändrade behovet av undervisningslokaler för de olika skolorna, eller de utgifter, som skulle uppkomma för de enskilda, i den mån skoltiden förlängdes för en del lärjungar. I ovanstående beräkningar har icke heller tagits hänsyn till de kostnadsändringar, som skulle föranledas av förändrade intagningsbestämmelser vid bibehållen dubbel anknytning eller som kunde bli en följd av sådana särskilda anordningar

till förkortning av studietiden vid genomförd 6-årig grundskola, varom närmare förmåles i ett följande avsnitt. Vissa kostnadsberäkningar, avseende även sådana fall, återfinnas i särskild bilaga till detta betänkande.

Sammanfattning av skälen för 6-årig grundskola. Av vad som i det föregående anförts för och emot olika diskuterade lösningar av anknytningsfrågan torde framgå, att yrkande på generellt genomförd 4-årig grundskola numera icke framföres från något håll. Av de över den fjärde lig-gande folkskoleklasserna har i allmänhet icke vare sig den femte eller den sjunde klassen i nuvarande läge ansetts lämplig som anknytningsklass. De som yrka på enkel anknytning synas så gott som allmänt omfatta tanken, att den högre skolan borde bygga på den sjätte folkskoleklassen.

De skäl, som i diskussionen anförts till förmån för generellt genomförande av 6-årig grundskola, torde sammanfattningsvis kunna angivas på följande sätt:

1) För eleverna medförde den 6-åriga grundskolan en lugnare arbetsgång, och den skulle möjliggöra ett bättre studieresultat i alla de större skoldistrikt, där dubbel anknytning nu förekomme och avgång till högre teoretiska skolor i större eller mindre omfattning skedde från fjärde och femte klassen, vilket ogynnsamt återverkade på folkskolans verksamhet.

2) I den på 6-årig grundskola byggda realskolan hade uppnåtts ett i det hela bättre studieresultat än i den realskola, som byggde på kortare grundskola.

3) Ur skolorganisatorisk synpunkt skulle en enkel anknytning på nyssnämnda orter skapa större möjligheter att låta barnen i folkskolan kvarstanna i sina klassavdelningar och i för dem lämpligt belägna skolhus samt göra de genom övergången från folkskolans mellanklasser framtvingade klassupplösningarna överflödiga.

4) En enkel anknytning förebyggde bättre än den dubbla en uppdelning av lärjungeklientelet efter sociala och ekonomiska grunder, och den bidroge därigenom till en önskvärd social utjämning mellan olika befolkningsgrupper.

5) Om avgreningarna till teoretiska och praktiska utbildningsvägar vore förlagda till samma tidpunkt eller till närliggande tider, skulle ett med hänsyn till elevernas intressen, anlag och studiemöjligheter säkrare val kunna möjliggöras, och därigenom skulle säkerligen även vinnas minskad sugning till högre teoretiska skolor samt en jämnare fördelning av ungdomen på olika arbetsområden.

6) Folkskolan skulle i större utsträckning än nu bli den gemensamma skolan för alla barn och sålunda bli föremål för den omvårdnad från olika samhällsgruppers sida, som det personliga intresset skapar.

7) Den enkla anknytningen skulle möjliggöra en mera rationell fördelning av eleverna på klassavdelningar, varigenom betydande besparingar skulle kunna uppnås.

Enligt denna tankegång skulle vinsterna av en enkel anknötning överstiga de fördelar, som den dubbla anknötningen visat sig kunna medföra. Starka skäl föreläge följaktligen för ett generellt genomförande av den högre skolans anknötning till folkskolans sjätte klass.

För den lärjungegrupp, som i fråga om studieförutsättningar vore jämställd med den grupp, vilken kunnat utan kvarsittning eller ferieläsning fullfölja realskolans mål på en 9-årig skoltid, kunde särskilda anordningar vidtagas, vilka borde komma ej blott de större städernas utan även de mindre läroverkssambällenas och i möjligaste mån landsbygdens ungdom till godo. Denna fråga avhandlas närmare i följande avsnitt, som handlar om anordningar för avkortning av studietiden. Genom sådana åtgärder skulle dessa lärjungar även med en fullständigt genomförd 6-årig grundskola beredas möjligheter till en snabbare studiegång. Ifrågavarande anordningar borde kombineras med stipendier eller tillgång till skolhem för begåvade lärjungar från landsbygden och från mindre bemedlade hem.

C. Anordningar för avkortning av studietiden.

1. Överhoppande av klass i folkskolan.

Under diskussionen i bottenskolefrågan ha framkommit olika förslag till utvägar att med fasthållande vid 6-årig grundskola i större eller mindre mån avkorta skoltiden fram till realexamen och studentexamen eller neutralisera verkningarna av en förlängning för sådana lärjungar, som äro tillräckligt begåvade för att kunna avlägga examen på kortare tid.

En sådan utväg skulle vara att bereda begåvade elever möjlighet att genomgå folkskolan på kortare tid än den normala. Då lärjungematerialet i den odifferentierade folkskolans särskilda klassavdelningar i allmänhet är ojämnt och då till följd härav arbetet därstädes karakteriseras av ett i det hela långsammare fortskridande, ligger det nära till hands att i syfte att få skoltiden förkortad antingen bereda möjlighet för de studiebegåvade lärjungarna att överhoppa någon klass eller bilda en särskild linje för mer studiebegåvade och arbetsdugliga lärjungar inom folkskolan. Om differentierade linjer skall talas mera i det följande. Möjligheten att överhoppa klass skall däremot här något beröras.

Man har anfört, att lärjunge, som befunnes med avseende på utvecklingen vara i det hela något så när jämställd med lärjungarna i en högre klass, borde kunna överflyttas till denna, utan att någon onödig formalism finge göra sig gällande vid bedömandet av kunskaperna i de enskilda ämnena. Förefintliga luckor kunde senare utfyllas, om det vore fråga om en verklig studiebegåvning, och för underlättande av övergång borde på ett eller annat sätt särskild undervisning anordnas i vissa ämnen. 1927 års riksdag fann

denna anordning beaktansvärd såsom en utväg att motverka olägenheterna av en förlängd studietid.

Men anordningen har också blivit utsatt för kritik. Att begåvade lärjungar hoppade över en klass kunde naturligtvis under vissa förhållanden befinnas lämpligt, men om det ginge därhän, att man nödgades sätta ett dylikt förfarande i system, måste detta anses bära vittne om att skolorganisationen icke väl sörjde för begåvningarnas tillvaratagande. Anordningen med överhoppning av en hel årsklass måste i pedagogiskt hänseende föra med sig bestämda olägenheter, den medförde gärna forcering i arbetet och luckor i kunskaperna samt krävde extra hjälp vid sidan av skolans ordinarie undervisning.

Å andra sidan har erinrats, att med det arbetssätt, som allmänt tillämpas i folkskola och realskola, det icke funnes möjlighet för de mera studiebegåvade att förkorta skoltiden på annat sätt än genom överhoppning av klass.

Överhoppning av någon av folkskolans fyra lägsta klasser innebär dock icke någon förkortning av studiegången över 6-årig grundskola och 4-årig realskola jämfört med vägen över 4-årig grundskola och 5-årig realskola. Vad härefter angår femte folkskoleklassen, så skulle på alla de orter, där tillgång till 5-årig realskolelinje finnes, överhoppning av denna klass så till vida vara obehövlig, som eleven kunde ernå den eftersträvade tidsvinsten genom att från fjärde folkskoleklassen övergå till första klassen av den 5-åriga linjen, som direkt bygger på denna folkskoleklass. På orter åter med endast 4-årig realskola skulle överhoppning av femte folkskoleklassen möjliggöra, att elever från folkskolans sjätte klass genom 4-årig realskola kunde nå fram till realexamen efter en 9-årig skolgång. Detsamma bleve förhållandet, om en lärjunge i förväg kunde inhämta sjätte klassens kurs och intagas från femte klassen i 4-årig realskola. Överhoppning av någon av dessa klasser vore en utväg, som i åtskilliga fall säkerligen med fördel skulle kunna tillgripas och som ganska ofta anlåtats i vissa skoldistrikt. I en läraravdelning, där individuell undervisning tillämpas, kan en eller annan mera försigkommen lärjunge redan vid slutet av femte klassen under jämnt fortskridande arbete ha genomgått sjätte klassens kurs. Det skulle kunna tänkas, att vederbörande lärare i dylika fall ägde utfärda ett betyg, som utvisade, att lärjungen inhämtat sjätte folkskoleklassens kurs och i fråga om rätt att övergå till 4-årig realskolelinje vore jämställd med lärjungar från sjätte folkskoleklassen.

I detta sammanhang kan nämnas, att enligt vad som framgår av statistik, för vilken i annat sammanhang redogjorts, 1—3 % av dem, som under åren 1937—1939 intogos i den 4-åriga realskolelinjens första klass, kommo från folkskolans femte klass. Här har således en överhoppning av sjätte folkskoleklassen förekommit. Det framgår vidare av undersökningen rörande avgångsåldern vid realexamen, att under perioden 1937—1941 ej mindre än

11 % av de på den 4-åriga linjen examinerade voro 16 år. En del av dessa torde ha börjat skolgången före det kalenderår, under vilket de fyllt 7 år, eller börjat skolan direkt i andra folkskoleklassen. Det förekommer nämligen stundom, att i folkskolan inskrivas nybörjare, som redan vid intagningen i skolan äga läsfärdighet och någon färdighet i räkning samt även i begåvningshänseende äga goda förutsättningar att under ett år inhämta småskolans lärokurs.

I stort sett torde emellertid överhoppandet av klass inom folkskolan icke kunna förväntas lösa problemet att med 6-årig grundskola avkorta skoltiden till realexamen till 9 år.

2. Förkortad högre skola på odifferentierad folkskola.

Ett annat under diskussionen i bottenkolefrågan jämväl föreslaget sätt att minska studietiden vore att anordna en förkortad högre skola på 6-årig odifferentierad folkskola. En endast 3-årig realskola föreslogs av bland andra skolöverstyrelsens majoritet i dess yttrande över skolkommissionens betänkande. De härutinnan framförda förslagen åsyfta antingen att möjliggöra förkortande av den högre skolan genom sänkande av dess bildningsmål eller att möjliggöra sådant förkortande med fasthållande i stort sett vid den högre skolans nuvarande bildningsmål.

Om det förra alternativet har anmärkts, att det logiskt sett icke hörde hemma i detta sammanhang. En sänkning av bildningsmålet sträckte sina verkningar till skolsystemet i dess helhet och berörde således icke enbart den studieväg, som ginge fram över 6-årig grundskola. Uppenbart vore, att om med sänkt bildningsmål skoltiden vid tillämpning av 6-årig grundskola kunde förkortas med ett år, detsamma kunde ske även vid tillämpning av ett system med kortare grundskola, och någon *relativ* förkortning av utbildningsvägen över 6-årig grundskola skulle således icke vinnas genom denna anordning. Allteftersom skillnaden relativt sett mellan längden av studiegången i ena och i andra fallet bleve större, så borde emellertid kunna förväntas, att den längre vägen gäve ett förhållandevis bättre resultat.

Då en avkortning av den högre skolan ifrågasatts i syfte att förkorta studietiden, har emellertid i allmänhet icke räknats med en bestämd sänkning av bildningsmålet. Såsom tänkbara utvägar att ernå en sådan förkortning ha angivits bland annat bortrensande i den högre skolan av arbetsmoment eller lärostoff, som möjligen kunde anses överflödiga, och undervisningens koncentrerande i högre grad på det väsentliga eller överförande till folkskolan av vissa kursmoment, som förut tillhört den högre skolan, varvid framför allt avsetts beredande av möjlighet för begåvade folkskolelever att på ett tidigare stadium, än nu i allmänhet sker, erhålla undervisning i ett främmande språk.

Frågan om lärostoffets begränsande särskilt inom den högre skolan har

ofta varit aktuell inom skolvärlden och har bland annat tagit sig uttryck i krav på en revidering av läroböckerna i syfte att utrensa mer oväsentliga detaljer och därigenom minska läroböckernas omfång. Det är uppenbarligen dessa anmärkningar mot lärostoffets starka utsvällning, som främst givit anledning till överväganden, huruvida icke åtgärder i syfte att råda bot på därvid förefintliga missförhållanden skulle kunna utan sänkande av bildningsmålet i avsevärd grad underlätta en begränsning av studietiden. Därvid har emellertid framhållits, att frågan berörde mindre skolans mest tidskrävande ämnen, alltså modersmålet, de främmande språken och matematiken. I dessa ämnen kunde knappast inom angivna realskolekurser talas om överflödigt barlast, även om delade meningar gjorde sig gällande beträffande frågan, vilka sidor av studiet som framför allt borde tillgodoses. Och även om utgallring av lärostoff i vissa ämnen säkerligen kunde ske, finge man å andra sidan icke förbise, att starka och delvis berättigade krav restes på upptagande av vissa nya arbetsuppgifter. Så påyrkades exempelvis en betydligt bredare behandling av samhällsläran än som för närvarande medhinner. Över huvud taget kunde av en stoffbegränsning, som icke tillika syftade till sänkning av bildningsresultatet, ingalunda förväntas en så avsevärd tidsvinst, att studietiden enbart därigenom skulle kunna förkortas med ett år.

Vad härefter angår förslaget att överflytta vissa kursmoment till folkskolan, så kommer detta spörsmål att behandlas i det följande.

3. Differentierad undervisning i folkskolan.

a. Differentieringens innebörd och betydelse med hänsyn till anknytningsfrågans lösning.

Såväl i folkskolan som i högre skolor förekommer ofta, att enskilda lärjungar erhålla sådan hjälp och ledning i sina studier, att de i ett eller annat ämne kunna inhämta kunskaper utöver de kurser, som angivas i den gällande kursplanen. En viss differentiering av undervisningen med hänsyn till lärjungarnas skilda förutsättningar är sålunda icke ovanlig. I det följande avses emellertid med differentierad undervisning en undervisning, som enligt fastställd plan meddelas en viss grupp av lärjungar vid sidan av de för klasstadiet inom ifrågavarande skolform eljest bestämda kurserna. Lärjungarna i gruppen kunna antingen tillhöra en eller flera klassavdelningar och skiljas från de övriga lärjungarna endast vid den för dem avsedda särskilda undervisningen, eller också, då förhållandena så medgiva, sammanföras i särskilda klassavdelningar.

En differentiering av detta slag har i folkskolan länge tillämpats inom större skoldistrikt, där de intellektuellt svagare barnen sammanförts i hjälpklasser och extraklasser. Härigenom har man vunnit, dels att dessa barn kunnat erhålla en i fråga om såväl kurser som metoder för dem

lämpad undervisning, dels att de övriga klassavdelningarna fått en med hänsyn till lärjungarnas begåvningsstandard mindre heterogen sammansättning. Försök ha även gjorts, ehuru i mycket begränsad omfattning, att sammanföra barn med mera utpräglad studiebegåvning i särskilda elitklasser.

Under senare år har på åtskilliga håll i såväl stads- som landsbygdsdistrikt undervisning i främmande språk införts i folkskolan. En närmare redogörelse härför lämnas i kapitlet om folkskolans organisation och utveckling med särskild tanke på dess ställning såsom grundval för högre skolor. Därav framgår bland annat, att sådan undervisning numera förekommer inom åtskilliga skoldistrikt i såväl sjunde som åttonde klass, undantagsvis även i lägre klass. Erfarenheterna av språkundervisningen i folkskolan synas hittills i stort sett ha varit goda. Tillstånd att införa främmande språk i folkskolan brukar av Kungl. Maj:t förbindas med villkoren, att undervisningen handhaves av lärare, vars kompetens godkänts av skolöverstyrelsen, samt att för de barn, som icke önska eller icke lämpligen kunna delta i språkundervisningen, under motsvarande tid anordnas annan undervisning.

Språkundervisningen nödvändiggör sålunda en viss fördelning av lärjungarna i folkskolans klasser på skilda undervisningsgrupper. Denna differentiering torde emellertid i praktiken ha varit av ganska liten betydelse. I allmänhet torde nämligen samtliga de lärjungar, som så önska, tillåtas delta i språkundervisningen.

Av det sagda framgår, att man inom folkskolan icke är främmande för anordningar, genom vilka lärjungar på samma klasstadium med hänsyn till olika förutsättningar meddelas undervisning i skilda grupper inom en läraravdelning eller fördelade på skilda klassavdelningar. Under diskussionen av frågan om anknytningen mellan folkskolan och realskolan har den tanken ofta framförts, att den organisatoriska förlängning av studietiden, som realskolans anknytning till folkskolans sjätte klass innebär, skulle kunna undvikas genom en differentiering av undervisningen i folkskolan.

Att undervisningen i de högre skolorna erhåller tillräcklig tid till sitt förfogande för sina särskilda uppgifter är en viktig samhällsangelägenhet, vilken berör icke endast det relativa fåtal, som kommer i åtnjutande av denna undervisning. Vårt lands andliga och materiella utveckling är i väsentlig grad beroende av den högre skolundervisningens resultat. Visserligen ligga folkskolans och realskolans mål i det hela i linje med varandra, men realskolan har jämte sin uppgift att utöver omfånget för folkskolans verksamhet meddela allmän medborgerlig bildning även uppgiften att utgöra grundskola för vissa högre utbildningsanstalter, främst gymnasiet. Härvid har den bland annat att meddela ett ej ringa mått av språkkunskaper och lägga en säker grund för fortsatta språkstudier. Det är tydligt,

att denna realskolans uppgift mycket avsevärt försvåras, om skolan utan kompensation förkortas med ett år. Även om det varit hänsyn till olika omständigheter, som gjort, att man vid genomförandet av 1927 års skolreform icke ansett sig kunna till folkskolans sjätte klass knyta en endast 3-årig realskola, varigenom en organisatorisk förlängning av studietiden skulle kunnat undvikas, så torde likväl hänsyn just till språkundervisningen därvid ha spelat en betydande roll. Å andra sidan bör tillses, att skolorganisatoriska anordningar, som kunna te sig fördelaktiga för det förhållandevis ringa antal lärjungar, som har förutsättningar för att genom en snabbar studiegång nå den högre skolans mål, icke medföra försämrade utbildningsförhållanden för det stora flertalet elever, vilkas skolutbildning avslutas med den obligatoriska skolgången.

Den förlängning av studietiden, som framträtt under senare år, har framkallat betänkligheter på många håll. Denna förlängning har bland annat förorsakats av realskolans anknytning till sjätte folkskoleklassen. Visserligen uppgår skillnaden i medelåldern vid realexamens avläggande mellan dem, som genomgått 4-årig realskola, och dem, som genomgått 5-årig realskola, icke till mer än drygt ett halvt år, men denna skillnad har, som i annat sammanhang belyses, ur såväl nationalekonomisk som privatekonomisk synpunkt tillmätts icke oväsentlig betydelse, och för de enskilda individerna blir det ju icke fråga om ett halvt utan alltid om ett helt års förlängning.

I vissa av de yttranden, som avgivits till skolutredningen av företrädarna för den vetenskapliga pedagogiken i vårt land, har framhållits, att en tidig differentiering av de barn, som med hänsyn till deras intellektuella utveckling böra erhålla högre skolundervisning, är möjlig och önskvärd, även om en utväg att vinna sådan utbildning också bör hållas öppen för de sent utvecklade begåvningarna. Enligt dessas och även andra pedagogers och psykologers uppfattning inträda barnen psykiskt sett i ett nytt utvecklingskede vid 11-årsåldern, och anhängarna av denna åsikt hålla före, att en differentiering vid detta åldersstadium därför är lämplig. De bland dessa sakkunniga, som uttalat sig om förfarandet vid begåvningsurvalet, ha betonat, att en kunnigt utförd intelligenstestning måste betraktas såsom synnerligen önskvärd, ehuru den icke borde bliva ensamt utslagsgivande. Enighet synes emellertid råda därom, att den elementära undervisningen i främmande språk bör påbörjas på ett jämförelsevis tidigt stadium.

Så länge bedömandet av barnens förutsättningar i olika riktningar främst måste vila på föräldrars och lärars kändedom om dem — och så måste nog länge bliva förhållandet — så kunde det emellertid göras gällande, att detta bedömande borde ha förutsättningar för att kunna göras med större säkerhet, om iakttagelserna finge utsträckas över ett eller annat år efter den tid, då en ny period i barnens utveckling enligt förutnämnda psykologers uttalanden skulle begynna. Det kunde också göras gällande, att det viktiga valet av

utbildningsväg i varje fall icke borde få en mera definitiv karaktär, förrän den unge hunnit en sådan mognad, att han i någon mån själv kunde bedöma sina anlag och intressen och hade möjlighet att under överläggningar med sina närmaste bilda sig en egen uppfattning om vilken väg som för hans framtid kunde vara den lämpligaste. Två av de av oss tillfrågade psykologerna vore av den uppfattningen, att olika anlag och intresseriktningar framträdde vid 11—13-årsåldern eller senare. En av dem uttalade också, att ur psykologisk synpunkt en differentiering på ett relativt sent stadium vore fördelaktig, enär man kunde vänta, att de speciella begåvningsanlagen då framträtt klarare och att en stabilisering av intressena inträtt (bil. II till skolutredningens betänkanden, sid. 28, 29 och 69).

Att urvalet till realskolan hittills icke skett på ett tillfredsställande sätt framgår med all önskvärd tydlighet av de förut anförda statistiska uppgifterna rörande underbetyg, flyttning och kvarsittning inom realskolan. Särskilt påfallande är i detta avseende, att så många av de gossar, som vinna inträde i den 5-åriga realskolans första klass, icke erhålla flyttning till andra klassen vid läsårets slut (1⁵ 29·5 % och 1⁴ 23·7 %). Detta förhållande kan icke, i varje fall icke helt, förklaras av att kurser och fordringar äro oriktigt lagda med hänsyn till åldersstadiet. Det måste till stor del bero på att allt för många mindre studiebegåvade eller i vissa fall sent utvecklade lärjungar komma med. I en viss grad torde urvalet kunna göras säkrare genom förändrade grunder för intagningen. Försök i sådan riktning pågå för närvarande. Men misstagen bleve dock enligt mångas mening talrikare, om urvalet verkställdes i 11-årsåldern än om det kunde uppskjutas till 13-årsåldern.

I detta sammanhang förtjänar också den omständigheten uppmärksamhet, att icke mindre än omkring 30 % av de i realskolan intagna lärjungarna, såväl på den 5-åriga som på den 4-åriga linjen, avbryta sina studier utan att ha nått det föresatta målet, vare sig detta är realexamen eller övergång till gymnasiet. För ett stort antal särskilt bland de lärjungar i den 5-åriga realskolan, som sålunda icke fullfölja sina studier, innebär detta, att de under sin skoltid icke få någon som helst undervisning på viktiga områden av skolkurserna. Så anses t. ex. en lärjunge, som avgår från klass 4⁵ utan att övergå till gymnasium, ha fullgjort sin skolplikt, men han har enligt nuvarande kursplan icke deltagit i någon annan undervisning om bland annat människokroppens byggnad och förrättningar eller om hälsolärens grunder än den, som möjligen kan ha förekommit i småskolan. Icke heller har han genom skolan erhållit några insikter i samhällslära. Det är ett icke obetydligt antal lärjungar, vilkas kunskaper, då de lämna skolan, förete dessa eller liknande luckor, som näppeligen kunna anses kompenserade av de ökade historiska och biologiska insikter i övrigt, som de under skolgången förvärvat.

Från synpunkterna av studietidens längd och begåvningsurvalets säker-

het synes nu anknytningsfrågan kunna preciseras på följande sätt: *Kan man finna en anordning för övergången från folkskolan till den högre skolan, som möjliggör, att lärjungarna på sammanlagt nio år föras fram till realskolans nuvarande mål, utan att ett mera definitivt val av studieväg behöver göras på ett tidigt åldersstadium?* Och om en lösning, som fyller dessa krav, låter sig finna, så återstår sedan frågan, huruvida denna lösning, eller eventuellt dessa lösningar, ur andra synpunkter kan anses vara tillfredsställande.

Det har redan framhållits, att man bland annat med hänsyn till undervisningen i främmande språk funnit sig icke kunna bygga en 3-årig realskola på den sjätte klassen av den nuvarande folkskolan. Om målet för realskolans språkundervisning skall kunna bibehållas i en 3-årig realskola, så torde detta i varje fall förutsätta, att språkkunskaperna grundläggas genom undervisning redan i folkskolan. Man ledes sålunda här till den inledningsvis berörda frågan om en differentiering av undervisningen i folkskolan. Även från en annan utgångspunkt föras tankarna i samma riktning. I direktiven för 1940 års skolutredning framhålles betydelsen av uppgiften att söka bereda landsbygdens barn bättre tillgång till högre skolutbildning. Full likställighet i detta hänseende mellan landsbygdens och de stora samhällenas ungdom kan aldrig ernås, men i den mån, det är möjligt, böra rättvisare förhållanden skapas.

Frågan blir således, huruvida en undervisning, som till sitt omfång och sitt resultat ungefär motsvarar undervisningen i den nuvarande 5-åriga realskolans två lägsta klasser eller den 4-åriga realskolans första klass, kan meddelas redan i folkskolan åt de lärjungar, som önska senare övergå till högre skolor och som äga härför erforderliga förutsättningar.

b. Fördelar och olägenheter av en för övergången till högre skolor tillrättalagd differentiering av undervisningen i folkskolan.

Innan vi övergå till en närmare undersökning av möjliga former för den differentiering av undervisningen i folkskolan, som i det föregående antytts, så torde det vara lämpligt att diskutera de fördelar, som stode att vinna med en sådan anordning, liksom de olägenheter, den skulle kunna medföra. Såväl fördelar som olägenheter äro givetvis i hög grad beroende av differentieringens omfattning och anordning, men från mera allmänna utgångspunkter torde frågorna härom redan i detta sammanhang kunna belysas.

Såsom i det föregående nämnts, är antalet av de lärjungar, som redan i den 5-åriga realskolans första klass visa sig oförmögna att nöjaktigt följa undervisningen, förhållandevis stort. För ytterligare ett antal lärjungar yppa sig liknande svårigheter i andra klassen. Det vore, har man anfört, i flertalet fall ur olika synpunkter önskvärt, att dessa lärjungar återginge till

folkskolan för att vid något mognare ålder antingen inrikta sig på en efter deras anlag lämpad praktisk utbildning eller eventuellt ånyo söka sig fram på en teoretisk studieväg. Så skedde emellertid i allmänhet icke. Återgång till folkskolan framstode för såväl lärjungen själv som för hans föräldrar såsom något nedsättande. Man plögade i stället ofta tillgripa utvägen att anlita privatläsning under ferier eller jämsides med skolarbetet. En rik erfarenhet visade, vilka ogynnsamma följer detta ej sällan medförde. Lärjungen dreves fram några år genom skolan och lämnade den slutligen, kanske efter upprepad kvarsittning, utan att ha hunnit till något annat mål än att skolplikten fullgjorts. Skolan hade varit en börda för honom, och han hade varit en börda för skolan.

Ofta vore det i den första språkundervisningen, som dessa lärjungars svaghet gäve sig tillkänna. Om denna undervisning vore förlagd till folkskolan, så skulle begångna misstag ifråga om val av utbildningsväg i ett säkerligen stort antal fall kunna rättas med betydligt mindre svårigheter än om övergång redan skett till en högre skola. Lärjungen skulle då antingen följa sina kamrater men upphöra att delta i den särskilda språkundervisningen eller också flytta över till en annan klassavdelning inom skolan. Han skulle sålunda komma att byta linje inom skolan men icke byta skola. Det torde vara uppenbart, att detta skulle vara en betydande fördel. Valet av studieväg skulle alltså för lärjungarna på detta tidiga åldersstadium *icke få den mera definitiva karaktär*, som övergången till en högre skola lätt medförde.

Men icke endast den nödvändiga utgallringen av lärjungar med otillräckliga studieförutsättningar skulle kunna försiggå på ett såväl för lärjungarna och deras hem som för skolan lyckligare sätt. Även *det första urvalet* av lärjungar skulle utan tvivel kunna giva säkrare resultat, i varje fall i samhällen med stora folkskolor. I realskolans första klass sammanfördes icke sällan lärjungar från ett flertal folkskolor. Vid intagningen skulle betyg och omdömen, avgivna av många olika lärare, jämföras. Det bleve ofta en ambitionssak för läraren i folkskolan, att så många som möjligt av lärjungarna i hans klassavdelning godkändes för intagning, och icke sällan nedlades åtskilligt extra arbete på att förbereda dem, som ämnade anmäla sig till inträde i läroverket. Om lärjungarna i stället kunde erhålla tillträde till en mera krävande undervisning *inom* folkskolan, så skulle lärarnas kännedom om eleverna bättre kunna utnyttjas och deras intresse *måhända mera inriktas* på att få till stånd ett gott begåvningsurval, då ju de själva eller deras arbetskamrater skulle svara för huru det ginge för deras lärjungar i dessas fortsatta skolstudier under de närmaste åren.

Differentieringen inom folkskolan kunde möjligen medföra, att antalet av dem, som sökte sig till realskolan, ökades. Det torde emellertid icke kunna betraktas såsom en olycka, att ett allt större antal barn erhöle det bildningsmått, som bibringas i realskolan, den allmänna eller den praktiska, i all

synnerhet som skoltiden fram till realexamen med endast ett eller annat år sträckte sig utöver skoltiden i den obligatoriska folkskolan, men det vore av vikt, att de vägar breddades och jämnades, som från realexamen leda till praktisk utbildning och praktisk verksamhet. En mera effektiv spärr, som skulle kunna förhindra överbefolkning inom de »lärda» yrkena, torde icke böra eller ens kunna sättas vid ingången till realskolan utan först vid ingången till gymnasiet. Om mycket stora krav på begåvning och intresse för teoretiska studier uppställdes såsom villkor för tillträde till realskolan, så skulle detta utan tvivel leda därtill, att många med utpräglat praktiska anlag men för teoretiska studier mera medelmåttigt utrustade barn skulle uteslängas från framtidsuppgifter, för vilka deras läggning bäst lämpade sig. Att realskolebildningen skulle draga ungdomen från jordbruket torde knappast kunna anföras såsom ett bärande skäl mot åtgärder, som skulle kunna rättvisare fördela tillgången till sådan bildning mellan landsbygden och de större samhällena. Det vore icke försvarligt att söka begränsa tillströmningen till realskolan genom att underlåta att vidtaga möjliga åtgärder för större likställdhet mellan landsbygdens och städernas ungdom med avseende på tillgången till realskolebildning. Den omständigheten, att endast ett ringa antal av dem, som nu avlägga realexamen, hade för avsikt att ägna sig åt jordbruk, måste ses i belysningen därav, att realskolorna vore belägna i större samhällena och att den jordbrukande befolkningens andel i deras lärjungeklientel vore relativt mycket liten.

Från synpunkten av folkskolans verksamhet skulle den ifrågasatta anordningen medföra icke oväsentliga fördelar. Den ofördelaktiga inverkan på folkskolans undervisning, som hänsynen till den högre skolans krav ansetts utöva, åtminstone på de orter, där platsbrist råder i realskolan, skulle i avsevärd grad försvagas. Övergång till andra skolor skulle icke i samma utsträckning som nu behöva förorsaka klassupplösningar. Folkskolan skulle bli den gemensamma skolan för alla barn upp till 13-årsåldern, den skulle längre få behålla även de mera studiebegåvade lärjungarna, och dess ställning i skolsystemet skulle stärkas.

I skoldistrikt, där differentiering inom folkskolan prövats (se närmare härom sid. 270 o. f.), antingen så, att lärjungarna efter begåvningsstandard förts till skilda klassavdelningar, eller så, att språkundervisning meddelats åt en större eller mindre grupp lärjungar i en klass, ansåge man sig i allmänhet ha haft goda erfarenheter av differentieringen. Det ville sålunda synas, som om såväl från teoretiska utgångspunkter som med hänsyn till redan gjorda erfarenheter goda skäl kunde anföras till förmån för en differentierad undervisning i folkskolan av antytt slag.

Å andra sidan kunna också skäl anföras, som tala i motsatt riktning. Vad till en början de redan vunna erfarenheterna beträffar, har det gjorts gällande, dels att de, i vad avsåge den mera speciella språkundervisningen,

gjorts i rikets båda största städer med deras särskilda förutsättningar att inom folkskolan kunna anordna en på detta sätt differentierad undervisning, dels att i fråga om försöken i Stockholms folkskolor klasserna varit differentierade till i det närmaste fullständig överensstämmelse i fråga om kursplaner med den 5-åriga realskolans båda lägsta klasser och att det i fråga om försöken i Göteborg gällt interna anordningar inom folkskolan för att bereda dennas egna lärjungar möjlighet till utökad språkundervisning. Dessa förhållanden minskade givetvis försökens värde för bedömning av frågan, huruvida en sådan differentiering inom folkskolan som den här ifrågasatta kunde generellt möjliggöra ett överförande till folkskolan av den 5-åriga realskolans båda lägsta klasser. Försöken hade för övrigt hittills pågått ej fullt tre år, och en mera omfattande praktisk erfarenhet av verkningarna av differentieringen kunde i varje fall anses behöflig.

Man kunde för övrigt hysa tvekan, huruvida de antydda fördelarna av en differentiering verkligen i praktiken skulle vinnas. Visserligen borde det vara en bestämd fördel, att elevernas förmåga att följa med i bland annat språkundervisning kunde prövas, utan att eleverna behövde byta skola. Däremot vore det svårt att förstå, huru själva urvalet till undervisningen i de differentierade avdelningarna skulle bli säkrare, än urvalet till realskolan är eller kan göras. Att det vore folkskolans egna lärare och icke den högre skolans, som skulle handhava undervisningen under de närmaste åren, borde icke spela någon roll för lärarnas bedömning av eleverna vid urvalet. Man finge givetvis ha bestämt formulerade villkor för tillträde till de nämnda avdelningarna, liksom det funnes villkor för tillträde till realskolan. De olägenheter i form av klassupplösningar, som den dubbla anknytningen ansåges medföra för folkskolan, skulle vid i övrigt oförändrad organisation kvarstå, i den mån det gällde upprättandet av särskilda avdelningar för ifrågavarande elever, vilket redan av schematekniska skäl torde bli det vanliga på större orter; det vore också det ur den differentierade undervisningens synpunkt önskvärda.

En invändning mot det föreslagna systemet, som låge nära till hands, gällde frågan, huruvida differentieringen verkligen vore förenlig med den enhetsskoletanke, vars förverkligande den vore avsedd att underlätta. I den mån en differentiering av lärjungeklientelet genomfördes, bleve undervisningen inom folkskolan icke som förut gemensam för alla barn. Folkskolan komme då icke att i samma omfattning som hittills sammanföra barn med skilda anlag till helt gemensam undervisning i gemensamma klasser. Det kunde föreligga risk, att de motsättningar mellan folkskolans och läroverkens ungdom, som tidigare förekommit men som nu syntes vara i allt väsentligt övervunna, skulle väckas till nytt liv genom en klyvning av ungdomen inom folkskolan i två kategorier. I varje fall vore det tvivelaktigt, om de ur social synpunkt oförmånliga verkningar, som den nuvarande dubbla anknytningen mellan folkskola och läroverk ansetts med-

föra, skulle försvinna genom differentieringens införande, i synnerhet om den särskilda undervisningen anordnades endast för att tillgodose de blivande läroverkseleverna. Det vore väl med den föreslagna anordningen icke mera uteslutet än för närvarande, att de mera välsituerade klassernas barn på grund av det stöd, de kunde erhålla i hemmen eller genom privatundervisning, ägde större utsikter än barnen från de ekonomiskt svagare hemmen att få tillträde till den mot realexamen syftande undervisningen. Det kunde således lika väl tänkas uppstå icke blott intellektuella utan även sociala och ekonomiska åtskillnader inom själva folkskolan. Man kunde då ur uppfostringssynpunkt fråga sig, om icke de inre motsättningar och spänningar, som sålunda kunde uppkomma, också skulle äventyra den fostran till samhörighets- och enhetskänsla, för vilken gemensamheten inom folkskolan avsåge att bereda jordmån.

Mot detta resonemang kunde å andra sidan invändas, att sådana ogynnsamma följder kunde befaras i större eller mindre grad framkomma vid varje form av differentiering inom folkskolan, således även vid den differentiering, som bleve nödvändig, om språkundervisning av andra skäl på nu tillämpade villkor mera allmänt infördes i folkskolan. Vid de differentieringsförsök, som hittills gjorts, hade i varje fall, såvitt känt vore, intet framkommit, som kunde giva anledning till dylika farhågor. Icke heller hade några ogynnsamma verkningar av denna art kunnat iakttagas vid den differentiering, som på sina håll förekomme inom realskolan.

I den mån det vid införandet av sådan språkundervisning, som skulle ligga till grund för fortsatta studier i realskolan, bleve nödvändigt att anordna särskilda språkläsande avdelningar, skulle, enligt vad jämväl erinrats, olägenheterna av täta lärarbyten och klassupplösningar kunna undvikas, om folkskolan omorganiserades på sådant sätt, att de fyra första klasserna sammanfördes till ett enhetligt lågstadium med genomgående samma barnantal i alla klasser.

Det har vidare framhållits, att man beträffande differentieringens verkningar i undervisningsavseende icke kunde undgå att hysa vissa farhågor. Dessa gällde i första hand den högre undervisningen. Man finge räkna med att den undervisning, som meddelades i folkskolan, merendels icke bleve i alla avseenden likvärdig med den, som erhöles i realskolan, även om själva kurserna hölle sig inom samma ram i motsvarande klasser av folkskola och realskola. Lärjungematerialet vore i begåvningshänseende mera homogent i realskolan än i folkskolan, och även om, såsom i annat sammanhang framhållits, folkskolan, tack vare hjälp- och extraklasssystemet, nu kunde arbeta med ett enhetligare material än tidigare, medan å andra sidan realskolan rymde många lärjungar med föga framträdande studieförutsättningar, före-

funnes dock uppenbarligen allttjämt en bestämd gradskillnad mellan de båda skolformerna i berörda hänseende, och det låge i sakens natur, att det skulle finnas en sådan skillnad. Realskolans ämneslärarsystem torde i stort sett möjliggöra en intensivare behandling av de särskilda ämnena, och arbetstakten kunde förväntas vara mera uppdriven. Realskolans läroböcker vore också mera omfattande än folkskolans. Om två av den 5-åriga realskolans klasser överfördes till folkskolan, kunde undervisningen i dessa klasser på grund av de berörda omständigheterna i regel icke beräknas bli lika effektiv som i motsvarande klasser i den fristående realskolan. I fråga om särskilt språkundervisningen i de till folkskolan överförda klasserna av realskolan bleve effektiviteten givetvis i väsentlig grad beroende på kompetensen hos de lärare, som komme att handhava denna undervisning. En anordning med bland annat språklärare utan adjunktskompetens hade tidigare vållat bekymmer — därom påmindes man särskilt vid en historisk återblick på den kommunala mellanskolans utveckling. Det vore tvivelaktigt, om folkskolans lärare, även efter en omläggning av lärarutbildningen, mera allmänt skulle bli kompetenta att meddela undervisning i främmande språk av den effektivitet, att den kunde ersätta facklärarnas undervisning. Överhuvud bleve, såsom i annat sammanhang berörts, lärarkompetensen en faktor av central betydelse för effektiviteten i den nya realskolans arbete.

Mera vanskligt vore det väl att på förhand med någon grad av säkerhet bedöma återverkningarna på folkskolan av en omorganisation i antydd riktning. Osäkerheten sammanhängande icke minst med de verkningar, som omorganisationen komme att medföra i avseende på lärarnas utbildning. Sannolikt skulle en förstärkt och i någon mån specialiserad utbildning av folkskolans lärare visa sig påkallad, och så tillvida borde verkningarna för folkskolans egen del i längden bli gynnsamma. Om en särskild linje upprättades för ett utvalt antal elever, torde man organisatoriskt få räkna med att mindre skolor inom ett distrikt i åtskilliga fall komme att förlora lärjungar till denna linje i den centralt belägna skolan i sådan utsträckning, att de icke kunde behålla sin förutvarande karaktär: vissa skolor av B1-typ finge förändras till B2-skolor o. s. v. Underlättandet av studiemöjligheterna för dem, som syftade till realexamen, kunde med andra ord befaras i vissa fall leda till en försvagad undervisning för dem, som ginge den vanliga folkskolevägen. I vilken omfattning sådan ombildning av skolor skulle komma att inträffa, läte sig icke i förväg bedöma. En viss splittring i folkskolans arbete kunde väl heller knappast undgås såsom en följd av en sådan differentiering. I sitt yttrande över skolkommissionens betänkande hade också skolöverstyrelsens majoritet, bestående av folkskol- och yrkesskolavdelningarna, gjort följande uttalande: »Otvivelaktigt skulle faran för folkskolan bliva verklig, om man tillmötesginge de krav, som framkommit, att en omorganisation av folkskolan borde företagas med särskild hänsyn till dess uppgift som bottenkola för den högre

undervisningen, vare sig man nu tänkt sig en allmän omläggning av lärokurserna eller en fördelning av lärjungarna på olika linjer efter olika begåvning. Den sistnämnda anordningen skulle ju införa dualism och parallellsystem i själva folkskolan.»

Slutligen kunde också göras invändningar eller i varje fall hysas betänkligheter från mera allmänna utgångspunkter. Det vore sannolikt, att den föreslagna differentieringen skulle starkt öka tillströmningen till studier i högre skolor. Det skulle förmodligen bli en allmän önskan i de olika samhällena att få differentiera undervisningen i folkskolan på här antytt sätt. Efter sjätte klassen skulle sedan sugningen till den 3-åriga överbyggnad, som ledde till realexamen, göra sig starkt gällande på bekostnad av den ett-åriga eller, vid 8-årig folkskola, tvååriga fortsatta folkskolutbildningen. Denna sugning kunde förväntas göra sig starkast märkbar i städerna och de tätbebyggda samhällena, vilka i allmänhet hade skolor av A- eller B1-typ, men den skulle sannolikt även komma att framträda på landsbygden, i den mån det funnes tillgång till skolor av typerna A och B1, och bidra att leda över dess ungdom från jordbruket till andra yrkesområden. Även om det på intet sätt kunde bestridas, att realskolutbildningen ofta vore till stort gagn jämväl för dem, som överginge till olika praktiska yrken, där de icke hade direkt behov av den, i det att den otvivelaktigt gäve en värdefull allmän medborgerlig uppfostran, vore en sådan stark sugning till den högre skolan av städernas och landsbygdens ungdom dock i vissa avseenden ägnad att ingiva betänkligheter. Såsom framgår av den statistik, som lämnats under kapitel III. Realskolan, sid. 50, övergå de med realexamen utgående eleverna för närvarande endast i mycket ringa utsträckning till jordbruket och därmed besläktade näringsgrenar. Att förklara denna företeelse med en hänvisning till det förhållandet, att ifrågavarande yrkesgruppers andel i realskolornas lärjungeklientel vore liten, vore knappast möjligt, då det, såsom framgår av statistiken på sid. 75 o. f., i de allmänna läroverkens realskolor ändock finnas nära 4 000 elever, vilkas målsmän tillhöra »yrkesgrupp A». Det vore i hög grad önskvärt, både att teoretiskt begåvade landsbygdsungdomar i större utsträckning kunde besöka de högre skolorna och att personer med den utbildning, som markerades av genomgången realskola, ställde sin bildning i landsbygdsyrkenas och landsbygdens tjänst. Vad särskilt sistnämnda önskemål beträffade, vore det måhända möjligt att genom särskilda organisatoriska anordningar åvägbringa viss ändring i nu rådande förhållanden. Men man kunde icke komma ifrån att realexamensvägen hittills visat sig ha en tendens att draga de unga från kroppsarbete i egentlig mening.

Över 20 % av en årskull hade år 1940 övergått till realskolor eller därmed jämförliga högre utbildningsanstalter — för närvarande sannolikt närmare 24 % — medan vid tiden för 1927 års skolreform endast 12,5 % valt denna utbildningsväg. I och för sig behövde väl icke den nuvarande siffran vara

oroväckande hög, särskilt om man i större utsträckning kunde avleda realskolabiturenterna till praktiska yrken. Den vore dock avgjort högre i vårt land än exempelvis i England, där den syntes kunna beräknas till högst 15 % — övergången till centralskolor dock icke inräknad däri — och det vore i detta sammanhang av intresse att erinra sig, att den framstående engelske psykologen Cyril Burt med utgångspunkt från intelligensundersökningar funnit drygt 12 % av befolkningen lämpa sig för realskol- eller högre skolutbildning (se Montan, *Psykologien i yrkesvalets tjänst*, sid. 17). Av intresse vore vad som härutinnan anfördes i bil. II till skolutredningens betänkanden, sid. 9 f., av en av de tillfrågade psykologiska experterna.

Den utvidgning av realskolorganisationen, som den föreslagna anordningen kunde förmodas medföra, bleve säkerligen också kostsam, om den skulle genomföras likformigt över hela landet. Det kunde enligt denna tankegång ifrågasättas, om det icke vore bättre att dels underlätta för de verkligt begåvade ungdomarna att, oberoende av ekonomiska förhållanden och bostadsort, vinna tillträde till de högre skolor, som redan finnas eller kunde komma att ytterligare upprättas, dels tillhandahålla god praktisk utbildning med inriktning på olika näringsgrenars och yrkens behov. De med A-skolor försedda orterna på den egentliga landsbygden hade ofta realskolor och kommunala mellanskolor inom tämligen nära räckhåll, och skolor av sistnämnda typ nyupprättades varje år. För orter med tillgång till högre skolor vore den föreslagna differentieringen av mindre vikt, och den finge tämligen begränsad betydelse för ungdomen på den egentliga landsbygden, där folkskolor av B2- eller lägre typ icke medgäve differentiering i egentlig mening.

Gent emot de sålunda anförda synpunkterna har, vad beträffar verkningarna för folkskolan av en för studiebegåvade lärjungar införd språkundervisning, framhållits, att en sådan undervisning borde syfta till att förstärka folkskolans undervisning i det hela. Det hade också i det föregående uttalats (sid. 250), att, med hänsyn till att ett förhållandevis ringa antal eftersträfvade den högre skolans mål, sådana åtgärder icke borde vidtagas, som innebure försämring av utbildningsförhållandena för det stora flertalet av folkskolans lärjungar. En omorganisation av folkskolan borde icke företagas med särskild hänsyn till dess uppgift som grundskola för den högre undervisningen.

Någon försämring av realskolans slutresultat behövde säkerligen ej befaras därav, att en 3-årig realskola, avsedd för mera begåvade lärjungar, byggdes på en 6-årig grundskola, i vilken förekommit en grundläggande undervisning även i främmande språk. Som i annat sammanhang framhållits, förekommer i Danmark, att hela mellanskolan är förlagd till folkskolan och att folkskolans lärare där, i regel efter särskild utbildning, meddela all undervisning, även i främmande språk. I Norge bygger en 3- eller 2-årig

realskola helt på undervisningen i den 7-åriga folkskolan, där undervisning i främmande språk meddelas i sjätte och sjunde klasserna.

Farhågorna, att införandet av differentierad undervisning i folkskolan främst avseende språkundervisning skulle öka sugningen till realskolorna, borde ej få hindra folkskolans utveckling. För övrigt kunde ett väl utvecklat överstadium av folkskolan motverka tillströmningen till realskolan, från vilken ett stort antal lärjungar avginge utan att fullfölja dess mål.

c. Differentieringens omfattning med hänsyn till läroämnena.

Tager man endast organisatoriska synpunkter i betraktande, så torde först böra undersökas, vilken omfattning den erforderliga differentieringen borde få med hänsyn till de olika läroämnena. Det är uppenbart, att man för att vinna nu ifrågakarande syften icke får vidtaga sådana ändringar av kursernas innehåll, att vare sig folkskolans eller realskolans bildningsmål förryckes.

Till skolutredningens uppgifter hör att utarbета förslag till ny undervisningsplan för såväl folkskolan som realskolan. Därvid bör även undersökas, i vad mån kurserna kunde och borde så läggas, att vad som skulle komma att genomgå i folkskolans femte och sjätte klasser samt i en på sjätte klassen byggd 3-årig realskola för varje särskilt ämne eventuellt med undantag för det första främmande språket skulle komma att fördelas på klasserna på samma sätt som i den 5-åriga realskolan. I vad skolutredningen i annat sammanhang anför om realskolan återfinnas närmare överbåganden rörande dessa frågor.

Det har å ena sidan framhållits, att de svårigheter, som härvid visade sig, dock knappast kunde vara av den art, att de borde få utgöra ett avgörande hinder för en organisation med 3-årig realskola på en differentierad folkskola, om en sådan lösning av anknytningsproblemet ur mera väsentliga synpunkter, sociala och ekonomiska, skulle befinnas önskvärd. Om det för något ämne skulle visa sig, att realskolans kurs icke utan avsevärd olägenhet kunde samordnas med folkskolans kurs, så finnes intet principiellt hinder för att differentieringen i folkskolan utsträcktes till att omfatta även detta ämne. Såväl de organisatoriska som de ekonomiska svårigheterna stegrades emellertid i hög grad, i den mån differentieringen skulle komma att omfatta flera ämnen. Starka skäl talade följaktligen för att denna begränsades till att gälla endast ett främmande språk. Detta skulle innebära, att lärjungarna i alla andra ämnen vid inträdet i den 3-åriga realskolans första klass stode på samma kunskapsståndpunkt som de lärjungar, vilka inträda i första klassen av den nuvarande 4-åriga realskolan. Det har emellertid gjorts gällande, att den 4-åriga realskolans första klass vore, bortsett från språket, i viss utsträckning en repetitionsklass, även om kurserna i denna klass gaves större bredd och utförlighet än i folkskolan. I en 3-årig realskola

skulle man nödgas avstå från denna utförligare genomgång. För de lärjungar, som överginge till gymnasiet och som där i åtskilligt finge läsa om realskolans kurser i bredare framställning, behövde detta icke betraktas som en mera allvarlig olägenhet. Vad särskilt de s. k. sakämnen beträffade, hade dessutom ofta med mycken skärpa framhållits, att realskolornas läroböcker vore alltför utförliga och att lärjungarna belastades med inlärandet av minneskunskaper, som vore av föga värde. En begränsning av kurserna skulle därför, har man menat, kunna giva viss tidsvinst, utan att bildningsmålet sänktes.

Om man således förutsatte, att det med hänsyn till kursernas läggning låte sig göra att ersätta undervisningen i den 5-åriga realskolans två lägsta klasser, fränsett det främmande språket, med undervisningen på motsvarande stadium i folkskolan, så vore därmed icke sagt, att undervisningsresultatet i båda fallen bleve detsamma. Undervisningen av de lärjungar, det här gällde, kunde måhända icke göras lika effektiv i folkskolan som i realskolan. Det torde emellertid vara obestriddigt, att folkskolan under de senaste årtiondena genom åtskilliga organisatoriska åtgärder, genom förbättrad lärarutbildning och icke minst genom tillämpningen av mera individualiserande undervisningsmetoder erhållit väsentligt ökade möjligheter att avvinna undervisningen goda resultat. En närmare redogörelse för dessa förhållanden lämnas i kapitlet om folkskolans organisation och utveckling med särskild tanke på dess ställning såsom grundval för högre skolor.

Den återhållande inverkan, som bristande homogenitet i lärjungarnas intellektuella förutsättningar kunde utöva, skulle givetvis icke göra sig gällande i de fall, då antalet av de lärjungar, som förbereddes för fortsatta studier i realskolan, vore så stort, att dessa lärjungar lämpligen kunde sammanföras i en eller flera särskilda avdelningar. Där antalet av dessa lärjungar vore ringa, borde det icke erbjuda alltför stora svårigheter att inom klassen giva dem erforderlig individuell handledning. Gentemot de fördelar ur effektivitetens synpunkt, som realskolans system med specialiserade ämneslärare erbjöde, kunde ställas fördelarna av den mera planmässiga samordning av undervisningen i skilda ämnen och en härigenom möjlig bättre arbetsekonomi, som kunde åvägabringas, då undervisningen i ett flertal ämnen handhades av samma lärare. Det kunde ifrågasättas, om icke jämnare kunskaper och en på detta tidiga åldersstadium särskilt önskvärd större enhetlighet i lärjungarnas undervisning och framför allt i deras fostran vore att vinna genom tillämpningen av klasslärarsystemet. I varje fall kunde den meningen göras gällande, att folkskolans undervisning med hänsyn till effektiviteten icke vore så mycket svagare än realskolans, att den senares resultat skulle nämnvärt påverkas därav, att undervisningen under de två första av de fem realskolåren ersattes med undervisning inom folkskolan.

Å andra sidan har det gjorts gällande, att en differentiering, som inskränkte sig till det främmande språket och som i övrigt utan kompensation ersatte den 5-åriga realskolans båda lägsta klasser med femte och sjätte folkskoleklasserna, måste beräknas försvaga kunskapsresultatet och i själva verket förvandla den 5-åriga realskolan till en 3-årig i alla andra ämnen än det främmande språket. I realskolan vore det av tidigare angivna skäl både möjligt och lämpligt att genomgå kunskapsstoffet med större bredd och utförlighet. Att å andra sidan generellt utöka folkskolans kurser i sådana ämnen som historia, geografi och biologi till överensstämmelse med kurserna på motsvarande stadier av realskolan och med användande av realskolans utförligare läroböcker kunde ur synpunkten av det för folkskolan väsentliga icke anses lyckligt. Vad realskolan beträffade, torde det visserligen vara lämpligt att på åtskilliga punkter begränsa och beskära det nuvarande kursinnehållet, men en stoffbegränsning med sådan syftning, att vissa obligatoriska minimikurser skulle genomgå på kortaste möjliga tid, vore, pedagogiskt sett, mycket olycklig. Den ledde lätt till en brist på konkretion och överskådlighet, som i realiteten försämrade undervisningen och sänkte bildningsmålet, även om de givna kursernas yttre ram fasthölls. Man finge för övrigt icke förbise, att det även funnes kunskaps- och färdighetsmoment, för vilka större plats borde beredas än för närvarande, och att det följaktligen i åtskilliga fall snarare gällde ett utbyte än ett strykande av kursmoment. En viss beskärning av kurserna torde under alla förhållanden bli nödvändig redan på grund av den timbegränsning, som i annat sammanhang föreslås. Men det vore under sådana omständigheter så mycket angelägnare att icke tillika beskära det antal år, som realskolan hade till sitt förfogande för att meddela den allmänbildning, varav de i arbetslivet inträdande eller till gymnasier och andra utbildningsanstalter övergående lärjungarna hade behov.

Karakteristiken av den nuvarande första klassen i den 4-åriga realskolan som i stort sett en repetitionsklass gjorde icke rättvisa åt de faktiska förhållandena, såsom i ett följande avsnitt komme att närmare utvecklas. De realskolekurser, varom här vore fråga, genomginges icke heller på nytt på gymnasiet utom i ämnet historia, som dock på sistnämnda stadium lästes på ett helt annat sätt än tidigare. Sådana ämnen som geografi och biologi lästes på gymnasiet från andra synpunkter än i realskolan och med ett helt nytt innehåll, vars tillgodogörande krävde det väsentliga i realskolekursen såsom grund.

Enligt den här framlagda uppfattningen borde de lärjungar i folkskolan, som åtnjöte differentierad undervisning med syftning mot realexamen, genomgå samma kunskapsstoff som lärjungarna på en fristående 5-årig linje. Endast på så sätt kunde man tillgodose det inledningsvis hävdade kravet, att varken folkskolans eller realskolans bildningsmål borde få förtryckas genom de vidtagna ändringarna av kursernas innehåll. I den mån de ifrågavarande eleverna bildade särskilda avdelningar inom folkskolan

— och sådana borde upprättas i de fall, då så vore möjligt (*klassdifferentiering*) — kunde de följa realskolans läroböcker och kurser. I sådana fall inträdde inga organisatoriska svårigheter och krävdes inga särskilda anordningar. Däremot ställde det sig givetvis svårare, när eleverna i den differentierade undervisningen icke vore tillräckligt många för att bilda egna avdelningar. Ville man försöka anordna differentierad undervisning även i sådana fall, kunde det näppeligen ske på annat sätt, än att eleverna genom enskilt arbete och grupparbete under lärarens ledning (*gruppdifferentiering*) — eventuellt genom anlitande av för ändamålet särskilt utarbetade tilläggskurser — finge komplettera folkskolans lärokurser till överensstämmelse med realskolans på motsvarande stadium. Ifrågavarande lärjungar i folkskolan finge i det hela endast samma arbetsbörda som eleverna på motsvarande stadium av den vanliga realskolan, men det gällde också endast lärjungar med samma studieförutsättningar, som komma att krävas av realskolans elever. Vid gruppdifferentiering torde det emellertid visa sig behövt, att ett par extra timmar ställdes till lärarnas förfogande för särskild handledning av gruppens elever och för viss särskild kontroll av deras kunskaper. Dessa timmar finge inläggas utanför schemat, men i den mån läraren funne möjligt, borde han söka bereda gruppens lärjungar en motsvarande ledighet från andra lektioner.

I sådana skolor, där differentierad undervisning icke kunde anordnas, borde det också vara möjligt, att enskilda studiebegåvade lärjungar på detta sätt samtidigt med folkskolekursen i klasserna 5 och 6, med viss handledning av läraren och med hjälp av särskilt anordnade korrespondens- och radiokurser i det främmande språket, inhämtade det kunskapsmått, som i olika ämnen avses skola inhämtas i klasserna 1 och 2 av den 5-åriga eller klass 1 av den 4-åriga realskolan (*enskild handledning*). I dylika fall borde läraren likaledes få ett par extra timmar till sitt förfogande utanför schemat för meddelande av sådan handledning, då det knappast vore möjligt att helt förlägga denna handledning till de vanliga lektionerna.

För vissa ytterligare synpunkter på hithörande frågor redogöres närmare i ett följande avsnitt.

d. Kan en utan särskild hänsyn till realskolan tillrättalagd språkundervisning i folkskolan läggas till grund för språkundervisningen i en 3-årig realskola?

Om frivillig undervisning i ett främmande språk införes i folkskolan på sätt, som i det föregående (sid. 68 o. f.) antytts, så uppstår härigenom ett i viss mån nytt läge för bedömandet av frågan om anknytningen mellan folkskolan och realskolan. Det kan tänkas, att folkskolans egen språkundervisning skulle kunna ersätta den första språkundervisningen i realskolan. Det synes därför lämpligt att här närmare undersöka frågan, *huru-*

vida en språkundervisning, ägnad att tillgodose behovet av sådan undervisning för dem av folkskolans lärjungar, vilka önska och ha förutsättningar för att deltaga häri, kan så anordnas, att den på samma gång kan tjäna som grundval för fortsatta språkstudier i högre skolor.

Det har stundom framhållits, att folkskolans och realskolans uppgifter och studiemål vore så olikartade icke minst i fråga om undervisningen i främmande språk, att ett samordnande av de olika elevgruppernas undervisning svårligen läte sig göra ens i fråga om nybörjarstadiet. I folkskolan hade undervisning i främmande språk hittills i regel förekommit endast i en enda klass, under det att denna undervisning vore obligatorisk inom samtliga klasser i realskolan. Redan på grund av olikheten i målet och i den för dettas uppnående anslagna tiden vore det nödvändigt att planlägga och bedriva språkundervisningen på ett annat sätt i realskolan än i folkskolan. Realskolans kurser kunde utbredas över ett flertal år, vilket möjliggjorde en annan avvägning och fördelning av kurser och kursmoment efter deras svårighetsgrad och elevernas mognad. Realskolans undervisning skulle dessutom utgöra grunden för elevernas blivande gymnasiestudier. För att anspråken på realskolans språkundervisning skulle bli tillgodosedda, måste denna i betydande utsträckning inriktas på ett aktivt tillägnande av det främmande språket, d. v. s. på viss förmåga hos eleverna att själva använda det främmande språket i tal och skrift. Åt den formella sidan av studiet med beaktande av kravet på noggrant uttal och på viss grad av korrekthet i språkbehandlingen måste ägnas betydande uppmärksamhet. För folkskolan åter med dess kortare tid för språkstudier har det ifrågasatts, huruvida det icke vore ändamålsenligare att i första hand inrikta undervisningen på den mera passiva förmågan att förstå det främmande språket, även om uttal och språklära givetvis krävde ej ringa uppmärksamhet på det nybörjarstadium, som det där gällde. Framför allt torde man dock, har det stundom framhållits, i folkskolan böra eftersträva att giva eleverna största möjliga ord- och uttrycksförråd av praktiskt värde, och den formella säkerheten i det främmande språkets behandling finge där träda mera i bakgrunden. Även med hänsyn till skillnaden i begåvning mellan folkskolans och realskolans elever har det på vissa håll ansetts vara nödvändigt att lägga upp språkundervisningen på olika sätt i de båda skolformerna.

I syfte att något närmare belysa frågan om språkundervisningen särskilt på lågstadiet skola i det följande till en början i kort sammandrag återgivas några punkter ur de metodiska anvisningarna härom till undervisningsplanen för rikets allmänna läroverk. Enligt dessa anvisningar skall undervisningen i främmande levande språk i första hand ha till uppgift att bibringa lärjungarna praktisk språkfärdighet. Skolans språkundervisning måste därför som ett av sina främsta mål sträva efter att grundlägga och befästa ett gott uttal. Särskilt under det första året böra ljudbilder

och språkmelodi noga inpräglas. Läsning av väl valda, för de olika åldersstadierna avpassade texter på det främmande språket bör utgöra det centrala i språkundervisningen. Nybörjarboken måste i enkla, rytmiskt lättlästa satser bjuda på ett konkret ordförråd, berörande det dagliga livets vanligaste förhållanden, och ge lärjungen en första orientering i fråga om det land, han studerar: hem och skola, livet i staden och på landet o. s. v. Vid textbehandlingen bör jämte inlärandet av själva ord- och satsmaterialet på grundval av läsebokens text efter hand genomgå det grammatiska lärostoffet. Det angives vara nödvändigt, att läraren här ålägger sig begränsning och att nämnda lärostoff »inskränkes till det nödvändigaste och mest centrala». Detta bör dock ordentligt inläras. De första årens grammatik ägnas i främsta rummet åt formläran. Grammatikens uppgift är att vara medel och icke mål vid undervisningen.

Såsom särskilt viktigt framhålles i fråga om det tidigaste stadiet, att lärjungarna lära sig att själva ledigt och spontant använda de främmande ord och uttryck, med vilka de stifta bekantskap. Under de första åren anses översättning från det främmande språket till modersmålet knappast kunna undvaras vid preparation och förhör. Skrivningen säges vara ett metodiskt medel bland många andra, som icke får framhåvas på bekostnad av andra viktiga sidor av språkundervisningen.

Dessa anvisningar ha uppenbarligen avsett en fortsatt omläggning av en äldre mera grammatiskt inriktad språkundervisning i syfte att tillgodose dels kraven på en ur psykologiska synpunkter bättre tillrättalagd undervisning, dels önskemålet att bibringa eleverna levande och för det praktiska livet lämpliga språkkunskaper. Även om ett målmedvetet arbete på en sådan reformering av läroverkens språkundervisning utan tvivel bedrives inom skolorna på olika håll i anslutning till de av skolans myndigheter utfärdade anvisningarna, ha dock alltjämt krav på bättre anpassning av denna undervisning till elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig den och till det praktiska livets behov gjort sig hörda. Givetvis förekommer inom den stora kåren av språklärare — vilka erhållit sin utbildning vid skilda tider — betydande skiftningar i fråga om principiell inställning till språkundervisningen och i fråga om metodiska tillvägagångssätt.

Av de psykologer, som på anmodan redogjort för den psykologiska forskningens resultat i fråga om undervisning och uppfostran, uppehålla sig särskilt professorerna Elmgren och Katz vid metodiken och kursinnehållet vid undervisningen i främmande språk. Elmgren uttalar därvid bland annat, att »så som undervisningen i tyska är organiserad för närvarande på begynnelsestadiet vid våra högre allmänna läroverk, denna måste anses vara för svår i förhållande till åldersstadiets förutsättningar». Han vänder sig särskilt mot den »invecklade grammatikaliska apparat, som från början dominerar undervisningen», och mot den abstrakta regelkunskapen och uttalar, att en radikal omläggning av språkundervisningen är på sin plats.

I sammanhang härmed ifrågasätter Elmgren, huruvida icke engelska språket med sin betydligt mindre invecklade grammatik kunde införas som begynnelse-språk och tyskan skjutas något eller några år framåt i tiden. Språkundervisningen i våra skolor måste enligt Elmgren inskränka sig till att vara orienterande och förberedande. Man borde »göra avkall på den grammatikaliska detaljkunskapen och starkare framhäva textläsningens och språkförståelsens primära uppgifter i undervisningen».

I viss mån torde Elmgrens kritik av språkundervisningen i sin tillämpning komma att drabba systemet med tyskan som begynnelse-språk, då det vid undervisningen i detta språk är svårt att undvara den »grammatikaliska apparaten» och det just är själva den elementära och outhärliga delen av grammatiken, som i tyskan bereder de största svårigheterna.

I fråga om barnens första införande i satslära och språklära yttrar Katz bland annat: »Man motiverar en tidig grammatikundervisning med att förut-sättningar måste skapas för undervisningen i främmande språk. Man kan dock fråga sig, om icke vad man här vinner måste köpas alltför dyrt med en för framtiden bestående motvilja mot grammatiken, och om det inte vore möjligt att inskränka grammatikstudierna utan att i tiden behöva förskjuta undervisningen i främmande språk.»

Även från andra håll har riktats kritik av liknande innebörd mot den hittillsvarande språkundervisningen. Här må också hänvisas till skolutredningens tidigare avlämnade förslag till försök vid vissa allmänna läroverk och kommunala mellanskolor med ändrade examensskrivningar i främmande språk. Av vad som däri anföres framgår, att dessa försök syfta till en sådan läggning av språkundervisningen, att grammatikundervisningen begränsas till det genom sin frekvens och betydelse särskilt viktiga, vilket visserligen skall väl behärskas, och att större uppmärksamhet ägnas åt andra sidor av de språkliga insikterna, såsom ord- och uttrycksförrådet, snabbheten i språkets användning och läsfärdigheten.

På grund av att främmande språk ej ingår i den i undervisningsplanen för rikets folkskolor fastställda ämneskretsen, har målet för folkskolans språkundervisning hittills ej angivits i några allmänt gällande författningar eller anvisningar. I likhet med realskolans språkundervisning måste givetvis också folkskolans syfta mot praktisk språkfärdighet. Med ledning av vad som anförts dels i samband med införande av främmande språk inom enskilda skoldistrikt, dels i den allmänna diskussionen om språkundervisning i folkskolan, synes ändamålet med denna undervisning sammanfattningsvis kunna angivas vara att bibringa eleverna ett gott uttal, ett ord- och uttrycksförråd av praktiskt värde samt någon förmåga att läsa och förstå en enkel text och att uppfatta och muntligen meddela sig på det främmande språket.

Den meningen har därför framförts, att det beträffande själva begynnelseundervisningen i det främmande språket i varje fall icke behövde råda någon sådan principiell skillnad i fråga om arbetsmetoder och syftemål mellan folk-

skolans och realskolans språkundervisning, att den ovillkorligen skulle lägga hinder i vägen för en språkundervisning, som på begynnelsestadiet vore gemensam för de lärjungar, som ännu fortsätta i högre skolor, och för de övriga lärjungar, som ha förutsättningar att tillgodogöra sig folkskolans språkundervisning. Det kunde emellertid tänkas, att andra omständigheter gjorde det önskvärt och behöfligt, att dessa båda grupper av lärjungar erhöles språkundervisning i skilda avdelningar eller i skilda skolor. Väsentliga spörsmål äro härvid: 1. frågan om *på vilket ålders- och klasstadium språkundervisningen skall börja*; 2. frågan om *vilka lärjungar som böra deltaga i språkundervisningen*; 3. frågan om *möjligheterna att på lämpligt sätt inom folkskolan organisera en för alla studielämpliga elever gemensam språkundervisning*; 4. *lärafrågan*.

Frågan om lärarkompetensen sammanhänger med frågan om lärarutbildningen och skall i detta sammanhang icke närmare beröras. Vid en blivande utredning av den sistnämnda frågan torde man komma att särskilt uppmärksamma kraven på att folkskolan till sitt förfogande får ett tillräckligt antal lärare med kompetens för undervisning i ett främmande språk. Redan nu torde emellertid ett icke obetydligt antal lärare med sådan kompetens kunna disponeras såväl inom som utom kretsen av folkskolans egna lärare.

I den 5-åriga realskolan börjar språkundervisningen i elevernas femte skolår, då de normalt äro i 11-årsåldern, och i den 4-åriga realskolan i elevernas sjunde skolår, då de normalt äro i 13-årsåldern. I förra fallet få eleverna fem språkår fram till realexamen, i senare fallet fyra år. Sammanlagda antalet veckotimmar utgör för tyska språket på den 5-åriga linjen 23 och på den 4-åriga 20, vilka timtal med hänsyn till elevernas ålder och förutsättningar i de båda fallen ansetts vara likvärdiga. Engelska språket har 13 veckotimmar på båda linjerna.

På många håll icke minst bland språklärarna själva har sedan gammalt hävdats den meningen, att det för ernåendet av ett gott resultat vore av vikt att så tidigt som möjligt påbörja undervisningen i främmande språk och att härför disponera ett i förhållande till övriga ämnen relativt stort timtal. Från annat håll har den uppfattningen gjorts gällande, att om lärjungarna först inhämtade en någorlunda fyllig och säker kurs i modersmålet och studierna av främmande språk uppskötes, till dess eleverna uppnått en något mognare ålder, man kunde vänta sig samma resultat av språkundervisningen även vid ett något lägre timtal.

Sedan genom beslut av 1909 års riksdag den kommunala mellanskolan infogats i vårt skolsystem, har ända fram till 1927 års skolreform språkundervisning på realskolestadiet meddelats dels i 6-årig statlig realskola, dels i 4-årig kommunal mellanskola. Genom sistnämnda skolreform gjordes den statliga realskolan dels 5-årig, dels 4-årig. Den 4-åriga språkundervisningen kom således att införas även i den statliga realskolan. Härigenom

kunde de olika meningarna rörande språkundervisningens anordning ytterligare konfronteras med varandra. Den 5-åriga och den 4-åriga realskolelinjen ha nu samtidigt varit i verksamhet under mer än ett decennium, och språkundervisningen på de båda linjerna bör därför ha nått en sådan utformning och stadga, att de uppnådda undervisningsresultaten motsvara, vad de båda skoltyperna var för sig under för handen varande omständigheter kunna presteras. Vi ha i annat sammanhang redogjort för resultatet av olika undersökningar, som härutinnan företagits. De ha icke visat, att den kortare studietiden vid något högre ålder skulle leda till svagare resultat än den ett år längre studietiden vid lägre ålder. I tyska ha lärjungarna i det hela uppvisat något bättre betygsresultat på den 4-åriga linjen än på den 5-åriga, även om olika meningar kunna råda om orsakerna till detta förhållande. I vad mån inlevelsen i det främmande språket blivit lika stor på den 4-åriga linjen som på den 5-åriga, undandraget sig bedömande, men det har i varje fall icke kunnat styrkas, att lärjungarnas insikter och färdigheter i tyska äro i något avseende svagare på den 4-åriga linjen.

Då Sverige i fråga om läge, kulturell standard och internationella förbindelser av olika slag i stort sett torde kunna jämföras med grannländerna Danmark och Norge, kan det vara av intresse att anföra, vilken plats studiet av främmande språk fått i dessa länder i de skolor, som motsvara den svenska folkskolan och realskolan. I Danmark finnes 4-årig mellanskola som underlag för 3-årigt gymnasium. Mellanskolan bygger på 4-årig eller 5-årig grundskola utan språkundervisning. Den längre grundskolan finnes i Köpenhamn och några andra större städer. Mellanskolan är i Danmark knuten dels till folkskolan som dess överskola, dels till gymnasiet som dess nederskola. I båda fallen är den betecknad som barnskola. I Köpenhamn förekommer undervisning i engelska under fyra år med sammanlagt 15 veckotimmar och i tyska under tre år med sammanlagt 13 veckotimmar.

I Norge, där en 7-årig folkskola i städerna är grundskola för dels en 3-årig, dels en 2-årig realskola samt ett 5-årigt gymnasium, upptager folkskolans undervisningsplan av år 1939 5 veckotimmar undervisning i engelska i vardera av sjätte och sjunde klasserna. Som regel förutsättes, att elev, som söker in vid realskola eller gymnasium, skall ha läst ett främmande språk i folkskolan. De högre skolorna bygga även i fråga om språkundervisningen på folkskolans undervisning. Någon direkt jämförelse mellan de tider, som anslagits åt språkundervisningen i de olika nordiska länderna, är svår att utföra, enär läsårens och lektionernas längd är olika. I det hela synes dock åtminstone i Norge något kortare tid vara anslagen för språkstudierna än i vårt land.

Frågan gäller nu, om man även i vårt land skulle kunna förlägga någon del av den språkundervisning, som hittills helt meddelats i real- och mellanskolor, till folkskolan och om denna undervisning för *de mest studiebegåvade* av folkskolans elever kunde bilda underlag för språkstudierna i

en på sjätte folkskoleklassen byggd 3-årig realskola. Där språkundervisning nu förekommer, synes det vara ett ganska allmänt önskemål, att sådan undervisning kunde meddelas i två av folkskolans obligatoriska klasser, för att ett mera bestående resultat skall kunna ernås. Om detta önskemål skall tillgodoses, finge möjlighet beredas till språkundervisning icke blott i folkskolans sjunde klass utan även i den sjätte. Härigenom skulle kunna tillgodoses såväl behovet att bereda folkskolans elever möjlighet till två års studier av främmande språk som behovet av fyra språkår inom ramen av en 9-årig skolgång för begåvade elever fram till realexamen. Denna anordning skulle således samordna de olika skolornas intressen rörande nybörjarundervisningen i främmande språk.

Att utforma några generella bestämmelser om vilken begåvningsstandard eller betygsnivå eleverna skola innehava för att få deltaga i folkskolans språkundervisning torde svårligen låta sig göra. Klart synes emellertid vara, att en elev, som uttages att läsa ett främmande språk, bör ha ådagalagt god förmåga att i allmänhet tillgodogöra sig skolans undervisning. Särskilt synes avseende böra fästas vid hans prestationer i modersmålet under de föregående skolåren.

En 3-årig realskola, som upprättades på grundval av undervisningen i främmande språk i sjätte folkskoleklassen, tänkes förbehållen för lärjungar med i det hela samma studieförutsättningar, som de lärjungar besitta, vilka med nuvarande organisation utan kvarsittning eller ferieläsning i den 5-åriga realskolan, alltså efter sammanlagt nio skolår, nå fram till realexamen. Studieresultatet i den 5-åriga realskolan synes giva vid handen, att de böra äga en någorlunda god begåvningsstandard. De elever, som efter språkundervisning i folkskolans sjätte klass genomginge en 3-årig realskola, skulle inhämta de fyra årens språkkurser vid i genomsnitt ett år lägre ålder än lärjungarna på den nuvarande linjen 6 + 4 år och dessutom gå i realskola blott 3 år. Det kan under sådana förhållanden ifrågasättas, om språkundervisningen skulle kunna nå samma resultat på de båda linjerna. Det förutsättes emellertid, att för eleverna på den kortare utbildningsvägen skulle gälla strängare gallringsbestämmelser och att de således i utvecklingshänseende hade nått längre än flertalet av deras jämnåriga. Erfarenheterna från det praktiska skolarbetet såväl som den psykologiska forskningen torde ha visat, att en tidig själslig utveckling väl kan uppväga den större mognad, som följer med ett års högre levnadsålder hos en i själsligt avseende senare utvecklade elev.

Vid bedömandet av möjligheterna att nå ett resultat av språkundervisningen enligt den nu ifrågasatta anordningen med fyra språkår, jämförligt med resultatet i den 5-åriga realskolan, borde tagas i betraktande, att undervisningen i det förra fallet skulle komma att bygga på fem års modersmålsundervisning i folkskolan, medan språkundervisningen i den 5-åriga real-

skolan måste vila på endast fyra års föregående undervisning i modersmålet. Som förut nämnts, påbörjas språkundervisningen i Danmark med femte eller sjätte skolåret och i Norge med sjätte skolåret.

En undersökning av möjligheterna att inom folkskolan organisera och meddela en sådan språkundervisning på begynnelsestadiet, att den på samma gång kunde tillgodose folkskolans eget behov och bilda grunden för fortsatta språkstudier, torde böra utgå ifrån att språkundervisningen skall utan större organisatoriska förändringar inordnas i folkskolans vanliga arbetsformer, samtidigt som undervisningen göres effektiv. Vidare torde böra hållas i sikte, att huvudparten av folkskolans elever komma att från folkskolan tillföras förvärvslivet samt olika slag av yrkes- och lärlingsskolor. Slutligen bör fasthållas, att endast de mera begåvade eleverna skulle under fortsatta studier bygga vidare på folkskolans nybörjarundervisning i språk, nämligen sådana, som visat sig kunna gå fortare fram i studierna än det stora flertalet. För de lärjungar, som saknade förutsättningar att gå fram på kortare tid, skulle enligt denna tankegång den 4-åriga realskolan även framdeles komma att bestå.

Den yttre organisationen för meddelande av språkundervisning finge säkerligen bli olika på skilda orter. I större distrikt med två eller flera parallellavdelningar i samma eller närbelägna skolhus kunde språkläsande avdelningar bildas antingen genom sammanförande i särskilda avdelningar av elever med förutsättningar att läsa språk, vilka elever skulle sammanhållas i alla ämnen, eller också genom att elever, som önskade delta i språkundervisning och hade förutsättningar härför, sammanfördes från olika läraravdelningar till särskilda språkgrupper, medan de i alla övriga ämnen finge gå kvar i sin egen klassavdelning. I enkellinjiga A-skolor kunde språkundervisningen liksom nu sker meddelas åt de elever, som hade förutsättning härför och önskade delta, medan de övriga sysselsattes med det vanliga skolarbetet. För möjligheterna att meddela språkundervisning i de flerklassiga skolorna redogöres närmare i betänkandet om vidgade möjligheter till högre undervisning för landsbygdens ungdom.

Inom ett av de största skoldistrikten (Göteborg) har försöksvis tillämpats dels förfarandet att sammanföra elever ur olika läraravdelningar i sjätteklassen till språkläsande grupper, dels anordningen att införa språkundervisning för samtliga elever i en av särskilt studiebegåvade bildad avdelning, tillhörande samma klass.

Genom det angivna förfarandet att sammanföra elever från olika läraravdelningar till särskild språkläsande grupp, medan dessa elever i övrigt tillhörde sin vanliga klassavdelning och deltog i dess undervisning, hade, enligt vad som meddelats, ett starkt intresse för undervisningen konstaterats såväl under lektionerna i skolan som rörande hemuppgifterna, något som också hade lett till ett gott resultat. Dessa elever kunde utan att behöva övergå till annan skola pröva sina krafter på ett främmande språk och

därmed få vägledning rörande sina förutsättningar för fortsatta studier. Då undervisningen i det främmande språket tog sex veckotimmar i anspråk, måste timtalet i vissa andra ämnen minskas. Detta medförde dock icke några särskilda svårigheter för de språkläsande eleverna att följa sina klasskamrater. En veckotimme i modersmålet togs från läsningen, en timme i naturkunnighet från annat kursavsnitt än människokroppen och hälsoläran. I slöjden, där två veckotimmar föllo bort, hunno de givetvis ej utföra lika mycket arbete som de övriga eleverna. Några olägenheter ur undervisnings-synpunkt vållades ej härigenom, då ju undervisningen i detta ämne bedrivs individuellt. Två veckotimmar slutligen förlades utanför timplanen.

Anordningen med särskild språkgrupp medförde dock även vissa olägenheter av organisatorisk art, såsom att någon av de läraravdelningar, vilka språkeleverna tillhörde, behövde ha alla avdelningens elever samlade på den tid, då språklektion skulle hållas, t. ex. för friluftsovning, skolbad, läkarundersökning eller liknande gemensam uppgift. Något svårare avbräck i språkundervisningen vållades dock icke härav, och något avgörande skäl mot att på detta sätt organisera språkläsande grupper synas de gjorda erfarenheterna ej lämna.

Det andra försöket utföres så, att sex timmar engelska upptagits på läsordningen för samtliga elever. Plats för dessa lektioner har erhållits på samma sätt som för den nyssnämnda språkläsande gruppen. Eleverna i den nu berörda avdelningen ha varit mera studiebegåvade än genomsnittet i folkskolan. De hade efter grupptestning sammanförts redan vid övergången från småskolan till tredje klassen och utgjorde i stort sett den bästa tredjedelen av eleverna i årgången. Här förefunnos icke några organisatoriska svårigheter att införa undervisning i främmande språk. Enligt vad som uppgivits av försöksledaren, önskade ingen av eleverna i avdelningen bliva befriad härifrån. Någon ombildning av läraravdelningen behövde ej äga rum, eftersom alla eleverna fyllde anspråken på studiebegåvning och önskade deltaga i denna undervisning.

För att kunna bedöma, hur införande av undervisning i främmande språk skulle inverka i skoldistrikt med mera spridd bebyggelse, ha gjorts förfrågningar i några skoldistrikt av olika typ. Ett av dessa distrikt omfattar 33 läraravdelningar, alla av A-form och med elever från fyra skilda bebyggelseområden. I sjunde klassen, som är differentierad, finnes en språklinje och en språkfri linje, mellan vilka eleverna vid övergången från sjätte klass kunna välja. Valet har utfallit så, att en avdelning kunnat upprättas på språklinjen och fyra på den språkfria. Till språklinjen ha måst sammanföras elever från hela distriktet, varigenom en del fått dagligen resa med tåg, buss eller cykel.

Skulle frivillig språkundervisning införas även i sjätte klassen och anmälningar inkomma i ungefär samma omfattning som till sjunde klassen, kunde på liknande sätt en ny särskild avdelning bildas av de språkläsande lär-

jungarna i denna klass. Språkundervisningen skulle dock med större fördel för lärjungarna kunna anordnas så, att två mindre språkläsandegrupper upprättades, förlagda till olika skolor i distriktet. De språkläsandelärjungarna skulle då kunna gå kvar i sina vanliga avdelningar, slippa de dagliga skolresorna och sammanföras till särskilda grupper endast under språklektionerna.

Erfarenheten har visat, att i regel endast de lärjungar, som ha förutsättningar att tillgodogöra sig språkundervisningen, anmäla sig till denna.

I ett annat av de tillfrågade landsbygdsdistrikten, i vilket finnas skolor av såväl A- som B-form och där elever i sjundeklassavdelningarna sammanförts till en språkläsende avdelning, skulle liknande anordningar utan större olägenheter kunna vidtagas även i sjätte klassen.

I ett skoldistrikt med endast en 6-klassig B2-skola skulle enligt uppgift den ordinarie folkskolläraren på extra tid ett par timmar i veckan kunna biträda lärjungar, som vid sidan av det obligatoriska skolarbetet önskade delta i korrespondensundervisning i främmande språk. Språkundervisning kunde anordnas även på det sättet, att en språklärare i en ej alltför avlägsen kommunal mellanskola ett par dagar i veckan meddelade undervisning i B2-skolan.

Å ena sidan har alltså här ovan anförts, att man skulle i viss utsträckning kunna införa 3-årig realskola, byggande på 6-årig folkskola med språkundervisning i sjätte klassen. Mot en sådan anordning göras å andra sidan från olika utgångspunkter bestämda invändningar. Det vore här uppenbarligen icke fråga om en ren undantagsform utan om en mera generell skolform, som visserligen skulle vara avsedd för jämförelsevis väl begåvade lärjungar men som dock skulle mottaga tämligen stora kontingenter elever. Det hade tidigare framhållits, att en organisation med 5-årig folkskola och 4-årig realskola icke kunde genomföras utan viss sänkning av realskolans nuvarande bildningsmål. Uppenbart vore, att den här ifrågasatta skolformen vore svagare än en sådan 4-årig realskola på 5-årig grundskola redan av det skälet, att realskolan endast finge tre år till förfogande för alla andra ämnen än det främmande språket och undervisningen i detta under det första året skulle meddelas i en mindre sovråd undervisningsavdelning i folkskolan. Systemet $5 + 4$ vore här ersatt av ett system $5 + 1 + 3$.

Men utom den försvagning av andra ämnen än det främmande språket, som denna organisation innebure i förhållande till en tänkt organisation med 4-årig realskola på 5-årig grundskola och ännu mer i förhållande till den nuvarande organisationen med 4-årig realskola på 6-årig grundskola eller 5-årig realskola på 4-årig grundskola, så skulle den även medföra en betydande försvagning av det främmande språket och skilde sig därigenom från förslaget om 2-årig språkundervisning i folkskolan såsom grund för 3-årig undervisning i realskolan. Icke blott den omständigheten vore ogynn-

sam, att undervisningen i det första främmande språket begränsades till fyra år och förlades till det åldersstadium, som motsvarar den 5-åriga realskolans fyra högsta klasser, varvid man icke hade att räkna med den mognad och de större insikter i modersmålet, som lärjungarna vid sitt inträde i den nuvarande 4-åriga realskolan äga. Resultatet skulle också och framför allt påverkas ofördelaktigt därav, att det första årets språkundervisning skulle bliva gemensam för de mera begåvade lärjungar, som senare överginge till realskolan, och för folkskolans övriga språkläsande lärjungar. Och flertalet lärjungar i folkskolan kunde säkerligen i många fall beräknas vilja delta i språkundervisningen. Det bleve icke möjligt att med ett sannolikt ofta mycket omfattande och heterogent elevmaterial åstadkomma en lika effektiv undervisning som i den 4-åriga realskolans första klass. Undervisningen i språk på nybörjarstadiet måste i största utsträckning bedrivas såsom klassundervisning. Att genom individualiserad undervisning föra vissa lärjungar längre än de övriga erbjöde vid den första språkundervisningen mycket stora svårigheter. Det skulle knappast bliva möjligt att giva de lärjungar, vilka skulle fortsätta genom realskolan, den säkra grammatiska skolning, som, om det gällde tyska, erfordras för det kommande studiet av språket i den högre skolan, och, om det gällde engelska, det säkra uttal och den grund i övrigt, som erfordras för realskolans fortsatta undervisning i ämnet. När det gällde uttalsundervisningen, vore det av stor vikt, att ett gott uttal inlärdes från första början, då det i regel visade sig förenat med stora svårigheter att arbeta bort inövade uttalsfel och inlära ett nytt, i fråga om ljudbildning, ljudkvantiteter och intonation m. m. korrekt uttal. Det vore överhuvud taget i fråga om språk mera än i fråga om de flesta andra ämnen av vikt, att lärjungarna på begynnelsestadiet erhöles en fast och för den fortsatta undervisningen väl tillrättalagd grund att bygga vidare på. Man måste räkna med stora ojämnheter i kunskaperna hos elever, som i en 3-årig realskola komme från en mängd olika folkskolor med språkundervisning meddelad av olika lärare, vilka i regel icke vore facklärare.

Man måste också fråga sig, om icke ur folkskolundervisningens egen synpunkt invändningar kunde resas mot en mera allmänt införd språkundervisning redan i sjätte klassen. Önskemål hade från olika håll framförts om en förstärkt ställning i folkskolan för ämnena modersmålet och räkning. För de lärjungar, som fortsatte studierna fram till realexamen, komme kraven på grundligare insikt och färdighet i dessa ämnen att tillgodoses vid undervisningen under de tre följande skolåren, men för de lärjungar, som avslutade skolgången i folkskolan, komme resultatet av undervisningen i de ämnen, från vilka tiden för språkundervisningen toges — och till dessa ämnen torde otvivelaktigt modersmålet komma att höra — att bliva lidande på denna anordning. Man syntes dock ha ansett, att den större delen av eleverna i folkskolans sjätte klass skulle beredas tillfälle att delta i språkundervisningen, och även om studiet av det främmande språket komme att

stödja modersmålet, när det gällde de bättre eleverna i klassen, vore det tvivelaktigt, om språkundervisningen i detta avseende finge något egentligt värde för de svagare bland lärjungarna. Skulle språkundervisning i större utsträckning införas i folkskolan, vilket säkerligen vore ett berättigat tidskrav, så torde denna undervisning, såsom nu i allmänhet vore fallet, där den förekommer, böra påbörjas först i sjunde klassen och fullföljas i åttonde klassen. I varje fall syntes tiden icke ännu vara mogen för ett allmänt — låt vara frivilligt — införande av språkundervisning i folkskolan på ett så tidigt stadium som i sjätte klassen.

Å andra sidan har, som av det föregående framgår, från håll, där man har erfarenhet av den nuvarande språkundervisningens begränsning till endast en obligatorisk klass, ansetts önskvärt, att denna undervisning utsträcktes till minst två obligatoriska klasser. Om det första språket i realskolan behövde läsas minst fyra år och det andra språket tre år, kunde det ej väntas, att folkskolan på ett år skulle kunna uppnå ett någorlunda tillfredsställande resultat. I våra grannländer Danmark och Norge hade åt främmande språk i folkskolan anslagits minst två läsår.

Av det i det föregående anförda exemplet på timplanen för språkläsande sjätte folkskoleklass framginge, att tiden för räkningen icke behövde beröras av det nya ämnet. För modersmålet hade språkundervisningen verkat direkt främjande, då i stället för en veckotimme i läsning tillkommit sex veckotimmar i språk. Att märka vore, att de lärjungar, som genomginge en 7-årig folkskola, enligt hittillsvarande allmänna timplaner hade ett större antal undervisningstimmar i modersmålet i klasserna 5—7 än de lärjungar, som genomginge en på fjärde folkskoleklassen byggd 5-årig realskola. Med den utökning av tiden för modersmålet, som sannolikt komme att av skolutredningen föreslås för femte och sjätte folkskoleklasserna, kunde undervisning i ett främmande språk införas i sjätte och sjunde klasserna, samtidigt som modersmålet i klasserna 5—7 finge minst samma timtal som i klasserna 1⁵—5⁵.

Farhågorna för att språkundervisning i folkskolan för begåvade elever ej skulle kunna ersätta första årets språkundervisning i realskolan vore säkerligen överdrivna. Sedan gammalt hade man på landsbygden med gott resultat låtit inträdessökande till läroverk läsa en eller flera klassers språkkurs för någon språkbildad person på orten — en prästman, student eller gymnasist — så att den sökande kunnat vinna inträde vid läroverket i högre klass än den lägsta.

e. Särskild språkundervisning i folkskolan för de lärjungar, som skola fortsätta genom realskolan.

Om en frivillig språkundervisning icke anses böra allmänt införas i folkskolan före sjunde klassen eller om en tidigare införd språkundervisning för

flertalet av folkskolans lärjungar icke befinnes kunna läggas till grund för språkundervisningen i realskolan, så återstår att undersöka, huruvida särskild språkundervisning skulle i folkskolan lämpligen kunna anordnas för de lärjungar, som skola fortsätta genom realskolan. En sålunda differentierad undervisning kunde tänkas anordnad antingen i både femte och sjätte klassen eller endast i sjätte klassen.

Differentieringens omfattning i tiden. För differentiering av endast sjätte folkskoleklassen har den omständigheten ansetts tala, att lärjungarna vore ett år äldre, då de ställdes inför valet mellan språklinjen och den allmänna linjen, varjämte språkundervisning i landsbygdens skolor utan tvivel lättare kunde ordnas, om denna undervisning gällde endast den första årskursen av språkundervisningen.

Om språkundervisningen begränsades till ett år, komme den vidare att mindre inkräkta på tiden för undervisningen i skolans övriga ämnen. Det vore givetvis även en betydande lättnad för de lärjungar, som på egen hand eventuellt med stöd av brevscole- och radioundervisning ville förbereda sig för övergång till realskola, om de erforderliga kunskaperna i det främmande språket omfattade endast en årskurs.

Slutligen har man från vissa håll framfört den meningen, att den ålder, vari eleverna befunno sig i femte folkskoleklassen, måhända vore väl tidig för språkundervisning. Även om den språkkunskap, som kunde förvärfvas i femte och sjätte folkskoleklasserna, icke kunde helt inhämtas genom undervisning i endast sjätte klassen, behövde med hänsyn till lärjungarnas större mognad i sjätte klassen och större insikter i modersmålet skillnaden kanske icke bliva så stor, om i stället ett ökat veckotimtal gäves åt ämnet i denna klass. Någon större ökning torde dock av olika skäl icke kunna komma i fråga.

För differentieringens utsträckande till att omfatta även femte folkskoleklassen hade i främsta rummet åberopats hänsyn till språkundervisningens syfte. Det vore visserligen sant, att den 4-åriga realskolan kunnat uppvisa ett tillfredsställande resultat av undervisningen i tyska. Såsom redan framhållits, vore emellertid härvid att märka, att en 4-årig språkkurs, som påbörjades i folkskolans sjätte klass och i denna skola avbrötes redan efter ett år för att fortsätta efter övergång till annan skolform, uppenbarligen icke kunde bliva likvärdig med den nuvarande 4-åriga realskolans sammanhängande språkkurs. I det senare fallet vore lärjungarna även äldre, och språkundervisningen kunde redan från början bygga på den förstärkta grund, som lagts genom modersmålsundervisningen i folkskolans sjätte klass. Ville man utan att minska kraven på språkkunskaper i realexamen uppskjuta språkundervisningens början till sjätte klassen, så måste denna undervisning i de följande tre realskoleklasserna erhålla en sådan omfattning, att den alltför starkt inkräktade på andra ämnen, och lärjungarnas arbetsbörd på detta

redan nu tämligen hårt pressade stadium bleve alltför tung. Om språkundervisningen påbörjades redan i femte klassen, skulle detta visserligen medföra, att veckotimtalerna för vissa andra ämnen, däribland modersmålet, måste i viss mån sänkas. I var och en av den 5-åriga realskolans två lägsta klasser hade ämnena modersmålet och tyska för närvarande vardera sex veckotimmar, under det att modersmålet enligt folkskolans normalundervisningsplan hade tio veckotimmar i klass 5 och nio i klass 6. Det vore emellertid obestriddigt, att undervisningen i modersmålet och undervisningen i det främmande språket ömsesidigt stödde varandra. Därtill komme, att lärjungarna i realskolan erhöle undervisning i modersmålet under en längre följd av år än lärjungarna i folkskolan. För de lärjungar i folkskolan, som icke komme att delta i språkundervisningen, skulle naturligtvis ingen inskränkning ske av tiden vare sig för modersmålsundervisningen eller för annat ämne.

Valde man alternativet med differentieringens begränsning till sjätte folkskoleklassen, så innebure detta — för såvitt man avsåge att med denna organisation skapa en mera allmän väg till realexamen för normalt begåvade lärjungar — att kraven på kunskaper i det grundläggande främmande språket i realskolan måste sänkas. Gällde det åter att jämna vägen för enstaka studiebegåvade lärjungar, så torde saken ställa sig annorlunda. Även om språkundervisningen i folkskolan i allmänhet vore utsträckt över femte och sjätte folkskoleklasserna, så förefölle det ingalunda orimligt, att en lärjunge, som inhämtat en viss fastställd minimikurs i det främmande språket, omfattande ungefär femte årets kurs och något därutöver, och som i övrigt kunde förete så goda betyg från folkskolans sjätte klass, att hans fallenhet för studier kunde anses uppenbar, utan särskild prövning erhöle inträde i den första klassen av en 3-årig realskola. En sådan lärjunge skulle under den första tiden i realskolan komma att behöva individuell hjälp med sina språkstudier, vilket emellertid utan större svårighet borde kunna givas honom. Vårt allmänna skolsystem borde visserligen icke uppbyggas med hänsyn till ett fåtal, men det borde å andra sidan icke formas så, att icke inom systemet en genväg kunde beredas för dem, som icke haft möjlighet att från början gå fram på de för flertalet utstakade vägarna.

Differentieringens anordning. Till den särskilda språkundervisningen inom folkskolan skulle givetvis uttagas allenast sådana elever, vilka därtill anmäldes av sina målsmän och vilka med avseende å kunskaper och studieförutsättningar befundes lämpliga för sådan undervisning. För underlättande av urvalet borde givetvis bestämda normer för detsamma utarbetas. Det kunde nämligen tänkas, att vederbörande lärare, som skulle förrätta urvalet, kunde bliva utsatt för påverkan och press från föräldrar, som vore angelägna om att få med sina barn bland dem, som skulle komma i åtnjutande av den särskilda undervisningen. Det skulle givetvis underlätta lära-

rens bemödanden att träffa ett riktigt val, om han därvid hade klara och tydliga bestämmelser att stödja sig på. Ett på allsidiga grunder byggt urval torde också befordras av den omständigheten, att de lärjungar, som uttoges till deltagande i undervisningen, bleve bedömda av sina egna lärare, vilka hade betydligt större möjligheter att träffa ett rättvist avgörande än de lärare från en främmande skola, som för närvarande bedöma inträdesproven till läroverk.

En differentiering inom folkskolan kunde icke anordnas på samma sätt vid alla slag av skolor. Den torde över huvud taget svårligen kunna komma till stånd vid skolor av annan form än A-form och möjligen B1-form. Även med denna begränsning skulle emellertid en betydande del av den egentliga landsbygdens barn komma i åtnjutande av de förmåner, som den särskilda språkundervisningen i folkskolan skulle erbjuda. Då bestämda, icke alltför låga betygskrav borde uppställas såsom villkor för deltagandet i denna undervisning, torde vid mindre skolor med endast en serie eller ett par parallella serier av avdelningar antalet av dem, som önskade och vore berättigade att delta, icke bliva så stort, att de kunde sammanföras i en särskild avdelning. Detta torde emellertid kunna bliva fallet i de större samhällenas skolor. Där särskilda avdelningar icke bildades av de lärjungar, som deltog i den ifrågavarande språkundervisningen, skulle dessa lärjungar erhålla sådan undervisning, medan klassen i övrigt arbetade med övningar inom andra ämnen under annan lärares ledning eller sysselsattes med tysta övningar. Under flertalet lektioner skulle alla lärjungarna undervisas tillsammans. I de fall, då de språkläsande lärjungarna sammanfördes i särskilda avdelningar, uppstode inga svårigheter för undervisningens anordnande.

De organisatoriska frågor, som sammanhänge med språkundervisningens införande i folkskolan, hade i det föregående mera utförligt behandlats. Det vore givet, att större svårigheter mötte, om det gällde att anordna sådan undervisning i två årsklasser i stället för i en och med endast en grupp lärjungar inom varje klass i stället för med hela eller i det närmaste hela klassen. Det vore också givet, att svårigheterna bleve större, om det gällde en differentiering av undervisningen även i andra ämnen än det främmande språket. I så fall finge lärjungarna i den språkläsande gruppen i folkskolan med stöd och anvisningar av vederbörande lärare på större eller mindre områden läsa något utförligare kurser än de övriga eleverna (se ovan sid. 263). En plan för sådana tilläggskurser borde då uppgöras. En förutsättning vore, att fordringarna på kvaliteten i kunskaperna hos språklinjens lärjungar upprätthölles i samma grad som skedde i fråga om realskolans lärjungar.

I det hela gällde det här organisationsproblem, som visserligen ofta skulle komma att erbjuda betydande svårigheter och som måste angripas på olika sätt allt efter skilda ortsförhållanden men som med god vilja utan tvivel låte sig lösa i ett icke ringa antal fall.

Läraryfrågan. För den här ifrågasatta språkundervisningen i folkskolan giver den nuvarande folkskolläraryutbildningen icke erforderlig kompetens. Undervisningen i främmande språk ställer redan på nybörjarstadiet stora krav på lärarens insikter och metodiska skicklighet. Skulle en skolorganisation, som med varandra närmare förbunde folkskolans och realskolans uppgifter, befinnas önskvärd, så måste frågan om läraryutbildningen tagas under omprövning. En sådan omprövning torde emellertid även av andra skäl bli nödvändig inom en nära framtid. I den mån folkskolan tillväxer, ökas kraven på lärarnas kompetens. Frågan om läraryutbildningen för olika skolformer skall icke i detta sammanhang närmare beröras. Det torde emellertid vara uppenbart, att den nuvarande läraryutbildningens art icke kan få utöva ett avgörande inflytande på planerna för en framtida skolorganisation. I själva verket kan en rationell lösning av läraryutbildningsfrågan icke ernås, förrän skolans organisation är åtminstone i sina huvuddrag klar. Om man ställer organisationsfrågan i förgrunden, så betyder detta således icke, att frågan om lärarnas utbildning och kompetens betraktas såsom mindre väsentlig.

Under en övergångstid torde den språkundervisning i folkskolan, varom här är fråga, på många orter provisoriskt kunna anordnas på tillfredsställande sätt. På större orter med tillgång inom eller utom folkskolan på utbildade språklärare möter detta ingen svårighet. Även i folkskolor på landsbygden i omgivningen av sådana orter borde språkundervisningen ofta kunna ordnas. Det kan måhända i detta sammanhang vara på sin plats att nämna, att omkring 40 % av eleverna i rikets folkskolor vid slutet av läsåret 1940/41 undervisades i skolor, belägna högst 5 kilometer från högre läroanstalt, ledande till minst realexamen. Det torde icke heller vara omöjligt att här och var i landsbygdsskolor, som ligga på något större avstånd från ett samhälle med en högre skola, därifrån erhålla timlärare för undervisning i det främmande språket. Det kan icke förefinnas större hinder för en lärare att tre à fyra gånger i veckan resa till en sådan folkskola än för barnen i den trakt, där denna skola är belägen, att dagligen företaga resan till det samhälle, i vilket den högre skolan ligger. I större skoldistrikt på landsbygden kunde i vissa fall, där kommunikationsförhållandena så medgäve, de barn, som skulle erhålla språkundervisning, samlas till ett par av de större skolorna och en särskild språklärare anställas inom distriktet.

Därest en sådan läraryutbildning kunde komma till stånd, att folkskolans lärare eller åtminstone en del av dem erhöle den för en fullt effektiv språkundervisning erforderliga kompetensen, skulle givetvis många av de svårigheter bortfalla, som nu äro förknippade med anordnandet av denna undervisning inom folkskolan. Men även under nuvarande förhållanden skulle med anlåtande av de ovan antydda utvägarna väsentligt ökade möjligheter kunna beredas landsbygdens ungdom att komma i åtnjutande av den undervisning, som meddelas i realskolorna.

Beträffande kompetensen för undervisning i främmande språk hänvisas jämväl till vad därom anförts i det föregående.

Realskolans anordning vid differentiering inom folkskolan. Som förut nämnts, skulle syftet med den differentierade undervisningen inom folkskolan vara att ernå en studieväg, som möjliggjorde, att lärjungar, som ägde sådana studieförutsättningar, att de utan större svårigheter kunde på normal tid genomgå den nuvarande 5-åriga realskolan, på sammanlagt nio år fördes fram till realskolans mål, utan att ett mera definitivt val av studieväg behövde göras på ett tidigt åldersstadium. Anordningen med differentiering innebär, att lärjungarna för att icke alltför tidigt behöva träffa detta val skulle gå kvar i folkskolan under normalt sex år. Av de nio åren återstå följaktligen endast tre för vistelse i realskolan. Det förutsattes, att lärjungarna på den differentierade linjen skulle ha kunnat redan i folkskolan i huvudsak inhämta den lärokurs, som för närvarande genomås i den 5-åriga realskolans två lägsta klasser. En på differentierad undervisning i folkskolan byggd realskola skulle följaktligen bli 3-årig och i det närmaste komma att motsvara den nuvarande 5-åriga realskolelinjens tre högsta klasser. Det vore givetvis nödvändigt, att erforderligt antal klassavdelningar vid behov finge nyupprättas i klass 3⁵ (2⁴) för att mottaga de lärjungar, som på denna väg gjort sig berättigade till inträde i realskola. Lärjungar, som av en eller annan anledning icke kommit att delta i språkundervisningen i femte och sjätte folkskoleklasserna men som eljest visade sig äga förutsättningar för realskolestudier, borde efter genomgången av sjunde folkskoleklassen och viss kompletterande språkundervisning kunna intagas i den 3-åriga realskolans första klass. Därest sådana lärjungar hade speciellt utpräglad studiebegåvning, borde det genom särskilda anordningar, såsom t. ex. radio- eller korrespondensundervisning i realskolans första främmande språk, kunna underlättas för dem att vinna inträde i en 3-årig realskola direkt från sjätte folkskoleklassen.

Givet är, att organiserandet av realskolan på nu angivet sätt skulle medföra svårigheter i vissa avseenden; åtskilliga realskolor skulle efter omorganisationen bli väl små för att kunna upprätthållas som självständiga skolor. I de fall, där realskolan vore så stor, att parallellavdelningar funnes i alla klasser, skulle dessa svårigheter bli mindre märkbara. Realskolan skulle i dessa fall även efter förlusten av en klass kunna utan olägenheter existera som en självständig skola — den bleve ju även i fortsättningen större än de nuvarande 4-åriga realskolorna utan parallellavdelningar — och tillräckligt med lärarkrafter skulle alltjämt finnas till förfogande för ämneslärarsystemets bibehållande och lämpliga genomförande. Dessa realskolor skulle således kunna äga bestånd som fristående skolor även efter omorganisationen, låt vara att de i fortsättningen bleve 3-klassiga i stället för 4- eller 5-klassiga.

Annorlunda skulle saken ställa sig med de realskolor, som icke hade parallellavdelningar i alla klasser. De skulle efter reformen kanske komma att bestå av allenast tre klassavdelningar, och de skulle på grund av sin ringa storlek icke kunna göra anspråk på att få sig tilldelade mer än två ämneslärare förutom rektor. Att praktiskt ordna ämnesfördelningen mellan så få lärare skulle givetvis vara omöjligt, och att upprätthålla en särskild skola för den föga omfattande undervisning, som där bedreves, skulle ställa sig synnerligen dyrbart. Man kunde därför för dylika fall tänka sig en sådan anordning, att hela realskolan uppbyggdes som en avdelning av folkskolan på platsen. De båda skolorna skulle därmed erhålla gemensam administration och ledning. Med en sådan anordning kunde fyra lärare anställas för undervisningen i realskolans klasser, varvid en eller annan av dem finge någon del av tjänstgöringen förlagd till den egentliga folkskolans klasser. Den sedan länge aktuella frågan om möjlighet att erhålla kompetenta övningslärare vid de små realskolorna skulle i sådana fall lösas därigenom, att övningslärarna kunde erhålla viss tjänstgöring även i folkskolan.

Man kunde vidare tänka sig, att även i andra fall 3-åriga realskolelinjer, byggande på en differentierad folkskola, knötes till de större folkskolorna på landsbygden. Detta skulle i själva verket innebära, att realskolelinjerna, som nu ofta äro sammanförda till två eller flera serier av avdelningar i realskolorna, jämnare fördelades över landet. Även för lärjungarna i folkskolor, som vore för små för att kunna erhålla realskolelinjer, skulle sådana komma inom närmare räckhåll. Organisationen skulle sålunda kunna få icke ringa betydelse även för bygder, vilkas folkskolor icke kunna anordnas enligt A-formen.

Antagligen skulle en sådan anordning som den här angivna icke låta genomföra sig alldeles utan svårigheter. Folkskolorna äro kommunala institutioner, under det att de till realexamen ledande skolorna till stor del äro statliga. Härtill kommer, att realskolorna företräda andra lokala intressen än folkskolorna. Dessa senare äro uteslutande avsedda för den egna kommunens barn, under det att en realskola är avsedd att meddela undervisning även åt barn från andra kommuner än den, vari skolan är belägen, och berörda förhållande skulle möjligen kunna tänkas leda till kommunalpolitiska komplikationer. Men å andra sidan äro även de kommunala mellanskolorna skyldiga att mottaga lärjungar jämväl från andra kommuner, utan att, såvitt känt är, härav föranletts allvarligare förvecklingar i angivet hänseende. Folkundervisningsväsendet tenderar i allt större utsträckning mot förstatligande. Staten bekostar huvuddelen av folkskolläraernas löner, numera erhålles statsbidrag även till uppförandet av folkskolebyggnader och till undervisningsmateriel, och jämväl i andra hänseenden bedrivs folkskolundervisningen delvis på statens bekostnad. Ju mer denna tendens gör sig gällande, desto lättare torde realskolelinjer kunna förenas med folkskolorna.

I det föregående ha de olägenheter berörts, som kunde vara förbundna med en differentiering över huvud taget av undervisningen i folkskolan, och särskilt ha framhållits farhågorna för att överförandet av en del av realskolans undervisning till folkskolan skulle, med hänsyn till arbetsförhållandena i den senare skolformen, kunna försvaga realskolans undervisningsresultat. Därjämte ha framställts vissa speciella invändningar mot en sådan lösning av anknytningsfrågan, att en till tre år förkortad realskola bygges på folkskolans sjätte klass, i vilken språkundervisning införts icke endast för de lärjungar, som ämna fortsätta i realskolan, utan även för andra av folkskolans lärjungar. Från detta förslag till lösning av anknytningsfrågan skiljer sig det nu framställda därtutinnan, att den särskilda språkundervisningen i folkskolans femte och sjätte klasser skulle anordnas med sikte på fortsatt språkundervisning i en 3-årig realskola. De tre egentliga realskolåren skulle under vissa omständigheter förbindas med folkskolan. Förslaget kunde anses innebära, att den 5-åriga realskolan med sina två lägsta klasser eller i sin helhet förenades med folkskolan.

Även mot en sådan organisation kunna åtskilliga invändningar anföras utöver dem, som redan berörts i samband med frågan om fördelar och olägenheter över huvud taget av en med hänsyn till övergången till högre skolor differentierad undervisning i folkskolan. I den mån dessa invändningar avse ett försvagande av undervisningsresultatet i realskolan, gälla de givetvis i än högre grad förslaget att bygga en 3-årig realskola på folkskolans sjätte klass utan en med tanke på realskolans behov anordnad särskild språkundervisning.

Anordningen kunde befaras få den återverkan på realskolans tre kvarvarande klasser, att arbetsbördan bleve tyngre än för närvarande och tyngre än den skulle bli i den 4-åriga realskolan, som likaledes byggde på sex föregående klasser i folkskolan ehuru utan undervisning i främmande språk.

Därmed är man inne på frågan om förhållandet mellan den 2 + 3-åriga och den 4-åriga realskolan i det ifrågasatta systemet med de båda lägsta klasserna av den nuvarande 5-åriga realskolan överförda till folkskolan, en fråga, som tidigare berörts mera i förbigående.

För närvarande genomgås i de olika ämnena i huvudsak samma kurser i 5-årig och 4-årig realskola. Genom att lärjungarna på den 4-åriga linjen redan genomgått åtskilliga av dessa kursmoment, kommer det på denna linje att i viss mån i en del ämnen gälla förnyad genomgång av vissa partier av folkskolekursen, samtidigt som framställningen göres bredare och fylligare med användande i regel av samma läroböcker som på den 5-åriga linjen. Undervisningen kan under sådana förhållanden och med hänsyn till lärjungarnas högre ålder gå raskare fram på den 4-åriga än på den 5-åriga linjen, och redan från och med klasserna 2⁴ och 3⁵ sammanfalla kurserna på båda linjerna i allt väsentligt i åtskilliga ämnen; avvikelser av större räckvidd gälla i fortsättningen framför allt det i realskolan helt nya ämnet,

det första främmande språket. Man kan alltså säga, att det för närvarande i stort sett är samma kurs, som i den ena realskoleformen breddes ut över fem och i den andra över fyra år. De olika kursavsnitten i de särskilda ämnena få en till sin omfattning i det hela likformig behandling på de olika stadierna.

Om den nuvarande 4-åriga realskolan tänkes bestå såsom en parallellform till en 3-årig realskola, byggd på folkskolans sjätte klass, varvid särskild undervisning skulle meddelas de blivande realskoleleverna i folkskolans sjätte klass eller femte och sjätte klasser endast i det främmande språket, så kunde, har man framhållit, den invändningen göras, att balansen mellan de båda linjerna bleve rubbad. Många ville ju redan för närvarande göra gällande, att den 4-åriga linjen gäve bättre arbetsresultat än den 5-åriga tack vare den sammanlagt ett år längre skolgången och lärjungarnas större mognad. Uppenbart vore, att den 4-åriga linjen skulle bli klart överlägsen den tilltänkta 2 + 3-åriga, om differentieringen under de båda första åren skulle inskränkas till det främmande språket. I alla andra ämnen stode nämligen lärjungarna efter genomgången sjätte folkskoleklass på exakt samma ståndpunkt i kunskapsavseende, men hade, om de icke läst språk, 4 och i annat fall 3 år till sitt förfogande för avläggande av realexamen.

När eleverna överginge från de differentierade folkskoleklasserna till en 3-årig realskola, finge den mottagande skolan räkna med att deras kunskaper och arbetsförutsättningar företedde betydande ojämnheter och att det i många fall funnes luckor, som måste fyllas, innan man kunde gå vidare, alldeles som nu vore fallet. Eleverna komme ju från många skilda lärare och skolor med olika fordringar i fråga om lärjungarnas kunskaper och olika förutsättningar i fråga om tillgång till undervisningsmateriel m. m. Kursväxlingen i B-skolorna vållade också ojämnheter. Detta alltid ofrånkomliga förhållande gjorde sig gällande som en vida allvarigare olägenhet för den mottagande högre skolan med dess examensmål än för folkskolan, som ibland finge i femte klassen mottaga elever från upplösta klassavdelningar, sedan vissa lärjungar övergått från fjärde klassen till den 5-åriga realskolan. Och ändock ansåges denna sistnämnda olägenhet av många vara av den beskaffenhet, att den kunde anföras som skäl mot den dubbla anknytningen (se ovan sid. 204 o. f.). Olägenheterna för den högre skolan av de ojämna kunskapsförutsättningarna gjorde sig gällande med större styrka, ju kortare tid den högre skolan finge till sitt förfogande. I den tänkta 3-åriga realskolan kunde den förkortning av tiden för den egentliga kursläsningen, som vissa oundgängliga repetitioner medförde, komma att verka oförmånligt och att göra arbetet i skolformen forcerat. Och ändå bleve det ingen tid för genomgång av sådana partier av kurserna i historia, geografi och biologi, som i folkskolan lästes mindre utförligt och som man i den 4-åriga realskolan finge tillfälle att genomgå i utvidgad och delvis mera sammanhängande framställning med användning av utförligare läro-

böcker antingen i dess första klass eller senare. Kvarhållandet av eleverna i folkskolan hade då medfört, att man i den 3-åriga realskolan icke kunde genomgå samma kursinnehåll som i den 4-åriga. Icke minst i ett sådant ämne som matematik måste det bli svårt att på tre år genomgå samma kurser och ernå samma säkerhet i kunskapsresultatet som på den längre linjen med dess 4 år, för så vitt icke begåvningskillnaden mellan de båda linjernas lärjungar vore mycket stor.

Om man ville belysa frågan med ett konkret exempel, kunde man tänka sig en kursplan för ämnet historia, som för de berörda klasserna av folkskolan och realskolan såge ut på följande sätt:

klass 5 i folkskolan: svensk och allmän historia under tiden omkring 1500
— omkring 1660,

klass 6 i folkskolan: svensk och allmän historia under tiden omkring 1660
— 1815,

klass 1⁴ i realskolan: repetition av tiden omkring 1500—omkring 1815 med utförligare framställning av framför allt den allmänna historien,

klass 1³ (första klassen av en 3-årig realskola) och 2⁴ i realskolan: svensk och allmän historia från 1815 till nuvarande tid.

Eleverna i den 2 + 3-åriga realskolan finge alltså ingen motsvarighet till kursen i historia i klass 1⁴. Detta skulle bland annat innebära, att den allmänna historien för tiden 1500—1815 komme att av dem genomgås efter en helt kortfattad lärobok i form av bilder, medan eleverna på den 4-åriga linjen komme att läsa den allmänna historien för denna tid i mera sammanhängande och utförlig framställning. Undervisningen i historia i den 3-åriga realskolan skulle, fränsett vissa översiktliga repetitioner i avgångsklassen, vilka vore gemensamma för båda linjerna, komma att omfatta endast tiden efter 1815. Liknande gällde för geografi och biologi. Det vore under sådana förhållanden icke gärna möjligt, att realexamen efter studier på en på detta sätt med folkskolan förenad linje kunde till sitt bildningsinnehåll bli likvärdig med realexamen på 4-årig eller 5-årig linje av gammal typ.

Den 5-åriga realskolan, som sålunda bleve uppdelad på två folkskolor och tre realskolår, eventuellt med alla fem åren förlagda till folkskolan, skulle, på grund av gemensamheten i kurser och den ofta förekommande samläsningen med den allmänna folkskolelinjen under de båda första åren, enligt detta betraktelsesätt i väsentliga avseenden förlora de fördelar, som den nuvarande 5-åriga realskolan äger i form av jämn kursfördelning och likformig behandling av den gällande realskolekursens olika avsnitt.

Om man utginge ifrån att fristående 5-åriga och 4-åriga realskolor komme att fortbestå vid sidan av en eller annan i folkskolan inbyggd linje och att dessa fristående linjer komme att fullfölja sitt nuvarande bildningsmål med de jämförelsevis mindre förskjutningar, som kunde följa av minskningen i timal och minskningen i lärjungarnas arbetsbelastning, vore det naturligt, att de inbyggda linjerna i fråga om kursinnehåll rättade sig efter

de fristående. I enlighet med det andra alternativet för den differentierade undervisningens omfattning borde differentieringen då utsträckas till att i det hela omfatta den fristående realskolans kurser i klasserna 1⁵ och 2⁵. På detta sätt och endast på detta sätt uppnåddes enligt denna tankegång full balans och full likvärdighet mellan de olika linjerna, och detta vore förutsättningen för att införandet av differentiering i folkskolan i här avsett syfte icke skulle resultera i en sänkning av realskolans slutmål. Vad särskilt beträffade undervisningen i det främmande språket, vore det av vikt, att denna undervisning handhades av kompetent språklärare och att samme lärare så långt möjligt undervisade i modersmålet och det främmande språket.

Riskerna för en alltför stark tillströmning till den s. k. språklinjen inom folkskolan skulle tvivelsutan också minskas, om lärjungarna hade klart för sig, att det gällde en verklig realskolelinje inom folkskolan med utvidgade kurser i förhållande till den allmänna linjen.

I Danmark, där man efter fjärde eller femte folkskoleklassen hade dels en examensmellanskola, dels en examensfri mellanskola, vore dessa linjer helt åtskilda.

Balansen mellan linjerna torde visserligen i någon mån upprätthållas genom det strängare elevurval, som vore avsett att komma till stånd på den 2⁷+3-åriga linjen. Endast de mera begåvade skulle enligt förslaget äga tillträde till språkundervisningen i folkskolan, och bland dessa skulle endast de, som visade sig ha därför erforderliga studieförutsättningar, medgivas tillträde till den fortsatta 3-åriga utbildningen. Man torde dock kunna hysa tvekan, huruvida det icke bleve svårt att i praktiken upprätthålla fordringarna både för tillträde till språklinjen och för flyttning mellan klasserna. Trycket på skolan från föräldrarna kunde förväntas bli starkare, när det gällde den för alla gemensamma folkskolan än när det gällde en särskild skola med bestämda inträdes- och flyttningsfordringar.

Att en omläggning av ett historiskt upporganiserat skolväsen med överflyttning till folkskolan av två realskoleklasser eller av hela realskolelinjer skulle under en lång övergångstid bli förenad med olägenheter i fråga om undervisningslokaler och utrustning, torde icke kunna undvikas. Icke blott mellan läroverk och folkskola skulle inträda omkastning i fråga om lokalbehov utan även mellan de olika folkskolorna inom sådana skoldistrikt, där realskolelinjer förenades med folkskolan. Nyanskaffning av lokaler finge säkerligen ske i mycket stor utsträckning. Häremot vore i och för sig intet att invända, i den mån det gällde att på här angivet sätt med högre skola tillgodose en bygd, som förut saknade sådan. Men det vore föga mening i att om- eller tillbygga folkskolelokaler på en ort, där läroverkets lokaler kunde väl rymma en realskola av nuvarande eller ännu större omfattning; att å andra sidan splittra de i realskolan inrymda eleverna så, att en del av dem skulle sortera under folkskolans ledning, vore en föga rationell an-

ordning. — Undervisningsmaterielen, som i allmänhet vore betydligt rikligare i de större läroverken än i de mindre realskolorna och kommunala mellanskolorna, där den understundom bildade ett föga tillfredsställande underlag för undervisningen, skulle väl i många fall bli tämligen knapp och bristfällig vid nyinrättade mindre skolor, där hela realskolan vore inbyggd i folkskolan. Även om de här berörda olägenheterna närmast komme att göra sig gällande under en övergångstid, bleve det med all sannolikhet fråga om en mycket lång sådan; i vad avser undervisningsmaterielen kunde olägenheterna befaras bli bestående.

I fråga om vad som här anförts rörande balansen mellan de skilda realskolelinjerna kunde emellertid vissa invändningar göras. Mellan de nuvarande 4-åriga och 5-åriga linjerna upprätthölles balansen därigenom, att i kurserna för den 4-åriga linjen inginge utförliga repetitioner av vad som genomgått i folkskolans femte och sjätte klasser. Lärjungarna på den 4-åriga linjen erhöles alltså i flertalet ämnen en grundligare undervisning än lärjungarna på den 5-åriga linjen, ehuru ramen för kurserna vore densamma på båda linjerna. På liknande sätt skulle balansen komma att upprätthållas mellan den 4-åriga och den 2 + 3-åriga realskolelinjen. I detta fall bleve repetitionerna på den 4-åriga linjen starkare motiverade än vad de för närvarande vore, då det ju förutsattes, att — i stort sett — sent utvecklade lärjungar eller lärjungar med mindre tydliga studieanlag skulle komma att välja eller hänvisas till den längre studievägen.

Vad olägenheterna i fråga om lokaler och utrustning beträffade, kunde anföras, att dessa visserligen skulle kunna bli betydande, om en allmän omorganisation på jämförelsevis kort tid åsyftades. Detta borde emellertid ej behöva bli förhållandet. Man kunde börja med försök på ett antal orter, där förutsättningar funnes för genomförandet av organisationen, utan att nämnvärda kostnader för lokaler eller materiel bleve nödvändiga. Några svårigheter att anskaffa lokaler för undervisningen behöfve icke uppstå på grund av omkastning mellan läroverk och folkskola i fråga om lokalbehoven, då folkskolan på orten givetvis kunde i mån av behov utnyttja läroverkens frigjorda lokaler, intill dess nybyggnad av andra skäl erfordrades. Barnantalets nedgång i folkskolan hade medfört, att utrymme för språkläsande lärjungegrupper eller för nya klassavdelningar på många håll funnes i folkskolebyggnaderna. I fråga om materielen kunde det rent av tänkas, att en samorganisation av realskola och folkskola stundom skulle kunna medföra besparingar. För närvarande vore i åtskilliga fall mellanskola eller realskola inrymd i samma byggnad som folkskolan. Det kunde förefalla överflödigt, att skolorna under sådana omständigheter hade var för sig sin fulla utrustning av undervisningsmateriel. Över huvud taget torde hithörande frågor med ömsesidigt tillmötesgående ofta kunna lösas på ett ekonomiskt tillfredsställande sätt.

Olika alternativ rörande språkundervisningen i folkskolan ha ovan diskuterats. Det vore, framhålles det understundom av folkskolans representanter, tydligt, att om en klyvning av språkundervisningen i folkskolan genomfördes, så att en speciell språkundervisning meddelades i femte och sjätte klass för läroverksaspiranterna och en allmän språkundervisning infördes först i sjunde klass för de där kvarvarande eleverna, organisationen av undervisningen skulle bli svårare än om undervisningen vore gemensam för alla språkläsande.

Betonandet av att den speciella språkundervisningen toge sikte på endast sådana, som ämnade längre fram söka övergå till läroverk, skulle måhända medföra, att många, som vid något mognare ålder, då intresse och anlag mera hunnit framträda, ej skulle ha slagit in på denna studieväg, lockades att göra detta på grund av ett för tidigt studieval. Visserligen finge de språkläsande eleverna på samma sätt som de övriga vid slutet av sjätte klassen slutgiltigt taga ställning till frågan om den framtida skolgången. I verkligheten komme väl dock både målsmän och elever, sedan det förberedande valet av studieväg gjorts i fjärde klass, att inrikta sig på övergång till realskola efter genomgången sjätte klass. Det hade vid valet av språkstudier icke varit fråga om de elever, som ämnade fortsätta folkskolan ut för att sedan övergå till yrkesskolor eller förvärvslivet, utan om dem, som ämnade fortsätta studierna i högre skolor.

Hur å ena sidan en för alla språkläsande elever gemensam och å andra sidan en på speciell och allmän uppdelad språkundervisning skulle verka i olika avseenden, vore givetvis ej möjligt att med någon större grad av säkerhet förutsäga. Sannolika skäl syntes dock tala för att vid en för alla språkläsande elever gemensam undervisning på begynnelsestadiet, vilken då knappast kunde tänkas omfatta mer än en klass, flertalet av eleverna efter sjätte folkskoleklassen komme att liksom hittills välja sjunde klassen, där de kunde fortsätta språkstudierna. Dessa borde därefter kunna utbyggas i en åttonde klass eller bilda underlag för studier i en 3-årig realskola. De bäst begåvade eleverna i sjätte klassen kunde fortsätta i en 3-årig realskola eller i ett direkt på studentexamen syftande 6-årigt läroverk. För övriga elever, som läst ett främmande språk före folkskolans sjunde klass men saknade förutsättningar att taga en kortare studieväg, kunde 4-åriga realskolor stå öppna. Måhända kunde språkläsande elever, som ej vunne inträde i 3-årig realskola eller 6-årigt läroverk, fortsätta i en språkläsande sjunde klass och därifrån övergå till någon av sistnämnda skolformer. — En gemensam språkundervisning skulle säkerligen ur folkskolans synpunkt vara fördelaktigast både pedagogiskt, organisatoriskt och socialt. Även ur ekonomisk synpunkt torde den ställa sig fördelaktigare än en uppspaltad undervisning.

Mot vad här senast anförts kan å andra sidan ur den högre skolans synpunkt göras gällande, att en för alla därför lämpade gemensam språk-

undervisning i folkskolan icke kunde undgå att minska effektiviteten i undervisningen. För de högre skolornas lärjungar vore i vårt land goda språkkunskaper en nödvändighet, vilket det icke på samma sätt kunde sägas vara för majoriteten av folkskolans elever, även om betydelsen av språkkunskaper jämväl för dem uppenbart vore i stigande. Den högre undervisningen bleve lidande på den föreslagna anordningen. Om en 2 + 3-årig realskola med differentiering inom folkskolan endast i det främmande språket men med särskild undervisning i detta för de blivande realskoleleverna vore en svagare skolform än en fristående 5-årig och en fristående 4-årig realskola, så låge det i sakens natur, att detta i ännu högre grad gällde en 1 + 3-årig realskola med differentierad undervisning endast i det främmande språket och gemensam undervisning för måhända större delen av sjätte folkskoleklassens elever. Det förda resonemanget visade emellertid de svårigheter, som överhuvud vore förknippade med språkundervisning inom folkskolan såsom ersättning för realskolundervisning, för såvitt det icke gällde en genomförd differentiering av undervisningen i dess helhet i de i folkskolan inbyggda realskolelinjerna. För B-skolorna vore anordningen överhuvud svår att genomföra, där icke en central »uppsamlingslinje» kunde komma till stånd.

Frågan om en differentierad undervisning i folkskolan har tidigare vid många tillfällen varit föremål för överväganden. I åtskilliga av de yttranden, som avgåvos över skolkommissionens betänkande, upptogs tanken därpå till diskussion. 1924 års skolsakkunniga, i vilkas betänkande en redogörelse lämnas för de förslag i denna riktning, som framkommit, ha utarbetat en timplan för en på differentierad folkskola byggd 3-årig realskola. Ehuru en generell lösning av enhetsskoleproblemet med differentierad folkskola som grundval enligt deras uppfattning för det dåvarande icke kunde i vårt land ifrågakomma, ansågos goda skäl tala för att vid problemets övervägande perspektivet hölles öppet även åt detta håll. De sakkunniga ansågo sig därför kunna förorda, att möjlighet bereddes att på orter, som härför prövades lämpliga, försöksvis tillämpades en skolorganisation av ifrågavarande eller likartad karaktär. Några sådana försök ha emellertid icke kommit till stånd.

Det har i det föregående mer än en gång framhållits, att betydelsen av de befarade olägenheterna av att undervisningen på den nuvarande realskolans lägsta stadium förlades till folkskolan i väsentliga avseenden icke kan på förhand bedömas. Härför skulle erfordras försök i större skala och under längre tid, än som hittills förekommit. För att giva en uppfattning av huru försök med en samordning av folkskolans och realskolans undervisning skulle kunna organiseras, lämnas här nedan exempel på en tänkt sådan anordning dels i ett större skoldistrikt på landsbygden, dels i ett municipalsamhälle med kommunal mellanskola.

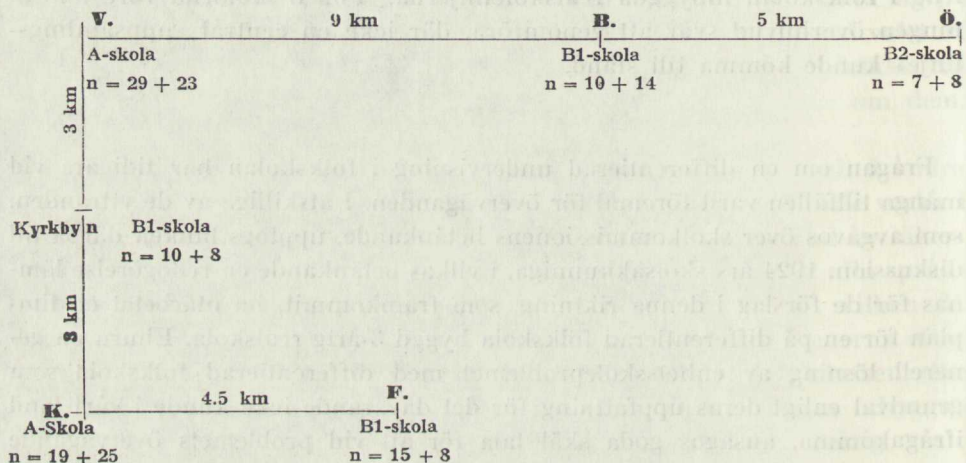
Rörande på detta sätt organiserade realskoleklasser lämnas i särskild bilaga vissa kostnadsberäkningar.

Ex. 1. Förslag till anordning av en med folkskolan förenad realskolelinje i ett större skoldistrikt på landsbygden.

Inom A. skoldistrikt finnas två folkskolor av A-form, en i vardera av stationssamhällena K. och V. Avståndet mellan K. och V. är 6 km. Fyra tåg gå dagligen i vardera riktningen. Restiden är 8 à 10 minuter. Vid anhalten Kyrkbyn mitt emellan K. och V. finnes en B1-skola. 4.5 km från K. ligger byn F. med en skola av B1-form. Distriktet har ytterligare två skolor, belägna den ena i byn Ö. (B2-form), 14 km från V., och den andra i byn B. (B1-form), 5 km från Ö. och 9 km från V. Bussförbindelser finnas Ö.—B.—V. och F.—K.

Schematisk teckning.

Antal lärjungar höstterminen 1942 i klasserna 5 och 6 = n .

I. Differentiering från och med klass 5.

Förutsättning: omkring en tredjedel av lärjungarna i respektive skolor deltagar i den differentierade undervisningen, som påbörjades i klass 5 med läsåret 1942/43. Lärjungarna från Ö. och B. undervisas i V. skola och resa dagligen med buss eller särskild skolskjuts mellan hemmet och skolan. Lärjungarna från F. och Kyrkbyn undervisas i K. och resa dagligen med buss, tåg, cykel eller särskild skolskjuts mellan hemmet och skolan.

Antalet deltagare i språkundervisningen liksom lärjungantalet i det hela i respektive klasser vid de skilda skolorna tänkes under de följande åren oförändrat. Från de förändringar, som ske på grund av in- och utflyttning, kvarsittning m. m., bortses.

Språkavdelningarna i klass 5 komma att utgöras av 15 lärjungar i V. och 14 lärjungar i K. Hela antalet lärjungar i klass 5 blir 34 i V. och 27 i K. De lärjungar, som deltaga i språkundervisningen, undervisas i andra ämnen tillsammans med klassens övriga lärjungar.

I folkskolan i V. antages en realskolelinje inbyggd. De lärjungar, som började språkundervisningen i klass 5 med läsåret 1942/43, nå fram till realexamen med utgången av läsåret 1946/47. Från och med sistnämnda läsår har skolan i V. en fristående avdelning på språklinjen (realskolelinjen) i var och en av klasserna 7, 8 och 9. Lärjungarna på språklinjen i K. överförs till V., sedan de genomgått klass 6. Antalet lärjungar på realskolelinjen i V. blir alltså nämnda läsår 29 i var och en av klasserna 7, 8 och 9.

Lärjungeomflyttningarna torde icke behöva föranleda ändring av skolformen beträffande någon av distriktets skolor.

Antalet veckotimmar, för vilka lärare med adjunktskompetens erfordras, torde kunna beräknas på följande sätt, varvid nu gällande timplan för 5-årig realskola lagts till grund.

	klass 5		klass 6		klass 7		klass 8		klass 9	
Skolan i V:	6	+	6	+	28	+	31	+	31	= 102
» » K:	6	+	6							= 12
									<u>Summa</u>	114

Ett fåtal timmar kunna tillkomma på grund av klassdelningar vid laborationer.

För denna undervisning erfordras fyra lärare med full tjänstgöring samt därutöver möjligen en timplärare med ett fåtal timmar. Behovet av folkskollärare undergår ingen förändring. Distriktets överlärare är administrativ chef för distriktets hela skolväsen, således även för de avdelningar, som tillhöra realskolelinjen. En av de akademiskt utbildade lärarna förordnas till studierektor för denna linje.

II. Differentiering från och med klass 6.

Förutsättningarna antagas vara desamma som i föregående fall, endast med den skillnaden, att den differentierade undervisningen påbörjas i klass 6 med läsåret 1942/43.

Språkavdelningarna i klass 6 komma att utgöras av 15 lärjungar i V. och 14 lärjungar i K. Hela antalet lärjungar i klass 6 blir 30 i V. och 31 i K.

Realskolelinjen i V. är fullt utbyggd från och med läsåret 1945/46. Antalet lärjungar på denna linje blir nämnda läsår 29 i var och en av klasserna 7, 8 och 9.

Antalet veckotimmar, för vilka lärare med adjunktskompetens erfordras, blir 102 jämte det antal timmar, som kan tillkomma på grund av klassdelningar vid laborationer. Om fyra lärare anställas för denna tjänstgöring, måste tjänstgöringen för en av dem utfyllas med några timmars annan undervisning inom folkskolan.

Omkring 20 km söder om V. vid samma järnväg, som förbinder V. med K., ligger B. stad, varest finnes en dubbellinjig 4-årig samrealskola. Om vid denna skola en 3-årig linje upprättades, så kunde möjligen de lärjungar inom A. skoldistrikt, vilka deltagit i språkundervisningen i klasserna 5 och 6, respektive i klass 6, överföras till denna linje. Det torde emellertid vara uteslutet, att de bland dessa lärjungar, som ha sina hem i byarna F., B. och Ö., skulle kunna dagligen resa mellan skolan och hemmet.

Ex. 2. Förslag till anordning av en med folkskolan förenad realskolelinje i ett municipalsamhälle med kommunal mellanskola.

I N. municipalsamhälle har folkskolan läsåret 1942/43 två klassavdelningar i var och en av klasserna 3—6 samt en avdelning i klass 7. Alla dessa avdelningar äro inrymda i ett skolhus. I samma skolhus är den enkellinjiga kommunala mellanskolan inrymd. Vardera avdelningen av folkskolans klass 5 har 28 lärjungar och vardera avdelningen av klass 6 har 30 lärjungar. I regel övergår till kommunala mellanskolan ungefär halva antalet lärjungar från klass 6.

I. Differentiering från och med klass 5.

I den ena av avdelningarna i klasserna 5 och 6 samlas de lärjungar, som deltaga i språkundervisningen, för att sedan fortsätta i klasserna 7, 8 och 9 på realskolelinjen.

Antalet veckotimmar, för vilka lärare med adjunktskompetens erfordras, kan med utgångspunkt från den för 5-årig realskola nu gällande timplanen beräknas till 102 timmar jämte ett fåtal timmar för klassdelning vid laborationer. Om fyra lärare anställas för denna tjänstgöring, måste tjänstgöringen för en av dem utfyllas med några timmars annan undervisning inom folkskolan.

Sammanlagda antalet klassavdelningar i klasserna 5—7 av folkskolan samt i kommunala mellanskolan är innevarande läsår 9. Med inbyggd realskolelinje skulle motsvarande antal stanna vid 8.

II. Differentiering från och med klass 6.

Förhållandena bli i huvudsak desamma som i föregående fall med den skillnaden, att antalet veckotimmar, för vilka adjunktskompetent lärare erfordras, minskas med 6.

D. Sammanfattning.

Som närmare framgår av det föregående, ha i detta kapitel olika förslag till anordnandet av anknytningen mellan folkskolan och den högre skolan upptagits till behandling och delvis även gjorts till föremål för ingående undersökning. Därvid har till en början diskuterats alternativet att bibehålla det nuvarande systemet med dels 5-årig realskola på 4-årig grundskola, dels 4-årig realskola på 6-årig grundskola för att därigenom åt skolorganisationen bevara de fördelar, som den dubbla anknytningen ansetts medföra och om vilka även linjernas uppskattning bland målsmännen kunde anses bära vittne. Vissa ändringar ha därvid ifrågasatts främst med avseende på intagningen av lärjungar i realskolan, flyttnings- och kvarsittningsbestämmelser samt kursfördelningen på de båda linjerna.

Då från många håll gjorts gällande, att den dubbla anknytningen medförde allvarliga olägenheter, har även dess utbytande mot en anordning med alltigenom enkel anknytning gjorts till föremål för överväganden. Övergång till ett system med den högre skolan generellt anknuten till fjärde folkskoleklassen har icke från något håll ifrågasatts, och valet har därför synts stå mellan enkel anknytning vid femte, vid sjätte och vid sjunde folkskoleklassen. Enär det ansetts vara till föga gagn att på detta stadium upptaga frågan om den högre skolans anknytning till sjunde folkskoleklassen till närmare diskussion, ha dock endast sådana organisationssystem, som bygga antingen på folkskolans femte eller på dess sjätte klass, gjorts till föremål för närmare undersökning.

Det har förutsatts, att en anknytning till femte folkskoleklassen skulle ersätta såväl anknytningen till fjärde som anknytningen till sjätte folkskoleklassen. Realskolan skulle därvid kunna tänkas omfatta antingen fem klasser liksom den för närvarande på 4-årig grundskola byggda 5-åriga realskolan eller också fyra klasser liksom den på 6-årig grundskola vilande 4-åriga realskolan och kommunala mellanskolan. Därest den förra vägen valdes, skulle studietiden bli densamma, som den är vid organisationen med 6-årig grundskola och 4-årig realskola, och den vinst med avseende på studietidens längd, som man velat göra genom att knyta realskolan till folkskolans fjärde klass, skulle följaktligen ej kunna ernås. En sådan organisation har därför ansetts icke utgöra en framkomlig väg.

Därest åter på 5-årig grundskola uppbyggdes en 4-årig realskola och denna organisationsform genomfördes över hela linjen, skulle den organisatoriskt beräknade studietiden förkortas med ett år för alla dem, som eljest skulle genomgått 6-årig grundskola. Detta vore obestriddligen en mycket stor vinst, för vars ernående man finge vara beredd att göra vissa oppoffringar. Å andra sidan ha starka betänkligheter rests även mot en sådan organisation, vilken icke ansetts kunna genomföras utan sänkning av realskolans nuvarande bildningsmål.

Då en organisation med 5-årig grundskola sålunda icke tillgodoser vare sig kravet på 6-årig bottenskola eller kravet på en kortare studieväg med bibehållet studiemål, har den ansetts här icke tarva närmare utformning.

Vid diskussionen av frågan om enkel anknytning till sjätte folkskoleklassen har man i allmänhet räknat med att en sådan anordning skulle innebära, att realskolan överlag gjordes 4-årig med anknytning till 6-årig grundskola. Detta organisationssystem har i det föregående gjorts till föremål för ingående överbäganden, och många skäl ha anförts för detsamma ur social, pedagogisk och ekonomisk synpunkt, varvid såsom en särskild fördel framhållits, att en uppdelning av lärjungarna efter intresse-riktning och allmänna anlag kunde företagas med betydligt större säkerhet i 13-årsåldern än vid en tidigare tidpunkt. Å andra sidan har anordningen också ur alla nu angivna synpunkter utsatts för mycken kritik, varvid man framför allt uppehållit sig vid att en odifferentierad 6-årig grundskola organisatoriskt sett skulle medföra en icke önskvärd förlängning av studietiden för dem, som, därest det nuvarande systemet bibehållits, skulle valt vägen över 4-årig grundskola och 5-årig realskola.

Under diskussionen i bottenskolefrågan ha därför framkommit olika förslag till utvägar att, med fasthållande vid 6-årig grundskola, i större eller mindre mån förkorta skoltiden eller undvika dess förlängning fram till real- och studentexamen för lärjungar, som äro tillräckligt begåvade för att kunna avlägga examen på kortare tid. En sådan utväg skulle exempelvis vara att bereda möjlighet för begåvade lärjungar att överhoppa en folkskoleklass och därigenom minska studietiden med något år. Ett sätt att undvika studietidens förlängning vore att anordna en förkortad högre skola på 6-årig folkskola. Detta skulle kunna ske antingen genom sänkning av den högre skolans traditionella bildningsmål eller också genom överförande till folkskolan av vissa kursmoment, som förut tillhört den högre skolan, varvid framför allt avsetts beredande av möjlighet för begåvade folkskolelever att på ett tidigare stadium, än nu i allmänhet sker, erhålla undervisning i ett främmande språk.

Detta åter leder över till spørsmålet om en sådan anordning av undervisningen i folkskolan, att studiebegåvade lärjungar på sammanlagt nio år skulle kunna nå fram till realskolans nuvarande mål, utan att ett mera definitivt val av studieväg behövde göras på ett tidigt åldersstadium. Man vill genom en sådan anordning ernå möjlighet att redan i folkskolan giva de mera begåvade lärjungarna en undervisning, som till sitt omfång och sitt resultat ungefär motsvarar undervisningen i den nuvarande 5-åriga realskolans två lägsta klasser eller i den 4-åriga realskolans första klass, så att deras studietid i folkskolan och realskolan sammanlagt icke skulle behöva överstiga nio år. Anordningen innebär i själva verket, att två av den 5-åriga realskolans klasser skulle ersättas med två folkskoleklasser och att en på språkundervisning i folkskolan byggd realskola följaktligen skulle

bli 3-årig. Därvid har man räknat med att åtskilliga mindre realskolor, närmare bestämt sådana, som icke ha parallella avdelningar i alla klasser, skulle förenas med ortens folkskola såsom en avdelning av denna med för båda skolorna gemensam ledning och administration. Man har vidare tänkt sig, att även i andra fall än de nu nämnda 3-åriga realskolelinjer, byggande på differentierad folkskolundervisning, skulle kunna knytas till folkskolor. Detta skulle möjliggöra, att realskolelinjerna, som nu ofta äro sammanförda till två eller flera serier av avdelningar i de merendels till större orter förlagda realskolorna, komme att jämnare fördelas över landet. Även för lärjungarna i folkskolor, som vore för små för att erhålla realskolelinjer, skulle med denna anordning sådana linjer komma inom närmare räckhåll. För de elever, som icke deltagit i särskild undervisning i folkskolan eller som behövde en långsammare studiegång, skulle 4-åriga realskolor med anknytning till sjätte folkskoleklassen fortfarande stå till buds. Eller också kunde övergång till 3-årig folkskola för dem anordnas från sjunde folkskoleklassen.

Såsom närmare framgår av vad som anförts i det föregående, kan den särskilda undervisningen för de elever i folkskolan, som ämna övergå till högre skola, tänkas anordnad på olika sätt. Enligt en uppfattning borde de lärjungar i folkskolan, som åtnjöte särskild undervisning med syftning mot realexamen, genomgå samma kunskapsstoff som lärjungarna på en fristående realskolelinje och sålunda, där de icke undervisades i särskilda klassavdelningar, i form av tilläggskurser erhålla kompletterande undervisning i alla de ämnen, där folkskolans lärokurser icke överensstämde med realskolans på motsvarande stadium. Enligt en annan uppfattning skulle efter en omläggning av folkskolans och realskolans kurser den ena skolans läroinnehåll komma att i så hög grad överensstämma med den andras på motsvarande stadium, att för de lärjungar i folkskolan, vilka ägde förutsättningar för fortsatta studier i högre skola, särskild undervisning skulle behöva anordnas endast i ett främmande språk.

Den särskilda undervisningen i folkskolan kan i båda de nu angivna fallen tänkas anordnad antingen så, att den meddelas i femte och sjätte folkskoleklassen, eller så, att den inskränkes till att omfatta endast sjätte folkskoleklassen.

Vidare uppkommer spørsmålet, huruvida en i folkskolan meddelad språkundervisning, som icke vore tillrättalagd för de lärjungar, vilka ämnade fortsätta i högre skolor, kunde så anordnas, att den på samma gång kunde tjäna som grundval för fortsatta språkstudier i sådana skolor. Därest såväl denna allmänna som den särskilda språkundervisningen påbörjades i sjätte folkskoleklassen, hade åtminstone en förutsättning skapats för att göra språkundervisningen för båda lärjungekategorierna gemensam. I det föregående ha skäl anförts såväl för som emot en dylik sammanslagning.

Hemställan och särskilda yttranden.

I.

Under återopande av nedan angivna särskilda yttranden hemställa *skolutredningens ledamöter med undantag av Ordföranden*, att försök i erforderlig omfattning måtte anställas med sådan differentiering av undervisningen i folkskolan, att lärjungar med tillräckliga studieförutsättningar kunna på tre år efter genomgången av sjätte folkskoleklassen nå fram till realexamen.

Med avseende på frågan om anknytningen mellan folkskolan och realskolan hemställa ledamöterna *Andrae, Elisabeth Dahr, Hjärne, Iverus, Kolmodin, Kärre, Sandberg och Wellander*, att den nuvarande anordningen med s. k. dubbel anknytning måtte tills vidare bibehållas, medan ledamöterna *Karin Cardell, Fredriksson, Sigrid Jonsson, Karnell och Persson* hemställa, att efter en viss övergångstid realskolan genomgående måtte anknytas till sjätte klassen i folkskolan. Ledamoten *Jonzon* har inskränkt sig till att återopa vad han i detta avseende yttrat i sitt här nedan återgivna anförande.

II.

Som motivering till sina ovan gjorda hemställanden ha ledamöterna *Andrae, Elisabeth Dahr, Hjärne, Iverus, Kolmodin, Kärre, Sandberg och Wellander* anført:

»En skolorganisation, som skall innefatta all undervisning på barndoms- och ungdomsstadierna, måste planläggas med hänsyn till alla olika utbildningsbehov och på lång sikt. En dylik planläggning möter särskilda svårigheter just nu, då själva den för alla barn gemensamma och för all undervisning grundläggande skolan, den obligatoriska folkskolan, befinner sig i en övergångsperiod, ett skede av genomgripande och snabb utveckling. Folkskolan är i Sverige sedan gammalt och var ännu vid tiden för 1927 års skolreform i regel 6-årig. Detta var utgångspunkten för denna reform, i vad den avser anknytningen mellan folkskola och högre skolor. Enligt riksdagens beslut år 1936 står emellertid folkskolan nu dels under omorganisation till 7-årig, vilken utvecklingsfas avses vara av-

slutad med läsåret 1948/49, dels under ytterligare utveckling till 8-årig, vilken omdaning för närvarande ännu endast är påbörjad men till vilken knyts de största förväntningar. Därmed ha de grundläggande förutsättningarna för skolsystemets organisation ändrats och frågan om de högre skolformernas anknytning till folkskolan kommit i ett nytt läge. Vid planläggningen av framtidens skolväsen måste man räkna, icke med den under avveckling stående 6-åriga folkskolan, utan med den 7-åriga folkskolan, som nu är under genomförande, och icke minst med den 8-åriga obligatoriska folkskola, som i varje fall i tätorter måste ses som mål för den pågående organisatoriska utvecklingen.

Denna planläggning med ett närmare och ett avlägsnare mål i sikte gör det nödvändigt att tänka sig skolans omorganisation i två utvecklingsskeden, ett övergångsstadium, omfattande de närmaste åren med 6-, 7- och begynnande 8-årig folkskola, och ett senare stadium med genomförd 7-årig och framväxande 8-årig folkskola. Under sådana omständigheter synes det lämpligt, att denna ofrånkomliga övergångsperiod användes för planmässiga försök, ägnade att tjäna till ledning för den mera definitiva organisation av skolsystemet, som bör komma till stånd, när folkskolans nuvarande utvecklingsskede närmar sig en avslutning.

Självklart är, att vid organiserandet av skolväsendet i dess helhet de speciella skolformerna för högre teoretisk undervisning måste på ändamålsenligt sätt inordnas i systemet av de på grundskolan byggande skolformerna. Folkskolans organisation är alltså primär och grundläggande även för den högre teoretiska skolans. Beträffande denna väsentliga fråga hänvisa vi till vad i särskilt betänkande yttras rörande folkskolans organisation.

Det framstår vidare såsom i nuvarande läge särskilt betydelsefullt, att åtgärder vidtagas för ett effektivare tillvaratagande av de teoretiska och praktiska begåvningarna inom olika samhällsskikt och för en rättvisare fördelning av utbildningsmöjligheterna mellan land och stad. I sistnämnda avseende måste skyldig hänsyn tagas å ena sidan till tätorternas, å andra sidan till landsbygdens särskilda förhållanden och förutsättningar för skolväsendets ordnande. En strävan till likformning kan här endast vara till skada, säkert för endera parten, sannolikt för båda. Den stora olikheten i de geografiska och lokala förutsättningarna gör det på förhand klart, att skilda utvägar måste anlitas och att vad som i det mindre skolsamhället brister i det allmännas undervisningsanordningar måste utjämnas genom ökat stöd åt den enskilde.

Med här angivna utgångspunkter synes det till en början icke välbetänkt att under tiden för folkskolans omorganisation, innan omfattningen och utgestaltningen av dess eget högstadium inom olika skolformer mera slutgiltigt fixerats, göra större rubbningar i nu gällande anknytning mellan folkskola och högre skola. Det är icke i anknytningsförhållandena i och

för sig, som den nuvarande läroverksorganisationen brister, när det gäller att tillvarataga begåvningarna och bereda erforderliga utbildningsmöjligheter. Den nuvarande organisationen giver folkskolans lärjungar möjlighet att övergå till läroverk såväl efter sjätte som efter fjärde folkskoleklassen. Fördelarna med detta system, vilka sammanfattas i betänkandet sid. 215, äro uppenbara. Särskilt må här framhållas å ena sidan vikten av att den senare anknytningen bibehålles, medan nya utbildningsvägar för landsbygdens barn utprövas, å andra sidan betydelsen av att den tidigare anknytningen bereder så många som möjligt av den högre skolans lärjungar tillfälle att inbespara ett studieår. Denna tidsvinst ter sig för framtiden med hänsyn till den långa, för den enskilde mycket betungande militära tjänstgöringen och till den samhällsekonomiskt ogynnsamma åldersfördelningen inom befolkningen såsom omistlig. Betydelsen av denna tidsvinst är påtaglig icke minst för ungdomar inom de ekonomiskt mindre väl ställda befolkningsgrupperna, för vilka ett försenat utträde i arbetslivet är mest kännbart.

Från hygieniska och psykologiska utgångspunkter har också starkt betonats vikten av att de som söka högre teoretisk utbildning ej för länge kvarhållas på skolbänken, och det har framhållits som angeläget, att den nuvarande skoltiden för dem förkortas (Skolutredningens betänkanden och utredningar, bil. I, sid. 23—28, och bil. II, sid. 63).

De av utredningen tillfrågade psykologiska och pedagogiska experterna äro alla ense därom, att den högre undervisningen under inga förhållanden kan helt bygga på odifferentierad 6-årig grundskola.

Den psykologiska vetenskapen synes vara tämligen allmänt ense om att en övergång till mera krävande undervisning bör ske ungefär vid 11-årsåldern (bil. II, sid. 67) och att bedömandet av lärjungarnas allmänna intellektuella läggning kan ske lika säkert vid denna ålder som vid 13-årsåldern, den begynnande pubertetsåldern; den mera speciella begåvning åter, vars bedömande skall giva ledning vid yrkesvalet, framträder i regel först långt senare (bil. II, sid. 62).

I flertalet av de länder, vilkas skolororganisation av utredningen undersökts, sker övergången till högre skola senast ungefär vid 11-årsåldern, bland annat i England, Tyskland, Frankrike. I England är man angelägen om att alla barn vid denna ålder skola göra »a fresh start in school life»; eleverna uppdelas då på tre skilda skolformer, alla så långt som möjligt med ämneslärare i stället för de tidigare klasslärarna.

Det nuvarande systemet med dubbel anknytning har visat sig uppskattat av allmänheten, och särskilt har å de orter, där möjlighet till val mellan realskolelinjerna förelegat, den linje vunnit livlig anslutning, som medfört den kortaste sammanlagda studietiden.

Av här och tidigare i betänkandet anförda skäl finna vi alltså, att den dubbla anknytningen tills vidare bör bibehållas i de fall, där den för när-

varande är anordnad. Vissa lokala jämkningar i det nuvarande systemet synas dock vara önskvärda. Särskilt böra vid de högre allmänna läroverken flickorna beredas tillträde till den kortare utbildningsvägen i samma utsträckning som gossarna — statistiken ger vid handen, att flickorna i vida större utsträckning än gossarna göra rätt för sig på den kortare studievägen.

Vid undersökningen av studieresultatet i realskolan ha konstaterats vissa missförhållanden, vilka lätt kunna genom lämpliga åtgärder rättas. Bestämmelserna rörande intagning, flyttning och kvarsittning böra sålunda revideras, så att genomgång av realskolan mera regelbundet sker på normal tid och särskilt så, att lärjungar från femte folkskoleklassen normalt hänvisas till att senare söka inträde i den 4-åriga realskolan och de eftertraktade platserna i den 5-åriga realskolan förbehållas dem, som ha utsikter att kunna utnyttja den kortare studietiden. En revision bör likaledes ske av undervisningsplanerna med omskiftning av kursinnehållet till bättre överensstämmelse med de växandes psykiska utveckling samt med koncentration och begränsning av kurserna till bättre överensstämmelse med den tid, som står till undervisningens förfogande.

För landsbygdens ungdom böra såsom ovan nämnts studierna vid högre skolor underlättas genom anordningar av olika slag. Då anknytning från sjätte folkskoleklassen redan finnes på praktiskt taget alla läroverksorter, kan ett breddande av ifrågavarande utbildningsväg med slopande av den dubbla anknytningen icke på något sätt bidra till lösningen av denna fråga; det skulle tvärtom motverka en sådan lösning och skapa nya orättvisor. Andra utvägar måste tillgripas. Härvidlag synes det nödvändigt att gå fram på flera linjer, att genom försök i skilda riktningar pröva sig fram till en ändamålsenlig och effektiv ordning. Tydligt är, att både organisatoriska åtgärder och ekonomiskt stöd i skilda former måste försökas. Förslag i senare avseendet framläggas i skolutredningens betänkande om vidgade möjligheter till högre undervisning för landsbygdens ungdom.

Likaså kommer skolutredningen att i annat sammanhang framlägga förslag till åtgärder för underlättande av högre studier för mindre bemedlad ungdom oavsett bostadsort.

För att få möjligheterna undersökta att bereda barn inom mindre skolsamhällen tillfälle att utan tidsförlust nå fram till realexamen ävensom att öppna en väg för organiskt framväxande av nya, till realexamen förande skolor föreslå vi slutligen, att på ett begränsat men icke alltför litet antal orter försök anställas med en inom folkskolan från och med klass 5 differentierad linje med särskild undervisning i den utsträckning, som kan befinnas erforderlig. Härvid vilja vi betona, *dels* att man till en början måste inskränka sig till försök, då det först genom sådana kan säkert utrönas, i vad mån en likvärdig utbildning kan uppnås på den föreslagna vägen, *dels* att differentieringen icke kan börja senare än i femte folk-

skoleklassen, om ett likvärdigt slutresultat skall nås på den kortare vägen. De i samband med utarbetandet av realskolans kursplaner gjorda undersökningarna visa, att en organisation med 3-årig realskola, byggd på en folkskolekurs med kortare differentieringstid, måste medföra en stark sänkning av slutmålet för realskolan och därmed också för gymnasiet. Under utredningsarbetets gång har icke heller en dylik realskola inom utredningen ifrågasatts annat än som en partiell lösning av studietidsproblemet, en lösning avsedd endast för de mest studiebegåvade av folkskolans elever.»

III.

Ledamöterna *Elisabeth Dahr, Iverus, Kolmodin, Kärre* och *Wellander* ha ytterligare anfört:

»Ovan har föreslagits, att vissa försök skola anställas med en differentiering av undervisningen i folkskolan. Vi anse oss emellertid böra närmare angiva de förutsättningar, under vilka enligt vår mening en sådan bör komma till stånd. Härvid liksom över huvud vid organiserandet av den högre skolan utgå vi från att realskolans och gymnasiets slutresultat i det hela icke sänkes.

Den differentierade undervisningen bör närmast anordnas som ett komplement till vanlig realskola (mellanskola), och försöken torde därför företrädesvis böra göras på orter, som sakna sådan skola.

Det är av vikt, att den differentierade undervisningen, så långt den sträcker sig, till sitt bildningsresultat blir likvärdig med den, som meddelas på motsvarande stadium av de vanliga realskolelinjerna. Kurserna böra därför till innehåll och omfattning i allt väsentligt sammanfalla med realskolans och den kommunala mellanskolans. Den differentierade undervisningen bör sålunda komplettera de vanliga folkskoleklassernas kurser icke endast i det främmande språket utan även i de övriga läroämnena, där skillnad föreligger mellan varandra motsvarande folkskole- och realskoleklassers kursinnehåll. I de preliminära förslag till undervisningsplaner, som utarbetats inom skolutredningen, har eftersträfvats, att själva den yttre kursramen i de olika ämnen skall bli väsentligen densamma i folkskolans femte och sjätte klasser å ena sidan och den 5-åriga realskolans två lägsta klasser å den andra. Även om en sådan parallellisering av kurserna icke varit möjlig på alla punkter med hänsyn till de båda skolformernas särskilda krav på lämplig ämnesfördelning, har den dock kunnat genomföras i sådan omfattning, att en kompletterande undervisning av här antytt slag i hög grad kommer att underlättas.

Den angivna parallelliseringen av kurserna mellan vissa klasser av folkskolan och av den 5-åriga realskolan får, såsom framgår av det redan anförda, icke innebära, att själva innehållet i realskolans kurser nedskäres till överensstämmelse med folkskolans i alla andra ämnen än det främmande språket. Detta vore pedagogiskt olämpligt med hänsyn till den olika begåvningsnivån, och det skulle i stor utsträckning innebära ett prisgivande av den

5-åriga realskolelinjens och därmed av den 9-åriga studiegångens fördelar. Sistnämnda studiegång måste alltjämt vara fullt likvärdig med den 10-åriga genom 4-årig realskola.

Där antalet lärjungar, som godkännes för deltagande i den differentierade undervisningen, är tillräckligt för att motivera upprättandet av särskild avdelning (exempelvis minst 15), bör sådan inrättas (*klassdifferentiering*). I sådana fall bör undervisningen utan svårighet kunna anslutas till realskolans på motsvarande stadium. Där antalet lärjungar är för litet för en sådan anordning, bildas inom klassavdelningens ram en särskild grupp, som erhåller handledning av läraren i de olika ämnena och undervisas för sig endast i det främmande språket och eventuellt modersmålet med befrielse från erforderligt antal timmar i vissa andra ämnen (*gruppdifferentiering*). I senare fallet ställes för ifrågavarande handledning en à två timmars extra undervisning utom kursplanen till förfogande.

För tillträde till den differentierade undervisningen bör fordras, att lärjungen väl uppfyller villkoren för inträde i 5-årig realskola.

Språkundervisningen i de differentierade folkskoleklasserna bör, för att kunna ge ett med realskolans likvärdigt resultat, handhavas av fullt kompetenta lärarkrafter. Undervisningen i modersmålet och det främmande språket bör så långt möjligt handhavas av samme lärare.

Vid övergång från sjätte differentierade folkskoleklassen till klass 3⁵ eller 2⁴ i realskolan bör under försökstiden prövning ske i det främmande språket samt i modersmålet och matematik. Denna prövning bör mindre avse att pröva detaljer i lärjungens kunskapsförråd än att utröna hans förutsättningar att med framgång följa realskolans undervisning i fortsättningen.

Till en början torde det vara lämpligt, att den differentierade undervisningen meddelas endast i två klasser och att övergång sker från sjätte folkskoleklassen till tredje klassen av 5-årig och andra klassen av 4-årig realskola (kommunal mellanskola) på sätt nyss antytts. Därigenom underlättas under den första försökstiden jämförelsen mellan de olika vägarna, och anordningens effektivitet kan säkrare prövas.

Den av oss eftersträfvade parallelliseringen av själva den yttre kursramen mellan vissa klasser av folkskolan och av realskolan avser även att underlätta en annan anordning, som i själva verket torde vara av större betydelse för den egentliga landsbygden, där ovannämnda former av differentiering icke kunna komma till stånd. Den bör nämligen göra det lättare för begåvade lärjungar i folkskolan att på egen hand, efter vissa anvisningar av läraren, genomgå realskolans utvidgade kurser vid sidan av folkskolestudierna och sedan efter prövning övergå direkt från sjätte folkskoleklassen till klass 3⁵ eller 2⁴ av en realskola (*enskild handledning*). Till hjälp särskilt vid språkstudiet böra för sådana lärjungar utarbetas *korrespondenskurser* i förening med *radioundervisning*.

Där en från differentierad undervisning kommande lärjunge med otvivel-

aktig studiebegåvning vid inträdesprövning visar bristande kunskaper i något ämne, till exempel det främmande språket eller matematik, må han i stället under första terminen, eventuellt första året i realskolan få viss extra undervisning i detta ämne. För ändamålet bör därför beräknas 1 à 2 timmars undervisning utom schemat.

På frågan om korrespondens- och radioundervisning med vidare syftning ha vi här icke ingått; för detta spörsmål redogöres närmare i annat sammanhang.»

IV.

Ledamöterna *Fredriksson, Sigrid Jonsson, Karnell och Persson* ha anfört: »Som en allmän princip för utredningsarbetet framhålles i direktiven, att skolans yttersta mål måste vara icke kunskapsmeddelelse utan fostran i ordets vidaste och djupaste mening. Skolans hela verksamhet skall ställas i karaktärsdaningens tjänst.

Den 6-åriga grundskolan med övervägande klassläraresystem och frihet från examenstväng äger gynnsammare förutsättningar att sörja för barnens fostran på det tidiga åldersstadium, varom här är fråga, än den 5-åriga realskolans parallella klasser. Att barn från hem med skilda sociala villkor under så lång tid som möjligt undervisas tillsammans och bilda en gemenskap i arbete och lek är ägnat att väcka och utveckla den samhörighetskänsla och vilja till samarbete, som utgör förutsättning för en god samhällsordning.

I direktiven har vidare som en huvuduppgift för utredningen uppställts, att en lämplig avvägning mellan teoretisk och praktisk utbildning bör komma till stånd.

För att skolan i sin mån skall kunna lämna ledning vid valet mellan praktisk och teoretisk utbildningsväg, erfordras en ingående kännedom om lärjungarnas anlag och intressen. Enligt den psykologiska forskningens nuvarande ståndpunkt (bilaga II till 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar, sid. 12 o. 28) träda emellertid de mera speciella begåvningsanlagen, särskilt de praktiska anlagen, tydligare i dagen först i samband med förpuberteten. Det för de växandes framtid betydelsefulla valet av utbildningsväg bör därför icke förläggas så tidigt som till 10—11-årsåldern. Erfarenheten har otvetydigt visat, att anknytningen till ett så lågt stadium som fjärde folkskoleklassen försvårar bedömningen av lärjungarnas anlag och förutsättningar samt medför en alltför stark dragning till de teoretiska skolorna, varigenom balansen i skolsystemet förskjutes till förfång för den praktiska utbildningen. För vinnandet av en mot samhälls- och näringslivets behov bättre svarande fördelning av lärjungarna på praktiska och teoretiska levnadsbanor bör anknytningen mellan folkskola och högre skolor icke förläggas lägre än efter genomgången av sjätte folkskoleklassen. Detta

synes även utgöra en viktig förutsättning för en rationell fördelning av den studiehjälp, som i annat sammanhang föreslås.

Vid anknytningsfrågans lösning böra även pedagogiska, skolorganisatoriska och ekonomiska synpunkter vinna beaktande.

I samband med den allmänna samhällsutvecklingen under de senaste årtiondena har folkskolan varit föremål för statsmakternas och kommunernas synnerliga intresse och omvårdnad. Det allmänna har för folkskoleväsendet iklätt sig ekonomiska uppoffringar i en omfattning, som saknar motsvarighet under någon tidigare period. Betydelsefulla reformer ha genomförts, vilka beröra såväl folkskolans inre arbete som dess organisation och yttre förutsättningar i övrigt. I särskild grad har denna utveckling kommit landsbygdens skolväsen till godo. Den vid tiden för beslutet om 1927 års skolreform bestående kvalitetsskillnaden mellan städernas och landsbygdens skolväsen har i väsentliga avseenden utjämnats. Denna utveckling kan enligt vår mening icke lämnas obeaktad vid planerandet av en ny skolreform utan måste återverka på folkskolans ställning och uppgifter inom skolsystemet.

Genom förverkligandet av 1936 års riksdags beslut om införandet av 7-årig lärokurs i folkskolan, vilket enligt riksdagens uttalande icke skulle åsyfta någon ändring i den 6-åriga grundskolans och därpå byggande utbildningsanstalters inbördes förhållanden, vinner folkskolan ökade möjligheter att meddela en efter lärjungarnas utveckling avpassad grundläggande undervisning. Den revision av undervisningsplanen för rikets folkskolor, som skolutredningen utfört, kan förväntas ytterligare höja grundskolans arbetsresultat.

De jämförande undersökningar av studieresultaten i 4-årig och 5-årig realskola, som i betänkandet redovisas, utvisa på det hela taget bättre resultat på den 4-åriga linjen och ådagalägga med full tydlighet det 6-åriga folkskolestadiets bärkraft som underlag för den högre undervisningen. Undersökningarna synas även giva vid handen, att lärjungar i 11—12 årsåldern i allmänhet icke äga nödig mognad för de arbetsformer, som höra samman med realskolans examens- och ämneslärarsystem.

I skolorganisatoriskt avseende har den dubbla anknytningen visat sig medföra olägenheter för såväl folk- som realskolan. Den nuvarande anordningen med övergång till realskolan från olika klasser vållar splittring och oro i folkskolans arbete. Den gör det även svårare för målsmännen att vinna överblick över skolsystemet och planera för barnens fortsatta skolgång.

I ekonomiskt avseende skulle en skolorganisation med helt genomförd 6-årig grundskola och 4-årig realskola medföra icke oväsentligt minskade krav på det allmänna (se sid. 241—244). Besparingarna skulle ytterligare ökas, i den mån en 3-årig realskolelinje införes i enlighet med vad vi här nedan föreslå (se bilaga, alternativ II).

Ehuru det svenska skolväsendet bör utvecklas på nationell grund, kan

en jämförelse med anknytningsfrågans lösning i andra länder dock vara av intresse. Den undersökning, för vilken en sammanfattande redogörelse lämnas på sid. 199 o. f., utvisar, att i flertalet av de länder, som upptagas i undersökningen, övergången till högre skolor sker efter femte, sjätte eller högre klass i folkskolan.

Med hänsyn till ovan anförda synpunkter och vad som i betänkandet anförts särskilt på sid. 204—210 om skälen mot dubbel anknytning och på sid. 244—245 om skälen för enkel anknytning, anse vi tiden vara inne att efter viss övergångstid avveckla den nuvarande dubbla anknytningen och fullständigt genomföra den reform med folkskolans sjätte klass som grund för högre skolundervisning, som partiellt genomfördes genom 1927 års riksdags beslut angående omorganisation av det högre skolväsendet.

Vid förverkligandet av denna reform böra anordningar vidtagas för att möjliggöra, att begåvade lärjungar såväl i städer som på landsbygd kunna avlägga realexamen efter en 9-årig studiegång. För att uppnå detta syfte bör — med bibehållande i varje fall tills vidare av den 4-åriga realskolan — inrättas en 3-årig realskolelinje, byggande på sjätte klassen i folkskola, i vilken undervisning i ett främmande språk anordnats för lärjungar, som äro väl kvalificerade att delta i sådan undervisning. Språkundervisningen bör handhavas av lärare, som erhållit akademisk utbildning i ämnet eller på annat sätt styrkt sin behörighet. Förutsättningar för sistnämnda skolorganisation äro för handen framför allt i städer men även i icke ringa utsträckning på landsbygden. Under hänvisning till i betänkandet särskilt på sid. 268 o. f. lämnad motivering finna vi övervägande skäl tala för att folkskolans språkundervisning påbörjas i sjätte klassen. Där på grund av lokala förhållanden språkundervisning icke på vanligt sätt kan meddelas i folkskolan, bör tillfälle beredas studiebegåvade lärjungar att genom en kombination av korrespondens- och radioundervisning samt eventuellt särskilda preparandkurser inhämta grunderna i ett främmande språk.

Vi anse, att 3-åriga realskolelinjer böra anordnas dels vid högre allmänna läroverk samt större kommunala mellanskolor och 4-åriga realskolor, dels vid folkskolor såväl i städer som på landsbygd. För inträde i 3-årig linjes första klass bör uppställas krav på väl inhämtad folkskolekurs, även innefattande grunderna i ett främmande språk. Lärjungar med sådana kunskaper böra under övergångstiden kunna vinna inträde även i andra klassen vid kommunala mellanskolor och 4-åriga realskolor. Eftersom i skolutredningens preliminära förslag till kursplaner lärokurserna i folkskolans femte och sjätte klasser, bortsett från ett främmande språk, såväl till innehåll som omfång i allt väsentligt äro desamma som i den 5-åriga realskolans båda lägsta klasser, böra enligt vår mening lärjungar från sjätte klassen med kvalificerade betyg i folkskolans obligatoriska ämnen utan komplettering kunna övergå till en 3-årig studieväg i realskolan. Intill dess språkundervisningen i folkskolan nått fast form och tillräcklig erfarenhet av densamma

vunnits, böra lärjungar, som önska övergå till 3-årig realskolelinje, prövas i främmande språk av den mottagande skolan. I fråga om organisationen av folkskolans språkundervisning hänvisa vi till vad som därom anföres dels i detta betänkande särskilt på sid. 263—272, dels i särskilt betänkande rörande folkskolans organisation.

Med ledning av vunna erfarenheter av den här ovan föreslagna skolorganisationen bör senare avgöras, dels i vilken omfattning realskolan bör samordnas med folkskolan, dels huruvida den 3-åriga realskolan må kunna generellt genomföras.

Då detta betänkande endast avser sambandet mellan folkskola och på denna byggande utbildningsanstalter, anse vi oss här icke böra ingå på andra med skolorganisationen sammanhängande spörsmål. Vi anse oss emellertid böra erinra därom, att en så god lärarutbildning som möjligt — icke minst vad folkskolan angår — utgör en av de viktigaste förutsättningarna för ett lyckosamt genomförande av den planerade skolreformen. Slutligen vilja vi framhålla vikten av att effektiva åtgärder vidtagas — bland annat böra stipendier ställas till förfogande — för att begåvningar bland landsbygdens och de mindre bemedlade hemmens barn i samhällets intresse skola kunna tillvaratagas. Förslag till åtgärder i detta hänseende framläggas i annat sammanhang.»

V.

I fråga om anknytningen mellan folkskola och högre skolor samt rörande därmed sammanhängande spörsmål har ledamoten *Jonzon* anfört följande:

»Vid bedömandet av frågan om anknytningen mellan folkskolan och realskolan synes man mig främst böra hålla i sikte dels angelägenheten av att studietiden fram till realskolans slutmål icke göres längre än vad som är oundgängligen nödvändigt, dels vikten av att lärjungarnas val mellan övergång till realskolan och fortsatt skolgång i folkskolan med därpå byggd yrkesutbildning så vitt möjligt framskjutes till en ålder, då deras anlag mera tydligt framträda, dels slutligen, och framför allt, betydelsen av att skolorganisationen i samhällets och rättvisans intresse bättre än nu kommer att tillgodose landsbygdens och de mindre bemedlade klassernas behov av utbildningsvägar för sina barn.

Av skäl, som närmare utvecklats i betänkandets kapitel VII, bör enligt min mening försök anställas med särskild undervisning, förlagd till folkskolans femte och sjätte klasser, i realskolans första främmande språk för lärjungar, som därtill anmälas och som med hänsyn till erhållna betyg synas äga goda förutsättningar för fortsatta studier i realskolan, medan undervisningen i övrigt följer folkskolans kurser. För lärjungar, som på tillfredsställande sätt tillgodogjort sig denna undervisning, bör studiegången till realexamen därefter vara 3-årig. De realskoleklasser, som sålunda skulle

bygga på folkskolans sjätte klass, borde, där lärjungeantalet så tillåte och förhållandena i övrigt gjorde det lämpligt, samorganiseras med folkskolan, vilket skulle innebära, att realskolelinjer i säkerligen ganska stor utsträckning kunde förläggas till landsbygdens större folkskolor. Landsbygdens ungdom skulle sålunda erhålla ökad tillgång till realskolebildning utan att dragas bort från sin miljö. (Att även andra åtgärder för tillgodoseende av landsbygdens behov av högre undervisning äro i hög grad påkallade är uppenbart men torde icke i detta sammanhang böra närmare beröras.) Det mera definitiva valet av studieväg bleve framskjutet till 13-årsåldern utan förlängning av studietiden till realexamen. Då erfarenheten visat, att föräldrar inom de mindre bemedlade klasserna även i städerna gärna så länge som möjligt uppskjuta avgörandet om barnens övergång till realskolan, torde en sådan anordning bliva till gagn särskilt för dessa klassers ungdom.

För frågor, som sammanhånga med denna organisationsplan, redogöres närmare i avsnittet om differentierad undervisning i folkskolan.

Enligt min uppfattning bör lösningen av det s. k. anknyningsproblemet väsentligen sökas efter här antydda linjer. Att i ett sammanhang omedelbart genomföra en sådan organisation synes emellertid icke tillrådligt eller ens möjligt. Under en försöksperiod bör den så småningom utvecklas och omformas efter de erfarenheter, som kunna göras. Till en början böra försök i någorlunda stor omfattning anordnas, där förutsättningar härför finnas, med dels till landsbygdsfolkskolor och i någon utsträckning även till folkskolor i städer förlagda realskolelinjer, dels till realskolor med mer än en serie avdelningar förlagda 3-åriga realskolelinjer, avsedda för lärjungar, som i folkskolans femte och sjätte klasser åtnjutit språkundervisning.

Bortsett från av andra skäl eventuellt påkallade lokala förändringar av skolorganisationen böra under försöksperioden endast sådana organisationsförändringar vidtagas, som äro nödvändiga för försökens igångsättande och genomförande samt deras successiva utvidgande.

Enligt min uppfattning bör sålunda den dubbla anknytningen bibehållas, till dess det visat sig, att med anknytningen till folkskolans sjätte klass kan förenas den fördel av en kortare studietid, som anknytningen till fjärde klassen nu erbjuder.»

VI.

Ledamoten *Karin Cardell* har anfört följande:

»Frågan om anknytningen mellan folkskolan och realskolan bör enligt mitt förmenande lösas i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i ledamoten Jonzons yttrande. Således bör språkundervisning anordnas i folkskolans femte och sjätte klasser för elever, som äga goda förutsättningar för fortsatta studier i realskolan. Elever, som på ett tillfredsställande sätt tillgodogjort sig denna undervisning, böra beredas tillfälle att

på ytterligare tre år avlägga realexamen. En sådan differentiering av folkskolans undervisning synes kunna skapa garantier för att eleverna med en 9-årig studiegång erhålla tillräckliga kunskaper i främmande språk, utan att därför det definitiva valet av studieväg behöver ske före avgången från sjätte klassen i folkskolan. Vidare motverkas en alltför stark dragning till de teoretiska skolformerna genom att övergången till dessa skolor förlägges i nära anslutning till den tidpunkt, då vägarna öppnas till de praktiska utbildningslinjerna.

På sådana orter, där på grund av lokala förhållanden språkundervisning av detta slag icke kan anordnas i folkskolan, böra i stället begåvade elever genom korrespondensundervisning i förening med undervisning i radio beredas tillfälle att inhämta sådana grundläggande kunskaper i ett främmande språk, att de efter genomgången av sjätte klassen på tre år kunna avlägga realexamen.

Folkskolans organisationsfråga, vilken kommer att behandlas i särskilt betänkande, kan i detta sammanhang icke lämnas helt obeaktad. Den nuvarande anordningen med 2-årig småskola, efter vilken barnen allmänt överföras till ny lärare, kan icke betraktas som ändamålsenlig ens ur den nuvarande 7-åriga folkskolans synpunkt. Utbygges folkskolan med ett åttonde skolår, vilket skulle i hög grad stärka dess ställning som allmän medborgarskola, synes en omprövning av frågan om lågstadiets omfattning i ännu högre grad påkallad. Kursfördelningen enligt gällande undervisningsplan kan i och för sig också väl motivera en utsträckning av lågstadiet. Vid en sådan förändring förutsättes dock, att lärarutbildningen för folkskolans olika stadier blir likvärdig. En differentiering av undervisningen i folkskolan av ovan angiven art skulle låta sig väl förenas med här ifrågasatt förändring av folkskolorganisationen.

Enligt min uppfattning bör redan nu principbeslut kunna fattas av innebörd, att realskolan efter viss övergångstid skall genomgående anknytas till folkskolans sjätte klass.»

Tab. 1. Samtliga från allmänna läroverk, kommunala mellanskolor och privatläroverk
realexamen avgångna lärjungar, fördelade efter

1	2	3	4	5	6
	1 9 3 6				
	Manliga lärjungar				
Sysselsättning	allmänna läroverk	komm. mellansk.	högre goss- och samsk.	enskilda mellansk.	samtliga
Fortsatta studier:					
vid gymnasier eller privat.....	1 142	158	25	14	1 339
» tekniska läroanstalter.....	295	¹ 68	5	4	372
» lärlings- och yrkesskolor.....	16	3	1	—	20
» husmodersskolor.....	—	—	—	—	—
» lantbruksskolor o. -institut.....	7	2	1	—	10
» skogsskolor o. -skötsel.....	14	2	—	—	16
» handelsgymn., -skolor, -institut.....	236	40	5	13	294
» gymnastiska institut.....	—	—	—	—	—
» seminarier av olika slag.....	25	9	—	—	34
musikstudier.....	2	2	—	1	5
konststudier.....	3	1	—	—	4
studier av annan art.....	4	5	—	—	9
Annan sysselsättning:					
till landsstaten.....	8	1	—	—	9
» lantmäteristaten.....	1	1	—	—	2
» poststaten.....	27	18	—	1	46
» telegrafstaten, radiotjänst.....	7	—	—	—	7
» järnvägsstaten.....	22	7	1	—	30
» tullstaten.....	3	1	—	—	4
» annan civil tjänst.....	3	2	—	—	5
» militär- och flygaryrket.....	79	27	1	—	107
» handel, affärsverksamhet, kontor.....	243	136	2	10	391
» bank- o. försäkringsverksamhet.....	18	1	1	—	20
» bruks- o. fabriksverks., hantverk.....	217	65	3	4	289
» lantbruk o. trädgårdsskötsel.....	52	8	3	—	63
» sjömansyrket, lots- o. navigationsskolor.....	28	8	—	—	36
» sjukvård, barnavård.....	3	—	—	—	3
» journalistrycket.....	8	1	—	—	9
» hemmet och husligt arbete.....	—	—	—	—	—
» lärarverksamhet.....	1	—	—	—	1
» tandteknikeryrket.....	—	—	—	—	—
» fotografyrket.....	1	—	—	—	1
» annan praktisk verksamhet.....	—	3	1	—	4
Uppgift saknas.....	296	¹ 72	3	2	373
Summa	2 761	² 641	52	49	3 503

¹ Därav 1 ht 1936. ² Därav 2 ht 1936. ³ Därav 3 ht 1936. ⁴ Därav 6 ht 1936.

inklusive statens normalskola för flickor under åren 1936, 1937, 1938 och 1939 efter avlagd tillämnad sysselsättning närmast efter avgången.

7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
1936						1937										
Kvinnliga lärjungar						Manliga lärjungar					Kvinnliga lärjungar					
allmänna läroverk	komm. mellansk.	högre goss- och samsk.	högre flickskolor	enskilda mellansk.	samtliga	allmänna läroverk	komm. mellansk.	högre goss- och samsk.	enskilda mellansk.	samtliga	allmänna läroverk	komm. mellansk.	högre goss- och samsk.	högre flickskolor	enskilda mellansk.	samtliga
403	121	18	33	5	580	1 155	154	9	17	1 335	456	129	13	33	11	642
8	—	—	—	1	9	291	⁵ 67	8	10	376	5	2	1	—	—	8
22	6	1	—	—	29	6	2	—	—	8	24	4	—	1	—	29
32	12	1	2	2	49	—	—	—	—	—	42	12	—	2	2	58
1	1	—	—	—	2	15	2	—	—	17	2	—	—	—	1	3
—	—	—	—	—	—	8	5	—	2	15	—	—	—	—	—	—
240	65	4	10	18	337	194	52	8	7	261	196	⁵ 92	1	8	20	317
3	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	4	3	—	—	—	7
53	23	—	2	3	81	38	⁵ 16	—	1	55	96	⁵ 24	—	1	—	121
5	2	—	—	—	7	9	3	—	—	12	3	2	—	—	—	5
5	1	—	—	—	6	3	—	—	—	3	3	2	—	—	—	5
6	3	—	—	—	9	1	2	4	—	7	4	4	—	1	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	—	—	—	—	1	6	—	1	—	7	2	—	—	—	—	2
1	—	—	—	—	1	2	—	—	—	2	1	—	—	—	—	1
21	14	—	1	3	39	40	19	—	—	59	27	17	—	2	—	46
24	28	—	—	—	52	7	1	—	—	8	29	⁵ 24	—	1	—	54
1	1	—	—	—	2	29	19	—	—	48	3	—	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	6	—	—	—	—	—	—
—	3	—	—	3	6	1	1	—	—	2	1	—	—	—	1	2
—	—	—	—	—	—	94	⁶ 22	—	1	117	—	—	—	—	—	—
296	³ 239	—	7	28	570	335	⁵ 117	3	11	466	318	⁷ 277	2	6	16	619
16	9	—	—	3	28	32	6	—	—	38	23	13	1	—	1	38
25	5	1	1	—	32	213	93	4	4	314	32	8	—	1	—	41
5	—	—	—	—	5	48	14	—	—	62	1	2	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	11	3	1	—	15	—	—	—	—	—	—
114	¹ 34	1	2	2	153	—	—	—	—	—	146	42	—	—	6	194
1	—	—	—	—	1	2	—	—	—	2	1	—	—	—	—	1
319	109	3	1	12	444	—	—	—	—	—	293	⁷ 115	4	3	8	423
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	3	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	5	2	1	—	8	2	—	—	—	—	2
6	3	—	—	4	13	6	3	—	—	9	8	1	—	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
196	² 84	3	—	—	283	251	⁵ 70	6	2	329	242	79	7	—	—	328
1 804	⁴ 766	32	59	84	2 745	2 805	⁶ 676	45	55	3 581	1 964	⁸ 854	29	59	66	2 972

⁵ Därav 1 ht 1937. ⁶ Därav 5 ht 1937. ⁷ Därav 3 ht 1937. ⁸ Därav 9 ht 1937.

Tab. 1 (forts.). Samtliga från allmänna läroverk, kommunala mellanskolor och privatläroverk
realexamen avgångna lärjungar, fördelade efter

1	24	25	26	27	28
	1 9 3 8				
	Manliga lärjungar				
Sysselsättning	allmänna läroverk	komm. mellansk.	högre goss- och samsk.	enskilda mellansk.	samtliga
Fortsatta studier:					
vid gymnasier eller privat.....	1 215	126	13	15	1 369
» tekniska läroanstalter.....	280	82	7	5	374
» lärlings- och yrkesskolor.....	3	2	1	—	6
» husmodersskolor.....	—	—	—	—	—
» lantbruksskolor o. -institut.....	15	4	2	—	21
» skogsskolor o. -skötsel.....	15	5	2	—	22
» handelsgymnasier, -skolor, -institut.....	212	⁹ 45	3	14	274
» gymnastiska institut.....	—	—	—	1	1
» seminarier av olika slag.....	45	13	—	1	59
musikstudier.....	4	2	—	—	6
konststudier.....	5	1	—	—	6
studier av annan art.....	—	9	—	—	9
Annan sysselsättning:					
till landsstaten.....	7	1	—	—	8
» lantmäteristaten.....	—	—	—	—	—
» poststaten.....	43	19	—	3	65
» telegrafstaten, radiotjänst.....	5	3	—	—	8
» järnvägsstaten.....	25	7	—	—	32
» tullstaten.....	6	⁹ 3	1	—	10
» annan civil tjänst.....	2	1	—	—	3
» militär- o. flygaryrket.....	89	36	—	6	131
» handel, affärsverksamhet o. kontor.....	318	¹⁰ 124	4	7	453
» bank- o. försäkringsverksamhet.....	28	⁹ 5	—	—	33
» bruks- o. fabriksverks., hantverk.....	192	⁹ 42	—	3	237
» lantbruk o. trädgårdsskötsel.....	48	18	1	1	68
» sjömansyrket, lots- o. navigationsskolor.....	30	2	2	1	35
» sjukvård, barnavård.....	2	—	—	—	2
» journalistyrket.....	5	—	—	—	5
» hemmet o. husligt arbete.....	—	—	—	—	—
» lärarverksamhet.....	—	—	—	—	—
» tandteknikeryrket.....	—	—	—	—	—
» fotografyrket.....	1	1	—	—	2
» annan praktisk verksamhet.....	5	7	1	—	13
Uppgift saknas.....	318	⁹ 82	8	—	408
Summa	2 918	¹¹ 640	45	57	3 660

⁹ Därav 1 ht 1938. ¹⁰ Därav 4 ht 1938. ¹¹ Därav 9 ht 1938. ¹² Därav 2 ht 1938.

¹⁷ Därav 6 ht 1939.

inklusive statens normalskola för flickor under åren 1936, 1937, 1938 och 1939 efter avlagd tillämnad sysselsättning närmast efter avgången.

29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45
1938						1939										
Kvinnliga lärjungar						Manliga lärjungar					Kvinnliga lärjungar					
allmänna läroverk	komm. mellansk.	högre goss- och samsk.	högre flickskolor	enskilda mellansk.	samtliga	allmänna läroverk	komm. mellansk.	högre goss- och samsk.	enskilda mellansk.	samtliga	allmänna läroverk	komm. mellansk.	högre goss- och samsk.	högre flickskolor	enskilda mellansk.	samtliga
478	124	16	18	11	647	1 151	145	17	9	1 322	463	101	22	12	8	606
7	3	4	—	1	15	274	¹⁵ 68	5	8	355	17	—	—	—	—	17
12	—	—	—	—	12	10	1	—	—	11	14	3	2	—	1	20
43	15	—	1	1	60	—	—	—	—	—	39	¹⁶ 18	—	—	2	59
1	—	—	—	—	1	8	2	—	1	11	3	—	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	6	7	1	2	16	—	—	—	—	—	—
155	115	3	5	24	302	196	44	6	14	260	198	114	4	2	19	337
7	1	—	—	—	8	1	—	—	—	1	5	1	—	—	—	6
96	36	—	—	2	134	33	10	—	1	44	76	40	—	2	4	122
5	⁹ 3	—	—	—	8	4	1	—	—	5	3	3	—	—	—	6
7	—	—	—	—	7	1	1	1	—	3	2	2	—	—	—	4
4	8	—	1	—	13	—	1	—	—	1	—	1	2	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	1	—	—	—	2	5	2	—	—	7	2	—	—	—	—	2
2	—	—	—	—	2	—	1	—	—	1	2	—	—	—	—	2
37	⁹ 21	—	1	3	62	58	27	—	—	85	32	¹⁶ 23	—	—	2	57
42	30	—	2	2	76	5	1	—	3	9	44	45	—	—	1	90
—	—	—	—	—	—	28	8	—	—	37	—	1	—	—	—	1
—	—	—	—	1	1	8	8	—	—	16	—	1	—	—	—	1
4	5	—	—	4	13	3	1	—	—	4	2	1	—	—	3	6
—	—	—	—	—	—	97	38	—	2	137	—	—	—	—	—	—
350	267	2	10	12	641	293	¹⁵ 112	2	5	412	382	¹⁶ 273	9	5	21	690
27	10	—	3	2	42	30	5	—	1	36	19	20	—	—	3	42
26	9	1	—	1	37	203	61	—	5	269	26	10	—	—	—	36
1	1	—	—	—	2	48	18	1	—	67	4	2	—	1	—	7
—	—	—	—	—	—	21	4	—	—	25	—	—	—	—	—	—
142	58	1	4	7	212	—	—	—	—	—	144	64	1	—	2	211
3	—	—	—	—	3	6	—	—	—	6	4	1	—	—	—	5
304	¹² 107	3	5	3	422	—	—	—	—	—	271	¹⁶ 102	2	3	2	380
—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
—	2	—	—	2	4	1	1	—	—	2	2	6	—	—	—	8
1	1	—	—	—	2	1	—	—	—	1	2	—	—	—	—	2
12	2	—	—	1	15	7	3	—	—	10	11	16	—	—	1	28
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
178	¹³ 113	7	1	—	299	252	¹⁵ 55	5	—	312	209	¹⁵ 83	4	13	—	309
1 945	¹⁴ 933	37	51	77	3 043	2 750	¹⁷ 625	38	52	3 465	1 976	¹⁷ 932	46	38	69	3 061

¹³ Därav 3 ht 1938. ¹⁴ Därav 7 ht 1938. ¹⁵ Därav 2 ht 1939. ¹⁶ Därav 1 ht 1939.

Tab. 2. Från praktiska mellanskolor och högre folkskolor under redovisnings-

1	2	3	4	5	6	7
Skola m. m.	Jordbruk och lanthushållning	Industri och hantverk	Handel och samfärdsel	Husligt arbete	Arbete i hemmet i avvaktan på val av yrke	Allmän tjänst och litterära yrken
A. Praktiska mellanskolor.						
I. Med avgångsbetyg avgångna:						
a. gossar.....	1	102	79	—	—	20
b. flickor.....	1	4	296	37	63	23
Summa	2	106	375	37	63	43
II. Utan avgångsbetyg avgångna:						
a. gossar.....	2	85	162	—	31	16
b. flickor.....	—	20	147	21	98	2
Summa	2	105	309	21	129	18
B. Högre folkskolor.						
I. Med avgångsbetyg avgångna:						
a. gossar						
från allmänna högre folkskolor	22	31	31	—	39	4
» yrkesbestämda »	8	37	36	—	9	1
Summa	30	68	67	—	48	5
b. flickor						
från allmänna högre folkskolor	5	—	60	23	46	5
» yrkesbestämda »	15	25	122	66	134	6
Summa	20	25	182	89	180	11
Summa gossar och flickor	50	93	249	89	228	16
II. Utan avgångsbetyg avgångna:						
a. gossar						
från allmänna högre folkskolor	15	23	24	—	38	10
» yrkesbestämda »	11	36	73	—	7	2
Summa	26	59	97	—	45	12
b. flickor						
från allmänna högre folkskolor	4	7	18	30	55	8
» yrkesbestämda »	5	46	108	22	100	1
Summa	9	53	126	52	155	9
Summa gossar och flickor	35	112	223	52	200	21

året 1939/40 avgångna lärjungar, fördelade efter tillämnad levnadsbana.

8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Fortsatta studier vid						Övriga upp- givna sysse- läsätt- ningar	Utan upp- given avsikt av- gångna	Av- lidna	Sum- ma
skola omorg. till kom- munal mellan- skola	kommuna- nala mellan- skolor m. fl.	allm. eller mot- svarande enskilda läroverk	semina- rier	tekniska fack- skolor och gymna- sier	andra läroan- stalter för yrkes- undervis- ning				
—	—	3	1	38	12	2	8	—	266
—	—	9	3	—	20	7	2	—	465
—	—	12	4	38	32	9	10	—	731
—	7	—	—	2	16	—	57	—	378
—	9	7	—	—	22	2	57	2	387
—	16	7	—	2	38	2	114	2	765
—	18	17	—	6	12	6	32	—	218
—	2	—	—	—	14	4	9	—	120
—	20	17	—	6	26	10	41	—	338
—	13	20	2	2	7	5	9	—	197
—	2	3	1	—	20	9	19	—	422
—	15	23	3	2	27	14	28	—	619
—	35	40	3	8	53	24	69	—	957
31	18	18	—	2	2	9	47	—	237
—	32	2	—	—	—	2	18	1	184
31	50	20	—	2	2	11	65	1	421
48	19	22	—	—	6	4	27	1	249
—	26	1	1	—	8	2	37	1	358
48	45	23	1	—	14	6	64	2	607
79	95	43	1	2	16	17	129	3	1 028

delning på målsmännens yrkesgrupper.

Fristående realskolor								Kommunala flickskolor				Kommunala mellanskolor	
gossrealskolor				samrealskolor				7-åriga		6-åriga		ant.	%
5-åriga		4-åriga		5-åriga		4-åriga							
ant.	%	ant.	%	ant.	%	ant.	%	ant.	%	ant.	%		
5	0.2	1	0.3	49	1.5	65	0.7	103	0.9	10	1.1	53	0.5
7	0.3	—	—	18	0.5	54	0.5	100	0.9	12	1.4	54	0.6
36	1.7	13	4.7	245	7.5	1 305	13.2	386	3.3	83	9.6	991	10.2
5	0.2	—	—	39	1.2	276	2.8	41	0.4	10	1.1	277	2.9
53	2.6	14	5.1	351	10.8	1 700	17.2	630	5.5	115	13.2	1 375	14.1
40	2.0	10	3.6	40	1.2	153	1.5	298	2.6	13	1.5	77	0.8
136	6.7	12	4.5	64	2.0	181	1.8	688	6.0	21	2.4	199	2.1
51	2.5	10	3.6	100	3.0	289	2.9	423	3.7	30	3.5	316	3.3
95	4.7	14	5.1	246	7.5	766	7.7	644	5.7	48	5.5	673	6.9
226	11.2	53	19.4	503	15.4	1 754	17.6	906	8.0	126	14.6	2 378	24.4
548	27.6	99	36.0	953	29.2	3 143	31.8	2 959	26.0	238	27.4	3 643	37.5
84	4.1	1	0.3	45	1.4	70	0.7	458	4.0	11	1.2	36	0.4
279	13.8	29	10.7	438	13.4	1 064	10.8	1 475	13.0	100	11.5	855	8.8
77	3.8	2	0.6	59	1.8	116	1.2	428	3.8	7	0.8	116	1.2
45	2.2	9	3.3	50	1.5	172	1.7	268	2.4	19	2.2	119	1.2
188	9.3	11	4.0	149	4.6	370	3.7	886	7.8	59	6.8	480	4.9
52	2.6	9	3.2	30	0.9	95	1.0	136	1.2	6	0.7	55	0.5

Tab. 3 (forts.). Lärjungarnas fördelning

Yrkesgrupp	Högre allmänna läroverk							
	realskola				gymnasium			
	5-årig		4-årig		4-årigt		3-årigt	
	ant.	%	ant.	%	ant.	%	ant.	%
och gårdsägare i stad eller mindre ort).....	141	0.9	44	0.1	48	0.7	50	0.9
III. a) Lägre personal i post, telegraf, järnväg och spårväg (brevbärare, konduktörer, lokförare, stationskarlar etc.).....	693	4.5	303	5.5	200	2.7	221	4.3
b) Lagerarbetare, chaufförer, åkare, stadsbud, vaktmästare, portvakter, servitörer etc.....	372	2.3	148	2.7	48	0.6	57	1.1
c) Sjömän, lägre maskinister, eldare, lotsar etc.....	129	0.8	63	1.1	24	0.3	28	0.5
	6 107	37.9	1 814	32.5	2 378	32.5	1 727	33.2
D. Allmän tjänst och fria yrken (utom riksbanken, post, telegraf, järnväg, spårväg).								
I-II. a) Egentliga tjänstemän i civil, statlig och kommunal tjänst.....	728	4.5	133	2.4	511	7.1	276	5.3
b) Officerare.....	382	2.3	59	1.1	279	3.8	112	2.2
c) Underofficerare.....	327	2.0	53	0.9	108	1.5	81	1.5
d) Präster i svenska kyrkan.....	197	1.2	73	1.3	212	2.9	67	1.3
e) Professorer, ämneslärare vid läroverk, jämförliga lärare med akademisk eller högskolekompetens.....	389	2.4	73	1.3	359	4.9	160	3.1
f) Folkskollärare, inkl. överlärare....	465	2.9	299	5.4	405	5.5	308	5.9
g) Övriga lärare (övningslärare, privatlärare o. s. v.).....	101	0.6	16	0.3	42	0.6	45	0.9
h) Läkare, tandläkare, veterinärer, apotekare (till denna grupp föras även tjänsteläkare o. s. v.).....	421	2.7	67	1.2	268	3.6	144	2.8
i) Övriga med arbetare icke jämförliga (bibliotekarier, redaktörer, advokater, konstnärer, musiker, sjukgymnaster, predikanter etc.).	615	3.9	176	3.2	326	4.4	135	2.6
III. Polis- och brandmanskap, kommunalarbetare, vaktmästare, bevakningspersonal i tullen etc.....	684	4.2	202	3.6	164	2.2	110	2.1
	4 309	26.8	1 151	20.6	2 674	36.5	1 438	27.7
E. Obestämda yrken m. fl.								
I. Pensionärer.....	86	0.5	46	0.8	91	1.2	51	1.0
II. Änkor.....	683	4.2	212	3.9	438	6.0	325	6.3
III. Övriga (denna grupp bör användas blott i nödfall).....	57	0.4	41	0.7	27	0.3	34	0.6
	826	5.1	299	5.4	556	7.6	410	7.9
Summa	16 096	100.0	5 580	100.0	7 318	100.0	5 194	100.0

på målsmännens yrkesgrupper.

Fristående realskolor								Kommunala flickskolor				Kommunala mellanskolor	
gossrealskolor				samrealskolor				7-åriga		6-åriga		ant.	%
5-åriga		4-åriga		5-åriga		4-åriga		ant.	%	ant.	%		
ant.	%	ant.	%	ant.	%	ant.	%					ant.	%
27	1.3	3	1.1	43	1.3	93	0.9	118	1.0	7	0.8	60	0.6
100	4.9	21	7.7	244	7.5	679	6.9	278	2.4	50	5.6	619	6.4
70	3.5	16	5.9	105	3.2	222	2.2	293	2.6	37	4.3	482	5.0
16	0.8	6	2.2	50	1.5	94	0.9	92	0.8	7	0.8	81	0.8
938	46.1	107	39.0	1 213	37.2	2 975	30.0	4 432	39.0	303	34.9	2 903	29.8
85	4.2	7	2.5	95	2.9	181	1.8	513	4.5	30	3.5	175	1.8
22	1.1	—	—	8	0.2	65	0.7	336	3.0	5	0.6	26	0.3
16	0.8	1	0.3	2	0.1	118	1.2	199	1.7	9	1.0	50	0.5
5	0.2	—	—	43	1.3	119	1.2	124	1.1	8	0.9	74	0.8
27	1.3	—	—	30	0.9	96	1.0	163	1.4	5	0.6	67	0.7
18	0.9	2	0.7	132	4.0	511	5.2	223	2.0	31	3.6	306	3.1
7	0.3	1	0.3	10	0.3	32	0.3	53	0.5	4	0.4	18	0.2
21	1.0	2	0.7	61	1.8	124	1.3	278	2.4	11	1.3	106	1.1
86	4.3	9	3.3	73	2.2	174	1.8	429	3.8	16	1.8	190	1.9
76	3.7	10	3.6	122	3.7	174	1.8	338	3.0	31	3.6	272	2.8
363	17.9	32	11.6	576	17.6	1 594	16.1	2 656	23.3	150	17.3	1 284	13.2
7	0.3	1	0.3	35	1.6	38	0.4	35	0.3	1	0.1	37	0.3
92	4.6	16	5.9	123	3.7	363	3.7	529	4.6	49	5.7	381	3.9
31	1.5	6	2.2	14	0.4	89	0.9	138	1.2	13	1.5	106	1.1
130	6.4	23	8.3	172	5.2	490	4.9	702	6.2	63	7.2	524	5.4
2 032	100.0	275	100.0	3 265	100.0	9 902	100.0	11 379	100.0	869	100.0	9 729	100.0

Tab. 4. Till olika yrkeshuvudgrupper hörande lärjungars fördelning på skolformer.

Skolform	Y r k e s h u v u d g r u p p												Summa
	A		B		C		D		E		%		
	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%			
Högre allmänna läroverk:													
<i>Realskolan:</i>													
5-årig linje.....	1 045	15.5	3 809	19.8	6 107	24.5	4 309	26.6	826	19.7	16 096	19.7	
4-årig linje.....	775	10.9	1 541	8.0	1 814	7.3	1 151	7.1	299	7.1	4 580	7.1	
<i>Gymnasiet:</i>													
4-årigt.....	483	6.8	1 227	6.4	2 378	9.6	2 674	16.5	556	13.3	7 318	13.3	
3-årigt.....	517	7.2	1 102	5.7	1 727	6.9	1 438	8.9	410	9.8	5 194	9.8	
Fristående realskolor:													
<i>Gossrealskolor:</i>													
5-årig linje.....	53	0.7	548	2.9	938	3.8	363	2.2	130	3.1	2 032	3.1	
4-årig linje.....	14	0.2	99	0.5	107	0.4	32	0.2	23	0.5	275	0.5	
<i>Sanntalskolor:</i>													
5-årig linje.....	351	4.9	953	5.0	1 213	4.9	576	3.5	172	4.1	3 265	4.1	
4-årig linje.....	1 700	24.0	3 143	16.3	2 975	12.0	1 594	9.8	490	11.7	9 902	11.7	
Kommunala flekskolor:													
7-årig linje.....	630	8.9	2 959	15.3	4 432	17.8	2 656	16.4	702	16.7	11 379	16.7	
6-årig linje.....	115	1.6	238	1.2	303	1.2	150	0.9	63	1.5	869	1.5	
Kommunala mellanskolor:													
.....	1 375	19.3	3 643	18.9	2 903	11.6	1 284	7.9	524	12.5	9 729	12.5	
Samtliga skolformer: summa	7 058	100.0	19 262	100.0	24 897	100.0	16 227	100.0	4 195	100.0	71 639	100.0	
%	9.8		26.9		34.8		22.7		5.8		100.0		
Gymnasiet: sammanlagt	1 000	14.0	2 329	12.1	4 105	16.5	4 112	25.4	966	23.1	12 512	23.1	
Samtliga realskolor och kommunala mellanskolor:													
5-årig linje	1 449	21.1	5 310	27.7	8 258	33.2	5 248	32.3	1 128	26.9	21 393	26.9	
4-årig linje	3 864	54.4	8 426	43.7	7 799	31.3	4 061	25.0	1 336	31.8	25 486	31.8	
..... sammanlagt	5 313	75.5	13 736	71.4	16 057	64.5	9 309	57.3	2 464	58.7	46 379	58.7	

Tab. 5. Lärjungarnas på olika linjer procentuella fördelning på målsmännens yrkeshuvudgrupper.

Skolform och linje	Y r k e s h u v u d g r u p p					Summa
	A	B	C	D	E	
Högre allmänna läroverk:						
<i>Realskolan:</i>						
5-årig linje.....	6·5	23·7	37·9	26·8	5·1	100·0
4-årig linje.....	13·9	27·6	32·5	20·6	5·4	100·0
<i>Gymnasiet:</i>						
4-årigt.....	6·6	16·8	32·5	36·5	7·6	100·0
3-årigt.....	10·0	21·8	33·2	27·7	7·9	100·0
Fristående realskolor:						
<i>Gossrealskolor:</i>						
5-årig linje.....	2·6	27·6	46·1	17·9	6·4	100·0
4-årig linje.....	5·1	36·0	39·0	11·6	8·3	100·0
<i>Samrealskolor:</i>						
5-årig linje.....	10·8	29·2	37·2	17·6	5·2	100·0
4-årig linje.....	17·2	31·8	30·0	16·1	4·9	100·0
Kommunala flikskolor:						
7-årig linje.....	5·5	26·0	39·0	23·3	6·2	100·0
6-årig linje.....	13·2	27·4	34·9	17·3	7·2	100·0
Kommunala mellanskolor...	14·1	37·5	29·8	13·2	5·4	100·0
Samtliga skolformer.....	9·8	26·9	34·8	22·7	5·8	100·0
Gymnasiet, sammanlagt....	8·0	18·6	32·8	32·9	7·7	100·0
Samtliga realskolor och kommunala mellanskolor:						
5-årig linje.....	6·8	24·8	38·6	24·5	5·3	100·0
4-årig linje.....	15·2	33·1	30·6	15·9	5·2	100·0
sammanlagt.....	11·3	29·3	34·3	19·9	5·2	100·0

1. Högre allmänna läroverk. Tab. 6. Lärjungarnas i de olika skolförhållandena fördelning på större socialgrupper.

Social-grupp	R e a l s k o l a n												Gymnasiet	
	g o s s r e a l s k o l a				f l i c k r e a l s k o l a				s a m r e a l s k o l a				antal	%
	5-årig linje		4-årig linje		4-årig linje		5-årig linje		4-årig linje		5-årig linje			
	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%		
I.....	1 555	21.7	70	9.2	188	13.7	1 605	18.0	394	11.4	3 438	27.5		
II.....	4 388	61.1	468	61.5	812	59.3	5 091	57.1	2 069	60.0	7 632	61.0		
III.....	1 236	17.2	223	29.3	369	27.0	2 221	24.9	987	28.6	1 442	11.5		
Summa	7 179	100.0	761	100.0	1 369	100.0	8 917	100.0	3 450	100.0	12 512	100.0		

2. Realskolor, kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor.

Social-grupp	S k o l l ö r m												kommunal mellanskola	
	g o s s r e a l s k o l a				s a m r e a l s k o l a				k o m m u n a l f l i c k s k o l a				antal	%
	5-årig linje		4-årig linje		5-årig linje		4-årig linje		7-årig linje		6-årig linje			
	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%		
I.....	296	14.6	22	8.0	406	12.4	911	9.2	2 308	20.3	94	10.8	651	6.7
II.....	1 212	59.6	141	51.3	1 782	54.6	5 703	57.6	6 985	61.4	501	57.7	4 863	50.0
III.....	524	25.8	112	40.7	1 077	33.0	3 288	33.2	2 086	18.3	274	31.5	4 215	43.3
Summa	2 032	100.0	275	100.0	3 265	100.0	9 902	100.0	11 379	100.0	869	100.0	9 729	100.0

3. Samtliga realskolor och kommunala mellanskolor.

Socialgrupp	5-årig linje		4-årig linje		S u m m a	
	antal	%	antal	%	antal	%
I.....	3 862	18.1	2 236	8.8	6 098	13.0
II.....	12 473	58.3	14 056	55.1	26 529	56.6
III.....	5 058	23.6	9 194	36.1	14 252	30.4
Summa	21 393	100.0	25 486	100.0	46 879	100.0

Tab. 7. Till olika yrkeshuvudgrupper hörande lärjungars fördelning på skolformer på orter med dubbel anknötning.

Skolform och linje	Y r k e s h u v u d g r u p p										Summa	
	A		B		C		D		E		ant.	%
	ant.	%	ant.	%	ant.	%	ant.	%	ant.	%		
Städerna:												
5-årig linje.....	128	6.5	1 468	20.3	2 996	30.0	1 492	26.1	345	23.8	6 429	24.4
4-årig linje (inkl. k. mellanskolor).....	138	7.1	1 773	24.5	1 852	18.5	689	12.0	316	21.8	4 768	18.1
Övriga skolorter:												
<i>Högre allm. läroverk:</i>												
5-årig linje.....	739	37.7	2 158	29.8	2 995	29.9	2 367	41.4	424	29.2	8 683	32.9
4-årig linje.....	508	25.9	754	10.4	822	8.2	552	9.6	169	11.6	2 805	10.6
<i>Fristående realskolor (samrealskolor):</i>												
5-årig linje.....	267	13.6	829	11.5	1 110	11.1	499	8.7	145	10.0	2 850	10.8
4-årig linje (inkl. en k. mellanskola) .	181	9.2	253	3.5	226	2.3	125	2.2	52	3.6	837	3.2
Summa	1 961	100.0	7 235	100.0	10 001	100.0	5 724	100.0	1 451	100.0	26 372	100.0

Tab. 8. Lärjungarnas procentuella fördelning på målsmännens yrkeshuvudgrupper på orter med dubbel anknötning.

Skolform och linje	Y r k e s h u v u d g r u p p					Summa
	A	B	C	D	E	
Städerna:						
5-årig linje.....	2.0	22.8	46.6	23.2	5.4	100.0
4-årig linje (inkl. komm. mellanskolor).....	2.9	37.2	38.8	14.5	6.6	100.0
Övriga skolorter:						
<i>Högre allm. läroverk:</i>						
5-årig linje.....	8.5	24.9	34.5	27.2	4.9	100.0
4-årig linje.....	18.1	26.9	29.3	19.7	6.0	100.0
<i>Fristående realskolor (samrealskolor):</i>						
5-årig linje.....	9.4	29.1	38.9	17.5	5.1	100.0
4-årig linje (inkl. en komm. mell.skola)	21.6	30.3	27.0	14.9	6.2	100.0
Övriga skolformer.....	7.4	27.5	37.9	21.7	5.5	100.0

9. Lärjungarnas fördelning på skolformer och större socialgrupper på orter med dubbel anknötning.

Socialgrupp	Storstäderna				Ö v r i g a s k o l o r t e r							
					Orter med h. allm. läroverk				Orter med fristående samrealskola			
	5-årig linje		4-årig linje, komm. msk.		5-årig linje		4-årig linje, komm. msk.		5-årig linje		4-årig linje	
	ant.	%	ant.	%	ant.	%	ant.	%	ant.	%	ant.	%
.....	1 291	20.1	301	6.3	1 574	18.1	276	9.8	350	12.3	49	5.9
.....	3 916	60.9	2 233	46.8	4 992	57.5	1 674	59.7	1 573	55.2	520	62.1
.....	1 222	19.0	2 234	46.9	2 117	24.4	855	30.5	927	32.5	268	32.0
Summa	6 429	100.0	4 768	100.0	8 683	100.0	2 805	100.0	2 850	100.0	837	100.0

Tab. 10 a. Översikt över lärjungar, som intagits i 5-årig realskola ht 1934 och i 4-årig realskola ht 1935.

S k o l a	Skolgången påbörjad på				Summa		Summa lärj.		Totala antalet lärjungar	
	5-årig linje		4-årig linje		g.	fl.	på 5-årig linje	på 4-årig linje		
	g.	fl.	g.	fl.						
Högre allmänna läroverk ...	2 674	564	659	728	3 333	1 292	3 238	1 387	4 625	
Samrealskolor.....	280	347	1 285	1 345	1 565	1 692	627	2 630	3 257	
Gossrealskolor.....	436		80		516		436	80	516	
Kommunala mellanskolor ...			1 017	1 422	1 017	1 422		2 439	2 439	
A Summa	3 390	911	3 041	3 495	6 431	4 406	4 301	6 536	10 837	
Avgångna till skolor av real- el. fl.-sk.-typ	457	129	230	282	687	411	586	512	1 098	
Återstå i:										
Högre allmänna läroverk ...	2 318	476	601	647	2 919	1 123	2 794	1 248	4 042	
Samrealskolor.....	241	306	1 179	1 236	1 420	1 542	547	2 415	2 962	
Gossrealskolor.....	374		75		449		374	75	449	
Kommunala mellanskolor ...			956	1 330	956	1 330		2 286	2 286	
B Summa återstående¹	2 933	782	2 811	3 213	5 744	3 995	3 715	6 024	9 739	
P r o c e n t t a l	Procent av sammanlagda antalet intagna på varje linje				Procent av antalet intagna (totals:a A och B)				Procent lärjungar i olika skolformer	
	5-årig linje ²		4-årig linje ²		g. ²	fl. ²	5-årig linje ²	4-årig linje ²	% av s:a A	% av s:a B
	g.	fl.	g.	fl.						
av summor A.....	78·8	21·2	46·7	53·3	59·3	40·7	39·7	60·3		
av summor B.....	79·0	21·0	46·7	53·3	59·0	41·0	38·1	61·9	10 837	9 739
Högre allmänna läroverk.....									42·7	41·5
Samrealskolor.....									30·0	30·4
Gossrealskolor.....									4·8	4·6
Kommunala mellanskolor.....									22·5	23·5

¹ Dessa summor betecknas i texten som »det reducerade lärjungantalet».

² Kolumnerna angiva den procentuella fördelningen mellan gossar och flickor.

Tab. 10 b. Allmän översikt över lärjungarnas studiegång i realskolan.

Lärjungar, specifikation	5-årig linje			4-årig linje			S u m m a		
	antal	pro- cent av s:a lärj. på 5-årig linje A (4 301)	pro- cent av s:a lärj. på 5-årig linje B (3 715)	antal	pro- cent av s:a lärj. på 4-årig linje A (6 536)	pro- cent av s:a lärj. på 4-årig linje B (6 024)	antal	pro- cent av s:a A (10 837)	pro- cent av s:a B (9 739)
1. Lärjungar, som fullföljt skolgången i realskolan	2 693	62.6	72.5	4 146	63.4	68.8	6 839	63.1	70.2
2. Lärjungar, som avbrutit skolgången i realskolan	1 005	23.4	27.1	1 877	28.7	31.2	2 882	26.6	29.6
3. Lärjungar, som vt 1941 ännu ingo kvar i realsk.	17	0.4	0.5	1	0.0	0.0	18	0.2	0.2
4. Lärjungar, som övergått till annan realskola...	566	13.2	—	487	7.5	—	1 053	9.7	—
5. Lärjungar, som avlidit under skoltiden.....	20	0.5	—	25	0.4	—	45	0.4	—
Summa	4 301			6 536			10 837		
Av under 1. upptagna ha:									
a. övergått till gymn. (efter ex. eller fr. 4 ^o o. 3 ^o)...	1 760	40.9	47.4	1 251	19.1	20.8	3 011	27.8	30.9
b. avslutat skolstudierna med realexamen.....	933	21.7	25.1	2 895	44.3	48.1	3 828	35.3	39.3
Summa	2 693			4 146			6 839		
Av under 1. upptagna ha:									
a. nått målet på genom org. avsedd tid.....	1 884	43.8	50.7	3 580	54.8	59.4	5 464	50.4	56.1
b. suttit kvar en eller flera gånger.....	809	18.8	21.8	566	8.7	9.4	1 375	12.7	14.1
Summa	2 693			4 146			6 839		

Tab. 11. Översikt över lärjungar, som övergått till andra skolor av realskoletyp eller till flickskolor, samt jämförande översikt över kvarsittning inom olika lärjungegrupper av årskullen 1934/35.

Lärjungar	Intagna på 5-årig linje			Intagna på 4-årig linje			% av antalet intagna på 5-årig linje			% av antalet intagna på 4-årig linje		
	gossar	flickor		gossar	flickor		gossar (3 390)	flickor (911)		gossar (3 041)	flickor (3 495)	
		antal	där-av t.fl.-sk.		antal	där-av t.fl.-sk.		%	% t.fl.-sk.		%	% t.fl.-sk.
Antal intagna.....	3 390	911		3 041	3 495							
1. Avlidna under skoltiden.....	17	3		13	12		0.5	0.4		0.4	0.4	
2. Avgångna till annan realskola eller till flickskola:												
från klass 1 ⁵	117	32	11				3.5	3.5	1.2			
» » 2 ⁵ , 1 ⁴	118	23	7	94	89	15	3.5	2.5	0.8	3.1	2.5	0.4
» » 3 ⁵ , 2 ⁴	117	32	12	72	96	28	3.5	3.5	1.3	2.4	2.7	0.8
» » 4 ⁵ , 3 ⁴	79	31	16	43	79	43	2.3	3.4	1.8	1.4	2.3	1.2
» » 5 ⁵ , 4 ⁴	9	8	6	8	6	3	0.2	0.9	0.6	0.2	0.2	0.1
Summa avgångna under 2.....	440	126	52	217	270	89	13.0	13.8	5.7	7.1	7.7	2.5
Summa avgångna under 1 och 2.....	457	129		230	282		13.5	14.2		7.6	8.1	
Återstå.....	2 933	782		2 811	3 213		86.5	85.8		92.4	91.9	
A. Avgångna till annan realskola eller flickskola.....	440	126	52	217	270	89	13.0	13.8	5.7	7.1	7.7	2.5
Kvarsittare bl. dessa	112	21	14	44	19	7	3.3	2.3	1.5	1.5	0.5	0.2
B. Avgångna utan fullföljande av skolgången.....	820	185		960	917		24.2	20.2		31.6	26.2	
Kvarsittare bl. dessa	506	52		278	182		14.9	5.7		9.1	5.2	
C. Avgångna efter fullföljande av skolgången.....	2 096	597		1 850	2 296		61.8	65.5		60.8	65.7	
Kvarsittare bl. dessa	693	116		310	256		20.4	12.7		10.2	7.3	
D. Kvar i skolan (kvarsittare).....	17			1			0.5					

Tillägg till tab. 11.

Den grupp, som övergått till andra realskolor eller till flickskolor, är såsom synes av tabellen proportionsvis större på den 5-åriga än på den 4-åriga linjen: 13 à 14 % mot föga mer än 7 % av på respektive linjer intagna gossar och flickor. Ett högre procenttal är väl i och för sig att vänta för den 5-åriga linjens del, då den omfattar en årsklass mer än den andra; tabellen visar också, att 3,5 % av de till andra skolor avgångna komma på klass 1⁵ och att denna procent icke är särskilt hög, jämförd med procentalen för de lägsta klasserna i övrigt. Men siffrorna för linjens högre klasser äro proportionsvis något högre än för närmast motsvarande klasser av 4-årig linje. Här kan således misstänkas, att någon orsak till avgången i fråga verkar, som icke i samma grad gör sig gällande på den andra linjen. Med hänsyn till att den 5-åriga linjen är väl företrädd i de städer, där flickskolor och i vissa fall privata realskolor finnas, synes det icke otroligt, att orsaken i fråga just är övergång till sådana skolor. I den mån denna övergång berott på motgångar i den först besökta realskolan, kan således gruppen från 5-årig linje beräknas omfatta ett större antal svaga lärjungar än gruppen från 4-årig linje. Antagandet vinner ett visst

Tab. 12. Översikt över de lärjungars studiegång, som intagits i 5-årig realskola höstterminen 1934 och i 4-årig realskola höstterminen 1935.

Procenttalen beräknade på totala antalet intagna (tabell 10 a, summor A).

Lärjungar, specifikation	5-årig linje		4-årig linje		Procenttal av intagna			
	gossar	flickor	gossar	flickor	på 5-årig linje		på 4-årig linje	
					gossar (3 390)	flickor (911)	gossar (3 041)	flickor (3 495)
I. 1. Avgångna:								
a. utan att ha uppnått målet för skolgången i realskolan	820	185	960	917	24·2	20·2	31·6	26·2
Kvarsittare bl. dessa	506	52	278	182	14·9	5·7	9·1	5·2
b. efter att ha uppnått målet för skolgången i realskolan	2 096	597	1 850	2 296	61·8	65·5	60·8	65·7
utan kvarsittning	1 403	481	1 540	2 040	41·4	52·8	50·6	58·4
med »	693	116	310	256	20·4	12·7	10·2	7·3
c. till annan skola av real- eller flickskoletyp eller avlidna	457	129	230	282	13·5	14·2	7·6	8·1
2. Kvar i skolan vårterminen 1941 (kvarsittare)	17		1		0·5			
Summa lärjungar	3 390	911	3 041	3 495				
II. Avgångna till gymnasium:								
a. efter realexamen	673	118	558	351	19·9	12·9	18·3	10·0
Kvarsittare bl. dessa	200	11	50	6	5·9	1·2	1·3	0·2
b. från klass 4 ⁵ , 3 ⁴	804	165	172	170	23·7	18·1	5·7	4·9
Kvarsittare bl. dessa	162	17	33	10	4·8	1·9	1·1	0·3
Summa avgångna till gymnasium	1 477	283	730	521	43·6	31·1	24·0	14·9
Kvarsittare bl. dessa	362	28	83	16	10·7	3·1	2·7	0·5
III. Avgångna efter realexamen:								
a. till gymnasium	673	118	558	351	19·9	12·9	18·3	10·0
b. övriga	619	314	1 120	1 775	18·2	34·5	36·8	50·8
Kvarsittare i grupp b.	331	88	227	240	9·8	9·6	7·5	6·9
Summa avgångna efter realexamen	1 292	432	1 678	2 126	38·1	47·4	55·1	60·8
Kvarsittare bland dessa	531	99	277	246	15·7	10·9	9·1	7·0

stöd av kvarsittningssiffrorna inom gruppen. Av gossarna på 5-årig linje har omkring $\frac{1}{4}$ varit kvarsittare före övergången, medan blott omkring $\frac{1}{5}$ suttit kvar på 4-årig linje. Flickorna på 5-årig linje visa visserligen en ännu mindre kvarsittarprocent, omkring $\frac{1}{6}$ av dem, som övergått till real- eller flickskolor, men flickorna på 4-årig linje räkna ännu färre kvarsittare, blott $\frac{1}{15}$ av de avgångna. Det är anmärkningsvärt, att en stor del av kvarsittarna på 5-årig linje gått till flickskola. Denna skolform anses säkerligen på grund av examensfriheten och den lugnare arbetstakten erbjuda de svagare flickorna vissa fördelar framför realskolan. Från 4-årig linje synas emellertid snarast de bättre flickorna ha gått till flickskola; möjligen ha dessa velat förstärka sin kompetens för något speciellt ändamål.

Jämföras kvarsittningssiffrorna inom gruppen med andra lärjungegrupperns siffror, framgår det emellertid, att antalet kvarsittare är förhållandevis betydligt lägre än inom den grupp, som avbrutit skolgången, och att det i det hela även är lägre än inom den grupp, som uppnått målet med sin skolgång i realskolan. De som övergått till andra realskolor kunna således icke betecknas såsom en i genomsnitt svag grupp. Vidare framgår, att procenttalen för kvarsittare inom de andra grupperna i förhållande till gruppernas totalantal uppvisa liknande differenser mellan linjer och kön som här ifrågasvarande grupp: gossarna på 5-årig linje ha det proportionsvis högsta antalet kvarsittare, flickorna ha proportionsvis lägre antal än gossarna. Gruppen ger alltså i det hela samma bild av förhållandena som materialet i övrigt. Under sådana förhållanden torde det icke kunna ge anledning till betänkligheter, om den utslutes ur undersökningsmaterialet.

Tab. 14. Översikt över lärjungar inom årskullen 1934/35, som avbrutit skolgången i realskolan: avgång från olika klasser i realskolan samt kvarsittning under olika skeden av skolgången i realskolan.

Procenttalen beräknade på det reducerade antalet intagna (tabell 10 a, summor B).

L ä r j u n g a r	5-årig linje		4-årig linje		Procenttal av intagna			
					på 5-årig linje		på 4-årig linje	
	gossar	flickor	gossar	flickor	gossar	flickor	gossar	flickor
Antal intagna.....	2 933	782	2 811	3 213				
Avgångna utan att ha uppnått målet för skolgången:								
från klass 1 ⁵	105	22			3·6	2·8		
» » 2 ⁵ —1 ⁴	134	38	306	250	4·6	4·9	10·9	7·8
» » 3 ⁵ —2 ⁴	283	56	372	356	9·6	7·2	13·3	11·1
» » 4 ⁵ —3 ⁴	237	40	228	242	8·1	5·1	8·1	7·5
» » 5 ⁵ —4 ⁴	61	29	54	69	2·0	3·7	1·9	2·1
Summa avgångna	820	185	960	917	28·0	23·7	34·2	28·5
Avgångna:								
från klass 1 ⁵	105	22			3·6	2·8		
därav kvarsittare.....	39	1			1·3	0·1		
från klass 2 ⁵ , 3 ⁵ —1 ⁴ , 2 ⁴	417	94	678	606	14·2	12·1	24·2	18·9
därav kvarsittare.....	265	21	149	83	9·0	2·7	5·3	2·6
från klass 4 ⁵ , 5 ⁵ —3 ⁴ , 4 ⁴	298	69	282	311	10·1	8·8	10·0	9·6
därav kvarsittare.....	202	30	129	99	6·8	3·8	4·6	3·1

Tab. 15. Översikt över lärjungar inom årskullen 1934/35, som avbrutit skolgången i real-
skolan: avgång till olika verksamhetsområden.

Procenttalen beräknade på det reducerade antalet intagna (tabell 10 a, summor B).

Avgångna från klass	Antal avgångna till								Utan lämnad uppgift		Summa avgångna	
	folk- eller fortsättnings-skola		något slag av yrkes-skola		enskilda studier		förvärvs- arbete eller hem					
	5- årig linje	4- årig linje	5- årig linje	4- årig linje	5- årig linje	4- årig linje	5- årig linje	4- årig linje	5- årig linje	4- årig linje	5- årig linje	4- årig linje
1 ⁵ gossar	67		1		9		7		21		105	
flickor	18						3		1		22	
2 ⁵ , 3 ⁵ —1 ⁴ , 2 ⁴ gossar	42	63	27	17	54	21	213	448	81	129	417	678
flickor	11	49	5	23	1	5	62	434	15	95	94	606
4 ⁵ , 5 ⁵ —3 ⁴ , 4 ⁴ gossar			35	23	23	8	168	212	72	39	298	282
flickor			9	28	2	7	40	227	18	49	69	311
Summa gossar	109	63	63	40	86	29	388	660	174	168	820	960
flickor	29	49	14	51	3	12	105	661	34	144	185	917
Procenttal avgångna gossar och flickor på respektive linjer	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
1 ⁵ gossar	8.2		0.1		1.1		0.8		2.5		12.8	
flickor	9.7						1.6		0.5		11.9	
2 ⁵ , 3 ⁵ —1 ⁴ , 2 ⁴ gossar	5.1	6.6	3.3	1.8	6.6	2.2	26.0	46.7	9.9	13.4	50.9	70.6
flickor	5.9	5.3	2.7	2.5	0.5	0.5	33.5	47.3	8.1	10.4	50.8	66.1
4 ⁵ , 5 ⁵ —3 ⁴ , 4 ⁴ gossar			4.3	2.4	2.8	0.8	20.5	22.1	8.8	4.1	36.3	29.4
flickor			4.9	3.1	1.1	0.8	21.6	24.8	9.7	5.3	37.3	33.9
Summa gossar	13.3	6.6	7.7	4.2	10.5	3.0	47.3	68.8	21.2	17.5		
flickor	15.6	5.3	7.6	5.5	1.6	1.3	56.7	72.1	18.3	15.7		

Tab. 16. Översikt över lärjungarnas fördelning på läroanstalter inom årskullen 1934/35.

Specifikation av lärjungar och skolor	5-årig linje				4-årig linje			
	gossar		flickor		gossar		flickor	
	antal	därav kvars.	antal	därav kvars.	antal	därav kvars.	antal	därav kvars.
I. 1 a. Avgångna utan att ha uppnått målet för skolgången i realskolan:								
från högre allmänna läroverk.....	628	405	102	24	199	83	135	25
» samrealskolor.....	77	38	83	28	361	96	351	73
» gossrealskolor.....	115	63			42	17		
» kommunala mellanskolor.....					358	82	431	84
I. 1 b. Avgångna efter att ha uppnått målet för skolgången i realskolan:								
från högre allmänna läroverk.....	1 683	554	374	76	402	90	512	60
» samrealskolor.....	164	55	223	40	818	125	885	94
» gossrealskolor.....	249	84			32	8		
» kommunala mellanskolor.....					598	87	899	102
I. 1 c. Kvar i skolan efter vt 1941:								
vid högre allmänna läroverk.....	7	7						
» gossrealskolor.....	10	10			1	1		
II. Avgångna till gymnasium:								
från högre allmänna läroverk.....	1 251	310	224	24	216	37	200	7
» samrealskolor.....	83	19	59	4	302	23	185	3
» gossrealskolor.....	143	33			7	2		
» kommunala mellanskolor.....					205	21	136	6
Procenttalen intagna gossar och flickor vid varje grupp av läroanstalter efter avdrag av dem, som avlidit eller övergått till andra realskolor samt till flickskolor.	%	%	%	%	%	%	%	%
I. 1 a. Avgångna utan att ha uppnått målet för skolgången i realskolan:								
från högre allmänna läroverk:								
gossar..... 2 318	27·1	17·5			33·1	13·8		
flickor..... 476 647			21·4	5·0			20·9	3·9
från samrealskolor:								
gossar..... 241 1 179	32·0	15·8			30·6	8·1		
flickor..... 306 1 236			27·1	9·2			28·4	5·9
från gossrealskolor:								
gossar..... 374 75	30·8	16·8			56·0	22·7		
från kommunala mellanskolor:								
gossar..... 956					37·5	8·6		
flickor..... 1 330							32·4	6·3
I. 1 b. Avgångna efter att ha uppnått målet för skolgången i realskolan:								
från högre allmänna läroverk.....	72·6	24·0	78·6	16·0	66·9	15·0	79·1	9·3
» samrealskolor.....	68·0	22·8	72·9	13·2	69·4	10·7	71·6	8·5
» gossrealskolor.....	66·5	22·4			42·7	10·7		
» kommunala mellanskolor.....					62·5	9·1	67·6	7·7
II. Avgångna till gymnasium:								
från högre allmänna läroverk.....	54·0	13·5	47·1	5·0	35·9	6·2	30·9	1·1
» samrealskolor.....	34·4	7·9	19·3	1·3	25·6	2·0	15·0	0·2
» gossrealskolor.....	38·2	8·8			9·3	2·7		
» kommunala mellanskolor.....					21·4	2·2	10·2	0·5

Tab. 17. Översikt över de lärjungars studiegång, som från respektive anknämningsklasser intagits i 5-årig realskola höstterminen 1934 och i 4-årig realskola höstterminen 1935.

Lärjungar, specification	5-årig linje		4-årig linje		Procent av hela antalet intagna (A)				Procent av reducerade antalet intagna (B)			
					5-årig linje		4-årig linje		5-årig linje		4-årig linje	
	gossar	flickor	gossar	flickor	gossar (2 619)	flickor (701)	gossar (2 799)	flickor (3 236)	gossar (2 260)	flickor (605)	gossar (2 588)	flickor (2 969)
A. Intagna från 4:e resp. 6:e klassen i folkskolan...	2 619	701	2 799	3 236								
Avgångna till annan realskola eller till flickskola	344	93	202	256	13.1	13.3	7.2	7.9				
Kvarstigare bland dessa	87	20	41	18	3.3	2.9	1.5	0.6				
Avlidna under skoltiden	15	3	9	11	0.6	0.4	0.4	0.4				
B. Återstående antal intagna	2 260	605	2 588	2 969								
I. 1. Övriga avgångna:												
a. utan att ha uppnått målet för skolgången i realskolan	523	129	885	836	20.0	18.4	31.6	25.8	23.1	21.3	34.2	28.2
Kvarstigare bland dessa	346	42	258	167	13.2	6.0	9.2	5.2	15.3	6.9	10.0	5.6
b. efter att ha uppnått målet för skolgången i realskola:												
utan kvarstigning	1 155	391	1 421	1 889	44.1	55.8	50.8	58.4	51.1	64.6	54.9	63.6
med	565	85	281	244	21.6	12.1	10.0	7.5	25.0	14.0	10.9	8.2
Summa under b.	1 720	476	1 702	2 133	65.7	67.9	60.8	65.9	76.1	78.7	65.8	71.8
2. Kvar i skolan vårterminen 1941 (kvarstigare)	17		1		0.6				0.8			
II. Avgångna till gymnasium:												
a. efter realexamen	553	106	508	331	21.1	15.1	18.1	10.2	24.5	17.5	19.6	11.1
Kvarstigare bland dessa	171	11	45	5	6.5	1.6	1.6	0.2	7.6	1.8	1.7	0.2
b. från klass 4 ^e resp. 3 ^a	695	134	162	158	26.5	19.1	5.8	4.9	30.8	22.1	6.3	5.3
Kvarstigare bland dessa	139	16	31	8	5.3	2.3	1.1	0.2	6.2	2.6	1.2	0.3
Summa avgångna till gymnasium	1 248	240	670	489	47.7	34.2	23.9	15.1	55.2	39.7	25.9	16.5
Kvarstigare bland dessa	310	27	76	13	11.8	3.9	2.7	0.4	13.7	4.5	2.9	0.4
III. Avgångna efter realexamen:												
a. till gymnasium	553	106	508	331	21.1	15.1	18.1	10.2	24.5	17.5	19.6	11.1
b. övriga	472	236	1 032	1 644	18.0	33.7	36.9	50.8	20.9	39.0	39.9	55.4
Kvarstigare i grupp b	255	58	205	231	9.7	8.3	7.3	7.1	11.3	9.6	7.9	7.8
Summa avgångna efter realexamen	1 025	342	1 540	1 975	39.1	48.8	55.0	61.0	45.4	56.5	59.5	66.5
Kvarstigare bland dessa	426	69	250	236	16.3	9.8	8.9	7.3	18.9	11.4	9.7	8.0

Lärjungar, specifikation

	5-årig linje		4-årig linje		5-årig linje			4-årig linje			4-årig linje		
	gossar		flickor		procent av 2 260	procent av sin grupp	procent av sin grupp	procent av sin grupp	procent av sin grupp	procent av sin grupp	procent av sin grupp	procent av sin grupp	procent av sin grupp
	gossar		flickor		2 260	605	2 588	2 969	605	2 588	2 969	2 588	2 969
I. a. Intagna från anknätningsklassen, sedan till andra realskolor resp. flickskolor avgångna frändragtis	177	87	627	669	7.8	33.8	14.4	67.4	24.2	70.8	22.6	80.0	
b. Avgångna utan att ha nått målet för skolgången i realskolan: utan kvarsittning	346	42	258	167	15.3	66.2	6.9	32.6	10.0	29.2	5.6	20.0	
efter kvarsittning	523	129	895	336	23.1	100.0	21.3	100.0	34.2	100.0	28.2	100.0	
Summa													
c. Avgångna efter att ha nått målet för skolgången i realskolan: utan kvarsittning	1 155	391	1 421	1 889	51.1	67.2	64.6	82.1	54.9	83.5	63.6	88.6	
efter kvarsittning	565	85	281	244	25.0	32.8	14.1	17.9	10.9	16.5	8.2	11.4	
Summa	1 720	476	1 702	2 133	76.1	100.0	78.7	100.0	65.8	100.0	71.8	100.0	
(Det antal, som tagit realexamen, av dessa ..)	1 025	342	1 540	2 197	45.4	59.6	56.5	71.8	59.5	90.5	66.5	92.6	
d. Kvar i realskolan vårterminen 1941	17	—	1	—	0.8	—	100.0	—	100.0	—	—	—	
II. a. Intagna från högre klass än anknätningsklassen, sedan till andra realskolor resp. flickskolor avgångna frändragtis	673	177	146	174	673	177	177	177	146	146	174	174	
b. Avgångna utan att ha nått målet för skolgången i realskolan: utan kvarsittning	137	46	52	57	20.3	46.1	26.0	82.1	35.6	76.5	32.8	82.6	
efter kvarsittning	160	10	16	12	23.8	53.9	5.6	17.9	11.0	23.5	6.9	17.4	
Summa	297	56	68	69	44.1	100.0	31.6	100.0	46.6	100.0	39.7	100.0	
c. Avgångna efter att ha nått målet för skolgången i realskolan: utan kvarsittning	248	90	62	97	36.9	66.0	50.9	74.4	42.4	79.5	55.7	92.4	
efter kvarsittning	128	31	16	8	19.0	34.0	17.5	25.6	11.0	20.5	4.6	7.6	
Summa	376	121	78	105	55.9	100.0	68.4	100.0	53.4	100.0	60.3	100.0	
(Det antal, som tagit realexamen, av dessa ..)	267	90	77	103	39.7	71.0	50.8	74.4	52.7	98.7	59.2	98.1	
	—	—	—	—	100.0	—	100.0	—	100.0	—	100.0	—	

¹ Härtill komma 61 från klass 5 i folkskola. ² Härtill komma 48 från klass 5 i folkskola.

Tab. 18. Översikt över vår- och höstflyttning inom lärjungargången 1934/35—39.

	5-årig linje		4-årig linje		5-årig linje %		4-årig linje %	
	gossar	flickor	gossar	flickor	gossar	flickor	gossar	flickor
Antal intagna ht 1934 och 1935..	3 390	911	3 041	3 495	—	—	—	—
Flyttade varje läsår								
1. Vid vårterminens slut								
a. utan underbetyg, minst..	829	330	1 064	1 485	24.5	36.2	35.0	42.5
b. med underbetyg en eller flera gånger, minst....	250	80	263	337	7.3	8.8	8.6	9.7
Tillsammans	1 079	410	1 327	1 822	31.8	45.0	43.6	52.1
2. Vid höstterminens början en eller flera gånger, minst ..	358	91	294	319	10.6	10.0	9.7	9.1
Summa flyttade varje läsår, minst	1 437	501	1 621	2 141	42.4	55.0	53.3	61.3
Motsvarande summa enligt tab. 12	1 403	481	1 540	2 040	41.4	52.8	50.6	58.4
Lärjungar, vilkas studiegång för- blivit okänd (jfr tab. 11)	457	129	230	282	13.5	14.2	7.6	8.1

Tillägg till tab. 18.

De erhållna resultatens tillförlitlighet har icke oväsentligt minskats på grund av en felaktighet i det undersökningsmaterial, som för ändamålet stått att erhålla. I den grupp, som fullföljt skolgången, ingår nämligen ett antal lärjungar, som lämnat skolan efter genomgång av näst högsta klassen och troligen icke fortsatt sina studier vid gymnasium, och någon möjlighet att vid behandlingen av materialet utmönstra dessa lärjungar ur gruppen har icke förelegat. Procentsiffrorna för gruppen i fråga bli således högre än de siffror, som erhållits vid den i tab. 12 redovisade undersökningen, särskilt på 4-årig linje. Direkta jämförelser mellan procenttalen för gossar och flickor på de båda linjerna bli således vanskliga. Med hänsyn till att det felaktigt inräknade lärjungantalet är relativt litet, torde dock en ungefärlig uppskattning av föreliggande differenser vara möjlig. En procentberäkning på grundval av lärjungantalet, reducerat med den grupp, som avgått till andra skolor av realskoletyp, har emellertid på grund av den föreliggande ofullständigheten hos materialet icke ansetts böra företagas. Jämte de minimisiffror, som erhållas, då procenttalen beräknas på det totala antalet intagna lärjungar, meddelas till belysande av dessa siffrors värde de i tab. 12 angivna procenttalen för lärjungar, som utan försening genomgått realskolan, samt procenttalen för den grupp, vars studieresultat icke är känt (avgångna till andra realskolor och till flickskolor samt avlidna).

Undersökningen synes ge vid handen, att en procentuellt större kontingent lärjungar genomgår den 4-åriga linjens klasser på normalt sätt med flyttning varje vårtermin än den 5-åriga linjens och att samma förhållande råder beträffande dem, som årligen flyttas utan underbetyg. Särskilt gäller detta gossarna; den skillnad, som råder mellan flickornas procenttal, blir, om hänsyn toges till de osäkra faktorerna i beräkningen, knappast signifikativ. I det hela synes undersökningen dock utvisa, att lärjungarna i fråga om godkända betyg och flyttning uppnått bättre resultat på 4-årig än på 5-årig linje. I vad mån detta resultat står i samband med rekryteringen av de undersökta lärjungarna från annan klass än anknytningsklassen har icke kunnat utrönas. Flickorna äro i angivna hänseenden gossarna tydligt överlägsna.

Tab. 19. Översikt över lärjungar i olika klasser, som vid slutet av vt 1939 och början av ht 1939 avgått från skolan med godkända betyg i läroämnena eller med ett eller flera underbetyg i läroämnena.

a) 5-årig linje.

Klass	Antal lärjungar i klassen		A v g å n g n a							
			med godkända betyg i läroämnena				med ett eller flera under- betyg i läroämnena			
	gossar	flickor	gossar		flickor		gossar		flickor	
			antal	%	antal	%	antal	%	antal	%
1 ⁵	4 013	1 190	53	1·3	19	1·6	146	3·6	52	4·4
2 ⁵	3 743	1 172	42	1·1	9	0·8	173	4·6	45	3·8
3 ⁵	3 687	978	56	1·5	17	1·7	340	9·2	60	6·1
Summa	11 443	3 340	151	1·3	45	1·3	659	5·8	157	4·7

b) 4-årig linje (vid allmänna läroverk och kommunala mellanskolor).

Klass	Antal lärjungar i klassen		A v g å n g n a							
			med godkända betyg i läroämnena				med ett eller flera under- betyg i läroämnena			
	gossar	flickor	gossar		flickor		gossar		flickor	
			antal	%	antal	%	antal	%	antal	%
1 ⁴	3 384	3 870	87	2·6	82	2·1	244	7·2	174	4·5
2 ⁴	3 003	3 527	55	1·8	79	2·2	334	11·1	313	8·9
Summa	6 387	7 397	142	2·2	161	2·2	578	9·0	487	6·6

Tab. 20. Flyttade vid slutet av vårterminen 1939 och början av höstterminen 1939 vid samtliga real- och mellanskolor.

K l a s s	5-årig linje						4-årig linje					
	gossar			flickor			gossar			flickor		
	antal lärlun- gar i klassen	flyt- tade	pro- cent	antal lärlun- gar i klassen	flyt- tade	pro- cent	antal lärlun- gar i klassen	flyt- tade	pro- cent	antal lärlun- gar i klassen	flyt- tade	pro- cent
Flyttade vid vårterminens slut	1 ⁵ , —	2 831	70·5	1 190	999	83·9	—	—	—	—	—	—
	2 ⁵ , 1 ⁴	3 743	69·7	1 172	928	79·2	3 384	2 582	76·3	3 870	3 247	83·9
	3 ⁵ , 2 ⁴	3 687	2 238	60·7	978	77·8	3 003	2 047	68·2	3 527	2 735	77·5
	4 ⁵ , 3 ⁴	3 295	2 043	62·0	902	70·3	2 613	1 838	70·3	3 077	2 356	76·6
Flyttade vid höstterminens början	1 ⁵ , —	4 013	603	15·0	1 190	99	—	—	—	—	—	—
	2 ⁵ , 1 ⁴	3 743	608	16·2	1 172	145	3 384	338	10·0	3 870	299	7·7
	3 ⁵ , 2 ⁴	3 687	653	17·7	978	97	3 003	402	13·4	3 527	321	9·1
	4 ⁵ , 3 ⁴	3 295	533	16·2	902	106	2 613	333	12·7	3 077	347	11·3
Summa flyttade vid vårterminens slut och höst- terminens början	1 ⁵ , —	4 013	3 434	85·6	1 190	1 098	—	—	—	—	—	—
	2 ⁵ , 1 ⁴	3 743	3 216	85·9	1 172	1 073	3 384	2 920	86·3	3 870	3 546	91·6
	3 ⁵ , 2 ⁴	3 687	2 891	78·4	978	858	3 003	2 449	81·6	3 527	3 056	86·6
	4 ⁵ , 3 ⁴	3 295	2 576	78·2	902	740	2 613	2 171	83·1	3 077	2 703	87·8
Totalsumma		14 738	12 117	82·2	4 242	3 769	9 000	7 540	83·8	10 474	9 305	88·8

Tillägg till tab. 20.

Vårflyttningen.

För alla skolor sammanlagt äro flickornas flyttningsprocent på såväl den 5-åriga som den 4-åriga linjen genomgående högre än gossarnas i samma klasser. På den 5-åriga linjen är skillnaden mellan flickornas och gossarnas flyttningsprocent lägst i klass 4⁵. I klass 2⁵ är denna skillnad blott något mer än en enhet större, medan den, där den är störst (klass 3⁵), är mer än dubbelt så stor som i klass 4⁵. På den 4-åriga linjen är denna skillnad även minst i näst högsta realskoleklassen (3⁴) och störst i den mot klass 3⁵ svarande klass 2⁴. På denna linje äro dock skillnaderna mellan flyttningsprocenterna icke så stora som på den 5-åriga.

För gossarna äro flyttningsprocenterna på den 4-åriga linjen genomgående högre än i motsvarande klasser på den 5-åriga. Skillnaden är störst mellan procenttalen i klasserna 3⁴ och 4⁵. I övriga klasser är denna skillnad mindre, ju lägre klasserna äro. Flickorna visa icke lika enhetliga förhållanden. Här finnes ingen skillnad mellan flyttningsprocenten i klasserna 1⁴ och 1⁵, och i klass 3⁵ är flyttningsprocenten en obetydligt större än i klass 2⁴. Även för flickorna är skillnaden störst i klasserna 3⁴ och 4⁵.

Skillnaden mellan flyttningsprocenterna för flickor och gossar i samma klasser är utom i näst högsta realskoleklasserna överallt större än skillnaden mellan de olika linjernas motsvarande klasser.

Höstflyttningen.

På såväl den 5-åriga som den 4-åriga linjen äro här gossarnas flyttningsprocenter öfverallt större än flickornas. På den 5-åriga linjen är skillnaden minst i klass 2° och störst i klass 3°, där den är något mer än dubbelt så stor som i klass 2°. Den 4-åriga linjen visar icke samma förhållanden. Här är skillnaden minst i klass 3° och störst i klass 2°. Skillnaderna äro även här mindre än på den 5-åriga linjen.

Flyttningsprocenten på hösten är för såväl gossar som flickor öfverallt större på den 5-åriga linjen än i motsvarande klass på den 4-åriga. Skillnaden är störst för gossarna i klasserna 2° och 1° och minst för flickorna i klasserna 4° och 3°. För flickornas del äro skillnaderna obetydliga utom i klasserna 2° och 1°.

Även här är skillnaden mellan gossarnas och flickornas flyttningsprocenter i samma klasser i flertalet fall större än skillnaden mellan de olika linjernas motsvarande klasser.

Den sammanlagda flyttningen.

Flyttningsprocenterna äro på båda linjerna i alla klasser större för flickorna än för gossarna. Skillnaderna äro genomsnittligt något mindre på den 4-åriga linjen än på den 5-åriga. På den 5-åriga linjen är skillnaden störst i klass 3° och minst i klass 4°, medan den på den 4-åriga linjen är av ungefär samma storleksordning i alla klasser.

För gossarna äro flyttningsprocenterna på den 4-åriga linjen öfverallt större än i motsvarande klasser på den 5-åriga linjen, ehuru skillnaderna knappast äro nämnvärda annat än i klasserna 2° och 3° samt 3° och 4°. För flickorna är förhållandet icke lika enhetligt.

I fråga om den totala flyttningen är även i flertalet fall skillnaden mellan flickors och gossars flyttningsprocenter av högre storleksordning än skillnaden mellan de olika linjernas motsvarande klasser.

Tab. 21. Översikt öfver vid slutet av vårterminen 1939 godkända, underkända och flyttade lärjungar i klasserna 1°—4° samt 1°—3°.

	1 ^o		2 ^o		3 ^o		4 ^o		1 ^o		2 ^o		3 ^o	
	gossar	flickor	gossar	flickor	gossar	flickor	gossar	flickor	gossar	flickor	gossar	flickor	gossar	flickor
Summa lärjungar vid vårterminens slut + tillkomna vid höstterminens början	4 013	1 190	3 743	1 172	3 687	978	3 295	902	3 384	3 870	3 003	3 527	2 613	3 077
Summa godkända i alla läroämnen vid vts slut,	2 712	959	2 448	857	1 993	698	1 616	538	2 397	3 092	1 813	2 444	1 510	1 950
antal	67.6	80.6	65.4	73.1	54.1	71.4	49.0	59.6	70.8	79.9	60.4	69.3	57.8	63.4
procent	1 300	231	1 291	314	1 694	280	1 674	364	987	778	1 189	1 083	1 100	1 115
Summa underkända i något eller några läroämnen vid vts slut ¹ ,	32.4	19.4	34.5	26.8	45.9	28.6	50.8	40.4	29.2	20.1	39.6	30.7	42.1	36.2
antal	2 831	999	2 608	928	2 238	761	2 043	634	2 582	3 247	2 047	2 735	1 838	2 356
procent	70.5	83.9	69.8	79.2	60.7	77.8	62.0	70.3	76.3	83.9	68.2	77.5	70.3	76.6
Flyttade med underbetyg vid vts slut ¹ ,	119	40	160	71	245	63	427	96	185	155	234	291	328	406
antal	3.0	3.4	4.3	6.1	6.6	6.4	13.0	10.6	5.5	4.0	7.8	8.3	12.6	13.2
procent														

1 Underbetyg i frivillig franska medräknade.

Tab. 22. Kvarstättare vid början av höstterminen 1939.

Skolgrupper	5-årig linje					4-årig linje						
	gossar			flickor		gossar			flickor			
	antal lärjun- gar i klassen	kvar- sittare	procent	antal lärjun- gar i klassen	procent	antal lärjun- gar i klassen	kvar- sittare	procent	antal lärjun- gar i klassen	kvar- sittare	procent	
Högre allmänna läro- verk	1 ⁵ —	324	10.4	800	25	3.1						
	2 ⁵ , 1 ⁴	277	9.6	784	29	3.7	74	10.3	843	26	3.1	
	3 ⁵ , 2 ⁴	2 901	12.6	680	47	6.9	72	10.1	802	41	5.1	
	4 ⁵ , 3 ⁴	2 606	376	14.4	600	80	13.3	62	9.3	820	46	5.6
Gossarskolor	1 ⁵ —	479	73	15.2								
	2 ⁵ , 1 ⁴	472	58	12.3								
	3 ⁵ , 2 ⁴	448	63	14.1			8	10.0				
	4 ⁵ , 3 ⁴	391	76	19.4			11	14.3				
Samrealskolor	1 ⁵ —	420	42	10.0								
	2 ⁵ , 1 ⁴	384	27	7.0	390	21	5.4					
	3 ⁵ , 2 ⁴	338	34	10.1	388	27	7.0	77	5.3	1 547	55	3.6
	4 ⁵ , 3 ⁴	298	40	13.4	298	18	6.0	103	8.0	1 362	70	5.1
Kommunala mellan- skolor	— 1 ⁴				302	29	9.6	82	7.7	1 114	67	6.0
	— 2 ⁴											
	— 3 ⁴											
Summa i alla skolor	1 ⁵ —	4 013	439	10.9	1 190	46	3.7					
	2 ⁵ , 1 ⁴	3 743	362	9.7	1 172	56	4.8	227	6.7	3 870	157	4.1
	3 ⁵ , 2 ⁴	3 687	463	12.6	978	65	6.6	237	7.9	3 527	179	5.1
	4 ⁵ , 3 ⁴	3 295	492	14.9	902	109	12.1	219	8.4	3 077	170	5.5

Tillägg till tab. 22.

På den 5-åriga linjen är skillnaden mellan kvarstättningsprocenten för gossar och flickor rätt stor. Gossarnas är i de tre lägre klasserna genomsnittligt ungefär dubbelt så stor. I klass 4⁵ är flickornas kvarstättningsprocent betydligt större än i de lägre klasserna och nästan av samma storleksordning som gossarnas. På den 4-åriga linjen är olikheterna mellan gossarnas och flickornas kvarstättningsprocent icke så stora. Här företer icke heller näst sista klassen några särskilda avvikelser.

Skillnaderna mellan gossarnas kvarstättningsprocent i de olika linjernas motsvarande klasser är klart markerade med större procenttal på den 5-åriga linjen än på den 4-åriga. Skillnaderna är dock utom i näst sista realskoleklasserna mindre än mellan gossars och flickors procenttal på den 5-åriga linjen. För flickornas del är olikheterna mellan de olika linjerna mindre än mellan gossars och flickors procenttal på den 5-åriga linjen.

Tab. 23. Översikt över lärjungar med och utan underbetyg i läsåmnena i klasserna 1^a—4^a samt 1^a—3^a vid slutet av vårterminen 1939.
(Alla skolor).

	1 ^a		2 ^a		3 ^a		4 ^a		Summa		1 ^a		2 ^a		3 ^a		Summa	
	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.	g.	fl.
Antal lärjungar i klassen	4 012	1 190	3 739	1 171	3 687	978	3 290	902	14 728	4 241	3 384	3 870	3 002	3 527	2 610	3 065	8 996	10 462
Godkända	2 712	959	2 448	857	1 993	698	1 616	538	8 769	3 052	2 397	3 092	1 813	2 444	1 510	1 950	5 720	7 486
(antal	67.6	80.6	65.5	73.2	54.1	71.4	49.1	59.6	59.5	72.0	70.8	79.9	60.4	69.3	57.9	63.6	63.6	71.6
procent	611	152	643	193	689	154	633	163	2 576	662	475	446	479	537	449	578	1 403	1 561
Lärjungar med <i>efl</i> (antal	15.2	12.8	17.2	16.5	18.7	15.7	19.3	18.1	17.5	15.6	14.1	11.5	15.9	15.2	17.2	18.9	15.6	14.9
underbetyg	689	79	648	121	1 005	126	1 041	201	3 383	527	512	332	710	546	651	537	1 873	1 415
Lärjungar med <i>mer</i> (antal	17.2	6.6	17.3	10.3	27.2	12.9	31.6	22.3	23.0	12.4	15.1	8.6	23.7	15.5	24.9	17.5	20.8	13.5
än <i>efl</i> underbetyg (procent	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Summa procent																		

Tab. 24. Översikt över betyg och underbetyg, givna i realskolan vårterminen 1939.

Skolgrupper	Betyg, givna i 5-årig realskola vårterminen 1939										Betyg, givna i 4-årig realskola vårterminen 1939							
	klass 1 (7 ämnen)		klass 2 (7 ämnen)		klass 3 (9 ämnen)		klass 4 (11 ämnen) ¹⁾		summa		klass 1 (7 ämnen)		klass 2 (9 ämnen)		klass 3 (11 ämnen) ¹⁾		summa	
	gossar	flic- kor	gossar	flic- kor	gossar	flic- kor	gossar	flic- kor	gossar	flic- kor	gossar	flic- kor	gossar	flic- kor	gossar	flic- kor	gossar	flic- kor
<i>Högre allmänna läro- verk.</i>																		
Antal lärjungar	3 113	800	2 883	783	2 901	680	2 601	600	11 498	2 863	721	843	714	802	664	818	2 099	2 463
Antal givna betyg	21 791	5 600	20 181	5 481	26 109	6 120	28 599	6 594	96 680	23 795	5 047	5 901	6 426	7 218	7 300	8 990	18 773	22 109
Därav underbetyg	1 868	247	1 746	283	2 828	323	2 661	514	9 103	1 367	477	231	689	479	648	505	1 814	1 215
<i>Samrealskolor.</i>																		
Antal lärjungar	420	390	384	388	338	298	298	302	1 440	1 378	1 465	1 547	1 281	1 362	1 062	1 114	3 808	4 023
Antal givna betyg	2 940	2 730	2 688	2 716	3 042	2 682	3 277	3 317	11 947	11 445	10 255	10 829	11 529	12 258	11 678	12 247	33 462	35 334
Därav underbetyg	237	115	208	182	304	157	310	220	1 059	674	664	530	1 019	776	810	753	2 493	2 059
<i>Gossrealskolor.</i>																		
Antal lärjungar	479		472		448		391		1 790		80		77		71		228	
Antal givna betyg	3 353		3 304		4 032		4 301		14 990		560		693		781		2 034	
Därav underbetyg	421		351		535		525		1 832		71		83		80		234	
<i>Komm. mellarskolor.</i>																		
Antal lärjungar																		
Antal givna betyg																		
Därav underbetyg																		
S:a lärjungar	4 012	1 190	3 739	1 171	3 687	978	3 290	902	14 728	4 241	3 386	3 870	3 002	3 532	2 610	3 065	8 998	10 467
S:a givna betyg	28 084	8 330	26 173	8 197	33 183	8 802	36 177	9 911	123 617	35 240	23 702	27 090	27 018	31 743	28 698	33 673	79 418	92 506
Därav underbetyg	2 526	362	2 305	465	3 667	480	3 496	734	11 994	2 041	1 765	1 263	2 488	2 035	2 203	1 977	6 456	5 275
% underbetyg av betyg givna vid:																		
högre allmänna läro- verk	8.6	4.4	8.7	5.2	10.8	5.3	9.3	7.8	9.4	5.7	9.5	3.9	10.7	6.6	8.9	5.6	9.7	5.5
samrealskolor	8.1	4.2	7.7	6.7	10.0	5.9	9.5	6.6	8.9	5.9	6.5	4.9	8.8	6.3	6.9	6.1	7.5	5.8
gossrealskolor	12.6		10.6		13.3		12.2		12.2		12.7		12.0		10.2		11.5	
kommunala mellan- skolor											7.1	4.8	8.3	6.4	7.4	5.8	7.6	5.7
av samtliga betyg	9.0	4.3	8.8	5.7	11.1	5.5	9.7	7.4	9.7	5.8	7.4	4.7	9.2	6.4	7.7	5.9	8.1	5.7

1 2 betyg i modersmålet; franska icke medräknat; vissa lärjungar deltaga icke i matematik.

Tab. 25. Antalet värterminen 1939 givna underbetyg i vissa ämnen och klasser samt i procent av antalet samma termin i resp. ämne eller ämnen i klassen utelade vitsord.

Ämnen och klasser	5-årig linje				4-årig linje					
	gossar		flickor		gossar		flickor			
	antal vitsord	antal underbetyg	procent	antal vitsord	antal underbetyg	procent	antal vitsord	antal underbetyg	procent	
Modersmålet.....	1 ⁵	4 012	568	14.2	1 190	53	4.5	—	—	—
	2 ⁵ , 1 ⁴	3 739	492	13.2	1 171	52	4.4	3 386	455	13.4
	3 ⁵ , 2 ⁴	3 687	566	15.4	978	64	6.5	3 002	424	14.1
	Medeltal 4 ⁵ , 3 ⁴	6 380	471	7.2	1 804	67	3.7	5 220	238	4.6
	Sv. skrivn. 4 ⁵ , 3 ⁴	3 290	353	10.7	902	54	6.0	2 610	197	7.5
Tyska.....	1 ⁵	4 012	856	21.3	1 190	120	10.1	—	—	—
	2 ⁵ , 1 ⁴	3 739	869	23.2	1 171	182	15.5	3 386	690	20.4
	3 ⁵ , 2 ⁴	3 687	1 145	31.1	978	139	14.2	3 002	825	27.6
	4 ⁵ , 3 ⁴	3 290	1 041	31.6	902	193	21.4	2 610	716	27.4
	3 ⁵ , 2 ⁴	3 687	674	18.3	978	61	6.2	3 002	461	15.4
4 ⁵ , 3 ⁴	3 290	726	22.1	902	148	16.4	2 610	557	21.3	
Engelska.....	1 ⁵	4 012	714	17.8	1 190	152	12.8	—	—	—
	2 ⁵ , 1 ⁴	3 739	664	17.8	1 171	210	17.9	3 386	458	13.5
	3 ⁵ , 2 ⁴	3 687	882	23.9	978	174	17.8	3 002	596	19.9
	4 ⁵ , 3 ⁴	3 277	823	25.1	891	212	23.8	2 598	475	18.3
	3 ⁵ , 2 ⁴	3 687	674	18.3	978	61	6.2	3 002	461	15.4
4 ⁵ , 3 ⁴	3 290	726	22.1	902	148	16.4	2 610	557	21.3	
Matematik.....	1 ⁵	4 012	714	17.8	1 190	152	12.8	—	—	—
	2 ⁵ , 1 ⁴	3 739	664	17.8	1 171	210	17.9	3 386	458	13.5
	3 ⁵ , 2 ⁴	3 687	882	23.9	978	174	17.8	3 002	596	19.9
	4 ⁵ , 3 ⁴	3 277	823	25.1	891	212	23.8	2 598	475	18.3
	3 ⁵ , 2 ⁴	3 687	674	18.3	978	61	6.2	3 002	461	15.4
4 ⁵ , 3 ⁴	3 290	726	22.1	902	148	16.4	2 610	557	21.3	
Dessa ämnen sammanlagt.....	1 ⁵	12 036	2 138	17.8	3 570	325	9.1	—	—	—
	2 ⁵ , 1 ⁴	11 217	2 025	18.1	3 513	444	12.6	10 158	1 603	15.8
	3 ⁵ , 2 ⁴	14 748	3 267	22.2	3 912	438	11.2	12 008	2 306	19.2
	4 ⁵ , 3 ⁴	16 437	3 061	18.6	4 499	620	13.8	13 038	1 986	15.2
	3 ⁵ , 2 ⁴	14 748	3 267	22.2	3 912	438	11.2	12 008	2 306	19.2
4 ⁵ , 3 ⁴	16 437	3 061	18.6	4 499	620	13.8	13 038	1 986	15.2	
Övriga ämnen utom franska sammanlagt.....	1 ⁵	16 048	388	2.4	4 760	37	0.8	—	—	—
	2 ⁵ , 1 ⁴	14 956	280	1.9	4 684	21	0.4	13 544	162	1.2
	3 ⁵ , 2 ⁴	18 435	400	2.2	4 890	42	0.9	15 010	178	1.2
	4 ⁵ , 3 ⁴	19 740	435	2.2	5 412	117	2.2	15 660	215	1.4
	3 ⁵ , 2 ⁴	18 435	400	2.2	4 890	42	0.9	15 010	178	1.2
4 ⁵ , 3 ⁴	19 740	435	2.2	5 412	117	2.2	15 660	215	1.4	

Tillägg till tab. 26.

Vid granskningen av det material, som ligger till grund för tabellen, ha 4 högre allmänna läroverk, 3 samrealskolor och 1 kommunal mellanskola med sammanlagt 19 klassavdelningar utestutits på den grund, att samläsning helt eller delvis förekommit mellan olika linjer, varför de icke kunnat hänföras till någon av de i tabellen angivna grupperna. Såväl grupp I vid 4-åriga linjer som grupp II vid 5-åriga innehåller några skolor, som med hänsyn till det mycket låga medelbetyget sannolikt icke representera ett med övriga skolor likvärdigt material. Tillräckliga uppgifter ha dock ej förelegat för att belyggande motivera en utestutning. Hade så skett, skulle medelbetygssumman för grupp I vid 4-årig linje blivit något högre och därmed betygssummans minskning med stigande lärjungantal mera markerad. För grupp II vid 5-årig linje skulle också betygssumman höjts, och även här skulle steget ned till följande grupp blivit större, liksom skillnaderna mellan betygssummorna på de olika linjerna skulle ha minskat. Den inverkan, en sådan liten åtgärd skulle haft, visar, att det föreliggande materialet är väl knappt.

En förberedande bearbetning, vid vilken materialet uppdelades icke blott efter linjerna utan även efter skolornas olika art, gav för små grupper och alltför slumpmässigt oregelbundna resultat för att kunna bibehållas. Av samma skäl visade det sig omöjligt att använda en uppdelning i flera grupper med mindre omfattning.

Medelbetygssummorna ha erhållits genom att multiplicera medelbetyget per utdelade betyg med 11. Detta har skett med hänsyn till att alla ej deltaga i kristendomskunskap och matematik. Uträknas medelbetygssumman direkt som kvoten mellan summan av alla betyg och antalet lärjungar, erhållas i de flesta fall tal, som blott obetydligt avvika från tabellens, men i något fall skulle skillnaden uppgått till närmare 2 enheter i första decimalen.

Skillnaden mellan betygssummorna för grupper med olika stora klassavdelningar är icke stor, men man bör observera, att summorna genomgående avtaga, då klasserna bli större, och att med hänsyn till vad ovan anförts om materialets beskaffenhet skillnaderna måste betraktas som undre gränsvärden.

Vidare bör märkas, att medelbetygssumman i en klassavdelning icke enbart är beroende av klassavdelningens aktuella storlek utan även av dess storlek under föregående år. Genom hopslagning av klassavdelningar bildade större avdelningar kunna alltså få högre betygssummor än som borde svara mot deras storlek.

Tab. 27 a. Betygsresultaten på de skriftl

	5 - å r i g l i n j e															
	g o s s a r								f l i c k o r							
	an- tal	procentisk fördelning på de olika betygsgraderna							me- del- va- lör	an- tal	procentisk fördelning på de olika betygsgraderna					
		0	1	2	3	4	5	6			0	1	2	3	4	5
<i>Modersmdlet:</i>																
Högre gossläroverk.....	380	11.1	16.3	43.6	22.4	5.3	1.3	—	1.98	—	—	—	—	—	—	
D:o med samgymnasium..	238	11.8	15.1	42.9	21.0	6.3	2.9	—	2.04	—	—	—	—	—	—	
Högre samläroverk.....	673	11.7	15.9	44.2	22.0	5.8	0.4	—	1.96	322	13.7	17.1	44.0	19.6	5.0	0.6
Högre flickläroverk.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
S:a högre allmänna läroverk	1 291	11.5	15.9	43.8	21.9	5.7	1.2	—	1.98	322	13.7	17.1	44.0	19.6	5.0	0.6
Realskolor för gossar.....	197	10.2	16.2	47.6	20.8	4.1	1.1	—	1.95	—	—	—	—	—	—	—
Samrealskolor ¹	207	6.8	16.0	41.0	23.6	9.2	3.4	—	2.23	204	8.8	22.5	34.4	25.9	6.9	1.5
„ ²	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa realskolor.....	404	8.4	16.1	44.3	22.3	6.7	2.2	—	2.09	204	8.8	22.5	34.4	25.9	6.9	1.5
Kommunala mellanskolor.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Praktiska linjer ³	28	17.9	25.0	46.4	7.1	3.6	—	—	1.54	—	—	—	—	—	—	—
„ mellanskolor....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Samtliga skolor.....	1 723	10.9	16.1	43.9	21.8	5.9	1.4	—	2.00	526	11.8	19.2	40.2	22.1	5.7	1.0
<i>Tyska:</i>																
Högre gossläroverk.....	380	11.3	8.7	25.8	23.7	16.8	10.3	3.4	2.71	—	—	—	—	—	—	—
D:o med samgymnasium..	238	8.8	7.1	28.2	23.5	18.1	9.7	4.6	2.82	—	—	—	—	—	—	—
Högre samläroverk.....	673	12.3	8.5	23.5	24.8	18.1	7.7	5.1	2.71	322	11.2	5.3	17.7	25.7	22.7	9.0
Högre flickläroverk.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
S:a högre allmänna läroverk	1 291	11.4	8.3	25.1	24.2	17.7	8.8	4.5	2.73	322	11.2	5.3	17.7	25.7	22.7	9.0
Realskolor för gossar.....	197	15.2	12.2	23.9	23.9	14.7	9.1	1.0	2.42	—	—	—	—	—	—	—
Samrealskolor ¹	207	1.1	8.7	16.9	24.6	26.7	7.7	4.3	2.87	204	4.4	6.4	18.6	27.0	24.5	13.7
D:o ²	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa realskolor.....	404	13.1	10.4	20.3	24.3	20.8	8.4	2.7	2.65	204	4.4	6.4	18.6	27.0	24.5	13.7
Kommunala mellanskolor.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Praktiska linjer ³	7	42.8	14.3	28.6	14.3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ mellanskolor....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Samtliga skolor.....	1 702	11.9	8.8	23.9	24.2	18.4	8.7	4.1	2.71	526	8.6	5.7	18.1	26.2	23.4	10.8

¹ med dubbla linjer eller enbart 5-årig linje.² med enbart 4-årig linje.

öven i realexamen vårterminen 1941.

4 - å r i g l i n j e

g o s s a r									f l i c k o r								
an- tal	procentisk fördelning på de olika betygsgraderna							me- del- va- lör	an- tal	procentisk fördelning på de olika betygsgraderna							me- del- va- lör
	0	1	2	3	4	5	6			0	1	2	3	4	5	6	
59	11.9	8.5	37.3	35.5	6.8	—	—	2.17	—	—	—	—	—	—	—	—	—
77	7.8	18.2	36.4	20.7	13.0	2.6	1.3	2.26	—	—	—	—	—	—	—	—	—
311	8.0	18.6	34.8	28.3	9.0	1.3	—	2.15	306	12.4	13.4	36.0	27.1	9.5	1.6	—	2.13
	—	—	—	—	—	—	—	—	187	10.2	11.8	39.5	26.7	10.7	1.1	—	2.19
447	8.5	17.3	35.4	28.1	9.4	1.3	—	2.17	493	11.6	12.8	37.3	27.0	9.9	1.4	—	2.15
30	23.3	13.3	33.3	26.8	3.3	—	—	1.73	—	—	—	—	—	—	—	—	—
71	7.0	14.1	38.0	26.8	11.3	2.8	—	2.30	90	7.8	13.3	44.5	18.9	14.4	1.1	—	2.22
811	7.2	14.3	38.2	30.5	8.1	1.6	0.1	2.23	904	6.7	14.9	41.5	26.2	8.4	2.3	—	2.22
912	7.7	14.3	38.1	30.0	8.2	1.6	0.1	2.22	994	6.4	14.9	41.7	25.7	9.1	2.2	—	2.22
694	11.7	14.6	38.3	24.6	9.5	1.3	—	2.10	1 024	12.3	14.2	40.0	23.1	8.3	2.1	—	2.07
92	13.0	19.6	46.8	14.1	6.5	—	—	1.82	118	9.3	15.4	39.0	22.9	6.8	2.5	—	2.06
364	11.5	13.2	35.5	27.8	10.4	1.6	—	2.17	427	15.9	20.4	35.4	22.7	4.9	0.7	—	1.82
2 509	9.7	14.9	37.6	27.3	9.0	1.4	0.1	2.16	3 056	10.8	15.2	39.5	24.5	8.2	1.8	—	2.13
59	6.8	6.8	27.1	22.0	22.0	10.2	5.1	2.97	—	—	—	—	—	—	—	—	—
77	9.1	6.5	20.8	23.3	19.5	9.1	11.7	3.12	—	—	—	—	—	—	—	—	—
311	6.4	6.4	25.6	25.6	19.8	8.8	7.4	3.01	305	6.6	3.6	17.7	23.4	24.8	14.4	9.5	3.38
	—	—	—	—	—	—	—	—	187	5.3	4.3	16.6	27.2	22.5	15.0	9.1	3.39
447	6.9	6.5	25.2	24.8	19.9	8.9	7.8	3.02	492	6.1	3.9	17.3	24.8	24.0	14.6	9.3	3.38
30	43.4	3.3	23.3	10.0	16.7	—	3.3	1.67	—	—	—	—	—	—	—	—	—
71	12.7	7.0	16.9	16.9	25.4	14.1	7.0	3.06	90	7.8	7.8	13.3	21.1	22.2	11.1	16.7	3.42
811	8.8	6.7	21.8	23.1	20.5	12.2	7.0	3.05	904	6.0	6.1	18.8	24.6	24.4	11.9	8.2	3.24
912	10.2	6.6	21.5	22.1	20.7	12.0	6.9	3.00	994	6.1	6.2	18.3	24.2	24.2	11.9	9.0	3.26
694	13.3	6.6	24.1	20.9	20.6	10.5	4.0	2.77	1 024	8.1	7.4	21.1	22.9	23.1	11.1	6.2	3.04
82	7.3	11.0	19.5	24.4	25.6	8.5	3.7	2.90	118	4.2	4.2	20.3	16.9	21.2	17.8	15.3	3.61
225	26.2	12.0	19.1	19.1	14.2	8.4	0.9	2.12	411	7.1	5.1	16.5	24.1	23.8	14.6	8.8	3.31
2 360	11.9	7.2	22.7	22.1	20.0	10.5	5.6	2.85	3 039	6.8	6.0	18.9	23.6	23.7	12.7	8.3	3.22

³ Vid läroverken i Karlskrona, Västervik, Ystad, Arvika, Mariestad och Oskarshamn äro alla lärjungar på de praktiska linjerna (inalles 68 lärjungar) förda på den 4-åriga linjen.

Tab. 27 b. Betygsresultaten på de skriftl

	5 - å r i g l i n j e																	
	g o s s a r							f l i c k o r										
	an- tal	procentisk fördelning på de olika betygsgraderna						med- del- va- lör	an- tal	procentisk fördelning på de olika betygsgraderna								
0		1	2	3	4	5	6			0	1	2	3	4	5	6		
<i>Engelska:</i>																		
Högre gossläroverk.....	380	5.8	3.9	23.2	25.6	24.7	12.6	4.2	3.14	—	—	—	—	—	—			
D:o med samgymnasium..	238	5.9	4.2	21.8	23.1	26.5	14.7	3.8	3.19	—	—	—	—	—	—			
Högre samläroverk.....	673	8.5	4.2	20.5	24.6	25.3	13.2	3.7	3.09	322	9.0	3.7	18.6	24.2	22.8	15.5	6.2	3
Högre flickläroverk.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
S:a högre allmänna läroverk	1 291	7.2	4.1	21.5	24.7	25.3	13.3	3.9	3.12	322	9.0	3.7	18.6	24.2	22.8	15.5	6.2	3
Realskolor för gossar.....	197	12.7	7.6	21.8	26.4	19.3	10.7	1.5	3.70	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Samrealskolor ¹	207	9.2	4.3	17.4	24.6	23.3	16.9	4.3	3.16	204	8.3	4.4	21.6	25.5	19.1	16.7	4.4	3
» ²	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa realskolor.....	404	10.9	5.9	19.6	25.4	21.3	13.9	3.0	2.94	204	8.3	4.4	21.6	25.5	19.1	16.7	4.4	3
Kommunala mellanskolor.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Praktiska linjer ³	28	28.6	14.3	32.1	25.0	—	—	—	1.54	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» mellanskolor....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Samtliga skolor.....	1 723	8.4	4.7	21.2	24.9	24.0	13.2	3.6	3.50	526	8.7	4.0	19.8	24.7	21.3	16.0	5.5	3
<i>Matematik:</i>																		
Högre gossläroverk.....	380	6.1	1.6	31.1	28.7	16.6	11.6	5.0	3.00	—	—	—	—	—	—	—	—	—
D:o med samgymnasium..	238	2.1	1.7	24.4	25.2	22.3	19.7	4.6	3.42	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Högre samläroverk.....	673	3.6	1.0	23.6	22.4	23.6	16.8	8.9	3.48	311	8.4	0.3	33.4	22.8	16.7	12.9	5.5	3
Högre flickläroverk.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
S:a högre allmänna läroverk	1 291	4.0	1.3	25.9	24.8	21.3	15.6	7.0	3.33	311	8.4	0.3	33.4	22.8	16.7	12.9	5.5	3
Realskolor för gossar.....	197	7.6	1.0	26.9	32.5	16.8	12.2	3.0	2.98	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Samrealskolor ¹	205	6.3	1.0	25.4	22.0	25.4	9.8	10.2	3.29	195	11.8	—	33.8	24.1	17.4	9.2	3.6	2
D:o ²	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa realskolor.....	402	7.0	1.0	26.1	27.1	21.1	10.9	6.7	3.14	195	11.8	—	33.8	24.1	17.4	9.2	3.6	2
Kommunala mellanskolor.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Praktiska linjer ³	28	—	—	21.4	7.1	21.4	32.1	17.9	4.18	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» mellanskolor....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Samtliga skolor.....	1 721	4.6	1.2	26.0	25.0	21.3	14.8	7.1	3.30	506	9.7	0.2	33.6	23.3	17.0	11.5	4.7	2

¹ med dubbla linjer eller enbart 5-årig linje.

² med enbart 4-årig linje.

en i realexamen vårterminen 1941.

4 - å r i g l i n j e

År	g o s s a r								f l i c k o r								
	procentisk fördelning på de olika betygsgraderna							medel- valör	an- tal	procentisk fördelning på de olika betygsgraderna							medel- valör
	0	1	2	3	4	5	6			0	1	2	3	4	5	6	
59	6.8	—	22.2	25.4	30.5	6.8	8.5	3.27	—	—	—	—	—	—	—	—	—
77	5.2	—	26.0	29.8	23.4	11.7	3.9	3.17	—	—	—	—	—	—	—	—	—
311	4.2	1.6	19.0	20.6	28.2	20.6	5.8	3.52	305	5.2	3.6	17.0	23.3	26.6	16.4	7.9	3.43
—	—	—	—	—	—	—	—	—	187	4.3	1.1	18.2	24.1	32.0	13.9	6.4	3.46
447	4.7	1.1	20.6	22.9	27.7	17.2	5.8	3.42	492	4.9	2.6	17.5	23.6	28.7	15.4	7.3	3.44
30	20.0	—	13.3	43.4	10.0	13.3	—	2.63	—	—	—	—	—	—	—	—	—
71	4.2	1.4	25.4	23.9	26.8	16.9	1.4	3.25	90	3.3	3.3	17.8	21.1	30.1	20.0	4.4	3.49
810	7.8	2.7	17.0	25.3	24.9	16.7	5.6	3.29	904	4.2	2.3	15.0	26.2	28.8	18.3	5.2	3.49
911	7.9	2.5	17.6	25.8	24.6	16.6	5.0	3.27	994	4.1	2.4	15.3	25.8	28.9	18.4	5.1	3.49
694	9.5	4.0	19.6	26.0	22.9	14.1	3.9	3.07	1024	5.1	2.6	19.2	22.0	26.0	19.6	5.5	3.42
92	17.4	5.4	21.7	17.4	23.9	12.0	2.2	2.70	118	4.2	4.2	15.3	27.2	25.4	20.3	3.4	3.40
324	27.2	3.7	19.7	19.4	17.6	9.6	2.8	2.36	427	4.2	3.3	17.8	22.2	26.8	22.0	3.7	3.45
468	10.7	3.0	19.1	24.0	23.7	15.0	4.5	3.10	3 055	4.6	2.7	13.3	23.7	27.5	18.9	5.3	3.45
59	3.4	—	30.5	18.6	15.3	18.6	13.6	3.53	—	—	—	—	—	—	—	—	—
77	1.3	1.3	14.3	18.9	27.3	26.0	11.7	3.94	—	—	—	—	—	—	—	—	—
311	2.3	0.3	13.5	21.5	23.5	19.6	19.3	4.00	294	4.4	0.3	26.2	23.5	22.1	14.6	8.8	3.38
—	—	—	—	—	—	—	—	—	186	1.1	0.5	17.7	26.3	23.1	22.6	8.6	3.72
447	2.2	0.4	15.9	20.6	23.0	20.6	17.2	3.92	480	3.1	0.4	22.9	24.6	22.5	17.7	8.8	3.51
30	13.3	—	46.7	26.7	10.0	3.3	—	2.30	—	—	—	—	—	—	—	—	—
71	4.2	—	26.8	15.5	19.7	19.7	14.1	3.62	89	6.7	1.1	28.1	19.1	16.9	20.2	7.9	3.30
805	4.3	—	20.4	20.7	23.0	18.3	13.3	3.66	884	9.6	0.6	29.1	22.3	17.5	14.8	6.1	3.06
906	4.6	—	21.7	20.5	22.3	17.9	12.9	3.61	973	9.4	0.6	29.0	22.0	17.5	15.3	6.3	3.09
690	4.5	0.9	22.9	23.2	21.3	17.5	9.7	3.47	974	7.3	0.7	30.5	22.6	19.1	13.7	6.2	3.11
24	—	—	33.3	20.8	25.0	16.7	4.2	3.38	4	—	—	25.0	25.0	—	50.0	—	3.75
166	—	0.6	26.5	22.3	24.1	13.3	13.3	3.63	140	2.1	—	27.9	25.7	25.0	15.0	4.3	3.34
233	3.7	0.4	21.4	21.5	22.3	18.0	12.7	3.63	2 571	7.0	0.6	23.3	22.9	19.4	15.2	6.6	3.19

³ Vid läroverk med dubbla linjer äro alla lärjungar på de praktiska linjerna (inalles 68 lärjungar) förda på den 4-åriga linjen.

Tab. 23. Sammanfattande jämförelse mellan resultaten av de skriftliga proven i realexamen på den 5-åriga och på den 4-åriga realskolelinjen vårterminen 1941.

Läroanstalter	Antal lärjungar		M e d e l v a l ö r e r i												Summan av skillnaderna
	5-årig linje	4-årig linje	modersmålet			tyska			engelska			matematik			
			5-årig linje	4-årig linje	skillnad ²	5-årig linje	4-årig linje	skillnad ²	5-årig linje	4-årig linje	skillnad ²	5-årig linje	4-årig linje	skillnad ²	
Högre gossläroverk	380	59	1-98	2-17	0-19	2-71	2-97	0-26	3-14	3-27	0-13	3-00	3-53	0-53	1-11
D:o med samgymnasium	238	77	2-04	2-26	0-22	2-82	3-12	0-30	3-19	3-17	-0-02	3-42	3-94	0-52	1-02
Högre samläroverk	995	617	1-93	2-14	0-21	2-82	3-19	0-37	3-12	3-48	0-36	3-32	3-70	0-38	1-32
Högre flickläroverk	—	187	—	2-19	—	—	3-29	—	—	3-46	—	—	3-72	—	—
Summa högre allmänna läroverk	1 613	940	1-96	2-16	0-20	2-79	3-21	0-42	3-14	3-43	0-29	3-26	3-71	0-45	1-36
Realskolor för gossar	197	30	1-95	1-73	0-22	2-42	1-67	0-75	2-70	2-63	0-07	2-98	2-30	0-68	—
Samrealskolor ³	411	161	2-13	2-25	0-12	3-05	3-26	0-21	3-13	3-38	0-25	3-04	3-44	0-40	0-98
4	1 715	—	—	2-22	—	—	3-15	—	—	3-39	—	—	3-35	—	—
Summa realskolor	608	1 906	2-07	2-22	0-15	2-85	3-13	0-28	2-99	3-38	0-39	3-02	3-34	0-32	1-14
Kommunala mellanskolor	—	1 718	—	2-08	—	—	2-93	—	—	3-28	—	—	3-26	—	—
Praktiska linjer	28	210	1-54	1-95	0-41	1-14	3-32	2-18	1-54	3-09	1-55	4-18	3-43	0-75	3-39
Praktiska mellanskolor	—	791	—	1-99	—	—	2-89	—	—	2-98	—	—	3-49	—	—
Samtliga skolor	2 249	5 565	1-98	2-12	0-14	2-80	3-06	0-26	3-08	3-29	0-21	3-21	3-39	0-18	0-79

¹ valörer (poäng) C=0; B?=1; B=2; Ba=3; AB=4; a=5; A=6.

² skillnad mellan medelvalörerna för den 4-åriga och den 5-åriga linjen.

³ med dubbla linjer eller enbart 5-årig linje.

⁴ med enbart 4-årig linje.

Tab. 29. Jämförelse mellan betygsresultaten på de skriftliga proven vid nedanstående läroverk, vid vilka samläsning mellan 5-årig och 4-årig realskolelinje varit anordnad i avgångsklassen vårterminen 1941.

(Siffrorna ange medelvalörerna.)¹

L ä r o v e r k	Modersmålet		Tyska		Engelska		Matematik		Antal lärjungar	
	5-årig linje	4-årig linje	5-årig linje	4-årig linje	5-årig linje	4-årig linje	5-årig linje	4-årig linje	5-årig linje	4-årig linje
Nya elem.skolan..	1.94	2.33	1.63	2.33	3.06	4.00	2.13	2.00	16	3
Uppsala.....	1.62	2.63	1.38	2.50	2.31	2.63	2.62	3.50	13	16
Nyköping.....	2.10	2.27	3.20	3.47	2.40	3.40	3.40	3.33	10	15
Strängnäs.....	2.00	1.86	1.14	2.57	2.07	2.14	3.36	2.43	14	7
Visby.....	2.44	3.00	3.22	3.75	3.22	4.13	2.77	3.13	9	8
Skara.....	1.81	3.00	3.56	4.00	3.31	5.50	2.56	3.00	16	2
Östersund.....	2.23	1.50	3.23	3.70	3.77	3.40	3.23	3.50	13	10
Enköping.....	2.11	3.50	2.44	4.22	2.50	4.00	2.83	4.50	18	4
Oskarshamn.....	1.85	1.21	2.85	3.07	3.46	3.43	3.31	2.29	13	14
Trelleborg.....	2.52	3.00	3.70	1.50	3.44	2.00	3.26	3.50	27	2
Varberg.....	1.75	2.60	1.63	3.70	2.31	3.90	3.88	4.20	16	10
Alingsås.....	1.80	2.00	3.68	4.30	4.16	2.90	3.52	2.90	25	10
Medelvärden	2.02	2.22	2.73	3.32	3.09	3.31	3.10	3.20		

¹ C = 0; B? = 1; B=2; Ba = 3; AB = 4; a = 5; A = 6.

Tab. 30. Översikt över tiden för hemarbetet på realskolestadiet läsåret 1940/41.

	5-årig linje				4-årig linje			
	klass	antal hem- uppg. pr vecka	tid för hemarbete (läxor och hemskrivning) per vecka		klass	antal hem- uppg. pr vecka	tid för hemarbete (läxor och hemskrivning) per vecka	
			gossar	flickor			gossar	flickor
Högre allmänna läroverk (upp- gifterna avse 53 läroverk).	1 ⁵	13	5 t. 4 m.	4 t. 58 m.				
	2 ⁵	14	5 t. 29 m.	5 t. 25 m.	1 ⁴	15	6 t. 51 m.	6 t. 48 m.
	3 ⁵	16	6 t. 15 m.	6 t. 36 m.	2 ⁴	16	7 t. 14 m.	7 t. 14 m.
	4 ⁵	18	7 t. 49 m.	8 t.	3 ⁴	18	8 t. 44 m.	8 t. 59 m.
	5 ⁵	19	9 t. 19 m.	10 t. 28 m.	4 ⁴	19	10 t. 32 m.	11 t. 13 m.
Realskolor (upp- gifterna avse 67 realskolor).	1 ⁵	14	5 t. 49 m.	5 t. 20 m.				
	2 ⁵	15	5 t. 35 m.	6 t. 20 m.	1 ⁴	16	6 t. 38 m.	6 t. 56 m.
	3 ⁵	16	6 t. 44 m.	7 t. 23 m.	2 ⁴	17	7 t. 15 m.	8 t. 36 m.
	4 ⁵	17	9 t. 36 m.	9 t. 9 m.	3 ⁴	18	9 t. 3 m.	10 t. 33 m.
	5 ⁵	18	9 t. 42 m.	11 t. 3 m.	4 ⁴	19	11 t. 4 m.	11 t. 40 m.
Kommunala mellanskolor (uppgifterna avse 45 mellan- skolor).					1 ⁴	15	5 t. 57 m.	4 t. 26 m.
					2 ⁴	16	6 t. 46 m.	7 t. 34 m.
					3 ⁴	18	8 t. 19 m.	8 t. 35 m.
					4 ⁴	19	11 t.	12 t.

Tab. 31. Översikt över tiden för hemarbetet på realskolestadiet läsåret 1932/33.

Skol- form	5- (6)-årig linje						4-årig linje								
	klass	antal hemläxor till måndag	antal hemläxor till övriga dagar	tid för hemarbete (läxor) per vecka				klass	antal hemläxor till måndag	antal hemläxor till övriga dagar	tid för hemarbete (läxor) per vecka				
				gossar		flickor					gossar		flickor		
				antal skolor		antal skolor					antal skolor		antal skolor		
Högre allm. läroverk	4 ⁶	1—3	2—4	9	12 t. 30 m.										
	5 ⁶	0—5	3—5	31	9 t. 30 m.										
	6 ⁶	1—5	2—6	33	11 t. 30 m.										
	1 ⁵	0—3	2—5	52	5 t. 30 m.	28	6 t.								
	2 ⁵	0—4	1—4	48	6 t.	26	6 t. 30 m.	1 ⁴	0—4	2—4	30	8 t.	31	7 t. 30 m.	
	3 ⁵	0—4	2—5	47	7 t. 30 m.	27	8 t. 30 m.	2 ⁴	0—5	3—5	30	9 t. 30 m.	28	9 t.	
	4 ⁵	0—4	1—6	32	9 t. 30 m.	20	9 t. 30 m.	3 ⁴	0—4	2—6	30	10 t.	25	11 t.	
	5 ⁵	0—4	2—6	7	12 t. 30 m.	2	17 t. 30 m.	4 ⁴	1—5	3—6	22	12 t. 30 m.	21	13 t.	
Real- skolor (gossar)	4 ⁶	2—3	1—4	6	8 t.										
	5 ⁶	1—2	3—4	7	10 t. 30 m.										
	6 ⁶	0—4	3—5	5	11 t. 30 m.										
	1 ⁵	0—3	2—4	10	5 t. 30 m.										
	2 ⁵	0—2	2—4	10	6 t.			1 ⁴	0—2	2—4	3	8 t.			
	3 ⁵	0—3	2—4	7	7 t. 30 m.			2 ⁴	2	2—3	3	9 t. 30 m.			
	4 ⁵	0—3	2—4	5	11 t.			3 ⁴	2—3	3—4	2	12 t.			
	5 ⁵	0—2	3—4	4	12 t.			4 ⁴	2—4	4	2	18 t. 30 m.			
Sam- skolor	3 ⁶	1	3	1	4 t. 30 m.	1	5 t. 30 m.								
	4 ⁶	2	3—4	1	7 t. 30 m.	1	7 t.								
	5 ⁶	2	3—4	9	10 t.	7	10 t. 30 m.								
	6 ⁶	4	3—5	19	12 t. 30 m.	13	12 t. 30 m.								
Samreal- skolor	1 ⁵	0—2	1—4	23	6 t. 30 m.	23	6 t. 30 m.	1 ⁴	0—4	2—5	90	7 t. 30 m.	90	8 t.	
	2 ⁵	0—2	2—4	23	6 t.	23	6 t. 30 m.	2 ⁴	1—4	1—5	90	8 t. 30 m.	89	9 t.	
	3 ⁵	0—3	2—4	20	7 t. 30 m.	20	8 t.	3 ⁴	1—4	1—5	83	10 t.	83	11 t.	
	4 ⁵	0—4	2—5	16	9 t.	16	9 t. 30 m.	4 ⁴	1—5	3—6	74	13 t. 30 m.	73	14 t. 30 m.	
	5 ⁵	1—3	3—5	4	14 t. 30 m.	4	16 t. 30 m.								
Kom. mellan- skolor								1 ⁴	0—5	1—5	51	7 t. 30 m.	52	7 t.	
								2 ⁴	0—5	2—5	49	8 t. 30 m.	49	9 t.	
								3 ⁴	2—5	0—6	47	10 t.	48	11 t.	
							4 ⁴	1—5	2—6	46	14 t.	47	15 t.		

Tiden för hemskrivningar ingår icke i uppgifterna för läsåret 1932/33. Detta minskar blott obetydligt förbarheten med uppgifterna för läsåret 1940/41, enär då blott förekom en hemskrivning (svensk uppsats) termin i var och en av klasserna 4⁵ och 3⁴ samt en sådan under höstterminen i var och en av klasserna 5⁶ och 6⁶.

Uppgifterna om antalet hemläxor till måndagarna och till övriga dagar äro hämtade ur skolornas årsberättelser. De äro möjligen ej fullt exakta, då vissa läroverk icke lämnat uppgifter för varje klass och några alls lämnat sådana uppgifter.

Tiderna ha i denna tabell avrundats till jämna halvtimmar.

P. M.

angående lärarbehov och kostnader för vissa anordningar med
differentierad undervisning i folkskolan m. m.

Förutsättningar.

Vid beräkning av lärarbehovet följas nu gällande timplaner.

För beräkning av ökad eller minskad kostnad räknas, då det gäller full tjänst, med lärares nettolöner i näst högsta löneklassen och med timlärararvoden för lärare med högre kompetens enligt nedanstående tabell:

Tjänst	Löneplan och löneklass	Nettolön (E-ort)
<i>Vid läroverk och komm. m.-sk.</i>		
Adjunkt (ämneslärare).....	A 23: 25	8 067: —
E. o. ämneslärare.....	Eo 21: 22	6 759: —
Extra »	Ex 20: 18	5 670: —
Timlärare i läroämne per veckotimme		259: —
» » teckning m. m. per veckotimme..		188: —
» » slöjd		161: —
<i>Vid folkskolor.</i>		
Folkskollärare	L 20	6 036: —
E. o. folkskollärare	L 17	5 001: —
Timlärare per veckotimme.....		170: —

Beräkningarna avse E-ort utan rörligt tillägg eller kristillägg. Hänsyn tages ej till eventuella ändringar i arvoden till rektor och skolläkare m. m.

Beräkningarna avse hela kostnaden för lärarnas avlöning, oavsett att vid kommunala mellanskolor statsbidrag utgår med endast 78 % av lärarnas löner.

Alternativ I. (Ledamöterna Elisabeth Dahr, Iverus, Kolmodin, Kärre och Wellander.)

Klasserna 5 och 6 i folkskolan få i huvudsak samma timplan som respektive klasserna 1⁵ och 2⁵ i realskolan. För de lärjungar, som senare skola övergå till läroverk (kommunal mellanskola), läsas dock i flertalet ämnen de bredare kurser, som genomgås i realskolan, varvid dessa lärjungar alltefter omständigheterna antingen bilda en särskild klassavdelning (*klassdifferentiering*) eller ock en särskild grupp inom klassavdelningens ram (*gruppdifferentiering*). Dessa lärjungar övergå sedan till klass 3⁵ eller 2⁴ i en realskola med nuvarande organisation. Undervisningen i det främmande språket och så långt möjligt även i modersmålet bestrides för dessa lärjungar av lärare med adjunktskompetens eller behörighet att undervisa i kommunal mellanskola.

a) *Klassdifferentiering.*

Anordningen med klassdifferentiering torde kunna förekomma endast i sådana samhällen, där folkskolan har flera parallellavdelningar i samma klass och där antalet lärjungar, som skola ha differentierad undervisning, är minst 15. Om antalet lärjungar i den differentierade undervisningen motsvarar antalet lärjungar i en klassavdelning, blir hela antalet klassavdelningar i folkskolan oförändrat.

Antalet lärartimmar i de klassavdelningar, som ha särskild undervisning, blir tillsammans 79 (därav en timme för delning av klass vid laborationer), under det att, om ingen differentiering funnes, timtalet i motsvarande klassavdelningar skulle vara 76 (därav tillsammans 16 lärartimmar i slöjd).

För den händelse att endast undervisningen i det främmande språket bestrides av lärare med särskild kompetens, uppkommer i samband med differentieringen en ökad kostnad för 12 timmar för nämnda undervisning, varemot 9 lärartimmar för lärare med folkskollärarkompetens bliva disponibla. Här nämnd anordning medför en särskild kostnad av

$$12 \times 259 - 9 \times 170 = 1\ 578 \text{ kronor.}$$

Om även undervisningen i modersmålet i klasserna 5 och 6 bestrides av lärare med särskild kompetens, blir det en kostnadsökning för tillsammans 24 timmar i modersmålet och det främmande språket. Då i detta fall 21 lärartimmar för lärare med folkskollärarkompetens bli disponibla, synes man böra räkna med att en lärartjänst vid folkskolan indrages och att återstående 9 lärartimmar bestridas av timlärare. Kostnadsökningen blir i detta fall, om man anställer timlärare,

$$24 \times 259 - 6\ 036 + 9 \times 170 = 1\ 710 \text{ kronor.}$$

Man kan också tänka sig, att en ämneslärare med full tjänstgöring anställes för undervisningen i modersmålet och det främmande språket samt att hans tjänstgöring utfylles med 4 veckotimmar annan undervisning inom folkskolan.

Den särskilda kostnaden blir i så fall med extra ämneslärare

$$5\ 670 - 6\ 036 + 5 \times 170 = 484 \text{ kronor,}$$

med extra ordinarie ämneslärare

$$6\ 759 - 6\ 036 + 5 \times 170 = 1\ 573 \text{ kronor}$$

samt med ordinarie ämneslärare

$$8\ 067 - 6\ 036 + 5 \times 170 = 2\ 881 \text{ kronor.}$$

Om åter antalet lärjungar i den differentierade undervisningen ej motsvarar antalet lärjungar i en klassavdelning, får man räkna med oförändrade kostnader för den egentliga folkskolan samt dessutom med kostnaden för de differentierade avdelningarna i klasserna 5 och 6 i folkskolan. I dessa avdelningar blir hela antalet lärartimmar 79, av vilka 12, eventuellt 24, bestridas av lärare med högre kompetens och 67, eventuellt 55, av folkskollärare. Om man här räknar med e. o. lärare och timlärare blir kostnaden i första fallet

$$12 \times 259 + 2 \times 5\ 001 + 7 \times 170 = 14\ 300 \text{ kronor}$$

och i senare fallet

$$6\ 759 + 5\ 001 + 21 \times 170 = 15\ 330 \text{ kronor}$$

eller

$$6\ 759 + 2 \times 5\ 001 - 9\ 170 = 15\ 231 \text{ kronor.}$$

b) *Gruppdifferentiering.*

Om de lärjungar, som godkännas för deltagande i den differentierade undervisningen, inom klassavdelningens ram bilda en särskild grupp, som undervisas för sig endast i det främmande språket och som i mån av behov erhåller handledning av klassläraren i övriga ämnen, erfordras lärare med särskild kompetens för 12 timmar i det främmande språket och dessutom två extra timlärartimmar i vardera klassen för den särskilda handledningen.

Kostnaden härför blir

$$12 \times 259 + 4 \times 170 = 3\,788 \text{ kronor.}$$

Om även undervisningen i modersmålet skall bestridas av lärare med särskild kompetens, blir hela kostnaden

$24 \times 259 + 4 \times 170 = 6\,896$ kronor eller, om en e. o. ämneslärare med 28 veckotimmars undervisningsskyldighet anställs, 6 759 kronor.

Givetvis kunna både klassdifferentiering och gruppdifferentiering förekomma i samma skola.

c) *Enskild handledning.*

Vid mindre skolor på den egentliga landsbygden, där varken klassdifferentiering eller gruppdifferentiering kan komma till stånd, förutsätts begåvade lärjungar i folkskolan på egen hand, efter vissa anvisningar av läraren och med hjälp av korrespondenskurser i förening med radioundervisning, kunna genomgå realskolans utvidgade kurser vid sidan av folkskolestudierna och sedan efter prövning övergå direkt från sjätte folkskoleklassen till klass 3⁵ eller 2⁴ i en realskola.

Om man räknar med fyra extra timlärartimmar i veckan för sådan handledning av vederbörande folkskollärare, blir kostnaden härför

$$4 \times 170 = 680 \text{ kronor.}$$

Där det visar sig, att från enskild handledning eller differentierad undervisning kommande lärjunges kunskaper i något ämne ligga något under vad som genomgått i realskolan, förutsätts det, att han under första terminen, eventuellt första året i realskolan får viss extra undervisning i detta ämne. (Detta kan gälla språk för en, modersmålet för en annan, matematik för en tredje o. s. v.) Om man för ändamålet räknar med två timmars undervisning under ett helt läsår utom schemat, blir kostnaden $2 \times 259 = 518$ kronor.

För att lärjungar, som i folkskolan åtnjutit differentierad undervisning, skola kunna beredas erforderliga platser i realskolan, kommer givetvis på många orter behov av nya avdelningar i klasserna 3⁵ och 2⁴ att göra sig gällande. Omfattningen av detta behov är svår att förutse, och det låter sig därför icke heller göra att utan stora svårigheter överblicka dess ekonomiska konsekvenser. Behovet i fråga skulle givetvis i viss mån kunna begränsas, om möjlighet förefunnes för rektorn vid en real- eller mellanskola, där dessa klasser redan vore fullbelagda, att hänvisa från differentierad undervisning i folkskolan kommande lärjungar till en skola av samma slag på annan ort, där erforderlig plats kunde beredas dessa lärjungar, utan att någon ny parallellavdelning behövde inrättas. En sådan utgiftsbesparande hänvisning skulle i många fall kunna företagas utan olägenhet för lärjungarna, om nämligen inackordering på skolorten måste ordnas för dem, till vilkendera skolan de än hänvisades.

Alternativ II. (Ledamöterna Karin Cardell och Jonzon.)

Försök anställas med särskild undervisning i realskolans första främmande språk med de lärjungar i folkskolans femte och sjätte klasser, som med hänsyn till erhållna betyg synas äga förutsättningar att väl tillgodogöra sig denna undervisning, medan undervisningen i övrigt följer folkskolans kurser. En 3-årig realskola, som bygger på folkskolans sjätte klass, skull antingen kunna samorganiseras med folkskolan och där omfatta klasserna 7, 8 och 9 eller ock bilda en särskild linje vid en realskola med mer än en serie avdelningar.

I förra fallet erfordras lärare med adjunktskompetens för 105 veckotimmar, varav 3 timmar för delning av klass i laborationer. Då en av dessa lärare skall fungera som studierektor, bör man räkna med något minskad tjänstgöring för denne, t. ex. 24 timmar i veckan. För övriga tre lärare räknas med i medeltal 28 veckotimmar. Härav får man 108 timmar. Tjänstgöringen för en av lärarna måste därför utfyllas med 3 timmars tjänstgöring i folkskolan, vilket kan ordnas t. ex. på så sätt, att han övertager en del av de timmar, som folkskolans överlärare blivit befriad från.

Vidare måste man räkna med särskild undervisning i övningsämnen i klasserna 7, 8 och 9 (motsvarande klasserna 3⁵, 4⁵ och 5⁵), nämligen i teckning, musik och gymnastik med tillsammans 17 veckotimmar samt i slöjd med 7 veckotimmar. Eventuellt kan även undervisning i hushållsgöromål förekomma.

Oberäknat rörliga tillägg och kristillägg blir kostnaden på E-ort, om ordinarie lärare anställas,

$$4 \times 8\,067 + 17 \times 188 + 7 \times 161 - 3 \times 170 = 36\,081 \text{ kronor.}$$

Om man med hänsyn till att anordningen vidtages som försök i stället räknar med 4 e. o. lärare i löneklass Eo 21:22, blir kostnaden 30 849 kronor.

Härtill komma arvoden till skolläkare, bibliotekarie, tillsynslärare och vaktmästare samt eventuellt höjt arvode till överläraren och ett mindre arvode till studierektorn.

Om åter en 4-årig eller 5-årig linje vid en realskola (kommunal mellanskola) med mer än en serie avdelningar förvandlas till 3-årig, minskas kostnaden för realskolan i förra fallet med 9 839 kronor, motsvarande kostnaden för en ordinarie ämneslärare och tillsammans 10 (6 + 4) timlärartimmar i övningsämnen, och i senare fallet med 17 827 kronor, motsvarande kostnaden för en ordinarie ämneslärare, 24 timlärartimmar i läroämnen och tillsammans 20 (12 + 8) timlärartimmar i övningsämnen.

Kostnaden för undervisningen i det främmande språket inom den egentliga folkskolan av lärare med särskild kompetens blir $12 \times 259 = 3\,108$ kronor.

Anordningen i sin helhet kommer alltså att medföra en kostnadsminskning med 6 731 kronor vid en 4-årig och med 14 719 kronor vid en 5-årig realskola.

Alternativ III. (Ledamöterna Fredriksson, Sigrid Jonsson, Karnell och Persson.)

Språkundervisning meddelas först i klass 6 i folkskolan. Det främmande språket läses i denna klass med gemensam undervisning såväl för dem, som ämna fortsätta i högre skola, som för andra elever i folkskolan, vilka äro kvalificerade att deltaga i sådan undervisning. Lärare med akademisk utbildning eller annan behörighet för meddelande av språkundervisning meddela undervisning i det främmande språket i klass 6. På sjätte klassen följer en

till folkskola eller läroverk förlagd 3-årig realskolelinje, eller ock kan övergång äga rum till klass 2⁴ i en fristående 4-årig realskola (kommunal mellanskola).

Då det med detta alternativ icke blir någon särskild undervisning för de lärjungar, som skola fortsätta på realskolelinjen, uppkomma icke heller några extra kostnader för deras undervisning, bortsett från de kostnader, som en i folkskolan införd språkundervisning medför för denna skolform i och för sig. Folkskolans femte och sjätte klasser komma att ersätta klasserna 1⁵ och 2⁵ i realskolan.

Som i alternativ II är nämnt, medför indragning av de två lägsta klasserna av en 5-årig realskolelinje en minskad kostnad för läraravlöningar med 17 827 kronor. Därjämte minskas kostnaderna för arvoden till skol-läkare m. m.

Som förut är nämnt, ha nu gällande timplaner lagts till grund för beräkning av lärarbehovet. Då enligt preliminärt uppgjorda timplaner antalet timmar i veckan för de olika klasserna torde komma att minskas, uppkomma därigenom minskade kostnader för lärarnas avlöning, dels på grund därav att antalet lärartimmar i sin helhet minskas, dels emedan det ej torde bli möjligt att vid mindre 4-klassiga skolor anställa 5 ordinarie lärare eller vid mindre 3-klassiga skolor 4 ordinarie lärare. En viss del av undervisningen får därför bestridas av timlärare, som äro avsevärt billigare än ordinarie eller e. o. lärare. Vad här anförts gäller samtliga alternativ.

Beräkning av kostnaderna för de anordningar, som äro föreslagna i ex. 1 och ex. 2 (sid. 288—290).

Ex. 1. En med folkskolan förenad realskolelinje i ett större skoldistrikt på landsbygden (C-ort).

I. Differentiering från och med klass 5.

Då behovet av folkskollärare icke undergår någon förändring, bliva kostnaderna för folkskolan oförändrade utom i det avseendet, att överläraren bör ha ett mindre tilläggsarvode med hänsyn till att skolan blir 9-klassig.

Lärare med adjunktskompetens erfordras för 117 veckotimmar, varav 3 timmar för delning av klass i laborationer.

Då en av de akademiskt utbildade lärarna skall fungera som studierektor, måste man räkna med något minskad tjänstgöring för denne, t. ex. till 24 timmar i veckan. För de övriga kan man räkna med i medeltal 28 timmar. Härav får man $3 \times 28 + 24 + 9$ (timlärare) = 117 timmar.

Vidare måste man räkna med särskild undervisning i övningsämnen i klasserna 7, 8 och 9, nämligen i teckning (6 t.), musik (3 t.) och gymnastik (8 t.) med tillsammans 17 timmar samt i slöjd för gossar (5 t.) och för flickor (2 t.) med tillsammans 7 timmar. Eventuellt kan även undervisning i hushållsgöromål förekomma.

Om man räknar med nettolön för 4 ordinarie ämneslärare i näst högsta löneklassen (A 23:25) och för övrigt med timlärare, blir kostnaden, obereknat rörliga tillägg och kristillägg,

4 ämneslärare à 7 617:—	30 468:—
9 timl. timmar i läroämnena à 242:—	2 178:—
17 veckotimmar i teckning m. m. à 176:—	2 992:—
7 » i slöjd à 149:—	1 043:—

Summa kronor 36 681:—

Statsbidrag utgår enligt bestämmelserna om statsbidrag till högre kommunala skolor, Sv. förf. saml. 618/1943, med 78 % av lärarnas löner.

Om anordningen får karaktär av försök, synes man under försökstiden böra räkna med e. o. ämneslärare i löneklass Eo 21:22 med nettolönen 6 309 kronor. Hela kostnaden för lärarnas avlöning blir då 31 449 kronor.

Härtill komma en del arvoden (studierektor, skolläkare, bibliotekarie, tillsynslärare, vaktmästare).

Ifall någon av lärarna i språk i klasserna 5 och 6 får sin tjänstgöring förlagd både till skolan i V och till skolan i K (avstånd 6 km), torde han böra tillerkännas reseersättning.

II. Differentiering från och med klass 6.

Antalet veckotimmar i språk minskas med 12, vadan hela antalet veckotimmar i läroämnen blir $117 - 12 = 105$. Om fyra lärare med full tjänstgöring anställas, måste 3 timmar för en av dessa förläggas till folkskolan, vilket innebär en minskad kostnad för folkskolan med $3 \times 158 = 474$ kronor. Den i I beräknade kostnaden minskas med 2 178 kronor och hela kostnaden för alternativ II blir alltså $34\,503 - 474 = 34\,029$ kronor.

Om man i stället räknar med e. o. ämneslärare, blir hela kostnaden för läraravlöningen 28 797 kronor.

Ex. 2. En med folkskolan förenad realskolelinje i ett municipalsamhälle med kommunal mellanskola (F-ort).

I. Differentiering från och med klass 5.

Åtminstone så länge anordningen har karaktär av försök, bör man räkna med rektorsarvode åt rektor vid kommunala mellanskolan och med högst 22 timmars undervisningsskyldighet för honom.

Då lärare med adjunktskompetens erfordras för 105 timmar, därav 3 timmar för delning av klass i laborationer, erfordras utom rektor två lärare med vardera 28 timmar och en lärare med 27 timmar i veckan. Då kommunala mellanskolan nu utom rektor har fyra ämneslärare, kan en av dessa förflyttas. Vidare kan man räkna med minskat behov av lärartimmar i teckning, musik och gymnastik med tillsammans 6 timmar samt i slöjd med 4 timmar. Den nuvarande sammanlagda kostnaden för lärarlöner vid folkskolan och kommunala mellanskolan minskas alltså med

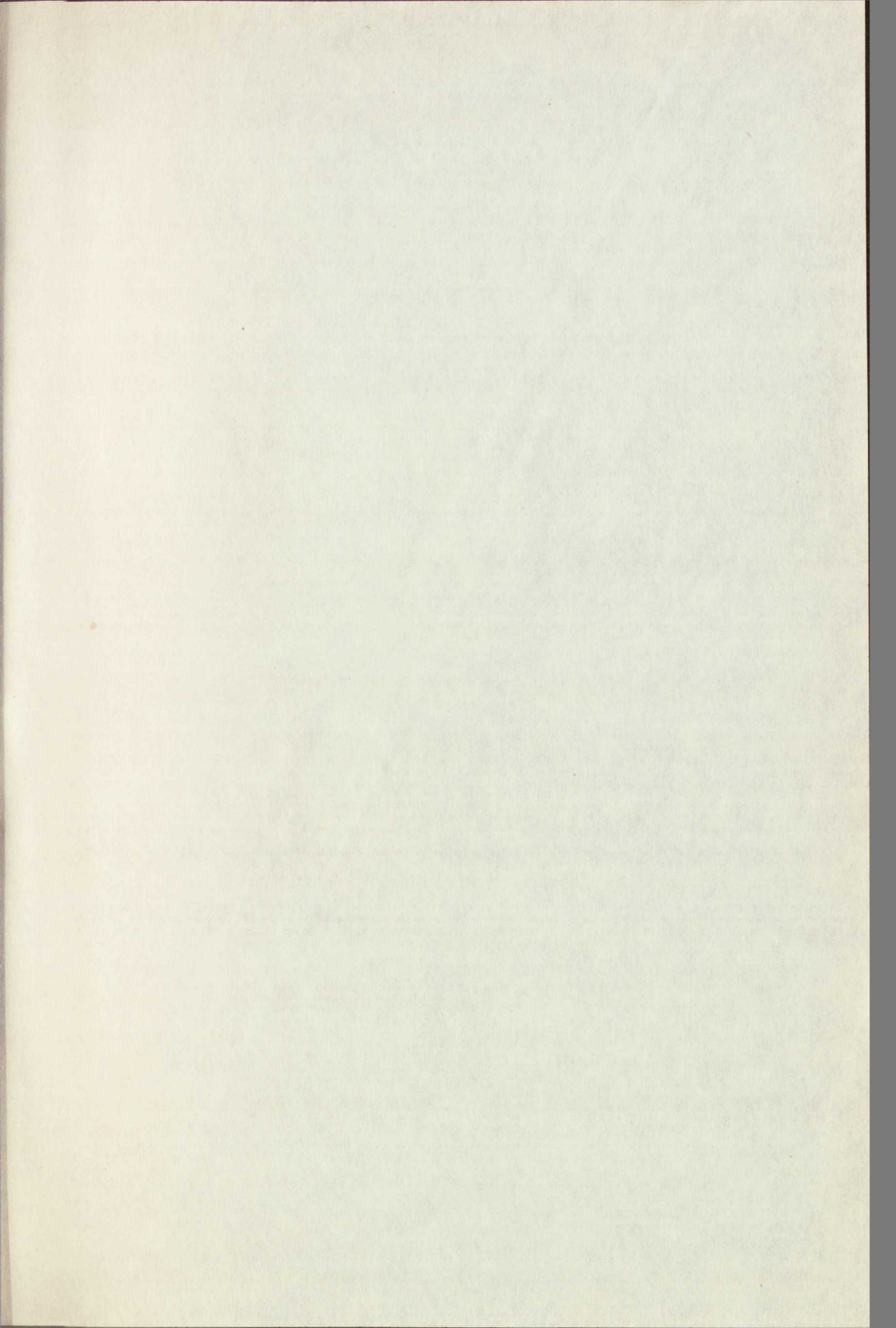
$$8\,292 + 6 \times 195 + 4 \times 166 = 10\,126 \text{ kronor.}$$

II. Differentiering från och med klass 6.

Antalet veckotimmar i det främmande språket minskas med 6. Om rektor och tre ämneslärare med full tjänstgöring bibehållas, måste 6 (eventuellt 7) timmar för en av dessa förläggas till folkskolan. Kostnaden för dessa timmar utgör $6 \times 176 = 1\,056$ kronor, vadan alltså den sammanlagda kostnadsminskningen blir $10\,126 + 1\,056 = 11\,182$ kronor.

Stockholm den 19 januari 1944.

Harald Wallin.

1880

1881
1882
1883

1884
1885

1886
1887
1888
1889

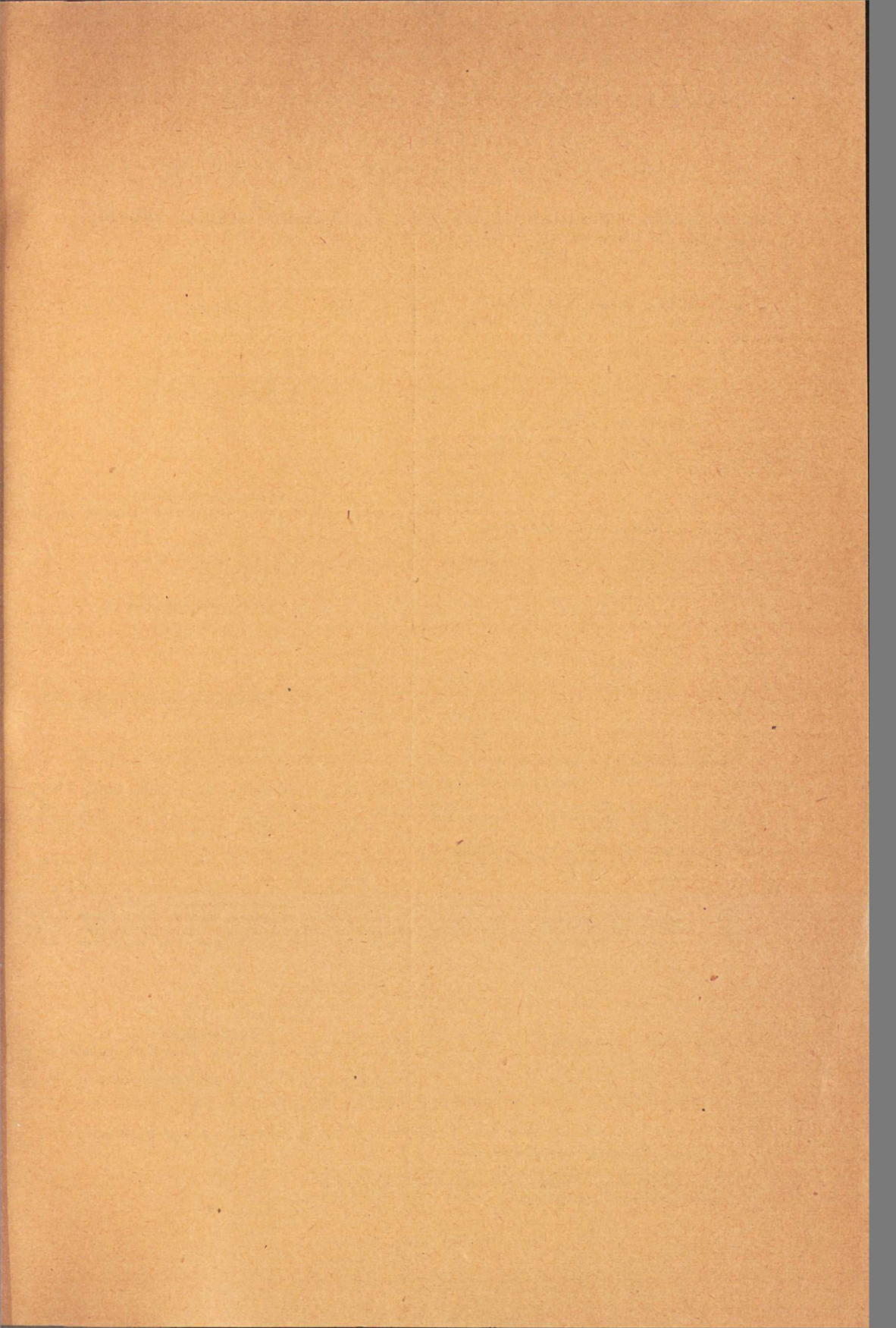
1890

1891

1892
1893

1894
1895
1896
1897
1898
1899

1900
1901
1902

Statens offentliga utredningar 1944

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 1. Lagtext. [9] 2. Motiv m. m. [10]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande med förslag ang. revision av riksdagens arbetsformer. [8]

Kommunalförvaltning.

Promemoria med förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag m. m. [4]

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Betänkande ang. nykterhetstillståndet under krigsåren. [3]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Utredningar ang. ekonomisk efterkrigsplanering. 1. [7] 2. [12] 3. [13] 4. [14]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 4. Tiden juli 1942—juni 1943. [11]
Socialvårdskommitténs betänkande. 7. Utredningar och förslag ang. lag om allmän sjukförsäkring. [15] 8. Kostnadsberäkningar ang. lag om allmän sjukförsäkring. [16]

Hälsa- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Jordbruksbefolkningens levnadskostnader. [1]
Betänkande med förslag till byordningar och instruktioner för ordningsmännen i lappbyarna. [6]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande med förslag till vägtrafikstadga m. m. [18]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande med förslag till åtgärder för främjandet av litteraturtjänsten inom de tekniska fackområdena. [17]
Om inrättande av ett samhällsvetenskapligt forskningsråd. [19]
1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 1. Skolan i samhällets tjänst. [20] 2. Sambandet mellan folkskola och högre skola. [21] 3. Utredning och förslag ang. vidgade möjligheter till högre undervisning för landsbygdens ungdom. [22] Bilaga 3. Förhandlingarna vid sammanträde den 15—den 17 juni 1943 med 1940 års skolutrednings rådgivande nämnd. [23]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag ang. långtjänstunderbefäl m. m. [2]
Betänkande med förslag till civilt försvarslag m. m. [5]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.